This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

ANDOVER-HARVARD LIBRARY
AH 5I7P $

NT., Gk
455

501
1827

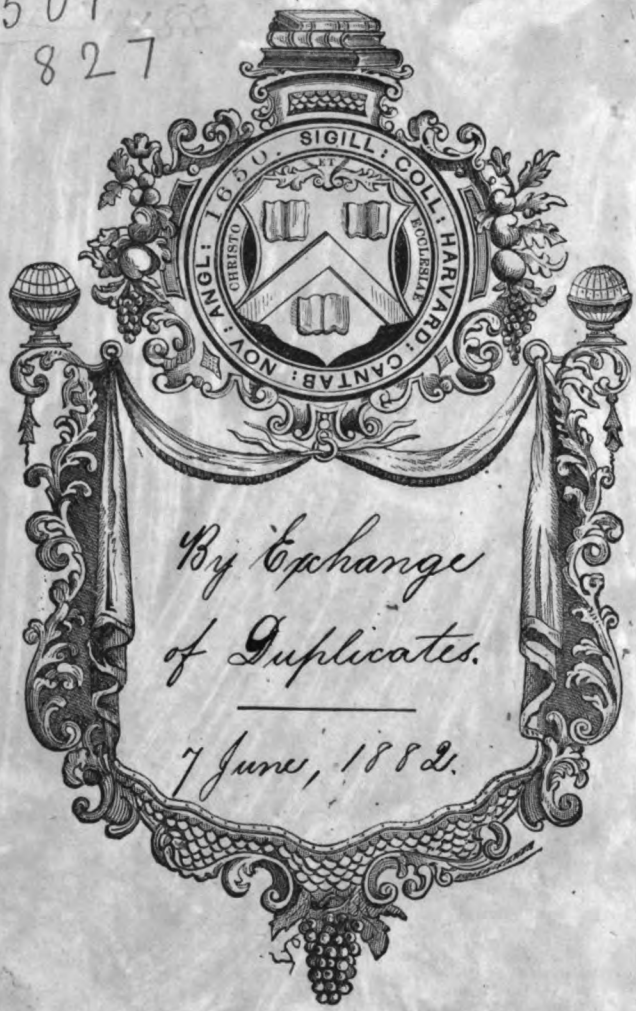

By Exchange
of Duplicates.

7 June, 1882.

THE LIBR[redacted] SCHOOL,

Digitized by Google

Geyer. 1837

Digitized by Google

Digitized by Google

NOVUM

TESTAMENTUM

GRAECE ET LATINE

EXPRESSUM

AD BINAS EDITIONES A LEONE X. P. M. ADPROBATAS

COMPLUTENSEM SCILICET ET ERASMI ROTEROD.

ADDITAE SUNT

RECENSIONUM ROBERTI STEPHANI, C. F. DE MATTHAEI ET J. J. GRIESBACHII VARIANTES LECTIONES GRAECAE

UNA CUM

VULGATA LATINA, EDITIONIS CLEMENTINAE

AD EXEMPLAR

EX TYPOGRAPHIA APOSTOLICA VATICANA, ROMAE 1592. CORRECTIS CORRIGENDIS EX INDICIBUS CORRECTORIIS IBIDEM EDITIS, NEC NON CUM ADDITIS LECTIONIBUS EX VATICANIS EDITIONIBUS LATINIS DE ANNIS 1590. 1592. 1593. 1598. VARIANTIBUS, ADPOSITISQUE LOCIS PARALLELIS.

STUDIO ET CURA

LEANDRI VAN ESS,

S. THEOL. DOCTORIS.

TUBINGAE,

SUMTIBUS LUDOVICI FRIDERICI FUES.

1827.

Digitized by Google

III, 1488

1882. June 7,

By exchange.

JUN 16 1899

(624)

NOTANDA.

C. notat Complutensem textum.

Ed. 1. 2. 3. 4. 5. Er. notat Editionem primam, secundam, tertiam, quartam, quintam Erasmi.

Ed. omn. Er. notat Editiones omnes Erasmi.

St. notat editionem Stephani.

Gb. — —— Griesbachii.

Mt. — —— Matthaei.

omitt. — omittit.

add. — addit.

1590. 1592. 1593. 1598. notat editionem Vulgatam latinam ex Typographia apost. Vaticana Romae anno 1590. 1592. 1593. 1598. editam.

Digitized by Google

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
MATTHÆUM.

CAP. I.

1. Βίβλος γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ δαυὶδ, υἱοῦ ἀβραάμ.

1. a) Liber generationis Jesu Christi filii David b), filii Abraham.

a) v. 1–17. Luc. 3, 23–38. b) Rom. 1, 3.

2. ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν ἰσαάκ. ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ. ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.

2. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Judam, et fratres ejus.

3. ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν φαρὲς καὶ τὸν ζαρὰ ἐκ τῆς θαμάρ. φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν ἐσρώμ. ἐσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀράμ.

3. Judas autem a) genuit Phares, et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram.

a) 1 Par. 2, 4–10.

4. ἀρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμιναδάβ. ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέννησε τὸν ναασσών. ναασσὼν δὲ ἐγέννησε τὸν σαλμών.

4. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.

5. σαλμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν βοὸζ ἐκ τῆς ῥαχάβ. βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν ὼβὴδ ἐκ τῆς ῥούθ. ὼβὴδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεσσαί.

5. Salmon autem genuit Booz a) de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Jesse. Jesse autem genuit David regem.

a) Ruth 4, 17–22.

6. ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν δαυὶδ τὸν βασιλέα· δαυὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ οὐρίου.

6. David autem rex a) genuit Salomonem ex ea, quae fuit Uriae.

a) 2 Reg. 12, 24.

7. σολομὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ῥοβοάμ. ῥοβοὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιά. ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀσά.

7. Salomon autem a) genuit Roboam. Roboam autem b) genuit Abiam. Abias autem c) genuit Asa.

a) 3 Reg. 11, 43. b) 1 Par. 3, 10. 3 Reg. 14, 31. c) 3 Reg. 15, 8.

8. ἀσὰ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσαφάτ. ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωράμ. ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ὀζίαν.

8. Asa autem a) genuit Josaphat. Josaphat autem b) genuit Joram. Joram autem c) genuit Oziam.

a) 3 Reg. 15, 24. b) 3 Reg. 22, 51. c) 1 Par. 3, 11.

Digitized by Google

9. ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωάθαμ. ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄχαζ. ἄχαζ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐζεκίαν.

9. Ozias autem a) genuit Joatham. Joatham autem genuit Achaz. Achaz autem b) genuit Ezechiam. a) 2 Par. 26, 23. b) 2 Par. 28, 27. 4 Reg. 16, 1.

10. ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν μανασσῆ. μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμών. ἀμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσίαν.

10. Ezechias autem a) genuit Manassen. Manasses autem b) genuit Amon. Amon autem c) genuit Josiam. a) 2 Par. 32, 33. 4 Reg. 16, 20. b) 2 Par. 33, 20. 4 Reg. 21, 18. c) 2 Par. 33, 25.

11. ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας βαβυλῶνος.

11. Josias autem a) genuit Jechoniam b), et fratres ejus in transmigratione Babylonis. a) 2 Par. 36, 1. 4 Reg. 23, 24. b) 1 Par. 3, 16.

12. μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν βαβυλῶνος, ἰεχονίας ἐγέννησε τὸν σαλαθιήλ. σαλαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν ζοροβάβελ.

12. Et post transmigrationem Babylonis, Jechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.

13. ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιούδ. ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλιακείμ. ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀζώρ.

13. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor.

14. ἀζὼρ δὲ ἐγέννησε τὸν σαδώκ. σαδὼκ δὲ ἐγέννησε τὸν † ἀχείμ. ἀχεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλιούδ.

14. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud.

15. ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλεάζαρ. ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησε τὸν ματθάν. ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ.

15. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob.

16. ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσὴφ, τὸν ἄνδρα μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἰησοῦς ὁ λεγόμενος χριστός.

16. Jacob autem genuit Joseph, virum Mariae, de qua natus est JESUS, qui vocatur Christus.

17. πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ ἀβραὰμ ἕως δαυὶδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας βαβυλῶνος ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.

17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

18. τοῦ δὲ ἰησοῦ χριστοῦ ἡ † γέννησις οὕτως ἦν· † μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μαρίας τῷ ἰωσὴφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου.

18. CHRISTI autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater ejus Maria a) Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. a) Luc. 1, 27. 35.

19. ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παρα-

19. Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traduce-

---

v. 14. Ed. omn. Er. ἀχην. — v. 18. Gb. γενεσις. — "Ed. 1. 2. Er. μνησευθησης.

Digitized by Google

παδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.

20. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων· ἰωσὴφ, υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.

21. τέξεται δὲ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

22. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος·

23. ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.

24. διεγερθεὶς δὲ ὁ ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου, καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

25. καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

re [a], voluit occulte dimittere eam.

a) Num. 5, 12. sqq. Deut. 24, 1.

20. Haec autem eo cogitante, ecce! Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Joseph fili David! noli timere accipere Mariam conjugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

21. Pariet autem filium, et vocabis nomen ejus Jesum [a]; ipse enim salvum faciet [b] populum suum a peccatis eorum.

a) Luc. 1, 31. b) Act. 4, 12.

22. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem:

23. „Ecce virgo in utero habebit, „et pariet filium; et vocabunt [1]) no„men ejus Emmanuel, quod est „interpretatum: Nobiscum Deus [a]."

a) Jes. 7, 14.

24. Exurgens autem Joseph a somno, fecit sicut praecepit ei Angelus Domini, et accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum; et vocavit nomen ejus Jesum.

Cap. II.

1. Τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις ἡρῴδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν † παρεγένοντο εἰς ἱεροσόλυμα, λέγοντες·

2. ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ † αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.

3. ἀκούσας δὲ ἡρῴδης ὁ βασιλεὺς ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ.

4. καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχ-

1. Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem [a] Juda in diebus Herodis regis, ecce! Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam,

a) Gen. 35, 19. Luc. 2, 4. sqq.

2. Dicentes: Ubi est qui natus est rex Judaeorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Ierosolyma cum illo.

4. Et congregans omnes principes

v. 1. Ed. 2. Er. παραγενοντο. — v. 2. C. τον ἀστερα αὐτε.

1) 1590. vocabitur.

Digitized by Google

ιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται.

5. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας· † οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·

6. καὶ σὺ βηθλεὲμ, γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν ἰούδα· ἐκ σοῦ † γὰρ † ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου, τὸν ἰσραήλ.

7. τότε ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ † φαινομένου ἀστέρος.

8. καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς βηθλεὲμ, εἶπε· πορευθέντες, ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.

9. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως, ἐπορεύθησαν. καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω, οὗ ἦν τὸ παιδίον.

10. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.

11. καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, † εἶδον τὸ παιδίον μετὰ μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ· καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν.

12. καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ, μὴ ἀνακάμψαι πρὸς ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

13. ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ ἰωσὴφ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ, ἕως ἂν εἴπω σοί· μέλλει γὰρ ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.

Sacerdotum, et Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem a) Judae 1); sic enim scriptum est per Prophetam: a) Joh. 7, 42.

6. „Et tu Bethlehem terra Juda, „nequaquam minima es in principibus „Juda; ex te enim exiet dux, qui re„gat populum meum Israël a)."
a) Mich. 5, 2.

7. Tunc Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae, quae apparuit eis;

8. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, et interrogate diligenter de puero; et cum inveneritis, renunciate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

9. Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce! stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usquedum veniens staret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, et procidentes adoraverunt eum; et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham a).
a) Ps. 71, 10. Jes. 60, 6. Luc. 2, 16.

12. Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cum recessissent, ecce! Angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge et 2) accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Aegyptum, et esto ibi, usque dum dicam tibi; futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum.

---

v. 5. St. Mt. ἐτω. — v. 6. Ed. 1. Er. omitt. γαρ. — " Ed. omn. Er. add. μοι. — v. 7. Ed. 1. 2. Er. φαιναμενης. — v. 11. Ed. omn. Er. εὑρον.

1) 1590. Juda. 2) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

14. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς αἴγυπτον·

15. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς ἡρῴδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἐξ αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν † μου.

16. τότε ἡρῴδης ἰδὼν, ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν· καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων.

17. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος·

18. φωνὴ ἐν ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς· ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς· καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί.

19. τελευτήσαντος δὲ τοῦ ἡρῴδου, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ ἰωσὴφ ἐν αἰγύπτῳ,

20. λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν ἰσραήλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.

21. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν ἰσραήλ.

22. ἀκούσας δὲ, ὅτι ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς ἰουδαίας ἀντὶ ἡρῴδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς γαλιλαίας.

23. καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι ναζωραῖος κληθήσεται.

14. Qui consurgens, accepit puerum et matrem ejus nocte, et secessit in Aegyptum.

15. Et erat ibi usque ad obitum Herodis; ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: „Ex Aegypto vocavi filium meum [a]."

a) Hos. 11, 1.

16. Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde; et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, a bimatu et infra, secundum tempus, quod exquisierat a Magis.

17. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Jeremiam Prophetam dicentem:

18. „Vox in Rama audita est, plo„ratus et ululatus multus; Rachel [a] „plorans filios suos, et noluit conso„lari, quia non sunt [b]."

a) Gen. 35, 19. b) Jer. 31, 15.

19. Defuncto autem Herode, ecce! Angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Aegypto,

20. dicens: Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et vade in terram Israël; defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri.

21. Qui consurgens, accepit puerum, et matrem ejus, et venit in terram Israël.

22. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Judaea pro Herode patre suo, timuit illo ire; et admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeae [a].

a) Infra 5, 13.

23. Et veniens habitavit in civitate, quae vocatur Nazareth; ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetas: „Quoniam Nazaraeus vocabitur [a]."

a) Joh. 1, 46.

---

v. 15. Ed. 3. Er. μοι.

Digitized by Google

Cap. III.

1. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἰουδαίας,

2. καὶ λέγων· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

3. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

4. αὐτὸς δὲ † ὁ ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ. ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον.

5. τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν ἱεροσόλυμα, † καὶ πᾶσα ἡ ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ ἰορδάνου·

6. καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ ἰορδάνῃ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

7. ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

8. ποιήσατε οὖν † καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας.

9. καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ.

10. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

11. ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι, εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου

1. [a] In diebus autem illis venit Ioannes Baptista praedicans in deserto Judaeae, a) v. 1—12. Marc. 1, 1—8. Luc. 3, 1—18.

2. et dicens: Poenitentiam agite! appropinquavit [1]) enim regnum coelorum [a]. a) c. 4, 17. Marc. 6, 12.

3. Hic est enim, qui dictus est [2]) per Isaiam prophetam dicentem: „Vox clamantis in deserto! Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus [a]." a) Jes. 40, 3.

4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem ejus erat locustae, et mel silvestre.

5. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, et omnis Judaea, et omnis regio circa Jordanem;

6. et baptizabantur [a] ab eo in Jordane, confitentes peccata sua. a) Act. 19, 3. 4.

7. Videns autem multos Pharisaeorum et Sadducaeorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructum dignum poenitentiae!

9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem [a] habemus Abraham; dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. a) Joh. 8, 33. 39.

10. Jam enim securis ad radicem arborum [3]) posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post

---

v. 4. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ὁ. — v. 5. C. και πασα ιεδαια. — v. 8. Ed. omn. Er. καρπας αξιας.

1) 1590. appropinquabit. 2) 1590. de quo dictum est. 3) 1590. arbor's.

Digitized by Google

ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. αὐτὸς ὑμᾶς † βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ † καὶ πυρί.

me venturus est[a]), fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni [1]); a) Joh. 1, 15. 26. 33. Act. 1, 5. 11, 16. 13, 25.

12. Οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

12. cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum[a]); paleas autem comburet igni [2]) inextinguibili. a) c. 13, 30.

13. Τότε παραγίνεται ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς γαλιλαίας † ἐπὶ τὸν ἰορδάνην πρὸς τὸν ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.

13. [a]) Tunc venit Jesus a Galilaea in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. a) Marc. 1, 9—11. Luc. 3, 21—23.

14. ὁ δὲ ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν, λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?

15. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν.

15. Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo! sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

16. καὶ βαπτισθεὶς ὁ ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ, ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν.

16. Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua; et ecce! aperti sunt ei coeli; et vidit[a]) Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se. a) Joh. 1, 32.

17. καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

17. Et ecce! vox de coelis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui[a])! a) c. 12, 18. 17, 5. 2 Petr. 1, 17.

Cap. IV.

1. Τότε ὁ ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

1. [a]) Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. a) v. 1—11. Marc. 1, 12. 13. Luc. 4, 1—13.

2. καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕστερον ἐπείνασε.

2. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esurit.

3. καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων, εἶπεν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ, ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.

4. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· γέγραπται· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται

4. Qui respondens dixit: Scriptum est: „Non in solo pane vivit homo,

v. 11. Ed. 3. Er. βαπτίζειν — C. M. omitt. καὶ πυρὶ. — v. 13. C. εἰς.
1) 1590. igne. 2) 1590. igne.

Digitized by Google

ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.

5. τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ † ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ.

6. καὶ λέγει αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, † βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γάρ· ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

7. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· πάλιν γέγραπται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

8. πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν,

9. καὶ λέγει αὐτῷ· ταῦτα † πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.

10. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὕπαγε † ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται γάρ· κύριον, τὸν θεόν σου, προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

11. τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος· καὶ ἰδοὺ, ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

12. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν γαλιλαίαν.

13. καὶ καταλιπὼν τὴν ναζαρὲτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς καπερναοὺμ, τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις ζαβουλὼν καὶ νεφθαλείμ·

14. ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου, τοῦ προφήτου, λέγοντος·

15. γῆ ζαβουλὼν καὶ † γῆ νεφθαλεὶμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν.

16. ὁ λαὸς, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς καθη-

„sed in omni verbo, quod procedit de „ore Dei[a]."

a) Deut. 8, 3.

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi;

6. et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum! Scriptum est enim: „Quia angelis suis mandavit de te, et „in manibus tollent[1]) te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum[a]."

a) Ps. 90, 11. 12.

7. Ait illi Jesus: Rursum[2]) scriptum est: „Non tentabis Dominum Deum „tuum[a])!"

a) Deut. 6, 16.

8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde; et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum;

9. et dixit ei: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade, satana! Scriptum est enim: „Dominum „Deum tuum adorabis, et illi soli „servies[a])."

a) Deut. 6, 13.

11. Tunc reliquit eum diabolus et ecce! angeli accesserunt, et[a]) ministrabant ei.

a) Joh. 1, 51.

12. Cum autem audisset Jesus, quod Ioannes traditus esset[a]), secessit in Galilaeam;

a) c. 14, 3. sqq. Marc. 1, 14. Luc. 4, 14.

13. Et, relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim;

14. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam:

15. „Terra Zabulon et terra „Nephthalim, via maris trans Jorda„nem, Galilaea[3]) gentium[a])."

a) Jes. 9, 1.

16. „Populus qui sedebat[4]) in tene„bris, vidit lucem magnam: et seden-

---

v. 5. Ed. 1. Er. ἐστησεν. — v. 6. Ed. omn. Er. βαλλε. — v. 9. Ed. omn. Er. ταυτα σοι παντα δωσω. — v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. ὀπισω μου. — v. 15. Ed. omn. Er. omitt. γη.

1) 1590. ut in ... tollant. 2) 1590. Jesus rursum: 3) 1590. Galilaea. 4) 1590. ambulabat.

Digitized by Google

μένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

„tibus in regione umbrae mortis, lux „orta est eis a)." a) Jes. 60, 2. sq. Luc. 1, 79.

17. † ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς κηρύσσειν, καὶ λέγειν· μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

17. a) Exinde coepit Jesus praedicare, et dicere: Poenitentiam agite! appropinquavit I) enim regnum coelorum. a) Marc. 1, 14—22.

18. περιπατῶν δὲ † παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, σίμωνα, τὸν λεγόμενον πέτρον, καὶ ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.

18. Ambulans autem Jesus juxta mare Galilaeae a), vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, erant enim piscatores. a) Marc. 1, 16. sq. Luc. 5, 2—11.

19. καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.

19. Et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.

20. οἱ δὲ † εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

20. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum.

21. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, ἰάκωβον, τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ ζεβεδαίου, τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.

21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedaei, et Ioannem fratrem ejus, in navi cum Zebedaeo patre eorum, reficientes retia sua; et vocavit eos.

22. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

22. Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

23. καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν γαλιλαίαν ὁ ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

23. Et circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in synagogis a) eorum, et praedicans Evangelium regni, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo b). a) Luc. 4, 15. 44. Marc. 1, 39. b) Marc. 6, 55. 56.

24. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui daemonia habebant, et lunaticos a), et paralyticos; et curavit eos. a) c. 17, 14.

25. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας καὶ δεκαπόλεως καὶ ἱεροσολύμων καὶ ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου.

25. Et secutae sunt eum turbae multae de Galilaea a) et Decapoli, et de Ierosolymis, et de Judaea, et de trans Jordanem. a) Marc. 3, 7. Luc. 6, 17.

---

v. 17. Ed. 1. Er. και απο. — v. 18. St. Ed. omn. Er. Mt. add. ὁ Ιησους. — v. 20. Ed. omn. Er. αφεντες ευθεως.

I) 1590. appropinquabit.

Digitized by Google

Cap. V.

1. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

2. καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων·

3. μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

4. μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

5. μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

6. μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

7. μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

8. μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.

9. μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.

10. μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

11. μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ.

12. χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς † ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· † οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

13. ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

14. ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω † ὄρους κειμένη·

1. Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus.

2. Et aperiens os suum docebat eos, dicens:

3. Beati pauperes spiritu [a]! quoniam ipsorum est regnum coelorum.

a) Luc. 6, 20. Jes. 57, 15.

4. Beati mites! quoniam ipsi possidebunt terram [a]. a) Ps. 36, 11.

5. Beati, qui lugent! quoniam ipsi consolabuntur [a]. a) Luc. 6, 21. Joh. 4, 14. 7, 37.

6. Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam! quoniam ipsi saturabuntur.

7. Beati misericordes! quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8. Beati mundo corde! quoniam ipsi Deum videbunt.

9. Beati pacifici! quoniam filii Dei vocabuntur.

10. Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam! quoniam ipsorum est regnum coelorum [a].

a) Luc. 6, 22. Jac. 1, 12.

11. Beati estis, cum maledixerint vobis [1]), et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me [a]; a) Luc. 6, 22.

12. gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis [a]. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. a) 2Cor. 4, 17.

13. Vos estis sal terrae! Quodsi sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus [a].

a) Marc. 9, 50.

14. Vos estis lux mundi [a]! Non potest civitas abscondi supra montem posita; a) Phil. 2, 15.

---

v. 12. Ed. 1. Er. ἡμων. — "C. ἑτως. — v. 14. Ed. omn. Er. ὀρεως.

1) 1590. vobis homines.

Digitized by Google

15. οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

15. neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

16. οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent a) patrem vestrum, qui in coelis est. a) Joh. 15, 8.

17. μὴ † νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

17. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere a). Rom. 3, 31.

18. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.

18. Amen quippe dico vobis, donec transeat coelum et terra, jota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant a). a) Luc. 16, 17. 21, 33.

19. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

19. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum.

20. λέγω γὰρ ὑμῖν, † ὅτι, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ † ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων, καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

20. Dico enim, vobis, quia, nisi abundaverit justitia vestra plus, quam Scribarum, et Pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum a). a) Luc. 11, 39. 18, 11. 12.

21. ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.

21. Audistis, quia dictum est antiquis: „Non occides! qui autem occ„ciderit, reus erit judicio a)." a) Exod. 20, 13. Deut. 5, 23.

22. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ, μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

22. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca! reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue a)! reus erit gehennae ignis. a) 1 Joh. 3, 14. sqq.

23. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, † καὶ ἐκεῖ † μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ·

23. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te;

---

v. 17. Ed. 2. 3. Er. *νομησητε*. — v. 20. Ed. omn. Er. omitt. *ὅτι*. — "Ed. omn. Er. *ὑμων ἡ δικαιοσυνη*. — v. 25. Gb. et Mt. *κακει*. — "Mt. *μνησθῃ*.

Digitized by Google

24. ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.

24. relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum a). a) Marc. 11, 25.

25. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ· μήποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ.

25. Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo; ne forte tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et in carcerem mittaris a). a) Luc. 12, 58.

26. ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

26. Amen dico tibi: Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem a). a) c. 6, 14. 18, 34. 35.

27. ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη †· οὐ μοιχεύσεις.

27. Audistis, quia dictum est antiquis: „Non moechaberis a)!" a) Exod. 20, 14. Lev. 20, 10.

28. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι † αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

28. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.

29. εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς † σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ † βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.

29. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te; erue eum, et projice abs te; expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam a). a) Marc. 9, 46–48.

30. καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν, καὶ † βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.

30. Et si dextra manus tua scandalizat te; abscide [1]) eam; et projice abs te; expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

31. ἐρρέθη δὲ, † ὅτι, ὃς ἂν † ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.

31. Dictum est autem: „Quicunque dimiserit uxorem suam, det ei „libellum repudii a)." a) Exod. 21, 24. Lev. 24, 20. Deut. 19, 21.

32. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.

32. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari; et qui dimissam duxerit, adulterat a). a) c. 19, 9. Marc. 10, 4–12. Luc. 16, 18. 1 Cor. 7, 10.

---

v. 27. Ed. omn. Er. add. τοις ἀρχαιοις. — v. 28. C. Mt. St. αὐτην. — v. 29. Ed. omn. Er. σκανδαλιζῃ. — "Ed. omn. Er. St. βαλλε. — v. 30. Ed. omn. Er. St. βαλλε. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. ὁτι. — "Ed. 1. Er. ἀπολυσει.

1) 1590. abscinde.

Digitized by Google

33. πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.

33. Iterum audistis, quia dictum est antiquis: „Non perjurabis! reddes „autem Domino juramenta tua a)!"

a) Levit. 19, 12.

34. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ·

34. Ego autem dico vobis, non jurare omnino; neque per coelum, quia thronus Dei est a): a) Jes. 66, 1. Act. 7, 49.

35. μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως·

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis a); a) Ps. 47, 3.

36. μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37. ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν· ναὶ, ναί· οὒ, οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν.

37. Sit autem sermo vester: est, est! non, non! quod autem his abundantius est, a malo est.

38. ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

38. Audistis, quia dictum est: „Oculum pro oculo, et dentem pro den„te a)!" a) Exod. 21, 24. Lev. 24, 20. Deut. 19, 21.

39. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

39. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi et alteram.

40. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.

40. Et ei, qui vult tecum 1) judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium a)! a) Luc. 6, 29. Rom. 12, 17–19.

41. καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο.

41. Et quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo!

42. τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς.

42. Qui petit a te, da ei! et volenti mutuari a te, ne avertaris a)! a) Luc. 6, 30.

43. ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.

43. Audistis, quia dictum est: „Diliges proximum tuum a), et odio „habebis inimicum tuum." a) Lev. 19, 18.

44. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε † τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς·

44. Ego autem dico vobis: a) Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos; a) v. 44–48. Luc. 6, 27. 28. 32–36.

45. ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς

45. ut sitis filii patris vestri, qui

v. 44. Ed. omn. Er. St. τους μισουντας.

1) 1590. in judicio.

Digitized by Google

ὑμῶν τοῦ ἐν † οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.

in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.

46. ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;

46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?

47. καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς † ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ † τελῶναι † οὕτως ποιοῦσιν;

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et Ethnici hoc faciunt?

48. ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.

48. Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est [a]. a) Lev. 11, 44. 19, 2.

Cap. VI.

1. Προσέχετε τὴν † ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν † τοῖς οὐρανοῖς.

1. Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus [a], ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est. a) c. 23, 5.

2. ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

2. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis: Receperunt mercedem suam.

3. σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου·

3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua;

4. ὅπως ᾖ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

4. ut sit eleemosyna tua in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi [a]. a) Luc. 14, 14.

5. καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

5. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare; ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis: Receperunt mercedem suam.

6. Σὺ δὲ, ὅταν προσεύχῃ, εἴσελ-

6. Tu autem, cum oraveris, intra

---

v. 45. C. ἐν τοις ὐρανοις. — v. 47. C. Mt. φιλους. — "Gb. ἐθνικοι. — "'St. Mt. Gb. ἐτω. — v. 1. Gb. δικαιοσυνην. — "Ed. omn. Er. omitt. τοις.

Digitized by Google

θε εἰς τὸ † ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

7. προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut Ethnici [1]); putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur [a]).

a) Jes. 1, 15. 3 Reg. 18, 26. sqq.

8. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὧν χρείαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.

8. Nolite ergo assimilari eis; scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9. οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

9. Sic ergo vos orabitis [a]): Pater noster, qui es in coelis; sanctificetur [b]) nomen tuum! a) Luc. 11, 2–4. b) Ez. 36, 23.

10. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

10. Adveniat regnum tuum! Fiat voluntas tua, sicut in coelo, et in terra!

11. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie!

12. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris!

13. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ †. † ἀμήν.

13. Et ne nos inducas in tentationem [a]), sed libera nos a malo. Amen. a) c. 26, 41. Luc. 22, 32. 1 Cor. 10, 13.

14. ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ † ὑμῶν ὁ οὐράνιος.

14. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis pater vester coelestis delicta vestra.

15. ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν † ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

15. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra [a]). a) c. 18, 21. etc.

16. ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ, σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

16. Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes; exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17. σὺ δὲ νηστεύων, ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι·

17. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava;

---

v. 6. Ed. omn. Er. ταμειον. — v. 13. Ed. omn. Er. et Mt. add. ὁτι σα ἐστιν ἡ βασιλεια και ἡ δυναμις και ἡ δοξα εἰς τους αἰωνας. — ἀμην omitt. G. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμων. — v. 15. C. add. ὁ ὐρανιος.

1) 1500. add. faciunt.

Digitized by Google

18. ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι †.

18. ne videaris hominibus jejunans a), sed patri tuo, qui est in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. a) Jes. 58, 5. etc.

19. μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι.

19. a) Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur; et ubi fures effodiunt et furantur; a) v. 19—21. Luc. 12, 33. 34. Jac. 5, 2. etc.

20. θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέπτουσιν.

20. thesaurizate autem vobis thesauros in coelo a), ubi neque aerugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur.
a) c. 19, 21. Luc. 16, 9. 1 Tim. 6, 17—19.

21. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

22. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται·

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex; totum corpus tuum lucidum erit a).
a) Luc. 11, 34. etc.

23. ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου † σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς, τὸ ἐν σοί, σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam; totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt; ipsae tenebrae quantae erunt?

24. οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ † μαμωνᾷ.

24. Nemo potest duobus dominis servire a); aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonae.
a) Luc. 16, 13. 11, 23. 1 Joh. 2, 15. Jac. 4, 4.

25. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

25. a) Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid indueamini b). Nonne anima plus est quam esca? et corpus plus quam vestimentum?
a) v. 25—34. Luc. 12, 22—32. b) Ps. 36, 5. Phil. 4, 6. 1 Petr. 5, 7.

26. ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. οὐχ † ὑμεῖς μᾶλλον † διαφέρετε αὐτῶν;

26. Respicite volatilia coeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et pater vester coelestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis a)? a) c. 10, 31. Hiob 38, 41. Ps. 146, 9. 10.

v. 18. St. Ed. omn. Er. add. ἐν τῷ φανερῷ. — v. 23. Ed. 1. Er. σκοτινον. — v. 24. Ed. 3. 4. 5. Er. St. μαμμωνᾷ. — v. 26. Ed. 1. 2. Er. ὑμεις. — Ed. 3. 4. 5. Er. διαφερεται.

Digitized by Google

27. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται † προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;

28. καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει.

29. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ ὁ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων.

30. εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

31. μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες· τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;

32. πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ. οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων.

33. ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

34. μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς. ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

27. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28. Et de vestimento, quid soliciti estis? [1]) Considerate lilia agri quomodo crescant; non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30. Si autem [2]) foenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos, modicae fidei [a])? a) c. 8, 26.

31. Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32. Haec enim omnia gentes inquirunt; scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33. Quaerite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicientur vobis [a]). a) 1 Tim. 4, 8.

34. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua!

Cap. VII.

1. Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε.

1. [a]) Nolite judicare, ut non judicemini [3]); a) v. 1—6. Luc. 6, 37. etc. Rom. 2, 1. 1 Cor. 4, 5.

2. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, † μετρηθήσεται ὑμῖν.

2. in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

3. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;

3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides?

4. ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου·

4. Aut quomodo dicis fratri tuo: [4])

---

v. 27. Ed. omn. Er. προσθηναι. — v. 29. C. ὁ σολομων. — v. 2. C. St. ἀντιμετρηθησεται. Ed. omn. Er. μετριθησεται.

1) 1590. estis. 2) 1590. Si enim. 3) 1590. nolite judicare, et non judicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini. 4) 1590. add. frater!

Digitized by Google

ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου· καὶ ἰδοὺ, ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου;

Sine! ejiciam festucam de oculo tuo; et ecce! trabs est in oculo tuo?

5. ὑποκριτὰ, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις, ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

5. Hypocrita! ejice primum trabem de oculo tuo; et tunc videbis, ejicere festucam de oculo fratris tui.

6. μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ † βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

6. Nolite dare sanctum canibus; neque mittatis margaritas vestras ante porcos; ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.

7. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

7. a) Petite, et dabitur vobis! quaerite, et invenietis! pulsate, et aperietur vobis! a) v. 7–11. c. 21, 22. Marc. 11, 24. Luc. 11, 9–13. Joh. 15, 7. 14, 13. 16, 23. 1 Joh. 3, 22.

8. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

8. Omnis enim, qui petit, accipit; et qui quaerit, invenit; et pulsanti aperietur.

9. ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;

9. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei?

10. † καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

10. Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11. εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε, δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

11. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis pater vester, qui in coelis est, dabit bona petentibus a) se? a) Jac. 1, 5. 3 Reg. 3, 9. sqq.

12. πάντα οὖν, ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, † οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· † οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

12. Omnia ergo, quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis a). Haec est enim lex, et Prophetae. a) Luc. 6, 31. etc.

13. εἰσέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς.

13. Intrate per angustam portam a); quia lata porta, et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. a) Luc. 13, 24.

14. † τί στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.

14. Quam angusta porta, et arcta via est, quae ducit ad vitam; et pauci sunt, qui inveniunt eam!

---

v. 6. Ed. omn. Er. *βαλεῖτε*. — v. 10. C. *ἡ καὶ*. — v. 12. C. Ed. 1. Er. *ἐστιν*. C. *ἐστι*. — v. 14. Ed. om. Er. St. *ὅτι*.

Digitized by Google

15. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες.

15. Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces a)! a) c.24,4.5.24. 1Joh.4,1. Jer. 14,14.

16. ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα;

16. a) A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?
a) v. 16–21. c. 12,33. Luc.6,43–46.

17. οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ.

17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit.

18. οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.

18. Non potest arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere.

19. πᾶν δένδρον, μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

19. Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur a). a) Luc. 3, 9.

20. ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

21. οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

21. Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine! intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit a) in regnum coelorum.
a) Rom. 2, 13. Jac. 1, 22.

22. πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;

22. Multi dicent mihi in illa die a): Domine, Domine! nonne in nomine tuo prophetavimus? et in nomine tuo daemonia b) ejecimus? et in nomine tuo virtutes multas fecimus?
a) Luc.13,25–27. 6,46. b) Act.19,13.

23. καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς· ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

23. Et tunc confitebor illis: Quia nunquam novi vos; discedite a) a me [1]), qui operamini iniquitatem! a) c.25,41.

24. πᾶς οὖν, ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν·

24. a) Omnis ergo, qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram. a) Luc.6,47–49.

25. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ † προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκεί-

25. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non ceci-

v. 25. Ed. omn. Er. προσπεσαν.
1) 1590. add. omnes.

Digitized by Google

ση· καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

26. καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον.

27. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἔπεσε· καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη.

28. καὶ ἐγένετο, ὅτε † συνετέλεσεν ὁ ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

29. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

dit; fundata enim erat super [1]) petram.

26. Et omnis, qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam.

27. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit; et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est, cum consummasset Jesus verba haec, admirabantur turbae super doctrina ejus;

29. erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribae eorum [2]), et Pharisaei [a]). a) Marc. 1, 22. Joh. 7, 46. 1 Cor. 2, 4.

CAP. VIII.

1. Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

2. καὶ ἰδοὺ, λεπρὸς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

3. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς, λέγων· θέλω, καταρίσθητι. καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.

4. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅρα, μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

5. εἰσελθόντι δὲ † αὐτῷ εἰς καπερναοὺμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν,

6. καὶ λέγων· κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος.

1. [a]) Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae. a) v. 1–4. Marc. 1, 40–45. Luc. 5, 12–14.

2. Et ecce! leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo; mundare! Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide! nemini dixeris [a]); sed vade, ostende te sacerdoti [b]), et offer munus, quod praecepit Moyses [c]), in testimonium illis.
a) c. 9, 30. 12, 16. Marc. 3, 12. 5, 43. 7, 36. b) Luc. 17, 14. c) Lev. 14, 2. etc.

5. [a]) Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio rogans eum, a) v. 5–13. Luc. 7, 1–10.

6. et dicens: Domine! puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur.

---

v. 28. Ed. omn. Er. ἐτελεσεν. — v. 5. Ed. omn. Er. τῳ ἰησ.

1) 1590. supra. 2) 1590. om. eorum.

Digitized by Google

7. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.

8. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη· κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ † λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

9. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ· πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ· ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου· ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

10. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ἐθαύμασε, καὶ εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον.

11. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·

12. οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται † ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

13. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς τῷ † ἑκατοντάρχῳ· ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι· καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

14. καὶ † ἐλθὼν ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν·

15. καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει † αὐτοῖς.

16. ὀψίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν·

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens Centurio ait: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

9. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade! et vadit; et alii [1]), Veni! et venit; et servo meo: Fac hoc! et facit.

10. Audiens autem Jesus miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël!

11. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno coelorum [a]);

a) Mal. 1, 11. Luc. 13, 28. 29.

12. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores [a]); ibi [2]) erit fletus, et stridor dentium! a) c. 21, 43. 22, 13. 25, 30.

13. Et dixit Jesus Centurioni: Vade! et sicut credidisti, fiat tibi [a]). Et sanatus est puer in illa hora.

a) c. 9, 29. 15, 28. Marc. 9, 23.

14. [a]) Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, et febricitantem, a) v. 14—17. Marc. 1, 29—34. Luc. 4, 38—41.

15. et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris; et surrexit, et ministrabat eis.

16. Vespere autem facto, obtulerunt ei multos daemonia habentes; et ejiciebat spiritus verbo; et omnes male habentes curavit;

---

v. 8. Ed. omn. Er. λογον. — v. 12. C. κλαυθμὸς. — v. 13. Ed. 4. Er. Mt. Gb. ἑκατονταρχῃ. — v. 14. C. εἰσελθων. — v. 15. C. St. Mt. αὐτῳ.

1) 1590. alio. 2) 1590. ubi.

Digitized by Google

17. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· αὐτὸς τὰς † ἀσθενείας ἡμῶν † ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάσασεν.

17. Ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem: „Ipse infirmitates nostras accepit, et „aegrotationes nostras portavit a)."

a) Jes 53, 4.

18. ἰδὼν δὲ † ὁ ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit 1) ire trans fretum a). a) Marc. 4, 35. Luc. 8, 22.

19. καὶ προσελθὼν εἷς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.

19. a) Et accedens unus Scriba, ait illi: Magister! sequar te, quocumque ieris. a) v. 19–22. Luc. 9, 57–62.

20. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

20. Et dicit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput 2) reclinet a). a) 2 Cor. 8, 9.

21. ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine! permitte me primum ire, et sepelire patrem meum.

22. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

22. Jesus autem ait illi: Sequere me, et dimitte mortuos a) sepelire mortuos suos! a) 1 Tim. 5, 6. Apoc. 5, 1. Eph. 2, 1. ss.

23. καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

23. a) Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus. a) v. 23–27. Marc. 4, 36–41. Luc. 8, 22–25.

24. καὶ ἰδοὺ, σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε.

24. Et ecce! motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus; ipse vero dormiebat.

25. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ † ἤγειραν αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, σῶσον † ἡμᾶς, † ἀπολλύμεθα.

25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et suscitaverunt eum, dicentes: Domine! salva nos, perimus.

26. καὶ λέγει αὐτοῖς· τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις, καὶ τῇ θαλάσσῃ· καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicae fidei? Tunc surgens, imperavit ventis et mari; et facta est tranquillitas magna.

27. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες· ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

27. Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei?

---

v. 17. Ed. 1. Er. ἀσθενιας. — "C. ἀνελαβε. — v. 18. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. omitt. ὁ. — v. 25. C. St. add. αὐτε. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ὑμας. — "'Ed. omn. Er. ἀπολυμεθα.

1) 1590. add. discipulos. 2) 1590. add. suum.

Digitized by Google

28. καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς † τὴν χώραν τῶν γεργεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

28. a) Et cum venisset [1]) trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, saevi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. a) v. 28–34. Marc. 5, 1–17. Luc. 8, 26–37.

29. καὶ ἰδοὺ, ἔκραξαν λέγοντες· τί ἡμῖν καὶ σοὶ, † ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;

29. Et ecce! clamaverunt dicentes: Quid nobis et tibi, Jesu fili Dei a)? Venisti huc ante tempus torquere nos? a) Luc. 4, 41.

30. ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

30. Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens.

31. οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν, λέγοντες· εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, † ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.

31. Daemones autem rogabant eum dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον † εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ, ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη † τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν.

32. Et ait illis: Ite! At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce! [2]) impetu abiit totus grex per praeceps in mare; et mortui sunt in aquis.

33. οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον· καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

33. Pastores autem fugerunt; et venientes in civitatem, nunciaverunt [3]) omnia, et de eis, qui daemonia habuerant.

34. καὶ ἰδοὺ, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτὸν, παρεκάλεσαν, ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

34. Et ecce! tota civitas exiit obviam Jesu; et viso eo rogabant [4]), ut [5]) transiret a finibus eorum.

CAP. IX.

1. Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

1. a) Et ascendens [6]) in naviculam, transfretavit, et venit in civitatem suam. a) v. 1–8. Marc. 2, 1–12. Luc. 5, 17–26.

2. καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε

2. Et ecce! offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns [7]) Jesus fidem illorum, dixit paralytico:

---

v. 28. Ed. omn. Er. εἰς χωραν. — v. 29. Ἰησε omitt. Gb. — v. 31. Gb. ἀποστειλον ἡμας εἰς την ἀγελην τ. χ. — v. 32. Gb. εἰς τους χοιρους. — τῶν χοίρων omitt. Gb.

1) 1590. venisset Jesus. 1592. C. R. 1593. et 1598: venisset. 1593. 1598. venissent. 2) 1590. add. magno. 3) 1590. add. haec. 4) 1590. add. eum. 5) 1590. add. Jesus. 6) 1590. add. Jesus. 7) 1590. videns autem.

Digitized by Google

τῷ παραλυτικῷ· θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

3. καὶ ἰδού, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ.

4. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· ἱνατί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

5. τί γάρ ἐστιν † εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνταί † σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· † ἔγειραι καὶ περιπάτει;

6. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ·) ἐγερθεὶς ἆρόν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

7. καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

8. ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

9. καὶ παράγων ὁ ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, ματθαῖον λεγόμενον· καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

10. καὶ ἐγένετο, αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδού, πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες, συνανέκειντο τῷ ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

11. καὶ ἰδόντες οἱ φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;

12. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

13. πορευθέντες δὲ μάθετε, τί ἐστιν· † ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς † εἰς μετάνοιαν.

Confide, fili! remittuntur tibi peccata tua.

3. Et ecce! quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat!

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum a), dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

a) Marc. 2, 8. Luc. 6, 8. Ioh. 2, 24. etc.

5. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, et ambula?

6. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge! tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbae timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

9. a) Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthaeum nomine. Et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum.

a) v. 9—17. Marc. 2, 13—22. Luc. 5, 27—39.

10. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisaei, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus a) manducat Magister vester?

a) c. 11, 19. Luc. 15, 2. 19, 7.

12. At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

13. Euntes autem discite, quid est: „Misericordiam volo, et non sacrifi„cium a)." Non enim veni vocare justos, sed peccatores.

a) c. 12, 7. 23, 23. Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

---

v. 5. Ed. omn. Er. εὐκολωτερον. — † Ed. omn. Er. σοι. — ‡ Ed. omn. Er. ἔγειρε. — v. 13. Ed. omn. Er. ἔλεος. — † Gb. omitt. εἰς μετανοιαν.

Digitized by Google

14. τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες· διατί ἡμεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ νηστεύουσι;

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, et Pharisaei, jejunamus frequenter; discipuli autem tui non jejunant?

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν, ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.

15. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; et tunc jejunabunt.

16. οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus; tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit.

17. οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινούς, καὶ † ἀμφότεροι συντηροῦνται.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt, sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων † εἷς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθών, ἐπίθες τὴν χειρά σου ἐπ' αὐτὴν, καὶ ζήσεται.

18. a) Haec illo loquente ad eos, ecce! princeps unus accessit, et adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet.

a) v. 18—26. Marc. 5, 22—43. Luc. 8, 41—56.

19. καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

19. Et surgens Jesus, sequebatur eum, et discipuli ejus.

20. καὶ ἰδοὺ, γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

20. Et ecce mulier, quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus.

21. ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.

21. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero a). a) c. 14, 36. Marc. 3, 10, 6, 56. Luc. 6, 19.

22. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν αὐτὴν, εἶπε· θάρσει θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

22. At Jesus conversus, et videns eam, dixit: Confide, filia! fides tua te salvam fecit a). Et salva facta est mulier ex illa hora. a) Luc. 17, 19.

23. καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον,

23. Et cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines a) et turbam tumultuantem, dicebat:

a) 2 Par. 35, 25. Jer. 9, 17.

v. 17. Ed. omn. Er. ἀμφότερα. — v. 18. εἷς omitt. Ed. omn. Er. St.

Digitized by Google

24. λέγει αὐτοῖς· ἀναχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.

24. Recedite! non est enim mortua puella, sed dormit a). Et deridebant eum. a) Joh. 11, 11. sqq.

25. ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον.

25. Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, 1) et surrexit puella.

26. καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

26. Et exiit fama haec in universam terram illam a). a) Luc. 7, 17.

27. καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ δαυίδ.

27. Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo caeci, clamantes, et dicentes: Miserere nostri, fili David!

28. ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ· ναὶ κύριε.

28. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci. Et dicit eis Jesus: Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine!

29. τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30. καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· ὁρᾶτε, μηδεὶς γινωσκέτω.

30. Et aperti sunt oculi eorum; et comminatus est illis Jesus, dicens: Videte, ne quis sciat a). a) c. 8, 4.

31. οἱ δὲ ἐξελθόντες † διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

31. Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32. αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν, δαιμονιζόμενον·

32. Egressis autem illis, ecce! obtulerunt ei hominem mutum a), daemonium habentem. a) c. 12, 22. Luc. 11, 14.

33. καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· † οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ ἰσραήλ.

33. Et ejecto daemonio, locutus est mutus, et miratae sunt turbae, dicentes: Numquam apparuit sic in Israël!

34. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἔλεγον· ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

34. Pharisaei autem dicebant: In principe daemoniorum ejicit daemones a). a) c. 12, 24. Marc. 3, 22. Luc. 11, 14. 15.

35. καὶ περιῆγεν ὁ ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν †.

35. Et circuibat Jesus omnes civitates et castella, docens in synagogis eorum, et praedicans evangelium regni, et curans omnem languorem, et omnem infirmitatem a). a) c. 4, 23. Marc. 6, 7. Luc. 13, 22. Act. 10, 38.

---

v. 31. Ed. omn. Er. διεφημησαν. — v. 33. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. add. ὅτι. — v. 35. Ed. omn. Er. Mt. St. add. ἐν τῳ λαῳ.

1) 15go. ejus; et dixit: Puella surge; et surrexit puella.

Digitized by Google

36. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν † ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι, ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

36. Videns autem turbas, misertus est eis; quia erant vexati, et jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37. τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.

37. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci [a]). a) Luc. 10, 2.

38. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

38. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

Cap. X.

1. Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν † κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.

1. [a]) Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem [b]). a) v. 1—4. Marc. 3, 14—19. Luc. 6, 13—16. b) Marc. 6, 7. Luc. 9, 1—6.

2. τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά † ἐστι ταῦτα· πρῶτος σίμων, ὁ λεγόμενος πέτρος, καὶ ἀνδρέας, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ·

2. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt haec [a]): Primus, Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater ejus; a) Act. 1, 13.

3. ἰάκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· φίλιππος, καὶ βαρθολομαῖος· θωμᾶς, καὶ ματθαῖος ὁ τελώνης· ἰάκωβος ὁ τοῦ ἀλφαίου, καὶ λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς θαδδαῖος·

3. Jacobus Zebedaei, et Ioannes frater ejus; Philippus, et Bartholomaeus; Thomas, et Matthaeus publicanus; Jacobus Alphaei, et Thaddaeus;

4. σίμων ὁ καναναίτης, καὶ ἰούδας † ἰσκαριώτης, ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

4. Simon Chananaeus, et Judas Iscariotes, qui et tradidit eum.

5. τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν † σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε·

5. Hos duodecim misit Jesus, praecipiens eis, [1]) dicens: In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis.

6. πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου ἰσραήλ.

6. Sed potius ite ad oves, quae perierunt, domus Israël [a]). a) c. 15, 24. Act. 13, 46.

7. πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες· ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

7. Euntes autem praedicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum coelorum.

---

v. 36. Ed. omn. Er. St. ἐλελυμενοι. — v. 1. Mt. C. omitt. κατα. — v. 2. C. εἰσι. — v. 4. Gb. St. ὁ ἰσκαριοτης. — v. 5. Ed. omn. Er. σαμαριτων.

1) 1590. add. et.

Digitized by Google

8. ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, † λεπροὺς καθαρίζετε, † νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

8. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, daemones ejicite [a]; gratis accepistis, gratis date.

a) Marc. 16, 17. 18.

9. μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν.

9. [a] Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris;

a) v. 9—15. Marc. 6, 8—13. Luc. 9, 3. 10, 4.

10. μὴ πήραν εἰς ὁδὸν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ † ῥάβδον· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν.

10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam; dignus enim est operarius cibo suo [a].

a) Luc. 10, 7.

11. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε, τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι· † κἀκεῖ μείνατε, ἕως ἂν ἐξέλθητε.

11. In quamcunque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit; et ibi manete, donec exeatis [a].

a) Luc. 10, 7.

12. εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτὴν †.

12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui!

13. καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, † ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos [a].

a) Luc. 10, 5. sqq.

14. καὶ ὃς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

14. Et quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris [a].

a) Luc. 9, 5. Act. 13, 51. 18, 6.

15. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die judicii, quam illi civitati [a].

a) c. 11, 22—24.

16. ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.

16. Ecce! ego mitto vos sicut oves in medio luporum [a]. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.

a) Luc. 10, 3.

17. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς·

17. Cavete autem ab hominibus! tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos [a];

a) c. 24, 9. Marc. 13, 9. Luc. 21, 12. sqq. Act. 5, 40. 12, 1. sqq.

18. καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασι-

18. et ad praesides [a], et ad re-

---

v. 8. Ed. 1. Er. Gb. νεκρους ἐγειρετε, λεπρους καθαριζετε. — " C. omitt. νεκρους ἐγειρετε. — v. 10. C. St. ῥαβδος. — v. 11. Ed. omn. Er. και ἐκει. — v. 12. C. add. λεγοντες· εἰρηνη τῳ οἰκῳ τουτῳ. — v. 15. C. εἰσελθοντω.

Digitized by Google

λεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν.

ges b) ducemini propter me, in testimonium illis, et gentibus. a) Act. 25, 33. b) Act. 26, 1. sqq.

19. ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τί † λαλήσετε.

19. Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

20. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐσε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

20. Non enim vos estis, qui loquimini; sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis a). a) Marc. 13, 11. Luc. 12, 11. 21, 15. Act. 2, 4. 4, 8.

21. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

21. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium; et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient.

22. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

22. Et eritis odio omnibus 1) propter nomen meum; qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit a). a) Marc. 13, 13. Luc. 22, 30.

23. † ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

23. Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis: Non consummabitis civitates Israël, donec veniat Filius hominis.

24. οὐκ ἔσι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.

24. Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum a). a) Joh. 13, 16. 15, 20.

25. ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην † βεελζεβὺλ † ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς † οἰκιακοὺς αὐτοῦ;

25. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus; et servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelzebub a) vocaverunt; quanto magis domesticos ejus? a) c. 9, 34. Joh. 8, 48. 10, 20.

26. μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐδὲν γάρ ἐσι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

26. Ne ergo timueritis eos. a) Nihil enim est opertum, quod non revelabitur; et occultum, quod non scietur. a) v. 26—32. Marc. 4, 22. Luc. 8, 17. 12, 1—9.

27. ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ † σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; et quod in aure auditis, praedicate super tecta.

28. καὶ μὴ † φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν

28. Et nolite timere eos, qui oc-

---

v. 19. Ed. omn. Er. λαλησητε. — v. 23. Gb. ὅταν δε διωκωσιν ὑμας ἐν τη πολει ταυτη, φευγετε εἰς την ἑτεραν· ἀ ἀν ἐκ ταυτης διωκωσιν ὑμας, φευγετε εἰς την ἀλλην. — v. 25. C. βεελζεβυβ. — "C. ἀπεκαλεσαν. Gb. ἐπεκαλεσαν. — "C. οἰκειακους. — v. 27. Ed. 1. Er. σκοτεια. — v. 28. Ed. omn. Er. St. φοβηθητε.

1) 1590. add. hominibus.

Digitized by Google

† ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ † ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

29. οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.

30. ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί.

31. μὴ οὖν φοβηθῆτε· † πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

32. πᾶς οὖν, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

33. ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

34. μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.

35. ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς.

36. καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ † οἰκιακοὶ αὐτοῦ.

37. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

38. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

39. ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν.

40. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.

cidunt corpus; animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.

29. Nonne duo passeres asse vaeneunt; et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro?

30. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere; multis passeribus meliores estis vos.

32. Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.

33. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est [a].

a) Marc. 8, 38. Luc. 9, 26. 12, 8. 9 2 Tim. 2, 12.

34. [a] Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere, sed gladium.

a) v. 34–36. Luc. 12, 49–53.

35. Veni enim separare [a] hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam; a) v. 21.

36. et inimici hominis, domestici ejus.

37. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus [a]. a) Luc. 14, 26.

38. Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus [a]. a) v. 38, 39. 16, 24. sqq. Marc. 8, 34. sqq. Luc. 9, 23. sqq. Joh. 12, 25.

39. Qui invenit animam suam, perdet illam; et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

40. Qui recipit vos, me recipit; et qui me recipit, recipit eum [a], qui me misit. a) Luc. 10, 16. Joh. 13, 20.

— "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἀποκτεινοντων. — "' Ed. omn. Er. St. την ψυχην και το σωμα. — v. 31. C. πολλῳ. — v. 36. C. οἰκειακοι.

Digitized by Google

41. ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται.

42. καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

41. Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet; et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42. Et quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli; amen dico vobis, non perdet mercedem suam [a]. a) Marc. 9, 41. Matth. 25, 40.

CAP. XI.

1. Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν, τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

1. Et factum est, cum consummasset Jesus, praecipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret, et praedicaret in civitatibus eorum.

2. ὁ δὲ ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

2. [a] Ioannes autem, cum audisset in vinculis [b] opera Christi, mittens duos de discipulis suis, a) Matth. 14, 3. sqq. b) v. 2—19. Luc. 7, 18—35.

3. εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;

3. ait illi: Tu es, qui venturus es? an alium exspectamus?

4. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἀπαγγείλατε ἰωάννῃ, ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε.

4. Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni, quae audistis, et vidistis:

5. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

5. caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt [a], pauperes evangelizantur; a) c. 15, 30. Luc. 7, 11. sqq.

6. καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

6. et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me [a]. a) c. 13, 56. sqq. Joh. 6, 66. 1 Cor. 1, 23.

7. τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ ἰωάννου· τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

7. Illis autem abeuntibus, coepit Jesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ, οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν † βασιλεῶν εἰσίν.

8. Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce! qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.

9. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam [a]! a) Luc. 1, 76.

v. 8. C. Mt. βασιλειων.

Digitized by Google

10. ἕτος γάρ ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

10. Hic est enim, de quo scriptum est: „Ecce! ego mitto angelum meum „ante faciem tuam, qui praeparabit „viam tuam ante te [a]." a) Mal. 3, 1. 4, 5. Marc. 1, 2.

11. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ † ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστιν.

11. Amen dico vobis: Non surrexit inter natos mulierum major Ioanne Baptista; qui autem minor est in regno coelorum, major est illo.

12. ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν.

12. A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud [a]. a) Luc. 16, 16.

13. πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν.

13. Omnes enim prophetae et lex, usque ad Ioannem, prophetaverunt.

14. καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.

14. Et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est [a]. a) c. 17, 12. Marc. 9, 11. sqq. Luc. 1, 17.

15. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ † παιδίοις ἐν † ἀγοραῖς καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσι τοῖς ἑταίροις αὐτῶν,

16. Cui autem similem aestimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coaequalibus,

17. καὶ λέγουσιν· † ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε.

17. dicunt: Cecinimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non planxistis.

18. ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· καὶ λέγουσι· † δαιμόνιον ἔχει.

18. Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens [a], et dicunt: Daemonium habet! a) c. 3, 4. Luc. 7, 33.

19. ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων, καὶ πίνων· καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν· καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

19. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt [a]: Ecce! homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a filiis suis. a) c. 9, 11.

20. τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν·

20. Tunc coepit exprobrare civitatibus, in quibus factae sunt plurimae virtutes ejus; quia non egissent poenitentiam.

21. οὐαί σοι † χοραζὶν, οὐαί σοι † βηθσαϊδάν, ὅτι εἰ ἐν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμε-

21. [a] Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae fa-

---

v. 11. Ed. omn. Er. ἐγειγερται. — v. 16. Ed. omn. Er. παιδαριοις. — "C. ἀγορᾳ. — v. 17. Ed. omn. Er. ηὐλισαμεν. — v. 18. Ed. omn. Er. add. ὁτι. — v. 21. Ed. omn. Er. χοραζειν. — "C. Mt. βηθσαϊδα.

Digitized by Google

καὶ ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν.

22. πλὴν λέγω ὑμῖν· τύρῳ καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν.

23. καὶ σὺ καπερναὸμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γενόμεναι ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

24. πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῇ σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί.

25. ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς. εἶπεν· ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις.

26. ναὶ ὁ πατὴρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

27. πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

28. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.

29. ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ· ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.

30. ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

ctae sunt in vobis; olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.
a) v. 21–23. Luc. 10, 13–15.

22. Verumtamen dico vobis: Tyro et Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis [a]. a) c. 10, 15.

23. Et tu Capharnaum! numquid usque in coelum exaltaberis? Usque in infernum descendes! Quia, si in Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis: Quia terrae Sodomorum remissius erit in die judicii, quam tibi [a]. a) Luc. 12, 47. Joh. 15, 22.

25. In illo tempore respondens Jesus dixit [a]: Confiteor tibi, Pater! Domine coeli et terrae! quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. a) v. 25–27. Luc. 10, 21. sqq. 1 Cor. 1, 27.

26. Ita Pater! quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt [a] a Patre meo; et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare [b]. a) c. 28, 18. Joh. 3, 35. 17, 2. Eph. 1, 22. Phil. 2, 9–11. b) Joh. 1, 18. 7, 28. 29.

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos [a]. a) Jer. 31, 25.

29. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris.

30. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve [a]. a) c. 23, 4. 1 Joh. 5, 3. Jer. 6, 16.

Cap. XII.

1. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν,

1. In illo tempore [a] abiit Jesus per sata sabbato; discipuli autem ejus esurientes, coeperunt vellere spicas [b].

Digitized by Google

καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας, καὶ ἐσθίειν.

2. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον αὐτῷ· ἰδὲ, οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.

3. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν † αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

4. πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις;

5. ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι;

6. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ † μείζων ἐστὶν ὧδε.

7. εἰ δὲ ἐγνώκειτε, τί ἐστιν· † ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους.

8. κύριος γάρ ἐστι † τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

9. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν.

10. καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

11. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;

12. πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; ὥστε ἔξεστι τοῖς σάββασι καλῶς ποιεῖν.

et manducare. a) Marc. 2, 23–28. Luc. 6, 1–5. b) Deut. 23, 25.

2. Pharisaei autem videntes, dixerunt ei: Ecce! discipuli tui faciunt, quod non licet [1]) facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legistis, quid fecerit David [a]), quando esuriit, et qui cum eo erant [2]): a) 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis [a]) comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus [b])? a) Lev. 24, 5–9. b) Exod. 29, 32. sqq.

5. Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant [a]), et sine crimine sunt? a) Num. 28, 9. 10.

6. Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7. Si autem sciretis, quid est: „Misericordiam volo, et non sacrifi„cium [a]);" nunquam condemnassetis innocentes. a) Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

8. Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati.

9. Et cum inde transiisset [a]), venit in synagogam eorum. a) v. 9–14. Marc. 3, 1–6. Luc. 6, 6–11.

10. Et ecce! homo manum habens aridam; et interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare [a])? ut accusarent eum. a) Luc. 13, 14. 14, 3. Joh. 9, 16.

11. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam?

12. Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

---

v. 3. αὐτος omitt. Gb. — v. 6. C. et Mt. μειζον. — v. 7. Ed. omn. Er. ἐλεος. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. και τς.

1) 1590. add. εἰς. 2) 1590. erant?

Digitized by Google

13. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ † ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε· καὶ ἐξέτεινε, καὶ † ἀπεκατεστάθη ὑγιὴς, ὡς ἡ ἄλλη.

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam! Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

14. † οἱ δὲ φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

14. Exeuntes autem Pharisaei, consilium faciebant adversus eum a), quomodo perderent eum. a) Joh.5,18. 11,53.

15. ὁ δὲ ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν· καὶ ἐκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας.

15. Jesus autem sciens recessit inde; et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes,

16. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν.

16. et praecepit eis, ne manifestum eum facerent a); a) c. 8, 4. 9, 30.

17. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος·

17. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem:

18. ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ὃν ἡρέτισα· ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

18. „Ecce puer meus, quem elegi, „dilectus meus, in quo bene complacuit animae meae. Ponam spiritum „meum super eum, et judicium gentibus nunciabit.

19. οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

19. „Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus;

20. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν κρίσιν.

20. „arundinem quassatam non „confringet, et linum fumigans non „extinguet a), donec ejiciat ad victo„riam judicium; a) Ez. 34, 16.

21. καὶ † τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι.

21. „et in nomine ejus gentes „sperabunt a)." a) Jes. 42, 1. sqq.

22. τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

22. a) Tunc oblatus est ei daemonium habens, caecus, et mutus, et curavit eum ita, ut loqueretur, et videret. a) v. 22—32. Marc. 3, 20—30. Luc. 11, 14—23.

23. καὶ ἐξίσαντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλεγον· μήτι οὗτός ἐστιν † ὁ υἱὸς δαυίδ;

23. Et stupebant omnes turbae, et dicebant: Numquid hic est filius David a)? a) c. 9, 27.

24. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἀκούσαντες, εἶπον· οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ βεελζεβὺλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

24. Pharisaei autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit daemones, nisi in Beelzebub a) principe daemoniorum. a) c. 9, 34.

25. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρη-

25. Jesus autem sciens a) cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum divisum contra se, desolabitur; et o-

v. 13. C. add. τῳ ἐξηραμμενην ἐχοντι την χειρα. — "Ed. 1. Er. ἀποκαταοθη. St. Gb. ἀποκατεσαθη. — v. 14. Ed. omn. Er. οἱ δε φαρισ. ἐξελθ. συμβ. ἐλαβον κατ' αὐτε, ὁπως. — v. 21. Ed. omn. Er. St. ἐν τῳ. — v. 23. C. add. ὁ χριστος.

Digitized by Google

μῆται· καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται.

26. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

27. καὶ εἰ ἐγὼ ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.

28. εἰ δὲ † ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

29. ἢ πῶς δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρὸν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

30. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

31. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.

32. καὶ ὃς † ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν † τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι·

33. ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν. ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.

34. γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.

35. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγα-

mnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. a) c. 9, 4.

26. Et si satanas satanam ejicit, adversus se divisus est; Quomodo ergo stabit regnum ejus?

27. Et si ego in Beelzebub ejicio daemones; filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt!

28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio daemones; igitur pervenit in vos regnum Dei.

29. At quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contra me est; et qui non congregat mecum, spargit a). a) Marc. 9, 40.

31. Ideo dico vobis: Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia [1]) non remittetur.

32. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro a). a) Luc. 12, 10. Hebr. 6, 4–6. 10, 26.

33. Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum; siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum! quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur.

35. Bonus homo de bono thesauro

---

v. 28. Gb. ἐν πνευματι θεου ἐγω. — v. 32. St. Gb. ἀν. — "C. St. Mt. τῳ νυν αἰωνι.

1) 1590. blasphemiae.

Digitized by Google

θῦ † θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει † πονηρά.

36. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι † περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

37. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

38. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.

39. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, τοῦ προφήτου.

40. ὥσπερ γὰρ ἦν ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

41. ἄνδρες νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ. καὶ ἰδοὺ, πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε.

42. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν † σολομῶνος. καὶ ἰδοὺ, πλεῖον † σολομῶνος ὧδε.

43. ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει.

44. τότε λέγει· † ἐπιστρέψω εἰς τὸν

profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala [a]. a) Luc. 6, 45.

36. Dico autem vobis: Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

38. [a] Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisaeis, dicentes: Magister! volumus a te signum [b] videre. a) v. 38–42. Luc. 11, 29–32. b) c. 16, 1. Marc. 8, 11. Joh. 6, 30.

39. Qui respondens, ait illis: Generatio mala et adultera signum quaerit; et signum non [a] dabitur ei, nisi signum Jonae Prophetae. a) c. 15, 38. 16, 4.

40. Sicut enim fuit Jonas [a] in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus. a) Jon. 2, 1.

41. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione ista, et condemnabunt eam; quia poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae [a]. Et ecce! plus quam Jonas hic. a) Jon. 3, 5.

42. Regina austri surget in judicio cum generatione ista, et condemnabit eam; quia venit [a] a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, et ecce! plus quam Salomon hic. a) 3 Reg. 10, 1. 2 Par. 9, 1.

43. [a] Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit, a) v. 43–45. Luc. 11, 24–26.

44. tunc dicit: Revertar in domum

---

v. 35. C. Mt. θησαυρὸς ἐκβαλλει ἀγαθα. Gb. τα ἀγαθα. — "C. add. τα. — v. 36. C. ὑπερ. — v. 42. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. σολομωντος. bis. — v. 44. C. ὑπεστρεψω.

Digitized by Google

οἰκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον, καὶ ἐλθὸν, εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

45. τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, τῇ πονηρᾷ.

46. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἱστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες, αὐτῷ λαλῆσαι.

47. εἶπε δέ τις αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἑστήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.

48. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ· τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

49. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

50. ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

meam, unde exivi; et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimae.

46. [a] Adhuc eo loquente ad turbas, ecce! mater ejus et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei.

a) v. 46—50. Marc. 3, 31—35. Luc. 8, 19—21.

47. Dixit autem ei quidam: Ecce! mater tua, et fratres [a] tui foris stant, quaerentes te.

a) c. 13, 55. Marc. 6, 3.

48. At ipse respondens dicenti sibi ait: Quae est mater mea? et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce! mater mea, et fratres mei.

50. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

Cap. XIII.

1. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.

2. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοὶ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει.

3. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ † σπείρειν.

4. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν· καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.

1. [a] In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

a) v. 1—23. Marc. 4, 1—20. Luc. 8, 4—15.

2. Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in naviculam ascendens sederet; et omnis turba stabat in littore.

3. Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce! exiit, qui seminat, seminare [1]);

4. et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres coeli, et comederunt ea.

v. 3. C. σπειραι.

1) 1590. add. semen suum.

Digitized by Google

5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam; et continuo exorta sunt; quia non habebant altitudinem terrae.

6. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη.

6. Sole autem orto aestuaverunt; et quia non habebant radicem, aruerunt.

7. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.

7. Alia autem ceciderunt in spinas; et creverunt spinae, et suffocaverunt ea.

8. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam; et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

9. Qui habet aures audiendi, audiat!

10. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ· διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ὑμῖν δέδοται, γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.

11. Qui respondens, ait illis. Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum [a]).

a) c. 11, 25. Joh. 15, 15.

12. ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

12. Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo [a]).

a) c. 25, 29. Joh. 15, 2.

13. διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιᾶσιν.

13. Ideo in parabolis loquor eis; quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. καὶ ἀναπληροῦται † αὐτοῖς ἡ προφητεία ἡσαΐου, ἡ λέγουσα· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

14. Et adimpletur [1]) in eis prophetia Isaiae dicentis: „Auditu audietis, „et non intelligetis: et videntes vide„bitis, et non videbitis."

15. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ † συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτούς.

15. „Incrassatum est enim cor po„puli hujus, et auribus graviter au„dierunt, et oculos suos clauserunt: „ne quando videant oculis, et auri„bus audiant, et corde intelligant, „et convertantur, et sanem eos [a])."

a) Jes. 6, 9. 10. Joh. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.

---

v. 14. Ed. omn. Er. St. ἐπ' αὐτοις. C. et Mt. ἰασομαι. — v. 15. Ed. omn. Er. συνιωσι. —

1) 1590. ut adimpleatur.

16. ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει.

17. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν, ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

18. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος.

19. παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἁρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρείς.

20. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·

21. οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται.

22. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων· καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

23. ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

24. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ † σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

25. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.

16. Vestri autem beati oculi, quia vident; et aures vestrae, quia audiunt a). a) Luc. 10, 23. 24.

17. Amen quippe dico vobis: Quia multi prophetae a) et justi cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt; et audire, quae auditis, et non audierunt. a) 1 Petr. 1, 10. sqq.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod seminatum est in corde ejus; hic est, qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est; hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud;

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis; hic est, qui verbum audit, et solicitudo saeculi istius, et fallacia divitiarum, suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui vero in terram bonam seminatus est; hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo a). a) Marc. 4, 26.

25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.

---

v. 24. C. σπειραντι.

Digitized by Google

26. ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset; tunc apparuerunt et zizania.

27. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῷ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει † ζιζάνια;

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine! nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς· ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν, ἀπελθόντες † συλλέξωμεν αὐτά;

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. ὁ δὲ ἔφη· οὔ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.

29. Et ait: Non! ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμὰς, πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον † συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·

31. a) Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum coelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo; a) v. 31. 32. Marc. 4, 30–32. Luc. 13, 18. sq.

32. ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον † τῶν λαχάνων ἐστί· καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε † ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

33. Aliam a) parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. a) Luc. 13, 21.

34. ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς·

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis a); Marc. 4, 33. sq.

35. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

35. ut impleretur, quod dictum

---

v. 27. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. add. τα. — v. 28. C. et Mt. συλλεξομεν. — v. 30. Ed. 1. Er. συναγετε. — v. 32. C. Mt. add. παντων. — "C. κατελθειν. — v. 33. Ed. 1. Er. Mt. ἐκρυψεν.

Digitized by Google

τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· ἐρεύξομαι † κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

erat per Prophetam dicentem: „Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi a)."

a) Ps. 77, 2.

36. τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.

36. Tunc, dimissis turbis, venit in domum; et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.

37. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱος τοῦ ἀνθρώπου.

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38. ὁ δὲ ἀγρὸς ἔστιν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ.

38. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni a). Zizania autem, filii sunt nequam b).

a) 1 Cor. 5, 9. b) 1 Joh. 3, 8.

39. ὁ δὲ ἐχθρὸς, ὁ † σπείρας αὐτὰ, ἔστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ δὲ θερισαὶ ἄγγελοί εἰσιν.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio saeculi est. Messores autem, angeli sunt.

40. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ † καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος † τούτου.

40. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni 1) comburuntur; sic erit in consummatione saeculi.

41. ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν·

41. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem,

42. καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

42. et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

43. τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

43. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum a). Qui habet aures audiendi, audiat!

a) Dan. 12, 3.

44. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα, ὅσα ἔχει, πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

44. Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa, quae habet, et emit agrum illum.

45. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.

45. Iterum simile est regnum coelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas,

---

v. 35. Ed. omn. Er. ἀποκεκρυμμενα. — v. 39. Ed. omn. Er. St. Mt. σπειρων. — v. 40. Ed. omn. Er. St. κατακαιεται. — C. omitt. τουτου.

1) 1590. igne.

Digitized by Google

46. † ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα, ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

46. inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia, quae habuit, et emit eam.

47. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·

47. Iterum simile est regnum coelorum sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti a),

a) c. 22, 10.

48. ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ καθίσαντες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς † ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον.

48. quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49. οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων·

49. Sic erit in consummatione saeculi: exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum,

50. καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

50. et mittent eos in caminum ignis; ibi erit fletus, et stridor dentium.

51. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ· ναὶ, κύριε.

51. Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam!

52. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς, μαθητευθεὶς † εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

52. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno coelorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

53. καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν.

53. Et factum est, cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.

54. καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε † ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς, καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη, καὶ αἱ δυνάμεις;

54. a) Et veniens in patriam suam b), docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia haec, et virtutes?

a) v. 54–58. Marc. 6, 1–6. b) c. 2, 23.

55. οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μαριὰμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰάκωβος, καὶ ἰωσῆς, καὶ σίμων, καὶ ἰούδας;

55. Nonne hic est fabri filius a)? Nonne mater ejus dicitur Maria? et fratres b) ejus, Jacobus et Joseph, et Simon, et Judas?

a) Luc. 4, 22. Joh. 6, 42. b) c. 12, 46. sqq. Marc. 6, 3.

56. καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς † ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;

56. Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

---

v. 46. Gb. εὑρων δε. — v. 48. Ed. 1. Er. ἀγγη. — v. 52. Gb. τῃ βασιλεια — v. 54. C. ἐκπλησσεσθαι. — v. 56. Ed. 3. 4. Er. ὑμας.

Digitized by Google

57. καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

58. καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua a). a) Luc. 4, 24. Joh. 4, 44.

58. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

Cap. XIV.

1. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν ἡρῴδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοὴν ἰησοῦ·

2. καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· ἔστός ἐστιν ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

3. ὁ γὰρ ἡρῴδης κρατήσας τὸν ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν, καὶ ἔθετο † ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

4. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάννης· οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν.

5. καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

6. † γενεσίων δὲ ἀγομένων τῇ ἡρῴδε, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἤρεσε τῷ ἡρῴδῃ.

7. ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι, ὃ ἐὰν αἰτήσηται.

8. ἡ δὲ, προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς· δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

9. καὶ ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσε δοθῆναι †.

10. καὶ πέμψας † ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

11. † καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ

1. a) In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, a) v. 1—12. Marc. 6, 14—29. Luc. 9, 7—9. 3, 19. 20.

2. et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista a)! ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo. a) c. 16, 14.

3. Herodes enim tenuit Ioannem, et alligavit eum; et posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.

4. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam a). a) Lev. 18, 16.

5. Et volens illum occidere, timuit populum; quia sicut prophetam eum habebant a). a) c. 21, 26.

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi.

7. Unde cum juramento pollicitus est ei dare, quodcunque postulasset ab eo.

8. At illa praemonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae!

9. Et contristatus est rex; propter juramentum 1) autem, et eos, qui pariter recumbebant, jussit dari.

10. Misitque, et decollavit Ioannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in

v. 3. Ed. omn. Er. εἰς φυλακην. — v. 6. Ed. 1. Er. γενεσιοις δε ἀγομενοις. — v. 9. Ed. omn. Er. δοθηναι αυτῃ. — v. 10. Ed. omn. Er. ἀπεκεφαλησε. — v. 11. C. και ἡ κεφαλὴ αὐτου ἠνεχθη ἐπι πινακι, etc.

1) 1590. jusjurandum.

Digitized by Google

ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.

12. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ † ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

disco, et datum est puellae, et attulit matri suae.

12. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud; et venientes nunciaverunt Jesu.

13. καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων.

13. a) Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula [1]), in locum desertum seorsum; et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. a) v. 13—21. Marc. 6, 31—44. Luc. 9, 10—17. Joh. 6, 2—15.

14. καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς, εἶδε πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν.

14. Et exiens vidit turbam multam, et misertus a) est eis, et curavit languidos eorum. a) c. 9, 36.

15. ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, et hora jam praeteriit; dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

16. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; date illis vos manducare!

17. οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.

17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces a). a) c. 15, 36.

18. ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc!

19. καὶ κελεύσας, τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, † λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε· καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

19. Et cum jussisset turbam discumbere super foenum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciens in coelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem 2) turbis.

20. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες

21. Manducantium autem fuit nu-

v. 12. C. ἐξελθοντες. Ed. 1. Er. omitt. και usque ad vers. 13. — v. 19. Ed. omn. Er. και λαβων.

1) 1590. naviculam. 2) 1590. add. dederunt.

Digitized by Google

† ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

22. καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν † ὁ ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς † αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

merus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22. a) Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. a) v. 22—36. Marc. 6, 45—56. Joh. 6, 15—21.

23. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ.

23. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi a). a) Luc. 6, 12.

24. τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus.

25. τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς † ὁ ἰησοῦς, περιπατῶν † ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super 1) mare.

26. καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες· ὅτι φάντασμά ἐστι. καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.

26. Et videntes eum super 2) mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est! Et prae timore clamaverunt a). a) Luc. 24, 37.

27. εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam! ego sum, nolite timere.

28. ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε· κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρός σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine! si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. ὁ δὲ εἶπεν· ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τῆς πλοίου ὁ πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν ἰησοῦν.

29. At ipse ait: Veni! Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

30. βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη. καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων· κύριε, σῶσόν με.

30. Videns vero ventum validum, timuit; et cum coepisset mergi, clamavit dicens: Domine! salvum me fac.

31. † εὐθέως δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ † λέγει αὐτῷ· ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;

31. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei! quare dubitasti?

32. καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

32. Et cum ascendissent 3) in naviculam, cessavit ventus.

33. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

33. Qui autem in naviculà erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es!

---

v. 21. Ed. 1. et 2. Er. ὡς. — v. 22. ὁ ἰησους omitt. Gb. — "αὐτς omitt. Mt. Gb. — v. 25. ὁ ἰησους omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἐπι την θαλασσην. — v. 31. C. και εὐθεως ὁ ἰησους. — "Ed. omn. Er. εἰπεν.

1) 1590. supra. 2) 1590. supra. 3) 1590. ascendisset.

Digitized by Google

34. καὶ διαπεράσαντες, ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.

35. καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·

36. καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, † ἵνα μόνον ἅψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἥψαντο, διεσώθησαν.

34. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes;

36. et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicunque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAP. XV.

1. Τότε προσέρχονται τῷ ἰησοῦ οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγοντες·

2. διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

4. ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο, λέγων· τίμα τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

5. ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ· δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς· καὶ οὐ μὴ † τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

6. καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

7. ὑποκριταὶ, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν ἡσαΐας, λέγων·

8. † ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χείλεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

1. a) Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribae, et Pharisaei, dicentes: a) v. 1—20. Marc. 7, 1—23.

2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem 1) seniorum? Non enim lavant manus suas, cum panem manducant.

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?

4. „Honora patrem, et matrem;" et: „Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur a)." a) Exod. 20, 12. 21, 17. Levit. 20, 9. Deut. 5, 16.

5. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri: Munus quodcunque est ex me, tibi proderit a),

a) Marc. 7, 11. 12.

6. et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritae! bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

8. „Populus hic labiis me honorat; „cor autem eorum longe est a me.

---

v. 36. C. ἵνα κἂν μονον. — v. 5. Ed. omn. Er. τιμησει. — v. 8. Gb. ὁ λαος ουτος τοις χειλεσι με τιμα· omiss. ἐγγ. μοι τ. ς. αὐτων, και.

1) 1590. traditiones.

Digitized by Google

οἰκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον. καὶ ἐλθὸν, εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

45. τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, τῇ πονηρᾷ.

46. Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰςήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες, αὐτῷ λαλῆσαι.

47. εἶπε δέ τις αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἑστήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.

48. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ· τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

49. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

50. ὅςις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

meam, unde exivi; et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimae.

46. a) Adhuc eo loquente ad turbas, ecce! mater ejus et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei.

a) v. 46—50. Marc. 3, 31—35. Luc. 8, 19—21.

47. Dixit autem ei quidam: Ecce! mater tua, et fratres a) tui foris stant, quaerentes te.

a) c. 13, 55. Marc. 6, 3.

48. At ipse respondens dicenti sibi ait: Quae est mater mea? et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce! mater mea, et fratres mei.

50. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

CAP. XIII.

1. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.

2. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοὶ, ὥςε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱςήκει.

3. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ † σπείρειν.

4. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν· καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.

1. a) In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

a) v. 1—35. Marc. 4, 1—20. Luc. 8, 4—15.

2. Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in naviculam ascendens sederet; et omnis turba stabat in littore.

3. Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce! exiit, qui seminat, seminare 1);

4. et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres coeli, et comederunt ea.

---

v. 3. C. σπειραι.

1) 1590. add. semen suum.

Digitized by Google

5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

6. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη.

7. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.

8. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

9. ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω ἀκουέτω.

10. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ· διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;

11. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ὑμῖν δέδοται, γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.

12. ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

13. διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.

14. καὶ ἀναπληροῦται † αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου, ἡ λέγουσα· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

15. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ † συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτούς.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam; et continuo exorta sunt; quia non habebant altitudinem terrae.

6. Sole autem orto aestuaverunt; et quia non habebant radicem, aruerunt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas; et creverunt spinae, et suffocaverunt ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam; et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, audiat!

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. Qui respondens, ait illis. Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum [a].

a) c. 11, 25. Joh. 15, 15.

12. Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo [a].

a) c. 25, 29. Joh. 15, 2.

13. Ideo in parabolis loquor eis; quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. Et adimpletur [1]) in eis prophetia Isaiae dicentis: „Auditu audietis, „et non intelligetis: et videntes vide„bitis, et non videbitis."

15. „Incrassatum est enim cor po„puli hujus, et auribus graviter au„dierunt, et oculos suos clauserunt: „ne quando videant oculis, et auri„bus audiant, et corde intelligant, „et convertantur, et sanem eos [a]."

a) Jes. 6, 9. 10. Joh. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.

---

v. 14. Ed. omn. Er. St. ἐπ' αὐτοις. C. et Mt. ἰασομαι. — v. 15. Ed. omn. Er. συνιωσι.

1) 1590. ut adimpleatur.

Digitized by Google

16. ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει.

17. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν, ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

18. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος.

19. παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἁρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρείς.

20. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·

21. οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται.

22. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων· καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

23. ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

24. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ † σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

25. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.

16. Vestri autem beati oculi, **quia** vident; et aures vestrae, quia **audiunt** a). a) Luc. 10, 23. 24.

17. Amen quippe dico vobis: **Quia** multi prophetae a) et justi cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt; et audire, quae auditis, et **non** audierunt. a) 1 Petr. 1, 10. sqq.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod seminatum est in corde ejus; hic est, qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est; hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud;

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis; hic est, qui verbum audit, et solicitudo saeculi istius, et fallacia divitiarum, suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui vero in terram bonam seminatus est; hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo a). a) Marc. 4, 26.

25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.

---

v. 24. C. *σπειραντι.*

Digitized by Google

26. ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset; tunc apparuerunt et zizania.

27. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῷ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει † ζιζάνια;

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine! nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς· ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν, ἀπελθόντες † συλλέξωμεν αὐτά;

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. ὁ δὲ ἔφη· οὔ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.

29. Et ait: Non! ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμὰς, πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον † συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·

31. a) Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum coelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo; a) v. 31. 32. Marc. 4, 30–32. Luc. 13, 18. sq.

32. ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον † τῶν λαχάνων ἐστί· καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε † ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

33. Aliam a) parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. a) Luc. 13, 21.

34. ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς·

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis a); Marc. 4, 33. sq.

35. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

35. ut impleretur, quod dictum

v. 27. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. add. τα. — v. 28. C. et Mt. συλλεξομεν. — v. 30. Ed. 1. Er. συναγετε. — v. 32. C. Mt. add. παντων. — "C. κατελθειν. — v. 33. Ed. 1. Er. Mt. ἐκρυψεν.

Digitized by Google

καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας, καὶ ἐσθίειν.

2. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον αὐτῷ· ἰδὲ, οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.

3. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν † αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

4. πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις;

5. ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι;

6. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ † μείζων ἐστὶν ὧδε.

7. εἰ δὲ ἐγνώκειτε, τί ἐστιν· † ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους.

8. κύριος γάρ ἐστι † τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

9. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν.

10. καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

11. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;

12. πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; ὥστε ἔξεστι τοῖς σάββασι καλῶς ποιεῖν.

et manducare. a) Marc. 2, 23–28. Luc. 6, 1–5. b) Deut. 23, 25.

2. Pharisaei autem videntes, dixerunt ei: Ecce! discipuli tui faciunt, quod non licet [1]) facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legistis, quid fecerit David [a]), quando esuriit, et qui cum eo erant [2]): a) 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis [a]) comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus [b])? a) Lev. 24, 5–9. b) Exod. 29, 32. sqq.

5. Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant [a]), et sine crimine sunt? a) Num. 28, 9. 10.

6. Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7. Si autem sciretis, quid est: „Misericordiam volo, et non sacrifi„cium [a];" nunquam condemnassetis innocentes. a) Hos. 6, 6. 1 Reg. 15, 22.

8. Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati.

9. Et cum inde transiisset [a]), venit in synagogam eorum. a) v. 9–14. Marc. 3, 1–6. Luc. 6, 6–11.

10. Et ecce! homo manum habens aridam; et interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare [a])? ut accusarent eum. a) Luc. 13, 14. 14, 3. Joh. 9, 16.

11. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam?

12. Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

---

v. 3. αὐτος omitt. Gb. — v. 6. C. et Mt. μειζον. — v. 7. Ed. omn. Er. ἐλεος. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. και τ.

1) 1590. add. eis. 2) 1590. erant?

Digitized by Google

13. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ † ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἐξέτεινε, καὶ † ἀπεκατεστάθη ὑγιὴς, ὡς ἡ ἄλλη.

14. † οἱ δὲ φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

15. ὁ δὲ ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας.

16. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν.

17. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος·

18. ἰδὸ, ὁ παῖς μου, ὃν ᾑρέτισα· ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

19. οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

20. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν κρίσιν.

21. καὶ † τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι.

22. τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

23. καὶ ἐξίσαντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλεγον· μήτι οὗτός ἐστιν † ὁ υἱὸς δαυΐδ;

24. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἀκούσαντες, εἶπον· οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ βεελζεβὺλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

25. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρη-

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam! Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisaei, consilium faciebant adversus eum a), quomodo perderent eum. a) Joh. 5, 18. 11, 53.

15. Jesus autem sciens recessit inde; et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes,

16. et praecepit eis, ne manifestum eum facerent a); a) c. 8, 4. 9, 30.

17. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem:

18. „Ecce puer meus, quem elegi, „dilectus meus, in quo bene compla„cuit animae meae. Ponam spiritum „meum super eum, et judicium gen„tibus nunciabit.

19. „Non contendet, neque cla„mabit, neque audiet aliquis in pla„teis vocem ejus;

20. „arundinem quassatam non „confringet, et linum fumigans non „extinguet a), donec ejiciat ad victo„riam judicium; a) Ez. 34, 16.

21. „et in nomine ejus gentes „sperabunt a)." a) Jes. 42, 1. sqq.

22. a) Tunc oblatus est ei daemonium habens, caecus, et mutus, et curavit eum ita, ut loqueretur, et videret. a) v. 22—32. Marc. 3, 20—30. Luc. 11, 14—23.

23. Et stupebant omnes turbae, et dicebant: Numquid hic est filius David a)? a) c. 9, 27.

24. Pharisaei autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit daemones, nisi in Beelzebub a) principe daemoniorum. a) c. 9, 34.

25. Jesus autem sciens a) cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum divisum contra se, desolabitur; et o-

v. 13. C. add. τῳ ἐξηραμμενην ἐχοντι την χειρα. — Ed. 1. Er. ἀποκατασθη. St. Gb. ἀποκατεσαθη. — v. 14. Ed. omn. Er. οἱ δε φαρισ. ἐξελθ. συμβ. ἐλαβον κατ' αὐτ., ὁπως. — v. 21. Ed. omn. Er. St. ἐν τῳ. — v. 23. C. add. ὁ χριστος.

Digitized by Google

μῆται· καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται.

mnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. a) c. 9, 4.

26. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

26. Et si satanas satanam ejicit, adversus se divisus est; Quomodo ergo stabit regnum ejus?

27. καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.

27. Et si ego in Beelzebub ejicio daemones; filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt!

28. εἰ δὲ † ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio daemones; igitur pervenit in vos regnum Dei.

29. ἢ πῶς δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρὸν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

29. At quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc domum illius diripiet.

30. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

30. Qui non est mecum, contra me est; et qui non congregat mecum, spargit a). a) Marc. 9, 40.

31. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.

31. Ideo dico vobis: Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia[1]) non remittetur.

32. καὶ ὃς † ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν † τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι·

32. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro a). a) Luc. 12, 10. Hebr. 6, 4—6. 10, 26.

33. ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν. ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.

33. Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum; siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.

34. Progenies viperarum! quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur.

35. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγα-

35. Bonus homo de bono thesauro

---

v. 28. Gb. ἐν πνευματι θεου ἐγω. — v. 32. St. Gb. ἀν. — "C. St. Mt. τῳ νυν αἰωνι.

1) 1590. blasphemiæ.

Digitized by Google

θῦ † θησαυρῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τῦ πονηρῦ θησαυρῦ ἐκβάλλει † πονηρά.

36. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι † περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

37. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

38. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.

39. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον ὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, τῦ προφήτου.

40. ὥσπερ γὰρ ἦν ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

41. ἄνδρες νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ. καὶ ἰδὲ, πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε.

42. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν † σολομῶνος. καὶ ἰδὲ, πλεῖον † σολομῶνος ὧδε.

43. ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει.

44. τότε λέγει· † ἐπιστρέψω εἰς τὸν

profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala a). a) Luc. 6, 45.

36. Dico autem vobis: Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

38. a) Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisaeis, dicentes: Magister! volumus a te signum b) videre. a) v. 38–42. Luc. 11, 29–32. b) c. 16, 1. Marc. 8, 11. Joh. 6, 30.

39. Qui respondens, ait illis: Generatio mala et adultera signum quaerit; et signum non a) dabitur ei, nisi signum Jonae Prophetae. a) c. 15, 38. 16, 4.

40. Sicut enim fuit Jonas a) in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus. a) Jon. 2, 1.

41. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione ista, et condemnabunt eam; quia poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae a). Et ecce! plus quam Jonas hic. a) Jon. 3, 5.

42. Regina austri surget in judicio cum generatione ista, et condemnabit eam; quia venit a) a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, et ecce! plus quam Salomon hic. a) 3 Reg. 10, 1. 2 Par. 9, 1.

43. a) Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit, a) v. 43–45. Luc. 11, 24–26.

44. tunc dicit: Revertar in domum

---

v. 35. C. Mt. θησαυρῦ ἐκβαλλει ἀγαθα. Gb. τα ἀγαθα. — " C. add. τα. — v. 36. C. ὑπερ. — v. 42. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. σολομωντος. bis. — v. 44. C. ὑποστρεψω.

Digitized by Google

οἰκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον, καὶ ἐλθὸν, εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

45. τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτῆ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τῦ ἀνθρώπε ἐκείνε χείρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσαι καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ, τῇ πονηρᾷ.

46. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰςήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες, αὐτῷ λαλῆσαι.

47. εἶπε δέ τις αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σε καὶ οἱ ἀδελφοί σε ἔξω ἑςήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.

48. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ· τίς ἐςιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

49. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτε, εἶπεν· ἰδὲ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

50. ὅςις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τε πατρός με, τε ἐν οὐρανοῖς, αὐτός με ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐςίν.

meam, unde exivi; et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimae.

46. a) Adhuc eo loquente ad turbas, ecce! mater ejus et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei.

a) v. 46—50. Marc. 3, 31—35. Luc. 8, 19—21.

47. Dixit autem ei quidam: Ecce! mater tua, et fratres a) tui foris stant, quaerentes te.

a) c. 13, 55. Marc. 6, 3.

48. At ipse respondens dicenti sibi ait: Quae est mater mea? et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce! mater mea, et fratres mei.

50. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

Cap. XIII.

1. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.

2. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοὶ, ὥςε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱςήκει.

3. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ † σπείρειν.

4. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν· καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά.

1. a) In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

a) v. 1—23. Marc. 4, 1—20. Luc. 8, 4—15.

2. Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in naviculam ascendens sederet; et omnis turba stabat in littore.

3. Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce! exiit, qui seminat, seminare [1]);

4. et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres coeli, et comederunt ea.

v. 3. C. σπειραι.

1) 1590. add. semen suum.

Digitized by Google

5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam; et continuo exorta sunt; quia non habebant altitudinem terrae.

6. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη.

6. Sole autem orto aestuaverunt; et quia non habebant radicem, aruerunt.

7. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά.

7. Alia autem ceciderunt in spinas; et creverunt spinae, et suffocaverunt ea.

8. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam; et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

9. Qui habet aures audiendi, audiat!

10. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ· διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ὑμῖν δέδοται, γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.

11. Qui respondens, ait illis. Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum [a].

a) c. 11, 25. Joh. 15, 15.

12. ὅσις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ περισσευθήσεται· ὅσις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

12. Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo [a].

a) c. 25, 29. Joh. 15, 2.

13. διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.

13. Ideo in parabolis loquor eis; quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. καὶ ἀναπληροῦται † αὐτοῖς ἡ προφητεία ἡσαΐου, ἡ λέγουσα· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

14. Et adimpletur [1]) in eis prophetia Isaiae dicentis: „Auditu audietis, „et non intelligetis: et videntes vide„bitis, et non videbitis."

15. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ † συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ † ἰάσομαι αὐτούς.

15. „Incrassatum est enim cor po„puli hujus, et auribus graviter au„dierunt, et oculos suos clauserunt: „ne quando videant oculis, et auri„bus audiant, et corde intelligant, „et convertantur, et sanem eos [a]."

a) Jes. 6, 9. 10. Joh. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.

---

v. 14. Ed. omn. Er. St. ἐπ' αὐτοις. — C. et Mt. ἰασομαι. — v. 15. Ed. omn. Er. συνιωσι.

1) 1590. ut adimpleatur.

16. ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει.

17. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν, ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

18. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος.

19. παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἁρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρείς.

20. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·

21. οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται.

22. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων· καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

23. ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

24. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ † σπείροντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

25. ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.

16. Vestri autem beati oculi, quia vident; et aures vestrae, quia audiunt a). a) Luc. 10, 23. 24.

17. Amen quippe dico vobis: Quia multi prophetae a) et justi cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt; et audire, quae auditis, et non audierunt. a) 1 Petr. 1, 10. sqq.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod seminatum est in corde ejus; hic est, qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est; hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud;

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis; hic est, qui verbum audit, et solicitudo saeculi istius, et fallacia divitiarum, suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui vero in terram bonam seminatus est; hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo a). a) Marc. 4, 26.

25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.

---

v. 24. C. σπειραντι.

Digitized by Google

26. ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset; tunc apparuerunt et zizania.

27. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῷ· κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει † ζιζάνια;

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine! nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς· ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν, ἀπελθόντες † συλλέξωμεν αὐτά;

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. ὁ δὲ ἔφη· οὔ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.

29. Et ait: Non! ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμὰς, πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον † συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·

31. [a] Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum coelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo; a) v. 31. 32. Marc. 4, 30–32. Luc. 13, 18. sq.

32. ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον † τῶν λαχάνων ἐστί· καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε † ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor; ita ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis ejus.

33. ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

33. Aliam [a] parabolam locutus est eis: Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. a) Luc. 13, 21.

34. ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς·

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis [a]; Marc. 4, 33. sq.

35. ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

35. ut impleretur, quod dictum

---

v. 27. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. add. τα. — v. 28. C. et Mt. συλλεξομεν. — v. 30. Ed. 1. Er. συναγετε. — v. 32. C. Mt. add. παντων. — "C. κατελθειν. — v. 33. Ed. 1. Er. Mt. ἐκρυψεν.

Digitized by Google

τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· ἐρεύξομαι † κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

erat per Prophetam dicentem: „Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi a)." a) Ps. 77, 2.

36. τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.

36. Tunc, dimissis turbis, venit in domum; et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.

37. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱος τοῦ ἀνθρώπου.

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38. ὁ δὲ ἀγρὸς ἔστιν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ.

38. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni a). Zizania autem, filii sunt nequam b). a) 1 Cor. 5, 9. b) 1 Joh. 3, 8.

39. ὁ δὲ ἐχθρὸς, ὁ † σπείρας αὐτὰ, ἔστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ δὲ θερισαὶ ἄγγελοί εἰσιν.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio saeculi est. Messores autem, angeli sunt.

40. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ † καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος † τούτου.

40. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni 1) comburuntur; sic erit in consummatione saeculi.

41. ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν·

41. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem,

42. καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

42. et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

43. τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

43. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum a). Qui habet aures audiendi, audiat! a) Dan. 12, 3.

44. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα, ὅσα ἔχει, πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

44. Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa, quae habet, et emit agrum illum.

45. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.

45. Iterum simile est regnum coelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas,

---

v. 35. Ed. omn. Er. ἀποκεκρυμμενα. — v. 39. Ed. omn. Er. St. Mt. σπειρων. — v. 40. Ed. omn. Er. St. κατακαιεται. — C. omitt. τουτου.

1) 1590. igne.

Digitized by Google

46. † ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα, ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

46. inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia, quae habuit, et emit eam.

47. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·

47. Iterum simile est regnum coelorum sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti a),

a) c. 22, 10.

48. ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ καθίσαντες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς † ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον.

48. quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49. οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων·

49. Sic erit in consummatione saeculi: exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum,

50. καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

50. et mittent eos in caminum ignis; ibi erit fletus, et stridor dentium.

51. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ· ναὶ, κύριε.

51. Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam!

52. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς, μαθητευθεὶς † εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὁμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

52. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno coelorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

53. καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν.

53. Et factum est, cum consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.

54. καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε † ἐκπλήττεσθαι αὐτοὺς, καὶ λέγειν· πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη, καὶ αἱ δυνάμεις;

54. a) Et veniens in patriam suam b), docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia haec, et virtutes?

a) v. 54–58. Marc. 6, 1–6. b) c. 2, 23.

55. οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μαριὰμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰάκωβος, καὶ ἰωσῆς, καὶ σίμων, καὶ ἰούδας;

55. Nonne hic est fabri filius a)? Nonne mater ejus dicitur Maria? et fratres b) ejus, Jacobus et Joseph, et Simon, et Judas?

a) Luc. 4, 22. Joh. 6, 42.
b) c. 12, 46. sqq. Marc. 6, 3.

56. καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς † ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;

56. Et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

---

v. 46. Gb. εὑρων δε. — v. 48. Ed. 1. Er. ἀγγη. — v. 52. Gb. τῃ βασιλειᾳ. — v. 54. C. ἐκπλησσεσθαι. — v. 56. Ed. 3. 4. Er. ὑμας.

Digitized by Google

57. καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

58. καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua a). a) Luc. 4, 24. Joh. 4, 44.

58. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

Cap. XIV.

1. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν ἡρῴδης ὁ τετράρχης τὴν ἀκοὴν ἰησοῦ·

2. καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

3. ὁ γὰρ ἡρῴδης κρατήσας τὸν ἰωάννην, ἔδησεν αὐτὸν, καὶ ἔθετο † ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

4. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάννης· οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν.

5. καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

6. † γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ ἡρῴδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἤρεσε τῷ ἡρῴδῃ.

7. ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι, ὃ ἐὰν αἰτήσηται.

8. ἡ δὲ, προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς· δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

9. καὶ ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσε δοθῆναι †.

10. καὶ πέμψας † ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

11. † καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ

1. a) In illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, a) v. 1—12. Marc. 6, 14—29. Luc. 9, 7—9. 3, 19. 20.

2. et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista a)! ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo. a) c. 16, 14.

3. Herodes enim tenuit Ioannem, et alligavit eum; et posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.

4. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam a). a) Lev. 18, 16.

5. Et volens illum occidere, timuit populum; quia sicut prophetam eum habebant a). a) c. 21, 26.

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi.

7. Unde cum juramento pollicitus est ei dare, quodcunque postulasset ab eo.

8. At illa praemonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae!

9. Et contristatus est rex; propter juramentum 1) autem, et eos, qui pariter recumbebant, jussit dari.

10. Misitque, et decollavit Ioannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in

v. 3. Ed. omn. Er. εἰς φυλακην. — v. 6. Ed. 1. Er. γενεσιοις δε ἀγομενοις. — v. 9. Ed. omn. Er. δοθηναι αυτῃ. — v. 10. Ed. omn. Er. ἀπεκεφαλησε. — v. 11. C. και ἡ κεφαλὴ αὐτου ἠνεχθη ἐπι πινακι, etc.

1) 1590. jusjurandum.

Digitized by Google

ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς.

12. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ † ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

13. καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων.

14. καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς, εἶδε πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν.

15. ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.

16. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

17. οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.

18. ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.

19. καὶ κελεύσας, τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, † λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε· καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

20. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

21. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες

disco, et datum est puellae, et attulit matri suae.

12. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud; et venientes nunciaverunt Jesu.

13. a) Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula [1]), in locum desertum seorsum; et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. a) v. 13–21. Marc. 6, 31–44. Luc. 9, 10–17. Joh. 6, 2–15.

14. Et exiens vidit turbam multam, et misertus a) est eis, et curavit languidos eorum. a) c. 9, 36.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, et hora jam praeteriit; dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; date illis vos manducare!

17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces a). a) c. 15, 36.

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc!

19. Et cum jussisset turbam discumbere super foenum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciens in coelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem 2) turbis.

20. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit nu-

v. 12. C. ἐξελθοντες. Ed. 1. Er. omitt. και usque ad vers. 13. — v. 19. Ed. omn. Er. και λαβων.

1) 1590. naviculam. 2) 1590. add. dederunt.

Digitized by Google

† ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

22. καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν † ὁ ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς † αὐτὸν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

23. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ.

24. τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.

25. τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς † ὁ ἰησοῦς, περιπατῶν † ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

26. καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες· ὅτι φάντασμά ἐστι. καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.

27. εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

28. ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε· κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρός σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.

29. ὁ δὲ εἶπεν· ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν ἰησοῦν.

30. βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη. καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων· κύριε, σῶσόν με.

31. † εὐθέως δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ † λέγει αὐτῷ· ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;

32. καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

33. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

merus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22. a) Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. a) v. 22—36. Marc. 6, 45—56. Joh. 6, 15—21.

23. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi a). a) Luc. 6, 12.

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super 1) mare.

26. Et videntes eum super 2) mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est! Et prae timore clamaverunt a). a) Luc. 24, 37.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam! ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine! si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni! Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

30. Videns vero ventum validum, timuit; et cum coepisset mergi, clamavit dicens: Domine! salvum me fac.

31. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei! quare dubitasti?

32. Et cum ascendissent 3) in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es!

---

v. 21. Ed. 1. et 2. Er. ὡς. — v. 22. ὁ ἰησους omitt. Gb. — "αὐτὸν omitt. Mt. Gb. — v. 25. ὁ ἰησους omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἐπι την θαλασσην. — v. 31. C. και εὐθεως ὁ ἰησους. — "Ed. omn. Er. εἰπεν.

1) 1590. supra. 2) 1590. supra. 3) 1590. ascendisset.

Digitized by Google

34. καὶ διαπεράσαντες, ἦλθον εἰς τὴν γῆν γεννησαρέτ.

35. καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·

36. καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, † ἵνα μόνον ἅψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἥψαντο, διεσώθησαν.

34. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes;

36. et rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicunque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAP. XV.

1. Τότε προσέρχονται τῷ ἰησοῦ οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγοντες·

2. διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

4. ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο, λέγων· τίμα τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

5. ὑμεῖς δὲ λέγετε· ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ, ἢ τῇ μητρὶ· δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς· καὶ οὐ μὴ † τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

6. καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

7. ὑποκριταὶ, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν ἡσαΐας, λέγων·

8. † ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χείλεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

1. a) Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribae, et Pharisaei, dicentes: a) v. 1–20. Marc. 7, 1–23.

2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem 1) seniorum? Non enim lavant manus suas, cum panem manducant.

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?

4. Nam Deus dixit: „Honora patrem, et matrem;" et: „Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur a)." a) Exod. 20, 12. 21, 17. Levit. 20, 9. Deut. 5, 16.

5. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri: Munus quodcunque est ex me, tibi proderit a), a) Marc. 7, 11. 12.

6. et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritae! bene prophetavit de vobis Isaias, dicens:

8. „Populus hic labiis me honorat; „cor autem eorum longe est a me.

---

v. 36. C. ἵνα κἂν μονον. — v. 5. Ed. omn. Er. τιμησει. — v. 8. Gb. ὁ λαος ουτος τοις χειλεσι με τιμα· omiss. ἐγγ. μοι τ. ς. αὐτου, και.

1) 1590. traditiones.

Digitized by Google

9. μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.

9. „Sine causa autem colunt me, „docentes doctrinas, et mandata ho„minum a)." a) Jes. 29, 13.

10. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς· ἀκούετε καὶ συνίετε.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, et intelligite:

11. οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem a). a) Rom. 14, 14. Tit. 1, 15.

12. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ· οἶδας, ὅτι οἱ φαρισαῖοι † ἀκούσαντες τὸν λόγον, † ἐσκανδαλίσθησαν;

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis, quia Pharisaei, audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν † ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται.

13. At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus coelestis, eradicabitur a). a) Act. 5, 38.

14. ἄφετε αὐτούς· ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν. τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον † πεσοῦνται.

14. Sinite illos! caeci sunt, et duces caecorum. Caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt a). a) c. 23, 16. Luc. 6, 39.

15. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.

15. Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

16. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;

16. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis a)? a) c. 16, 9.

17. οὔπω νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορεύομενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται;

17. Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur?

18. τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τῆ στόματος, ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κἀκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

18. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem.

19. ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, † φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.

19. De corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae.

20. ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

20. Haec sunt, quae coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

21. καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τύρε καὶ σιδῶνος.

21. a) Et egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri et Sidonis. a) v. 21–31. Marc. 7, 24–31.

---

v. 12. C. οἱ ἀκουσαντες. — "Ed. 1. 2. Er. ἐσκανδαλησθ. — v. 13. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 14. C. ἐμπεσονται. — v. 19. Ed. 1. Er. φθονοι pro φονοι.

Digitized by Google

22. καὶ ἰδὲ, γυνὴ † χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, † ἐκραύγασεν, αὐτῷ λέγουσα· ἐλέησόν με κύριε, υἱὲ δαυὶδ, † ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

22. Et ecce! mulier Chananaea a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David! filia mea male a daemonio vexatur.

23. ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες † οἱ μαθηταὶ αὐτῆ, ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτὴν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum, dicentes: Dimitte eam! quia clamat post nos.

24. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου ἰσραήλ.

24. Ipse autem respondens ait a): Non sum missus, nisi ad oves, quae perierunt domus Israël. a) c. 10, 6.

25. ἡ δὲ ἐλθοῦσα † προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα· κύριε, βοήθει μοι.

25. At illa venit, et adoravit eum, dicens: Domine! adjuva me.

26. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐκ ἔστι καλὸν, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus a). a) c. 7, 6.

27. ἡ δὲ εἶπε· ναὶ, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.

27. At illa dixit: Etiam Domine! nam et catelli edunt de micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum.

28. τότε ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· ὦ γύναι, μεγάλη σε ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

28. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier! magna est fides tua; fiat tibi, sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας· καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ.

29. Et cum transisset inde Jesus, venit secus mare Galilaeae; et ascendens in montem, sedebat ibi.

30. καὶ προσῆλθον † αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλὸς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς· καὶ ἔῤῥιψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

30. Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos; et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos,

31. ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας; κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας, † καὶ τυφλοὺς βλέποντας· † καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν ἰσραήλ.

31. ita ut turbae mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes a); et magnificabant Deum Israël. a) c. 11, 5.

32. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος

32. a) Jesus autem, convocatis dis-

---

v. 22. C. add. τις. — " Ed. 1. 3. 4. 5. Er. ἐκραζεν. Ed. 2, Er. ἐκρασεν. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. omitt. ἡ. — v. 23. C. add. αὐτῳ. — v. 25. Mt. et Ed. omn. Er. προσεκυνησεν. — v. 30. Ed. omn. Er. προς αὐτον. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. και. — " C. και ἐδοξαζον τον θεον τε ἰσραηλ.

Digitized by Google

τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη † ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι, τί φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς † νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

cipulis suis, dixit: Misereor turbae, quia triduo jam perseverant mecum, et non habent, quod manducent; et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. a) v. 32–39. Marc. 8, 1–10.

33. καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

33. Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον †· ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.

34. Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, et paucos pisciculos.

35. καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

35. Et praecepit turbae, ut discumberent super terram.

36. καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, † εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

36. Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo a). a) c. 14, 19.

37. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας πλήρεις.

37. Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

38. Erant autem, qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos et mulieres.

39. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια μαγδαλά.

39. Et, dimissa turba, ascendit in naviculam; et venit in fines Magedan.

Cap. XVI.

1. καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι καὶ σαδδουκαῖοι, πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν, σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ † δεῖξαι αὐτοῖς.

1. a) Et accesserunt ad eum Pharisaei et Sadducaei tentantes; et rogaverunt eum, ut signum de coelo ostenderet eis. a) v. 1–12. Marc. 8, 11–21.

2. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ὀψίας γενομένης λέγετε· εὐδία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός.

2. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim coelum a); Luc. 12, 54.

3. καὶ πρωΐ· σήμερον χειμών· † πυρράζει γὰρ συγνάζων ὁ οὐρανός. ὑποκριταὶ, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;

3. et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste coelum.

v. 32. Mt. Gb. ἡμεραι. — Mt. νηστις. — v. 34. C. add. αὐτῳ. — v. 36. Ed. 1. Er. add. και. — v. 1. Gb. et Mt. St. ἐπιδειξαι. C. ὑποδειξαι. — v. 3. Ed. omn. Er. πυῤῥαζει γαρ ὁ ὑρανος συγναζων.

Digitized by Google

4. γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἀπῆλθε.

4. Faciem ergo coeli dijudicare nostis; signa autem temporum non potestis scire a)? Generatio mala et adultera signum quaerit; et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae b). Et relictis illis, abiit.

a) c. 11, 4. b) c. 12, 39. sqq.

5. καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.

5. Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων.

6. Qui dixit illis: Intuemini, et cavete a fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum a). a) Luc. 12, 1. 1 Cor. 5, 6.

7. οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες· ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.

7. At illi cogitabant intra 1) se dicentes: Quia panes non accepimus!

8. γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν † αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔλάβετε;

8. Sciens autem Jesus, dixit: Quid cogitatis intra 2) vos, modicae fidei! quia panes non habetis?

9. οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;

9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis a)? a) c. 14, 17. sqq.

10. οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε;

10. Neque septem panum in quatuor millia hominum, et quot sportas sumpsistis a)? a) c. 15, 34. sqq.

11. πῶς οὐ νοεῖτε, ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν, † προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων;

11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum?

12. τότε συνῆκαν, ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου, † ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων.

12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina Pharisaeorum et Sadducaeorum.

13. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη καισαρείας τῆς φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;

13. a) Venit autem Jesus in partes Caesareae Philippi; et interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis?

a) v. 13—28. Marc. 8, 27—39. Luc. 9, 18—27.

14. οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν, Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ, Ἠλίαν· ἕτεροι δὲ, Ἱερεμίαν, ἢ ἕνα τῶν προφητῶν.

14. At illi dixerunt: Alii Ioannem Baptistam a), alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. a) c. 14, 2.

v. 8. αὐτοις omitt. Gb. — v. 11. Ed. 1. 2. 3. Er. προσεχετε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἀλλα ἀπο.

1) 1590. inter se. 2) 1590. inter.

Digitized by Google

15. λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;

16. ἀποκριθεὶς δὲ σίμων πέτρος, εἶπε· σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.

17. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· μακάριος εἶ, σίμων βὰρ ἰωνᾶ· ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

18. κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

19. καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ † ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι † δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ † ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι † λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν † ἰησοῦς ὁ χριστός.

21. ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

22. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων· ἵλεώς σοι κύριε· οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο.

23. ὁ δὲ στραφεὶς, εἶπε τῷ πέτρῳ· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

24. τότε ὁ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ

15. Dicit illis Jesus: Vos autem, quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi [a]!

a) Joh. 1, 49. 6, 68. sqq.

17. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es, Simon Bar-Jona! quia caro et sanguis non revelavit [a] tibi, sed Pater meus, qui in coelis est.

a) 1 Cor. 2, 14. 12, 3. 1 Joh. 4, 15.

18. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus [a], et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi non praevalebunt adversus eam.

a) Joh. 1, 42.

19. Et tibi dabo claves [a] regni coelorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis [b].

a) Jes. 22, 22. b) c. 18, 18. Joh. 20, 23.

20. Tunc praecepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21. Exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, et multa pati a Senioribus, et Scribis, et principibus Sacerdotum, et occidi; et tertia die resurgere [a].

a) c. 17, 9. 22. 20, 18. sqq. 26, 32. Luc. 24, 46. Joh. 10, 17. sq.

22. Et assumens eum Petrus, coepit increpare illum dicens: Absit a te, Domine! non erit tibi hoc [a]!

a) Joh. 11, 8.

23. Qui conversus, dixit Petro: Vade post me, satana [a]! scandalum es mihi! quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea, quae hominum.

a) 2 Reg. 19, 22.

24. Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semet ipsum, et tollat crucem

---

v. 19. Ed. 1. Er. *ὅσα ἀν.* — ″ *δεδεμενα.* — ‴ *ὅσα ἀν.* — ⁗ *λελυμενα.* — v. 20. *ιησους* omitt. Gb.

Digitized by Google

ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.

25. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν.

26. τί γὰρ † ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

27. μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ, κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.

28. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες † ὧδε ἑστώτων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

suam, et sequatur me [a]. a) c. 10, 38. sq.

25. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam [a].

a) Luc. 17, 33. Joh. 11, 25.

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis; et tunc reddet unicuique secundum opera ejus [a]. a) c. 25, 31. Act. 17, 31.

28. Amen dico vobis: sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo [a].

a) c. 26, 64.

Cap. XVII.

1. Καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον, καὶ ἰάκωβον, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν.

2. καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς.

3. καὶ ἰδοῦ, ὤφθησαν αὐτοῖς μωσῆς καὶ ἠλίας, μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.

4. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπε τῷ ἰησοῦ· κύριε, καλόν ἐστιν, ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ μωσῇ μίαν, καὶ μίαν ἠλίᾳ †.

1. [a] Et post dies sex assumit [1] Jesus Petrum, et Jacobum et Ioannem fratrem ejus [b], et ducit [2] illos in montem excelsum seorsum,

a) v. 1—13. Marc. 9, 1—13. Luc. 9, 28—36.
b) c. 26, 37. Marc. 13, 3. Luc. 8, 51.

2. et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3. Et ecce! apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes.

4. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine! bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, Moysi unum, et Eliae unum.

---

v. 26. Ed. omn. Er. ὠφεληθησεται. — v. 28. C. St. των ὡδε ἑστηκοτων. Mt. ὡδε ἑστωτες. Gb. των ὡδε ἑστωτων. — v. 4. Ed. omn. Er. και ἡλιᾳ μιαν. —

1) 1590. 1593. assumpsit. C. R. 1593. assumit. 2) 1590. duxit.

Digitized by Google

5. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, νεφέλη † φωτεινή ἐπεσκίασεν αὐτούς· καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.

5. Adhuc eo loquente, ecce! nubes lucida obumbravit eos. Et ecce! vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite [a]!

a) Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.

6. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ, ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.

6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde.

7. καὶ προσελθὼν ὁ ἰησοῦς, ἥψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε, καὶ μὴ φοβεῖσθε.

7. Et accessit Jesus, et tetigit eos, dixitque eis: Surgite, et nolite timere!

8. ἐπάραντες δὲ τὰς ὀφθαλμὰς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν ἰησοῦν μόνον.

8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9. καὶ καταβαινόντων αὐτῶν † ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· μηδενὶ εἴπητε τὸ ὅραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

9. Et descendentibus illis de monte, praecepit eis Jesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat [a]. a) c. 16, 21.

10. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scribae dicunt, quod Eliam oporteat primum venire [a]? a) Mal. 4, 5.

11. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ἠλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα.

11. At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, et restituet omnia.

12. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ἠλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν· † οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.

12. Dico autem vobis, quia Elias jam venit [a], et non cognoverunt eum; sed fecerunt in eo, quaecumque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis. a) c. 11, 10. 14.

13. τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι περὶ ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

14. καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος †, γονυπετῶν † αὐτὸν,

14. [a] Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine! miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur; nam saepe cadit in ignem, et crebro in aquam. a) v. 14–21. Marc. 9, 14–29. Luc 9, 37–43.

15. καὶ λέγων· κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

15. Et obtuli eum discipulis tuis [a]; et non potuerunt curare eum. a) c. 10, 1.

16. καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.

---

v. 5. Gb. φωτος. — v. 9. C. ἀπὸ. — v. 12. Ed. omn. Er. ὅτως. — v. 14. Ed. omn. Er. add. τις. — " Ed. omn. Er. St. αὐτῳ.

Digitized by Google

17. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.

18. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον· καὶ † ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

16. Respondens autem Jesus, ait: O generatio incredula et perversa! quousque ero vobiscum? usque quo patiar vos? Afferte huc illum ad me!

17. Et increpavit illum Jesus; et exiit ab eo daemonium; et curatus est puer ex illa hora.

19. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ κατ' ἰδίαν, εἶπον· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

20. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν † γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

19. Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc [1])! et transibit, et nihil impossibile erit vobis [a]).

a) c. 21, 21. Luc. 17, 6. 1 Cor. 13, 2.

21. τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

20. Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunium.

22. ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων·

23. καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

21. [a]) Conversantibus autem eis in Galilaea, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum; a) v. 21. sqq. Marc. 9, 30–33. Luc. 9, 44. 45.

22. et occident eum, et tertia die resurget [a]). Et contristati sunt vehementer. a) c. 16, 21.

24. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς καπερναοὺμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ πέτρῳ, καὶ εἶπον· ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;

25. λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων· τί σοι δοκεῖ σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι † τέλη, ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;

26. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος· ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί.

23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma [a])?

a) Exod. 30, 13. sqq.

24. Ait: Etiam! Et cum intrasset in domum, praevenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terrae, a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis? an ab alienis?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

---

v. 18. Ed. 1. 2. Er. ἐθεραπευσθη. — v. 20. Ed. 1. Er. omitt. γαρ. — v. 25. Ed. omn. Er. τα τελη.

1) 1590. omitt. illuc.

Digitized by Google

27. ἵνα δὲ μὴ † σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, † βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν † ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα· † ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

26. Ut autem non scandalizemus [a] eos, vade ad mare, et mitte hamum; et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens, da eis pro me et te. a) c. 5, 15.

CAP. XVIII.

1. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ, λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;

1. [a] In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, major est in regno coelorum? a) v. 1–9. Marc. 9, 33–49. Luc. 9, 46–50.

2. καὶ προσκαλεσάμενος ὁ ἰησοῦς παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν,

2. Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum,

3. καὶ εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

3. et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum [a]. a) c. 19, 14.

4. ὅστις οὖν † ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

4. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste; hic est major in regno coelorum.

5. καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον † τοιοῦτον † ἓν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

5. Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo, me suscipit.

6. ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς † ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης.

6. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris [a]. a) Luc. 17, 2.

7. οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἀνάγκη γάρ † ἐστιν, ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ † ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

7. Vae mundo a scandalis! Necesse est enim, ut veniant scandala; verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit.

8. εἰ δὲ ἡ χείρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον † αὐτὰ, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. καλόν σοι ἐστὶν, εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλὸν, ἢ

8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te; abscide [1] eum, et projice abs te! bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum,

---

v. 27. Ed. 2. Er. σκανδαλησωμεν. — " Ed. omn. Er. βαλλε. — "' C. Mt. ἀναβαινοντα. — "'' Ed. 1. Er. omitt. ἐκεινον λαβων. — v. 4. C. Mt. ταπεινωσει. — v. 5. Ed. 1. Er. τοιουτο. — " Ed. omn. Er. omitt. ἐν. — v. 6. Mt. εἰς. — v. 7. Ed. omn. Er. omitt. ἐστιν. — " Ed. omn. Er. omitt. ἐκεινῳ. — v. 8. Ed. omn. Er. αὐτον, και βαλλε απο σου.

1) 1590. abscinde.

Digitized by Google

δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum a).

a) c. 5, 29. 30.

9. καὶ εἰ † ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. καλόν σοι ἐστὶ, μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

9. Et si oculus tuus scandalizat te; erue eum, et projice abs te! bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10. ὁρᾶτε, μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

10. Videte! ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis; Quia angeli a) eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est. a) Ps. 33, 8. Hebr. 1, 14.

11. ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

11. Venit enim Filius hominis salvare, quod perierat a). a) c. 9, 12. Luc. 15, 4. sqq. 19, 10. 1 Tim. 1, 15.

12. τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν· οὐχὶ ἀφεὶς τὰ ἐνενηκονταεννέα, ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς, ζητεῖ τὸ πλανώμενον;

12. Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves, et erraverit una ex eis; nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et vadit quaerere eam, quae erravit?

13. καὶ ἐὰν γένηται, εὑρεῖν αὐτὸ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα, τοῖς μὴ πεπλανημένοις.

13. Et si contigerit, ut inveniat eam; amen dico vobis: Quia gaudet super eam magis, quam super nonaginta novem, quae non erraverunt.

14. οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται † εἷς τῶν μικρῶν τούτων.

14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in coelis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15. ἐὰν δὲ † ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, † καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐάν σου † ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου.

15. Si autem peccaverit in te frater tuus; vade, et corripe eum inter te et ipsum solum! Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum a); a) Luc. 17, 3. Gal. 6, 1. Jac. 5, 19. sq.

16. ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ † σοῦ ἔτι ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα.

16. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum a). a) Deut. 19, 15.

17. ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ. ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.

17. Quod si non audierit eos, dic ecclesiae! Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus a). a) 2 Thess. 3, 14.

---

v. 9. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 14. Ed. omn. Er. ἓν. — v. 15. C. ἁμαρτῃ. Ed. 1. Er. ἁμαρτησει. — "καὶ omitt. Gb. — "'Ed. 1. Er. ἀκουσει. — v. 16. Ed. 1. Er. σε.

Digitized by Google

18. ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.

18. Amen dico vobis: Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo a). a) c. 16, 19.

19. πάλιν † λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

19. Iterum dico vobis: Quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in coelis est a); a) c. 7, 7. 8.

20. οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

20. ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum a). a) c. 28, 20.

21. τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε· κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις;

21. Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine! quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei a)? usque septies? a) c. 6, 14.

22. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· οὐ λέγω σοι, ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά.

22. Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

23. διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

23. Ideo assimilatum est regnum coelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24. ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

24. Et cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25. μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι.

25. Cum autem non haberet, unde redderet, jussit eum dominus ejus venumdari, et uxorem ejus, et filios, et omnia, quae habebat, et reddi.

26. πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

26. Procidens autem servus ille, orabat eum dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi!

27. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

27. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei.

28. ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων· ἀπόδος μοι, † εἴ τι ὀφείλεις.

28. Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios; et tenens suffocabat eum, dicens: Redde, quod debes!

---

v. 19. C. St. Mt. add. ἀμην. — v. 28. Ed. omn. Er. ὁτι.

Digitized by Google

29. πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτῷ †, παρεκάλει αὐτὸν, λέγων· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ †πάντα ἀποδώσω σοι.

30. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν· † ἀλλὰ ἀπελθὼν, ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον.

31. ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόντες, διεσάφησαν τῷ κυρίῳ † αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.

32. τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ· δοῦλε πονηρὲ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με.

33. οὐκ ἔδει καί σε ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα;

34. καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.

35. † οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν † τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

29. Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi!

30. Ille autem noluit; sed abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

31. Videntes autem conservi ejus, quae fiebant, contristati sunt valde; et venerunt, et narraverunt domino suo omnia, quae facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus, et ait illi: Serve nequam! omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me;

33. nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

35. Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Cap. XIX.

1. Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας, πέραν τοῦ ἰορδάνου.

2. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

3. καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι, πειράζοντες αὐτὸν, καὶ λέγοντες αὐτῷ· εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;

4. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, † ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;

1. [a] Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilaea, et venit in fines Judaeae trans Jordanem, a) v. 1–12. Marc. 10, 1–12.

2. et secutae sunt eum turbae multae, et curavit eos ibi.

3. Et accesserunt ad eum Pharisaei tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quacunque ex causa [1]).

4. Qui respondens, ait eis: Non legistis: Quia, qui fecit hominem ab initio, „masculum et feminam fecit „eos [2]);" et dixit:

---

v. 29. C. St. Mt. add. εἰς τους ποδας αὐτου. — "C. Mt. omitt. παντα. — v. 30. Mt. ἀλλ'. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. Mt. ἑαυτων. — v. 35. C. ὑτως. — "Gb. omitt. τα παραπτωματα αὐτων. — v. 4. Ed. om. Er. ἀρρεν.

1) 1590. ex causa? b) 1590. eos?

Digitized by Google

5. καὶ εἶπεν· ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα † καὶ τὴν μητέρα, καὶ † προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν·

6. ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

7. λέγουσιν αὐτῷ· τί οὖν μωσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;

8. λέγει αὐτοῖς· ὅτι μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν † οὕτως.

9. λέγω δὲ ὑμῖν· ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, † μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ † γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται.

10. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.

11. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται.

12. εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν † οὕτως· καί εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καί εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω.

13. τότε † προσηνέχθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

14. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε τὰ παιδία, † καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

5. „Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori „suae, et erunt duo in carne una a)."
a) Gen. 2, 24.

6. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit a) dare libellum repudii, et dimittere?
a) Deut. 24, 1.

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.

9. Dico autem vobis: Quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit, moechatur a).
a) c. 5, 32. Luc. 16, 18.

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est a).
a) 1 Cor. 7, 9. 17.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt a) propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat!
a) 1 Cor. 7, 37.

13. a) Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos.
a) v. 13–15. Marc. 10, 13–16. Luc 18, 15–17.

14. Jesus vero ait eis: Sinite parvulos! et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum coelorum a).
a) c. 18, 3.

v. 5. C. add. αὐτε. — "Ed. 1. Er. κολληθησεται. — v. 8. St. Mt. Gb. ἐτω. idem v. 12. — v. 9. Ed. omn. Er. εἰ μη. — "C. γαμησει. — v. 13. C. προσηνεχθησαν. — v. 14. Ed. 1. Er. omitt. και.

Digitized by Google

15. καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

15. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16. καὶ ἰδοὺ, εἷς προσελθὼν, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;

16. [a] Et ecce! unus accedens, ait illi: Magister bone! quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam?

a) v. 16–30. Marc. 10, 17–31. Luc. 18, 18–30.

17. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· † τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς.

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus! Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata [a]! a) Luc. 10, 26–28.

18. λέγει αὐτῷ· ποίας; ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε· τό· οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις.

18. Dicit illi: Quae? Jesus autem dixit: „Non homicidium facies; Non „adulterabis; Non facies furtum; Non „falsum testimonium dices;

19. τίμα † τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

19. „Honora patrem tuum et ma„trem tuam;" et: „Diliges proximum „tuum sicut teipsum [a]."

a) Exod. 20, 13–16. Levit. 19, 18.

20. λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· πάντα ταῦτα † ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί † ἔτι ὑστερῶ;

20. Dicit illi adolescens: Omnia haec custodivi [1]) a juventute mea; quid adhuc mihi deest?

21. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

21. Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende [2]), quae habes, et da pauperibus! et habebis thesaurum in coelo [a]: et veni, sequere me!

a) c. 6, 20.

22. ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

22. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως † πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

23. Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum coelorum [a].

a) c. 13, 22.

24. † πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι, κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος † διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

24. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum coelorum.

25. ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ † αὐτοῦ, ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες· τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

---

v. 17. Gb. τι με ἐρωτας περι του ἀγαθου; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθος. εἰ δε κ. τ. λ. — v. 19. St. πατερα σου και την μητερα. C. τον πατερα σου, και την μητερα σου. — v. 20. Ed. omn. Er. ἐφυλαξα. — "Mt. ἐστι. — v. 23. Ed. omn. Er. πλουσιος δυσκολως. — v. 24. Ed. omn. Er. και παλιν omiss. δε. — "Mt. Gb. εἰσελθειν. — v. 25. αὐτου omitt. Gb.

1) 1590. omitt. a juventute mea. 2) 1590. add. omnia.

Digitized by Google

26. ἐμβλέψας δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ θεῷ πάντα † δυνατά.

26. Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27. τότε ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

27. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce! nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?

28. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, † καθίεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τῆ ἰσραήλ.

28. Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae [a], sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

a) Luc. 22, 29. sq. Act. 3, 21.

29. καὶ πᾶς, ὃς ἀφῆκεν † οἰκίας, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit.

30. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

30. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi [a].

a) c. 20, 16. Luc. 13, 30.

Cap. XX.

1. ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωΐ, μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

1. Simile est regnum coelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2. † συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτὸς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. καὶ ἐξελθὼν περὶ † τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἑστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς.

3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. † κἀκείνοις εἶπεν· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα· καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.

4. et dixit illis: Ite et vos in vineam meam! et quod justum fuerit, dabo vobis.

5. οἱ δὲ ἀπῆλθον. πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ † ἐννάτην ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam et nonam horam; et fecit similiter.

---

v. 26. Ed. omn. Er. Mt. *δυνατα ἐστιν.* — v. 28. Ed. 1. Er. *καθεσθησεσθε.* Ed. 2. 3. Er. *καθεισεσθε.* — v. 29. C. *οικιαν.* — v. 2. C. Mt. *και συμφωνησας.* — v. 3. Ed. omn. Er. et St. add. *την.* — v. 4. Mt. *και ἐκεινοις*; idem Ed. omn. Er. — v. 5. C. et Mt. *ἐνατην.*

Digitized by Google

6. περὶ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἑστῶτας † ἀργοὺς, καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;

6. Circa undecimam vero exiit, et invenit alios stantes, et dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7. λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, λήψεσθε.

7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam!

8. ὀψίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τῷ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων, ἕως τῶν πρώτων.

8. Cum sero autem factum esset, dicit Dominus vineae procuratori suo: Voca operarios, et redde illis mercedem! incipiens a novissimis usque ad primos.

9. καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον.

9. Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι, ἐνόμισαν, ὅτι † πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.

10. Venientes autem et primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi; acceperunt autem et ipsi singulos denarios.

11. λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου,

11. Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias,

12. λέγοντες· ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους † ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα.

12. dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et aestus!

13. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν ἑνὶ αὐτῶν· ἑταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;

13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice! non facio tibi injuriam; nonne ex denario convenisti mecum?

14. ἆρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.

14. Tolle, quod tuum est, et vade! volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi.

15. ἢ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; † εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;

15. Aut, non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16. οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι, πρῶτοι· καὶ οἱ πρῶτοι, ἔσχατοι. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

16. Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi [a]). Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

a) c. 19, 30. Luc. 13, 30.

17. καὶ ἀναβαίνων ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς·

17. [a]) Et ascendens Jesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, et ait illis:

a) v. 17–19. Marc. 10, 32–34. Luc. 18, 31–34.

v. 6. ἀργοὺς omitt. Gb. — v. 10. Ed. omn. Er. πλειον. — v. 12. Ed. 3. 4. Er. St. ὑμιν. — v. 15. Mt. Gb. ἡ.

Digitized by Google

18. ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρινῦσιν αὐτὸν θανάτῳ·

18. Ecce! ascendimus Ierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, et Scribis, et condemnabunt eum morte;

19. καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μαστιγῶσαι, καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

19. et tradent eum gentibus a) ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum, et tertia die resurget b).

a) c. 27, 2. b) c. 16, 21.

20. τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν ζεβεδαίου, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσα, καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ.

20. a) Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedaei cum filiis suis adorans et petens aliquid ab eo.

a) v. 20–28. Marc. 10, 35–45.

21. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, εἰπὲ, ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μυ, εἷς ἐκ δεξιῶν συ, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων † συ, ἐν τῇ βασιλείᾳ συ.

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram, in regno tuo.

22. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἐκ οἴδατε, τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, † καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; λέγυσιν αὐτῷ· δυνάμεθα.

22. Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis, quid petatis! Potestis bibere calicem a), quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus! a) Joh. 18, 11.

23. καὶ λέγει αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριόν μυ πίεσθε, † καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζυμαι, † βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μυ καὶ ἐξ εὐωνύμων † μυ ἐκ ἔστιν ἐμὸν δῶναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασαι ὑπὸ τῦ πατρός μυ.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum, dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo a). a) c. 25, 34.

24. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.

24. Et audientes decem, indignati a) sunt de duobus fratribus.

a) Luc. 22, 24. sqq.

25. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, εἶπεν· οἴδατε, ὅτι † οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύυσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξυσιάζυσιν αὐτῶν.

25. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum; et qui majores sunt, potestatem exercent in eos.

26. οὐχ † οὕτως † ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, † ἔσω ὑμῶν διάκονος·

26. Non ita erit inter vos; sed quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister a);

a) c. 18, 4. 23, 11.

27. καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, † ἔσω ὑμῶν δοῦλος.

27. et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus;

---

v. 21. *συ* omitt. Ed. omn. Er. — v. 22. *και το* usque *βαπτισθηναι* omitt. Gb. C. Mt. *ἡ το.* — v. 23. *και το* usque *βαπτισθησεσθε* omitt. Gb. — "Ed. 1. 2. Er. *βαπτισθισεσθε.* — "'Ed. 2. Er. omitt. *μυ.* — v. 25. Ed. 2. Er. omitt. *οι.* — v. 26. Mt. *ἐτω.* — " *δε* add. C. — "' C. Mt. *ἐσαι.* — v. 27. C. *ἐσαι.*

Digitized by Google

28. ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

28. sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare a), et dare animam suam, I) redemptionem pro multis b).

a) Joh. 13, 4. sqq. Phil. 2, 7. sqq.
b) c. 18, 11. Gal. 1, 4. Eph. 1, 7. 1 Petr. 1, 18. sqq. 1 Tim. 2, 6.

29. καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ ἰεριχω, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.

29. a) Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa;

a) v. 29–34. Marc. 10, 46–52. Luc. 18, 35–43.

30. καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν, λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, † υἱὸς δαυίδ.

30. et ecce! duo caeci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret, et clamaverunt, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

31. ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μεῖζον † ἔκραζον, λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς κύριε, υἱὸς δαυίδ.

31. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine! miserere nostri, fili David!

32. καὶ στὰς ὁ ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς, καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

32. Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis, ut faciam vobis?

33. λέγουσιν αὐτῷ· κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν † ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.

33. Dicunt illi: Domine! ut aperiantur oculi nostri.

34. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

34. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

Cap. XXI.

1. Καὶ ὅτε † ἤγγισαν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς † βηθφαγῆ, πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς,

1. a) Et cum appropinquassent Ierosolymis, et venissent Bethphage ad montem Oliveti; tunc Jesus misit duos discipulos,

a) v. 1–11. Marc. 11, 1–10. Luc. 19, 29–44. Joh. 12, 12–15.

2. λέγων αὐτοῖς· πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν † ἀπέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est! et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi!

3. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· εὐθέως δὲ † ἀποστέλλει αὐτούς.

3. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet; et confestim dimittet eos.

4. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος·

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem:

---

v. 30 et 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *υἱε.* — v. 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *ἐκραξαν.* — v. 33. Ed. 1. 2. 3. Er. *ὑμων.* — v. 1. Ed. 1. Er. *ἠγγισεν.* — "C. *βηθφαγη.* — v. 2. C. *κατεναντι.* — v. 3. Ed. 5. Er. St. *ἀποστελει.*

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

5. εἴπατε τῇ θυγατρὶ σιών· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι † πραὺς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου.

5. „Dicite filiae Sion: Ecce! Rex „tuus venit tibi mansuetus, sedens „super asinam, et pullum filium sub„jugalis a)." a) Zach. 9, 9. Jes. 62, 11.

6. πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς,

6. Euntes autem discipuli fecerunt, sicut praecepit illis Jesus;

7. ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, † καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν.

7. et adduxerunt asinam et pullum; et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.

8. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant ramos de arboribus, et sternebant in via;

9. οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες, ἔκραζον, λέγοντες· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαυὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

9. turbae autem, quae praecedebant, et quae sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David! Benedictus, qui venit in nomine Domini; hosanna in altissimis!

10. καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν οὗτος;

10. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

11. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας.

11. Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilaeae!

12. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς.

12. a) Et intravit Jesus in templum Dei; et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo; et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit; a) v. 12—16. Marc. 11, 15—18. Luc. 19, 45—48.

13. καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.

13. et dicit eis: Scriptum est: „Domus mea domus orationis vocabi„tur;" a) vos autem fecistis illam speluncam latronum! a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

14. καὶ προσῆλθον αὐτῷ † τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

14. Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo; et sanavit eos.

15. ἰδόντες † δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποί-

15. Videntes autem principes Sacerdotum, et Scribae mirabilia, quae

v. 5. Ed. omn. Er. πραος. — v. 7. Ed. 1. Er. ἐκαθισεν. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπεκαθησαν. Ed. omn. Er. αὐτης. — v. 14. C. et Mt. χωλοι και τυφλοι. — v. 15. Ed. omn. Er. omitt. δε.

Digitized by Google

ησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ, ἠγανάκτησαν·

16. καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις, τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

17. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς βηθανίαν· καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ.

18. πρωΐας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε.

19. καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον· καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

20. καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ, ἐθαύμασαν, λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ;

21. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ † κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε· ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται.

22. καὶ πάντα, ὅσα † ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύοντες, λήψεσθε.

23. καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

24. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἕνα· ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David! indignati sunt,

16. et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique! Nunquam legistis: „Quia ex „ore infantium et lactentium perfeci„sti laudem [a)]?" a) Ps. 8, 3.

17. [a)] Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam; ibique mansit. a) v. 17–22. Marc. 11, 11–14. 19–26.

18. Mane autem revertens in civitatem, esuriit.

19. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam; et nihil invenit in ea, nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum! Et arefacta est continuo ficulnea [a)]. a) Luc. 13, 6. 7.

20. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit!

21. Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem [a)], et non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: Tolle, et jacta te in mare! fiet. a) c. 17, 19.

22. Et omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis [a)]. a) c. 7, 7.

23. [a)] Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes Sacerdotum, et Seniores populi, dicentes: In qua potestate haec facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? a) v. 23–32. Marc. 11, 27–33. Luc. 20, 1–8.

24. Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem; quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio.

---

v. 21. Ed. omn. Er. και εαν. — v. 22. C. εαν.

Digitized by Google

25. τὸ βάπτισμα ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ ἡμῖν· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

25. Baptismus Ioannis unde erat? E coelo? an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων· φοβούμεθα τὸν ὄχλον· πάντες γὰρ † ἔχουσι τὸν ἰωάννην ὡς προφήτην.

26. Si dixerimus: e coelo; dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus: ex hominibus; timemus turbam; omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam a).

a) c. 14, 5.

27. καὶ ἀποκριθέντες τῷ ἰησοῦ, εἶπον· οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

27. Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus! Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

28. τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος † εἶχε τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπεν· τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum dixit: Fili! vade hodie, operare in vinea mea.

29. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐ θέλω. ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθε.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo! Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. καὶ προσελθὼν τῷ † δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἐγὼ κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine! et non ivit.

31. τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν αὐτῷ· ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei.

32. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

32. Venit enim ad vos Ioannes in via justitiae a), et non credidistis ei; publicani autem, et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes, nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

a) c. 3, 1. sqq. c. 22, 16.

33. ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· ἄνθρωπός † τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον,

33. a) Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et pere-

v. 26. Ed. 1. 2. 3. Er. εἶχον. — v. 28. C. add. τις. — v. 30. Gb. ἑτερῳ. — v. 33. τις omitt. Gb.

Digitized by Google

καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.

34. ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

35. καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.

36. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

37. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

38. οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

39. † καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν·

40. ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

41. λέγουσιν αὐτῷ· κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα † ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

42. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη; καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

43. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

44. καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον

gre profectus est. a) v. 33—46. Marc. 12, 1—12. Luc. 20, 9—19.

34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolae, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter a). a) Act. 7, 52.

37. Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur 1) filium meum!

38. Agricolae autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est heres! venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus!

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam et occiderunt.

40. Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?

41. Ajunt illi: Malos male perdet; et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: „Lapidem quem „reprobaverunt aedificantes, hic fa„ctus est in caput anguli; a Domino „factum est istud, et est mirabile in „oculis nostris a)?" a) Ps. 118, 22. Act. 4, 11. seqq.

43. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur a) genti facienti fructus ejus. a) c. 8, 11. seq. c. 22, 8. sqq. Act. 13, 46.

44. Et qui ceciderit super lapidem

v. 39. C. και λαβοντες, εξεβαλον αυτον εξω. — v. 41. Ed. omn. Er. Mt. εκδοσεται.

1) 1590. add. forte.

Digitized by Google

τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

45. καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν, ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.

46. καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους· ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum et Pharisaei parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46. Et quaerentes eum tenere, timuerunt turbas; quoniam sicut prophetam eum habebant a). a) Luc. 7, 16.

Cap. XXII.

1. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων·

2. ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

3. καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

4. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδοὺ, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.

5. οἱ δὲ ἀμελήσαντες, ἀπῆλθον, † ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.

6. οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὕβρισαν, καὶ ἀπέκτειναν.

7. † ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε.

8. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.

9. πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους † ἐὰν εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.

10. καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας,

1. a) Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens: a) v. 1. sqq. Luc. 14, 16. sqq.

2. Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos suos, vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire.

4. Iterum misit alios a) servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias! a) c. 21, 36.

5. Illi autem neglexerunt; et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

6. Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem, cum audisset, iratus est; et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos; et civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite a) ergo ad exitus viarum, et quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias! a) c. 21, 43.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes a), quos inve-

---

v. 5. Ed. 1. 2. Er. ὁς μεν — ὁς δε. — v. 7. C. Mt. και ακουσας ὁ βασιλευς εκεινος. Ed. 1. 2. Er. ακουσας δε βασιλευς. — v. 9. Gb. St. ἀν.

Digitized by Google

ὅσους εὗρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.

nerunt, malos et bonos; et impletae sunt nuptiae discumbentium.

a) c. 13, 47. sqq.

11. εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον, οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου.

11. Intravit autem Rex, ut videret discumbentes; et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali,

12. καί λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη.

12. et ait illi: Amice! quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δήσαντες αὐτοῦ † πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος, τὸ ἐξώτερον. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

13. Tunc dixit Rex ministris: Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus, et stridor dentium.

14. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi a). a) c. 20, 16.

15. τότε πορευθέντες οἱ φαρισαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ.

15. a) Tunc abeuntes Pharisaei, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone; a) v. 15—35. Marc. 12, 13—27. Luc. 20, 20—40.

16. καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡρωδιανῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις † εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων.

16. et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister! scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum;

17. εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι, δοῦναι κῆνσον καίσαρι, ἢ οὔ;

17. dic ergo nobis: Quid tibi videtur, licet censum dare Caesari, an non?

18. γνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν, εἶπε· τί με πειράζετε, ὑποκριταί;

18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocritae?

19. ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

19. Ostendite mihi numisma census! At illi obtulerunt ei denarium.

20. καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago haec, et superscriptio?

21. λέγουσιν αὐτῷ· καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

21. Dicunt ei: Caesaris! Tunc ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari a); et quae sunt Dei, Deo! a) Rom. 13, 7.

v. 13. Ed. omn. Er. πόδας και χειρας ἐκβαλλετε εις. C. χειρας και πόδας. — v. 16. Ed. 1. Er. omitt. εἰς.

Digitized by Google

22. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν, ἀπῆλθον.

22. Et audientes mirati sunt, et relicto eo, abierunt.

23. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες, μὴ εἶναι ἀνάστασιν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,

23. In illo die accesserunt ad eum Sadducaei, qui dicunt, non esse resurrectionem a); et interrogaverunt eum,

a) Act. 23, 8.

24. λέγοντες· διδάσκαλε, Μωσῆς εἶπεν· ἐάν τις ἀποθάνῃ, μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

24. dicentes: Magister! Moyses dixit: „Si quis mortuus fuerit non „habens filium, ut ducat frater ejus „uxorem illius, et suscitet semen fra„tri suo a)." a) Deut. 25, 5.

25. ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί. καὶ ὁ πρῶτος, γαμήσας, ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

25. Erant autem apud nos septem fratres; et primus, uxore ducta, defunctus est; et non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26. ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἑπτά.

26. Similiter secundus, et tertius, usque ad septimum.

27. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε † καὶ ἡ γυνή.

27. Novissime autem omnium et mulier defuncta est.

28. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.

28. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? Omnes enim habuerunt eam.

29. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ.

29. Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι.

30. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut angeli Dei in coelo.

31. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν † ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος·

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis:

32. ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.

32. „Ego sum Deus Abraham, et „Deus Isaac, et Deus Jacob a)?" Non est Deus mortuorum, sed viventium.

a) Exod. 3, 6.

33. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

33. Et audientes turbae, mirabantur in doctrina ejus.

34. οἱ δὲ φαρισαῖοι, ἀκούσαντες, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

34. a) Pharisaei autem audientes, quod silentium imposuisset Sadducaeis, convenerunt in unum;

a) v. 34–40. Marc. 12, 28–34.

35. καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νομικὸς †, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων·

35. et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

---

v. 27. Ed. 1. Er. omitt. καὶ. — v. 31. Ed. omn. Er. ἀπο. — v. 35. Ed. omn. Er. add. τις.

Digitized by Google

36. διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;

37. ὁ δὲ ἰησοῦς † ἔφη αὐτῷ· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ † τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.

38. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.

39. δευτέρα δὲ ὁμοία † αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

40. ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

41. συνηγμένων δὲ τῶν φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, λέγων·

42. τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ δαυίδ.

43. λέγει αὐτοῖς· πῶς οὖν δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων·

44. εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

45. εἰ οὖν δαυὶδ † καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;

46. καὶ οὐδεὶς † ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας † ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

36. Magister, quod est mandatum magnum in lege?

37. Ait illi Jesus: „Diliges Domi„num Deum tuum ex toto corde tuo, „et in tota anima tua, et in tota men„te tua [a]." a) Deut. 6, 5.

38. Hoc est maximum, et primum mandatum.

39. Secundum autem simile est huic: „Diliges proximum tuum, sic„ut te ipsum [a]." a) Lev. 19, 18. Matth. 7, 12. Rom. 13, 9.

40. In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae.

41. [a] Congregatis autem Pharisaeis, interrogavit eos Jesus, a) v. 41–46. Marc. 12, 35–37. Luc. 20, 41–44.

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David [a]! a) Joh. 7, 42.

43. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

44. „Dixit Dominus Domino meo; „sede a dextris meis, donec ponam „inimicos tuos scabellum pedum tuo„rum [a]?" a) Ps. 109, 1.

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. Et nemo poterat ei respondere verbum; neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cap. XXIII.

1. Τότε ὁ ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

2. λέγων· ἐπὶ τῆς μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι.

1. [a] Tunc Jesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos, a) v. 1. sqq. Marc. 12, 38–40. Luc. 20, 45–47.

2. dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisaei;

---

v. 37. Ed. omn. Er. St. εἶπεν. τῃ ad καρδ. et ψυχῃ omitt. Mt. Ed. omn. Er. omitt. ter τῃ. — v. 39. Mt. ὁμοια αὐτῃ. — v. 45. Ed. omn. Er. κυριον αὐτον καλει. — v. 46. C. ἠδυνατο. — C. ἐπερωτᾳν.

Digitized by Google

3. πάντα οὖν, ὅσα † ἂν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε, καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι.

3. Omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, servate, et facite; secundum opera vero eorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt.

4. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.

4. Alligant [a] enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere. a) Luc. 11, 46. Act. 15, 10.

5. πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια † αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.

5. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur [a] ab hominibus; dilatant enim phylacteria [b] sua, et magnificant fimbrias [c]. a) c. 6, 1. b) Deut. 6, 8. c) Num. 15, 38.

6. φιλοῦσί τε † τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas [a] cathedras in synagogis, a) Luc. 11, 43.

7. καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥαββὶ, † ῥαββί.

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί. εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, † ὁ χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim Magister vester; omnes autem vos fratres estis.

9. καὶ πατέρα μὴ καλέσητε † ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in coelis est.

10. μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητὴς, ὁ χριστός.

10. Nec vocemini magistri; quia Magister vester unus est, Christus.

11. ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.

11. Qui [a] major est vestrum, erit minister vester. a) c. 20, 26.

12. ὅστις δὲ † ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

12. Qui [a] autem se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. a) Luc. 14, 11. 18, 14. 1 Petr. 5, 5. Prov. 29, 23. Hiob 22, 29.

13. † οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα.

13. Vae autem vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia clauditis [a] regnum coelorum ante homines; vos enim non intratis, nec introëuntes sinitis intrare. a) Luc. 11, 52.

14. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-

14. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes;

---

v. 3. C. Mt. ἐαν. — v. 5. Ed. omn. Er. ἑαυτων. — v. 6. Ed. omn. Er. πρωτοκλισιας. — v. 7. Ed. omn. Er. omitt. ῥαββι. — v. 8. ὁ χριστος omitt. Gb. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμιν. — v. 12. Ed. omn. Er. ὑψωσῃ ... et ταπεινωσῃ. — v. 13. In Ed. omn. Er. versus 14. versui 13. praecedit.

Digitized by Google

θρεόντων· ὑμεῖς γὰρ ἐκ † εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

15. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16. οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες· ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.

17. μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς, ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν;

18. καί· ὃς ἐὰν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς † δὲ ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ, τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.

19. μωροὶ καὶ τυφλοί. τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον, τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον;

20. ὁ οὖν ὀμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὀμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι, τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ.

21. καὶ ὁ † ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ ὀμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ † κατοικήσαντι αὐτόν.

22. καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον· καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν. ταῦτα † ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.

24. ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φα-

propter hoc amplius accipietis judicium.

15. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo quam vos.

16. Vae vobis, duces [a] caeci! qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet [b].

a) c. 15, 14.
b) c. 5, 33. sqq.

17. Stulti et caeci! Quid enim majus est, aurum? an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicunque juraverit in altari, nihil est; quicunque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Caeci! Quid enim majus est, donum? an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus, quae super illud sunt;

21. et quicunque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo, qui habitat in ipso;

22. et qui jurat in coelo, jurat in throno Dei, et in eo, qui sedet super eum.

23. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum; et reliquistis, quae graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, et fidem. Haec oportuit facere, et illa non omittere.

24. Duces caeci, excolantes culicem, camelum autem glutientes!

25. Vae vobis, Scribae et Phari-

---

v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. εἰσερχετε. — v. 18. C. δ' αν. — v. 21. Mt. ὀμνυων. — "Ed. omn. Er. κατοικουντι. — v. 23. Gb. add. δε.

Digitized by Google

5. εἴπατε τῇ θυγατρὶ σιών· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι † πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου.

5. „Dicite filiae Sion: Ecce! Rex „tuus venit tibi mansuetus, sedens „super asinam, et pullum filium sub„jugalis a)." a) Zach. 9, 9. Jes. 62, 11.

6. πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς,

6. Euntes autem discipuli fecerunt, sicut praecepit illis Jesus;

7. ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, † καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν.

7. et adduxerunt asinam et pullum; et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.

8. ὁ δὲ πλεῖος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant ramos de arboribus, et sternebant in via;

9. οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες, ἔκραζον, λέγοντες· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαυὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

9. turbae autem, quae praecedebant, et quae sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David! Benedictus, qui venit in nomine Domini; hosanna in altissimis!

10. καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· τίς ἐστιν οὗτος;

10. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

11. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας.

11. Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilaeae!

12. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς.

12. a) Et intravit Jesus in templum Dei; et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo; et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit; a) v. 12—16. Marc. 11, 15—18. Luc. 19, 45—48.

13. καὶ λέγει αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.

13. et dicit eis: Scriptum est: „Domus mea domus orationis vocabi„tur;" a) vos autem fecistis illam speluncam latronum! a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

14. καὶ προσῆλθον αὐτῷ † τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

14. Et accesserunt ad eum caeci et claudi in templo; et sanavit eos.

15. ἰδόντες † δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποί-

15. Videntes autem principes Sacerdotum, et Scribae mirabilia, quae

v. 5. Ed. omn. Er. πραος. — v. 7. Ed. 1. Er. ἐκαθισεν. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπεκαθησαν. Ed. omn. Er. αυτης. — v. 14. C. et Mt. χωλοι και τυφλοι. — v. 15. Ed. omn. Er. omitt. δε.

Digitized by Google

ησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ, ἠγανάκτησαν·

16. καὶ εἶπον αὐτῷ· ἀκούεις, τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

17. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς βηθανίαν· καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ.

18. πρωΐας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε.

19. καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον· καὶ λέγει αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

20. καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ, ἐθαύμασαν, λέγοντες· πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκῆ;

21. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ † κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε· ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται.

22. καὶ πάντα, ὅσα † ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ, πιστεύοντες, λήψεσθε.

23. καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

24. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἕνα· ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David! indignati sunt,

16. et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique! Nunquam legistis: „Quia ex „ore infantium et lactentium perfeci„sti laudem [a]?" a) Ps. 8, 3.

17. [a] Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam; ibique mansit. a) v. 17–22. Marc. 11, 11–14. 19–26.

18. Mane autem revertens in civitatem, esuriit.

19. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam; et nihil invenit in ea, nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum! Et arefacta est continuo ficulnea [a]. a) Luc. 13, 6. 7.

20. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit!

21. Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem [a], et non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: Tolle, et jacta te in mare! fiet. a) c. 17, 19.

22. Et omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis [a]. a) c. 7, 7.

23. [a] Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes Sacerdotum, et Seniores populi, dicentes: In qua potestate haec facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? a) v. 23–32. Marc. 11, 27–33. Luc. 20, 1–8.

24. Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem; quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio.

---

v. 21. Ed. omn. Er. και ἐαν. — v. 22. C. ἐαν.

Digitized by Google

25. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ ἡμῖν· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

25. Baptismus Ioannis unde erat? E coelo? an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων· φοβούμεθα τὸν ὄχλον· πάντες γὰρ † ἔχουσι τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην.

26. Si dixerimus: e coelo; dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus: ex hominibus; timemus turbam; omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam [a].

a) c. 14, 5.

27. καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ, εἶπον· οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

27. Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus! Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

28. τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος † εἶχε τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπεν· τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum dixit: Fili! vade hodie, operare in vinea mea.

29. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· οὐ θέλω. ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθε.

29. Ille autem respondens, ait: Nolo! Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. καὶ προσελθὼν τῷ † δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἐγὼ κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine! et non ivit.

31. τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν αὐτῷ· ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum Dei.

32. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

32. Venit enim ad vos Ioannes in via justitiae [a], et non credidistis ei; publicani autem, et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes, nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

a) c. 3, 1. sqq. c. 22, 16.

33. ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· ἄνθρωπός † τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον,

33. [a] Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et pere-

v. 26. Ed. 1. 2. 3. Er. εἶχον. — v. 28. C. add. τις. — v. 30. Gb. ἑτερῳ. — v. 33. τις omitt. Gb.

Digitized by Google

καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.

34. ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

35. καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.

36. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, πλείονας τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

37. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

38. οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

39. † καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν·

40. ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

41. λέγουσιν αὐτῷ· κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα † ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

42. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη; καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

43. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

44. καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον

gre profectus est. a) v. 33—46. Marc. 12, 1—12. Luc. 20, 9—19.

34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolae, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter a). a) Act. 7, 52.

37. Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur 1) filium meum!

38. Agricolae autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est heres! venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus!

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam et occiderunt.

40. Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?

41. Ajunt illi: Malos male perdet; et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: „Lapidem quem „reprobaverunt aedificantes, hic fa„ctus est in caput anguli; a Domino „factum est istud, et est mirabile in „oculis nostris a)?" a) Ps. 118, 22. Act. 4, 11. seqq.

43. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur a) genti facienti fructus ejus. a) c. 8, 11. seq. c. 22, 8. sqq. Act. 13, 46.

44. Et qui ceciderit super lapidem

v. 39. C. και λαβοντες, εξεβαλον αυτον εξω. — v. 41. Ed. omn. Er. Mt. εκδοσεται.

1) 1590. add. forte.

Digitized by Google

τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

45. καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν, ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.

46. καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους· ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum et Pharisaei parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46. Et quaerentes eum tenere, timuerunt turbas; quoniam sicut prophetam eum habebant a). a) Luc. 7, 16.

Cap. XXII.

1. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων·

2. ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

3. καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

4. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδοὺ, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.

5. οἱ δὲ ἀμελήσαντες, ἀπῆλθον, † ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.

6. οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὕβρισαν, καὶ ἀπέκτειναν.

7. † ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε.

8. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἑτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.

9. πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους † ἐὰν εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.

10. καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας,

1. a) Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, dicens: a) v. 1. sqq. Luc. 14, 16. sqq.

2. Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos suos, vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire.

4. Iterum misit alios a) servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias! a) c. 21, 36.

5. Illi autem neglexerunt; et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

6. Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem, cum audisset, iratus est; et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos; et civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite a) ergo ad exitus viarum, et quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias! a) c. 21, 43.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes a), quos inve-

---

v. 5. Ed. 1. 2. Er. ὁς μεν — ὁς δε. — v. 7. C. Mt. και ακουσας ὁ βασιλευς εκεινος. Ed. 1. 2. Er. ακουσας δε βασιλευς. — v. 9. Gb. St. αν.

Digitized by Google

ὅσους εὗρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.

nerunt, malos et bonos; et impletae sunt nuptiae discumbentium.

a) c. 13, 47. sqq.

11. εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον, οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου.

11. Intravit autem Rex, ut videret discumbentes; et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali,

12. καί λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη.

12. et ait illi: Amice! quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις· δήσαντες αὐτοῦ † πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος, τὸ ἐξώτερον. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

13. Tunc dixit Rex ministris: Ligatis manibus et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus, et stridor dentium.

14. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi a). a) c. 20, 16.

15. τότε πορευθέντες οἱ φαρισαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ.

15. a) Tunc abeuntes Pharisaei, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone; a) v. 15—35. Marc. 12, 13—27. Luc. 20, 20—40.

16. καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡρῳδιανῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις † εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων.

16. et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister! scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum;

17. εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι, δοῦναι κῆνσον καίσαρι, ἢ οὔ;

17. dic ergo nobis: Quid tibi videtur, licet censum dare Caesari, an non?

18. γνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν, εἶπε· τί με πειράζετε, ὑποκριταί;

18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis, hypocritae?

19. ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

19. Ostendite mihi numisma census! At illi obtulerunt ei denarium.

20. καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago haec, et superscriptio?

21. λέγουσιν αὐτῷ· καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

21. Dicunt ei: Caesaris! Tunc ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari a); et quae sunt Dei, Deo! a) Rom. 13, 7.

---

v. 13. Ed. omn. Er. πόδας και χειρας ἐκβαλλετε εις. C. χειρας και πόδας. — v. 16. Ed. 1. Er. omitt. εἰς.

Digitized by Google

22. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν, ἀπῆλθον.

22. Et audientes mirati sunt, et relicto eo, abierunt.

23. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες, μὴ εἶναι ἀνάστασιν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,

23. In illo die accesserunt ad eum Sadducaei, qui dicunt, non esse resurrectionem a); et interrogaverunt eum,

a) Act. 23, 8.

24. λέγοντες· διδάσκαλε, Μωσῆς εἶπεν· ἐάν τις ἀποθάνῃ, μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

24. dicentes: Magister! Moyses dixit: „Si quis mortuus fuerit non „habens filium, ut ducat frater ejus „uxorem illius, et suscitet semen fra„tri suo a)." a) Deut. 25, 5.

25. ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί. καὶ ὁ πρῶτος, γαμήσας, ἐτελεύτησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

25. Erant autem apud nos septem fratres; et primus, uxore ducta, defunctus est; et non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26. ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἑπτά.

26. Similiter secundus, et tertius, usque ad septimum.

27. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε † καὶ ἡ γυνή.

27. Novissime autem omnium et mulier defuncta est.

28. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.

28. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? Omnes enim habuerunt eam.

29. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.

29. Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι.

30. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut angeli Dei in coelo.

31. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν † ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος·

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis:

32. ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.

32. „Ego sum Deus Abraham, et „Deus Isaac, et Deus Jacob a)?" Non est Deus mortuorum, sed viventium.

a) Exod. 3, 6.

33. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

33. Et audientes turbae, mirabantur in doctrina ejus.

34. οἱ δὲ φαρισαῖοι, ἀκούσαντες, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

34. a) Pharisaei autem audientes, quod silentium imposuisset Sadducaeis, convenerunt in unum;

a) v. 34–40. Marc. 12, 28–34.

35. καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νομικὸς †, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων·

35. et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

---

v. 27. Ed. 1. Er. omitt. καὶ. — v. 31. Ed. omn. Er. ἀπο. — v. 35. Ed. omn. Er. add. τις.

Digitized by Google

36. διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;

36. Magister, quod est mandatum magnum in lege?

37. ὁ δὲ ἰησοῦς † ἔφη αὐτῷ· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ † τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.

37. Ait illi Jesus: „Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, „et in tota anima tua, et in tota mente tua [a]." a) Deut. 6, 5.

38. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.

38. Hoc est maximum, et primum mandatum.

39. δευτέρα δὲ ὁμοία † αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

39. Secundum autem simile est huic: „Diliges proximum tuum, sicut te ipsum [a]." a) Lev. 19, 18. Matth. 7, 12. Rom. 13, 9.

40. ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

40. In his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae.

41. συνηγμένων δὲ τῶν φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, λέγων·

41. [a] Congregatis autem Pharisaeis, interrogavit eos Jesus, a) v. 41–46. Marc. 12, 35–37. Luc. 20, 41–44.

42. τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ δαυίδ.

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David [a]! a) Joh. 7, 42.

43. λέγει αὐτοῖς· πῶς οὖν δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων·

43. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

44. εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

44. „Dixit Dominus Domino meo; „sede a dextris meis, donec ponam „inimicos tuos scabellum pedum tuorum [a]?" a) Ps. 109, 1.

45. εἰ οὖν δαυὶδ † καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. καὶ οὐδεὶς † ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας † ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

46. Et nemo poterat ei respondere verbum; neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Cap. XXIII.

1. Τότε ὁ ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

1. [a] Tunc Jesus locutus est ad turbas, et ad discipulos suos, a) v. 1. sqq. Marc. 12, 38–40. Luc. 20, 45–47.

2. λέγων· ἐπὶ τῆς μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι.

2. dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisaei;

---

v. 37. Ed. omn. Er. St. εἶπεν. τῃ ad καρδ. et ψυχῃ omitt. Mt. Ed. omn. Er. omitt. ter τῃ. — v. 39. Mt. ὁμοια αὐτῃ. — v. 45. Ed. omn. Er. κυριον αὐτον καλει. — v. 46. C. ἠδυνατο. — C. ἐπερωτην.

Digitized by Google

3. πάντα οὖν, ὅσα † ἂν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε, καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι.

3. Omnia ergo, quaecunque dixerint vobis, servate, et facite; secundum opera vero eorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt.

4. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.

4. Alligant [a] enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere. a) Luc. 11, 46. Act. 15, 10.

5. πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια † αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.

5. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur [a] ab hominibus; dilatant enim phylacteria [b] sua, et magnificant fimbrias [c]. a) c. 6, 1. b) Deut. 6, 8. c) Num. 15, 38.

6. φιλοῦσί τε † τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas [a] cathedras in synagogis, a) Luc. 11, 43.

7. καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ῥαββεί, † ῥαββί.

7. et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί. εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής, † ὁ χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim Magister vester; omnes autem vos fratres estis.

9. καὶ πατέρα μὴ καλέσητε † ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in coelis est.

10. μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ χριστός.

10. Nec vocemini magistri; quia Magister vester unus est, Christus.

11. ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.

11. Qui [a] major est vestrum, erit minister vester. a) c. 20, 26.

12. ὅστις δὲ † ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

12. Qui [a] autem se exaltaverit, humiliabitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. a) Luc. 14, 11. 18, 14. 1 Petr. 5, 5. Prov. 29, 23. Hiob 22, 29.

13. † οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότερον κρίμα.

13. Vae autem vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia clauditis [a] regnum coelorum ante homines; vos enim non intratis, nec introëuntes sinitis intrare. a) Luc. 11, 52.

14. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταὶ, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-

14. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes;

---

v. 3. C. Mt. ἐαν. — v. 5. Ed. omn. Er. ἑαυτων. — v. 6. Ed. omn. Er. πρωτοκλισιας. — v. 7. Ed. omn. Er. omitt. ῥαββι. — v. 8. ὁ χριστος omitt. Gb. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμων. — v. 12. Ed. omn. Er. ὑψωση ... et ταπεινωση. — v. 13. In Ed. omn. Er. versus 14. versui 13. praecedit.

Digitized by Google

θρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ † εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

15. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16. οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες· ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.

17. μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς, ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν;

18. καί· ὃς ἐὰν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς † δὲ ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ, τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.

19. μωροὶ καὶ τυφλοί. τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον, τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον;

20. ὁ οὖν ὀμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὀμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι, τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ.

21. καὶ ὁ † ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ ὀμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ † κατοικήσαντι αὐτόν.

22. καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον· καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν. ταῦτα † ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.

24. ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φα-

propter hoc amplius accipietis judicium.

15. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae duplo quam vos.

16. Vae vobis, duces [a] caeci! qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet [b]. a) c. 15, 14. b) c. 5, 33. sqq.

17. Stulti et caeci! Quid enim majus est, aurum? an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicunque juraverit in altari, nihil est; quicunque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Caeci! Quid enim majus est, donum? an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus, quae super illud sunt;

21. et quicunque juraverit in templo, jurat in illo, et in eo, qui habitat in ipso;

22. et qui jurat in coelo, jurat in throno Dei, et in eo, qui sedet super eum.

23. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum; et reliquistis, quae graviora sunt legis, judicium, et misericordiam, et fidem. Haec oportuit facere, et illa non omittere.

24. Duces caeci, excolantes culicem, camelum autem glutientes!

25. Vae vobis, Scribae et Phari-

v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. εἰσερχετε. — v. 18. C. δ' αν. — v. 21. Mt. ὀμνυων. — Ed. omn. Er. κατοικωντι. — v. 23. Gb. add. δε.

Digitized by Google

ρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ † ἀδικίας.

saei hypocritae! quia [1]) mundatis [a]), quod deforis est calicis et paropsidis; intus autem pleni estis rapina, et immunditia. a) Marc. 7, 4. Luc. 11, 39.

26. φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν.

26. Pharisaee caece! munda prius, quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι † παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

27. Vae vobis Scribae et Pharisaei hypocritae! quia similes [a]) estis sepulcris dealbatis, quae aforis parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum; et omni spurcitia. a) Luc. 11, 44.

28. οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

28. Sic et vos aforis quidem paretis hominibus justi; intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.

29. οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων·

29. Vae vobis, Scribae et Pharisaei hypocritae! qui aedificatis [a]) sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum, a) Luc. 11, 47.

30. καὶ λέγετε· † εἰ ἤμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν † ἤμεθα κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

30. et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοί ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.

31. [a]) Itaque testimonio estis vobismetipsis; quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt; a) v. 51—36. Luc. 11, 48—52.

32. καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

32. et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33. ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;

33. Serpentes genimina viperarum! quomodo fugietis a judicio gehennae?

34. διὰ τοῦτο, ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν·

34. Ideo ecce! ego mitto ad vos Prophetas, et Sapientes, et Scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem;

35. ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷ-

35. ut veniat super vos omnis san-

v. 25. Ed. omn. Er. ἀκρασιας. — v. 27. Ed. 1. Er. ὁμοιαζετε. — v. 30. C. ὁτι εἰ. — " C. ἡμεν.

1) 1590. qui.

Digitized by Google

μα δίκαιον, ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἅβελ, τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

36. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, † ὅτι ἥξει † ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

37. Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ † ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας; καὶ οὐκ ἠθελήσατε.

38. ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.

39. λέγω γὰρ ὑμῖν· οὐ μή με ἴδητε ἀπ' ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

guis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel [a] justi usque ad sanguinem Zachariae [b], filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare. a) Gen. 4, 8. sqq. b) 2 Par. 24, 20–22.

36. Amen dico vobis: Venient haec omnia super generationem istam!

37. [a] Jerusalem, Jerusalem! quae occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? a) v. 37–39. Luc. 13, 34. 35.

38. Ecce! relinquetur [a] vobis domus vestra deserta. a) Luc. 19, 43. sq.

39. Dico enim vobis: Non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini!

Cap. XXIV.

1. Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ.

2. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐ βλέπετε † πάντα ταῦτα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ † καταλυθήσεται.

3. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες· εἰπὲ † ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσαι, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος;

4. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· βλέπετε, μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

5. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· ἐγώ εἰμι ὁ χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι.

1. [a] Et egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei aedificationes templi. a) v. 1–36. Marc. 13, 1–37. Luc. 21, 5–36.

2. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis haec omnia? Amen dico vobis: Non [a] relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. a) Luc. 19, 44.

3. Sedente autem eo super montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando haec erunt? et quod signum adventus tui, et consummationis saeculi [a]? a) v. 36. sqq.

4. Et respondens Jesus, dixit eis: Videte, ne quis vos seducat!

5. [a] Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: et multos seducent [b]! a) v. 11. 23. 24. Act. 5, 36. 37. b) Joh. 5, 43.

---

v. 36. Ed. omn. Er. omitt. ὅτι. — °C. παντα ταυτα. — v. 37. C. et Mr. ἀποκτεινουσα. — v. 2. C. Mt. ταυτα παντα. — °Ed. omn. Er. St. ἐ μη. — v. 3. C. Ed. 2. 3. 4. Er. Mt. ὑμιν.

Digitized by Google

6. μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων. ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ †πάντα γενέσθαι· ἀλλ' οὔπω ἐστὶ τὸ τέλος.

6. Audituri enim estis praelia, et opiniones praeliorum; videte! ne turbemini; oportet enim haec fieri, sed nondum est finis.

7. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους.

7. Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et fames, et terrae motus per loca.

8. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

8. Haec autem omnia initia sunt dolorum.

9. τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλῖψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου.

9. Tunc [a] tradent vos in tribulationem, et occident vos; et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

a) Joh. 16, 2.

10. καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.

10. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem.

11. καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται, καὶ πλανήσουσι πολλούς.

11. Et multi pseudoprophetae surgent [a], et seducent multos.

a) 2 Petr. 2, 1. sqq.

12. καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.

12. Et quoniam abundavit [1]) iniquitas, refrigescet caritas multorum.

13. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

13. Qui [a] autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

a) c. 10, 22. Apoc. 2, 10.

14. καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

14. Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.

15. ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, †ἑστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω·

15. Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est a Daniele [a] propheta, „stantem in loco sancto:" qui legit, intelligat!

a) Dan. 9, 27.

16. τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη.

16. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes;

17. ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω, ἆραι †τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

17. et [a] qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua;

a) Luc. 17, 30 sqq.

18. καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω, ἆραι †τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

18. et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

---

v. 6. Ed. omn. Er. τα παντα. — v. 15. St. Mt. Gb. ἑστως. — v. 17. Ed. omn. Er. τι ἐκ. — v. 18. C. το ἱματιον.

1) 1590. abundabit.

Digitized by Google

19. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

19. Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus!

20. προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ † σαββάτῳ·

20. Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato a).

a) Exod. 16, 29.

21. ἔσαι γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται.

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet;

22. καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι.

22. et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabuntur dies illi.

23. τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστὸς, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε.

23. Tunc a) si quis vobis dixerit: Ecce! hic est Christus, aut illic; nolite credere!

a) Luc. 17, 23.

24. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε † πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

24. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae; et dabunt signa magna, et prodigia, ita, ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. ἰδοὺ, προείρηκα ὑμῖν.

25. Ecce! praedixi vobis.

26. ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν· ἰδοὺ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστί· μὴ ἐξέλθητε· ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις· μὴ πιστεύσητε.

26. Si ergo dixerint vobis: Ecce! in deserto est, nolite exire; ecce! in penetralibus, nolite credere!

27. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσαι † καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

27. Sicut a) enim fulgur exit ab Oriente, et paret usque in Occidentem; ita erit et adventus Filii hominis.

a) Luc. 17, 24.

28. ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.

28. Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae.

29. εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ † αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

29. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol a) obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de coelo, et virtutes coelorum commovebuntur;

a) Ezech. 32, 7. 8.

30. καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

30. et tunc parebit signum Filii hominis a) in coelo; et tunc plangent omnes tribus terrae; et videbunt Filium hominis venientem in nubibus coeli cum virtute b) multa, et majestate.

a) Dan. 7, 13. b) c. 16, 27.

---

v. 20. Ed. omn. Er. St. ἐν σαββατῳ. — v. 24. Ed. omn. Er. πλανασθαι. — v. 27. και omitt. Ed. omn. Er. — v. 29. Ed. 1. 2. Er. omitt. αἱ.

Digitized by Google

31. καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος † φωνῆς μεγάλης· καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.

31. Et mittet angelos suos cum tuba, et voce magna; et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum.

32. ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφυῇ, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος.

32. Ab arbore autem fici discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis, quia prope est aestas.

33. † οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε † πάντα ταῦτα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ † θύραις.

33. Ita et vos, cum videritis haec omnia, scitote! quia prope est in januis.

34. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται.

34. Amen dico vobis: Quia non praeteribit generatio haec, donec omnia [a] haec fiant. a) v. 5–33. c. 10, 23.

35. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ † παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

35. Coelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.

36. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ † ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ † μου μόνος.

36. De die autem illa [a] et hora nemo scit [b]; neque angeli coelorum, nisi solus pater. a) v. 3. b) 1 Thess. 5, 1.

37. ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

37. [a] Sicut autem in diebus Noe [b], ita erit et adventus filii hominis. a) v. 37–39. Luc. 17, 26–29. b) Gen. 6, 5.

38. ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν,

38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam;

39. καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

39. et non cognoverunt, donec venit [a] diluvium, et tulit omnes; ita erit et adventus Filii hominis. a) Gen. 7, 6. sqq.

40. τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· † ὁ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς ἀφίεται.

40. Tunc duo erunt in agro; unus [a] assumetur, et unus relinquetur; a) Luc. 17, 34. sqq.

41. δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλωνι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται.

41. duae molentes in mola; una assumetur, et una relinquetur.

42. γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε, ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται.

42. [1]) Vigilate [a] ergo! quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit. a) c. 25, 13.

---

v. 31. C. και φωνης μεγαλης. — v. 33. C. ετως. — "C. et Mt. ταυτα παντα. — "'Ed. 1. Er. θυρας. — v. 35. Gb. παρελευσεται. — v. 36. Ed. omn. Er. St. της ωρας. — "μου omitt. Gb. — v. 40. Ed. 1. Er. omitt. ὁ bis.

1) 1590. add. duo in Lecto, unus assumetur, et unus relinquetur.

Digitized by Google

43. ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ οὐκ ἂν εἴασε † διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

43. Illud autem scitote a), quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam.

a) Luc. 12, 39. 1 Thess. 5, 2. 2 Petr. 3, 10. sqq. Apoc. 16, 15.

44. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι, ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

44. Ideo et vos estote parati! quia, qua nescitis hora, Filius hominis venturus est.

45. τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος † αὐτῆ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτῆ, τῆ † διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ;

45. a) Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

a) v. 45–51. Luc. 12, 42–46.

46. μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει ποιοῦντα οὕτως.

46. Beatus ille servus, quem, cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem!

47. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῆ καταστήσει αὐτόν.

47. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

48. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν·

48. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire!

49. καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους, † ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθυόντων·

49. et coeperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis;

50. ἥξει ὁ κύριος τῆ δούλη ἐκείνη ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ᾗ οὐ γινώσκει·

50. veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua ignorat;

51. καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

51. et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. Illic erit fletus, et stridor dentium!

Cap. XXV.

1. Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς † ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου.

1. Tunc simile erit regnum coelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsae.

2. πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν † φρόνιμοι, καὶ αἱ πέντε μωραί.

2. Quinque autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes;

3. αἵτινες μωραὶ, λαβοῦσαι τὰς

3. sed quinque fatuae, acceptis

v. 43. Ed. omn. Er. διορυχθηναι. — v. 45. αὐτῆ omitt. Ed. omn. Er. — Gb. δοναι. — v. 49. Mt. Gb. ἐαθιῃ δε και πινῃ. — v. 1. Ed. 1. Er. ὑπαντησιν. — v. 2. Ed. omn. Er. μωραι, και αἱ πεντε φρονιμοι.

Digitized by Google

λαμπάδας † αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον·

4. αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν, μετὰ τῶν λαμπάδων † αὐτῶν.

5. χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσαξαν πᾶσαι, καὶ ἐκάθευδον.

6. μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· ἰδοὺ, ὁ νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

7. τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν.

8. αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον· δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.

9. ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγουσαι· μήποτε οὐκ † ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε † δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

10. ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος· καὶ αἱ ἕτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.

11. ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέγουσαι· κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.

12. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.

13. γρηγορεῖτε οὖν, † ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, † ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

14. ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος † ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ·

15. καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν· ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν· καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.

16. πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τά-

lampadibus, non sumpserunt oleum secum;

4. prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt.

6. Media autem nocte, clamor factus est: Ecce, sponsus venit, exite obviam ei!

7. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, et ornaverunt lampades a) suas. a) Luc. 12, 35.

8. Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro! quia lampades nostrae extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis!

10. Dum autem irent emere, venit sponsus; et quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa a) est janua. a) Luc. 13, 25.

11. Novissime vero veniunt et reliquae virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis!

12. At ille respondens ait: Amen dico vobis: Nescio vos!

13. Vigilate a) itaque! quia nescitis diem, neque horam. a) c. 24, 42. Marc. 13, 33. 1 Thess. 5, 6.

14. a) Sicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua; a) v. 14—30. Marc. 13, 34 sqq. Luc. 19, 12—27.

15. et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, et profectus est statim.

16. Abiit autem, qui quinque ta-

---

v. 3. Ed. omn. Er. ἑαυτων. — v. 4. αὐτων omitt. Ed. omn. Er. — v. 9. C. ἀρκεσει. — "δε omitt. Gb. — v. 13. Ed. 1. Er. omitt. ὁτι. — "Gb. omitt. ἐν ᾗ usque ἐρχεται. — v. 14. Ed. omn. Er. add. τις.

Digitized by Google

λαντα λαβὼν, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

17. ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο.

18. ὁ δὲ τὸ ἓν λαβὼν, ἀπελθὼν ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

19. μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, † καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.

20. καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα † ἐπ' αὐτοῖς.

21. ἔφη † δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

22. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν, εἶπε· κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

23. ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός· ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

24. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον † εἰληφὼς, εἶπε· κύριε, ἔγνων σε, ὅτι † σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων, ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων, ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

25. καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.

26. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ, ᾔδεις, ὅτι θερίζω, ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω, ὅθεν οὐ διεσκόρπισα·

27. ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις· καὶ ἐλθὼν ἐγὼ

lenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque.

17. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine! quinque talenta tradidisti mihi; ecce! alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

22. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine! duo talenta tradidisti mihi; ecce! alia duo lucratus sum.

23. Ait illi dominus ejus: Euge! serve bone & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui!

24. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine! scio, quia homo durus es; metis, ubi non seminasti, et congregas, ubi non sparsisti;

25. et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra; ecce! habes, quod tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male & piger! sciebas, quia meto, ubi non semino, & congrego, ubi non sparsi;

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, [1]) &

v. 19. C. *και συναιρει λογον μετ' αὐτων.* — v. 20. Ed. omn. Er. *ἐν.* — v. 21. *δε* omitt. Gb. — v. 24. Ed. omn. Er. *λαβων.* — Ed. omn. Er. *αὐστηρος.*

1) 1590. ut veniens.

Digitized by Google

ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.

28. ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.

29. τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, † καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

30. καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον † ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

31. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ † ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ.

32. καὶ † συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ † ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων.

33. καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.

34. τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην † ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

35. ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με·

36. γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με.

37. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν;

38. πότε δέ σε εἴδομεν ξένον, καὶ

veniens ego recepissem utique, quod meum est, cum usura.

28. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta!

29. Omni a) enim habenti dabitur, & abundabit; ei autem, qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo. a) c. 13, 12.

30. Et inutilem servum ejicite a) in tenebras exteriores! illic erit fletus, & stridor dentium! a) c. 8, 12.

31. Cum autem venerit a) Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli 1) cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suae; a) c. 16, 27. 1 Thess. 4, 15. Act. 17, 31.

32. & congregabuntur ante eum omnes a) gentes, & separabit b) eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis. a) Rom. 14, 10. 2 Cor. 5, 10. b) c. 13, 49.

33. Et statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris.

34. Tunc dicet Rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei! possidete paratum a) vobis regnum a constitutione mundi. a) c. 20, 23.

35. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me;

36. nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me.

37. Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine! quando te vidimus esurientem, et pavimus te? sitientem, et dedimus tibi potum?

38. Quando autem te vidimus ho-

v. 29. C. και ὁ δοκει ἐχειν. — v. 30. Ed. omn. Er. St. ἐκβαλλετε. — v. 31. ἁγιοι omitt. Gb. — v. 32. C. συναχθησονται. — "Ed. 1. 2. Er. ἀφορισει. v. 34. Mt. omitt. ὑμιν.

1) 1590. add. ejus.

Digitized by Google

συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν;

39. πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρός σε;

40. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν με τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41. τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

42. ἐπείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με·

43. ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.

44. τότε ἀποκριθήσονται † καὶ αὐτοὶ, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνὸν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;

45. τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.

46. καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

spitem, et collegimus te? aut nudum, et cooperuimus te?

39. Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, et venimus ad te?

40. Et respondens Rex, dicet illis: Amen dico vobis: Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41. Tunc dicet et his, qui a sinistris erunt: Discedite a) a me, maledicti! in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. a) c. 7, 23.

42. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum;

43. hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non cooperuistis me; infirmus, et in carcere, et non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei et ipsi, dicentes: Domine! quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi?

45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46. Et ibunt a) hi in supplicium aeternum; justi autem in vitam aeternam. a) Joh. 5, 29.

CAP. XXVI.

1. καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

2. οἴδατε, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.

1. a) Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: a) v. 1–5. Marc. 14, 1. 2. Luc. 21, 37–22, 2.

2. Scitis, quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur a), ut crucifigatur. a) c. 16, 21. Joh. 13, 1.

---

v. 44. Ed. omn. Er. St. add. αὐτῷ.

Digitized by Google

3. τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου καϊάφα·

3. Tunc congregati a) sunt principes Sacerdotum, et Seniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas;

a) Joh. 11, 47.

4. καὶ συνεβουλεύσαντο, ἵνα τὸν Ἰησοῦν † δόλῳ κρατήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν.

4. Et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent.

5. ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

6. τῆ δὲ Ἰησοῦ γενομένῳ ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ σίμωνος τοῦ λεπροῦ,

6. a) Cum autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi,

a) v. 6–13. Marc. 14, 3–9. Joh. 12, 1–8.

7. προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ, ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου.

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis.

8. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἠγανάκτησαν, λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη;

8. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio haec?

9. ἠδύνατο γὰρ τοῦτο † τὸ μύρον πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι † πτωχοῖς.

9. Potuit enim istud venundari multo, et dari pauperibus.

10. γοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

10. Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11. † πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

11. Nam semper pauperes habetis 1) vobiscum; me autem non semper habetis 2).

12. βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν.

12. Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

13. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

13. Amen dico vobis, ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod haec fecit in memoriam ejus.

14. τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας † Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς,

14. a) Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes Sacerdotum,

a) v. 14–16. Marc. 14, 10. sqq. Luc. 22, 3–6.

15. εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, † κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

15. et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

---

v. 4. Ed. omn. Er. κρατησωσι δολῳ. — v. 9. το μυρον omitt. Gb. — C. add. τοις. — v. 11. Mt. τους πτωχους γαρ παντοτε. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 15. C. και ἐγω.

1) 1590. habebitis. 2) 1590. habebitis.

Digitized by Google

16. καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

16. Et exinde quaerebat opportunitatem, ut eum traderet.

17. τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα;

17. a) Prima autem die azymorum b) accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? a) v. 17—29. Marc. 14, 12—25. Luc. 22, 7—23. b) Exod. 12. Deut. 16.

18. ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει· ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστι, πρός σε ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

18. At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19. καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

19. Et fecerunt discipuli, sicut constituit illis Jesus, et paraverunt Pascha.

20. ὀψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα.

20. a) Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. a) v. 20—26. Joh. 13, 21—30.

21. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

21. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est.

22. καὶ λυπούμενοι σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν· μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε;

22. Et contristati valde, coeperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine?

23. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει.

23. At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

24. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

24. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo; vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur! bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

25. ἀποκριθεὶς δὲ ἰούδας, ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, εἶπε· μήτι ἐγώ εἰμι, ῥαββί; λέγει αὐτῷ· σὺ εἶπας.

25. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti!

26. ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ † εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.

26. Coenantibus a) autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite; hoc est corpus meum. a) 1 Cor. 11, 23. sqq.

27. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες·

27. Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes!

v. 26. Ed. omn. Er. St. Mt. ἐυχαριστησας.

Digitized by Google

28. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

28. Hic est enim sanguis [a] meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem [b] peccatorum.

a) Exod. 24, 8. b) c. 20, 28.

29. λέγω δὲ ὑμῖν, † ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ † γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.

29. Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno [a] Patris mei.

a) Luc. 14, 15.

30. καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

30. [a] Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.

a) v. 30–35. Marc. 14, 26–31. Luc. 22, 39.

31. τότε λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.

31. Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte; scriptum est enim: „Percutiam pastorem, & dispergentur „oves gregis [a]." a) Zach. 13, 7.

32. μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν.

32. Postquam autem resurrexero, praecedam [a] vos in Galilaeam. a) c. 28, 7.

33. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ· εἰ † καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ † δὲ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

33. Respondens autem Petrus, ait illi: Etsi omnes scandalizati fuerint in te; ego nunquam scandalizabor.

34. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

34. Ait [a] illi Jesus: Amen dico tibi: Quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

a) v. 75. Luc. 22, 31–34.

35. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος· κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε † ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως † καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

35. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

36. τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ ἰησοῦς εἰς χωρίον, λεγόμενον γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.

36. [a] Tunc venit Jesus cum illis in villam, quae dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic! donec vadam illuc, & orem.

a) v. 36–46. Marc. 14, 32–42. Luc. 22, 40–46.

37. καὶ παραλαβὼν τὸν πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

37. Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedaei, coepit contristari & moestus esse.

38. τότε λέγει αὐτοῖς † · περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

38. Tunc ait illis: Tristis [a] est anima mea usque ad mortem! sustinete hic, & vigilate mecum!

a) Joh. 12, 27.

---

v. 29. Ed. omn. Er. omitt. ὅτι. — "Mt. γενηματος. — v. 33. και omitt. Mt. Gb. — "C. omitt. δε. — v. 35. C. Mt. απαρνησωμαι. — "C. Mt. add. δε. — v. 38. Ed. omn. Er. Mt. add. ὁ ιησους.

Digitized by Google

39. καὶ † προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος, καὶ λέγων· πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.

39. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi! si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

40. καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;

40. Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum? [1])

41. γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

41. Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

42. πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν, προσηύξατο, λέγων· πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.

42. Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi! si non potest hic calix transire, nisi bibam illum; fiat voluntas tua!

43. καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

43. Et venit iterum, & invenit eos dormientes; erant enim oculi eorum gravati.

44. καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.

44. Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio, eumdem sermonem dicens.

45. τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ †, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν.

45. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite! ecce! appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ, ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

46. Surgite, eamus! ecce! appropinquavit, qui me tradet.

47. καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.

47. [a]) Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis & fustibus, missi a principibus Sacerdotum, & Senioribus populi. a) v. 47–56. Marc. 14, 43–52. Luc. 22, 47–53. Joh. 18, 2–11.

48. ὁ δὲ † παραδιδοὺς αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν.

48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum!

49. καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ

49. Et confestim accedens ad Je-

v. 39. Mt. προσελθων. — v. 45. Ed. 1. Er. add. γαρ. — v. 48. C. παραδους.

1) 1590. mecum.

ἰησοῦ, εἶπε· χαῖρε, ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

50. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἑταῖρε, † ἐφ' ὃ πάρει; τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

51. καὶ ἰδοὺ, εἷς τῶν μετὰ ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ· καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

52. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀπόστρεψόν σε τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ † λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ † ἀπολοῦνται.

53. ἢ δοκεῖς, ὅτι ἐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;

54. πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ, ὅτι † οὕτως δεῖ γενέσθαι;

55. ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, συλλαβεῖν με· καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς † ἐκαθεζόμην, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.

56. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. τότε οἱ μαθηταὶ πάντες, ἀφέντες αὐτὸν, ἔφυγον.

57. οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν ἰησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν.

58. ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως· καὶ εἰσελθὼν ἔσω, ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος.

sum, dixit: Ave, Rabbi! Et osculatus est eum.

50. Dixitque illi Jesus: Amice! ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt eum.

51. Et ecce! unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus.

52. Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum! omnes [a] enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. a) Gen. 9, 6.

53. An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? [1])

54. Quomodo ergo implebuntur [a] Scripturae, quia sic oportet fieri? a) Luc. 24, 25. sqq.

55. In illa hora dixit Jesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me; quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturae prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt [a]. a) v. 31.

57. [a] At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham principem Sacerdotum, ubi Scribae & Seniores convenerant. a) v. 57. 58. Marc. 14, 53. 54. Luc. 22, 54. sq. Joh. 18, 12—15. coll. 24.

58. Petrus autem sequebatur eum a longe, usque in atrium principis Sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

---

v. 50. C. ἐφ' ᾧ. — v. 52. Ed. omn. Er. λαμβανοντες. — "C. Mt. ἀποθανουνται. — v. 54. Mt. ἐτω. — v. 55. Ed. omn. Er. ἐκαθεζομην.

1) 1593. angelorum. C. R. 1593. Angelorum?

Digitized by Google

59. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὅπως † αὐτὸν θανατώσωσι.

59. a) Principes autem Sacerdotum, & omne concilium quaerebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent. a) v. 59–68. Marc. 14, 55–65.

60. καὶ οὐχ εὗρον. † καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, † οὐχ εὗρον. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες,

60. Et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes,

61. εἶπον· ἔτος ἔφη· δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τῦ θεῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν.

61. et dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et post a) triduum reaedificare illud. a) Joh. 2, 19. 21.

62. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ· οὐδὲν ἀποκρίνῃ; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

62. Et surgens princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quae isti adversum te testificantur?

63. ὁ δὲ ἰησῦς ἐσιώπα. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τῦ θεῦ † τῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τυῦ θεοῦ;

63. Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum! ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei.

64. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησῦς· σὺ εἶπας. πλὴν λέγω ὑμῖν· ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti! verumtamen dico vobis: Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem a) in nubibus coeli. a) c. 16, 27. 24, 30.

65. τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων· ὅτι ἐβλασφήμησε. τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; † ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.

65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit a)! quid adhuc egemus testibus? ecce! nunc audistis blasphemiam!
a) Joh. 5, 18.

66. τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες, εἶπον· ἔνοχος θανάτου ἐστί.

66. Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus a) est mortis! a) Lev. 24, 16. Joh. 19, 7.

67. τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐῤῥάπισαν,

67. Tunc exspuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt; alii autem palmas in faciem ejus dederunt,

68. λέγοντες· προφήτευσον ἡμῖν, χριστέ· τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;

68. dicentes: Prophetiza nobis, Christe! quis est, qui te percussit?

69. ὁ δὲ πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ. καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, λέγουσα· καὶ σὺ ἦσθα μετὰ ἰησοῦ, τοῦ γαλιλαίου.

69. a) Petrus vero sedebat foris in atrio; & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilaeo eras!
a) v. 69–75. Marc. 14, 66–72. Luc. 22, 56–62. Joh. 18, 15–18. 25–27.

---

v. 59. C. Mt. θανατωσωσιν αὐτον. — v. 60. και omitt. Gb. — "ὐχ εὑρον omitt. Gb. — v. 63. C. omitt. τε. — v. 65. Ed. omn. Er. ἰδε.

Digitized by Google

70. ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν † πάντων, λέγων· οὐκ οἶδα, † τί λέγεις.

71. ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει † τοῖς ἐκεῖ· καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ, τοῦ ναζωραίου.

72. καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.

73. μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑστῶτες, εἶπον τῷ πέτρῳ· ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.

74. τότε ἤρξατο † καταθεματίζειν, καὶ ὀμνύειν· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

75. καὶ ἐμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος † Ἰησοῦ, εἰρηκότος αὐτῷ· ὅτι, πρὶν † ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio, quid dicis!

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno!

72. Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es! nam & loquela tua manifestum te facit.

74. Tunc coepit detestari & jurare, quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi [a] Jesu, quod dixerat: Prius, quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

a) cf. v. 34.

Cap. XXVII.

1. Πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, † ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.

2. καὶ δήσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν αὐτὸν Ποντίῳ Πιλάτῳ, τῷ ἡγεμόνι.

3. τότε ἰδὼν Ἰούδας, ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς, ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις,

4. λέγων· ἥμαρτον, παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. οἱ δὲ εἶπον· τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει.

5. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελθὼν, ἀπήγξατο.

1. Mane [a] autem facto, consilium inierunt omnes principes Sacerdotum & Seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.

a) Marc. 15, 1. Luc. 22, 66.

2. Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt [a] Pontio Pilato praesidi.

a) Joh. 18, 28.

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, poenitentia ductus retulit triginta argenteos Principibus Sacerdotum & Senioribus,

4. dicens: Peccavi! tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris!

5. Et projectis argenteis in templo, recessit; & abiens laqueo se suspendit.

---

v. 70. C. ἁπαντων. Mt. Gb. αὐτων παντων. — "Ed. 1. Er. ὁ λεγεις. — v. 71. C. αὐτοις ἐκει. Mt. αὐτοις· ἐκει. — v. 74. Ed. omn. Er. St. καταναθεματιζειν. — v. 75. Gb. τϛ ἰησϛ. — "C. ἀλεκτωρα. — v. 1. C. ὁπως αὐτον θανατωσωσιν.

Digitized by Google

6. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, λαβόντες τὰ ἀργύρια, εἶπον· οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν † κορβανᾶν· ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστι.

6. Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

7. συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

8. διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος, ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς σήμερον.

8. Propter a) hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

a) Act. 1, 18. sq.

9. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ·

9. Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: „Et acceperunt triginta „argenteos pretium appretiati, quem „appretiaverunt a filiis Israel;

10. καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως· † καθὰ συνέταξέ μοι κύριος.

10. „et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Domi„nus a)." a) Jer. 32, 7–9. Zach. 11, 12. 13.

11. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμών, λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ· σὺ λέγεις.

11. a) Jesus autem stetit ante praesidem, et interrogavit eum praeses, dicens: Tu es Rex Judaeorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis! a) v. 11–31. Marc. 15, 2–20. Luc. 23, 2–25. Joh. 18, 33–38. 19, 15.

12. καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

12. Et cum accusaretur a principibus Sacerdotum, et Senioribus, nihil respondit.

13. τότε λέγει αὐτῷ ὁ πιλάτος· οὐκ ἀκούεις, πόσα σου καταμαρτυροῦσι;

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta adversum te dicunt testimonia?

14. καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

14. Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur praeses vehementer.

15. κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν † ἕνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον, ὃν ἤθελον.

15. Per diem autem solemnem consueverat praeses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16. εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον, λεγόμενον βαραββᾶν.

16. Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17. συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ πιλάτος· τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν; βαραββᾶν, ἢ ἰησοῦν, τὸν λεγόμενον χριστόν;

17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis, dimittam vobis, Barabbam? an Jesum, qui dicitur Christus?

v. 6. Ed. 5. Er. κορβοναν. — v. 10. Ed. omn. Er. καθως. — v. 15. C. τῳ ὀχλῳ ἑνα.

Digitized by Google

18. ἤδει γὰρ, ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.

19. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα· μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.

20. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.

21. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν, εἶπεν αὐτοῖς· τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον· βαραββᾶν.

22. λέγει † αὐτοῖς ὁ πιλάτος· τί ἂν ποιήσω ἰησᾶν, τὸν λεγόμενον χριστόν; λέγουσιν αὐτῷ πάντες· σταυρωθήτω.

23. ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον, λέγοντες· σταυρωθήτω.

24. ἰδὼν δὲ ὁ πιλάτος, ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ, ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων· ἀθῷός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε.

25. καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς, εἶπε· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

26. τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν φραγελλώσας, παρέδωκεν †, ἵνα σταυρωθῇ.

27. τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος, παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν.

28. καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην.

29. καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν

18. Sciebat enim, quod per invidiam a) tradidissent eum. a) Joh. 11, 47. sqq.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, et justo illi! multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20. Principes autem Sacerdotum, et Seniores, persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent.

21. Respondens autem praeses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus; Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23. Dicunt omnes: Crucifigatur! Ait illis praeses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur!

24. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine justi hujus; vos videritis!

25. Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros!

26. Tunc dimisit illis Barabbam; Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

27. Tunc milites praesidis suscipientes Jesum in praetorium, congregaverunt ad eum universam cohortem;

28. & exeuntes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei;

29. & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu

v. 22. ἐν add. C. — v. 26. Ed. 1. Er. add. αὐτοις.

Digitized by Google

αὐτοῦ· καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες· χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

30. καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

31. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σαυρῶσαι.

32. ἐξερχόμενοι δὲ, εὗρον ἄνθρωπον κυρηναῖον, ὀνόματι σίμωνα· τοῦτον ἠγγάρευσαν, ἵνα ἄρῃ τὸν σαυρὸν αὐτοῦ.

33. καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον, λεγόμενον γολγοθᾶ, † ὅ ἐστι λεγόμενος κρανίου τόπος,

34. ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν.

35. σαυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον †.

36. καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ.

37. καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτῶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· οὗτός ἐστιν ἰησοῦς, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

38. τότε σαυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λῃσαὶ, εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων.

39. οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν,

40. καὶ λέγοντες· ὁ καταλύων τὸν

flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave, Rex Judaeorum!

30. Et exspuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamide, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum, ut crucifigerent.

32. a) Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem; huic angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. a) v. 32–66. Marc. 15, 21–47. Luc. 23, 26–56. Joh. 19, 17–42.

33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgatha, quod est calvariae locus.

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum; et cum gustasset, noluit bibere.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes; 1) ut impleretur, quod dictum est per prophetam dicentem: „Diviserunt sibi vestimenta mea; & „super vestem meam miserunt sortem a)." a) Ps. 21, 19.

36. Et sedentes, servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX JUDAEORUM!

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus a dextris, & unus a sinistris.

39. Praetereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua,

40. & dicentes: Vah! qui destruis

v. 33. Ed. 3. 4. 5. Er. ὅς. — v. 35. Ed. omn. Er. add. ἵνα πληρωθῃ το ῥηθεν ὑπο τυ προφητυ· διεμερισαντο τα ἱματια μυ ἑαυτοις, καὶ ἐπι τον ἱματισμον μυ ἐβαλον κληρον.

1) 1590. om. ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.

Digitized by Google

ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν. εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σαυροῦ.

41. ὁμοίως † δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες, μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων † ἔλεγον·

42. ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. εἰ βασιλεὺς ἰσραὴλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σαυροῦ, καὶ πιστεύσομεν † αὐτῷ.

43. πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν. ῥυσάσθω νῦν αὐτὸν, εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε γάρ· ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός.

44. τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λῃσαὶ οἱ † συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠνείδιζον αὐτόν.

45. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης.

46. περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· ἠλὶ, ἠλὶ, † λαμὰ σαβαχθανί; τοῦτ' ἔστι· θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπες;

47. τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἑστώτων, ἀκούσαντες, ἔλεγον· ὅτι ἠλίαν φωνεῖ οὗτος·

48. καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν.

49. οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφες, ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται ἠλίας, σώσων αὐτόν;

50. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

51. καὶ ἰδοὺ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν·

52. καὶ τὰ μνημεῖα † ἀνεῴχθη-

templum Dei, & in triduo illud reaedificas; salva temetipsum! si Filius Dei es, descende de cruce!

41. Similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & Senioribus dicebant:

42. Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere! si Rex Israël est, descendat nunc de cruce, & credimus ei!

43. Confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum [1]); dixit enim: Quia Filius Dei sum.

44. Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli [a]), lamma sabacthani! hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? a) Ps. 21, 1.

47. Quidam autem illic stantes & audientes, dicebant: Eliam vocat iste!

48. Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, et dabat ei bibere.

49. Ceteri vero dicebant: Sine! videamus, an veniat Elias, liberans eum!

50. Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

51. Et ecce velum [a]) templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, & terra mota est, & petrae scissae sunt; a) Exod. 26, 31. sqq. 2 Par. 3, 14.

52. & monumenta aperta sunt, &

v. 41. Ed. omn. Er. omitt. δε. — " C. Mt. add. και φαρισαιων. — v. 42. C. Mt. επ' αυτω. — v. 44. Ed. omn. Er. συνσαυρ. — v. 46. C. Mt. λιμα. St. λειμα. — v. 52. Ed. omn. Er. ηνεωχθησαν. —

1) 1593. et C. R. 1592. si vult eum. 1592. si vult, eum. 1590. eum, si vult.

Digitized by Google

σαν· καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων † ἠγέρθη.

53. καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ † ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

54. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, τηροῦντες τὸν ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.

55. ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ, ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ·

56. ἐν αἷς ἦν μαρία, ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία, ἡ τῆ ἰακώβε καὶ ἰωσῆ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν ζεβεδαίς.

57. ὀψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ ἀριμαθαίας, † τοὔνομα ἰωσὴφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε τῷ ἰησοῦ.

58. οὗτος προσελθὼν τῷ πιλάτῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τῆ ἰησῦ. τότε ὁ πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.

59. καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ ἰωσὴφ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ·

60. καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν.

61. ἦν δὲ ἐκεῖ μαρία, ἡ μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

62. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς πιλάτον,

63. λέγοντες· κύριε, ἐμνήσθημεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν, ἔτι ζῶν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terrae motu, et his, quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste!

55. Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secutae [a] erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei;

a) Luc. 8, 2. sq.

56. inter quas erat Maria Magdalene, & Maria, Jacobi & Joseph mater, & mater filiorum Zebedaei.

57. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathaea [1]), nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu.

58. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulcrum.

62. Altera autem die, quae est post Parasceven, convenerunt principes Sacerdotum & Pharisaei ad Pilatum,

63. dicentes: Domine! recordati sumus, quia seductor ille dixit [a] adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

a) c. 16, 21.

v. 52. Ed. 1. 2. Er. ἠγερθησαν. — v. 53. Ed. omn. Er. ἐνεφανησθησαν. — v. 57. Ed. omn. Er. το ὀνομα.

1) 1590. Arimathia.

Digitized by Google

64. κέλευσον οὖν, ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ †, κλέψωσιν αὐτὸν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ· ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσαι ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

64. Jube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, & furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis; et erit novissimus error pejor priore.

65. ἔφη † αὐτοῖς ὁ πιλάτος· ἔχετε κουζωδίαν· ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε, ὡς οἴδατε.

65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam! ite, custodite, sicut scitis!

66. οἱ δὲ πορευθέντες, ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον, μετὰ τῆς κουζωδίας.

66. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

Cap. XXVIII.

1. Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον.

1. a) Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera b) Maria, videre sepulcrum. a) v. 1—15. Marc. 16, 1—14. Luc. 24, 1—12. Joh. 20, 1—18. b) c. 27, 56.

2. καὶ ἰδοὺ, σεισμὸς ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.

2. Et ecce! terrae motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de coelo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum;

3. ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν † ὡσεὶ χιών.

3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur, & vestimentum 1) ejus sicut nix.

4. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί.

4. Prae timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος, εἶπε ταῖς γυναιξί· μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ, ὅτι ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε.

5. Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos! scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est, quaeritis;

6. οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη γὰρ, καθὼς εἶπε. δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον, ὅπου ἔκειτο ὁ κύριος.

6. non est hic! surrexit enim, sicut dixit a); venite! et videte locum, ubi positus erat Dominus. a) c. 16, 21.

7. καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἰδοὺ, προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. ἰδοὺ, εἶπον ὑμῖν.

7. Et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit; et ecce! praecedit 2) a) vos in Galilaeam; ibi eum videbitis, ecce! praedixi vobis. a) c. 26, 32.

---

v. 64. νυκτος add. C. et Mt. — v. 65. δε add. C. et Mt. — v. 3. et 4. Ed. 1. Er. ὡς.

1) 1590. vestimenta. 2) 1590. praecedet.

Digitized by Google

8. καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον, ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

8. Et exierunt cito de monumento cum timore, et gaudio magno, currentes, nuntiare discipulis ejus.

9. ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ, † Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς, λέγων· χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ.

9. Et ecce! Jesus occurrit illis, dicens: Avete! Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10. τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν γαλιλαίαν· † κἀκεῖ με ὄψονται.

10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere! ite, nuntiate fratribus meis! ut eant in Galilaeam; ibi a) me videbunt.

a) Act. 1, 3.

11. πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού, τινὲς τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα.

11. Quae cum abiissent, ecce! quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus Sacerdotum omnia, quae facta fuerant.

12. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,

12. Et congregati cum Senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13. λέγοντες· εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτὸν, ἡμῶν κοιμωμένων.

13. dicentes: Dicite: Quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus;

14. καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν.

14. & si hoc auditum fuerit a praeside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15. οἱ δὲ, λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίησαν, ὡς ἐδιδάχθησαν. καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον.

15. At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judaeos, usque in hodiernum diem.

16. οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

16. a) Undecim autem discipuli abierunt in Galilaeam, in montem, ubi constituerat b) illis Jesus.

a) v. 16—20. Marc. 16, 15—18. b) c. 26, 32.

17. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίσασαν.

17. Et videntes eum, adoraverunt; quidam autem dubitaverunt a).

a) Joh. 20, 25.

18. καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

18. Et accedens Jesus, locutus est eis, dicens: Data a) est mihi omnis potestas in coelo & in terra!

a) Joh. 13, 3. Phil. 2, 9. sqq.

19. πορευθέντες † μαθητεύσατε

19. Euntes ergo docete omnes gen-

v. 9. Gb. ὁ ἰησους. — v. 10. Mt. και εκει. — v. 19. Ed. omn. Er. St. add. ουν.

Digitized by Google

πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,

20. διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. †

tes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti;

20. docentes eos servare omnia, quaecumque mandavi vobis; & ecce! ego a) vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

a) c. 18, 20.

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
MARCUM.

Cap. I.

1. Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

2. ὡς γέγραπται † ἐν τοῖς προφήταις· ἰδὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου † ἔμπροσθέν σου.

3. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·

4. ἐγένετο ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

5. καὶ † ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ ἰουδαία χώρα, καὶ † οἱ ἱεροσολυμῖται· καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

1. a) Initium Evangelii Jesu Christi, filii Dei.

a) v. 1—8. Matth. 3, 1—12. Luc. 3, 1—18.

2. Sicut scriptum est in Isaia propheta: „Ecce ego mitto angelum me„um ante faciem tuam, qui praepa„rabit viam tuam ante te."

3. „Vox clamantis in deserto! Pa„rate viam Domini, rectas facite se„mitas ejus a)." a) Mal. 3, 1. 4, 5. Jes. 40, 3.

4. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & praedicans baptismum poenitentiae a) in remissionem peccatorum.

a) Act. 13, 24.

5. Et egrediebatur ad eum omnis Judaeae regio, & Ierosolymitae universi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua.

v. 20. C. Mt. add. ἀμην. — v. 2. Gb. ἐν ἡσαιᾳ, τῳ προφητη. — " ἐμπροσθεν σου omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐξεπορευοντο. — " Gb. οἱ ἱεροσολυμιται παντες· και ἐβαπτιζοντο.

Digitized by Google

6. ἦν δὲ † ὁ ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

6. Et erat Ioannes vestitus pilis cameli [1]), & zona pellicea circa lumbos ejus; & locustas, & mel sylvestre edebat. Et praedicabat, dicens:

7. καὶ ἐκήρυσσε, λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

7. Venit [2]) fortior me post me, cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.

8. ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

8. Ego baptizavi vos aqua; ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.

9. καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν † ἰησοῦς ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἰωάννου † εἰς τὸν ἰορδάνην.

9. [a]) Et factum est, in diebus illis venit Jesus a Nazareth Galilaeae; & baptizatus est a Ioanne in Jordane.

a) v. 9—13. Matth. 3, 13—4, 11. Luc. 3, 21. 22. 4, 1—13.

10. καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ † τοῦ ὕδατος, εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ πνεῦμα, † ὡσεὶ περιστερὰν, καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

10. Et statim ascendens de aqua, vidit coelos apertos, & Spiritum [3]) tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso.

11. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

11. Et vox facta est de coelis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui!

12. καὶ † εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.

12. Et statim Spiritus expulit eum in desertum.

13. καὶ ἦν † ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus; & tentabatur a satana; eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi.

14. μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι † τὸν ἰωάννην, ἦλθεν † ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

14. [a]) Postquam autem traditus est Ioannes, venit Jesus in Galilaeam, praedicans Evangelium regni Dei,

a) v. 14. 15. Matth. 4, 12—17. Luc. 4, 14.

15. καὶ λέγων· ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

15. & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei; poenitemini, & credite Evangelio!

16. περιπατῶν δὲ † παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε σίμωνα καὶ ἀνδρέαν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ †,

16. [a]) Et praeteriens secus Mare Galilaeae, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare

---

v. 6. ὁ omitt. Gb. — v. 9. C. add. ὁ. — "Ed. omn. Er. ἐν τῳ ἰορδανι ῥ. — v. 10. Ed. 1. Er. omitt. του. — "Gb. ὡς. — v. 12. Ed. omn. Er. St. εὐθεως. — v. 13. ἐκει omitt. Gb. — v. 14. Ed. omn. Er. St. omitt. τον. — "Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 16. Ed. 1. Er. περι. — "C. Mt. add. του σιμωνος.

1) 1590. camelorum. 2) 1590. veniet. 3) 1590. add. Sanctum.

Digitized by Google

† βάλλοντας † ἀμφίβληςρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.

17. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω, ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀνθρώπων.

18. καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

19. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν ἰάκωβον, τὸν τῦ ζεβεδαίς, καὶ ἰωάννην, τὸν ἀδελφὸν αὐτῦ, καὶ αὐτὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.

20. καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς. καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν † μισθωτῶν, ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

21. καὶ εἰσπορεύονται εἰς καπερναούμ. καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκεν.

22. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς, ὡς ἐξυσίαν ἔχων, καὶ ἐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

23. καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ † ἀνέκραξε,

24. λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, ἰησῦ ναζαρηνέ; ἦλθες, ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε, τίς εἶ· ὁ ἅγιος τῦ θεῦ.

25. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησῦς, λέγων· φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτῦ.

26. καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα, τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

27. καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε † συζητεῖν πρὸς † αὐτοὺς, λέγοντας· τί ἐςι τῦτο; τίς ἡ διδαχὴ, ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι, τοῖς ἀκαθάρτοις, ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

(erant enim piscatores); a) v. 16–20. Matth. 4, 18–22. Luc. 5, 2–11.

17. & dixit eis Jesus: Venite post me! et faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

19. Et progressus inde pusillum, vidit Jacobum Zebedaei, & Ioannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi;

20. & statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedaeo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21. a) Et ingrediuntur Capharnaum; et statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos. a) v. 21–28. Luc. 4, 31–37.

22. Et stupebant a) super doctrina ejus; erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribae. a) Matth. 7, 28. 29. Joh. 7, 46.

23. Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamavit,

24. dicens a): Quid nobis, & tibi, Jesu Nazarene! venisti 1) perdere nos? scio, qui 2) sis, Sanctus Dei. a) c. 5, 11. Matth. 8, 29.

25. Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, et exi de homine!

26. Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? Quaenam doctrina haec nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

---

v. 16. "' Gb. ἀμφιβαλλοντας. — "" Ed. omn. Er. ἀμφιβληςρα. — v. 20. Mt. μαθητων. — v. 23. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀνεκραζε. — v. 27. Ed. 1. Er. συνζητειν. — " C. ἑαυτους.

1) 1590. add. ante tempus. 2) 1590. quod sis.

Digitized by Google

28. ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς γαλιλαίας.

28. Et processit a) rumor ejus statim in omnem regionem Galilaeae.

a) Matth. 4, 24.

29. καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος καὶ ἀνδρέου μετὰ ἰακώβε καὶ ἰωάννου.

29. a) Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreae, cum Jacobo & Ioanne.

a) v. 29–34. Matth. 8, 14–17. Luc. 4, 38–41.

30. ἡ δὲ πενθερὰ † σίμωνος κατέκειτο, πυρέσσουσα· καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

30. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans; & statim dicunt ei de illa.

31. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως· καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus; & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32. ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους.

32. Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & daemonia habentes;

33. καὶ ἡ πόλις ὅλη † ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.

33. & erat omnis civitas congregata ad januam.

34. καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε, καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν αὐτόν.

34. Et curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, & daemonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam a) sciebant eum. a) cf. v. 24

35. καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν † ὁ ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον· κἀκεῖ προσηύχετο.

35. a) Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

a) v. 35–39. Luc. 4, 42–44.

36. καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν † ὁ σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ.

36. Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant;

37. καὶ εὑρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ· ὅτι πάντες † ζητοῦσί σε.

37. & cum invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quaerunt te!

38. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις † ἵνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.

38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi praedicem; ad hoc enim veni.

39. καὶ ἦν κηρύσσων † ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

39. Et erat praedicans in synagogis eorum, & in omni Galilaea, & daemonia ejiciens.

40. καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν † αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ· ὅτι ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

40. a) Et venit ad eum leprosus, deprecans eum, et genu flexo dixit 1) ei: Si vis, potes me mundare.

a) v. 40–45. Matth. 8, 1–4. Luc. 5, 12–16.

---

v. 30. C. add. τα. — v. 33. C. συνηγμενη. — v. 35. ὁ ἰησους omitt. Gb. Mt. — v. 36. Ed. 1. Er. omitt. ὁ. — v. 37. C. Mt. σε ζητουσι. — v. 38. St. κακει. C. ἱνα ἐκει. — v. 39. Gb. εἰς τας συναγωγας. — v. 40. Ed. omn. Er. αὐτῳ.

1) 1590. dicit.

Digitized by Google

41. ὁ δὲ ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας † τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· θέλω, καθαρίσθητι.

42. καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

43. καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

44. καὶ λέγει αὐτῷ· ὅρα, μηδενὶ † μηδὲν εἴπῃς· ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, ἃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

45. ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥσε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν· ἀλλ' † ἔξω ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam, & tangens eum, ait illi: Volo, mundare!

42. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque ejecit illum,

44. & dicit ei: Vide [a], nemini dixeris! sed vade, ostende te principi Sacerdotum, & offer pro emundatione tua, quae praecepit Moyses [b], in testimonium illis. a) Matth. 8, 4. b) Lev. 13.

45. At ille egressus coepit praedicare, & diffamare sermonem, ita, ut jam non posset manifeste introire in civitatem; sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

Cap. II.

1. καὶ † πάλιν εἰσῆλθεν εἰς καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν. καὶ ἠκούσθη, ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

2. καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί· ὥσε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

3. καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

4. καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεξέγασαν τὴν στέγην, ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

5. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ· τέκνον, ἀφέωνταί † σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

6. ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων

1. [a] Et iterum intravit Capharnaum post dies [1]). a) v. 1—12. Matth. 9, 1—8. Luc. 5, 17—26.

2. Et auditum est, quod in domo esset, et convenerunt multi, ita, ut non caperet neque ad januam; et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum, ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur.

4. Et cum non possent offerre eum illi prae turba, nudaverunt tectum, ubi erat; & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili! dimittuntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de Scri-

---

v. 41. Ed. 1. Er. omitt. την. — v. 44. C. omitt. μηδεν. — v. 45. C. ἐξωθεν. — v. 1. C. Mt. εισηλθε παλιν. — v. 5. Gb. ἀφεωνται σε αἱ ἁμαρτιαι.

1) 1590. add. octo.

Digitized by Google

ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν·

7. τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

8. καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως † αὐτοὶ διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς· τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

9. τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ· ἀφέωνταί † σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν· † ἔγειρε καὶ ἆρόν σε τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει;

10. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, † ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας· (λέγει τῷ παραλυτικῷ·)

11. σοὶ λέγω· † ἔγειρε, καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

12. † καὶ ἠγέρθη εὐθέως; καὶ ἄρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν, λέγοντας· ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν.

13. καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

14. καὶ παράγων † εἶδε λευὶν, τὸν τοῦ ἁλφαίου, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον. καὶ λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

bis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur! blasphemat! Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

8. Quo statim cognito a) Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? a) Matth. 12, 25. Luc. 6, 8. 9, 47. Joh. 2, 24. sq.

9. Quid est facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge! tolle grabatum tuum, & ambula?

10. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata, (ait paralytico:)

11. Tibi dico: Surge! tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille; &, sublato grabato, abiit 1) coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus!

13. a) Et egressus est rursus ad mare; omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos. a) v. 13–22. Matth. 9, 9–17. Luc. 5, 27–39.

14. Et cum praeteriret, vidit Levi Alphaei sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me! Et surgens secutus est eum.

15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, et peccatores simul discumbebant cum Jesu, et discipulis ejus; erant enim multi, qui & 2) sequebantur eum.

---

v. 8. αὐτοι omitt. Ed. omn. Er. — v. 9. Ed. omn. Er. σοι. — C. ἐγειραι και ἆρον τον κραββατον σε. Gb. ἐγειρε, ἆρον σε τον κραββατον. Mt. ἐγειραι. — v. 10. Mt. Gb. ἐπι της γης ἀφιεναι. — v. 11. C. Mt. ἐγειραι, και ἆρον. Gb. ἔγειρε, ἆρον. — v. 12. C. και εὐθεως ἠγερθη. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησους.

1) 1590. add. inde. 2) 1590. om. et.

Digitized by Google

16. καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;

16. Et Scribae, & Pharisaei videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant [1]) discipulis ejus: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?

17. καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον, καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς † εἰς μετάνοιαν.

17. Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse [a]) habent sani medico, sed qui male habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores. a) Matth. 9, 11–13.

18. καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ ἰωάννου καὶ † οἱ τῶν φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου καὶ οἱ τῶν φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι;

18. Et erant discipuli Ioannis, & Pharisaei jejunantes, & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis & Pharisaeorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν † ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

20. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus; & tunc [a]) jejunabunt in illis diebus. a) Joh. 16, 20.

21. † καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιῤῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri; alioquin aufert supplementum novum a veteri, & major scissura fit.

22. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή, ῥήσσει ὁ οἶνος, ὁ νέος, τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt; sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23. καὶ ἐγένετο, παραπορεύεσθαι αὐτὸν † ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν, τίλλοντες τοὺς στάχυας.

23. [a]) Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & [2]) discipuli ejus coeperunt progredi, et vellere spicas. a) v. 23–28. Matth. 12, 1–8. Luc. 6, 1–5.

---

v. 17. εἰς μετανοιαν omitt. Gb. — v. 18. Gb. οἱ φαρισαιοι. — v. 20. Gb. ἐκεινῃ τῃ ἡμερᾳ. — v. 21. και omitt. Gb. — v. 23. Ed. omn. Er. omitt. ἐν.

1) 1590. dixerunt. 2) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

24. καὶ οἱ φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ· ἴδε, τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν, ὃ οὐκ ἔξεστι;

25. καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε, τί ἐποίησε Δαυὶδ, ὅτε χρείαν ἔσχεν, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

26. πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ, † τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι.

27. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.

28. ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

24. Pharisaei autem dicebant ei: Ecce! quid faciunt [1]) sabbatis, quod non licet?

25. Et ait illis: Numquam legistis, quid fecerit David [a]), quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant? a) 1 Reg. 21, 6.

26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, nisi [2]) [a]) Sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant? a) Exod. 29, 32.

27. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est; & non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

Cap. III.

1. καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγήν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα·

2. καὶ παρετήρουν αὐτὸν, εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

3. καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα· † ἔγειρε εἰς τὸ μέσον.

4. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ † ἐσιώπων.

5. καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε. καὶ ἐξέτεινε, καὶ † ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ † ὑγιὴς, ὡς † ἡ ἄλλη.

1. [a]) Et introivit iterum in synagogam; & erat ibi homo habens manum aridam. a) v. 1–6. Matth. 12, 9–14. Luc. 6, 6–11.

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium!

4. Et dicit eis: Licet sabbatis bene facere, an male? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam! Et extendit, et restituta est manus illi.

---

v. 26. τε omitt. Mt. — v. 3. C. Mt. ἐγειραι. — v. 4. Ed. omn. Er. ἐσωπων. — v. 5. Ed. 1. Er. ἀποκατεσαθη. — "ὑγιης ὡς ἡ ἀλλη omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. omitt. ἡ.

1) 1590. add. discipuli tui. 2) 1590. add. solis.

Digitized by Google

6. καὶ ἐξελθόντες οἱ φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν ἡρωδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.

6. Exeuntes autem Pharisaei, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.

7. † καὶ ὁ ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας † ἠκολούθησαν αὐτῷ, καὶ † ἀπὸ τῆς ἰουδαίας,

7. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare; & multa turba a Galilaea & Judaea secuta est eum.

8. καὶ ἀπὸ ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ τύρον καὶ σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες, ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν.

8. Et ab Ierosolymis, & ab Idumaea, & trans Jordanem; & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna, audientes, quae faciebat, venerunt ad eum.

9. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον † προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.

9. Et dixit [1]) discipulis suis, ut [2]) navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum.

10. πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἅψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας.

10. Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent [a]), quotquot habebant plagas. a) Matth. 9, 21.

11. καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ ἔκραζε, λέγοντα· ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

11. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei; & clamabant, dicentes:

12. καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ † φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

12. Tu [a]) es Filius Dei! Et vehementer comminabatur eis, ne [b]) manifestarent illum. a) c. 1, 24. b) Matth. 8, 4.

13. καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται, οὓς ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

13. [a]) Et ascendens in montem, vocavit ad se, quos voluit ipse; & venerunt ad eum. a) v. 13–19. Matth. 10, 1–4. Luc. 6, 13–16.

14. καὶ ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν,

14. Et fecit, ut essent duodecim cum illo; & ut mitteret eos praedicare.

15. καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi daemonia.

16. καὶ ἐπέθηκε τῷ σίμωνι ὄνομα πέτρον.

16. Et imposuit [a]) Simoni nomen Petrus; a) Joh. 1, 42.

17. καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου,

17. et Jacobum [a]) Zebedaei, & Io-

---

v. 7. Gb. και ο ιησους μετα των μαθητων αυτου ανεχωρησεν εις την θαλασσαν. — "C. ηκολουθησεν. — "'C. απο ιεδαιας. — v. 9. C. προσκαρτερει. — v. 12. Ed. omn. Er. St. αυτον φανερον.

1) 1590. add. Jesus. 2) 1590. in navicula sibi deservirent.

Digitized by Google

καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου· καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὅ ἐστιν, υἱοὶ βροντῆς·

18. καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Καναναίτην,

19. καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

20. καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε † ἄρτον φαγεῖν.

21. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον † κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γάρ· ὅτι † ἐξέστη.

22. καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες, ἔλεγον· ὅτι Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

23. καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς· πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;

24. καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη.

25. καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη.

26. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει.

27. † οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ † διαρπάσει.

28. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ † βλασφημίαι, ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν·

annem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui; a) Matth. 4, 21.

18. et Andream & Philippum, & Bartholomaeum, & Matthaeum, & Thomam, & Jacobum Alphaei, & Thaddaeum, & Simonem Cananaeum,

19. et Judam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20. a) Et veniunt ad domum; et convenit iterum turba, ita, ut non possent neque panem manducare.

a) v. 20–30. Matth. 12, 22–32. Luc. 11, 14–23.

21. Et cum audissent sui, exierunt, tenere eum; dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

22. Et Scribae, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet; et quia a) in principe daemoniorum ejicit daemonia.

a) Matth. 9, 34.

23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26. Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, et non poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis, ingressus in domum, diripere, nisi prius fortem alliget, et tunc domum ejus diripiet.

28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemiae, quibus blasphemaverint;

---

v. 20. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἄρτος. — v. 21. Ed. 2. Er. κρατησαι. — "Ed. 5. Er. ἐξεσται. — v. 27. Ed. omn. Er. ὁ δυναται οὐδεις. — "C. Mt. διαρπαυῃ. — v. 28. Gb. αἱ βλασφημιαι.

Digitized by Google

29. ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως.

30. ὅτι ἔλεγον· πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

31. † καὶ ἔρχονται ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, καὶ ἔξω ἑστηκότες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν.

32. καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου † ἔξω ζητοῦσί σε.

33. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, † ἢ οἱ ἀδελφοί μου;

34. † καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει· † ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

35. ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, † οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφή μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

29. qui autem blasphemaverit a) in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterni delicti.

a) Matth. 12, 32.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31. a) Et veniunt mater ejus et fratres, et foris stantes, miserunt ad eum, vocantes eum,

a) Matth. 12, 46—50. Luc. 8, 19—21.

32. et sedebat circa eum turba; et dicunt ei: Ecce! mater tua, et fratres tui foris quaerunt te!

33. Et respondens eis, ait: Quae est mater mea, et fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce! mater mea, et fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

Cap. IV.

1. καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς † τὸ πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν.

2. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

3. ἀκούετε· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι.

4. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ †, καὶ κατέφαγεν αὐτό.

5. ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ † πετρῶ-

1. a) Et iterum coepit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens, sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat.

a) v. 1—20. Matth. 13, 1—23. Luc. 8, 4—15.

2. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite! Ecce! exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres coeli, et comederunt illud.

5. Aliud vero cecidit super petrosa,

---

v. 31. C. et Mt. ἐρχονται ἐν οἱ ἀδελφοι καὶ ἡ μητηρ αὐτου· και ἐξω ἑστωτες. Gb. ἐρχονται ἐν ἡ μητηρ αὐτου και οἱ ἀδελφοι αὐτου· καὶ ἐξω ἑστωτες. — v. 32. C. et Mt. add. και αἱ ἀδελφαι σου. — v. 33. Ed. omn. Er. και οἱ ἀδελφοι μου. — v. 34. Ed. 5. Er. και περιβλεψαμενος τους κυκλῳ περι αὐτον μαθητας καθημενους, λεγει. — Ed. omn. Er. ἰδου. — v. 35. C. ὁστις μου ἀδελφος, καὶ ἀδελφη, και μητηρ ἐστι. — v. 1. Ed. 1. 2. Er. omitt. το. — v. 4. Ed. omn. Er. add. του ὀρανου. — v. 5. Ed. omn. Er. πετρωδη.

Digitized by Google

δες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

6. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.

7. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε.

8. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα· καὶ ἔφερεν, ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

9. καὶ ἔλεγεν †· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

10. ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν.

11. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται·

12. ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

13. καὶ λέγει αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;

14. ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει.

15. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπου σπείρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ † αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

16. καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἵ, ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν.

ubi non habuit terram multam; et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae;

6. et quando exortus est sol, exaestuavit; et eo quod non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas; et ascenderunt spinae, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum ascendentem, et crescentem; et afferebat unum [1]) triginta, unum sexaginta, et unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat!

10. Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

12. „ut [a]) videntes videant, et non „videant; et audientes audiant, et non „intelligant; nequando convertantur, „et dimittantur eis peccata."

a) Matth. 13, 14.

13. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cum audierint, confestim venit satanas, et aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur; qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud;

---

v. 9. Ed. omn. Er. add. αὐτοις. — v. 15. Ed. omn. Er. ἀρει.

1) 1590. trigesimum, unum sexagesimum, et unum centesimum.

Digitized by Google

17. καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν † ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα, γενομένης θλίψεως, ἢ διωγμῶ διὰ τὸν λόγον, † εὐθέως σκανδαλίζονται.

17. et non habent radicem in se, sed temporales sunt; deinde orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, † οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες·

18. Et alii sunt, qui in spinis seminantur; hi sunt, qui verbum audiunt,

19. καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος † τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τῶ πλούτου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.

19. et aerumnae saeculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant verbum, et sine fructu efficitur.

20. καὶ ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφοροῦσιν, ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt et fructificant, unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

21. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· μήτι ὁ λύχνος † ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῆ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῆ;

21. a) Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne ut b) super candelabrum ponatur? a) v. 21–25. Luc. 8, 16–18. b) Matth. 5, 15.

22. οὐ γάρ ἐστί † τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῆ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

22. Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur; nec factum est occultum, [1]) sed ut in palam veniat.

23. εἴτις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

23. Si quis habet aures audiendi, audiat!

24. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· βλέπετε, τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, † μετρηθήσεται ὑμῖν, † καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.

24. Et dicebat illis: Videte! quid audiatis: In qua a) mensura mensi fueritis, remetietur vobis, et adjicietur vobis. a) Matth. 7, 2. Luc. 6, 38.

25. ὃς γὰρ ἂν † ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

25. Qui enim a) habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. a) Matth. 13, 12.

26. καὶ ἔλεγεν· οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶ θεῶ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς,

26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27. καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται

27. & dormiat, & exurgat nocte

---

v. 17. Mt. omitt. ἐν. — "C. εὐθυς. — v. 18. C. Mt. omitt. ἐισιν. — v. 19. τουτου omitt. Gb. — v. 21. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. καιεται. — v. 22. τι omitt. Mt. — v. 24. Ed. omn. Er. μετρισθησεται. — "και προστ. ὑμιν τοις ακουσιν omitt. Gb. — v. 25. Ed. omn. Er. ἐχει.

1) 1590. quod non in palam veniat.

Digitized by Google

νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος βλαστᾷ, καὶ † μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

28. αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.

29. ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

30. καὶ ἔλεγε· τίνι † ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ; ἢ ἐν † ποίᾳ παραβολῇ † παραβάλωμεν αὐτήν;

31. ὡς † κόκκον σινάπεως, ὃς, ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

32. καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.

33. καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς † ἐδύναντο ἀκούειν.

34. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

35. καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης· διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.

36. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτὸν, ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα δὲ † πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ.

37. καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ κύματα † ἐπέβαλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι·

38. καὶ ἦν αὐτὸς † ἐπὶ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ

& die; & semen germinet, & increscat, dum nescit ille.

28. Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

29. Et cum [1]) produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30. [a]) Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? Aut cui parabolae comparabimus illud? a) v. 30–32. Matth. 13, 31. sqq. Luc. 13, 18. sqq.

31. Sicut granum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quae sunt in terra;

32. & cum [2]) seminatum fuerit, ascendit, et fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos; ita ut possint sub umbra ejus aves coeli habitare.

33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire;

34. sine [a]) parabola autem non loquebatur eis; seorsum autem discipulis suis disserebat omnia. a) Matth. 13, 34.

35 [a]) Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra! a) v. 35–40. Matth. 8, 18. 23–27. Luc. 8, 22–25.

36. Et dimittentes turbam, assumunt eum ita, ut erat in navi; & aliae naves erant cum illo.

37. Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis.

38. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens; & excitant eum,

---

v. 27. Ed. 3. 4. Er. μηκυνηται. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐν τινι παραβολῃ. — C. παραβαλεμεν. — v. 31. St. ποιεῖ. — v. 33. St. Mt. Gb. ἠδυναντο. — v. 36. Gb. πλοια. — v. 37. Gb. Mt. ἐπεβαλλεν. — v. 38. Gb. ἐν. — v. 30. Ed. omn. Er. ὁμοιωσομεν.

1) 1590. add. ex se. 2) 1590. natum fuerit ascendit in arborem, et fit ...

Digitized by Google

διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἀπολλύμεθα;

39. καὶ διεγερθεὶς, ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ· σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

40. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί δειλοί ἐστε † οὕτως; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;

41. καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

& dicunt illi: Magister! non ad te pertinet, quia perimus?

39. Et exurgens, comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce! et cessavit ventus; et facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

Cap. V.

1. Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν γαδαρηνῶν.

2. καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ·

3. ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς † μνήμασι, καὶ οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς † ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι,

4. διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετρίφθαι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν † ἴσχυε δαμάσαι.

5. καὶ διαπαντὸς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς † μνήμασι καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων, καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

6. ἰδὼν δὲ τὸν ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμεν, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ·

7. καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν θεὸν, μή με βασανίσῃς.

1. a) Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.

a) v. 1–17. Matth. 8, 28–34. Luc. 8, 26–37.

2. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,

3. qui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis jam quisquam poterat eum ligare;

4. quoniam saepe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare.

5. Et semper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, et concidens se lapidibus.

6. Videns autem Jesum a longe, cucurrit, & adoravit eum,

7. & clamans voce magna, dixit a): Quid mihi, & tibi, Jesu, fili Dei altissimi? adjuro te per Deum! ne me torqueas.

a) c. 1, 24.

v. 40. St. Mt. Gb. ἐτω. — v. 3. Ed. omn. Er. μνημειοις. — "Mt. ἐδυνατο. — v. 4. Ed. omn. Er. ἰσχυσε. — v. 5. Ed. omn. Er. St. Mt. ὀρεσι και ἐν τοις μνημασιν.

Digitized by Google

8. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ· ἔξελθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

9. καὶ ἐπηρώτα αὐτόν· τί σοι ὄνομα; † καὶ ἀπεκρίθη, λέγων· λεγεὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοί ἐσμεν.

10. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

11. ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς † τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη.

12. καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν † πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες· πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.

13. καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν † δὲ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

14. οἱ δὲ βόσκοντες † τοὺς χοίρους, ἔφυγον, καὶ † ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν, τί ἐστι τὸ γεγονός.

15. καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον, καθήμενον καὶ ἱματισμένον, καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφοβήθησαν.

16. † καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων.

17. καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν, ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

18. καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθείς, ἵνα ᾖ μετ' αὐτοῦ.

19. † ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ· ὕπαγε εἰς τὸν

8. Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine [1])!

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10. Et deprecabatur [2]) eum multum, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens [3]).

12. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos! ut in eos introeamus.

13. Et concessit ei [4]) statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos; & magno impetu grex praecipitatus est in mare ad duo millia, et suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascebant eos, fugerunt et nunciaverunt in civitatem, et in agros. Et egressi sunt videre, quid esset factum;

15. et veniunt ad Jesum; et vident illum, qui a daemonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanae mentis, et timuerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui daemonium habuerat, et de porcis.

17. Et rogare coeperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

18. [a]) Cumque ascenderet navim, coepit illum deprecari, qui a daemonio vexatus fuerat, ut esset cum illo.

a) v. 18–20. Luc. 8, 38. 39.

19. Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos,

---

v. 9. Gb. *και λεγει αυτω.* — v. 11. Ed. omn. Er. *τα ὀρη.* — v. 12. *παντες* omitt. Gb. — v. 13. C. *γαρ.* — v. 14. Gb. *βοσκοντες αυτους.* — Gb. *ἀπηγγειλαν.* — v. 16. C. et Mt. omitt. *και*, et add. *δε.* — v. 19. Gb. *και ουκ αφηκεν.*

1) 1590. add. isto. 2) 1590. deprecabantur. 3) 1590. add. in agris. 4) 1590. eis. 1592. 93. 98. ei.

Digitized by Google

οἶκόν σε πρὸς τὸς σὺς, καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς, ὅσα σοι ὁ κύριος † πεποίηκε, καὶ ἠλέησέ σε.

20. καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ δεκαπόλει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

21. καὶ διαπεράσαντος τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν· καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.

22. καὶ ἰδὲ, ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι ἰάειρος· καὶ ἰδὼν αὐτὸν, πίπτει πρὸς τὰς πόδας αὐτοῦ,

23. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, λέγων· ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς † αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ· καὶ ζήσεται.

24. καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ· καὶ † ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

25. καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,

26. καὶ πολλὰ παθοῦσα † ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' † ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα·

27. ἀκούσασα περὶ τοῦ ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

28. ἔλεγε γάρ· † ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.

29. καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς· καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος †.

30. καὶ εὐθέως ὁ ἰησοῦς ἐπιγνὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε· τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;

& annuntia illis, quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

20. Et abiit, et coepit praedicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus; & omnes mirabantur.

21. a) Et cum transcendisset 1) Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

a) v. 21—43. Matth. 9, 18—26. Luc. 8, 40—56.

22. Et venit quidam de archisynagogis; nomine Jairus; et videns eum, procidit ad pedes ejus,

23. & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est: Veni, impone manum 2) super eam! ut salva sit, & vivat.

24. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25. Et mulier, quae erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26. & fuerat multa perpessa a compluribus medicis; et erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat; sed magis deterius habebat;

27. cum audisset de Jesu, venit in turba retro, et tetigit vestimentum ejus.

28. Dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus; et sensit corpore, quia sanata esset a plaga.

30. Et statim Jesus in semet ipso cognoscens virtutem, quae exierat de illo, conversus ad turbam, ajebat: Quis tetigit vestimenta mea?

---

v. 19. " St. ἐποιησε. — v. 23. Ed. omn. Er. αὐτῳ. — v. 24. Ed. 1. Er. ἠκολουθη. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀπο. — " Mt. Gb. αὐτης. — v. 28. Ed. omn. Er. omitt. ὁτι. — v. 29. C. add. αὐτης.

1) 1590. ascendisset. 2) 1590. add. tuam.

Digitized by Google

31. καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις· τίς μου ἥψατο;

31. Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

32. καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο † ποιήσασαν.

32. Et circumspiciebat videre eam, quae hoc fecerat.

33. ἡ δὲ γυνὴ, φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα, ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

33. Mulier vero timens et tremens, sciens, quod factum esset in se, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

34. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te salvam fecit; vade in pace, et esto sana a plaga tua!

35. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες· ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

35. Adhuc eo loquente, veniunt [1]) ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est; quid ultra vexas Magistrum?

36. ὁ δὲ ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ· μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.

36. Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere! tantummodo crede!

37. καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ πέτρον, καὶ ἰάκωβον, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν ἰακώβου.

37. Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Jacobum, & Ioannem fratrem Jacobi.

38. καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, † καὶ κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά.

38. Et veniunt in domum archisynagogi, & videt tumultum, et flentes, & ejulantes multum.

39. καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

39. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, et ploratis? puella non est mortua, sed dormit.

40. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβαλὼν † πάντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται, ὅπου ἦν τὸ παιδίον † ἀνακείμενον.

40. Et irridebant eum. Ipse vero, ejectis omnibus, assumit patrem, & matrem puellae, & qui secum erant, & ingreditur, ubi puella erat jacens.

41. καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ· ταλιθὰ, κοῦμι· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον· τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, † ἔγειρε.

41. Et tenens manum puellae, ait illi: Talitha, cumi, quod est interpretatum: Puella! (tibi dico:) surge!

42. καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει· ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. καὶ ἐξέστησαν † ἐκστάσει μεγάλῃ.

42. Et confestim surrexit puella, & ambulabat; erat autem annorum duodecim; & obstupuerunt stupore magno.

---

v. 32. Ed. omn. Er. πεποιηκυιαν. — v. 38. C. Mt. omitt. και. — v. 40. Ed. omn. Er. St. απαντας. — "Gb. omitt. ανακειμενον. — v. 41. C. Mt. εγειραι. — v. 42. Ed. omn. Er. εκστασιν μεγαλην.

1) 1590. veniunt nuncii ad archisynagogum.

Digitized by Google

43. καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γνῷ τοῦτο· καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

43. Et praecepit a) illis vehementer, ut nemo id sciret; et ζ) dixit dari illi manducare. a) Matth. 8, 4.

Cap. VI.

1. Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

1. a) Et egressus inde, abiit in patriam suam; et sequebantur eum discipuli sui. a) v. 1–6. Matth. 13, 53–58.

2. καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ, τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ, δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;

2. Et facto sabbato coepit in synagoga docere; & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic haec omnia? & quae est sapientia, quae data est illi! et virtutes tales, quae per manus ejus efficiuntur!

3. οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς μαρίας, ἀδελφὸς δὲ ἰακώβου, καὶ ἰωσῆ, καὶ ἰούδα, καὶ σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

3. Nonne hic est faber? filius Mariae, frater Jacobi, et Joseph, et Judae, et Simonis? nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

4. ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὅτι οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

4. Et dicebat illis Jesus: Quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognatione sua.

5. καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀῤῥώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἐθεράπευσε.

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit.

6. καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ, διδάσκων.

6. Et mirabatur propter incredulitatem eorum, et circuibat a) castella in circuitu, docens. a) Matth. 9, 35.

7. καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο· καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

7. a) Et vocavit duodecim; et coepit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum inmundorum.
a) v. 7–12. Matth. 10, 1–14. Luc. 9, 1–6.

8. καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν·

8. Et praecepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non panem, neque in zona aes,

9. ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ μὴ † ἐνδύσησθε δύο χιτῶνας.

9. sed calceatos sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis.

10. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅπου ἐὰν

10. Et dicebat eis: Quocumque in-

v. 9. Ed. omn. Er. ἐνδυσασθαι.

ζ) 1590. et jussit.

Digitized by Google

εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε, ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

11. καὶ ὅσοι † ἐὰν μὴ † δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν † χῶν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. † ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσαι σοδόμοις ἢ γομόῤῥοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

12. καὶ ἐξελθόντες, ἐκήρυσσον, ἵνα μετανοήσωσι·

13. καὶ δαιμόνια πολλὰ † ἐξέβαλον, καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλὺς ἀῤῥώστους, καὶ ἐθεράπευον.

14. καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ἡρώδης· φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἔλεγεν· ὅτι ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

15. ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι ἠλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· ὅτι προφήτης ἐστὶν, † ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

16. ἀκούσας δὲ † ὁ ἡρώδης, εἶπεν· ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα ἰωάννην, † οὗτός ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.

17. αὐτὸς γὰρ ὁ ἡρώδης, ἀποστείλας ἐκράτησε τὸν ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν † φυλακῇ διὰ ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα φιλίππου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν.

18. ἔλεγε γὰρ ὁ ἰωάννης τῷ ἡρώδῃ· ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.

19. ἡ δὲ ἡρωδιὰς ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο·

20. ὁ γὰρ ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον· καὶ συνετήρει αὐτὸν, καὶ

troieritis in domum; illic manete, donec exeatis inde.

11. Et [1]) quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris, in testimonium illis.

12. Et exeuntes praedicabant, ut poenitentiam agerent;

13. et daemonia multa ejiciebant, et unguebant [a]) oleo multos aegros, et sanabant [2]). a) Jac. 5, 14.

14. [a]) Et audivit Rex Herodes (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat: Quia Ioannes [b]) Baptista resurrexit a mortuis! et propterea virtutes operantur in illo. a) v. 14—29. Matth 14,1-12. Luc. 9,7-9. 3,19 20. b) Matth. 16,14.

15. Alii autem dicebant: Quia Elias est! Alii vero dicebant: Quia Prophetа est, quasi unus ex prophetis!

16. Quo audito, Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis resurrexit.

17. Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere [3]), propter Herodiadem, uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

18. Dicebat enim Ioannes Herodi: Non [a]) licet tibi habere uxorem fratris tui. a) Lev. 18, 16.

19. Herodias autem insidiabatur illi; & volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum justum & sanctum; & custodiebat eum, & audito

---

v. 11. St. Gb. ἀν. — "Ed. 2. 3. 4. Er. δεξονται. — "' Ed. omn. Er. χνσν. — "" ἀμην usque ἐκεινῃ omitt. Gb. — v. 15. Gb. et Mt. ἐξεβαλλον. — v. 15. Ed. omn. Er. ἡ ὡς. — v. 16. C. et Mt. omitt. ὁ. — " Gb. ὁτος ἠγερθη ἐκ νεκρων. — v. 17. Ed. omn. Er. τῃ φυλ.

1) 1590. 93. quicumque. C. R. 1593. et quicumque. 2) 1590. sanabantur. 3) 1590. carcerem.

Digitized by Google

ἀκούσας αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε.

eo multa faciebat & libenter eum audiebat.

21. καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν † αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς γαλιλαίας·

21. Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilaeae,

22. καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ· αἴτησόν με, ὃ ἐὰν † θέλῃς, καὶ δώσω σοί.

22. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; Rex ait puellae: Pete a me, quod vis, & dabo tibi!

23. καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν † με αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου.

23. Et juravit illi: Quia, quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς· τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε· τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

24. Quae cum exisset, dixit matri suae: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistae.

25. καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ἠτήσατο λέγουσα· θέλω, ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

25. Cumque introisset statim cum festinatione ad Regem, petivit dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistae.

26. καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι.

26. Et contristatus est rex: [1]) propter jusjurandum, & [2]) propter simul discumbentes noluit eam contristare;

27. καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα, † ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

27. sed, [3]) misso spiculatore, praecepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere.

28. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ· καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

28. & attulit caput ejus in disco; & dedit illud puellae, & puella dedit matri suae.

29. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦλθον, καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν † μνημείῳ.

29. Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus; & posuerunt illud in monumento.

30. καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν.

30. [a]) Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quae egerant, & docuerant.

a) v. 30–44. Matth. 14, 13–21. Luc. 9, 10–17. Joh. 6, 3–15.

---

v. 21. Ed. omn. Er. omitt. αὐτοῦ. — v. 22. Ed. omn. Er. θελεις. — v. 23. C. omitt. μου. — v. 27. Ed. omn. Er. ἐκέλευσεν. — v. 29. St. τῷ μνημ.

1) 1590. 92. est rex propter ... 1593. et C. R. 1592. est rex: propter ... 2) 1590. sed propter. 3) 1590. et misso.

Digitized by Google

31. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ † ἀναπαύεσθε ὀλίγον· ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί· καὶ οὐδὲ φαγεῖν † ἠυκαίρουν.

31. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum! Erant enim, qui veniebant & redibant multi; & nec spatium manducandi habebant.

32. καὶ † ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν.

32. Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum.

33. καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας † καὶ ἐπέγνωσαν † αὐτὸν πολλοί· καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, † καὶ προῆλθον αὐτοὺς, καὶ † συνῆλθον πρὸς αὐτόν.

33. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi; & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et praevenerunt eos.

34. καὶ ἐξελθὼν εἶδεν † ὁ ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα, μὴ ἔχοντα ποιμένα· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά.

34. Et exiens, vidit turbam multam Jesus; & misertus [a] est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, et coepit illos docere multa.

a) Matth. 9, 36.

35. καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν· ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή.

35. Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus hic, et jam hora praeteriit;

36. ἀπόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν.

36. dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos, emant sibi cibos, quos manducent.

37. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν † δηναρίων διακοσίων ἄρτους, καὶ δῶμεν αὐτοῖς φαγεῖν;

37. Et respondens, ait illis: Date illis vos manducare! Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabimus illis manducare.

38. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε, καὶ ἴδετε. καὶ γνόντες, λέγουσι· πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte! Et cum cognovissent, dicunt: Quinque, & duos pisces.

39. καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς, † ἀνακλίναι πάντας, συμπόσια συμπόσια, ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ.

39. Et praecepit illis, ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride foenum.

40. καὶ † ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα.

40. Et discubuerunt in partes, per centenos et quinquagenos.

41. καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ

41. Et acceptis quinque panibus,

---

v. 31. Ed. omn. Er. *ἀναπαυσασθε*. — "C. et Mt. *εὐκαιρουν*. — v. 32. Ed. omn. Er. *ἀπηλθεν*. — v. 33. Ed. 5. Er. add. *οἱ ὀχλοι*. — "*αὐτον* omitt. Gb.; Mt. vero legit *αὐτους*. — "'Gb. omitt. *και προηλθον αὐτους και συνηλθον προς αὐτον*. — ""C. *ἠλθον*. — v. 34. *ὁ ἰησους* omitt. Gb. — v. 37. Ed. omn. Er. *διακοσιων δηναριων*. — v. 39. Ed. omn. Er. *ἀνακλιθηναι*. — v. 40. Ed. omn. Er. *ἀνεπεσαν*.

Digitized by Google

τὰς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους· καὶ ἐδίδε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας † ἐμέρισε πᾶσι.

& duobus piscibus, intuens in coelum, benedixit, & fregit panes; et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos; & duos pisces divisit omnibus.

42. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν.

42. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43. καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.

43. Et sustulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44. καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους † πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

44. Erant autem, qui manducaverunt, quinque millia virorum.

45. καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς † βηθσαϊδὰν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον.

45. a) Et statim coëgit discipulos suos ascendere navim, ut praecederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum.

a) v. 45–56. Matth 14, 22–36. Joh. 6, 16–21.

46. καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, προσεύξασθαι.

46. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare.

47. καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς.

47. Et cum sero esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

48. καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

48. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) et 1) circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare; & volebat praeterire eos.

49. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν, περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ἀνέκραξαν.

49. At illi, ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt, phantasma esse, & exclamaverunt.

50. πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐταράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

50. Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite! ego sum, nolite timere.

51. καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσαντο, καὶ ἐθαύμαζον.

51. Et ascendit ad illos in navim, et cessavit a) ventus. Et plus magis intra se stupebant;

a) Marc. 4, 39.

52. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ † ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη.

52. non a) enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcaecatum.

a) Marc. 8, 17. sqq.

v. 41. Mt. ἐμέρισε. — v. 44. Ed. omn. Er. add. ὡσει et omitt. τοὺς ἄρτους. — v. 45. Ed. omn. Er. βηθσαϊδά. — v. 52. Mt. et Ed. omn. Er. αὐτῶν ἡ καρδία.

1) 1590. om. et.

Digitized by Google

53. καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν γεννησαρὲτ, καὶ † προσωρμίσθησαν.

54. καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἐπιγόντες αὐτὸν,

55. περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον, ὅτι ἐκεῖ ἐστι.

56. καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώζοντο.

53. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt.

54. Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum.

55. Et percurrentes universam regionem illam, coeperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant, eum esse.

56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent [a]; et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

a) Matth. 9, 21.

CAP. VII.

1. Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι, καί τινες τῶν γραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ ἱεροσολύμων.

2. καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, † ἐμέμψαντο.

3. οἱ γὰρ φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων·

4. καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων, καὶ ξεστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν.

5. ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς· διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ † ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον;

6. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται·

1. [a] Et conveniunt ad eum Pharisaei, et quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis. a) v. 1–23. Matth. 15, 1–20.

2. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3. Pharisaei enim, et omnes Judaei, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum;

4. et a foro [1]) nisi baptizentur, non comedunt; et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare, baptismata [a] calicum, et urceorum, et aeramentorum, et lectorum. a) Matth. 23, 25.

5. Et interrogabant eum Pharisaei et Scribae: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem Seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

6. At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: „Popu-

v. 53. Ed. omn. Er. προσωρμησθησαν. — v. 2. ἐμεμψαντο omitt. Gb. — v. 5. Gb. κοιναις.

1) 1590. a foro venientes nisi ... 1592. 95. 98. a foro nisi ...

Digitized by Google

ἔτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

„lus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

7. μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.

7. „In vanum autem me colunt, „docentes doctrinas, et praecepta hominum [a]."

a) Jes. 29, 13.

8. ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων· καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem [1]) hominum, baptismata urceorum et calicum; et alia similia his facitis multa.

9. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

9. Et dicebat illis: Bene irritum facitis [2]) praeceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. μωσῆς γὰρ εἶπε· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

10. Moyses enim dixit: „Honora „patrem tuum et matrem tuam." Et: „Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur [a]."

a) Exod. 20, 12. Lev. 20, 9.

11. ὑμεῖς δὲ λέγετε· ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί· κορβᾶν, ὅ ἐστι, δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ, ὠφεληθῇς·

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit;

12. καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ,

12. et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν, ᾗ παρεδώκατε· καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis; et similia hujusmodi multa facitis.

14. καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀκούετέ μου πάντες, καὶ συνίετε.

14. Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite!

15. οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.

15. Nihil [a]) est extra hominem [3]) introiens in eum, quod possit eum coinquinare; sed quae de homine procedunt, illa sunt, quae communicant [4]) hominem.

a) Matth. 15, 17–20.

16. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat!

17. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.

17. Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

---

1) 1590. traditiones. 2) 1590 fecistis. 3) 1593. add. et C. R. 1593. om. et. 4) 1590. coinquinant.

Digitized by Google

18. καὶ λέγει αὐτοῖς· † ὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; † οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;

18. Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare [1]);

19. ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν· καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, † καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα.

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas?

20. ἔλεγε δὲ, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

20. Dicebat autem: Quoniam, quae de homine exeunt, illa communicant [2]) hominem;

21. ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι,

21. ab intus enim de corde hominum malae cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

22. κλοπαὶ, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, † ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, † βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.

22. furta, avaritiae, nequitiae, dolus, impudicitiae, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23. πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

23. Omnia haec mala ab intus procedunt, et communicant [3]) hominem.

24. καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς † τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

24. [a]) Et inde surgens, abiit in fines Tyri et Sidonis; et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere. a) v. 24–31. Matth. 15, 21–31.

25. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον † αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ·

25. Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes ejus.

26. ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνὶς, † σύρα φοινίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα τὸ δαιμόνιον † ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

26. Erat enim mulier gentilis, Syrophoenissa genere, et rogabat eum ut daemonium ejiceret de filia ejus.

27. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

27. Qui dixit illi: Sine prius saturari filios! non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.

28. ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια

28. At illa respondit, et dixit illi: Utique, Domine! nam et catelli com-

---

v. 18. St. Mt. ἔτω. — "Ed. omn. Er. ὑπω. — v. 19. Ed. 1. Er. καθαριζων Ed. 2. Er. ἐκκαθαριζων. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐκκαθαριζον. — v. 22. C. ἀσελγειαι. — "Ed. omn. Er. βλασφημιαι. — v. 24. την omitt. Mt. et Ed. omn. Er. — v. 25. C. omitt. αὐτης. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. στρυφοινισσα. — "Ed. omn. Er. St. ἐκβαλλῃ.

1) 1590. coinquinare. 2) 1590. coinquinant. 3) 1590. coinquinant.

Digitized by Google

ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.

edunt sub mensa de micis puerorum.

29. καὶ εἶπεν αὐτῇ· διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρός σου.

29. Et ait illi: propter hunc sermonem vade! exiit daemonium a filia tua.

30. καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.

30. Et cum abiisset domum suam, [1]) invenit puellam jacentem supra lectum, et daemonium exiisse.

31. καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων τύρου καὶ σιδῶνος, ἦλθε † πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων δεκαπόλεως.

31. Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilaeae inter medios fines Decapoleos.

32. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν † μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

32. Et adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

33. καὶ † ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τὰς δακτύλους αὐτῆ εἰς τὰ ὦτα αὐτῆ· καὶ πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτῆ.

33. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus; et exspuens [a]), tetigit linguam ejus;

a) c. 8, 23.

34. καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι.

34. Et suspiciens in coelum, ingemuit, et ait illi: Ephpheta! quod est, adaperire.

35. καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτῆ αἱ ἀκοαί· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτῆ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

35. Et statim apertae sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus; et loquebatur recte.

36. καὶ διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.

36. Et praecepit [a]) illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant;

a) Matth. 8, 4.

37. καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

37. et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit! et surdos fecit audire, et mutos loqui.

Cap. VIII.

1. Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος † ὁ ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς·

1. [a]) In diebus illis, iterum cum turba multa esset [2]), nec haberent, quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis:

a) v. 1—10., Matth. 15, 32—39.

---

v. 31. Gb. εἰς. — v. 32. C. μογγιλαλον. — v. 33. C. ἐπιλαβομενος. — v. 1. ὁ ιησους omitt. Gb.

1) 1593. add. et C. R. 1595. om. et. 2) 1590. add. cum Jesu.

Digitized by Google

2. σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη † ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

2. Misereor super turbam! quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent, quod manducent;

3. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν † ἥκασι.

3. Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt.

4. καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· πόθεν τούτους δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;

4. Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5. καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτά.

5. Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ, ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, † εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

6. Et praecepit turbae discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis, ut apponerent; et apposuerunt turbae.

7. καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε † παραθεῖναι καὶ αὐτά.

7. Et habebant pisciculos paucos; et ipsos benedixit, et jussit apponi.

8. ἔφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας.

8. Et manducaverunt, et saturati sunt; et sustulerunt, quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

9. Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia; et dimisit eos.

10. καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη δαλμανουθά.

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11. καὶ ἐξῆλθον οἱ φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.

11. [a] Et exierunt Pharisaei, et coeperunt conquirere cum eo, quaerentes [b] ab illo signum de coelo, tentantes eum.

a) v. 11—21. Matth. 16, 1—12.
b) Matth. 12, 38.

12. καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει· τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quaerit? Amen dico vobis: Si dabitur generationi isti signum!

13. καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν εἰς † πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

13. Et dimittens eos, ascendit iterum navim et abiit trans fretum.

14. καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ † εἶχον μεθ' † ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

14. Et obliti sunt panes sumere; et nisi unum panem non habebant secum in navi.

---

v. 2. Mt. Gb. ἡμεραι. — v. 3. Ed. 1. 2. Er. Mt. Gb. ἥκασι. — v. 6. Mt. και εὐχαριστησας. — v. 7. Ed. omn. Er. παραθηναι. — v. 13. Gb. το πλοιον. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐσχον. — " μετ' αὐτων.

Digitized by Google

15. καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων· ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρῴδου.

15. Et praecipiebat eis, dicens: Videte, et cavete a fermento Pharisaeorum, et fermento Herodis.

16. καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus!

17. καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· τί διαλογίζεσθε, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

17. Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum a) cognoscitis, nec intelligitis? adhuc caecatum habetis cor vestrum? a) c. 6, 52.

18. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε; καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ † μνημονεύετε;

18. Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? Nec recordamini,

19. ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους † πλήρεις κλασμάτων ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ· δώδεκα.

19. quando quinque panes fregi in quinque millia; quot a) cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. a) c. 6, 43.

20. ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτά.

20. Quando et septem panes in quatuor millia; quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem a). a) cf. v. 8.

21. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· πῶς οὐ † συνίετε;

21. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22. καὶ ἔρχεται εἰς † βηθσαϊδάν· καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.

22. Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei caecum, et rogabant eum, ut illum tangeret.

23. καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης· καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, † ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴ τι βλέπει;

23. Et apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum; et exspuens a) in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret. a) c. 7, 33. Joh. 9, 6.

24. καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· † βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας.

24. Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores, ambulantes.

25. εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ † ἀποκατεστάθη, καὶ † διέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

25. Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus; et coepit videre, et restitutus est ita, ut clare videret omnia.

---

v. 18. Ed. 1. Er. *μνημονευτε.* — v. 19. C. *κλασματων πληρεις.* — v. 21. Ed. omn. Er. *νοειτε.* — v. 22. C. *βηθσαϊδα.* — v. 23. Ed. omn. Er. add. *και.* — v. 24. Ed. omn. Er. Mt. St. *βλεπω τους ἀνθρωπους ὁτι ὡς δενδρα ὁρω περιπατουντας.* — v. 25. Ed. 3. Er. Mt. *ἀπεκατεσταθη.* — "C. Ed. 1. Er. St. Mt. *ἀνεβλεψε.*

Digitized by Google

26. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς † τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων· μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam! & si in vicum introieris, nemini a) dixeris. a) Matth. 8, 4.

27. καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας † καισαρείας τῆς φιλέππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς· τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;

27. a) Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Caesareae Philippi; et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? a) v. 27–39. Matth. 16, 13–28. Luc. 9, 18–27.

28. οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν· ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· καὶ ἄλλοι, ἠλίαν· ἄλλοι δὲ, ἕνα τῶν προφητῶν.

28. Qui responderunt illi, dicentes: 1) Ioannem a) Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. a) Matth. 14, 2.

29. καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ χριστός.

29. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus!

30. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

30. Et comminatus a) est eis, ne cui dicerent de illo. a) c. 9, 8.

31. καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τῦ ἀνθρώπε πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ † ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

31. Et coepit a) docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, & reprobari a Senioribus, & a summis Sacerdotibus, & Scribis, & occidi; & post tres dies resurgere. a) Matth. 16, 21.

32. καὶ παῤῥησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare a) eum. a) Joh. 11, 8.

33. ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τὰς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ πέτρῳ, λέγων· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

33. Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me, satana a)! quoniam non sapis, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum. a) 2 Reg. 19, 22.

34. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτῦ, εἶπεν αὐτοῖς· ὅστις θέλει ὀπίσω με ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σαυρὸν αὐτῦ, καὶ † ἀκολουθείτω μοι.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat a) crucem suam, & sequatur me. a) Matth. 10, 38. sq.

35. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν

35. Qui enim a) voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui

v. 26. τον omitt. Gb. — v. 27. Ed. omn. Er. καισαριας. — v. 31. Mt. Gb. των αρχιερεων, και των γραμματεων. — v. 34. Ed. omn. Er. ακολουθητω.

1) 1590. add. alii.

Digitized by Google

ἀπολέσῃ τὴν † ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, † ὅτος σώσει αὐτήν.

autem perdiderit animam suam propter me, & Evangelium, salvam faciet eam. a) Joh. 12, 25.

36. τί γὰρ ὠφελήσει † ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animae suae faciat?

37. ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38. ὃς γὰρ † ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

38. Qui enim me confusus [1]) fuerit, et verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice; & Filius hominis confundetur [2]) a) eum, cum venerit b) in gloria patris sui cum angelis sanctis. a) Matth. 10, 33. b) Matth. 25, 31.

Cap. IX.

1. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant a) regnum Dei, veniens in virtute. a) Matth. 26, 64.

2. καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον, καὶ τὸν ἰάκωβον, καὶ † ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν.

1. a) Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem; & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis. a) v. 1—12. Matth. 17, 1—13. Luc. 9, 28—36.

3. καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.

2. Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

4. καὶ ὤφθη αὐτοῖς ἠλίας σὺν † μωσεῖ· καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ ἰησοῦ.

3. Et apparuit illis Elias cum Moyse; & erant loquentes cum Jesu.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος, λέγει τῷ ἰησοῦ· ῥαββί, καλόν ἐστιν, ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ † μωσεῖ μίαν, καὶ ἠλίᾳ μίαν.

4. Et respondens Petrus, ait Jesu: Rabbi! bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & [3]) Moysi unum, & Eliae unum.

6. οὐ γὰρ ἤδει, τί † λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ † ἔκφοβοι.

5. Non enim sciebat, quid diceret; erant enim timore exterriti.

---

v. 35. Ed. omn. Er. St. ψυχην αυτου. — " ὅτος omitt. Gb. — v. 36. Ed. omn. Er. ἀνθρωπος. — v. 38. C. omitt. ἀν. — v. 2. Ed. omn. Er. τον ἰωαννην. — v. 4. Ed. omn. Er. μωσῃ. — v. 5. Ed. 5. Er. μωσῃ. — v. 6. C. Mt. λαλησει. — " C. ἐμφοβοι.

1) 1590. confessus. 2) 1590. confitebitur. 3) 1590. om. et.

Digitized by Google

7. καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης † λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε.

8. καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, † ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

9. καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται, ἃ εἶδον, εἰ μή, ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

10. καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, συζητοῦντες, τί ἐστι τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

11. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

12. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ.

13. ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι † καὶ Ἠλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

14. καὶ ἐλθὼν πρὸς † τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

15. καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16. καὶ ἐπηρώτησε † τοὺς γραμματεῖς· τί συζητεῖτε πρὸς † αὐτούς;

17. καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρός σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·

18. καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται·

6. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit a) vox de nube, dicens: Hic est filius meus carissimus; audite illum! a) Matth. 3, 17. 12, 18. 2 Petr. 1, 17.

7. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum secum.

8. Et descendentibus illis de monte, praecepit a) illis, ne cuiquam, quae vidissent, narrarent; nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. a) c. 8, 30.

9. Et verbum continuerunt apud se, conquirentes, quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Pharisaei & Scribae, quia Eliam oportet venire primum?

11. Qui respondens, ait illis: Elias cum venerit primo, restituet omnia; & quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur, et contemnatur.

12. Sed dico vobis, quia et Elias a) venit (et fecerunt illi, quaecumque voluerunt) sicut scriptum est de eo. a) Matth. 11, 14.

13. a) Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. a) v. 13–28. Matth. 17, 14–21. Luc. 9, 37–43.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. Et respondens unus de turba, dixit: Magister! attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum,

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit; & dixi disci-

---

v. 7. λεγουσα omitt. Mt. Gb. — v. 8. C. εἰ μη. — v. 13. Ed. omn. Er. omitt. και. — v. 14. St. omitt. τους. — v. 16. Gb. ἐπηρωτησε αὐτους· τι κ. τ. λ. — C. ἑαυτους.

Digitized by Google

καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σε, ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

19. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς † αὐτῷ, † λέγει· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.

20. καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο, ἀφρίζων.

21. καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν·

22. καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς † τὸ πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς † ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τὸ, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

24. καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων ἔλεγε· πιστεύω, † κύριε, βοήθει με τῇ ἀπιστίᾳ.

25. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐπισυντρέχει † ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω· ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

26. καὶ † κράξαν, καὶ πολλὰ † σπαράξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν.

27. ὁ δὲ ἰησοῦς κρατήσας † αὐτὸν τῆς χειρὸς, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη.

28. καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν· ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

29. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο τὸ

pulis tuis, ut ejicerent illum, et non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula! quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me!

19. Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum; & elisus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille [1]) ait: Ab infantia.

21. Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet; sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine! adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus! ego praecipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum!

25. Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita, ut multi dicerent: Quia mortuus est!

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit.

27. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nul-

---

v. 19. Gb. αὐτοις. — "C. εἰπεν. — v. 22. Ed. omn. Er. St. omitt. το. — "C. εἰς το ὑδωρ. — v. 24. κυριε omitt. Gb. — v. 25. Mt. ὁ ὀχλος. — v. 26. Gb. κραξας. — "σπαραξας sine αὐτον. — v. 27. C. της χειρος αὐτυ.

1) 1590. et ille.

Digitized by Google

γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

30. καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελεν, ἵνα τις γνῷ.

31. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

32. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

33. καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτούς· τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε;

34. οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

35. καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

36. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν † αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς·

37. ὃς ἐὰν ἓν τῶν † τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

38. ἀπεκρίθη δὲ † αὐτῷ † Ἰωάννης, λέγων· διδάσκαλε, εἴδομέν τινα, † τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, † ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

39. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γάρ ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

lo potest exire, nisi in oratione et jejunio.

29. a) Et inde profecti praetergrediebantur Galilaeam; nec volebat quemquam scire. a) v. 29–31. Matth. 17, 21. sq. Luc. 9, 44. sq.

30. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam a) Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus, tertia die resurget. a) Matth. 16, 21.

31. At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum.

32. a) Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? a) v. 32–49. Matth. 18, 1–9. Luc. 9, 46–48.

33. At illi tacebant; siquidem in via inter se disputaverant, quis eorum major esset?

34. Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis a) vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister. a) Matth. 20, 26.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum; quem cum complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

37. Respondit illi Ioannes, dicens: Magister! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, qui non sequitur nos; et prohibuimus eum.

38. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum! Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me.

---

v. 36. Ed. omn. Er. omitt. αὐτο. — v. 37. C. παιδιων τουτων. — v. 38. Ed. 1. Er. omitt. αὐτῳ. — ″C. Mt. ὁ ἰωαννης. — ‴Ed. omn. Er. St. ἐν τῳ. — ⁗ ὃς οὐκ ἀκολουθει ἡμιν omitt. Gb.

Digitized by Google

40. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι † καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

41. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματί † μου, ὅτι χριστοῦ ἐστε· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ † ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

42. καὶ ὃς † ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν † τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

43. καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σε, ἀπόκοψον αὐτήν· καλόν σοί ἐστι, κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

44. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

45. καὶ ἐὰν ὁ πούς σε † σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν ἐστί † σοι, εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

46. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν ὁ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ ὁ σβέννυται.

47. καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σε † σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλόν σοί ἐστι, μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός·

48. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

49. πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.

50. καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ † ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

39. Qui [a] enim non est adversum vos, pro vobis est. a) Matth. 12, 30.

40. Quisquis [a] enim potum dederit vobis calicem aquae [1]) in nomine meo, quia Christi estis; Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. a) Matth. 10, 42.

41. Et quisquis [a] scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me; bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare mitteretur. a) Luc. 17, 2.

42. [a] Et si scandalizaverit te manus tua, abscinde [2]) illam! bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem, ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, a) Matth. 5, 29. sqq.

43. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum! bonum est tibi claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis,

45. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum! bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis,

47. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

48. Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale [a] salietur. a) Lev. 2, 13.

49. Bonum est sal; quod si sal [a] insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, et pacem [b] habete inter vos! a) Matth. 5, 13. b) Rom. 12, 18.

---

v. 40. Ed. omn. Er. καθ' ἡμῶν, ὑπερ ἡμων. — v. 41. με omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἀπολεσει. — v. 42. C. Ed. 1. 2. Er. ἐαν. — "C. μικρων τουτων των. — v. 45. Ed. 1. Er. σκανδαλιζει. — "Ed. omn. Er. σε. — v. 47. Ed. 1. Er. σκανδαλιζει. — v. 50. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. ἀρτυσεται.

1) 1590. add. frigidæ. b) 1590. 92. abscinde 1593. abscide.

Digitized by Google

Cap. X.

1. † Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, διὰ τῶ πέραν τῶ Ἰορδάνου· καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν † αὐτούς.

1. a) Et inde exsurgens venit in fines Judaeae ultra Jordanem; et conveniunt iterum turbae ad eum; et sicut consueverat, iterum docebat illos.

a) v. 1—12. Matth. 19, 1—12.

2. καὶ προσελθόντες † φαρισαῖοι, † ἐπηρώτησαν αὐτὸν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι· πειράζοντες αὐτόν.

2. Et accedentes Pharisaei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere? tentantes eum.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν ἐνετείλατο μωσῆς;

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis praecepit Moyses?

4. οἱ δὲ εἶπον· μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστασίου γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

4. Qui dixerunt: Moyses a) permisit libellum repudii scribere, & dimittere.

a) Matth. 5, 31.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

5. Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud;

6. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός †.

6. ab initio autem creaturae „masculum, & feminam fecit eos Deus a).

a) Gen. 1, 27.

7. ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ·

7. „Propter hoc relinquet homo „patrem suum, et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam;

8. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.

8. „et erunt duo in carne una a)." Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

a) Gen. 2, 24.

9. ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

10. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. καὶ λέγει αὐτοῖς· ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

11. Et ait illis: Quicumque a) dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

a) Matth. 5, 32. 19, 9. Luc. 16, 18. 1 Cor. 7, 10.

12. καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur.

13. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

13. a) Et offerebant illi parvulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

a) v. 13—16. Matth. 19, 13—15. Luc. 18, 15—17.

---

v. 1. C. *και εκειθεν.* — "Ed. 1. Er. *αυτην.* — v. 2. Mt. *οι φαρισαιοι.* — "C. *επηρωτων.* — v. 6. C. add. *και ειπεν.*

Digitized by Google

14. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, † μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

14. Quos cum videret Jesus, indigne tulit, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos! talium a) enim est regnum Dei. a) Matth. 18, 3.

15. ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

15. Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰ, † ηὐλόγει αὐτά.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσδραμών † εἷς, καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

17. a) Et cum egressus esset in viam 1), procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum 2): Magister bone! quid faciam, ut vitam aeternam percipiam? a) v. 17—31. Matth. 19, 16—30. Luc. 18, 18—30.

18. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

18. Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum 3)? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ † μοιχεύσῃς· μὴ φονεύσῃς· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· μὴ ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.

19. Praecepta nosti: „Ne adulteres; ne occidas; ne furaris; ne falsum testimonium dixeris; ne fraudem feceris; honora patrem tuum & matrem a)." a) Exod. 20, 12. sqq. Deut. 5, 16. sqq.

20. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

20. At ille respondens, ait illi: Magister! haec omnia observavi a juventute mea.

21. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἓν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ δὸς † τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σαυρόν.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest! vade! quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis a) thesaurum in coelo; & veni, sequere me! a) Matth. 6, 20.

22. ὁ δὲ συγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

22. Qui contristatus in verbo, abiit moerens; erat enim habens multas possessiones.

23. καὶ περιβλεψάμενος ὁ ἰησοῦς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

---

v. 14. C. St. και μη. — v. 16. Ed. omn. Er. εὐλογησεν. Mt. εὐλογει. — v. 17. C. του. — v. 19. Ed. 1. Er. μοιχευσεις. — v. 21. C. Mt. omitt. τοις.

1) 1590. via. 2) 1590. add. dicens. 3) 1590. bonum:

Digitized by Google

24. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι, τοὺς πεποιθότας ἐπὶ † τοῖς χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν;

24. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli! quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. εὐκοπώτερόν † ἐστι, κάμηλον διὰ † τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος † εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

25. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγει· παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον †, ἀλλ' οὐ παρὰ † τῷ θεῷ· † πάντα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.

27. Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. † ἤρξατο † ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.

28. Et coepit ei Petrus dicere: Ecce! nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. † ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς ἐστιν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ † ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου,

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo [a] est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter evangelium;

a) Matth. 19, 28. sqq.

30. ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

30. qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aeternam.

31. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ † ἔσχατοι, πρῶτοι.

31. Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

32. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων † αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν † πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐ-

32. [a] Erant autem in via ascendentes Ierosolymam; et praecedebat illos Jesus, et stupebant; et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere, quae essent

v. 24. C. et Mt. omitt. τοις. — v. 25. C. add. γαρ. — "Ed. 1. 2. Er. omitt. της. — "'Gb. διελθειν. — v. 27. Ed. 1. Er. add. ἐστι. — "C. Ed. 1. Er. Mt. omitt. τω. — "'Ed. 1. Er. omitt. παντα usque ad θεω. — v. 28. Ed. omn. Er. Mt. St. add. και. — "C. add. δε. — v. 29. C. και ἀποκριθεις. Gb. ἀποκρ. ὁ ἰησους. Ed. 1. Er. ἀποκρ. ὁ δε. — "'Ed. omn. Er. St. omitt. ἑνεκεν. — v. 31. Ed. omn. Er. St. και οἱ ἐσχατοι. — v. 32. C. αὐτων. — "Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησους.

Digitized by Google

τοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν·

33. ὅτι ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι·

34. καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

35. καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν, ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς † ἡμῖν.

36. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;

37. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

38. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε, τί † αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;

39. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δυνάμεθα. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε·

40. τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων † μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν, δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

41. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

42. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· οἴδατε, ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυ-

ei eventura. a) v. 32—34. Matth. 20, 17—19. Luc. 18, 31—34.

33. Quia ecce! ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis & Senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus.

34. Et illudent ei, & conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient a) eum; et tertia die resurget.

a) Matth. 16, 21.

35. a) Et accedunt ad eum Jacobus & Ioannes, filii Zebedaei, dicentes: Magister! volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

a) v. 35—45. Matth. 20, 20—28.

36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus, in gloria tua.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis, quid petatis! potestis bibere calicem, quem ego a) bibo? aut baptismo, quo ego b) baptizor, baptizari?

a) Joh. 18, 11. b) Luc. 12, 50.

39. At illi dixerunt ei: Possumus! Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini;

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum a) est.

a) Matth. 25, 34.

41. Et audientes decem 1) coeperunt indignari a) de Jacobo et Ioanne.

a) Luc. 22, 24. sqq.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis;

---

v. 33. τοις omitt. Mt. — v. 35. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμιν. — v. 38. Ed. 1. Er. αἰτεισθαι. — v. 40. μου omitt. Mt. Gb.

1) 1590. indignati sunt.

Digitized by Google

ριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

43. οὐχ † οὕτω δὲ ἔσαι ἐν ὑμῖν· ἀλλ', ὃς ἐὰν † θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσαι † ὑμῶν διάκονος.

44. καὶ ὃς † ἐὰν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσαι πάντων δοῦλος.

45. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε, διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

46. καὶ † ἔρχονται εἰς ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ ἱεριχὼ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς τιμαίου, βαρτίμαιος, ὁ τυφλὸς, ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν, προσαιτῶν.

47. καὶ ἀκούσας, ὅτι ἰησοῦς ὁ † ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέγειν· ὁ υἱὸς δαυὶδ, ἰησοῦ, ἐλέησόν με.

48. καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ, ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

49. καὶ στὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, αὐτὸν φωνηθῆναι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε.

50. ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν.

51. καὶ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· † ῥαββονὶ, ἵνα ἀναβλέψω.

52. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε. καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ † ἠκολούθει τῷ ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

& principes eorum potestatem habent ipsorum.

43. Non ita est autem in vobis, sed quicumque a) voluerit fieri major, erit vester minister; a) Matth. 20, 26. sqq.

44. & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam & Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

46. a) Et veniunt Jericho; et proficiscente eo de Jericho, et discipulis ejus, et plurima multitudine, filius Timaei Bartimaeus caecus, sedebat juxta viam mendicans. a) v. 46–52. Matth. 20, 29–34. Luc. 18, 35–43.

47. Qui cum audisset, quia Jesus Nazarenus est, coepit clamare et dicere: Jesu, fili David! miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David! miserere mei.

49. Et stans Jesus praecepit illum vocari. Et vocant caecum, dicentes ei: Animaequior esto! surge, vocat te!

50. Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis, faciam? Caecus autem dixit ei: Rabboni! ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade! fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur eum in via.

Cap. XI.

1. Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς ἱερουσαλὴμ, εἰς † βηθφαγὴ καὶ βηθανίαν

1. a) Et cum appropinquarent Ierosolymae, & Bethaniae ad montem

v. 43. C. Ed. 1. Er. ὅτως. — "Ed. omn. Er. add. ὑμων. — "' Ed. 1. 5. St. διακονος ὑμων. — v. 44. Ed. omn. Er. St. ἀν. — v. 46. Ed. 1. Er. ἰρχεται. — v. 47. Ed. omn. Er. ναζαραιος. — v. 51. C. St. ῥαβεννι. Mt. Gb. ῥαββεννι. — v. 52. Gb. ἠκολεθει αὐτῳ. C. ἠκολεθησε. — v. 1. C. βηθσφαγη.

Digitized by Google

ἀπολέσῃ τὴν † ἑαυτῆ ψυχὴν ἕνεκεν ἐμῆ καὶ τῆ εὐαγγελίε, † ἕτος σώσει αὐτήν.

36. τί γὰρ ὠφελήσει † ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

37. ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

38. ὃς γὰρ † ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τὸς ἐμὸς λόγυς ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπε ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τῆ πατρὸς αὐτῆ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

autem perdiderit animam suam propter me, & Evangelium, salvam faciet eam. a) Joh. 12, 25.

36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animae suae faciat?

37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38. Qui enim me confusus [1]) fuerit, et verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice; & Filius hominis confundetur [2]) a) eum, cum venerit b) in gloria patris sui cum angelis sanctis. a) Matth. 10, 33. b) Matth. 25, 31.

Cap. IX.

1. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες ὐ μὴ γεύσωνται θανάτε, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

2. καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ ἰησῆς τὸν πέτρον, καὶ τὸν ἰάκωβον, καὶ † ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνυς· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν.

3. καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῆ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιὼν, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὐ δύναται λευκᾶναι.

4. καὶ ὤφθη αὐτοῖς ἠλίας σὺν † μωσεῖ· καὶ ἦσαν συλλαλῦντες τῷ ἰησῦ.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος, λέγει τῷ ἰησῦ· ῥαββὶ, καλόν ἐστιν, ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ † μωσεῖ μίαν, καὶ ἠλίᾳ μίαν.

6. οὐ γὰρ ᾔδει, τί † λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ † ἔκφοβοι.

39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant a) regnum Dei, veniens in virtute. a) Matth. 26, 64.

1. a) Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem; & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis. a) v. 1—12. Matth. 17, 1—13. Luc. 9, 28—36.

2. Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moyse; & erant loquentes cum Jesu.

4. Et respondens Petrus, ait Jesu: Rabbi! bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & [3]) Moysi unum, & Eliae unum.

5. Non enim sciebat, quid diceret; erant enim timore exterriti.

---

v. 35. Ed. omn. Er. St. ψυχην αὐτε. — " ἕτος omitt. Gb. — v. 36. Ed. omn. Er. ἄνθρωπος. — v. 38. C. omitt. ἀν. — v. 2. Ed. omn. Er. τον ἰωαννην. — v. 4. Ed. omn. Er. μωσῃ. — v. 5. Ed. 5. Er. μωσῃ. — v. 6. C. Mt. λαλησει. — " C. ἐμφοβοι.

1) 1590. confessus. 2) 1590. confitebitur. 3) 1590. om. et.

Digitized by Google

7. καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης † λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε.

8. καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, † ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

9. καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται, ἃ εἶδον, εἰ μή, ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

10. καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, συζητοῦντες, τί ἐστι τὸ, ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

11. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

12. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ.

13. ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι † καὶ Ἠλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

14. καὶ ἐλθὼν πρὸς † τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

15. καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16. καὶ ἐπηρώτησε † τοὺς γραμματεῖς· τί συζητεῖτε πρὸς † αὐτούς;

17. καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρός σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·

18. καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται·

6. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit [a] vox de nube, dicens; Hic est filius meus carissimus; audite illum! a) Matth. 3, 17. 12, 18. 2 Petr. 1, 17.

7. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum secum.

8. Et descendentibus illis de monte, praecepit [a] illis, ne cuiquam, quae vidissent, narrarent; nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. a) c. 8, 30.

9. Et verbum continuerunt apud se, conquirentes, quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Pharisaei & Scribae, quia Eliam oportet venire primum?

11. Qui respondens, ait illis: Elias cum venerit primo, restituet omnia; & quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur, et contemnatur.

12. Sed dico vobis, quia et Elias [a] venit (et fecerunt illi, quaecumque voluerunt) sicut scriptum est de eo. a) Matth. 11, 14.

13. [a] Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. a) v. 13–28. Matth. 17, 14–21. Luc. 9, 37–43.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. Et respondens unus de turba, dixit: Magister! attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum,

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit; & dixi disci-

---

v. 7. λεγουσα omitt. Mt. Gb. — v. 8. C. εἰ μη. — v. 13. Ed. omn. Er. omitt. και. — v. 14. St. omitt. τους. — v. 16. Gb. ἐπηρωτησε αὐτους· τι κ. τ. λ. — " C. ἑαυτους.

Digitized by Google

καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σε, ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

19. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς † αὐτῷ, † λέγει· ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.

20. καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο, ἀφρίζων.

21. καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· παιδιόθεν·

22. καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς † τὸ πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς † ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τὸ, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

24. καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων ἔλεγε· πιστεύω, † κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

25. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐπισυντρέχει † ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω· ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

26. καὶ † κράξαν, καὶ πολλὰ † σπαράξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν.

27. ὁ δὲ ἰησοῦς κρατήσας † αὐτὸν τῆς χειρὸς, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέζη.

28. καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν· ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

29. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο τὸ

pulis tuis, ut ejicerent illum, et non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula! quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me!

19. Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum; & elisus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille [1]) ait: Ab infantia.

21. Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet; sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine! adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus! ego praecipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum!

25. Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita, ut multi dicerent: Quia mortuus est!

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit.

27. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nul-

---

v. 19. Gb. αὐτοις. — "C. εἰπεν. — v. 22. Ed. omn. Er. St. omitt. το. — "C. εἰς το ὑδωρ. — v. 24. κυριε omitt. Gb. — v. 25. Mt. ὁ ὀχλος. — v. 26. Gb. κραξας. — "σπαραξας sine αὐτον. — v. 27. C. της χειρος αὐτυ.

1) 1590. et ille.

Digitized by Google

γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

30. καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελεν, ἵνα τις γνῷ.

31. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

32. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

33. καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτούς· τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε;

34. οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

35. καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

36. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν † αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτό, εἶπεν αὐτοῖς·

37. ὃς ἐὰν ἓν τῶν † τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

38. ἀπεκρίθη δὲ † αὐτῷ † Ἰωάννης, λέγων· διδάσκαλε, εἴδομέν τινα, † τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, † ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

39. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε· μὴ κωλύετε αὐτόν· οὐδεὶς γάρ ἐστιν, ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

lo potest exire, nisi in oratione et jejunio.

29. a) Et inde profecti praetergrediebantur Galilaeam; nec volebat quemquam scire. a) v. 29–31. Matth. 17, 21. sq. Luc. 9, 44. sq.

30. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam a) Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus, tertia die resurget. a) Matth. 16, 21.

31. At illi ignorabant verbum, & timebant interrogare eum.

32. a) Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? a) v. 32–49. Matth. 18, 1–9. Luc. 9, 46–48.

33. At illi tacebant; siquidem in via inter se disputaverant, quis eorum major esset?

34. Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis a) vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister. a) Matth. 20, 26.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum; quem cum complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit; et quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

37. Respondit illi Ioannes, dicens: Magister! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, qui non sequitur nos; et prohibuimus eum.

38. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum! Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me.

---

v. 36. Ed. omn. Er. omitt. αὐτο. — v. 37. C. παιδιων τουτων. — v. 38. Ed. 1. Er. omitt. αὐτῳ. — "C. Mt. ὁ ἰωαννης. — "'Ed. omn. Er. St. ἐν τῳ. — "" ὃς οὐκ ἀκολουθει ἡμιν omitt. Gb.

Digitized by Google

40. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι † καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

41. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματί † μου, ὅτι χριστοῦ ἐστε· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ † ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

42. καὶ ὃς † ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν † τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

43. καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλόν σοί ἐστι, κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

44. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

45. καὶ ἐὰν ὁ πούς σου † σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν ἐστί † σοι, εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

46. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

47. καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου † σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλόν σοί ἐστι, μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός·

48. ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

49. πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.

50. καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ † ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

39. Qui [a] enim non est adversum vos, pro vobis est. a) Matth. 12, 30.

40. Quisquis [a] enim potum dederit vobis calicem aquae [1]) in nomine meo, quia Christi estis; Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. a) Matth. 10, 42.

41. Et quisquis [a] scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me; bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare mitteretur. a) Luc. 17, 2.

42. [a] Et si scandalizaverit te manus tua, abscinde [2]) illam! bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem, ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, a) Matth. 5, 29. sqq.

43. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum! bonum est tibi claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis,

45. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum! bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis,

47. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

48. Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale [a] salietur. a) Lev. 2, 13.

49. Bonum est sal; quod si sal [a] insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, et pacem [b] habete inter vos! a) Matth. 5, 13. b) Rom. 12, 18.

---

v. 40. Ed. omn. Er. καθ' ἡμων, ὑπερ ἡμων. — v. 41. μου omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ἀπολεσει. — v. 42. C. Ed. 1. 2. Er. ἐαν. — "C. μικρων τουτων των. — v. 45. Ed. 1. Er. σκανδαλιζει. — "Ed. omn. Er. σε. — v. 47. Ed. 1. Er. σκανδαλιζει. — v. 50. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. St. ἀρτυσεται.

1) 1590. add. frigidæ. b) 1590. 92. abscinde 1593. abscide.

Digitized by Google

Cap. X.

1. † Κακεῖθεν ἀναςὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας, διὰ τῦ πέραν τῦ ἰορδάνυ· καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν· καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν † αὐτούς.

1. a) Et inde exsurgens venit in fines Judaeae ultra Jordanem; et conveniunt iterum turbae ad eum; et sicut consueverat, iterum docebat illos.

a) v. 1—12. Matth. 19, 1—12.

2. καὶ προσελθόντες † φαρισαῖοι, † ἐπηρώτησαν αὐτὸν, εἰ ἔξεςιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι· πειράζοντες αὐτόν.

2. Et accedentes Pharisaei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere? tentantes eum.

3. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· τί ὑμῖν ἐνετείλατο μωσῆς;

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis praecepit Moyses?

4. οἱ δὲ εἶπον· μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποςασίυ γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

4. Qui dixerunt: Moyses a) permisit libellum repudii scribere, & dimittere.

a) Matth. 5, 31.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

5. Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud;

6. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός †.

6. ab initio autem creaturae „masculum, & feminam fecit eos Deus a).

a) Gen. 1, 27.

7. ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ·

7. „Propter hoc relinquet homo „patrem suum, et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam;

8. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς· σάρκα μίαν. ὥςε ἐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.

8. „et erunt duo in carne una a)." Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

a) Gen. 2, 24.

9. ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

10. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. καὶ λέγει αὐτοῖς· ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

11. Et ait illis: Quicumque a) dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

a) Matth. 5, 32. 19, 9. Luc. 16, 18. 1 Cor. 7, 10.

12. καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur.

13. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

13. a) Et offerebant illi parvulos, ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

a) v. 13—16. Matth. 19, 13—15. Luc. 18, 15—17.

---

v. 1. C. και εκειθεν. — "Ed. 1. Er. αὐτην. — v. 2. Mt. οἱ φαρισαιοι. — "C. επηρωτων. — v. 6. C. add. και ειπεν.

Digitized by Google

14. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, † μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

14. Quos cum videret Jesus, indigne tulit, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos! talium a) enim est regnum Dei.

a) Matth. 18, 3.

15. ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

15. Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰ, † ηὐλόγει αὐτά.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσδραμών † εἷς, καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτόν· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

17. a) Et cum egressus esset in viam 1), procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum 2): Magister bone! quid faciam, ut vitam aeternam percipiam?

a) v. 17—31. Matth. 19, 16—30. Luc. 18, 18—30.

18. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

18. Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum 3)? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ † μοιχεύσῃς· μὴ φονεύσῃς· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· μὴ ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.

19. Praecepta nosti: „Ne adulte„res; ne occidas; ne furaris; ne fal„sum testimonium dixeris; ne frau„dem feceris; honora patrem tuum & „matrem a)."

a) Exod. 20, 12. sqq. Deut. 5, 16. sqq.

20. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

20. At ille respondens, ait illi: Magister! haec omnia observavi a juventute mea.

21. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἓν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ δὸς † τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest! vade! quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis a) thesaurum in coelo; & veni, sequere me!

a) Matth. 6, 20.

22. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

22. Qui contristatus in verbo, abiit moerens; erat enim habens multas possessiones.

23. καὶ περιβλεψάμενος ὁ ἰησοῦς, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

---

v. 14. C. St. *και μη.* — v. 16. Ed. omn. Er. *εὐλογησεν.* Mt. *εὐλογει.* — v. 17. C. *του.* — v. 19. Ed. 1. Er. *μοιχευσεις.* — v. 21. C. Mt. omitt. *τοις.*

1) 1590. via. 2) 1590. add. dicens. 3) 1590. bonum:

Digitized by Google

24. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι, τοὺς πεποιθότας ἐπὶ † τοῖς χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν;

24. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli! quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. εὐκοπώτερόν † ἐστι, κάμηλον διὰ † τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος † εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

25. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγει· παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον †, ἀλλ' οὐ παρὰ † τῷ θεῷ· † πάντα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.

27. Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. † ἤρξατο † ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.

28. Et coepit ei Petrus dicere: Ecce! nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. † ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς ἐστιν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ † ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου,

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo [a] est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter evangelium;

a) Matth. 19, 28. sqq.

30. ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ μητέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

30. qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam aeternam.

31. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι· καὶ † ἔσχατοι, πρῶτοι.

31. Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

32. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων † αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν † πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐ-

32. [a] Erant autem in via ascendentes Ierosolymam; et praecedebat illos Jesus, et stupebant; et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere, quae essent

v. 24. C. et Mt. omitt. τοις. — v. 25. C. add. γαρ. — "Ed. 1. 2. Er. omitt. της. — "'Gb. δουλθειν. — v. 27. Ed. 1. Er. add. ἐστι. — "C. Ed. 1. Er. Mt. omitt. τω. — "'Ed. 1. Er. omitt. παντα usque ad θεω. — v. 28. Ed. omn. Er. Mt. St. add. και. — "C. add. δε. — v. 29. C. και ἀποκριθεις. Gb. ἀποκρ. ὁ ἰησους. Ed. 1. Er. ἀποκρ. ὁ δε. — "'Ed. omn. Er. St. omitt. ἑνεκεν. — v. 31. Ed. omn. Er. St. και οἱ ἐσχατοι. — v. 32. C. αὐτων. — "Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησους.

Digitized by Google

τοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν·

33. ὅτι ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι·

34. καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

35. καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν, ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς † ἡμῖν.

36. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;

37. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

38. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐκ οἴδατε, τί † αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;

39. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· δυνάμεθα. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· τὸ μὲν ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε·

40. τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων † μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν, δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

41. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

42. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς· οἴδατε, ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυ-

ei eventura. a) v. 32–34. Matth. 20, 17–19. Luc. 18, 31–34.

33. Quia ecce! ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis & Senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus.

34. Et illudent ei, & conspuent eum, et flagellabunt eum, et interficient a) eum; et tertia die resurget.

a) Matth. 16, 21.

35. a) Et accedunt ad eum Jacobus & Ioannes, filii Zebedaei, dicentes: Magister! volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis.

a) v. 35–45. Matth. 20, 20–28.

36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus, in gloria tua.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis, quid petatis! potestis bibere calicem, quem ego a) bibo? aut baptismo, quo ego b) baptizor, baptizari?

a) Joh. 18, 11. b) Luc. 12, 50.

39. At illi dixerunt ei: Possumus! Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini;

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum a) est.

a) Matth. 25, 34.

41. Et audientes decem 1) coeperunt indignari a) de Jacobo et Ioanne.

a) Luc. 22, 24. sqq.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis;

---

v. 33. τοις omitt. Mt. — v. 35. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμιν. — v. 38. Ed. 1. Er. αἰτεισθαι. — v. 40. μου omitt. Mt. Gb.

1) 1590. indignati sunt.

Digitized by Google

ριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

43. οὐχ † οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν † θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται † ὑμῶν διάκονος.

44. καὶ ὃς † ἐὰν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.

45. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε, διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

46. καὶ † ἔρχονται εἰς ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ ἱεριχὼ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς τιμαίου, βαρτίμαιος, ὁ τυφλὸς, ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν, προσαιτῶν.

47. καὶ ἀκούσας, ὅτι ἰησοῦς ὁ † ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέγειν· ὁ υἱὸς δαυὶδ, ἰησοῦ, ἐλέησόν με.

48. καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ, ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν· υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

49. καὶ στὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, αὐτὸν φωνηθῆναι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ· θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε.

50. ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν.

51. καὶ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ· † ῥαββονὶ, ἵνα ἀναβλέψω.

52. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε. καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε, καὶ † ἠκολούθει τῷ ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

& principes eorum potestatem habent ipsorum.

43. Non ita est autem in vobis, sed quicumque a) voluerit fieri major, erit vester minister; a) Matth. 20, 26. sqq.

44. & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam & Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

46. a) Et veniunt Jericho; et proficiscente eo de Jericho, et discipulis ejus, et plurima multitudine, filius Timaei Bartimaeus caecus, sedebat juxta viam mendicans. a) v. 46–52. Matth. 20, 29–34. Luc. 18, 35–43.

47. Qui cum audisset, quia Jesus Nazarenus est, coepit clamare et dicere: Jesu, fili David! miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David! miserere mei.

49. Et stans Jesus praecepit illum vocari. Et vocant caecum, dicentes ei: Animaequior esto! surge, vocat te!

50. Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis, faciam? Caecus autem dixit ei: Rabboni! ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade! fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur eum in via.

Cap. XI.

1. Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς ἱερουσαλὴμ, εἰς † βηθφαγὴ καὶ βηθανίαν

1. a) Et cum appropinquarent Ierosolymae, & Bethaniae ad montem

v. 43. C. Ed. 1. Er. ἔτως. — "Ed. omn. Er. add. ὑμων. — "' Ed. 1. 5. St. διακονος ὑμων. — v. 44. Ed. omn. Er. St. ἀν. — v. 46. Ed. 1. Er. ἐρχεται. — v. 47. Ed. omn. Er. ναζαραιος. — v. 51. C. St. ῥαβουνι. Mt. Gb. ῥαββουνι. — v. 52. Gb. ηκολουθει αὐτῳ. C. ηκολουθησε. — v. 1. C. βηθσφαγη.

Digitized by Google

πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

Olivarum, mittit duos ex discipulis suis, a) v. 1—10. Matth. 21, 1—11. Luc. 19, 29—44. Joh. 12, 12—15.

2. καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην, τὴν κατέναντι ὑμῶν. καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν, εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

2. & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit; solvite illum, & adducite!

3. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· τί ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν † ἀποστέλλει ὧδε.

3. Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? Dicite, quia Domino necessarius est! & continuo illum dimittet huc.

4. ἀπῆλθον δὲ, καὶ εὗρον † πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν αὐτόν.

4. Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio; & solvunt eum.

5. καί τινες τῶν ἐκεῖ † ἑστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον;

5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6. οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς, καθὼς ἐνετείλατο ὁ ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.

6. Qui dixerunt eis, sicut praeceperat illis Jesus, et dimiserunt eis [1]).

7. καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ † ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐπ' † αὐτῷ.

7. Et duxerunt pullum ad Jesum; & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.

8. πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ † στιβάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν.

8. Multi autem vestimenta sua straverunt in via; alii autem frondes caedebant de arboribus, & sternebant in via.

9. καὶ οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες· ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·

9. Et qui praeibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna!

10. εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία † ἐν ὀνόματι κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν δαυΐδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

10. Benedictus a), qui venit, in nomine Domini! Benedictum, quod venit, regnum patris nostri David! Hosanna in excelsis! a) Ps. 117, 25. sq.

11. καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἱεροσόλυμα ὁ † ἰησοῦς, † καὶ εἰς τὸ ἱερόν· καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη ἔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

11. Et introivit Ierosolymam in templum; & circumspectis omnibus, cum jam vespera esset hora, a) exiit in Bethaniam cum duodecim. a) v. 11—14. Matth. 21, 17. sqq.

---

v. 3. Ed. omn. Er. St. ἀποστελλει. — v. 4. C. St. Mt. τον πωλον. — v. 5. C. ἑσωτων. — v. 7. Gb. ἐπιβαλλουσιν. — ᵛEd. 1. Er. ἐπ' αὐτην. — v. 8. Ed. omn. Er. στιβαδας. — v. 10. ἐν ὀνομ. κυρ. omitt. Gb. — v. 11. Ed. omn. Er. ὁ κυριος. — ᵛC. omitt. και.

1) 1590. eos.

Digitized by Google

12. καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ βηθανίας, ἐπείνασε.

13. καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν, ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ· καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν, οὐδὲν εὗρεν, εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

14. καὶ ἀποκριθεὶς † ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν † φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

15. καὶ ἔρχονται εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν † ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψε.

16. καὶ οὐκ ἤφιεν, ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

17. καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς· οὐ γέγραπται· ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν.

18. καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν, πῶς αὐτὸν † ἀπολέσουσιν· ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν· ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

19. καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως.

20. καὶ πρωὶ παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

21. καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ πέτρος, λέγει αὐτῷ· ῥαββὶ, ἴδε, ἡ συκῆ, ἣν κατηράσω, † ἐξήρανται.

22. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς· ἔχετε πίστιν θεοῦ.

12. Et alia die cum exirent a Bethania, esuriit.

13. Cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit, si quid forte inveniret in ea; et cum venisset ad eam, nihil invenit praeter folia; non enim erat tempus ficorum.

14. Et respondens dixit ei: Jam a) non amplius in aeternum ex te fructum quisquam manducet! Et audiebant discipuli ejus. a) Luc. 13, 6. 7.

15. a) Et veniunt 1) Ierosolymam. Et cum introisset in templum, coepit ejicere vendentes, & ementes in templo; & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit. a) v. 15–18. Matth. 21, 12–15. Luc. 19, 45–48. Joh. 2, 15–18.

16. Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum.

17. Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: „Quia domus mea, „domus orationis vocabitur omnibus „gentibus a)?" Vos autem fecistis eam speluncam latronum. a) Jes. 56, 7. Jer. 7, 11.

18. Quo audito, principes Sacerdotum & Scribae quaerebant a), quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus. a) Luc. 20, 19.

19. a) Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate. a) v. 19–26. Matth. 21, 20–22.

20. Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi! ecce! ficus, cui maledixisti, aruit.

22. Et respondens Jesus ait illis: Habete fidem Dei!

---

v. 14. ὁ ἰησους. omitt. Gb. — "C. φαγῃ. — v. 15. ὁ ἰησους omitt. Gb. — v. 18. C. Mt. ἀπολεσωσιν. — v. 21. Ed. omn. Er. ἐξηρανται.

1) 1590. add. iterum.

Digitized by Google

23. ἀμὴν † γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι, ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ· ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ † πιστεύῃ, ὅτι, ἃ λέγει, γίνεται· ἔσται αὐτῷ, ὃ ἐὰν εἴπῃ.

23. Amen dico vobis: Quia, quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare! & non haesitaverit in corde suo, sed crediderit, quia, quodcumque dixerit, fiat: fiet ei.

24. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· πάντα, ὅσα ἂν προσευχόμενοι † αἰτεῖσθε, πιστεύετε, ὅτι λαμβάνετε· καὶ ἔσται ὑμῖν.

24. Propterea dico vobis: Omnia a) quaecumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis.

a) Matth. 7, 7. sqq.

25. καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατά τινος· ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

25. Et cum stabitis a) ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem; ut et Pater vester, qui in coelis est, dimittat vobis peccata vestra.

a) Matth. 5, 23. sqq.

26. † εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

26. Quod a) si vos non dimiseritis; nec Pater vester, qui in coelis est, dimittet vobis peccata vestra.

a) Matth. 6, 14. sq.

27. καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι·

27. a) Et veniunt rursus Ierosolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi Sacerdotes, et Scribae, & Seniores, a) v. 27–33. Matth. 21, 23–32. Luc. 20, 1–8.

28. καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

28. & dicunt ei: In qua potestate haec facis? & quis dedit tibi hanc potestatem, ut ista facias?

29. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· ἐπερωτήσω ὑμᾶς † καὶ ἐγὼ ἕνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

29. Jesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos & ego unum verbum, et respondete mihi; & dicam vobis, in qua potestate haec faciam.

30. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι.

30. Baptismus Ioannis, de coelo erat? an ex hominibus? Respondete mihi:

31. καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ· διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

31. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus: De coelo! dicet [1]): Quare ergo non credidistis ei?

32. ἀλλ' † ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων· ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἦν.

32. Si dixerimus: Ex hominibus! timemus populum; omnes enim habebant a) Ioannem, quia vere propheta esset. a) Matth. 14, 5.

---

v. 23. Ed. omn. Er. omitt. γαρ. — "C. πιστευσει. — v. 24. C. αἰτησθε. — v. 26. deest in Edit. omn. Erasmi. — v. 29. St. Gb. ερω. — v. 32. C. et Mt. omitt. ἐαν.

1) 1590. add. nobis.

Digitized by Google

33. καὶ ἀποκριθέντες, λέγουσι τῷ Ἰησοῦ· οὐκ οἴδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

33. Et respondentes, dicunt Jesu: Nescimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec faciam.

Cap. XII.

1. καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς † λέγειν· ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε.

1. [a] Et coepit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & aedificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est.

a) v. 1–12. Matth. 21, 33–46. Luc. 20, 9–19.

2. καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

2. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineae.

3. οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν, ἔδειραν, καὶ ἀπέστειλαν † κενόν.

3. Qui apprehensum eum cecíderunt, & dimiserunt vacuum.

4. καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· † κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.

4. Et iterum misit ad illos alium servum; & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5. καὶ † πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν † δέροντες, τοὺς δὲ † ἀποκτείνοντες.

5. Et rursum alium misit; et illum occiderunt, et plures alios: quosdam caedentes, alios vero occidentes [a].

a) Act. 7, 52.

6. ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων, ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων· ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

6. Adhuc ergo unum habens filium carissimum; & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum!

7. ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς † ἑαυτούς· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ † ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est haeres! venite, occidamus eum! & nostra erit haereditas.

8. καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

8. Et apprehendentes eum, occiderunt; & ejecerunt extra vineam.

9. τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

9. Quid ergo faciet Dominus vineae? Veniet et perdet colonos; & dabit vineam aliis.

10. οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ

10. Nec scripturam hanc legistis: „Lapidem, quem reprobaverunt aedi-

v. 1. Ed. omn. Er. λαλειν. — v. 3. Ed. 1. 2. Er. καινον. — v. 4. Ed. omn. Er. και εκεινον. — v. 5. Gb. omitt. παλιν. — "C. Mt. δαιροντες. — "'C. αποκτενοντες. — v. 7. C. αυτες. — "Ed. 1. 2. 3. Er. υμων.

Digitized by Google

οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·

11. παρὰ κυρίε ἐγένετο αὕτη· καὶ ἔξι θαυμαζὴ ἐν ὀφθαλμοῖς † ἡμῶν.

12. καὶ ἐζήτεν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἔγνωσαν γὰρ, ὅτι πρὸς αὐτὲς τὴν παραβολὴν εἶπε· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

13. καὶ ἀποζέλλουσι πρὸς αὐτόν τινας τῶν φαρισαίων καὶ † τῶν ἡρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

14. οἱ δὲ ἐλθόντες λέγεσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τῦ θεῦ διδάσκεις· ἔξεσι κῆνσον καίσαρι δοῦναι, ἢ οὔ, δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;

15. ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.

16. οἱ δὲ ἤνεγκαν, καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· καίσαρος.

17. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησῦς εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τὰ καίσαρος καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ· καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.

18. καὶ ἔρχονται σαδδεκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγεσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες·

19. διδάσκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι, ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ † καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτῦ τὴν γυναῖκα αὐτῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτῦ.

20. ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ

„ficantes, hic factus est in caput anguli;

11. „a Domino factum est istud, „& est mirabile in oculis nostris [a]?"

a) Ps. 117, 22.

12. Et quaerebant eum tenere; & timuerunt turbam; cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo, abierunt.

13. [a] Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisaeis & Herodianis, ut eum caperent in verbo.

a) v. 13–27. Matth. 22, 15–33. Luc. 20, 20–40.

14. Qui venientes, dicunt ei: Magister, scimus, quia verax es, & non curas quemquam; nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces; licet dari [1]) tributum Caesari? an non dabimus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium, ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago haec & inscriptio? Dicunt ei: Caesaris.

17. Respondens autem Jesus dixit illis: Reddite [a]) igitur, quae sunt Caesaris, Caesari; & quae sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

a) Rom. 13, 7.

18. Et venerunt ad eum Sadducaei, qui dicunt [a]) resurrectionem non esse, & interrogabant eum, dicentes:

a) Act. 23, 8.

19. Magister! Moyses nobis scripsit, ut, „si cujus frater mortuus fue„rit, & dimiserit uxorem, & filios non „reliquerit, accipiat frater ejus uxo„rem ipsius, & resuscitet semen fra„tri suo [a]."

a) Deut. 25, 5.

20. Septem ergo fratres erant; &

---

v. 11. Mt. ὑμων. — v. 13. C. omitt. των. — v. 19. Ed. omn. Er. St. καταλειπη.

1) 1590. dare.

Digitized by Google

πρῶτος ἔλαβε γυναῖκα; καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.

21. καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος † ὡσαύτως.

22. καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα. ἐσχάτη † πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

23. ἐν τῇ † ἓν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, τίνος αὐτῶν ἔσαι γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.

24. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;

25. ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε † γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν, ὡς ἄγγελοι, † οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

26. περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ μωσέως, ἐπὶ † τῆ βάτῳ ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, λέγων· ἐγὼ ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ;

27. † οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων· ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

28. καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμματέων ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς, ὅτι καλῶς † αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτόν· ποία ἐστὶ πρώτη † πασῶν ἐντολή;

29. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ· ὅτι πρώτη † πασῶν τῶν ἐντολῶν· ἄκουε ἰσραήλ· κύριος, ὁ θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστι·

30. καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν

primus accepit uxorem, et mortuus est, non relicto semine.

21. Et secundus accepit eam, & mortuus est; & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eam similiter septem; & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23. In resurrectione ergo cum resurrexerint, cujus de his erit uxor? Septem enim habuerunt eam uxorem.

24. Et respondens Jesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25. Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt [1]) sicut angeli in coelis.

26. De mortuis autem, quod resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: „Ego sum Deus Abra„ham, & Deus Isaac, & Deus Ja„cob?" a)

a) Exod. 3, 6.

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28. a) Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns, quoniam bene illis responderit, interrogavit eum, quod esset primum omnium mandatum.

a) v. 28—34. Matth. 22, 34—40.

29. Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: „Au„di, Israël! Dominus Deus tuus, De„us unus est:

30. „Et diliges Dominum Deum

---

v. 21. Ed. 1. 2. Er. ὡσαυτος. — v. 22. Ed. omn. Er. add. δε. — v. 23. C. et Mt. omitt. ἐν. — v. 25. C. ἐκγαμισκονται. — "οἱ omitt. Gb. — v. 26. C. της. — v. 27. C. ἐκ ἐστιν ὁ θεος θεος νεκρων, ἀλλα ζωντων. Gb. Mt. οὐκ ἐστιν ὁ θεος νεκρων, ἀλλα ζωντων. — v. 28. C. omitt. αὐτοις. — "Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. παντων. — v. 29. Mt. Gb. παντων ἐντολη.

1) 1590. erunt sicut angeli Dei.

Digitized by Google

σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.

31. καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.

32. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεύς· καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι †, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.

33. καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλοκαυτωμάτων καὶ † θυσιῶν.

34. καὶ ὁ ἰησοῦς ἰδὼν † αὐτὸν, ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

35. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ χριστὸς υἱός ἐστι δαυίδ;

36. αὐτὸς γὰρ δαυὶδ εἶπεν ἐν † πνεύματι ἁγίῳ· † λέγει ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

37. αὐτὸς οὖν δαυὶδ λέγει αὐτὸν κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; καὶ † ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

38. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς,

39. καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ † πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·

„tuum ex toto corde tuo, & ex tota „anima tua, & ex tota mente tua, & „ex tota virtute tua." a) Hoc est primum mandatum. a) Deut. 6, 4. 5.

31. Secundum autem simile est illi: „Diliges a) proximum tuum, tan„quam te ipsum." Majus horum aliud mandatum non est. a) Lev. 19, 18. Matth. 22, 39.

32. Et ait illi Scriba: Bene, Magister! in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius praeter eum.

33. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine; & diligere proximum tanquam se ipsum, majus est omnibus holocautomatibus 1) & sacrificiis.

34. Jesus autem videns, quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. a) Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribae, Christum filium esse David? a) v. 35–37. Matth. 22, 41–46. Luc. 20, 41–44.

36. Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: „Dixit Dominus Domino „meo, sede a dextris meis, donec po„nam inimicos tuos scabellum pedum „tuorum." a) a) Ps. 109, 1.

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, et unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. a) Et dicebat eis in doctrina sua: Cavete a Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro: a) v. 38–40. Luc. 20, 45–47. Matth. 23, 1. sqq.

39. & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in coenis;

---

v. 32. Ed. omn. Er. εἷς ἐστι θεος. — v. 33. Ed. omn. Er. των θυσιων. — v. 34. Ed. omn. Er. omitt. αὐτον. — v. 36. St. τῳ πνευματι τῳ ἁγιῳ. — Ed. omn. Er. εἰπεν. — v. 37. C. omitt. ὁ. — v. 39. C. πρωτοκλησιας.

1) 1590. holocaustomatibus.

Digitized by Google

40. οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixae orationis; hi accipient prolixius judicium.

41. καὶ καθίσας ὁ ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει, πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι † ἔβαλλον πολλά.

41. [a] Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba jactaret aes in gazophylacium, et multi divites jactabant multa.

a) v. 41–44. Luc. 21, 1–4.

42. καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης.

42. Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans:

43. καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, † εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν † βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus [a] omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

a) 2 Cor. 8, 12.

44. πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt; haec vero de penuria sua omnia, quae habuit, misit totum victum suum.

Cap. XIII.

1. Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς † τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· διδάσκαλε, ἴδε, ποταποὶ λίθοι, καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.

1. [a] Et cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister! aspice, quales lapides, et quales structurae! a) v. 1–37. Matth. 24, 1–36. Luc. 21, 5–36.

2. † καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; ὃ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ † λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

2. Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas aedificationes? Non relinquetur [a] lapis super lapidem, qui non destruatur. a) Luc. 19, 44.

3. καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν πέτρος, καὶ ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης, καὶ ἀνδρέας·

3. Et cum sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, et Jacobus, et Ioannes, et Andreas:

4. εἰπὲ † ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν † μέλλῃ † πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;

4. Dic nobis, quando ista fient? et quod signum erit, quando haec omnia incipient consummari?

5. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς,

5. Et respondens Jesus, coepit

v. 41. C. ἐβαλον. — v. 43. Ed. omn. Er. Mt. St. λεγει. — "C. Ed. 1. 2. Er. βαλλοντων. — v. 1. C. add. ἐκ. — v. 2. C. και αποκριθεις ὁ ιησους. — "Ed. omn. Er. λιθος. — v. 4. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμιν. — "Ed. omn. Er. St. μελλει. — "C. ταυτα παντα.

Digitized by Google

ἤρξατο λέγειν· βλέπετε, μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

6. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

7. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι· ἀλλ' οὔπω τὸ τέλος.

8. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί.

9. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων † σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

10. καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

11. ὅταν δὲ † ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε, τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

12. παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

13. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

14. ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, † τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, † ἑστὸς, ὅπου οὐ δεῖ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη·

15. ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω εἰς † τὴν οἰκίαν, μηδὲ εἰσελθάτω, ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

dicere illis: Videte, ne quis vos seducat!

6. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum; et multos seducent.

7. Cum audieritis autem bella, et opiniones bellorum, ne timueritis; oportet enim haec fieri; sed nondum finis.

8. Exsurget enim gens contra gentem, et regnum super regnum, et erunt terrae motus per loca, et fames. Initium dolorum haec.

9. Videte a) autem vosmet ipsos! Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapulabitis, et ante praesides et reges stabitis propter me, in testimonium illis. a) Matth. 10, 17. sq.

10. Et in omnes gentes primum oportet praedicari Evangelium.

11. Et cum duxerint vos tradentes, nolite a) praecogitare, quid loquamini; sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. a) Matth. 10, 19. sq.

12. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium; et consurgent filii in parentes, et morte afficient eos.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui a) autem sustinuerit in finem, hic salvus erit. a) Matth. 24, 13.

14. Cum a) autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet, qui legit, intelligat! tunc, qui in Judaea sunt, fugiant in montes; a) Matth. 24, 15.

15. et qui a) super tectum, ne descendat in domum, nec introeat, ut tollat quid de domo sua; a) Matth. 24, 17.

---

v. 9. Ed. omn. Er. ἀχθησεσθε. — v. 11. Gb. ἀγωσιν. — v. 14. το ῥηθεν ὑπ. δαν. τ. προφ. omitt. Gb. — " ". Mt. Gb. ἑστως. — v. 15. C. omitt. την.

Digitized by Google

16. καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὢν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

16. et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.

17. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

17. Vae autem praegnantibus, et nutrientibus in illis diebus!

18. προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.

18. Orate vero, ut hyeme non fiant.

19. ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλῖψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεὸς, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

20. καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro; sed propter electos, quos elegit, breviavit dies.

21. καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ· ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστός· † ἤ, ἰδοὺ, ἐκεῖ· μὴ † πιστεύετε.

21. Et tunc [a], si quis vobis dixerit: Ecce! hic est Christus, ecce! illic; ne credideritis.

a) Luc. 17, 23.

22. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

22. Exsurgent enim pseudochristi [a], & pseudoprophetae, & dabunt signa, & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

a) cf. v. 6. Matth. 7, 15.

23. ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ, προείρηκα ὑμῖν πάντα.

23. Vos ergo videte! ecce, praedixi vobis omnia.

24. ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς·

24. Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum;

25. καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, σαλευθήσονται.

25. & stellae coeli erunt decidentes, et virtutes, quae in coelis sunt, movebuntur.

26. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ δόξης.

26. Et tunc videbunt [a] Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

a) Matth. 24, 29. sq. 26, 64.

27. καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

27. Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terrae, usque ad summum coeli.

28. ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν † αὐτῆς ἤδη ὁ κλα-

28. A ficu autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fue-

v. 21. Ed. omn. Er. omitt. ἡ. — "C. St. Mt. πιστευσητε. — v. 28. C. δη ὁ κλαυδμος αὐτης.

Digitized by Google

δος ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφυῇ τὰ φύλλα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

rit, & nata fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo sit aestas;

29. † οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις.

29. sic et vos cum videritis haec fieri, scitote, quod in proximo sit in ostiis.

30. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται.

30. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio haec, donec omnia [a] ista fiant. a) v. 6—29.

31. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ † παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

31. Coelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης † καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν· οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν † οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ.

32. De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in coelo, neque Filius, nisi Pater.

33. βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ, πότε ὁ καιρός ἐστιν·

33. Videte [a], vigilate, et orate! nescitis enim, quando tempus sit.
a) Matth. 25, 13.

34. ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφεὶς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο, ἵνα γρηγορῇ.

34. Sicut [a] homo, qui peregre profectus, reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem cujusque operis, et janitori praecepit, ut vigilet.
a) Matth. 25, 14-30. Luc. 19, 12. sqq.

35. γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὀψὲ, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ·

35. Vigilate ergo! (nescitis enim, quando dominus domus veniat; sero an media nocte, an galli cantu, an mane)

36. μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ † ὑμᾶς καθεύδοντας.

36. ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.

37. ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω· γρηγορεῖτε.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate!

Cap. XIV.

1. Ἦν δὲ τὸ πάσχα, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν † ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν.

1. [a] Erat autem Pascha [b] et Azyma post biduum; et quaerebant [c] summi Sacerdotes & Scribae, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.
a) v. 1. 2. Matth 26, 1—5. Luc. 21, 37—22, 2.
b) Matth. 26, 17. c) Joh. 11, 47. sqq.

2. ἔλεγον δὲ· μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσαι τοῦ λαοῦ.

2. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

---

v. 29. Ed. omn. Er. ὅτως. — v. 31. Gb. παρελευσεται. — v. 32. C. και ὡρας. Mt. ἡ ὡρας. Gb. ἡ της ὡρας. — C. add. τῳ. — v. 36. Ed. 2. Er. ὑμους. — v. 1. Mt. omitt. ἐν.

Digitized by Google

3. καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

3. a) Et cum esset Bethaniae in domo Simonis leprosi, & recumberet; venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, et fracto alabastro effudit super caput ejus.

a) v. 3–9. Matth. 26, 6–13. Joh. 12, 1–8.

4. ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες· εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;

4. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. ἠδύνατο γὰρ τοῦτο † πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.

5. Poterat enim unguentum istud vaenundari plus, quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο † ἐν ἐμοί.

6. Jesus autem dixit: Sinite eam! quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

7. Semper enim pauperes habetis vobiscum; et cum volueritis, potestis illis benefacere; me autem non semper habetis.

8. ὃ † ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε· προέλαβε, μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

8. Quod habuit haec, fecit; praevenit ungere corpus meum in sepulturam.

9. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου † ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

9. Amen dico vobis: Ubicumque praedicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit haec, narrabitur in memoriam ejus.

10. καὶ ὁ ἰούδας, ὁ ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.

10. a) Et Judas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

a) v. 10. 11. Matth. 26, 14–16. Luc. 22, 3–6.

11. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτει, πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῷ.

11. Qui audientes, gavisi sunt; & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quaerebat, quomodo illum opportune traderet.

12. καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ποῦ θέλεις ἀπελθόντες † ἑτοιμάσομεν, ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;

12. a) Et primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, et paremus tibi, ut manduces Pascha b)?

a) v. 12–25. Matth. 26, 17–29. Luc. 22, 7–23.
b) Exod. 12.

13. καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς· ὑπά-

13. Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem; &

v. 5. Gb. add. το μυρον. — v. 6. Ed. omn. Er. St. εἰς ἐμε. — v. 8. Ed. omn. Er. St. εἶχεν. — v. 9. Gb. ἀν. — v. 12. Gb. Mt. ἑτοιμασωμεν.

Digitized by Google

γετε εἰς τὴν πόλιν· καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος, κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ.

occurret vobis homo, lagenam aquae bajulans, sequimini eum;

14. καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ· ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει· ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

14. et quocumque introierit, dicite domino domus, quia Magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15. καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει † ἀνώγεον μέγα, ἐστρωμένον, ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε † ἡμῖν.

15. Et ipse vobis demonstrabit coenaculum grande, stratum; & illic parate nobis.

16. καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὗρον, καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

16. Et abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem; & invenerunt, sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha.

17. καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.

17. Vespere autem facto, venit cum duodecim.

18. καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν, καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.

18. Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait Jesus: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

19. οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ, εἷς καθ' εἷς· μή τι ἐγώ; καὶ ἄλλος· μή τι ἐγώ;

19. At illi coeperunt contristari, & dicere ei singulatim: Numquid ego?

20. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit a) mecum manum in catino. a) Joh. 13, 18.

21. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. ἀὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

21. Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo; vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur! bonum erat ei, si non caset natus homo ille.

22. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ ἰησοῦς ἄρτον, † εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε· λάβετε, † φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.

22. Et manducantibus illis, accepit a) Jesus panem; & benedicens fregit, et dedit eis, et ait: Sumite, hoc est corpus meum. a) 1 Cor. 11, 26. sqq.

23. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.

23. Et accepto calice, gratias agens dedit eis; et biberunt ex illo omnes.

24. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.

24. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

---

v. 15. C. ἀναγαιον. — "Mt. ὑμιν. — v. 22. C. add. και. — "φαγετε omitt. Gb.

Digitized by Google

25. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ † γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

26. καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

27. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὅτι γέγραπται· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.

28. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω † ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν.

29. ὁ δὲ πέτρος ἔφη αὐτῷ· καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται †, ἀλλ' οὐκ ἐγώ.

30. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι † σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

31. ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον· ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή σε † ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

32. καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα † γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε, ἕως † ἀπελθὼν προσεύξομαι.

33. καὶ παραλαμβάνει τὸν πέτρον, καὶ † ἰάκωβον, καὶ ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

34. καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε †.

35. καὶ † προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ προσηύχετο, ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα.

25. Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

26. a) Et hymno dicto exierunt in montem Olivarum. a) v. 26–31. Matth. 26, 30–35. Luc. 22, 39.

27. Et ait eis Jesus: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista, quia scriptum est: „Percutiam pastorem, et „dispergentur oves a)." a) Zach. 13, 7.

28. Sed postquam resurrexero, praecedam a) vos in Galilaeam. a) c. 16, 7.

29. Petrus a) autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te: sed non ego. a) Luc. 22, 33.

30. Et ait illi Jesus: Amen dico tibi: Quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus a). a) cf. v. 66. sqq.

31. At ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori a) tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant. a) Joh. 13, 37.

32. a) Et veniunt in praedium, cui nomen Gethsemani, et ait discipulis suis: Sedete hic, donec orem. a) v. 32–46. Matth. 26, 36–50. Luc. 22, 40–54. Joh. 18, 1.

33. Et assumit a) Petrum, et Jacobum, et Ioannem secum; et coepit pavere, et taedere. a) Matth. 17, 1.

34. Et ait illis: Tristis a) est anima mea usque ad mortem! sustinete hic, et vigilate! a) Joh. 12, 27.

35. Et cum processisset paululum, procidit super terram; et orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora,

---

v. 25. Mt. γενηματος. — v. 28. C. ὑμων. — v. 29. C. add. ἐν σοι. — v. 30. ου omitt. Ed. omn. Er. St. — v. 31. C. ἀπαρνησωμαι. — v. 32. Ed. omn. Er. γεθσημανει. — " C. Ed. 1. Er. St. Mt. omitt. ἀπελθων. Gb. προσευξωμαι omis. ἀπελθων. — v. 33. Ed. omn. Er. St. τον ἰακωβον. — v. 34. μετ' ἐμου add. C. — v. 35. Ed. 1. Er. Mt. προσελθων.

Digitized by Google

36. καὶ ἔλεγεν· ἀββᾶ ὁ πατὴρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ.

36. et dixit: Abba pater! omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me, sed non, quod ego volo, sed quod tu.

37. καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας· καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις· οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;

37. Et venit, et invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon! dormis? non potuisti una hora vigilare?

38. γρηγορεῖτε καὶ † προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

38. Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma.

39. καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.

39. Et iterum abiens, oravit, eumdem sermonem dicens.

40. καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ οὐκ † ἤδεισαν, τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.

40. Et reversus, denuo invenit eos dormientes (erant enim oculi eorum gravati), et ignorabant, quid responderent ei.

41. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε † τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδὲ, παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.

41. Et venit tertio, et ait illis: Dormite jam, et requiescite! Sufficit! venit hora! ecce! Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ, ὁ παραδιδούς με ἤγγικε.

42. Surgite, eamus! ecce! qui me tradet, prope est.

43. καὶ εὐθέως, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας, εἷς ὢν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν γραμματέων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

43. [a] Et, adhuc eo loquente, venit Judas Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo turba multa, cum gladiis et lignis, [1]) a summis Sacerdotibus, et Scribis, et Senioribus.

a) v. 43–52. Matth. 26, 47–56. Luc. 22, 47–53. Joh. 18, 2–11.

44. δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν † σύσσημον αὐτοῖς, λέγων· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτὸν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.

44. Dederat autem traditor ejus signum eis, dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, et ducite caute.

45. καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ, † λέγει· † ῥαββί, ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

45. Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave, Rabbi! et osculatus est eum.

46. οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

46. At illi manus injecerunt in [2]) eum, et tenuerunt eum.

---

v. 38. Ed. 1. 2. Er. προσευχετε. — v. 40. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἠδησαν. — v. 41. Ed. 1. Er. omitt. το. — v. 44. Ed. 4. 5. Er. συνημον. — v. 45. Ed. omn. Er. λεγει αυτῳ. — C. χαιρε, ῥαββι.

1) 1590. add. missi. 2) 1590. in Jesum.

Digitized by Google

47. εἷς δέ † τις τῶν παρεστηκότων, σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

47. Unus autem quidam de circumstantibus, educens gladium, percussit servum summi Sacerdotis, & amputavit illi auriculam.

48. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, συλλαβεῖν με.

48. Et respondens Jesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis, et lignis comprehendere me?

49. καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ, διδάσκων· καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί.

49. Quotidie a) erum apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur b) Scripturae.

a) Joh. 18, 20. b) Matth. 26, 54.

50. καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.

50. Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

51. καὶ εἷς τις νεανίσκος † ἠκολούθει αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ· καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι.

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo; & tenuerunt eum.

52. ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

52. At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

53. καὶ ἀπήγαγον τὸν ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμματεῖς.

53. a) Et adduxerunt Jesum ad summum Sacerdotem; & convenerunt omnes Sacerdotes, & Scribae, & Seniores.

a) v. 53. 54. Matth. 26, 57. 58. Luc. 22, 54. 55. Joh. 18, 12—15.

54. καὶ ὁ πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

54. Petrus autem a longe secutus est eum, usque intro in atrium summi Sacerdotis; & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

55. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτων κατὰ τοῦ ἰησοῦ μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν· καὶ οὐχ εὕρισκον.

55. a) Summi vero Sacerdotes, & omne concilium quaerebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traderent; nec inveniebant.

a) v. 55—65. Matth. 26, 59—68.

56. πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν.

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum; & convenientia testimonia non erant.

57. καί τινες ἀναστάντες, ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες·

57. Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

58. ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος· ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν

58. Quoniam nos audivimus eum dicentem: Ego a) dissolvam templum

---

v. 47. Ed. 1. 2. Er. omitt. τις. — v. 51. C. St. Mt. ἠκολουθησαν.

τοῦτον † τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.

59. καὶ οὐδὲ οὕτως † ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

60. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς † μέσον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

61. ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

62. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐγώ εἰμι. καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου † ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

63. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαῤῥήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ, λέγει· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;

64. ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν † φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν † εἶναι ἔνοχον θανάτου.

65. καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ· προφήτευσον. καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.

66. καὶ ὄντος τοῦ πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως·

67. καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει· καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα.

68. ὁ δὲ ἠρνήσατο, λέγων· οὐκ οἶδα, † οὐδὲ ἐπίσταμαι, τί † σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

hoc, manu factum, & per [1]) triduum, aliud, non manu factum, aedificabo. a) Matth. 26, 61.

59. Et non erat conveniens testimonium illorum.

60. Et exurgens summus Sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quae tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus, Filius Dei benedicti!

62. Jesus autem dixit illi: Ego sum; & videbitis a) Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus coeli. a) c. 13, 26.

63. Summus autem Sacerdos, scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam; quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt a), eum esse reum mortis. a) Matth. 26, 66.

65. Et coeperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum caedere, & dicere ei: Prophetiza! & ministri alapis eum caedebant.

66. a) Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi Sacerdotis; a) v. 66—72. Matth. 26, 69—75. Luc. 22, 56—62. Joh. 18, 14—18. 25—27.

67. et cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Jesu Nazareno eras!

68. At ille negavit, dicens; Neque scio, neque novi, quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

---

v. 58. Ed. 1. Er. omitt. τον. — v. 59. Ed. 1. 2. Er. ἰσαι ἦν ἡ μαρτυριαι αὐτων. Ed. 3. 4. Er. ἰσαι· ἦν αἱ μαρτυριαι αὐτων. Ed. 5. Er. ἦσαν αἱ μαρτυριαι αὐτων. — v. 60. Ed. omn. Er. St. το μεσον. — v. 62. Ed. omn. Er. καθημενον ἐκ δεξιων. — v. 64. Ed. 1. 2. 3. Er. φαινετε. — "C. ἐνοχον εἰναι. — v. 68. C. ἐτε. — "Ed. omn. Er. omitt. συ.

1) 1590. et post.

Digitized by Google

69. καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν· ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν.

70. ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ πέτρῳ· ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ· καὶ ἡ λαλιά σε ὁμοιάζει.

71. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ † ὀμνύειν· ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε.

72. καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ πέτρος † τῶ ῥήματος, ὃ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δὶς, ἀπαρνήσῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν, ἔκλαιε.

69. Rursus autem cum vidisset illum ancilla, coepit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est!

70. At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus, qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es! nam & Galilaeus es.

71. Ille autem coepit anathematizare, & jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat a) ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit flere.

a) v. 30.

Cap. XV.

1. Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν ἰησοῦν, ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ πιλάτῳ.

1. Et a) confestim, mane consilium facientes summi Sacerdotes, cum Senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Jesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

a) Matth. 27, 1.

2. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ πιλάτος· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ· σὺ λέγεις.

2. a) Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judaeorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis!

a) v. 2–20. Matth. 27, 11–31. Luc. 23, 2–25. Joh. 18, 33–19, 16.

3. καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά †.

3. Et accusabant eum summi Sacerdotes in multis.

4. ὁ δὲ πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; ἴδε, πόσα σου καταμαρτυροῦσιν.

4. Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide! in quantis te accusant.

5. ὁ δὲ ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν πιλάτον.

5. Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἕνα δέσμιον, ὅνπερ ἠτοῦντο.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petissent.

7. ἦν δὲ ὁ λεγόμενος βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον † πεποιήκεισαν.

7. Erat autem, qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

---

v. 71. Mt. Gb. ὀμνύναι. — v. 72. C. Mt. το ῥημα, ὁ. — v. 3. αὐτος δε ὐδεν ἀπεκρινατο add. C. — v. 7. Ed. 2. Er. πεποιηκασι· Ed. 3. Er. ἐπεποιηκειαν. Ed. 4. 5. Er. ἐπεποιηκεισαν.

Digitized by Google

8. καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξατο αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ ἐποίει αὐτοῖς.

9. ὁ δὲ πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων· θέλετε, ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;

10. ἐγίνωσκε γὰρ, ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

11. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς.

12. ὁ δὲ πιλάτος ἀποκριθεὶς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς· τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε βασιλέα τῶν ἰουδαίων;

13. οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν· σταύρωσον αὐτόν.

14. ὁ δὲ πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ † περισσοτέρως ἔκραξαν· σταύρωσον αὐτόν.

15. ὁ δὲ πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε τὸν ἰησοῦν, φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ.

16. οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον· καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.

17. καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον.

18. καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν· † χαῖρε ὁ † βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.

19. καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ· καὶ τιθέντες τὰ γόνατα, προσεκύνουν αὐτῷ.

20. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

21. καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα σίμωνα, κυρηναῖον, ἐρχόμενον † ἀπ'

8. Et cum ascendisset turba, coepit rogare; sicut semper faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judaeorum?

10. Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum summi Sacerdotes.

11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam a) dimitteret eis. a) Act. 3, 14.

12. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judaeorum?

13. At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum!

14. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum!

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis caesum, ut crucifigeretur.

16. Milites autem duxerunt eum in atrium praetorii, et convocant totam cohortem;

17. et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam;

18. et coeperunt salutare eum: Ave, Rex Judaeorum!

19. Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis; & educunt illum, ut crucifigerent eum.

21. a) Et angariaverunt praetereuntem quempiam, Simonem Cyrenae-

v. 14. Gb. περισσως. — v. 18. C. add. και λεγειν· — "Ed. omn. Er. βασιλευ. — v. 21. Ed. omn. Er. απο.

Digitized by Google

ἀγρῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

um, venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, ut tolleret crucem ejus.

a) v. 21—47. Matth. 27, 32—61. Luc. 23, 26—56. Joh. 19, 17—42.

22. καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ † γολγοθᾶ τόπον· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος.

22. Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum: Calvariae locus.

23. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum; & non accepit.

24. καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, † διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

24. Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

25. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

25. Erat autem hora tertia; et crucifixerunt eum.

26. καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη· *Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.*

26. Et erat titulus causae ejus inscriptus: Rex Judaeorum.

27. καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς· ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ.

27. Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum a dextris, et alium a sinistris ejus.

28. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.

28. Et impleta est scriptura, quae dicit: „Et cum iniquis reputatus est[a]."

a) Jes. 53, 12.

29. καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες· † οὐὰ, ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν·

29. Et praetereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: Vah! qui[a] destruis templum Dei, et in tribus diebus reaedificas;

a) c. 14, 58.

30. σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

30. salvum fac temet ipsum, descendens de cruce!

31. ὁμοίως † καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους, μετὰ τῶν γραμματέων, ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.

31. Similiter et summi Sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32. ὁ χριστὸς, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν †. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

32. Christus Rex Israël! descendat nunc de cruce, ut videamus, et credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

33. γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας † ἐννάτης.

33. Et facta hora sexta, tenebrae factae sunt per totam terram, usque in horam nonam.

34. καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ † ἐννάτῃ ἐβόη-

34. Et hora nona exclamavit Je-

v. 22. C. *γολγοθαν.* — v. 24. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. *διεμεριζον.* — v. 29. Ed. omn. Er. *εαι.* — v. 31. Ed. 1. Er. *ομοιως δε οι.* — v. 32. Mt. addit *αυτῳ.* — v. 33. C. Ed. 1. Er. Mt. *ενατης.* — v. 34. C. Ed. 1. Er. Mt. *ενατη.*

Digitized by Google

σεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· ἐλωΐ, ἐλωΐ, † λαμὰ σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον· ὁ θεός † μου, ὁ θεός μου, εἰς τί με † ἐγκατέλιπες;

35. καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον· ἰδοὺ, ἠλίαν φωνεῖ.

36. δραμὼν δὲ εἷς, καὶ † γεμίσας σπόγγον ὄξους, † περιθεὶς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων· ἄφετε· ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται ἠλίας, καθελεῖν αὐτόν.

37. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

38. καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω.

39. ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι † οὕτως κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν θεοῦ.

40. ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν † μαρία † ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία † ἡ τοῦ ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ ἰωσῆ μήτηρ, καὶ σαλώμη·

41. αἳ καὶ, ὅτε ἦν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, † ἠκολούθουν αὐτῷ, † καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ, αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς ἱεροσόλυμα.

42. καὶ ἤδη ὀψίας † γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον·

43. † ἦλθεν ἰωσὴφ, ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, † τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς πιλάτον, καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ.

sus voce magna, dicens: Eloi a), Eloi, lamma sabacthani! quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! a) Ps. 21, 2.

35. Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce! Eliam vocat.

36. Currens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite! videamus, si veniat Elias ad deponendum eum.

37. Jesus a) autem emissa voce magna exspiravit. a) Joh. 19, 30.

38. Et velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum.

39. Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset, ait: Vere hic homo Filius Dei erat!

40. Erant autem et mulieres de longe aspicientes; inter quas erat Maria Magdalene a), et Maria, Jacobi minoris, et Joseph mater, et Salome; a) Luc. 8, 2.

41. et cum esset in Galilaea, sequebantur eum, et ministrabant ei, et aliae multae, quae simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

42. Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

43. venit Joseph ab Arimathaea 1) nobilis decurio, qui et ipse erat expectans regnum Dei; et audacter introivit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu.

---

v. 34. "C. Mt. λιμα. Gb. λαμμα. — "'Ed. 1. Er. omitt. μα. — "" Ed. 1. Er. ἐγκατελιπας. — v. 36. Ed. omn. Er. γεμησας. — "Ed. 1. Er. και περιθεις omis. τε. — v. 39. St. Mt. Gb. ουτω. — v. 40. Gb. Mt. add. και. — "Ed. 1. Er. omitt. ἡ. — "'Ed. omn. Er. omitt. ἡ τε. — v. 41. Mt. ἠκολουθησαν. — "Ed. 1. Er. omitt. και διηκ. αὐτῳ. — v. 42. Ed. 1. Er. γεννομενης. — v. 43. Mt. ἐλθων. — "C. και τολμησας.

1) 1590. Arimathia.

Digitized by Google

44. ὁ δὲ πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκεν. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, εἰ πάλαι ἀπέθανε.

44. Pilatus autem mirabatur, si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum, si jam mortuus esset.

45. καὶ γνοὺς ἀπὸ τῆς κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ ἰωσήφ.

45. Et cum cognovisset a centurione, donavit corpus Joseph.

46. καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν † αὐτὸν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι· καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ † πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

46. Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit [1]) sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti.

47. ἡ δὲ μαρία, ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰωσῆ, ἐθεώρει, πῦ τίθεται.

47. Maria autem Magdalene, & Maria Joseph aspiciebant, ubi poneretur.

Cap. XVI.

1. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία † ἰακώβου, καὶ σαλώμη, ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι † αὐτόν.

1. [a]) Et cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum. a) v. 1—14. Matth. 28, 1—15. Luc. 24, 1—12. Joh. 20, 1—18.

2. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.

2. Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole;

3. καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

3. et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισαι ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

4. Et respicientes, viderunt revolutum lapidem; erat quippe magnus valde.

5. καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκήν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

5. Et introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

6. ὁ δὲ λέγει αὐταῖς· μὴ ἐκθαμβεῖσθε· ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ναζαρηνὸν, τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ τόπος, ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere! Jesum quaeritis Nazarenum, crucifixum; surrexit, non est hic, ecce locus, ubi posuerunt eum.

7. ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ πέτρῳ, ὅτι προ-

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro [a]), quia praecedit [b]) [2]) vos in

---

v. 46. Ed. 1. Er. αὐτο. — "Ed. 1. Er. add. της. — v. 1. Gb. ἡ του ἰακωβου. — "G. του ἰησου.

1) 1590. add. in. 2) 1590. praecedet.

Digitized by Google

ἄγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

Galilaeam; ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. a) c. 14, 72. b) c. 14, 28.

8. καὶ ἐξελθοῦσαι †ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.

8. At illae exeuntes, fugerunt de monumento; invaserat enim eas tremor & pavor; & nemini quidquam dixerunt; timebant enim.

9. ἀναστὰς δὲ †, πρωΐ, πρώτῃ σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς †ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.

9. Surgens autem [1]) mane, prima sabbati, apparuit primo Mariae Magdalene, de qua a) ejecerat septem daemonia. a) Luc. 8, 2.

10. ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ κλαίουσι.

10. Illa vadens nunciavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus.

11. κἀκεῖνοι, ἀκούσαντες, ὅτι ζῇ, καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

11. Et illi audientes, quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

12. μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

12. Post a) haec autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam. a) Luc. 24, 13. sqq.

13. κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

13. Et illi euntes nunciaverunt ceteris; nec illis crediderunt.

14. Ὕστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἕνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν.

14. Novissime [2]) recumbentibus illis undecim apparuit a); & exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis; quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. a) Luc. 24, 36. sqq. Joh. 20, 19. sqq. Joh. 21, 1. sqq.

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

15. a) Et dixit eis: Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae! a) v. 15–18. Matth. 28, 16–20.

16. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται.

16. Qui crediderit a), & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. a) Joh. 3, 18. 36. Act. 2, 38. Rom. 10, 9.

17. σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς·

17. Signa a) autem eos, qui crediderint, haec sequentur: In nomine meo daemonia b) ejicient; linguis c) loquentur novis; a) Matth. 10, 8. b) Act. 5, 16. 8, 7. c) Act. 2, 4. 10, 46. 1 Cor. 12, 10.

18. ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσι-

18. serpentes a) tollent; & si mor-

---

v. 8. Ed. omn. Er. add. ταχυ. — v. 9. ὁ ιησους add. C. — " C. add. και. —
1) 1590. add. Jesus. 2) 1590. add. autem.

μέν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς † βλάψῃ· ἐπὶ ἀῤῥώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν.

19. Ὁ μὲν οὖν κύριος, μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

20. ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. †

tiferum quid biberint, non eis nocebit; super b) aegros manus imponent, & bene habebunt. a) Act. 28, 5. b) Act. 28, 8.

19. Et a) Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumtus est in coelum, & sedet a dextris Dei.

a) Luc. 24, 50. sqq. Act. 1, 9.

20. Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

v. 18. Ed. omn. Er. St. βλαψει. — v. 20. C. Mt. add. ἀμην.

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
LUCAM.

Cap. I.

1. Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων,

2. καθὼς † παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου·

3. ἔδοξε κἀμοὶ, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε·

4. ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

5. Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρῴδου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεύς

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quae in nobis completae sunt, rerum;

2. sicut tradiderunt nobis, qui a) ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis; a) 1 Joh. 1, 1.

3. visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile a)!

a) Act. 1, 1.

4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

5. Fuit in diebus Herodis, regis Judaeae, Sacerdos quidam nomine Za-

v. 2. St. Mt. παρεδοσαν.

Digitized by Google

τις, ὀνόματι ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας ἀβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτῦ ἐκ τῶν θυγατέρων ἀαρὼν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐλισάβετ.

charias, de vice Abia [a]; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth. a) 1 Par. 25, 10. 19.

6. ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι.

6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela.

7. καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ ἐλισάβετ ἦν στεῖρα, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

7. Et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

8. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ,

8. Factum est autem, cum Sacerdotio fungeretur [1]) in ordine vicis suae ante Deum,

9. κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου.

9. secundum consuetudinem Sacerdotii, forte exiit, ut incensum poneret, ingressus in templum Domini;

10. καὶ πᾶν τὸ πλῆθος † τῦ λαῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω, τῇ ὥρᾳ τῦ θυμιάματος.

10. & omnis multitudo populi erat orans foris [a]) hora incensi. a) Lev. 16, 17.

11. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου, ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τῦ θυσιαστηρίου τῦ θυμιάματος.

11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans a dextris altaris [a]) incensi. a) Exod. 30, 1. sqq.

12. καὶ ἐταράχθη ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος † ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum.

13. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· μὴ φοβοῦ, ζαχαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰωάννην.

13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas, Zacharia! quoniam exaudita est deprecatio tua; et [2]) uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Ioannem;

14. καὶ ἔξαι χαρά σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ † γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται.

14. & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt;

15. ἔσαι γὰρ μέγας ἐνώπιον † κυρίου· καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ· καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ.

15. erit enim magnus [a]) coram Domino: et [3]) vinum & siceram non [b]) bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae; a) Matth. 11, 11. b) Num. 6, 2. sqq.

16. καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ἐπιστρέψει † ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν.

16. & multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum;

---

v. 10. Mt. Gb. ἦν τῦ λαῦ. — v. 12. Ed. 1. Er. ἐπεσεν. — v. 14. Gb. γενσει. — v. 15. C. add. τῦ. — v. 16. Ed. omn. Er. προς.

1) 1590. add. Zacharias. 2) 1590. om. et 3) 1590. om. et.

Digitized by Google

17. καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.

17. & ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute Eliae a); ut b) convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

a) Matth. 11, 14. b) Matth. 3, 2. sqq.

18. καὶ εἶπε ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis?

19. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι γαβριὴλ, ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρός σε, καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα.

19. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel a), qui b) asto ante Deum; & missus sum loqui ad te, & haec tibi evangelizare.

a) Dan. 8, 16. b) Matth. 18, 10.

20. καὶ ἰδὲ, ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.

20. Et ecce! eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo haec fiant, pro eo, quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo.

21. καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν ζαχαρίαν· καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

21. Et erat plebs exspectans Zachariam; & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

22. ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέγνωσαν, ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς· καὶ † διέμενε κωφός.

22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt, quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23. καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.

24. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα·

24. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. ὅτι † οὕτως μοι πεποίηκεν ὁ κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.

25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium a) meum inter homines.

a) Genes. 30, 23.

26. ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς γαλιλαίας, ᾗ ὄνομα ναζαρὲτ,

26. In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth,

v. 22. Ed. omn. Er. διεμενε. — v. 25. St. Mt. Gb. ἑτω.

Digitized by Google

27. πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσὴφ, ἐξ οἴκου δαυὶδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαριάμ.

27. ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph a), de domo David, & nomen virginis Maria.

a) c. 2, 4. sq. Matth. 1, 18.

28. καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν, εἶπε· χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν.

28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena! Dominus tecum! Benedicta tu in mulieribus!

29. † ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ· καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

29. Quae cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

30. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ·

30. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria! invenisti enim gratiam apud Deum;

31. † καὶ ἰδοὺ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

31. ecce! concipies in utero, & paries filium, & vocabis a) nomen ejus Jesum.

a) Matth. 1, 21. Luc. 2, 21.

32. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

32. Hic erit magnus, & Filius a) Altissimi vocabitur; & dabit b) illi Dominus Deus sedem David patris ejus;

a) Marc. 5, 7. b) 2 Reg. 7, 12. sqq. Jes. 9, 2. sqq.

33. καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

& regnabit in domo Jacob in aeternum,

33. & regni a) ejus non erit finis.

a) Dan. 7, 14. 27. Mich. 4, 7.

34. εἶπε δὲ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται † τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;

34. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco?

35. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπί σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον † ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ.

35. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te; & virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. καὶ ἰδοὺ, ἐλισάβετ, ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνείληφυῖα υἱὸν ἐν † γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ.

36. Et ecce! Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua; & hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis;

37. ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.

37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. εἶπε δὲ Μαριάμ· ἰδοὺ, ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

38. Dixit autem Maria: Ecce! ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

---

v. 29. Gb. ἡ δε επι τω λογω διεταραχθη· και διελογ. κ. τ. λ. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. και. — v. 34. Mt. ἐσαι μοι. — v. 35. C. Ed. 1. Er. add. ἐκ σε. — v. 36. St. γηρᾳ.

Digitized by Google

39. ἀναστᾶσα δὲ μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα.

40. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν ἐλισάβετ.

41. καὶ ἐγένετο, ὡς ἤκουσεν † ἡ ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς μαρίας, † ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ ἐλισάβετ·

42. καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

43. καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με;

44. ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, † ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

45. καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

46. καὶ εἶπε μαριάμ· μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον·

47. καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου·

48. ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί,

49. ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ·

50. καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς † γενεὰς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

51. ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν.

52. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινούς.

39. Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda.

40. Et intravit in domum Zachariae, & salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exultavit infans in utero ejus; & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42. Et exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui!

43. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

44. Ecce! enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. Et beata, quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino.

46. Et ait Maria: Magnificat a) anima mea Dominum; a) 1 Reg. 2, 1. sqq.

47. & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancillae suae; ecce! enim ex hoc beatam a) me dicent omnes generationes. a) Genes. 30, 13.

49. Quia fecit mihi magna, qui potens est; & sanctum nomen ejus!

50. Et misericordia a) ejus a progenie in progenies timentibus eum. a) Ps. 102, 17.

51. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de sede, & exaltavit a) humiles. a) Ps. 146, 6.

---

v. 41. Ed. omn. Er. St. omitt. ἡ. — v. 44. Ed. omn. Er. St. ἐσκιρτ. ἐν ἀγαλ. τὸ βρέφος. — v. 50. Mt. et Ed. omn. Er. εἰς γενεαν και γενεαν.

Digitized by Google

53. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.

53. Esurientes implevit bonis; & divites [a] dimisit inanes. a) Ps. 33, 11.

54. ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους,

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus [a] misericordiae suae; a) Ps. 97, 3.

55. (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,) τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, † εἰς τὸν αἰῶνα.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham [a], et semini ejus in saecula. a) Gen. 17, 7. 19. 22, 17. sqq. 18, 18.

56. ἔμεινε δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς· καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus; & reversa est in domum suam.

57. τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν· καὶ ἐγέννησεν υἱόν.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58. καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.

58. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei.

59. καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere [a] puerum, et vocabant eum nomine patris sui, Zachariam. a) Gen. 17, 12.

60. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν· οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam! sed vocabitur [a] Ioannes. a) cf. v. 13.

61. καὶ † εἶπον πρὸς αὐτήν· ὅτι οὐδείς ἐστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων· Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν πάντες.

63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen ejus! Et mirati sunt universi.

64. ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ †· καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.

64. Apertum est autem illico os ejus, et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum.

65. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum; et super omnia montana Judaeae divulgabantur omnia verba haec;

66. καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες· τί

66. et posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quis,

---

v. 55. Gb. ἕως αἰῶνος. — v. 61. Ed. 1. Er. εἶπαν. — v. 64. C. add. διηρθρώθη.

Digitized by Google

ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται; καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.

putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου· καὶ προεφήτευσε, λέγων·

67. Et Zacharias pater ejus replotus est spiritu sancto; et prophetavit, dicens:

68. εὐλογητὸς κύριος, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ·

68. Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae.

69. καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν, ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ·

69. Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui;

70. (καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ·)

70. Sicut a) locutus est per os Sanctorum, qui a seculo sunt, prophetarum ejus. a) Jes. 35, 4. Jer. 23, 6. 30, 10.

71. σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

72. ποιῆσαι ἔλεος μετὰ † τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ.

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris; & memorari testamenti a) sui sancti; a) Gen. 17, 7.

73. ὅρκον, ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν·

73. jusjurandum, quod a) juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis; a) Gen. 22, 16.

74. ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ,

74. ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας † τῆς ζωῆς ἡμῶν.

75. in sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ

76. Et tu puer! propheta a) Altissimi vocaberis; praecibis b) enim ante faciem Domini parare vias ejus; a) cf. v. 17. Matth. 11, 9. b) Matth. 3, 3.

77. τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν † αὐτῶν·

77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum;

78. διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·

78. per viscera misericordiae Dei nostri; in quibus visitavit nos Oriens a) ex alto; a) Matth. 4, 16.

79. ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

79. illuminare his, qui a) in tenebris, & in umbra mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. a) Jes. 9, 2.

---

v. 72. Ed. 1. Er. omitt. των. — v. 75. της ζωης. omitt. Gb. — v. 77. Ed. 1. Er. omitt. αυτων.

Digitized by Google

80. τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι· καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰσραήλ.

80. Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu; & erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israël.

Cap. II.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

1. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis.

2. (αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας κυρηνίου.)

2. Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Cyrino;

3. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

3. & ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam civitatem.

4. ἀνέβη δὲ καὶ ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, ἐκ πόλεως ναζαρὲτ, εἰς τὴν ἰουδαίαν, εἰς πόλιν δαυὶδ, ἥτις καλεῖται βηθλεὲμ (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δαυὶδ),

4. Ascendit autem & Joseph Galilaea, de civitate Nazareth, in Judaeam, in civitatem David a), quae vocatur Bethlehem b); eo quod c) esset de domo & familia David,

a) 1 Reg. 16, 1. 4. b) Matth. 2, 5. c) c. 1, 27.

5. ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ, τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικὶ, οὔσῃ ἐγκύῳ.

5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante. Matth. 1, 18.

6. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν.

6. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret;

7. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

7. & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in praesepio; quia non erat eis 1) locus in diversorio.

8. καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες † φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν.

8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. καὶ ἰδὲ, ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

9. Et ecce! Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· μὴ φοβεῖσθε· ἰδὲ γὰρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ·

10. Et dixit illis Angelus: Nolite timere, ecce! enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11. ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σω-

11. quia natus est vobis hodie Sal-

v. 8. C. add. τας.

1) 1590. ei.

Digitized by Google

τῆϱ, ὅς ἐστι χϱιστὸς, κύϱιος, ἐν πόλει Δαυῒδ.

12. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑϱήσετε βϱέφος ἐσπαϱγανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ.

13. καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στϱατιᾶς οὐϱανίου, αἰνούντων τὸν θεὸν, καὶ λεγόντων·

14. δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰϱήνη· † ἐν ἀνθϱώποις εὐδοκία.

15. καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐϱανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθϱωποι, οἱ ποιμένες, εἶπον πϱὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως † βηθλεὲμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς, ὃ ὁ κύϱιος ἐγνώϱισεν ἡμῖν.

16. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦϱον τήν τε μαϱιὰμ, καὶ τὸν ἰωσὴφ, καὶ τὸ βϱέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

17. ἰδόντες δὲ, διεγνώϱισαν πεϱὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς πεϱὶ τοῦ παιδίου τούτου.

18. καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν πεϱὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πϱὸς αὐτούς.

19. ἡ δὲ μαϱιὰμ πάντα συνετήϱει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καϱδίᾳ αὐτῆς.

20. καὶ ὑπέστϱεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πϱὸς αὐτούς.

21. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέϱαι ὀκτὼ τοῦ πεϱιτεμεῖν † αὐτὸν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πϱὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

22. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέϱαι τοῦ καθαϱισμοῦ † αὐτῶν κατὰ

vator, qui est Christus Dominus in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in praesepio.

13. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiae coelestis laudantium Deum, & dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo! & in terra pax [a] hominibus bonae voluntatis! a) Eph. 2, 14. sqq.

15. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in coelum; pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque [1]) Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod [2]) Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes; & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in praesepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt; et de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat [a] omnia verba haec, conferens in corde suo. a) cf. v. 51.

20. Et reversi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quae audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

21. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur [a] puer, vocatum [b] est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo prius, quam in utero conciperetur. a) c. 1, 59. b) c. 1, 31.

22. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum [a] legem

---

v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. ἐν. — v. 15. C. add. εἰς. — v. 21. Ed. omn. Er. το παιδιον. — v. 22. C. αὐτης.

1) 1590. add. ad. 2) 1590. quod fecit Dominus, et ostendit nobis.

Digitized by Google

τὸν νόμον μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα, παραστῆσαι τῷ κυρίῳ·

23. (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου· ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται·)

24. καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.

25. καὶ ἰδοὺ, ἦν ἄνθρωπος ἐν ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα συμεών· καὶ ὁ ἄνθρωπος ἦτος δίκαιος καὶ εὐλαβὴς, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ ἰσραήλ. καὶ πνεῦμα † ἦν ἅγιον ἐπ' αὐτόν.

26. καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν † ἢ ἴδῃ τὸν χριστὸν κυρίου.

27. καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν. καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ,

28. καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησε τὸν θεὸν, καὶ εἶπε·

29. νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ·

30. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου,

31. ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν·

32. φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου ἰσραήλ.

33. † καὶ ἦν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ † αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλεμένοις περὶ αὐτοῦ.

34. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς συμεών, καὶ εἶπε πρὸς μαριὰμ τὴν μητέρα αὐ-

Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, a) Lev. 12, 2. sqq.

23. sicut scriptum est in lege Domini: „Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur a)." a) Exod. 13, 1. 2.

24. Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege a) Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. a) Lev. 12, 8.

25. Et ecce! homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, exspectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo;

28. & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine! secundum verbum tuum in pace;

30. quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. quod parasti ante faciem omnium populorum;

32. lumen a) ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israël. a) Jes. 42, 6. 49, 6.

33. Et erat [1]) pater ejus & mater mirantes super his, quae dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce!

v. 25. Ed. omn. Er. St. ἅγιον ἦν. — 26. Ed. omn. Er. omitt. ἡ. — v. 33. C. St. Mt. καὶ ἦν ἰωσηφ καὶ ἡ μητηρ αὐτου. — " Gb. ponit αὐτου post πατηρ.

1) 1590. pater, et mater ejus.

Digitized by Google

τῦ· ἰδοὺ, οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον·

35. (καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομψαία·) ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

36. καὶ ἦν ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ φανεὴλ, ἐκ φυλῆς ἀσήρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς.

37. καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.

38. καὶ αὕτη, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν ἱερουσαλήμ.

39. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα † τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν γαλιλαίαν, εἰς † τὴν πόλιν † αὐτῶν, ναζαρέτ.

40. τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' † αὐτό.

41. καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.

42. καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς ἱεροσόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς·

43. καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, † ὑπέμεινεν ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν ἱερουσαλήμ· καὶ ἐκ † ἔγνω ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

positus [a] est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israël; & in signum, cui contradicetur;

a) Matth. 21, 42. 44. Rom. 9, 33. 1 Cor. 1, 23.

35. & tuam [a] ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. a) Joh. 19, 25.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser; haec processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37. Et haec vidua [1]) usque ad annos octoginta quatuor; quae non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens [a] nocte ac die.

a) 1 Tim. 5, 5.

38. Et haec, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant [a] redemptionem Israël.

a) cf. v. 25. Marc. 15, 43.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat & confortabatur, plenus sapientia; & gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes [a] annos in Jerusalem in die solemni Paschae. a) Deut. 16, 16.

42. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

---

v. 39. Ed. 1. 2. Er. omitt. τα. — ″ την omitt. Ed. omn. Er. — ‴ C. ἑαυτων. — v. 40. C. αὐτον. — v. 43. Ed. 1. Er. ἀπεμεινεν. — ″ Ed. omn. Er. ἐγνωσαν οἱ γονεις αὐτου.

1) 1590. erat usque.

Digitized by Google

44. νομίσαντες δὲ, αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν, καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ † ἐν τοῖς γνωστοῖς.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos;

45. καὶ μὴ εὑρόντες † αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ζητοῦντες αὐτόν.

45. & non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46. καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ † καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus.

48. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξεπλάγησαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ, ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili! quid fecisti nobis sic? Ecce! pater tuus & ego, dolentes quaerebamus te.

49. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με;

49. Et ait ad illos: Quid est, quod me quaerebatis? nesciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse?

50. καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. † καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth; & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat a) omnia verba haec in corde suo.

a) cf. v. 19.

52. καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, & aetate, & gratia apud Deum & homines.

Cap. III.

1. Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας ἡρῴδου, φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος,

1. a) Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato Judaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituraeae, & Trachonitidis regionis, & Lysaniâ Abilinae tetrarchâ,

a) v. 1—20. Matth. 3, 1—12. Marc. 1, 2—8.

v. 44. ἐν omitt. Gb. — v. 45. αὐτον omitt. Gb. — v. 46. Ed. omn. Er. καθιζομενον. — v. 51. Ed. omn. Er. ἡ δε μητηρ omiss. και.

Digitized by Google

2. † ἐπὶ ἀρχιερέως ἄννα καὶ καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ ἰωάννην τὸν † τοῦ ζαχαρίου υἱὸν, ἐν τῇ ἐρήμῳ.

3. καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·

4. ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

5. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·

6. καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

7. ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

8. ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας· καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ.

9. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

10. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· τί οὖν ποιήσομεν;

11. ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς· ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι· καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω.

12. ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, τί ποιήσομεν;

2. sub principibus Sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariae filium, in deserto.

3. Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum a) poenitentiae in remissionem peccatorum,

a) Act. 19, 4.

4. sicut scriptum est in libro sermonum Isaiae Prophetae: „Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini! rectas facite semitas ejus!

5. „Omnis vallis implebitur; & omnis mons et collis humiliabitur; & erunt prava in directa, & aspera in vias planas;

6. „& videbit omnis caro salutare Dei a)." a) Jes. 40, 5.

7. Dicebat ergo ad turbas, quae exibant, ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum! quis ostendit vobis fugere a ventura ira?

8. Facite ergo fructus dignos poenitentiae, & ne a) coeperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis: Quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

a) Joh. 8, 33. 39.

9. Jam enim securis ad radicem 1) arborum posita est. Omnis ergo arbor, non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbae, dicentes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem, dicebat illis: Qui a) habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat. a) 1 Joh. 3, 17.

12. Venerunt autem et publicani, ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister! quid faciemus?

---

v. 2. Ed. omn. Er. ἐπ' ἀρχιερεων. — "τε omitt. Mt. Gb.

1) 1590. arboris.

Digitized by Google

13. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis?

14. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι, λέγοντες· καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε· καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.

14. Interrogabant autem eum milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; et [1]) contenti estote stipendiis vestris.

15. προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστός·

15. Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte a) ipse esset Christus, a) Joh. 1, 19. sqq.

16. ἀπεκρίνατο ὁ ἰωάννης, ἅπασι λέγων· ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.

16. respondit Ioannes, dicens omnibus: Ego a) quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus [2]); ipse vos baptizabit in Spirita sancto et [3]) igni; a) Matth. 3, 11.

17. οὗ τὸ πτύον ἐν † τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

17. Cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni [4]) inextinguibili.

18. πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο † τὸν λαόν.

18. Multa quidem et alia exhortans, evangelizabat populo.

19. ὁ δὲ ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἡρωδιάδος, τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ †, καὶ περὶ πάντων ὧν † ἐποίησε πονηρῶν ὁ ἡρώδης,

19. Herodes autem a) tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis, quae fecit Herodes, a) Matth. 14, 3. sqq.

20. προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

20. adjecit et hoc super omnia, et inclusit Ioannem in carcere.

21. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν, καὶ ἰησοῦ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανὸν,

21. a) Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est coelum; a) v. 21. 22. Matth. 3, 13–17. Marc. 1, 9–11.

22. καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιστερὰν, ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ

22. et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum; et vox de coelo facta est: Tu a)

---

v. 17. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. omitt. τῃ. — v. 18. Ed. omn. Er. τῳ λαῳ. — v. 19. C. add. φιλιππου, St. vero φιλιππου του αδελφου αυτου. — † Ed. omn. Er. ἐποιει.

1) 1590. sed contenti. 2) 1590. om. ejus. 3) 1590. igne. 4) 1590. igne.

Digitized by Google

γενέσθαι, λέγεσαν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ηὐδόκησα.

es Filius meus dilectus! in te complacui mihi. a) Matth. 12, 18. 17, 5. Marc. 9, 8. Luc. 9, 35. 2 Petr. 1, 17.

23. καὶ αὐτὸς ἦν † ὁ ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὢν (ὡς ἐνομίζετο) υἱὸς ἰωσὴφ, τοῦ ἡλὶ,

23. a) Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut b) putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat; a) v. 23–38. Matth. 1, 1–17. b) Matth. 13, 55.

24. τοῦ † ματθὰτ, τοῦ λεὺὶ, τοῦ μελχὶ, τοῦ ἰαννὰ, τοῦ ἰωσὴφ,

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. τοῦ ματταθίᾳ, τοῦ † ἀμὼς, τοῦ ναοὺμ, τοῦ ἐσλὶ, τοῦ † ναγγαὶ,

25. qui fuit Matthathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. τοῦ μαὰθ, τοῦ ματταθίᾳ, τοῦ σεμεὶ, τοῦ † ἰωσὴφ, τοῦ ἰούδα,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiae, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. τοῦ † ἰωαννᾶ, τοῦ † ῥησὰ, τοῦ ζοροβάβελ, τοῦ σαλαθιὴλ, τοῦ νηρὶ,

27. qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. τοῦ μελχὶ, τοῦ ἀδδὶ, τοῦ κωσὰμ, τοῦ † ἐλμωδὰμ, τοῦ † ἦρ,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. τοῦ † ἰωσὴ, τοῦ ἐλιέζερ, τοῦ ἰωρεὶμ, τοῦ † ματθὰτ, τοῦ λευὶ,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Matthat, qui fuit Levi,

30. τοῦ συμεὼν, τοῦ ἰούδα, τοῦ ἰωσὴφ, τοῦ ἰωνὰν, τοῦ ἐλιακεὶμ,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. τοῦ μελεᾶ, τοῦ † μαϊνὰν, τοῦ † ματταθὰ, τοῦ ναθὰν, τοῦ δαυὶδ,

31. qui fuit Melea [1]), qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit David a), a) 2 Reg. 5, 14.

32. τοῦ ἰεσσαὶ, τοῦ ὠβὴδ, τοῦ † βοὸζ, τοῦ σαλμὼν, τοῦ ναασσὼν,

32. qui fuit Jesse a), qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, a) Ruth 4, 21. 22.

33. τοῦ ἀμιναδὰβ, τοῦ ἀρὰμ, τοῦ ἑσρὼμ, τοῦ φαρὲς, τοῦ ἰούδα,

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judae,

34. τοῦ ἰακὼβ, τοῦ ἰσαὰκ, τοῦ ἀβραὰμ, τοῦ † θάῤῥα, τοῦ ναχὼρ,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahae, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

---

v. 23. C. omitt. ὁ ἰησους. — v. 24. Ed. 1. Er. μαθαν. — v. 25. Ed. 1. Er. ἀμως. — "Ed. oma. Er. ναγγε. — v. 26. Ed. oma. Er. ἰωσηχ. — v. 27. C. ἰωαναν. — "Ed. oma. Er. ῥησα. — v. 28. Ed. oma. Er. ἐλμαδαμ. — "ἦρ. — v. 29. Ed. omn. Er. ἰησω. — "ματθα. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. Er. μηναμ. Ed. 1. 5. Er. μεναμ. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μαθαθαν. Ed. 5. Er. μαθαθαμ. — v. 32. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. βουζ. Ed. 5. Er. βοως. — v. 34. St. Gb. Mt. θαρα.

1) 1590. Melcha.

Digitized by Google

53. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.

53. Esurientes implevit bonis, & divites a) dimisit inanes. a) Ps. 33, 11.

54. ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους,

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus a) misericordiae suae; a) Ps. 97, 3.

55. (καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,) τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, † εἰς τὸν αἰῶνα.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham a), et semini ejus in saecula. a) Gen. 17, 7. 19. 22, 17. sqq. 18, 18.

56. ἔμεινε δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς· καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus; & reversa est in domum suam.

57. τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν· καὶ ἐγέννησεν υἱόν.

57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58. καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.

58. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei.

59. καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ζαχαρίαν.

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere a) puerum, et vocabant eum nomine patris sui, Zachariam. a) Gen. 17, 12.

60. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν· οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam! sed vocabitur a) Ioannes. a) cf. v. 13.

61. καὶ † εἶπον πρὸς αὐτήν· ὅτι οὐδείς ἐστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων· Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν πάντες.

63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen ejus! Et mirati sunt universi.

64. ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ †· καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν θεόν.

64. Apertum est autem illico os ejus, et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum.

65. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum; et super omnia montana Judaeae divulgabantur omnia verba haec;

66. καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες· τί

66. et posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quis,

---

v. 55. Gb. ἕως αἰῶνος. — v. 61. Ed. 1. Er. εἶπαν. — v. 64. C. add. διηρθρώθη.

Digitized by Google

ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται; καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.

67. καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου· καὶ προεφήτευσε, λέγων·

68. εὐλογητὸς κύριος, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ·

69. καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν, ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ·

70. (καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ·)

71. σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς.

72. ποιῆσαι ἔλεος μετὰ † τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ.

73. ὅρκον, ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν·

74. ἀφόβως, ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῷ,

75. ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας † τῆς ζωῆς ἡμῶν.

76. καὶ σὺ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ·

77. τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν † αὐτῶν·

78. διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·

79. ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est spiritu sancto; et prophetavit, dicens:

68. Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae.

69. Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui;

70. Sicut a) locutus est per os Sanctorum, qui a seculo sunt, prophetarum ejus. a) Jes. 35, 4. Jer. 23, 6. 30, 10.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris; & memorari testamenti a) sui sancti; a) Gen. 17, 7.

73. jusjurandum, quod a) juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis; a) Gen. 22, 16.

74. ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. in sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer! propheta a) Altissimi vocaberis; praecibis b) enim ante faciem Domini parare vias ejus; a) cf. v. 17. Matth. 11, 9. b) Matth. 3, 3.

77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum;

78. per viscera misericordiae Dei nostri; in quibus visitavit nos Oriens a) ex alto; a) Matth. 4, 16.

79. illuminare his, qui a) in tenebris, & in umbra mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. a) Jes. 9, 2.

---

v. 72. Ed. 1. Er. omitt. των. — v. 75. της ζωης. omitt. Gb. — v. 77. Ed. 1. Er. omitt. αὐτων.

Digitized by Google

80. τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι· καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰσραήλ.

80. Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu; & erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israël.

Cap. II.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

1. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis.

2. (αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας κυρηνίου.)

2. Haec descriptio prima, facta est a praeside Syriae Cyrino;

3. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

3. & ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam civitatem.

4. ἀνέβη δὲ καὶ ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, ἐκ πόλεως ναζαρὲτ, εἰς τὴν ἰουδαίαν, εἰς πόλιν δαυὶδ, ἥτις καλεῖται βηθλεὲμ (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δαυὶδ),

4. Ascendit autem & Joseph Galilaea, de civitate Nazareth, in Judaeam, in civitatem David [a], quae vocatur Bethlehem [b]; eo quod [c] esset de domo & familia David,

a) 1 Reg. 16, 1. 4. b) Matth. 2, 5. c) c. 1, 27.

5. ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ, τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικὶ, οὔσῃ ἐγκύῳ.

5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante. Matth. 1, 18.

6. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν.

6. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret;

7. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

7. & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in praesepio; quia non erat eis [1] locus in diversorio.

8. καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες † φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν.

8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. καὶ ἰδὲ, ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

9. Et ecce! Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· μὴ φοβεῖσθε· ἰδὲ γὰρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσαι παντὶ τῷ λαῷ·

10. Et dixit illis Angelus: Nolite timere, ecce! enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11. ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σω-

11. quia natus est vobis hodie Sal-

v. 8. C. add. τας.

1) 1590. ei.

Digitized by Google

τῇ, ὅς ἐστι χριστὸς, κύριος, ἐν πόλει Δαυίδ.

12. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν φάτνῃ.

13. καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου, αἰνούντων τὸν θεὸν, καὶ λεγόντων·

14. δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· † ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.

15. καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ποιμένες, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως † βηθλεὲμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

16. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον τήν τε μαριὰμ, καὶ τὸν ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

17. ἰδόντες δὲ, διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

18. καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς.

19. ἡ δὲ μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

20. καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

21. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν † αὐτὸν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

22. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ † αὐτῶν κατὰ

vator, qui est Christus Dominus in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in praesepio.

13. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiae coelestis laudantium Deum, & dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo! & in terra pax a) hominibus bonae voluntatis! a) Eph. 2, 14. sqq.

15. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in coelum; pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque 1) Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod 2) Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes; & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in praesepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt; et de his, quae dicta erant a pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat a) omnia verba haec, conferens in corde suo. a) cf. v. 51.

20. Et reversi sunt pastores, glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quae audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.

21. Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur a) puer, vocatum b) est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo prius, quam in utero conciperetur. a) c. 1, 59. b) c. 1, 31.

22. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum a) legem

---

v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. ἐν. — Er. το παιδιον. — v. 22. C. αὐτης.

v. 15. C. add. εἰς. — v. 21. Ed. omn.

1) 1590. add. ad. 2) 1590. quod fecit Dominus, et ostendit nobis.

Digitized by Google

τὸν νόμον μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα, παραςῆσαι τῷ κυρίῳ·

23. (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίȣ· ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται·)

24. καὶ τȣ̃ δȣ̃ναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιςερῶν.

25. καὶ ἰδὲ, ἦν ἄνθρωπος ἐν ἱερȣσαλὴμ, ᾧ ὄνομα συμεών· καὶ ὁ ἄνθρωπος ȣ̃τος δίκαιος καὶ εὐλαβὴς, προσδεχόμενος παράκλησιν τȣ̃ ἰσραήλ. καὶ πνεῦμα † ἦν ἅγιον ἐπ' αὐτόν.

26. καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τȣ̃ πνεύματος τȣ̃ ἁγίȣ, μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν † ἢ ἴδῃ τὸν χριςὸν κυρίȣ.

27. καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν. καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον ἰησȣ̃ν, τȣ̃ ποιῆσαι αὐτȣ̀ς κατὰ τὸ εἰθισμένον τȣ̃ νόμȣ περὶ αὐτȣ̃,

28. καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτȣ̃, καὶ εὐλόγησε τὸν θεὸν, καὶ εἶπε·

29. νῦν ἀπολύεις τὸν δȣ̃λόν σȣ, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σȣ, ἐν εἰρήνῃ·

30. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μȣ τὸ σωτήριόν σȣ,

31. ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν·

32. φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου ἰσραήλ.

33. † καὶ ἦν ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ † αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλȣμένοις περὶ αὐτȣ̃.

34. καὶ εὐλόγησεν αὐτȣ̀ς συμεὼν, καὶ εἶπε πρὸς μαριὰμ τὴν μητέρα αὐ-

Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, a) Lev. 12, 2. sqq.

23. sicut scriptum est in lege Domini: „Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur a)." a) Exod. 13, 1. 2.

24. Et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege a) Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. a) Lev. 12, 8.

25. Et ecce! homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, exspectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo;

28. & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine! secundum verbum tuum in pace;

30. quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. quod parasti ante faciem omnium populorum;

32. lumen a) ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuae Israël. a) Jes. 42, 6. 49, 6.

33. Et erat [1]) pater ejus & mater mirantes super his, quae dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce!

v. 25. Ed. omn. Er. St. ἅγιον ἦν. — 26. Ed. omn. Er. omitt. ἦ. — v. 33. C. St. Mt. και ἦν ἰωσηφ και ἡ μητηρ αὐτȣ. — Gb. ponit αὐτȣ post πατηρ.

1) 1590. pater, et mater ejus.

Digitized by Google

τῷ· ἰδοὺ, οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον·

35. (καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία·) ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

36. καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουὴλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς.

37. καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.

38. καὶ αὕτη, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἰερουσαλήμ.

39. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα † τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς † τὴν πόλιν † αὐτῶν, Ναζαρέτ.

40. τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' † αὐτό.

41. καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἰερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.

42. καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς·

43. καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, † ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἰερουσαλήμ· καὶ ἐκ † ἔγνω Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

positus [a] est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israël; & in signum, cui contradicetur;

a) Matth. 21, 42. 44. Rom. 9, 33. 1 Cor. 1, 23.

35. & tuam [a] ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

a) Joh. 19, 25.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser; haec processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37. Et haec vidua [1]) usque ad annos octoginta quatuor; quae non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens [a] nocte ac die.

a) 1 Tim. 5, 5.

38. Et haec, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant [a] redemptionem Israël.

a) cf. v. 25. Marc. 15, 43.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat & confortabatur, plenus sapientia; & gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes [a] annos in Jerusalem in die solemni Paschae.

a) Deut. 16, 16.

42. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

---

v. 39. Ed. 1. 2. Er. omitt. τα. — "την omitt. Ed. omn. Er. — "" C. ἑαυτων. — v. 40. C. αὐτον. — v. 43. Ed. 1. Er. ἀπεμεινεν. — "Ed. omn. Er. ἐγνωσαν οἱ γονεις αὐτου.

1) 1590. erat usque.

Digitized by Google

44. νομίσαντες δὲ, αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν, καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ † ἐν τοῖς γνωστοῖς.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos;

45. καὶ μὴ εὑρόντες † αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἰερουσαλὴμ, ζητοῦντες αὐτόν.

45. & non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46. καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ † καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47. ἐξίσαντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus.

48. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξεπλάγησαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε· τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ, ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili! quid fecisti nobis sic? Ecce! pater tuus & ego, dolentes quaerebamus te.

49. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με;

49. Et ait ad illos: Quid est, quod me quaerebatis? nesciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse?

50. καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα, ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. † καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.

51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth; & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat a) omnia verba haec in corde suo. a) cf. v. 19.

52. καὶ ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, & aetate, & gratia apud Deum & homines.

Cap. III.

1. Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας τιβερίου καίσαρος, ἡγεμονεύοντος ποντίου πιλάτου τῆς ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς γαλιλαίας ἡρῴδου, φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς ἰτουραίας καὶ τραχωνίτιδος χώρας, καὶ λυσανίου τῆς ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος,

1. a) Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato Judaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituraeae, & Trachonitidis regionis, & Lysaniâ Abilinae tetrarchâ, a) v. 1—20. Matth. 3, 1—12. Marc. 1, 2—8.

v. 44. ἐν omitt. Gb. — v. 45. αὐτὸν omitt. Gb. — v. 46. Ed. omn. Er. καθιζομενον. — v. 51. Ed. omn. Er. ἡ δε μητηρ omiss. και.

Digitized by Google

2. † ἐπὶ ἀρχιερέως ἄννα καὶ καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ ἰωάννην τὸν † τοῦ ζαχαρίου υἱὸν, ἐν τῇ ἐρήμῳ.

2. sub principibus Sacerdotum Anna & Caïpha, factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariae filium, in deserto.

3. καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·

3. Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum a) poenitentiae in remissionem peccatorum,

a) Act. 19, 4.

4. ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

4. sicut scriptum est in libro sermonum Isaiae Prophetae: „Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini! rectas facite semitas ejus!

5. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·

5. „Omnis vallis implebitur; & omnis mons et collis humiliabitur; & „erunt prava in directa, & aspera in „vias planas;

6. καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

6. „& videbit omnis caro salutare „Dei a)." a) Jes. 40, 3.

7. ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

7. Dicebat ergo ad turbas, quae exibant, ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum! quis ostendit vobis fugere a ventura ira?

8. ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ.

8. Facite ergo fructus dignos poenitentiae, & ne a) coeperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis: Quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

a) Joh. 8, 33. 39.

9. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

9. Jam enim securis ad radicem [1]) arborum posita est. Omnis ergo arbor, non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

10. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· τί οὖν ποιήσομεν;

10. Et interrogabant eum turbae, dicentes: Quid ergo faciemus?

11. ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς· ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι· καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω.

11. Respondens autem, dicebat illis: Qui a) habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat.

a) 1 Joh. 3, 17.

12. ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, τί ποιήσομεν;

12. Venerunt autem et publicani, ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister! quid faciemus?

---

v. 2. Ed. omn. Er. ἐπ' ἀρχιερεων. — "τε omitt. Mt. Gb.

1) 1590. arboris.

Digitized by Google

13. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.

14. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ ϛρατευόμενοι, λέγοντες· καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε· καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.

15. προσδοκῶντος δὲ τȣ̃ λαȣ̃, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τȣ̃ ἰωάννȣ, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριϛός·

16. ἀπεκρίνατο ὁ ἰωάννης, ἅπασι λέγων· ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μȣ, ȣ̃ ȣ̓κ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτȣ̃· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.

17. ȣ̃ τὸ πτύον ἐν † τῇ χειρὶ αὐτȣ̃, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτȣ̃, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτȣ̃· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέϛῳ.

18. πολλὰ μὲν ȣ̃ν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο † τὸν λαόν.

19. ὁ δὲ ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτȣ̃ περὶ ἡρωδιάδος, τῆς γυναικὸς τȣ̃ ἀδελφȣ̃ αὐτȣ̃ †, καὶ περὶ πάντων ὧν † ἐποίησε πονηρῶν ὁ ἡρώδης,

20. προσέθηκε καὶ τȣ̃το ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

21. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν, καὶ ἰησȣ̃ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένȣ, ἀνεῳχθῆναι τὸν ȣ̓ρανὸν,

22. καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιϛερὰν, ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ ȣ̓ρανȣ̃

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis?

14. Interrogabant autem eum milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; et [1]) contenti estote stipendiis vestris.

15. Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte [a]) ipse esset Christus, a) Joh. 1, 19. sqq.

16. respondit Ioannes, dicens omnibus: Ego [a]) quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus [2]); ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et [3]) igni; a) Matth. 3, 11.

17. Cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni [4]) inextinguibili.

18. Multa quidem et alia exhortans, evangelizabat populo.

19. Herodes autem [a]) tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, et de omnibus malis, quae fecit Herodes, a) Matth. 14, 2. sqq.

20. adjecit et hoc super omnia, et inclusit Ioannem in carcere.

21. [a]) Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato et orante, apertum est coelum; a) v. 21. 22. Matth. 3, 13–17. Marc. 1, 9–11.

22. et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum; et vox de coelo facta est: Tu [a])

v. 17. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. omitt. τῃ. — v. 18. Ed. omn. Er. τῳ λαῳ. — v. 19. C. add. φιλιππȣ, St. vero φιλιππȣ τȣ αδελφȣ αὐτȣ. — Ed. omn. Er. ἐποιει.

1) 1590. sed contenti. 2) 1590. om. ejus. 3) 1590. igne. 4) 1590. igne.

Digitized by Google

γενέσθαι, λέγεσαν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ηὐδόκησα.

es Filius meus dilectus! in te complacui mihi. a) Matth. 12, 18. 17, 5. Marc. 9, 8. Luc. 9, 35. 2 Petr. 1, 17.

23. καὶ αὐτὸς ἦν † ὁ ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος, ὢν (ὡς ἐνομίζετο) υἱὸς ἰωσὴφ, τοῦ ἡλὶ,

23. a) Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut b) putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat; a) v. 23–38. Matth. 1, 1–17. b) Matth. 13, 55.

24. τοῦ † ματθὰτ, τοῦ λεὺὶ, τοῦ μελχὶ, τοῦ ἰαννὰ, τοῦ ἰωσὴφ,

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. τῦ ματταθίε, τῦ † ἀμὼς, τῦ ναοὺμ, τοῦ ἐσλὶ, τοῦ † ναγγαὶ,

25. qui fuit Matthathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. τῦ μαὰθ, τῦ ματταθίε, τῦ σεμεὶ, τῦ † ἰωσὴφ, τῦ ἰούδα,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiae, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. τῦ † ἰωαννᾶ, τῦ † ῥησὰ, τῦ ζοροβάβελ, τῦ σαλαθιὴλ, τῦ νηρὶ,

27. qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. τῦ μελχὶ, τῦ ἀδδὶ, τῦ κωσὰμ, τοῦ † ἐλμωδὰμ, τοῦ † ἦρ,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. τῦ † ἰωσὴ, τῦ ἐλιέζερ, τῦ ἰωρεὶμ, τῦ † ματθὰτ, τῦ λευὶ,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Matthat, qui fuit Levi,

30. τῦ συμεὼν, τῦ ἰούδα, τῦ ἰωσὴφ, τῦ ἰωνὰν, τῦ ἐλιακεὶμ,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. τῦ μελεᾶ, τῦ † μαϊνὰν, τῦ † ματταθὰ, τῦ ναθὰν, τῦ δαυὶδ,

31. qui fuit Melea [1]), qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit David a), a) 2 Reg. 5, 14.

32. τῦ ἰεσσαὶ, τῦ ὠβὴδ, τῦ † βοὸζ, τῦ σαλμὼν, τῦ ναασσὼν,

32. qui fuit Jesse a), qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, a) Ruth 4, 21. 22.

33. τῦ ἀμιναδὰβ, τῦ ἀρὰμ, τῦ ἑσρὼμ, τῦ φαρὲς, τῦ ἰούδα,

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judae,

34. τῦ ἰακὼβ, τῦ ἰσαὰκ, τῦ ἀβραὰμ, τῦ † θάῤῥα, τῦ ναχὼρ,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahae, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

---

v. 23. C. omitt. ὁ ἰησους. — v. 24. Ed. 1. Er. ματθαν. — v. 25. Ed. 1. Er. ἀμως. — "Ed. omn. Er. ναγγε. — v. 26. Ed. omn. Er. ἰωσηχ. — v. 27. C. ἰωαναν. — "Ed. omn. Er. ῥησα. — v. 28. Ed. omn. Er. ἐλμαδαμ. — "ἠρ. — v. 29. Ed. omn. Er. ἰησω. — "ματθα. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. Er. μηναμ. Ed. 1. 5. Er. μεναμ. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μαθαθαν. Ed. 5. Er. μαθαθαμ. — v. 32. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. βυωζ. Ed. 5. Er. βοως. — v. 34. St. Gb. Mt. θαρα.

1) 1590. Melcha.

Digitized by Google

35. τοῦ † σερὲχ, τοῦ ῥαγαῦ, τοῦ φαλὲκ, τοῦ † ἐβὴρ, τοῦ σαλὰ,

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. τοῦ καϊνὰν, τοῦ ἀρφαξὰδ, τοῦ σὴμ, τοῦ νῶε, τοῦ λάμεχ,

36. qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad a), qui fuit Sem, qui fuit Noë b), qui fuit Lamech, a) Gen. 11, 10. b) Gen. 5, 28. 29.

37. τοῦ μαθεσάλα, τοῦ ἐνὼχ, τοῦ † ἰαρὲδ, τοῦ μαλελεὴλ, τοῦ καϊνὰν,

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch a), qui fuit Jared b), qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, a) Gen. 5, 21. b) Gen. 5, 18. 15. 12.

38. τοῦ ἐνὼς, τοῦ σὴθ, τοῦ ἀδὰμ, τοῦ θεοῦ.

38. qui fuit Henos a), qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. a) Gen. 5, 9. 6. 3.

Cap. IV.

1. † Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ ἰορδάνου· καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς † τὴν ἔρημον

1. a) Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane; et agebatur a Spiritu in desertum a) v. 1—13. Matth. 4, 1—11. Marc. 1, 12. sq.

2. ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ἔστερον ἐπείνασε.

2. diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis; et consummatis illis esuriit.

3. † καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ, ἵνα γένηται ἄρτος.

3. Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

4. καὶ ἀπεκρίθη ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων· γέγραπται· ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται † ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ.

4. Et respondit ad illum Jesus: Scriptum a) est: „Quia non in solo pane „vivit homo, sed in omni verbo Dei." a) Deut 8, 3.

5. καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου.

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis;

6. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται· καὶ ᾧ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν.

6. et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam et gloriam illorum; quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa.

7. σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον † μοῦ, ἔσται σου † πᾶσα.

7. Tu ergo si [1]) adoraveris coram me, erunt tua omnia.

---

v. 35. Ed. omn. Er. σαρεχ. — ″ἐβερ. — v. 37. Ed. omn. Er. ἰαρεθ. — v. 1. C. ἰησους δε πληρης πνευμ. ἁγιου. — ″Ed. 1. Er. εἰς το ἐρημον. — v. 3. Ed. omn. Er. εἰπε δε αὐτῳ ὁ διαβ. — v. 4. Gb. add. ὁ. — v. 7. C. Mt. ἐμου. — ″Ed. omn. Er. παντα.

1) 1590. add. procidens.

Digitized by Google

8. καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, εἶπεν ὁ ἰησοῦς· † ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· γέγραπται †· † προσκυνήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

8. Et respondens Jesus, dixit illi: Scriptum est: „Dominum Deum tuum „adorabis, et illi soli servies a)."

a) Deut. 6, 13.

9. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, † βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω·

9. Et duxit illum in Jerusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum!

10. γέγραπται γάρ· ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε·

10. Scriptum est enim: Quod „Angelis suis mandavit de te, ut conser„vent te;

11. καὶ † ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

11. „et quia in manibus tollent te, „ne forte offendas ad lapidem pedem „tuum a)." a) Ps. 90, 11.

12. καὶ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι † εἴρηται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

12. Et respondens Jesus, ait illi: Dictum est: „Non tentabis Dominum „Deum tuum a)." a) Deut. 6, 16.

13. καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν γαλιλαίαν· καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

14. a) Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilaeam, et fama exiit per universam regionem de illo.

a) v. 14. sqq. Matth. 4, 12. sqq. Marc. 1, 14. sqq.

15. καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

16. καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ναζαρὲτ, οὗ ἦν τεθραμμένος· καὶ εἰσῆλθε, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, εἰς τὴν συναγωγὴν· καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.

16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.

17. καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον ἡσαΐου τοῦ προφήτου· καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὗρε τὸν τόπον, οὗ ἦν γεγραμμένον·

17. Et traditus est illi Liber Isaiae prophetae; & ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat:

18. πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ· οὗ † εἵνεκεν ἔχρισέ με· † εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέ με, † ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,

18. „Spiritus Domini super me; „propter quod unxit me, evangeliza„re pauperibus misit me, sanare con„tritos corde;

---

v. 8. ὕπαγε ὀπ. μου, σατ. omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. add. γαρ. — "Ed. 3. 4. Er. προσκυνησεις. — v. 9. Ed. omn. Er. βαλλε. — v. 11. St. Gb. και ὁτι. — v. 12. Ed. 1. Er. ἠρηται. — v. 18. Ed. omn. Er. ἑνεκεν. — "St. εὐαγγελιζεσθαι. — "ἰασασθαι usque καρδιαν omitt. Gb.

Digitized by Google

19. κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.

19. „praedicare captivis remissio„nem, & caecis visum, dimittere con„fractos in remissionem; praedicare an„num Domini acceptum, & diem retri„butionis a)." a) Jes. 61, 1.

20. καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.

20. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit; et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

21. ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτούς· ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

21. Coepit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est haec scriptura in auribus vestris.

22. καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

22. Et omnes testimonium illi dabant; et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Joseph?

23. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα † ἐν τῇ Καπερναούμ, ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.

23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice! cura te ipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum a), fac et hic in patria tua. a) Matth. 4, 13.

24. εἶπε δέ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

24. Ait autem: Amen dico vobis, quia a) nemo propheta acceptus est in patria sua. a) Matth. 13, 57.

25. ἐπ' ἀληθείας † δὲ λέγω ὑμῖν· πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

25. In veritate dico vobis: Multae viduae erant in diebus Eliae in Israël, quando clausum est coelum annis tribus et mensibus sex; cum facta esset fames magna in omni terra;

26. καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἠλίας, εἰ μὴ εἰς † σάρεπτα † τῆς Σιδῶνος, πρὸς γυναῖκα χήραν.

26. et ad a) nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniae, ad mulierem viduam. a) 3 Reg. 17, 9–24.

27. καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ οὐδεὶς † αὐτῶν ἐκαθαρίσθη, εἰ μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος.

27. Et multi leprosi erant in Israël sub Elisaeo propheta; et nemo eorum mundatus est, nisi a) Naaman Syrus. a) 4 Reg. 5, 9–15.

28. καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ, ἀκούοντες ταῦτα.

28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, haec audientes.

29. καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πό-

29. Et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, su-

v. 23. Gb. *εἰς καπερναουμ.* — v. 25. C. omitt. *δε.* — v. 26. Ed. omn. Er. *σαρεφθα.* — "Ed. 3. 4. 5. Er. *την σιδωνος.* — v. 27. C. *ἐξ αὐτων.*

Digitized by Google

λις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, † εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν,

30. αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

31. καὶ κατῆλθεν εἰς καπερναοὺμ, πόλιν τῆς γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι.

32. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

33. καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ,

34. λέγων· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε, τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

35. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων· φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ· καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

36. καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας· καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται;

37. καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

38. ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος· † πενθερὰ δὲ τοῦ σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς.

39. καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν, παραχρῆμα † δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

40. δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου, † πάντες ὅσοι εἶχαν ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις, ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, ἐθεράπευσεν αὐτούς.

per quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum.

30. Ipse autem transiens a) per medium illorum, ibat. a) Joh. 8, 59.

31. a) Et descendit in Capharnaum civitatem Galilaeae, ibique docebat illos sabbatis. a) v. 31–37. Marc. 1, 21–28.

32. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

33. Et in synagoga erat homo habens daemonium immundum, & exclamavit voce magna,

34. dicens: Sine! quid nobis & tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te, qui [1]) sis: Sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo! Et cum projecisset illum daemonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38. a) Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus; & rogaverunt illum pro ea. a) v. 38–41. Matth. 8, 14–17. Marc. 1, 29–34.

39. Et stans super illam, imperavit febri; & dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

40. Cum autem sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

---

v. 29. Gb. ὥστε κατακρημνισαι. — v. 38. Ed. omn. Er. ἡ πενθερα. — v. 39. Ed. omn. Er. omitt. δε. — v. 40. Ed. omn. Er. ἁπαντες.

1) 1590. 92. qui. 1593. quis.

Digitized by Google

41. ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα· ὅτι σὺ εἶ † ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν, τὸν χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

41. Exibant autem daemonia a multis, clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei! & increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant, ipsum esse Christum.

42. γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι † ἐζήτεν αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ· καὶ κατεῖχον αὐτὸν, τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

42. a) Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbae requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum; & detinebant illum, ne discederet ab eis. a) v. 42–44. Marc. 1, 35–39.

43. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· ὅτι καὶ ταῖς ἑτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι.

43. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum.

44. καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῆς γαλιλαίας.

44. Et erat praedicans in synagogis Galilaeae.

Cap. V.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἑστὼς παρὰ τὴν λίμνην γεννησαρέτ·

1. Factum est autem, cum turbae irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἁλιεῖς ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.

2. a) Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores autem descenderant, & lavabant retia.

a) v. 2–11. Matth. 4, 18–22. Marc. 1, 6–20.

3. ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν, ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

3. Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum; & sedens docebat de navicula turbas.

4. ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα· ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum! & laxate retia vestra in capturam.

5. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σίμων, εἶπεν αὐτῷ· ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Praeceptor! per totam noctem laborantes, nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete.

6. καὶ τοῦτο ποιήσαντες, † συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολύ· διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.

6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

---

v. 41. ὁ χριστος omitt. Gb. — v. 42. Mt. Gb. ἐπεζητουν. — v. 6. Ed. 1. Er. συνεκλεισεν.

Digitized by Google

7. καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

7. Et annuerunt socils, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita, ut pene mergerentur.

8. ἰδὼν δὲ σίμων πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασιν † τῦ ἰησῦ, λέγων· ἔξελθε ἀπ' ἐμῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε.

8. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, [1]) quia homo peccator sum, Domine!

9. θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἣ συνέλαβον·

9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant,

10. ὁμοίως δὲ καὶ ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, υἱὸς ζεβεδάίς, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα ὁ ἰησῦς· μὴ φοβῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπες ἔσῃ ζωγρῶν.

10. similiter autem Jacobum, & Ioannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere! ex hoc jam homines eris capiens.

11. καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν ἰησῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ἐδεήθη αὐτῦ, λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

12. [a]) Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine! si vis, potes me mundare. a) v. 12—16. Matth. 8, 1—4. Marc. 1, 40—45.

13. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτῦ, εἰπών· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ.

13. Et extendens manum, tetigit eum [2]), dicens: Volo; mundare! Et confestim lepra discessit ab illo.

14. καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τῦ καθαρισμῦ σα, καθὼς προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

14. Et ipse praecepit illi [a]), ut nemini diceret; sed: Vade! ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut [b]) praecepit Moyses, in testimonium illis. a) Matth. 8, 4. b) Lev. 14, 2. sqq.

15. διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ· καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν.

15. Perambulabat autem magis sermo de illo; & conveniebant turbae multae, ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16. αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ προσευχόμενος.

16. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

---

v. 8. C. et Mt. omitt. τα.

1) 1590. Domine, quia homo peccator sum.

2) 1590. add. Jesus.

Digitized by Google

17. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων· καὶ ἦσαν καθήμενοι φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς γαλιλαίας, καὶ ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλήμ· καὶ δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.

17. a) Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisaei sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae, & Judaeae, & Jerusalem; & virtus Domini erat ad sanandum eos.

a) v. 17–26. Matth. 9, 1–8. Marc. 2, 1–12.

18. καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον, ὃς ἦν παραλελυμένος· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν, καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

18. Et ecce! viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus; et quaerebant eum inferre, et ponere ante eum.

19. καὶ μὴ εὑρόντες, † ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ ἰησοῦ.

19. Et non invenientes, qua parte illum inferrent prae turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπεν † αὐτῷ· ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

20. Quorum fidem, ut vidit, dixit: Homo! remittuntur tibi peccata tua.

21. καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, λέγοντες· τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός;

21. Et coeperunt cogitare Scribae et Pharisaei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. † ἐπιγνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

22. Ut cognovit a) autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis 1) in cordibus vestris?

a) Matth. 12, 25. Joh. 2, 25.

23. τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου· ἢ εἰπεῖν· † ἔγειραι καὶ περιπάτει;

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata? An dicere: Surge, et ambula?

24. ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας (εἶπε τῷ † παραλελυμένῳ)· σοὶ λέγω, † ἔγειραι· καὶ ἆρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

24. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico): Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam!

25. καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἆρας † ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν θεόν.

25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat; et abiit in domum suam, magnificans Deum.

---

v. 19. Ed. omn. Er. *δια ποιας.* — v. 20. *αὐτῳ* omitt. Gb. — v. 22. Ed. 2. 3. Er. *ἐπιγνων.* — v. 23. Gb. *ἐγειρε.* — v. 24. Ed. omn. Er. *παραλυτικῳ.* — Gb. *ἐγειρε.* — v. 25. Mt. Ed. omn. Er. *ἐφ' ὁ.*

1) 1590. add. mala.

Digitized by Google

26. καὶ ἔκστασις ἔλαβεν † ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν· καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες· ὅτι εἴδομεν παράδοξα σήμερον.

26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie!

27. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὶν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀκολούθει μοι.

27. a) Et post haec exiit, et vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad telonium: et ait illi: Sequere me!

a) v 27–39. Matth. 9, 9–17. Marc. 2, 13–22.

28. καὶ καταλιπὼν ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. καὶ ἐποίησε δοχὴν μεγάλην Λευὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολὺς, καὶ ἄλλων, οἳ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

30. καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς † αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγοντες· διατί μετὰ † τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

30. Et murmurabant Pharisaei et Scribae eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis a)?

a) Marc. 2, 16.

31. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπε πρὸς αὐτούς· οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

31. Et respondens Jesus, dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent;

32. οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

32. non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.

33. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν· διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου † νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

33. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisaeorum? tui autem edunt, & bibunt?

34. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν;

34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος· τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

35. Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsus; tunc a) jejunabunt in illis diebus.

a) Joh. 16, 20.

36. ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς· ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ † τὸ ἐπίβλημα ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

36. Dicebat autem et similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura a novo.

---

v. 26. Ed. 1. Er. παντας. — v. 30. Ed. omn. Er. omitt. αὐτων. — ″ των omitt. Ed. omn. Er. — v. 33. Ed. 2. Er. νιςευσι. — v. 36. C. Mt. το απο του καινε. omiss. επιβλημα. Gb. επιβλημα το απο του καινου.

Digitized by Google

37. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.

38. ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον· καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.

39. καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν, εὐθέως θέλει νέον· λέγει γάρ· ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt;

38. sed vinum novum in utres novos mittendum est; & utraque conservantur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est!

Cap. VI.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυας, καὶ ἤσθιον, ψώχοντες ταῖς χερσί.

2. τινὲς δὲ τῶν φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς· τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασι;

3. καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ ἰησοῦς· οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησε δαυὶδ, ὁπότε ἐπείνασεν αὐτὸς, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες;

4. ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε, καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ· οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς.

5. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

6. ἐγένετο δὲ † καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ διδάσκειν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά.

7. παρετήρουν δὲ † αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ † θεραπεύσει †, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ.

1. a) Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant, confricantes manibus.

a) v. 1–5. Matth. 12, 1–8. Marc. 2, 23–28.

2. Quidam autem Pharisaeorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet a) in sabbatis? a) Deut. 23, 25.

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit a) David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant? a) 1 Reg. 21, 6.

4. Quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi a) tantum Sacerdotibus? a) Lev. 24, 5. sqq.

5. Et dicebat illis: Quia dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

6. a) Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida.

a) v. 6–11. Matth. 12, 9–14. Marc. 3, 1–6.

7. Observabant autem Scribae & Pharisaei, si in sabbato curaret; ut invenirent, unde accusarent eum.

---

v. 6. C. omitt. καὶ. — v. 7. C. Mt. omitt. αὐτον. — "Ed. omn. Er. θεραπευσῃ. — ""C. add. αὐτον.

Digitized by Google

8. αὐτὸς δὲ ᾔδει τὰς διαλογισμὰς αὐτῶν· καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα· ἔγειραι, καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη.

8. Ipse vero sciebat a) cogitationes eorum; & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium! Et surgens stetit. a) cf. c. 5, 22.

9. εἶπεν δὲ ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτούς· ἐπερωτήσω ὑμᾶς· τί ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ † ἀποκτεῖναι;

9. Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere?

10. καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτοὺς, εἶπεν † αὐτῷ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε. ὁ δὲ ἐποίησε †· καὶ † ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ † ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

10. Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam! Et extendit; & restituta est manus ejus.

11. αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ ἰησοῦ.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent 1) Jesu.

12. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ.

12. a) Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. a) v. 12–16. Matth. 10, 1–4. Marc. 3, 13–19.

13. καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε·

13. Et, cum dies factus esset, vocavit discipulos suos; & elegit duodecim ex ipsis (quos et Apostolos nominavit):

14. σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, φίλιππον καὶ βαρθολομαῖον·

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Ioannem, Philippum et Bartholomaeum,

15. ματθαῖον καὶ θωμᾶν, ἰάκωβον τὸν τοῦ ἁλφαίου, καὶ σίμωνα τὸν καλούμενον ζηλωτήν.

15. Matthaeum, & Thomam, Jacobum Alphaei, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16. ἰούδαν ἰακώβου, καὶ ἰούδαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης.

16. & Judam Jacobi, & Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. καὶ καταβὰς μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ· καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς παραλίου τύρου καὶ σιδῶνος,

17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judaea, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

---

v. 9. Ed. omn. Er. St. ἀπολέσαι. — v. 10. Ed. omn. Er. St. τῳ ἀνθρωπῳ. — "C. add. οὕτως. St. οὕτω. — "'Mt. ἀπεκατεστάθη. — "'' ὑγιὴς omitt. Gb.

1) 1590. add. ea.

Digitized by Google

18. καὶ οἱ ὀχλούμενοι † ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων· καὶ ἐθεραπεύοντο.

18. qui venerant, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis; & qui vexabantur a Spiritibus immundis, curabantur a).

a) Matth. 4, 23. sq.

19. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἅπτεσθαι αὐτοῦ· ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο, καὶ ἰᾶτο πάντας.

19. Et omnis turba quaerebat eum tangere a); quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

a) Matth. 9, 21.

20. καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς † αὐτοῦ, ἔλεγε· μακάριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

20. Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati a) pauperes! quia vestrum est Regnum Dei.

a) Matth. 5, 3.

21. μακάριοὶ οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε. μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν· ὅτι γελάσετε.

21. Beati a), qui nunc esuritis! quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis! quia ridebitis.

a) Matth. 5, 6.

22. μακάριοί ἐστε, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ † ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, † ἕνεκα τῆς υἱῆς τῆς ἀνθρώπε.

22. Beati a) eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tamquam malum, propter Filium hominis;

a) Matth. 5, 11. 12.

23. † χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ, ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς † ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

23. gaudete in illa die, et exultate! ecce, enim merces vestra multa est in coelo; secundum haec enim faciebant Prophetis patres eorum.

24. πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

24. Verumtamen vae vobis divitibus a)! quia 1) habetis consolationem vestram.

a) Marc. 10, 24.

25. οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

25. Vae vobis, qui saturati estis! quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc! quia lugebitis, et flebitis.

26. † οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

26. Vae, cum benedixerint vobis 2) homines! secundum haec enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27. † ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν· καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς.

27. Sed vobis dico, qui auditis: Diligite a) inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.

a) Matth. 5, 44.

28. εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους † ὑμᾶς· † προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.

28. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.

---

v. 18. Mt. Gb. ἀπο. — v. 20. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. αὐτε. — v. 22. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. omitt. ὅταν. — "C. ἕνεκεν. — v. 23. Ed. omn. Er. χαιρετε. — "ἐν τοις ἐρανοις. — v. 26. C. ἐαι, ὅταν καλως εἰπωσιν ὑμας οἱ ἀνθρωποι. St. Gb. et Mt. ἐαι ὁταν καλως ὑμας εἰπωσιν οἱ ἀνθρωποι. — v. 27. C. ἀλλα. — v. 28. C. St. Mt. ὑμιν. — "Ed. omn. Er. add. και.

1) 1590. qui. 2) 1590. add. omnes.

Digitized by Google

29. τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσῃς.

29. Et qui a) te percutit in maxillam 1), praebe et alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. a) Matth. 5, 39. sqq.

30. παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου· καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτει.

30. Omni a) autem petenti te, tribue; et qui aufert, quae tua sunt, ne repetas. a) Matth. 5, 42.

31. καὶ καθὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

31. Et prout a) vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. a) Matth. 7, 12.

32. καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.

32. a) Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? Nam et peccatores diligentes se diligunt. a) v. 32–36. Matth. 5, 44–48.

33. καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι.

33. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? Siquidem et peccatores hoc faciunt.

34. καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ † ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? Nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant aequalia.

35. πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε † υἱοὶ † ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.

35. Verumtamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.

36. γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.

36. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.

37. † καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε.

37. Nolite a) judicare, et non judicabimini; nolite condemnare, et non condemnabimini; dimittite, et dimittemini; a) Matth. 7, 1.

38. δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ, ᾧ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

38. date, et dabitur vobis; mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem a) quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. a) Matth. 7, 2. Marc. 4, 24.

---

v. 34. Gb. οἱ ἁμαρτωλοὶ. — v. 35. C. St. οἱ υἱοὶ. — "Ed. omn. Er. St. τοῦ ὑψίστου. — v. 37. Ed. omn. Er. omitt. καὶ.

1) 1590. maxillam unam, praebe illi et ...

Digitized by Google

39. εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς· μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; ἐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται;

39. Dicebat autem illis et similitudinem: Numquid a) potest caecus caecum ducere? Nonne ambo in foveam cadunt? a) Matth. 15, 14.

40. οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

40. Non est discipulus a) super magistrum; perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. a) Matth. 10, 24.

41. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ † τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς;

41. Quid a) autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quae in oculo tuo est, non consideras? a) Matth. 7, 3–5.

42. ἢ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου· ἀδελφέ, ἄφες, ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σε· αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σε δοκὸν ὁ βλέπων; ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σε, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σε.

42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater! sine, ejiciam festucam de oculo tuo; ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita! ejice primum trabem de oculo tuo; et tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui.

43. οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ δένδρον σαπρὸν, ποιοῦν καρπὸν καλόν.

43. a) Non est enim arbor bona, quae facit fructus malos; neque arbor mala, faciens fructum bonum. a) v 43–46. Matth. 7, 16–21.

44. ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν.

44. Unaquaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur; neque enim de spinis colligunt ficus; neque de rubo vindemiant uvam.

45. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum; et malus homo de malo thesauro profert malum; ex a) abundantia enim cordis os loquitur. a) Matth. 12, 34. sq.

46. τί δέ με καλεῖτε, κύριε, κύριε· καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;

46. Quid autem vocatis me Domine, Domine: et non facitis, quae dico?

47. πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρός με, καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω ὑμῖν, τίνι ἐστὶν ὅμοιος.

47. a) Omnis, qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos; ostendam vobis, cui similis sit! a) v. 47–49. Matth. 7, 24–27.

48. ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε, καὶ ἐβάθυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέ-

48. Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum super 1) petram; inun-

v. 41. Ed. omn. Er. St. omitt. τε.

1) 1590. supra.

Digitized by Google

πραν· πλημμύρας δὲ γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσε σαλεῦσαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

49. ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου· ᾗ προσέρρηξεν ὁ ποταμός· καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

datione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere; fundata enim erat super [1]) petram.

49. Qui autem audit, et non facit; similis est homini aedificanti domum suam super [2]) terram sine fundamento; in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit; et facta est ruina domus illius magna.

Cap. VII.

1. Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναούμ.

2. ἑκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος, κακῶς ἔχων, ἤμελλε τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος.

3. ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν, ὅπως ἐλθὼν † διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

4. οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες, ὅτι ἄξιός ἐστιν, ᾧ παρέξει τοῦτο·

5. ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν.

6. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἑκατόνταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ· κύριε, μὴ σκύλλου· οὐ γὰρ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα † ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς.

7. διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρός σε ἐλθεῖν· ἀλλ' εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

8. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ· πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ· ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου· ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

1. [a]) Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. a) v. 1–10. Matth. 8, 5–13.

2. Centurionis autem cujusdam servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus.

3. Et cum audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judaeorum, rogans eum, ut veniret, et salvaret [3]) servum ejus.

4. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum solicite, dicentes ei: Quia dignus est, ut hoc illi praestes;

5. diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse aedificavit nobis.

6. Jesus autem ibat cum illis; et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari! non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres.

7. Propter quod et me ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te; sed dic verbo, et sanabitur puer meus.

8. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: Vade! et vadit: et [4]) alii: Veni! et venit: et servo meo: Fac hoc! et facit.

---

v. 3. Ed. 1. Er. διασωσει. — v. 6. C. με υπο την στεγην.

1) 1590. supra. 2) 1590. supra. 3) 1590. sanaret. 4) 1590. alio.

Digitized by Google

9. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτὸν· καὶ στραφεὶς, τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε· λέγω ὑμῖν, † οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον.

9. Quo audito, Jesus miratus est; et conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israël tantam fidem inveni!

10. καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.

10. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς, ἐπορεύετο εἰς πόλιν, καλουμένην ναΐν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ, καὶ ὄχλος πολύς.

11. Et factum est: deinceps ibat [1]) in civitatem, quae vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο † τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ † χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς † σὺν αὐτῇ.

12. Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce! defunctus efferebatur filius unicus matris suae; et haec vidua erat; et turba civitatis multa cum illa.

13. καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος, ἐσπλαγχνίσθη † ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.

13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere!

14. καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. καὶ εἶπε· νεανίσκε, σοὶ λέγω· ἐγέρθητι.

14. Et accessit, et tetigit loculum, (Hi autem, qui portabant, steterunt.) et ait: Adolescens! tibi dico, surge.

15. καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

15. Et resedit, qui erat mortuus, et coepit loqui. Et dedit illum matri suae.

16. ἔλαβε δὲ φόβος † πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες· ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

16. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! et quia Deus visitavit plebem suam!

17. καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

17. Et exiit hic sermo in universam Judaeam de eo, et in omnem circa regionem.

18. καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων.

18. [a]) Et nunciaverunt Ioanni discipuli ejus de omnibus his.

a) v. 18–35. Matth. 11, 2–19.

19. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ † ὁ Ἰωάννης, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

19. Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

---

v. 9. C. ὅτε. — v. 12. Ed. 1. Er. τεθνικως. Ed. 2. Er. τεθνακως. — " Ed. omn. Er. add. ἦν. — "' Gb. ἦν συν. — v. 15. Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτην. — v. 16. St. ἁπαντας. — v. 19. Ed. 1. Er. omitt. ὁ.

1) 1590. add. Jesus.

Digitized by Google

20. παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες, εἶπον· Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρός σε, λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es, qui venturus es? an alium expectamus?

21. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν· καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν.

21. (In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & caecis multis donavit visum.)

22. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ, ἃ εἴδετε καὶ ἠκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται.

22. Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate Ioanni, quae audistis, & vidistis: Quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur;

23. καὶ μακάριός ἐστιν, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

23. et beatus est, quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24. ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν πρὸς † τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου· τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

24. Et cum discessissent nuncii Ioannis, coepit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem [a] vento agitatam?

a) Eph. 4, 14.

25. ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν.

25. Sed quid existis videre? hominem mollibus [a] vestimentis indutum? Ecce! qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt.

a) Matth. 3, 4.

26. ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.

26. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plus quam prophetam!

27. οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

27. Hic est, de quo scriptum est: „Ecce! mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te [a].“ a) Mal. 3, 1.

28. λέγω γὰρ ὑμῖν· μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης Ἰωάννης τοῦ βαπτιστοῦ ἐστιν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστι.

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est; qui autem [a] minor est in regno Dei, major est illo. a) Matth. 13, 17.

29. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

29. Et omnis populus audiens & publicani [a], justificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. a) cf. c. 3, 12 sq.

v. 24. C. Mt. τοις υχλοις.

Digitized by Google

30. οἱ δὲ φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτούς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

30. Pharisaei autem, & legisperiti consilium Dei spreverunt in semet ipsos, non baptizati ab eo.

31. † τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι;

31. Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? & cui similes sunt?

32. ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ λέγουσιν· ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

32. Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non saltastis; lamentavimus, & non plorastis.

33. ἐλήλυθε γὰρ ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων· καὶ λέγετε· δαιμόνιον ἔχει.

33. Venit enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Daemonium habet!

34. ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων· καὶ λέγετε· ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, † φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν.

34. Venit Filius hominis manducans, & bibens, & dicitis a): Ecce, homo devorator, & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum!

a) Matth. 9, 11.

35. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς † πάντων.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36. ἠρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν φαρισαίων, ἵνα φάγῃ μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φαρισαίου, ἀνεκλίθη.

36. Rogabat autem illum quidam de Pharisaeis, ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisaei discubuit.

37. καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα, ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου,

37. Et ecce! mulier, quae erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod 1) accubuisset in domo Pharisaei, attulit alabastrum unguenti;

38. καὶ στᾶσα † παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω, κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι· καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

38. & stans retro secus pedes ejus, lacrymis coepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.

39. ἰδὼν δὲ ὁ φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων· οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἄν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνὴ, ἥτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι.

39. Videns autem Pharisaeus, qui vocaverat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quae & qualis est mulier, quae tangit eum; quia peccatrix est.

---

v. 31. Ed. omn. Er. add. εἶπε δὲ ὁ κυριος· τινι κ. τ. λ. — v. 34. Ed. omn. Er. St. τελ. φιλος. — v. 35. Ed. 1. Er. omitt. παντων. — v. 38. Gb. ὀπισω παρα κ. τ. λ.

1) 1590. add. Jesus.

Digitized by Google

40. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ δέ φησι· διδάσκαλε, εἰπέ.

41. δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα.

42. μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπὲ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;

43. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων, εἶπεν· ὑπολαμβάνω, ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ὀρθῶς ἔκρινας.

44. καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ σίμωνι ἔφη· βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σε εἰς τὴν οἰκίαν· ὕδωρ ἐπὶ τὰς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τὰς πόδας, καὶ ταῖς θριξὶ † τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε.

45. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ † διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.

46. ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας.

47. οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.

48. εἶπε δὲ αὐτῇ· ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

49. καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· τίς οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;

50. εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon! habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister! dic.

41. Duo debitores erant cuidam foeneratori; unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta;

42. non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Aestimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte judicasti!

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in [1]) domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti; haec autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur [a]) ei peccata multa, quoniam dilexit multum! Cui autem minus dimittitur, minus diligit. a) 1 Petr. 4, 8.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata [2])!

49. Et coeperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis [a]) est hic, qui etiam peccata dimittit? a) cf. c. 5, 21.

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit; vade in pace!

Cap. VIII.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν καὶ

1. Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates & castella,

v. 44. της κεφ. omitt. Gb. — v. 45. Ed. omn. Er. διελειπε.

1) 1590. om. in. 2) 1590. add. tua.

Digitized by Google

κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ,

2. καὶ γυναῖκές τινες, αἳ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ ἀσθενειῶν· μαρία, ἡ καλουμένη μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει,

3. καὶ ἰωάννα, γυνὴ χεζᾶ, ἐπιτρόπε ἡρῴδε, καὶ σεσάννα, καὶ ἕτεραι πολλαὶ, αἵτινες διηκόνεν † αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

4. συνιόντος δὲ ὄχλε πολλῆ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν, εἶπε διὰ παραβολῆς·

5. ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον † αὐτοῦ· καὶ ἓν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

6. καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν· καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.

7. καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν· καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

8. καὶ ἕτερον ἔπεσεν † ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν· καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. ταῦτα λέγων, ἐφώνει· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

9. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη.

10. ὁ δὲ εἶπεν· ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυςήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.

11. ἔςι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος, ἐςὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

praedicans & evangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo,

2. et mulieres aliquae, quae erant curatae a spiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria a), quae vocatur Magdalene, de qua septem daemonia exierant,

a) Marc. 16, 9.

3. et Ioanna uxor Chusae procuratoris Herodis, & Susanna, et aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis.

4. a) Cum autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem:

a) v. 4—15. Matth. 13, 1—23. Marc. 4, 1—20.

5. Exiit, qui semînat, seminare semen suum; & dum seminat, aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, & volucres coeli comederunt illud.

6. Et aliud cecidit supra petram; & natum aruit, quia non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortae spinae suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam; & ortum fecit fructum centuplum. Haec dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat!

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quae esset haec parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis; ut a) videntes non videant, & audientes non intelligant.

a) Matth. 11, 25.

11. Est autem haec parabola: Semen est verbum Dei.

---

v. 3. Ed. 2. Er. Mt. αὐτοις. — v. 5. C. ἑαυτε. — v. 8. Mt. Gb. εἰς.

Digitized by Google

12. οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν, εἰσὶν οἱ ἀκούοντες· εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.

12. Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἵ, ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον· καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.

13. Nam qui supra petram; qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent; [1]) qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt.

14. τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.

14. Quod autem in spinas cecidit; hi sunt, qui audierunt, et a solicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitae, euntes suffocantur, et non referunt fructum.

15. τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οἵτινές εἰσιν, οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ. †

15. Quod autem in bonam terram; hi sunt, qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

16. οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

16. [a]) Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen.

a) v. 16–18. Matth. 5, 15. Marc. 4, 21–25.

17. οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν, ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται· οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

17. Non est enim occultum, quod non manifestetur; nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat.

18. βλέπετε οὖν, πῶς ἀκούετε· ὃς γὰρ † ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς † ἐὰν μὴ ἔχῃ, καὶ, ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

18. Videte ergo, quomodo audiatis! Qui [a]) enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

a) Matth. 13, 12.

19. παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

19. [a]) Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant adire eum prae turba.

a) v. 19–21. Matth. 12, 46–50. Marc. 3, 31–35.

20. καὶ † ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων· ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἑστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.

20. Et nunciatum est illi: Mater tua, et fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπε πρὸς αὐτούς· μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου

21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, qui

v. 15. C. add. ταυτα λεγων ἐφωνει· ὁ ἐχων ὠτα ἀκουειν, ἀκουετω. — v. 18. St. Gb. ἂν — "Gb. ἀν. — v. 20. Ed. 1. 2. Er. ἀπηγγελλη. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀπηγγελθη.

1) 1590. quia.

Digitized by Google

οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες † αὐτόν.

verbum Dei audiunt et faciant.

22. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς † ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης. καὶ ἀνήχθησαν.

22. a) Factum est autem in una dierum; et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos: Transfretemus trans stagnum! Et ascenderunt. a) v. 22–25. Matth. 8, 23–27. Marc. 4, 35–41.

23. πλεόντων δὲ αὐτῶν, ἀφύπνωσε. καὶ κατέβη λαίλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον.

23. Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur [1]), et periclitabantur.

24. προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν, λέγοντες· † ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

24. Accedentes autem, suscitaverunt eum, dicentes: Praeceptor! perimus. At ille surgens, increpavit ventum, et tempestatem aquae, et cessavit; et facta est tranquillitas.

25. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia [2]) et ventis et mari imperat, et obediunt ei?

26. καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν γαδαρηνῶν, ἥτις ἐστὶν † ἀντιπέραν τῆς γαλιλαίας.

26. a) Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galilaeam. a) v. 26–37. Matth. 8, 28–34. Marc. 5, 1–17.

27. ἐξελθόντι δὲ † αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.

27. Et cum [3]) egressus esset in terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ † τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.

28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum, et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi est? Jesu Fili Dei Altissimi! obsecro te, ne me torqueas.

29. † παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν· καὶ ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσι

29. Praecipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus cu-

---

v. 21. αὐτον omitt. Ed. 1. Er. Gb. — v. 22. Ed. omn. Er. ἀνεβη. — v. 24. C. ἐπισατα semel. — v. 26. Ed. omn. Er. ἀντιπερα. — v. 27. Ed. 1. 2. Er. τῳ αὐτῳ. — v. 28. Ed. 1. 2. Er. omitt. τυ. — v. 29. C. παρηγγελλε.

1) 1596. compellebantur. 2) 1590. om. et. 3) 1590. add. de navi.

Digitized by Google

καὶ πέδαις, φυλασσόμενος· καὶ διαῤῥήσσων τὰ δεσμὰ, ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.

stoditus, et ruptis vinculis agebatur a daemonio in deserta.

30. ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων· τί σοί ἐστιν ὄνομα; ὁ δὲ εἶπε· λεγεών· ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio; quia intraverant daemonia multa in eum.

31. καὶ † παρεκάλει αὐτὸν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς, εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

31. Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32. ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοιρῶν ἱκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς, εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum, pascentium, in monte; et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, † εἰσῆλθεν εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ † κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη.

33. Exierunt ergo daemonia ab homine, et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per praeceps in stagnum, et suffocatus est.

34. ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ † γεγενημένον, ἔφυγον· καὶ † ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, et nunciaverunt in civitatem et in villas.

35. ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός. καὶ ἦλθον πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.

35. Exierunt autem videre, quod factum est, et venerunt ad Jesum; et invenerunt hominem sedentem, a quo daemonia exierant, vestitum ac sana mente ad pedes ejus, et timuerunt.

36. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς.

36. Nunciaverunt autem illis et qui viderant, quomodo sanus factus esset a legione;

37. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν γαδαρηνῶν, ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν· ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν.

37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis; quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. ἐδέετο † δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ † ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, εἶναι σὺν αὐτῷ. ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων·

38. [a] Et rogabat illum vir, a quo daemonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

a) v. 38. 39. Marc. 5, 18–20.

39. † ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σε,

39. Redi in domum tuam, et nar-

---

v. 31. Ed. omn. Er. παρεκαλεν. — v. 33. Mt. εἰσηλθον. — Ed. 1. 2. Er. κρημνω. — v. 34. C. γενομενον. Gb. γεγονος. — "C. add. ἀπελθοντες. — v. 38. Ed. omn. Er. γαρ. — "C. τα δαιμονια ἐξεληλυθει. — v. 39. Ed. omn. Er. ὑποστρεψον.

Digitized by Google

καὶ διηγῆ, ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθε, καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς.

ra, quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, praedicans, quanta illi fecisset Jesus.

40. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν ἰησοῦν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος· ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν.

40. a) Factum est autem, cum rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim omnes exspectantes eum.

a) v. 40–56. Matth. 9, 1. 18–26. Marc. 5, 21–43.

41. καὶ ἰδοὺ, ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα ἰάειρος, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτὸν, εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ·

41. Et ecce! venit vir, cui nomen Jairus, et ipse princeps synagogae erat; et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum, ut intraret in domum ejus,

42. ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν. ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

42. quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et haec moriebatur. Et contingit, dum iret, a turbis comprimebatur.

43. καὶ γυνὴ, οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἥτις † ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον, οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι,

43. Et mulier quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari,

44. προσελθοῦσα † ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

44. accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus; et confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς· τίς ὁ ἁψάμενός μου; ἀρνεμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ πέτρος, καὶ οἱ † μετ' αὐτοῦ· ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι· καὶ λέγεις· τίς ὁ ἁψάμενός μου;

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: Praeceptor! turbae te comprimunt et affligunt, et dicis: Quis me tetigit?

46. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν· ἥψατό μέ τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ.

46. Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis; nam [1]) ego novi virtutem de me exiisse.

47. ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ, ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλθε, καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ, ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα.

47. Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, et procidit ante pedes ejus; et ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo; et quemadmodum confestim sanata sit.

48. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

48. At ipse dixit ei: Filia! fides tua salvam te fecit; vade in pace!

---

v. 43. Ed. omn. Er. St. εἰς ἰατρους. — v. 44. Ed. omn. Er. add. δε. — v. 45. Gb. συν αυτῳ.

1) 1590. add. et.

Digitized by Google

49. ἔτι † αὐτῆ λαλοῦντος, ἔρχεταί τις παρὰ τῆ ἀρχισυναγώγε, λέγων αὐτῷ· ὅτι τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σε· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων· μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.

50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellae: Noli timere, crede tantum, et salva erit.

51. † ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν σύδένα, εἰ μὴ πέτρον καὶ † ἰωάννην καὶ ἰάκωβον, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

51. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi [a] Petrum et Jacobum et Ioannem, et patrem et matrem puellae. a) Matth. 17, 1.

52. ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε· μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere! non est mortua puella, sed dormit [a]. a) Joh. 11, 11.

53. καὶ κατεγέλων αὐτῦ, εἰδότες, ὅτι ἀπέθανεν.

53. Et deridebant eum, scientes, quod mortua esset.

54. αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων· ἡ παῖς, ἐγείρε.

54. Ipse autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, surge!

55. καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα. καὶ διέταξεν, αὐτῆ δοθῆναι φαγεῖν.

55. Et reversus est spiritus ejus; et surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56. καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς, μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus praecepit [a], ne alicui dicerent, quod factum erat. a) Matth. 8, 4.

Cap. IX.

1. Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα †, ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν.

1. [a] Convocatis autem [1]) duodecim Apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia daemonia, et ut languores curarent. a) v. 1–6. Matth. 10, 1. sqq. Marc. 6, 7–13.

2. καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς, κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.

2. Et misit illos praedicare regnum Dei, & sanare infirmos.

3. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε † ῥάβδον, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν.

3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis;

4. καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

4. et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatis.

---

v. 49. C. add. δε. — v. 51. C. St. Mt. εἰσελθων. — † Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἰακωβον και ἰωαννην. — v. 1. C. St. add. μαθητας. — v. 3. C. St. Mt. ῥαβδος.

1) 1590. add. Jesus.

Digitized by Google

5. καὶ ὅσοι † ἐὰν μὴ † δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε, εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς.

5. Et quicumque non receperint vos; exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6. ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγγελιζόμενοι † καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

6. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique.

7. ἤκουσε δὲ ἡρῴδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό τινων, ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται † ἐκ νεκρῶν.

7. a) Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quae fiebant ab eo, et haesitabat eo, quod diceretur a) v.7–9. Luc.3,19.sqq Matth.14,1.sqq. Marc.6,14–29.

8. ὑπό τινων δὲ, ὅτι ἠλίας ἐφάνη· ἄλλων δὲ, ὅτι προφήτης εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

8. a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis! a quibusdam vero: Quia Elias apparuit! ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit!

9. καὶ εἶπεν ἡρῴδης· Ἰωάννην ἐγὼ † ἀπεκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν.

9. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi; quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quaerebat a) videre eum. a) c. 23, 8.

10. καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ, ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς, ὑπεχώρησε κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως, καλουμένης βηθσαϊδά.

10. a) Et reversi Apostoli, narraverunt illi, quaecumque fecerunt; et assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidae. a) v.10–17. Matth.14,13–21. Marc.6,30–44. Joh. 6, 2–15.

11. οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ δεξάμενος αὐτοὺς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἴατο.

11. Quod cum cognovissent turbae, secutae sunt illum; et excepit eos, et loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.

12. ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν. προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ· ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα † ἀπελθόντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς, καταλύσωσι, καὶ εὕρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

12. Dies autem coeperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas! ut euntes in castella, villasque, quae circa sunt, divertant, & inveniant escas; quia hic in loco deserto sumus.

13. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν· οἱ δὲ εἶπον· οὐκ εἰσὶν ἡμῖν † πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ † ἰχθύες δύο, εἰ μή τι πορευθέντες

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare! At illi dixerunt: Non sunt nobis plus, quam quinque panes, & duo pisces; nisi forte nos eamus,

v. 5. Gb. ἀν. — "Ed. 1. Er. δεχωνται. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. δεξονται. — v. 6. Ed. 3. Er. δε pro και. — v. 7. C. ἀπο των νεκρων. — v. 9. Ed. omn. Er. ἀπεκεφαλησα. — v. 12. Gb. πορευθεντες. — v. 13. Ed. omn. Er. πλειω. — "Ed. omn. Er. St. δυο ιχθυες.

Digitized by Google

ἡμεῖς † ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν † λαὸν τοῦτον βρώματα.

14. ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπε δὲ πρὸς τὰς μαθητὰς αὐτοῦ· κατακλίνατε αὐτοὺς † κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα.

15. καὶ ἐποίησαν † οὕτως, καὶ † ἀνέκλιναν ἅπαντας.

16. λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ κατέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, παρατιθέναι τῷ ὄχλῳ.

17. καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες· καὶ ἤρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων, κόφινοι δώδεκα.

18. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς, λέγων· τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;

19. οἱ δὲ ἀποκριθέντες, εἶπον· Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ, Ἠλίαν· ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

20. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ † πέτρος, εἶπε· τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ.

21. ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε, μηδενὶ † εἰπεῖν τοῦτο,

22. εἰπών· ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

23. ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου † ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν

& eamus in omnem hanc turbam escas.

14. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.

15. Et ita fecerunt. Et [1]) discumbere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, respexit in coelum, & benedixit illis; & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est, quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

18. [a]) Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli; & interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbae? a) v. 18–27. Matth. 16, 13–28. Marc. 8, 27–39.

19. At illi responderunt, & dixerunt: Ioannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero, quia unus propheta de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem, quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans illos, praecepit, ne cui dicerent hoc,

22. dicens: Quia [a]) oportet Filium hominis multa pati, & reprobari a Senioribus, & principibus Sacerdotum, & Scribis, et occidi, & tertia die resurgere. a) Matth. 16, 21.

23. Dicebat autem ad omnes: Si quis [a]) vult post me venire, abneget semetipsum; & tollat crucem suam quo-

v. 13. "'C. ἀγορασομεν. — ""Ed. 1. Er. ὀχλον. — v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. κλισιως. — v. 15. St. Mt. Gb. ἑτω. — "Ed. omn. Er. St. κατεκλιναν. — v. 20. Gb. ὁ πετρος. — v. 21. Gb. λεγειν. — v. 23. Gb. ἐρχεσθαι, ἀρνησασθω.

1) 1590. et discubuerunt omnes.

Digitized by Google

αὐτοῦ † καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθείτω μοι.

24. ὃς γὰρ † ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

25. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθείς;

26. ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

27. λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς· εἰσί τινες τῶν ὧδε † ἑστώτων, οἳ οὐ μὴ † γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

28. ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους † τούτους, ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ, καὶ παραλαβὼν † πέτρον, καὶ ἰωάννην, καὶ ἰάκωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, προσεύξασθαι.

29. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ † προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.

30. καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἠλίας·

31. οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ.

32. ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ. διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

33. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν † ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἐπιστάτα, καλόν ἐστιν

tidie, & sequatur me. a) Matth 10,38.sqq.

24. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; nam, qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam.

25. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?

26. Nam qui a) me erubuerit, et meos sermones; hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

a) c. 12, 9. Matth. 10, 32. sq.

27. Dico autem vobis vere: sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec a) videant regnum Dei.

a) c. 22, 18. Matth. 26, 64.

28. a) Factum est autem post haec verba fere dies octo, et assumpsit Petrum, & Jacobum, & Ioannem, & ascendit in montem, ut oraret.

a) v. 28–36. Matth. 17, 1–13. Marc. 9, 1–12.

29. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera; et vestitus ejus albus & refulgens.

30. Et ecce! duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias,

31. visi in majestate, & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32. Petrus vero, & qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Praeceptor! bonum est nos hic esse; et fa-

---

v. 23. "C. Mt. omitt. καθ' ἡμεραν. — v. 24. St. Gb. ἀν. — v. 27. Ed. omn. Er. St. ἑστηκοτων. — "Mt. Gb. γευσωνται. — v. 28. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. τουτους. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. add. τον. — v. 29. Ed. 1. 2. Er. προσευξασθαι. — v. 33. ὁ omitt. Mt.

Digitized by Google

ἡμᾶς, ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοι, καὶ † μίαν Μωσεῖ, καὶ μίαν Ἠλίᾳ· μὴ εἰδὼς, ὃ λέγει.

34. ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτούς. ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὴν νεφέλην.

35. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε.

36. καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν, εὑρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος· καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν, ὧν ἑωράκασι.

37. ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.

38. καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων· διδάσκαλε, δέομαί σου, † ἐπίβλεψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενής ἐστί μοι·

39. καὶ ἰδὲ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν.

40. καὶ ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου, ἵνα † ἐκβάλωσιν αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

41. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε † ὧδε τὸν υἱόν σου.

42. ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν. ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

43. ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν, οἷς † ἐποίει

ciamus tria tabernacula, unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliae; nesciens quid diceret.

34. Haec autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem.

35. Et vox facta est de nube, dicens a): Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite!

a) Matth. 3, 17. 12, 18. Marc. 1, 11. 2 Petr. 1, 16. sqq.

36. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quae viderant.

37. a) Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

a) v. 37–43. Matth. 17, 14–21. Marc. 9, 13–28.

38. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister! obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi.

39. Et ecce! spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum:

40. Et rogavi discipulos tuos, ut ejicerent illum, & non potuerunt.

41. Respondens autem Jesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa! usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum!

42. Et cum accederet elisit illum daemonium, & dissipavit.

43. Et increpavit Jesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum patri ejus.

44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque mirantibus in omnibus, quae faciebat, di-

---

v. 33. "Ed. omn. Er. St. μωσει μιαν. — v. 38. St. ἐπιβλεψον. — v. 40. Ed. omn. Er. St. ἐκβαλλωσιν. — v. 41. C. et Mt. τον υἱον σε ὧδε. — v. 43. Gb. ἐποιει.

Digitized by Google

ησεν † ὁ ἰησοῦς, εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ·

44. θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

45. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἴσθωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

46. εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.

47. ὁ δὲ ἰησοῦς, ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος † παιδίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ,

48. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

49. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰωάννης, εἶπεν· ἐπιστάτα, εἴδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα † τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.

50. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ ἰησοῦς· μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' † ἡμῶν, ὑπὲρ † ἡμῶν ἐστιν.

51. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλήμ.

52. καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην † σαμαρειτῶν, ὥστε ἑτοιμάσαι αὐτῷ.

53. καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς ἱερουσαλήμ.

xit a) ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos! Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum. a) v. 44. sq. Matth. 17, 22. sqq. Marc. 9, 29–32.

45. At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

46. a) Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. a) v. 46–50. Matth. 18, 1–9. Marc. 9, 32–38.

47. At Jesus videns a) cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, a) Joh. 2, 24. sq.

48. & ait illis: Quicumque a) susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est. a) Matth. 10, 40.

49. Respondens autem Ioannes, dixit: Praeceptor! vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem daemonia, & prohibuimus eum; quia non sequitur 1) nobiscum.

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere! qui enim a) non est adversum vos, pro vobis est. a) c. 11, 23. 1 Cor. 12, 3.

51. Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuncios ante conspectum suum; & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53. Et non receperunt eum; quia a) facies ejus erat euntis in Jerusalem. a) Joh. 4, 9.

---

v. 45. "Ed. omn. Er. omitt. ὁ ἰησους. — v. 47. C. παιδιον. — v. 49. C. Mt. omitt. τα. — v. 50. Gb. bis ὑμων. — v. 52. Ed. omn. Er. σαμαριτων.

1) 1590. sequitur nos.

Digitized by Google

54. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἰάκωβος καὶ ἰωάννης, εἶπον· κύριε, θέλεις, εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ ἠλίας ἐποίησε;

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus & Ioannes, dixerunt: Domine! vis dicimus, ut ignis a) descendat de coelo, & consumat illos?

a) 4 Reg. 1, 10–12.

55. στραφεὶς δὲ † ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε, οἵου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς.

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis!

56. † ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57. ἐγένετο δὲ, πορευομένων αὐτῶν, ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέ τις πρὸς αὐτόν· ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, † κύριε.

57. a) Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris!

a) v. 57–62. Matth. 8, 19–22.

58. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

58. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, & volucres coeli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput 1) reclinet.

59. εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον· ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ εἶπε· κύριε, † ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.

59. Ait autem ad alterum: Sequere me! Ille autem dixit: Domine! permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum.

60. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· σὺ δὲ ἀπελθὼν † διάγγειλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

60. Dixitque ei Jesus: Sine! ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, & annuncia regnum Dei!

61. εἶπε δὲ καὶ ἕτερος· ἀκολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον δὲ † ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

61. Et ait alter: Sequar te, Domine! sed permitte mihi primum renunciare his, quae domi sunt.

62. εἶπε δὲ † πρὸς αὐτὸν ὁ ἰησοῦς· οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶ θεῶ.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

Cap. X.

1. μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπ-

1. Post haec autem designavit Dominus & alios septuaginta duos, & mi-

v. 55. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησους. — v. 56. ὁ γαρ usque σωσαι omitt. Gb. — v. 57. Ed. omn. Er. omitt. κυριε. — v. 59. Ed. 1. 2. Er. ἐπιτρεψον. — v. 60. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. Mt. διαγγειλε. C. διαγγελε. — v. 61. Ed. 1. 2. Er. ἐπιτρεψον. — v. 62. C. Mt. ὁ ἰησους προς αὐτον.

1) 1590. add. suum.

Digitized by Google

ἐξειλεν αὐτὸς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπε αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.

2. ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίε τοῦ θερισμοῦ, ὅπως † ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

3. ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

4. μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑποδήματα· καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.

5. εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

6. καὶ ἐὰν † ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.

7. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστι. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

8. καὶ εἰς ἣν † δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν.

9. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς· ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

10. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς, εἴπατε·

11. καὶ τὸν κονιορτὸν, † τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν, ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν † ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

12. λέγω † ὑμῖν, ὅτι σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσαι, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

sit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Messis a) quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. a) Matth. 9, 37. sq.

3. Ite! ecce! ego mitto vos, sicut agnos inter lupos;

4. a) nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam salutaveritis. a) v. 4. sqq. cf. Matth. 10, 9. sqq.

5. In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui!

6. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes, quae apud illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcunque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate, quae apponuntur vobis;

9. & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei!

10. In quamcunque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos! tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12. Dico vobis: Quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

---

v. 2. Ed. omn. Er. ἐκβαλλῃ. — v. 6. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐαν μεν. — v. 8. Ed. omn. Er. Mt. omitt. δ'. — v. 11. C. omitt. τον. — " ἐφ' ὑμας omitt. Gb. — v. 12. C. add. δε.

Digitized by Google

13. οὐαί σοι, χοραζίν, οὐαί σοι, βηθσαϊδά· ὅτι, εἰ ἐν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν.

13. a) Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes poeniterent. a) v. 13–15. Matth. 11, 21–23.

14. πλὴν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσαι ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν.

14. Verumtamen Tyro & Sidoni remissius erit in judicio, quam vobis.

15. καὶ σὺ καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ.

15. Et tu, Capharnaum! usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris!

16. ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

16. Qui vos audit a), me audit; & qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. a) Matth. 10, 40. Joh. 13, 20.

17. ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine! etiam daemonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

18. Et ait illis: Videbam a) satanam sicut fulgur de coelo cadentem. a) Joh. 12, 31.

19. ἰδοὺ, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ † ἀδικήσῃ.

19. Ecce! dedi a) vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici; & nihil vobis nocebit. a) Marc. 16, 17. sq.

20. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ †, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.

21. ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατὴρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

21. In ipsa hora exultavit 1) Spiritu sancto, & dixit a): Confiteor tibi, Pater, Domine coeli & terrae! quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam, Pater! quoniam sic placuit ante te. a) v. 21. 22. Matth. 11, 25. sqq.

22. †πάντα † μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει, τίς ἐστιν ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς

22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo; et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Fi-

---

v. 19. Ed. omn. Er. *ἀδικησει.* — v. 20. Ed. 3. 4. 5. Er. *δε μαλλον.* — v. 22. C. et Mt. add. *και στραφεις προς τους μαθητας, ειπε·* — Ed. omn. Er. *παρεδοθη μοι.*

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

ἐστιν ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

23. καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, κατ' ἰδίαν εἶπε· μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες, † ἃ βλέπετε.

24. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν, ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

25. καὶ ἰδοὺ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

26. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

27. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

28. εἶπε δὲ αὐτῷ· ὀρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

29. ὁ δὲ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, εἶπε πρὸς τὸν ἰησοῦν· καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;

30. ὑπολαβὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ ἱερουσαλὴμ εἰς ἰεριχὼ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν, οἳ καὶ † ἐκδύσαντες αὐτὸν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

31. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἀντιπαρῆλθεν.

32. ὁμοίως δὲ καὶ λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπαρῆλθε.

33. † σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη.

lius, & cui voluerit Filius revelare.

23. Et conversus ad discipulos suos, [1]) dixit: Beati [a]) oculi, qui vident, quae vos videtis! a) Matth. 13, 16. sq.

24. Dico enim vobis: Quod multi prophetae et reges voluerunt videre, quae vos videtis & non viderunt; & audire, quae auditis, & non audierunt.

25. Et ecce quidam Legisperitus surrexit, tentans illum, et dicens: Magister! quid faciendo vitam aeternam possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: „Diliges „[a]) Dominum Deum tuum ex toto cor„de tuo, & ex tota anima tua, & ex „omnibus viribus tuis, & ex omni men„te tua; & proximum [b]) tuum sicut te „ipsum." a) Deut. 6, 5. b) Lev. 19, 18.

28. Dixitque illi: Recte respondisti! hoc fac, & vives [a])! a) Rom. 10, 5.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens [2]) autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum; et plagis impositis, abierunt semivivo relicto.

31. Accidit autem, ut Sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo, praeterivit.

32. Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus [a]) autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum, misericordia motus est;

a) Joh. 4, 9.

---

v. 23. Ed. omn. Er. ἃ ὑμεις βλεπετε. — v. 30. Ed. omn. Er. ἐξεδυσαν. — v. 33. Ed. omn. Er. σαμαριτης.

1) 1593. dicit. 2) 1590. Suspiciens.

Digitized by Google

34. καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν † αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

34. et appropinquans alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.

35. καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ, τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe! et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

36. τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν † πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς;

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν † οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πορεύου, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter!

38. ἐγένετο δὲ, ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δέ τις, ὀνόματι Μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

38. Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam Martha a) nomine, excepit illum in domum suam:

a) Joh. 11, 1. 12, 2. 3.

39. καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.

39. Et huic erat soror nomine Maria, quae etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· κύριε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με † κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; quae stetit, et ait: Domine! non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. ἀποκριθεὶς δὲ † εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά.

41. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha! solicita es, et turbaris erga plurima;

42. ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. Μαρία † δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

42. porro unum est necessarium. Maria optimam a) partem elegit, quae non auferetur ab ea.

a) Matth. 6, 20. 33.

Cap. XI.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύ-

1. Et factum est, cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit u-

v. 34. C. omitt. αὐτου. — v. 36. Ed. omn. Er. St. δοκει σοι πλησιον. — v. 37. Gb. εἰπε δε. — v. 40. Ed. omn. Er. κατελειπε. — v. 41. C. ὁ ἰησους εἰπεν αὐτῃ. — v. 42. Ed. omn. Er. omitt. δε.

Digitized by Google

σατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

nus ex discipulis ejus ad eum: Domine! doce nos orare, sicut docuit et Ioannes discipulos suos.

2. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὅταν προσεύχεσθε, λέγετε· πάτερ † ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σε· ἐλθέτω † ἡ βασιλεία σε· † γενηθήτω τὸ θέλημά σε, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

2. [a]) Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum! Adveniat regnum tuum [1])!

a) v. 2–4. Matth. 6, 9–13.

3. τὸν ἄρτον † ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδε † ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν.

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie!

4. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας· ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, † ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem!

5. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἕξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ εἴπῃ αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους,

5. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice! commoda mihi tres panes;

6. ἐπειδὴ φίλος † μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρός με, καὶ οὐκ ἔχω, ὃ παραθήσω αὐτῷ;

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo, quod ponam ante illum;

7. κἀκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ· μή μοι κόπους πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

7. & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse! jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere, & dare tibi.

8. λέγω ὑμῖν· εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ, † ὅσων χρήζει.

8. Et si ille perseveraverit [a]) pulsans; dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi, quotquot habet necessarios.

a) cf. c. 18, 1–5.

9. κἀγὼ ὑμῖν λέγω· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

9. [a]) Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis! quaerite, & invenietis! pulsate, & aperietur vobis!

a) v. 9–13. Matth. 7, 7–11.

10. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει·

10. Omnis enim, qui petit, accipit;

---

v. 2. ἡμων, ὁ ἐν τοις ὐρανοις omitt. Gb. — "Gb. σου ἡ βασιλεια. — "' γενηθητω usque γης omitt. Gb. — v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — "Mt. ὑμιν. — v. 4. ἀλλα et reliqua omitt. Gb. — v. 6. C. et Mt. omitt. μου. — v. 8. C. Mt. ὁσον.

1) 1590. add. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra.

Digitized by Google

καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

11. τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσει ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον † ἐπιδώσει αὐτῷ; † ἢ καὶ ἰχθῦν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

12. ἢ καὶ ἐὰν † αἰτήσῃ ᾠόν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

13. εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε † δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ, δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

14. καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ, τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

15. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· ἐν βεελζεβοὺλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

16. ἕτεροι δὲ, πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.

17. αὐτὸς δὲ εἰδὼς † αὐτῶν τὰ διανοήματα, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν † διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

18. εἰ δὲ † καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν † διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

19. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται.

20. εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

21. ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος † φυλάσσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλὴν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

& qui quaerit, invenit; & pulsanti aperietur.

11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?

12. Aut si petierit ovum; numquid porriget illi scorpionem?

13. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester [1]) de coelo dabit spiritum bonum petentibus se?

14. [a]) Et erat ejiciens daemonium, & illud erat mutum. Et cum ejecisset daemonium, locutus est mutus, & admiratae sunt turbae. a) v. 14–23. Matth. 12, 22–32 Marc. 3, 22–30.

15. Quidam autem ex eis dixerunt: [a]) In Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia! a) Matth. 9, 34.

16. Et alii tentantes, signum [a]) de coelo quaerebant ab eo. a) Matth. 12, 38.

17. Ipse autem, ut vidit [a]) cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. a) Joh. 2, 24. sq.

18. Si autem & Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis, in Beelzebub me ejicere daemonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio daemonia; filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt!

20. Porro si in digito Dei ejicio daemonia; profecto pervenit in vos regnum Dei.

21. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt [2]) ea, quae possidet;

---

v. 11. C. *δωσει.* — "Ed. omn. Er. St. *εἰ.* — v. 12. Ed. 1. 2. Er. *αἰτησει* — v. 13. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. *ἀγαθα δοματα.* — v. 17. C. *τα διανοηματα αὐτων.* — "C. *μεριοθεισα.* — v. 18. *και* omitt. Mt. — "C. *ἐμεριοθη.* — v. 21. Ed. omn. Er. *φυλασσει.*

1) 1590. add. cœlestis. 2) 1590. sunt omnia, quæ.

Digitized by Google

22. ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτὸν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ' ᾗ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

22. si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

23. Qui non est a) mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit. a) Matth. 6, 24.

24. ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὑρίσκον, λέγει· ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον.

24. a) Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quaerens requiem; & non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi! a) v. 24–26. Matth. 12, 43–45.

25. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

25. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam;

26. τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

26. tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt a) novissima hominis illius pejora prioribus. a) 2 Petr. 2, 20.

27. † ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ· μακαρία ἡ κοιλία, ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ, οὓς ἐθήλασας.

27. Factum est autem, cum haec diceret; extollens vocem quaedam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quae suxisti!

28. αὐτὸς δὲ εἶπε· μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες † αὐτόν.

28. At ille dixit: Quin immo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud!

29. τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροιζομένων, ἤρξατο λέγειν· ἡ γενεὰ αὕτη πονηρά ἐστιν· σημεῖον † ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, † τοῦ προφήτου.

29. a) Turbis autem concurrentibus coepit dicere: Generatio haec, generatio nequam est! signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. a) v. 29–32. Matth. 12, 38–42.

30. καθὼς γὰρ ἐγένετο ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς νινευίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis; ita erit et Filius hominis generationi isti.

31. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον σολομῶνος ὧδε.

31. Regina a) Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce! plus quam Salomon hic. a) 3 Reg. 10, 1.

---

v. 27. C. *και εγενετο.* — v. 28. *αυτον* omitt. Gb. — v. 29. Ed. omn. Er. *ζητει.* — *του προφητου* omitt. Gb.

Digitized by Google

32. ἄνδρες † νινευὶ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ· καὶ ἰδὲ, πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε.

32. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam; quia a) poenitentiam egerunt ad praedicationem Jonae; & ecce! plus quam Jonas hic. a) Jon. 3, 5.

33. οὐδεὶς † δὲ † λύχνον ἅψας, εἰς † κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ † φέγγος βλέπωσιν.

33. Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut, qui ingrediuntur, lumen videant.

34. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σε ἁπλοῦς ᾖ, † καὶ ὅλον τὸ σῶμά σε φωτεινόν ἐστιν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σε σκοτεινόν †.

34. Lucerna a) corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. a) Matth. 6, 22. sq.

35. σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς, τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστίν.

35. Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint!

36. εἰ οὖν τὸ σῶμά σε ὅλον φωτεινὸν, μὴ ἔχον τι μέρος † σκοτεινὸν, ἔσαι φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ † φωτίζῃ σε.

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum; erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν φαρισαῖός τις, ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.

37. Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus, ut pranderet apud se. 1) Et ingressus recubuit.

38. ὁ δὲ φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.

38. Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare a) non baptizatus esset ante prandium. a) Matth. 15, 2.

39. εἶπε δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν· νῦν ὑμεῖς, οἱ φαρισαῖοι, τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἁρπαγῆς καὶ πονηρίας.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisaei! quod deforis a) est calicis et catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. a) Matth. 23, 25.

40. ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε;

40. Stulti! nonne qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδὲ, πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστιν.

41. Verumtamen quod superest, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis!

42. ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πήγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρ-

42. Sed vae vobis Pharisaeis! quia 2) decimatis a) mentham et rutam, & omne olus; & praeteritis judicium & charita-

v. 32. Ed. 1. 2. Er. νινευῆ. Ed. 3. 4. 5. Er. νινευῖται. — v. 33. δὲ omitt. Ed. omn. Er. — "Ed. omn. Er. λυχνιον. — "'Ed. omn. Er. κρυπτον. — "" Ed. omn. Er. φως. — v. 34. C. omitt. και. — "Ed. 5. Er. add. ἐσε. Ed. 1. Er. add. ἐσαι. — v. 36. Mt. σκοτινον. — "Ed. omn. Er. φωτιζει.

1) 1590. Jesus autem ingressus. 2) 1590. qui.

Digitized by Google

ἔρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆ θεῆ. ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.

tem Dei; haec autem oportuit facere, et illa non omittere. a) Matth. 23, 23.

43. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

43. Vae vobis Pharisaeis! quia [1]) diligitis [a]) primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. a) Matth. 23, 6.

44. οὐαὶ ὑμῖν † γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἐσὲ † ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι † περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἴδασιν.

44. Vae vobis! quia [2]) estis [a]) ut monumenta, quae non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. a) Matth. 23, 27. sq.

45. ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ † ἡμᾶς ὑβρίζεις.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister! haec dicens, etiam contumeliam nobis facis.

46. ὁ δὲ εἶπε· καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τὺς ἀνθρώπες φορτία δυσβάςακτα, καὶ αὐτοὶ ἑνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis vae! quia [a]) oneratis homines oneribus, quae portare non possunt; et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. a) Matth. 23, 4.

47. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

47. Vae vobis! qui aedificatis [a]) monumenta Prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos. a) Matth. 23, 29.

48. ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτοὺς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

48. [a]) Profecto, testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum! quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulcra. a) v. 48—52. Matth. 23, 31—36.

49. διὰ τῦτο καὶ ἡ σοφία τῆ θεῆ εἶπεν· ἀποςελῶ εἰς αὐτὺς προφήτας καὶ ἀποςόλες, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενῦσι καὶ † ἐκδιώξεσιν·

49. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur;

50. ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμε, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης·

50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51. ἀπὸ τῆ αἵματος ἄβελ, ἕως τῆ αἵματος ζαχαρίε, τῆ ἀπολομένε μεταξὺ τῆ θυσιαςηρίε καὶ τῆ οἴκε· ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

51. a sanguine Abel [a]), usque ad sanguinem Zachariae [b]), qui periit inter altare et aedem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione! a) Gen. 4, 8. b) 2 Par. 24, 20. sqq.

---

v. 44. γραμματεις usque ὑποκριται omitt. Gb. — " Ed. 3. Er. τα ὡς. — ''' St. Gb. οἱ περιπατουντες. — v. 45. Ed. 4. Er. ὑμας. — v. 49. Ed. omn. Er. διωξουσιν.

1) 1590. qui. 2) 1590. qui.

Digitized by Google

52. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.

52. Vae vobis Legisperitis! quia [1]) tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. λέγοντος δὲ αὐτῶ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ † γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι δεινῶς † ἐνέχειν, καὶ † ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,

53. Cum autem haec ad illos diceret, coeperunt Pharisaei et Legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis,

54. ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τῦ στόματος αὐτῦ, ἵνα † κατηγορήσωσιν αὐτῦ.

54. insidiantes ei, et quaerentes [a]) aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum. a) Marc. 12, 13.

Cap. XII.

1. Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τῦ ὄχλυ, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῦ· πρῶτον προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις.

1. [a]) Multis autem turbis circumstantibus [2]), ita ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: Attendite [b]) a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis!

a) v. 1–9 Matth. 10, 26–32. b) Matth. 16, 6.

2. οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

2. Nihil [a]) autem [3]) opertum est, quod non reveletur; neque absconditum, quod non sciatur. a) c. 8, 17.

3. ἀνθ' ὧν, ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωμάτων.

3. Quoniam, quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aurem locuti estis in cubiculis, praedicabitur in tectis.

4. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν † ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant.

5. ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν, μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

5. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete!

6. οὐχὶ πέντε στρθία † πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ † ἓν ἐξ αὐτῶν ἐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τῦ θεῦ.

6. Nonne quinque passeres vaeneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφα-

7. Sed et capilli [a]) capitis vestri o-

v. 53. Ed. omn. Er. *νομικοι.* — [1]C. *συνεχειν.* — [2]Ed. omn. Er. *ἀποστομιζειν.* — v. 54. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. *καταγορησωσιν.* — v. 4. St. *ἀποκτεινοντων.* — v. 6. Ed. 4. 5. Er. *πωλειτε.* — [3]Ed. 3. 4. 5. Er. *το ἑν.*

3) 1590. qui. 2) 1590. turbis concurrentibus. 3) 1590. Nihil enim.

Digitized by Google

ἐξειλεν αὐτὸς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπε αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον, οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.

2. ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς· ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίε τοῦ θερισμοῦ, ὅπως † ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

3. ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποςέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

4. μὴ βαςάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑποδήματα· καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.

5. εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε· εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

6. καὶ ἐὰν † ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.

7. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐςι. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

8. καὶ εἰς ἣν † δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν.

9. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς· ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

10. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς, εἴπατε·

11. καὶ τὸν κονιορτὸν, † τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν, ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν † ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

12. λέγω † ὑμῖν, ὅτι σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσαι, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

sit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Messis a) quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. a) Matth. 9, 37. sq.

3. Ite! ecce! ego mitto vos, sicut agnos inter lupos;

4. a) nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, & neminem per viam salutaveritis. a) v. 4. sqq. cf. Matth. 10, 9. sqq.

5. In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui!

6. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes, quae apud illos sunt; dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcunque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate, quae apponuntur vobis;

9. & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei!

10. In quamcunque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos! tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12. Dico vobis: Quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

---

v. 2. Ed. omn. Er. ἐκβαλλῃ. — v. 6. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐαν μεν. — v. 8. Ed. omn. Er. Mt. omitt. δ'. — v. 11. C. omitt. τον. — " ἐφ' ὑμας omitt. Gb. — v. 12. C. add. δε.

Digitized by Google

13. οὐαί σοι, χοραζίν, οὐαί σοι, βηθσαϊδά· ὅτι, εἰ ἐν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι μετενόησαν.

13. a) Vae tibi, Corozain! vae tibi Bethsaida! quia, si in Tyro & Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere sedentes poeniterent. a) v. 13–15. Matth. 11, 21–23.

14. πλὴν τύρῳ καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσαι ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν.

14. Verumtamen Tyro & Sidoni remissius erit in judicio, quam vobis.

15. καὶ σὺ καπερναοὺμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ.

15. Et tu, Capharnaum! usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris!

16. ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

16. Qui vos audit a), me audit; & qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. a) Matth. 10, 40. Joh. 13, 20.

17. ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine! etiam daemonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

18. Et ait illis: Videbam a) satanam sicut fulgur de coelo cadentem. a) Joh. 12, 31.

19. ἰδοὺ, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ † ἀδικήσῃ.

19. Ecce! dedi a) vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici; & nihil vobis nocebit. a) Marc. 16, 17. sq.

20. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ †, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.

21. ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ πατὴρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

21. In ipsa hora exultavit 1) Spiritu sancto, & dixit a): Confiteor tibi, Pater, Domine coeli & terrae! quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam, Pater! quoniam sic placuit ante te. a) v. 21. 22. Matth. 11, 25. sqq.

22. † πάντα † μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει, τίς ἐστιν ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς

22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo; et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Fi-

---

v. 19. Ed. omn. Er. *ἀδικησει.* — v. 20. Ed. 3. 4. 5. Er. *δε μαλλον.* — v. 22. C. et Mt. add. *και στραφεις προς τους μαθητας, ειπε·* — Ed. omn. Er. *παρεδοθη μοι.*

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

ἐστιν ὁ πατὴρ, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βέληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

23. καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, κατ' ἰδίαν εἶπε· μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες, † ἃ βλέπετε.

24. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν, ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.

25. καὶ ἰδοὺ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων· διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

26. ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

27. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

28. εἶπε δὲ αὐτῷ· ὀρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.

29. ὁ δὲ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, εἶπε πρὸς τὸν ἰησοῦν· καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;

30. ὑπολαβὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ ἱερουσαλὴμ εἰς ἰεριχὼ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν, οἳ καὶ † ἐκδύσαντες αὐτὸν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

31. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ· καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἀντιπαρῆλθεν.

32. ὁμοίως δὲ καὶ λευΐτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπαρῆλθε.

33. † σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη.

lius, & cui voluerit Filius revelare.

23. Et conversus ad discipulos suos, [1]) dixit: Beati [a]) oculi, qui vident, quae vos videtis! a) Matth. 13, 16. sq.

24. Dico enim vobis: Quod multi prophetae et reges voluerunt videre, quae vos videtis & non viderunt; & audire, quae auditis, & non audierunt.

25. Et ecce quidam Legisperitus surrexit, tentans illum, et dicens: Magister! quid faciendo vitam aeternam possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: „Diliges „[a]) Dominum Deum tuum ex toto cor„de tuo, & ex tota anima tua, & ex „omnibus viribus tuis, & ex omni men„te tua; & proximum [b]) tuum sicut te „ipsum." a) Deut. 6, 5. b) Lev. 19, 18.

28. Dixitque illi: Recte respondisti! hoc fac, & vives [a])! a) Rom. 10, 5.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens [2]) autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum; et plagis impositis, abierunt semivivo relicto.

31. Accidit autem, ut Sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo, praeterivit.

32. Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus [a]) autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum, misericordia motus est;

a) Joh. 4, 9.

---

v. 23. Ed. omn. Er. ἃ ὑμεις βλεπετε. — v. 30. Ed. omn. Er. ἐξεδυσαν. — v. 33. Ed. omn. Er. σαμαριτης.

1) 1593. dicit. 2) 1590. Suspiciens.

Digitized by Google

34. καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν † αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

34. et appropinquans alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.

35. καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ, τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe! et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

36. τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν † πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς;

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν † οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· πορεύου, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter!

38. ἐγένετο δὲ, ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δέ τις, ὀνόματι μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

38. Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam Martha [a] nomine, excepit illum in domum suam:

a) Joh. 11, 1. 12, 2. 3.

39. καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη μαρία, ἥ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.

39. Et huic erat soror nomine Maria, quae etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. ἡ δὲ μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε· κύριε, οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφή με μόνην με † κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ δὴ αὐτῇ, ἵνα μοι συναντιλάβηται.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; quae stetit, et ait: Domine! non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. ἀποκριθεὶς δὲ † εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μάρθα, μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά.

41. Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha! solicita es, et turbaris erga plurima;

42. ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. μαρία † δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

42. porro unum est necessarium. Maria optimam [a] partem elegit, quae non auferetur ab ea. a) Matth. 6, 20. 33.

Cap. XI.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύ-

1. Et factum est, cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit u-

v. 34. C. omitt. αὐτον. — v. 36. Ed. omn. Er. St. δοκει σοι πλησιον. — v. 37. Gb. εἰπε δε. — v. 40. Ed. omn. Er. κατελειπε. — v. 41. C. ὁ ἰησους εἰπεν αὐτῃ. — v. 42. Ed. omn. Er. omitt. δε.

Digitized by Google

σατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

nus ex discipulis ejus ad eum: Domine! doce nos orare, sicut docuit et Ioannes discipulos suos.

2. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὅταν προσεύχεσθε, λέγετε· πάτερ † ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σε· ἐλθέτω † ἡ βασιλεία σε· † γενηθήτω τὸ θέλημά σε, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

2. a) Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum! Adveniat regnum tuum [1])!

a) v. 2–4. Matth. 6, 9–13.

3. τὸν ἄρτον † ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδε † ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν.

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie!

4. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας· ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, † ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῦ πονηροῦ.

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem!

5. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἕξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίυ, καὶ εἴπῃ αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτυς,

5. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice! commoda mihi tres panes;

6. ἐπειδὴ φίλος † μυ παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρός με, καὶ οὐκ ἔχω, ὃ παραθήσω αὐτῷ;

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo, quod ponam ante illum;

7. κἀκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ· μή μοι κόπυς πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισαι, καὶ τὰ παιδία μυ μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

7. & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse! jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere, & dare tibi.

8. λέγω ὑμῖν· εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ, † ὅσων χρῄζει.

8. Et si ille perseveraverit a) pulsans; dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi, quotquot habet necessarios.

a) cf. c. 18, 1–5.

9. κἀγὼ ὑμῖν λέγω· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

9. a) Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis! quaerite, & invenietis! pulsate, & aperietur vobis!

a) v. 9–13. Matth. 7, 7–11.

10. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει·

10. Omnis enim, qui petit, accipit;

---

v. 2. ἡμων, ὁ ἐν τοις ὐρανοις omitt. Gb. — "Gb. σα ἡ βασιλεια. — "' γενηθητω usque γης omitt. Gb. — v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — "Mt. ὑμιν. — v. 4. ἀλλα et reliqua omitt. Gb. — v. 6. C. et Mt. omitt. μυ. — v. 8. C. Mt. ὁσον.

1) 1590. add. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra.

Digitized by Google

καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

11. τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσει ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον † ἐπιδώσει αὐτῷ; † ἢ καὶ ἰχθῦν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

12. ἢ καὶ ἐὰν † αἰτήσῃ ᾠὸν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

13. εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε † δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ, ὁ ἐξ οὐρανοῦ, δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

14. καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ, τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

15. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· ἐν βεελζεβοὺλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

16. ἕτεροι δὲ, πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.

17. αὐτὸς δὲ εἰδὼς † αὐτῶν τὰ διανοήματα, εἶπεν αὐτοῖς· πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν † διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

18. εἰ δὲ † καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν † διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

19. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται.

20. εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

21. ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος † φυλάσσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλὴν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

& qui quaerit, invenit; & pulsanti aperietur.

11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?

12. Aut si petierit ovum; numquid porriget illi scorpionem?

13. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester [1]) de coelo dabit spiritum bonum petentibus se?

14. [a]) Et erat ejiciens daemonium, & illud erat mutum. Et cum ejecisset daemonium, locutus est mutus, & admiratae sunt turbae. a) v. 14–23. Matth. 12, 22–32 Marc. 3, 22–30.

15. Quidam autem ex eis dixerunt: [a]) In Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia! a) Matth. 9, 34.

16. Et alii tentantes, signum [a]) de coelo quaerebant ab eo. a) Matth. 12, 38.

17. Ipse autem, ut vidit [a]) cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. a) Joh. 2, 24. sq.

18. Si autem & Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis, in Beelzebub me ejicere daemonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio daemonia; filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt!

20. Porro si in digito Dei ejicio daemonia; profecto pervenit in vos regnum Dei.

21. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt [2]) ea, quae possidet;

---

v. 11. C. δωσει. — "Ed. omn. Er. St. εἰ. — v. 12. Ed. 1. 2. Er. αἰτησει — v. 13. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἀγαθα δοματα. — v. 17. C. τα διανοηματα αὐτων. — "C. μεριοθεισα. — v. 18. και omitt. Mt. — "C. ἐμεριοθη. — v. 21. Ed. omn. Er. φυλασσει.

1) 1590. add. coelestis. 2) 1590. sunt omnia, quae.

Digitized by Google

22. ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτὸν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ' ᾗ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

22. si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει.

23. Qui non est [a] mecum, contra me est; & qui non colligit mecum, dispergit. a) Matth. 6, 24.

24. ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὑρίσκον, λέγει· ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον.

24. [a] Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quaerens requiem; & non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi! a) v. 24–26. Matth. 12, 43–45.

25. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

25. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam;

26. τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ. καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

26. tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt [a] novissima hominis illius pejora prioribus. a) 2 Petr 2, 20.

27. † ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ· μακαρία ἡ κοιλία, ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ, οὓς ἐθήλασας.

27. Factum est autem, cum haec diceret; extollens vocem quaedam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quae suxisti!

28. αὐτὸς δὲ εἶπε· μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες † αὐτόν.

28. At ille dixit: Quin immo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud!

29. τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροιζομένων, ἤρξατο λέγειν· ἡ γενεὰ αὕτη πονηρά ἐστιν· σημεῖον † ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ, † τοῦ προφήτου.

29. [a] Turbis autem concurrentibus coepit dicere: Generatio haec, generatio nequam est! signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. a) v. 29–32. Matth. 12, 38–42.

30. καθὼς γὰρ ἐγένετο ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς νινευίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis; ita erit et Filius hominis generationi isti.

31. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον σολομῶνος ὧδε.

31. Regina [a] Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce! plus quam Salomon hic. a) 3 Reg. 10, 1.

---

v. 27. C. καὶ ἐγενετο. — v. 28. αὐτον omitt. Gb. — v. 29. Ed. omn. Er. ζητει. — τυ προφητυ omitt. Gb.

Digitized by Google

32. ἄνδρες † νινευῖ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ· καὶ ἰδὲ, πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε.

32. Viri Ninivitae surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam; quia a) poenitentiam egerunt ad praedicationem Jonae; & ecce! plus quam Jonas hic. a) Jon. 3, 5.

33. οὐδεὶς † δὲ † λύχνον ἅψας, εἰς † κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ † φέγγος βλέπωσιν.

33. Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut, qui ingrediuntur, lumen videant.

34. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σε ἁπλοῦς ᾖ, † καὶ ὅλον τὸ σῶμά σε φωτεινόν ἐστιν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σε σκοτεινόν †.

34. Lucerna a) corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. a) Matth. 6, 22. sq.

35. σκόπει οὖν, μὴ τὸ φῶς, τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστίν.

35. Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint!

36. εἰ οὖν τὸ σῶμά σε ὅλον φωτεινὸν, μὴ ἔχον τι μέρος † σκοτεινὸν, ἔσαι φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ † φωτίζῃ σε.

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum; erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν φαρισαῖός τις, ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.

37. Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus, ut pranderet apud se. 1) Et ingressus recubuit.

38. ὁ δὲ φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.

38. Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare a) non baptizatus esset ante prandium. a) Matth. 15, 2.

39. εἶπε δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν· νῦν ὑμεῖς, οἱ φαρισαῖοι, τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἁρπαγῆς καὶ πονηρίας.

39. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos, Pharisaei! quod deforis a) est calicis et catini, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. a) Matth. 23, 25.

40. ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησε;

40. Stulti! nonne qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδὲ, πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστιν.

41. Verumtamen quod superest, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis!

42. ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πήγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρ-

42. Sed vae vobis Pharisaeis! quia 2) decimatis a) mentham et rutam, & omne olus; & praeteritis judicium & charita-

v. 32. Ed. 1. 2. Er. νινευῖ. Ed. 3. 4. 5. Er. νινευῖται. — v. 33. δὲ omitt. Ed. omn. Er. — ' Ed. omn. Er. λυχνιον. — '' Ed. omn. Er. κρυπτον. — ''' Ed. omn. Er. φως. — v. 34. C. omitt. και. — '' Ed. 5. Er. add. ἐσι. Ed. 1. Er. add. ἐσαι. — v. 36. Mt. σκοτινον. — ' Ed. omn. Er. φωτιζει.

1) 1590. Jesus autem ingressus. 2) 1590. qui.

Digitized by Google

ἔρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ. ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.

tem Dei; haec autem oportuit facere, et illa non omittere. a) Matth. 23, 23.

43. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

43. Vae vobis Pharisaeis! quia [1]) diligitis [a]) primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. a) Matth. 23, 6.

44. οὐαὶ ὑμῖν † γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐστὲ † ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι † περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἴδασιν.

44. Vae vobis! quia [2]) estis [a]) ut monumenta, quae non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt. a) Matth. 23, 27. sq.

45. ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ· διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ † ἡμᾶς ὑβρίζεις.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister! haec dicens, etiam contumeliam nobis facis.

46. ὁ δὲ εἶπε· καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἑνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορτίοις.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis vae! quia [a]) oneratis homines oneribus, quae portare non possunt; et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. a) Matth. 23, 4.

47. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

47. Vae vobis! qui aedificatis [a]) monumenta Prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos. a) Matth. 23, 29.

48. ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

48. [a]) Profecto, testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum! quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulcra. a) v. 48—52. Matth. 23, 31—36.

49. διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ † ἐκδιώξουσιν·

49. Propterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, et Apostolos, et ex illis occident, et persequentur;

50. ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης·

50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51. ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἅβελ, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου· ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

51. a sanguine Abel [a]), usque ad sanguinem Zachariae [b]), qui periit inter altare et aedem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione! a) Gen. 4, 8. b) 2 Par. 24, 20. sqq.

---

v. 44. γραμματεις usque ὑποκριται omitt. Gb. — " Ed. 3. Er. τα ὡς. — "' St. Gb. οἱ περιπατουντες. — v. 45. Ed. 4. Er. ὑμας. — v. 49. Ed. omn. Er. διωξουσιν.

1) 1590. qui. 2) 1590. qui.

Digitized by Google

52. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.

52. Vae vobis Legisperitis! quia [1]) tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. λέγοντος δὲ αὐτῶ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ † γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι δεινῶς † ἐνέχειν, καὶ † ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,

53. Cum autem haec ad illos diceret, coeperunt Pharisaei et Legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis,

54. ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τῦ στόματος αὐτῦ, ἵνα † κατηγορήσωσιν αὐτῦ.

54. insidiantes ei, et quaerentes [a]) aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum. a) Marc. 12, 13.

CAP. XII.

1. Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τῦ ὄχλυ, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῦ· πρῶτον προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις.

1. [a]) Multis autem turbis circumstantibus [2]), ita ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: Attendite [b]) a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis!

a) v. 1–9 Matth. 10, 26–32. b) Matth. 16, 6.

2. οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

2. Nihil [a]) autem [3]) opertum est, quod non reveletur; neque absconditum, quod non sciatur. a) c. 8, 17.

3. ἀνθ' ὧν, ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε, ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωμάτων.

3. Quoniam, quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aurem locuti estis in cubiculis, praedicabitur in tectis.

4. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν † ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.

4. Dico autem vobis amicis meis; Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant.

5. ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν, μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

5. Ostendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete!

6. οὐχὶ πέντε στρουθία † πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ † ἓν ἐξ αὐτῶν ἐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τῦ θεῦ.

6. Nonne quinque passeres vaeneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφα-

7. Sed et capilli [a]) capitis vestri o-

v. 53. Ed. omn. Er. νομικοι. — "C. συνεχειν. — "'Ed. omn. Er. ἀποστομιζειν. — v. 54. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. καταγορησωσιν. — v. 4. St. ἀποκτεινοντων. — v. 6. Ed. 4. 5. Er. πωλειτε. — "Ed. 3. 4. 5. Er. το ἑν.

3) 1590. qui. 2) 1590. turbis concurrentibus. 3) 1590. Nihil enim.

Digitized by Google

λῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. μὴ οὖν φοβεῖσθε· † πολλῶν στρουθίων διαφέρετε †.

8. λέγω δὲ ὑμῖν· πᾶς, ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

9. ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

10. καὶ πᾶς, ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

11. ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε, πῶς, ἢ τί † ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἴπητε.

12. τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ἃ δεῖ εἰπεῖν.

13. εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου, μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.

14. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

15. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.

16. εἶπε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς, λέγων· ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.

17. καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων· τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω, ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

18. καὶ εἶπε· τοῦτο ποιήσω. καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας

mnes numerati sunt. Nolite ergo timere; multis passeribus pluris estis vos.

a) c. 21, 18.

8. Dico autem vobis: Omnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei;

9. qui a) autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

a) c. 9, 26.

10. Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi; ei autem a), qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

a) Hebr. 6, 4-6.

11. Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite soliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis;

12. Spiritus a) enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

a) Matth. 10, 19. sq.

13. Ait autem ei quidam de turba: Magister! dic fratri meo, ut dividat mecum haereditatem.

14. At ille dixit illi 1): Homo! quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, et cavete ab omni avaritia! quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his, quae possidet.

16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit;

17. et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, et majora faciam; et

---

v. 7. C. πολλῳ. — " add. ὑμεις. — v. 11. Ed. omn. Er. ἀπολογηθησησθε. —
1) 1590. ei.

Digitized by Google

οἰκοδομήσω· καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα † τὰ γενήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου.

19. καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

20. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεός· † ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;

21. οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.

22. εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω· μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσησθε.

23. ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα, τοῦ ἐνδύματος.

24. κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν· οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς. πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

25. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;

26. εἰ οὖν οὔτε ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

27. κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν· οὐδὲ σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων.

28. εἰ δὲ τὸν χόρτον, ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

29. καὶ ὑμεῖς μὴ † ζητεῖτε, τί φάγητε, ἢ τί πίητε· καὶ μὴ μετεωρίζεσθε.

illuc congregabo omnia, quae nata sunt mihi, et bona mea,

19. et dicam animae meae: Anima! habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare!

20. Dixit autem illi Deus: Stulte! hac nocte animam tuam repetunt a te; quae autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est, qui tibi thesaurizat, & non est in Deum dives a).

a) Matth. 6, 20. 1 Tim. 6, 17—19.

22. a) Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: Nolite soliciti esse animae vestrae, quid manducetis; neque corpori, quid induamini.

a) v. 22—32. Matth. 6, 25—34.

23. Anima plus est quam esca; et corpus plus quam vestimentum.

24. Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26. Si ergo neque, quod minimum est, potestis? quid de ceteris soliciti estis?

27. Considerate lilia, quomodo crescunt? non laborant, neque nent; dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis!

28. Si autem foenum, quod hodie est in agro, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos? pusillae fidei!

29. Et vos nolite quaerere, quid manducetis, aut quid bibatis, et nolite in sublime tolli;

v. 18. Ed. 1. 2. Er. omitt. τα. — v. 20. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἄφρων. — v. 29. Ed. 1. 2. 3. ζητητε.

Digitized by Google

30. ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν, ὅτι χρῄζετε τούτων.

31. πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

32. μὴ † φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν, δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

33. πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. ποιήσατε ἑαυτοῖς † βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτης οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.

34. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.

35. ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι,

36. καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον † ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων· ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.

37. μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὑρήσει γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται, καὶ ἀνακλινεῖ αὐτοὺς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

38. καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὕρῃ † οὕτως, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.

39. τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι, εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης, ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ οὐκ † ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

40. καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἔρχεται.

30. haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.

31. Verumtamen quaerite primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicientur a) vobis. a) 1 Tim. 4, 8.

32. Nolite timere, pusillus grex! quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

33. Vendite a), quae possidetis, et date eleemosynam! Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in coelis; quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.
a) cf. c. 18, 22.

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit!

35. a) Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris,
a) v. 35–37. Matth. 25, 1. sqq.

36. & vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi! quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes; Amen dico vobis: Quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

38. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi!

39. Hoc a) autem scitote! quoniam si sciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. a) Matth. 24, 43. sq.

40. Et vos estote parati! quia a), qua hora non putatis, Filius hominis veniet.
a) c. 21, 35.

---

v. 32. Ed. 3. 4. 5. Er. φοβηθητε. — v. 33. C. βαλλαντια. — v. 36. Ed. 1. Er. αὐτων. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. αὐτων. — v. 38. St. Mt. Gb. ὑτῳ. — v. 39. C. omitt. ἀν.

Digitized by Google

41. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος· κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;

41. Ait autem ei Petrus: Domine! ad nos dicis hanc parabolam? an et ad omnes?

42. εἶπε δὲ ὁ κύριος· τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον;

42. a) Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? a) v. 42–46. Matth. 24, 45–51.

43. μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει ποιοῦντα οὕτως.

43. Beatus ille servus! quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem.

44. ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

44. Vere dico vobis! quoniam supra omnia, quae possidet, constituet illum.

45. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· χρονίζει † ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι· καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι·

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire! et coeperit percutere servos, & ancillas, et edere, & bibere, & inebriari;

46. ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ, ᾗ οὐ γινώσκει· καὶ † διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

46. veniet dominus servi illius, in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου † ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἑτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς.

47. Ille autem servus, qui cognovit voluntatem domini sui, et non 1) praeparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis;

48. ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

48. qui autem non cognovit, et fecit 2) digna, plagis vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quaeretur ab eo; & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη;

49. a) Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? a) v. 49–53. Matth. 10, 34–36.

50. βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι, ἕως οὗ τελεσθῇ;

50. Baptismo a) autem habeo baptizari; & quomodo coarctor usquedum perficiatur! a) Marc. 10, 38.

---

v. 45. Ed. omn. Er. μου ὁ κυριος. — v. 46. Ed. 1. 2. Er. διχοτομισει. — v. 47. C. αὐτου.

1) 1590. add. se. 2) 1590. 92. et fecit digna, plagis vapulabit paucis. 1593. 98. 1624. et fecit digna plagis, vapulabit paucis.

Digitized by Google

51. δοκεῖτε, ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν.

51. Putatis, quia pacem veni dare in terram? Non! dico vobis, sed separationem;

52. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἑνὶ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶ, καὶ δύο ἐπὶ τρισί.

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi; tres in duos, et duo in tres

53. διαμερισθήσεται πατὴρ † ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί· πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς.

53. dividentur; pater in filium, et filius in patrem suum; mater in filiam, & filia in matrem; socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

54. ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· ὄμβρος ἔρχεται· καὶ γίνεται † οὕτως.

54. Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit! et ita fit.

55. καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔσαι· καὶ γίνεται.

55. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia aestus erit! & fit.

56. ὑποκριταὶ, τὸ πρόσωπον † τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴδατε δοκιμάζειν· τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;

56. Hypocritae! faciem coeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis?

57. τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;

57. Quid autem & a vobis ipsis non judicatis, quod justum est?

58. ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ· μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ † σε βάλλῃ εἰς φυλακήν.

58. Cum [a] autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

a) Matth. 5, 25.

59. λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς.

59. Dico tibi: Non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

Cap. XIII.

1. Παρῆσαν δέ τινες ἐν † αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα πιλάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.

1. Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilaeis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· δοκεῖτε, ὅτι οἱ γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν;

2. Et respondens dixit illis: Putatis [a], quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

a) Joh. 9, 2. 3.

---

v. 53. C. Mt. ἐπι υἱῳ. — v. 54. St. Mt. Gb. ἑτω. — v. 56. C. τω ὐρανω και της γης. — v. 58. C. βαλῃ σε. Mt. Gb. σε βαλῃ. — v. 1. Mt. omitt. αὐτῳ.

Digitized by Google

3. οὐχὶ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε.

4. ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ σιλωὰμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς, δοκεῖτε, ὅτι ἔτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν ἱερουσαλήμ;

5. οὐχὶ, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε.

6. Ἔλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολήν· συκῆν εἶχέ τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην· καὶ ἦλθε † ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν.

7. εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· ἰδοὺ, τρία ἔτη ἔρχομαι, ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ † οὐχ εὑρίσκω. ἔκκοψον αὐτήν· ἱνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;

8. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ· κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτε σκάψω περὶ αὐτὴν, καὶ βάλω † κόπρια·

9. κἂν μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.

10. Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.

11. καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα † ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ· καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

12. ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ ἰησοῦς, προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ· γύναι, ἀπολέλυσαι † τῆς ἀσθενείας σου.

13. καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.

14. ἀποκριθεὶς δὲ † ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν, ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθε-

3. Non! dico vobis; sed nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos; putatis, quia & ipsi debitores fuerint praeter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5. Non! dico vobis; sed si poenitentiam non egeritis [1]), omnes similiter peribitis.

6. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quaerens fructum in illa, & non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineae: Ecce! anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio; succide ergo illam; ut quid etiam terram occupat?

8. At ille respondens, dicit illi: Domine! dimitte illam et hoc anno, usquedum fodiam circa illam, & mittam stercora;

9. et si quidem fecerit fructum; sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce! mulier, quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo; et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cum videret Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi: Mulier! dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit [a]) illi manus, et confestim erecta est, et glorificabat Deum.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans, quia sabbato curasset

a) Marc. 7, 32. Act. 9, 12. 17. 18.

v. 6. Ed. omn. Er. St. καρπον ζητων. — v. 7. C. ἐκ. — v. 8. Ed. omn. Er. St. κοπριαν. — v. 11. C. ἀσθενιας. — v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. add. ἀπο. — v. 14. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ὁ.

1) 1590. habueritis.

Digitized by Google

ράπευσεν ὁ ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ· ἓξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

15. ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ κύριος, καὶ εἶπεν· † ὑποκριτὰ, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;

16. ταύτην δὲ, θυγατέρα ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

17. καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατῃσχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

18. ἔλεγε δέ· τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν;

19. ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ· καὶ ηὐξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

20. † καὶ πάλιν εἶπε· τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;

21. ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ † ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

22. καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς ἱερουσαλήμ.

23. εἶπε δέ τις αὐτῷ· κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς·

24. ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς † πύλης· ὅτι πολλοὶ, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

25. ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδε-

Jesus, dicebat turbae: Sex dies sunt, in quibus oportet operari; in his ergo venite, et curamini, et non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus, dixit: Hypocritae! unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a praesepio, et ducit adaquare?

16. Hanc autem filiam Abrahae, quam alligavit satanas, ecce! decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?

17. Et cum haec diceret, erubescebant omnes adversarii ejus; et omnis populus gaudebat in universis, quae gloriose fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud?

19. Simile [a] est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam; et volucres coeli requieverunt in ramis ejus. a) Matth. 13, 31. 32. Marc. 4, 30–32.

20. Et iterum dixit: Cui simile aestimabo regnum Dei?

21. Simile [a] est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur totum. a) Matth. 13, 33.

22. Et ibat [a] per civitates et castella, docens, et iter faciens in Jerusalem. a) Matth. 9, 35.

23. Ait autem illi quidam: Domine! si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam [a] portam! quia multi, dico vobis, quaerent intrare, et non poterunt. a) Matth. 7, 13.

25. Cum [a] autem intraverit pater-

---

v. 15. C. Mt. ὑποκριται. — v. 20. C. et Mt. omitt. και. — v. 21. C. ἐκρυψεν. — v. 24. Gb. θυρας.

Digitized by Google

σπότης, καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἑστάναι, καὶ κρούειν τὴν θύραν, λέγοντες· κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν· οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστέ.

26. τότε † ἄρξεσθε λέγειν· ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.

27. καὶ ἐρεῖ· λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἐστέ. ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες † οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.

28. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὄψησθε ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω.

29. καὶ ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ † βορρᾶ καὶ νότου· καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

30. καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔσχατοι, οἳ ἔσονται πρῶτοι, καί εἰσι πρῶτοι, οἳ ἔσονται ἔσχατοι.

31. ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθόν τινες φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ· ἔξελθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι ἡρῴδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.

32. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· ἰδοὺ, ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

33. πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι· ὅτι οὐκ ἐνδέχεται, προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω ἱερουσαλήμ.

34. ἱερουσαλὴμ, ἱερουσαλὴμ, ἡ † ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα

familias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine! aperi nobis; et respondens dicet vobis: Nescio vos, unde sitis! a) Matth. 25, 10.

26. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti.

27. Et dicet vobis: Nescio vos, unde sitis! discedite a) a me, omnes operarii iniquitatis! a) Matth. 7, 23. 25, 41.

28. Ibi erit fletus, et stridor dentium; cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei.

30. Et ecce! sunt a) novissimi, qui erunt 1) primi, et sunt primi, qui erunt 2) novissimi. a) Matth. 19, 30. 20, 16 Marc. 10, 31.

31. In ipsa die accesserunt quidam Pharisaeorum, dicentes illi: Exi, et vade hinc! quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce! ejicio daemonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor.

33. Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare; quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. a) Jerusalem, Jerusalem! quae occidis Prophetas, et lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis

v. 26. Ed. 1. 2. Er. ἀρξεσθαι. — v. 27. Ed. omn. Er. omitt. οἱ. — v. 29. Gb. ἀπο βορρα. — v. 34. C. Mt. ἀποκτεινουσα.

1) 1590. erant. 2) 1590. erant.

Digitized by Google

σε, ὃν τρόπον ὄρνις † τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;

nidum suum sub pennis, et noluisti?

a) v. 34. 35. Matth. 23, 37. sqq.

35. ἰδὲ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν † ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μή με ἴδητε, ἕως ἂν ἥξῃ, ὅτε εἴπητε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

35. Ecce! relinquetur vobis domus vestra deserta a). Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat, cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini!

a) Luc. 19, 43. sq.

Cap. XIV.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων τῶν φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν.

1. Et factum est, cum intraret [1]) Jesus in domum cujusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant a) eum.

a) c. 6, 7.

2. καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ.

2. Et ecce! homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ φαρισαίους, λέγων· εἰ ἔξεστι † τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν; οἱ δὲ ἡσύχασαν.

3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos et Pharisaeos, dicens: Si licet a) sabbato curare?

a) Matth. 12, 10.

4. καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν, καὶ ἀπέλυσεν.

4. At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς, εἶπε· τίνος ὑμῶν † ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀναspάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati?

6. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα.

6. Et non poterant ad haec respondere illi.

7. ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων, πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς·

7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos:

8. ὅταν κληθῇς ὑπό τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν· μήποτε ἐντιμότερός σε ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ·

8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas a) in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo,

a) c. 11, 43.

9. καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι· δὸς τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.

9. et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum! et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10. ἀλλ' ὅταν κληθῇς, πορευθεὶς,

10. Sed cum vocatus fueris, vade,

---

v. 34. "C. add. ἐπισυναγει. — v. 35. ἔρημος omitt. Mt. Gb. — v. 3. Ed. omn. Er. add. ἐν — v. 5. Mt. υἱος.

1) 1590. introisset.

Digitized by Google

† ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον· ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι· φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον. τότε ἔξαι σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοί.

11. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

12. ἔλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν· ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους· μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.

13. ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλούς.

14. καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

15. ἀκούσας δέ τις τῶν συνανακειμένων † ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ· μακάριος, ὃς φάγεται † ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

16. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς·

17. καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου, εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.

18. καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην, ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

19. καὶ ἕτερος εἶπε· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

recumbe in novissimo loco! ut, cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius! Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus:

11. Quia a) omnis, qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur. a) Matth. 23, 12.

12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos 1) divites; ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat a) tibi retributio. a) c. 6, 35.

13. Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, et caecos;

14. et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei!

16. At ipse dixit ei: Homo a) quidam fecit coenam magnam, et vocavit multos. a) Matth. 22, 2. sqq.

17. Et misit servum suum hora coenae dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18. Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam; rogo te, habe me excusatum!

19. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, et eo probare illa; rogo te, habe me excusatum!

---

v. 10. C. et Mt. ἀναπεσε. Gb. ἀναπεσαι. — v. 15. Ed. 3. 4. 5. Er. omitt. ταυτα. — C. Mt. ἀριστον.

1) 1590. add. neque.

Digitized by Google

20. καὶ ἕτερος εἶπε· γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

21. καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος † ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ· ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους † καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

22. καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος· κύριε, γέγονεν, ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

23. καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμούς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.

24. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου.

25. συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς·

26. εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα † αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί † μου μαθητὴς εἶναι.

27. καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί † μου εἶναι μαθητής.

28. τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, † θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει † τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν;

29. ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ,

30. λέγοντες· ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire.

21. Et reversus servus nunciavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis! et pauperes, ac debiles, et caecos, et claudos introduc huc.

22. Et ait servus: Domine! factum est, ut imperasti, et adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi [a] in vias, et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea. a) Matth. 8, 11. sq.

24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

25. Ibant autem turbae multae cum eo; et conversus dixit ad illos:

26. Si quis [a] venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. a) Matth. 10, 35. 37.

27. Et qui non bajulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus.

28. Quis enim ex vobis volens turrim aedificare, non [1]) prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum,

29. ne, posteaquam posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes: Quia hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare!

---

v. 21. Ed. omn. Er. omitt. ἐκεῖνος. — "C. καὶ τυφλοὺς καὶ χωλούς. — v. 26. St. Gb. ἑαυτοῦ. — "C. μου εἶναι μαθητής. — v. 27. C. εἶναι μου μαθητής. — v. 28. C. add. ὁ. — "Gb. εἰ ἔχει εἰς ἀπαρτισμόν.

1) 1590. nonne.

Digitized by Google

31. ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται, εἰ δυνατός ἐστιν, ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem; non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?

32. εἰ δὲ μήγε, ἔτι † αὐτῦ πόῤῥω ὄντος, πρεσβείαν ἀποστείλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

32. Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt.

33. οὕτως οὖν, πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

34. καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

34. Bonum [a] est sal! Si autem sal evanuerit, in quo condietur?

a) Matth. 5, 13.

35. οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

35. Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat!

Cap. XV.

1. Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, † ἀκούειν αὐτοῦ.

1. Erant autem appropinquantes ei publicani et peccatores, ut audirent illum.

2. καὶ διεγόγγυζον οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες· ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται, καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.

2. Et murmurabant Pharisaei et Scribae, dicentes: Quia [a] hic peccatores recipit, et manducat cum illis!

a) Matth. 9, 11.

3. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην, λέγων·

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens:

4. τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐνενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς, ἕως εὕρῃ αὐτό;

4. Quis [a] ex vobis homo, qui habet centum oves, et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam, quae perierat, donec inveniat eam?

a) Matth. 18, 11. sqq.

5. καὶ εὑρὼν, ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαίρων·

5. Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens;

6. καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς· συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

6. et veniens domum, convocat amicos et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat?

7. λέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετ-

7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in coelo super uno peccatore poe-

v. 32. C. et Mt. πορρω αυτου οντος. — v. 1. Ed. 1. Ex. ακουοντες.

Digitized by Google

τανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρείαν ἔχουσι μετανοίας.

8. ἢ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου † εὕρῃ;

9. καὶ εὑροῦσα, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα· συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν, ἣν ἀπώλεσα.

10. οὕτως, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

11. εἶπε δέ· ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς.

12. καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί· πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

13. καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας † συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν· καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.

14. δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

15. καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ, βόσκειν χοίρους.

16. καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

17. εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, εἶπε· πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων; ἐγὼ δὲ † λιμῷ ἀπόλλυμαι.

18. ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν

nitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia.

8. Aut quae mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, et everrit [1]) domum, et quaerit diligenter, donec inveniat [2])?

9. Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram. [3])

10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

11. Ait autem: Homo quidam habuit duos filios;

12. et dixit adolescentior ex illis patri: Pater! da mihi portionem substantiae, quae me contingit. Et divisit illis substantiam.

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse coepit egere.

15. Et abiit, et adhaesit uni civium regionis illius; et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant; et nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo!

18. Surgam, et ibo ad patrem me-

---

v. 8. Ed. omn. Er. εὕροι. — v. 13. Ed. 1. 2. 3. Er. συναγωγων. — v. 17. Gb. δε ὠδε.

1) 1590. evertit. 2) 1590. add. eam. 3) 1590. perdideram?

Digitized by Google

πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ· πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου·

19. † καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος, κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.

20. καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα † ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

21. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός· πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος, κληθῆναι υἱός σου.

22. εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.

23. καὶ † ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε· καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν·

24. ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

25. ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ. καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν·

26. καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων †, ἐπυνθάνετο, τί εἴη ταῦτα.

27. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἥκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.

28. ὠργίσθη δὲ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν, παρεκάλει αὐτόν.

29. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδὲ, τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον,

um, et dicam ei: Pater! peccavi in coelum, et coram te;

19. jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis!

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset; vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater! peccavi in coelum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum; et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus;

23. et adducite vitulum saginatum, et occidite; et manducemus, et epulemur;

24. quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat, et inventus est. Et coeperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro; et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum;

26. et vocavit unum de servis, et interrogavit, quid haec essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus [a] est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, coepit rogare illum.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce! tot annis servio tibi; et numquam mandatum tuum praeterivi,

a) cf. v. 2.

v. 19. *και* omitt. Gb. — v. 20. C. *αὐτου*. Mt. *αὐτου*. — v. 23. Ed. 3. 4. 5. Er. *ἐξενεγ.* — v. 26. Ed. omn. Er. add. *αὐτου*.

Digitized by Google

καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.

30. ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

31. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν.

32. εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη.

et numquam dedisti mihi hoedum, ut cum amicis meis epularer;

30. sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili! tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt;

32. epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit; perierat, et inventus est.

Cap. XVI.

1. Ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

2. καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου· οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.

3. εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.

4. ἔγνων, τί ποιήσω, ἵνα, ὅταν μεταστα θῶ τῆς οἰκονομίας, † δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

5. καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ κυρίου † ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ· πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;

6. ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ † καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα.

7. ἔπειτα ἑτέρῳ εἶπε· σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν· ἑκατὸν κό-

1. Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum; et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuae! jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio, quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam; et sede cito, scribe quinquaginta!

7. Deinde alii [1]) dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum co-

---

v. 4. Ed. 2. Er. δεξονται. — v. 5. Ed. 1. Er. αὐτου. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. αὐτου. — v. 6. Ed. 3. Er. καθησας.

1) 1590. alio.

Digitized by Google

ρες σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ· δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

8. καὶ ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι.

9. κἀγὼ ὑμῖν λέγω· ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν † ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

10. ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν † ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν.

11. εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;

12. καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει;

13. οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

14. ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες· † καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.

15. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ † ἐστιν.

16. ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

17. εὐκοπώτερον δέ ἐστι, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

ros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta!

8. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset; quia filii hujus seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: facite a) vobis amicos de mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant b) vos in aeterna tabernacula. a) c. 19, 8. b) Matth. 6, 20.

10. Qui fidelis a) est in minimo, et in majori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est. a) c. 19, 17.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis; quod vestrum est, quis dabit vobis?

13. Nemo a) servus potest duobus dominis servire; aut enim unum odiet, et alterum diliget; aut uni adhaerebit, et alterum contemnet; non potestis Deo servire et mammonae. a) Matth. 6, 24.

14. Audiebant autem omnia haec Pharisaei, qui erant avari a); et deridebant illum. a) Matth. 23, 14 25.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis a) vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra; quia, quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. a) Matth. 23, 27.

16. Lex a) et prophetae, usque ad Ioannem; ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. a) Matth. 11, 12. 13.

17. Facilius a) est autem coelum et terram praeterire, quam de Lege unum apicem cadere. a) Matth. 5, 18.

---

v. 9. C. et Mt. ἐκλειπητε. — v. 10. Ed. 1. Er. ὀλιγῳ. — v. 14. Ed. 1. Er. omitt. και. — v. 15. C. ἠν. Gb. omitt. ἐστιν.

Digitized by Google

18. πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτῆ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει.

18. Omnis a), qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur.

a) Matth. 5, 32. 19, 7. sqq. Marc. 10, 4. sqq. 1 Cor. 7, 10.

19. ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.

19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso; et epulabatur quotidie splendide.

20. πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτῆ ἡλκωμένος,

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῆ πλουσίᾳ· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτῆ.

21. cupiens saturari de micis, quae cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus.

22. ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον † ἀβραὰμ. ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum a) Abrahae. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.

a) cf. c. 13, 28.

23. καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τὸς ὀφθαλμὸς αὐτῆ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆ.

23. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus;

24. καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· πάτερ ἀβραὰμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τῆ δακτύλε αὐτῆ † ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν με· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.

24. et ipse clamans dixit: Pater Abraham! miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25. εἶπε δὲ ἀβραάμ· τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες † τὰ ἀγαθά σε ἐν τῇ ζωῇ σε, καὶ λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ † ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.

25. Et dixit illi Abraham: Fili! recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

26. καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι † ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ † δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς † ἡμᾶς διαπερῶσιν.

26. Et in his omnibus, inter nos et vos chaos magnum firmatum est; ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare.

---

v. 22. C. add. τε. — v. 24. Ed. 1. Er. ὑδατι. — v. 25. C. Mt. add. συ. — "Mt. ὠδε. — v. 26. Ed. 1. 5. Er. St. ἐντευθεν. — "Ed. 3. 4. 5. Er. δυναται. — "Ed. 1. Er. ὑμας.

Digitized by Google

27. εἶπε δέ· ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.

28. ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.

29. λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· ἔχουσι Μωσέα, καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

30. ὁ δὲ εἶπεν· οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.

31. εἶπε δὲ αὐτῷ· εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

27. Et ait: Rogo ergo te, pater! ut mittas eum in domum patris mei;

28. habeo enim quinque fratres; ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas! audiant illos!

30. At ille dixit: Non, pater Abraham! sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAP. XVII.

1. Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς· ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ἔρχεται.

2. λυσιτελεῖ αὐτῷ, εἰ μύλος ὀνικὸς περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων.

3. προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐὰν δὲ ἁμάρτῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σε, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ.

4. καὶ ἐὰν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς σὲ, καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ †, λέγων· μετανοῶ· ἀφήσεις αὐτῷ.

5. καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ· πρόσθες ἡμῖν πίστιν.

6. εἶπε δὲ ὁ κύριος· εἰ † εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ· ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

1. Et ait ad discipulos suos: Impossibile [a] est, ut non veniant scandala; vae autem illi, per quem veniunt!

a) Matth. 18, 6. sqq.

2. Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

3. Attendite vobis! Si [a] peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi.

a) Matth. 18, 15. sqq.

4. Et si [a] septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me; dimitte illi!

a) Matth. 18, 21.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem!

6. Dixit autem Dominus: Si habueritis [a] fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare! et obediet vobis.

a) Matth. 17, 19.

---

v. 4. Ed. omn. Er. St. add. ἐπι σε. — v. 6. Ed. omn. Er. ἔχετε.

Digitized by Google

7. τίς δὲ ἐξ ἡμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα, ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι † ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ εὐθέως· παρελθὼν † ἀνάπεσαι,

8. ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ· ἑτοίμασον, τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι, ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;

9. μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα †; οὐ δοκῶ.

10. † οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε· ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.

11. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου † σαμαρείας καὶ γαλιλαίας.

12. καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἴς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν.

13. καὶ αὐτοὶ ἦραν φωνὴν, λέγοντες· ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.

14. καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.

15. εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν, ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν.

16. καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν † σαμαρείτης.

17. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;

18. † οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες, δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος;

7. Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem [1]), qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe!

8. Et non dicat ei: Para, quod coenem, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quae ei imperaverat?

10. Non puto! Sic et vos, cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus! quod debuimus facere, fecimus.

11. Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaeam.

12. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe [a]);

a) Lev. 13, 46.

13. et levaverunt vocem, dicentes: Jesu praeceptor! miserere nostri.

14. Quos ut vidit dixit: Ite, ostendite [a]) vos Sacerdotibus! Et factum est, dum irent, mundati sunt.

a) Matth. 8, 4.

15. Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum;

16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?

18. Non est inventus, qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena?

---

v. 7. Ed. 3. 4. 5. Er. add. αὐτῳ. — "C. Mt. ἀναπεσε. — v. 9. Ed. omn. Er. St. add. αὐτῳ. — v. 10. St. Mt. Gb. ἐτω. — v. 11. Ed. omn. Er. σαμαριας. — v. 16. Ed. omn. Er. σαμαριτης. — v. 18. Ed. 1. 2. Er. ὀχι.

1) 1590. add. boves.

Digitized by Google

19. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

20. ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων, πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως·

21. οὐδὲ ἐροῦσιν· ἰδοὺ ὧδε, † ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ, ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν.

22. εἶπε δὲ † πρὸς τοὺς μαθητάς· ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅτε ἐπιθυμήσετε, μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν· καὶ οὐκ ὄψεσθε.

23. καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν· ἰδοὺ ὧδε, † ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθητε, μηδὲ διώξητε.

24. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει· οὕτως ἔσται † ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

25. πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

26. καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις † νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

27. ἤσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

28. ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις λώτ· ἤσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ᾠκοδόμουν·

29. ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε λὼτ ἀπὸ σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.

30. κατὰ ταῦτα ἔσται, ᾗ ἡμέρᾳ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

19. Et ait illi: Surge, vade! quia fides tua te salvum fecit.

20. Interrogatus autem a Pharisaeis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non [a] venit [1]) regnum Dei cum observatione; a) cf. Joh. 18, 36. 37.

21. neque dicent: Ecce, hic, aut ecce illic! Ecce, enim regnum Dei intra vos est!

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies, quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis.

23. Et dicent [a]) vobis: Ecce, hic, et ecce illic! Nolite ire, neque sectemini. a) Matth. 24, 25. sqq.

24. Nam sicut fulgur coruscans de sub coelo, in ea, quae sub coelo sunt, fulget; ita erit Filius hominis in die sua.

25. Primum autem oportet illum multa pati, et reprobari a generatione hac.

26. Et sicut [a]) factum est in diebus Noë, ita erit et in diebus Filii hominis. a) Matth. 24, 37–39.

27. Edebant, et bibebant; uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noë in arcam; et venit diluvium, et perdidit omnes.

28. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, et bibebant; emebant, et vendebant; plantabant, et aedificabant;

29. qua die [a]) autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem et sulphur de coelo, et omnes perdidit. a) Gen. 19, 15. sqq.

30. Secundum haec erit, qua die Filius hominis revelabitur.

---

v. 21. C. omitt. ἡ. — v. 22. C. add. καὶ. — v. 23. St. Gb. Mt. ἡ ἰδοὺ. — v. 24. Ed. 3. 4. 5. Er. St. καὶ ὁ υἱος. — v. 26. Ed. omn. Er. St. τοῦ νωε.

1) 1590. veniet.

Digitized by Google

31. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τῆ δώματος, καὶ τὰ σκεύη αὐτῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω, ἆραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.

31. In illa hora a), qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retro. a) Matth. 24, 16. sqq.

32. μνημονεύετε † τῆς γυναικὸς λώτ.

32. Memores estote uxoris a) Lot! a) Gen. 19, 26.

33. ὃς ἐὰν ζητήσῃ, τὴν ψυχὴν αὐτῆ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτὴν, ζωογονήσει αὐτήν.

33. Quicumque a) quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicumque perdiderit illam, vivificabit eam. a) Matth. 10, 39.

34. λέγω ὑμῖν· † ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· † εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.

34. Dico vobis: In illa a) nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur; a) Matth. 24, 40. sqq.

35. δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό· † ἡ μία παραληφθήσεται, καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται.

35. duae erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur; duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur;

36. †

36. Respondentes dicunt illi: Ubi, Domine?

37. καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ· ποῦ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται † καὶ οἱ ἀετοί.

37. Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae.

Cap. XVIII.

1. Ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν·

1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare a), et non deficere, a) Rom. 12, 12. 1 Thess. 5, 17.

2. λέγων· κριτής τις ἦν ἔν τινι πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος.

2. dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur.

3. χήρα δὲ † ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ· καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.

3. Vidua autem quaedam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo!

4. καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

4. Et nolebat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor;

---

v. 32. Ed. 3. 4. 5. Er. add. δε. — v. 34. Ed. omn. Er. add. ἐν. — "Ed. omn. Er. ὁ εἰς. — v. 35. C. et Mt. omitt. ἡ. — versum 36. add. Ed. C.: δυο ἐσονται ἐν τῳ ἀγρῳ· ὁ εἰς παραληφθησεται, και ὁ ἑτερος ἀφεθησεται. — v. 37. και omitt. Gb. et Mt.

NB. Vulgatae versionis versus 35 versum 35 et 36 textus graeci, textus graeci versus 37 versum 36 et 37 vulgatae versionis complectitur.

v. 3. Ed. omn. Er. add. τις.

Digitized by Google

5. διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν· ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη † ὑποπιάζῃ με.

6. εἶπε δὲ ὁ κύριος· ἀκέσατε, τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει.

7. ὁ δὲ θεὸς ὁ μὴ † ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

8. † λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

9. εἶπε δὲ † καὶ πρός τινας τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενῦντας τοὺς λοιπούς, τὴν παραβολὴν ταύτην·

10. ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.

11. ὁ φαρισαῖος σταθεὶς, πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο· ὁ θεὸς, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης.

12. νηστεύω δὶς τῦ σαββάτυ· ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

13. καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστὼς οὐκ ἤθελεν, οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι· ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ στῆθος αὐτῦ, λέγων· ὁ θεὸς, ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.

14. λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ † γὰρ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

15. προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

5. tamen, quia a) molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne, in novissimo veniens, sugillet me. a) c.11,8.

6. Ait autem Dominus: Audite, quid judex iniquitatis dicit:

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?

8. Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9. Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur ceteros, parabolam istam:

10. 1) Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent; unus Pharisaeus, et alter Publicanus.

11. Pharisaeus stans, haec apud se orabat: Deus! gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus.

12. Jejuno bis in sabbato; decimas a) do omnium, quae possideo. a) c.11,42.

13. Et Publicanus a longe a) stans, nolebat nec oculos ad coelum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus! propitius esto mihi peccatori.
a) Ps.50,19.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo; quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat; exaltabitur.

15. a) Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabant illos.
a) v.15–17. Matth.19,13–15. Marc.10,13–16.

---

v. 5. St. ὑπωπιαζῃ. — v. 7. C. et Mt. ποιησῃ. — v. 8. C. add. ναι. — v. 9. C. et Mt. omitt. και. — v. 14. γαρ omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. dicens: Duo homines ascendebant.

Digitized by Google

16. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ, εἶπεν· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos; talium est enim regnum Dei.

17. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς † παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

17. Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

18. καὶ ἐπηρώτησέ τις † αὐτὸν ἄρχων, λέγων· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

18. a) Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone! quid faciens, vitam aeternam possidebo?

a) v. 18–30. Marc. 10, 17–31. Matth. 19, 16–30.

19. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.

19. Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

20. τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ † μοιχεύσῃς· μὴ φονεύσῃς· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.

20. Mandata nosti: „Non occides! „Non moechaberis! Non furtum faci„es! Non falsum testimonium dices! „Honora patrem tuum et matrem a)!"

a) Exod. 20, 12. sqq.

21. ὁ δὲ εἶπε· ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.

21. Qui ait: Haec omnia custodivi a juventute mea.

22. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· ἔτι ἕν σοι λείπει· πάντα, ὅσα ἔχεις, πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.

22. Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest; omnia, quaecumque habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo; et veni, sequere me!

23. ὁ δὲ, ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

23. His ille auditis, contristatus est; quia dives erat valde.

24. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον, εἶπε· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt!

25. εὐκοπώτερον γάρ ἐστι, κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

25. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες· καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

26. Et dixerunt, qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27. ὁ δὲ εἶπε· τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ.

27. Ait illis: Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

---

v. 17. Ed. 3. 4. 5. Er. add. το. — v. 18. Ed. omn. Er. ἀρχων αὐτον. — v. 20. Ed. omn. Er. μοιχευσεις κ. τ. λ.

Digitized by Google

28. εἶπε δὲ † ὁ πέτρος· ἰδὲ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.

28. Ait autem Petrus: Ecce, nos dimisimus omnia, et secuti sumus te!

29. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδείς ἐστιν, ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei;

30. ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

30. et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in seculo venturo vitam aeternam.

31. παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἰδὲ, ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου.

31. [a] Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce! ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia, quae scripta sunt per prophetas de Filio hominis.

a) v. 31–34. Matth. 20, 17–19. Marc. 10, 32–34.

32. παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται.

32. Tradetur enim Gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur;

33. καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ † ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

33. et postquam [a] flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget.

a) Matth. 16, 21.

34. καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quae dicebantur.

35. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς ἱεριχὼ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

35. [a] Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, caecus quidam sedebat secus viam, mendicans.

a) v. 35–43. Matth. 20, 29–34. Marc. 10, 46–52.

36. ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί εἴη τοῦτο.

36. Et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat, quid hoc esset.

37. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος παρέρχεται.

37. Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.

38. καὶ ἐβόησε, λέγων· ἰησοῦ, υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

38. Et clamavit, dicens: Jesu fili David, miserere mei!

39. καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ, ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον † ἔκραζεν· υἱὲ δαυὶδ, ἐλέησόν με.

39. Et qui praeibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei!

40. σταθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκέλευσεν, αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτὸν,

40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

v. 28. C. Mt. omitt. ὁ. — v. 33. Ed. 3. Er. τριτῃ τῃ ἡμερᾳ. C. τριτῃ ἡμερᾳ. — v. 39. Mt. ἐκραξεν.

Digitized by Google

41. λέγων· τί σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε· κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

42. καὶ ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σε σέσωκέ σε.

43. καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

41. dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine! ut videam.

42. Et Jesus dixit illi: Respice, fides tua te salvum fecit!

43. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

Cap. XIX.

1. Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν ἰεριχώ.

2. καὶ ἰδὲ, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος ζακχαῖος· καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ ὗτος ἦν πλούσιος.

3. καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν ἰησοῦν, τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.

4. καὶ † προδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ † συκομωρέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν· ὅτι † ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι.

5. καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον † γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.

6. καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων.

7. καὶ ἰδόντες † ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες· ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.

8. σταθεὶς δὲ ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν κύριον· ἰδὲ, τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.

9. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἰησοῦς· ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀβραάμ ἐστιν.

10. ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου † ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

1. Et ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce! vir nomine Zachaeus: et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives;

3. et quaerebat videre Jesum, quis esset; et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat.

4. Et praecurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum; quia inde erat transiturus.

5. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, et dixit ad eum: Zachaee! festinans descende; quia hodie in domo tua oportet me manere.

6. Et festinans descendit, et excepit illum gaudens.

7. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset.

8. Stans autem Zachaeus, dixit ad [1]) Dominum: Ecce! dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod et ipse filius [a]) sit Abrahae. a) Gal. 3, 7.

10. Venit [a]) enim Filius hominis quaerere et salvum facere, quod perierat. a) Matth. 18, 11.

---

v. 4. C. προσδραμων. — "Ed. omn. Er. St. συκομωραιαν. — "' Ed. omn. Er. St. δι' ἐκεινης. — v. 5. Ed. 3. 4. Er. και pro γαρ. — v. 7. C. παντες. — v. 10. C. ζητεισαι.

1) 1590. ad Jesum.

Digitized by Google

11. ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἰερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς, ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.

11. a) Haec illis audientibus, adjiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem; et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.

a) v. 11–27. Matth. 25, 14–30. Marc. 13, 34–36.

12. εἶπεν οὖν· ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.

12. Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit a) in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti.

a) Marc. 16, 19.

13. καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν † αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini, dum venio.

14. οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτὸν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγοντες· οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

14. Cives autem ejus oderant eum; et miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos!

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν, † καὶ εἶπε, φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους, οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον· ἵνα γνῷ, τίς τί διεπραγματεύσατο.

15. Et factum est, ut rediret accepto regno; et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.

16. παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο δέκα μνᾶς.

16. Venit autem primus dicens: Domine! mna tua decem mnas acquisivit.

17. καὶ εἶπεν αὐτῷ· † εὖ, ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι, ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

17. Et ait illi: Euge, bone serve! quia a) in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

a) Luc. 16, 10.

18. καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων· κύριε, ἡ μνᾶ σου ἐποίησε πέντε μνᾶς.

18. Et alter venit dicens: Domine! mna tua fecit quinque mnas.

19. εἶπε δὲ καὶ τούτῳ· καὶ σὺ γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων.

19. Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates!

20. καὶ ἕτερος ἦλθε λέγων· κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ.

20. Et alter venit dicens: Domine! ecce, mna tua, quam habui repositam in sudario;

21. ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρός εἶ· αἴρεις, ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις, ὃ οὐκ ἔσπειρας.

21. Timui enim te, quia homo austerus es; tollis, quod non posuisti, et metis, quod non seminasti.

22. λέγει † δὲ αὐτῷ· ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε· ἤδεις,

22. Dicit ei: De ore tuo te judico, serve nequam! Sciebas, quod ego ho-

v. 13. Ed. 3. 4. 5. Er. τουτοις. — v. 15. C. omitt. σου. — v. 17. Ed. 3. 4. 5. Er. εὐγε. — v. 22. Ed. omn. Er. omitt. δε.

Digitized by Google

ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρός εἰμι, αἴρων, ὃ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων, ὃ οὐκ ἔσπειρα.

23. καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου † ἐπὶ τὴν τράπεζαν, καὶ † ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;

24. καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν· ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.

25. καὶ εἶπον αὐτῷ· κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

26. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

27. πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

28. καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

29. καὶ ἐγένετο, ὡς ἤγγισεν εἰς † βηθφαγὴ καὶ βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

30. εἰπών· ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην· ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

31. καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ· διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ· ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει.

32. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὗρον, καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.

33. λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς· τί λύετε τὸν πῶλον;

mo austerus sum, tollens, quod non posui, et metens, quod non seminavi;

23. et [1]) quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam?

24. Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, et date illi, qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei: Domine! habet decem mnas.

26. Dico autem vobis, quia [a]) omni habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem, qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo. a) Matth. 13, 12.

27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc; et interficite ante me.

28. Et his dictis, praecedebat ascendens Jerosolymam.

29. [a]) Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam [b]), ad montem, qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, a) v. 29–44. Matth. 21, 1–11. Marc. 11, 1–10. Joh. 12, 12–15. b) Joh. 12, 1.

30. dicens: Ite in castellum, quod contra [2]) est! in quod introeuntes, invenietis pullum asinae alligatum, cui nemo umquam hominum sedit; solvite illum, et adducite!

31. Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem, qui missi erant; et invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.

33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum?

---

v. 23. C. τοις τραπεζιταις. Mt. ἐπι τραπεζαν. — "C. ἐλθων ἐγω. — v. 29. C. βηθσφαγη.

1) 1590. omitt. et. 2) 1590. add. vos.

Digitized by Google

34. οἱ δὲ εἶπον· ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει.

35. καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιῤῥίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.

36. πορευομένῳ δὲ αὐτῷ, ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

37. ἐγγίζοντος δὲ αὐτῷ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ, περὶ πασῶν, ὧν εἶδον δυνάμεων,

38. λέγοντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

39. καί τινες τῶν φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

40. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.

41. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων·

42. ὅτι εἰ ἔγνως καὶ σὺ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

43. ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπί σε, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν·

44. καὶ ἐδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί· καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

45. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας,

46. λέγων αὐτοῖς· γέγραπται· ὁ

34. At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet.

35. Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum.

36. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

37. Et cum appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, coeperunt omnes turbae [1]) discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38. dicentes: Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini! pax in coelo, et gloria in excelsis!

39. Et quidam Pharisaeorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister! increpa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41. Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam, dicens:

42. Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43. Quia venient dies in te; et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te; et coangustabunt te undique;

44. et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt; et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae.

45. [a]) Et ingressus in templum, coepit ejicere vendentes in illo, et ementes, a) v. 45–48. Matth 21, 12–15. Marc. 11, 15–18.

46. dicens illis: Scriptum est: „Quia

1) 1590. turbae descendentium.

Digitized by Google

οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς ἐστιν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.

„domus mea domus orationis est a); vos autem fecistis illam speluncam latronum!

a) Jes 56, 7. Jer. 7, 11.

47. καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ.

47. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem Sacerdotum, et Scribae, et Principes plebis quaerebant illum perdere;

48. καὶ οὐχ εὕρισκον, τὸ τί † ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

48. et non inveniebant, quid facerent illi; omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Cap. XX.

1. Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ † ἀρχιερεῖς καὶ † οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις,

1. a) Et factum est in una dierum, docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes Sacerdotum, et Scribae cum Senioribus,

a) v. 1–8. Matth. 21, 23–32. Marc. 11, 27–33.

2. καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, λέγοντες· εἰπὲ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

2. et ajunt, dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate haec facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ εἴπατέ μοι.

3. Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum! Respondete mihi:

4. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

4. Baptismus Ioannis de coelo erat? an ex hominibus?

5. οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· ὅτι ἐὰν εἴπωμεν· ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ· διατί † οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

5. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus: De coelo! dicet: Quare ergo non credidistis illi?

6. ἐὰν δὲ εἴπωμεν· ἐξ ἀνθρώπων· πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· πεπεισμένος γάρ ἐστιν, Ἰωάννην προφήτην εἶναι.

6. Si autem dixerimus: Ex hominibus! plebs universa lapidabit nos; certi a) sunt enim, Ioannem prophetam esse.

a) Matth. 14, 5.

7. καὶ ἀπεκρίθησαν, μὴ εἰδέναι πόθεν.

7. Et responderunt, se nescire, unde esset.

8. καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

8. Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

9. ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρω-

9. a) Coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo [1]) plantavit

v. 48. C. ποιησουσιν. — v. 1. Mt. ἱερεις. — "Ed. omn. Er. omitt. οἱ. — v. 5. C. Mt. omitt. ὂν.

1) 1590. add. quidam.

Digitized by Google

τος † ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς.

vineam et locavit eam colonis; et ipse peregre fuit multis temporibus.

a) v. 9–19. Matth. 21, 33–46. Marc. 12, 2–12.

10. καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ, δείραντες αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν κενόν.

10. Et in tempore [1]) misit ad cultores servum, ut de fructu vineae darent illi. Qui caesum dimiserunt eum inanem.

11. καὶ προσέθετο † πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν κενόν.

11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque caedentes et afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

12. καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον.

12. Et addidit tertium mittere; qui et illum vulnerantes ejecerunt.

13. εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

13. Dixit autem dominus vineae: Quid faciam? mittam filium meum dilectum! forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.

14. ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.

14. Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est haeres, occidamus illum, ut nostra fiat haereditas!

15. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

15. Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineae?

16. ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ εἶπον· μὴ γένοιτο.

16. Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit!

17. ὁ δὲ, ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε· τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον τοῦτο· λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;

17. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: „Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli a)?“ a) Ps. 117, 22.

18. πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

18. Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur; super quem autem ceciderit, comminuet illum.

19. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν

19. Et quaerebant principes Sacerdotum, et Scribae mittere in illum ma-

---

v. 9. Ed. omn. Er. St. add. τις. — v. 11. Ed. omn. Er. add. ἐτι.

1) 1590. add. ille.

Digitized by Google

τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν † τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ, ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπε.

nus [1]) in illa hora; et timuerunt populum; cognoverunt enim, quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20. καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους, ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι· ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ † λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος.

20. [a]) Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, [2]) ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui et potestati praesidis. a) v. 20–40. Matth. 22, 15–33. Marc. 12, 13–27.

21. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἴδαμεν, ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις.

21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister! scimus, quia recte dicis et doces; et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces;

22. ἔξεστιν ἡμῖν, καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὔ;

22. licet nobis tributum dare Caesari? an non?

23. κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε πρὸς αὐτούς· τί με πειράζετε;

23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. † ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀποκριθέντες † δὲ εἶπον· καίσαρος.

24. Ostendite mihi denarium! cujus habet imaginem et inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Caesaris!

25. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἀπόδοτε τοίνυν τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

25. Et ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt Dei, Deo!

26. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe; et mirati in responso ejus, tacuerunt.

27. προσελθόντες δέ τινες τῶν σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες, ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν,

27. Accesserunt autem quidam Sadducaeorum, qui negant [a]) esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, a) Act. 23, 8.

28. λέγοντες· διδάσκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν· ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

28. dicentes: Magister! Moyses scripsit nobis: „Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, et hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, et suscitet semen fratri suo [a])." a) Deut. 25, 5.

29. ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ

29. Septem ergo fratres erant; et

---

v. 19. C. et Mt. omitt. τον λαον. — v. 20. Ed. 1. Er. αὐτε λογον. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. αὐτε λογῳ. — v. 24. Gb. δειξατε. — "Ed. omn. Er. omitt. δε.

1) 1590. omitt. in. 2) 1590. ut caperent ... et traderent.

Digitized by Google

ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα, ἀπέθανεν ἄτεκνος.

30. καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος.

31. καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν † ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτά· † οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ ἀπέθανον.

32. ὕστερον † δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

33. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.

34. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται.

35. οἱ δὲ καταξιωθέντες, τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε † ἐκγαμίσκονται.

36. οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γάρ εἰσι· καὶ † υἱοί εἰσι τοῦ θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

37. ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ, καὶ μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει κύριον τὸν θεὸν ἀβραὰμ, καὶ τὸν θεὸν ἰσαὰκ, καὶ τὸν θεὸν ἰακώβ.

38. θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

39. ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον· διδάσκαλε, καλῶς εἶπας.

40. οὐκ ἔτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

41. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· πῶς λέγουσι, τὸν χριστὸν υἱὸν δαυὶδ εἶναι;

42. καὶ αὐτὸς δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

primus accepit uxorem, et mortuus est sine filiis.

30. Et sequens accepit illam, et ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius accepit illam. Similiter et omnes septem, et non reliquerunt semen, et mortui sunt.

32. Novissime omnium mortua est et mulier.

33. In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Jesus: Filii hujus seculi nubunt, et traduntur ad nuptias;

35. illi vero, qui digni habebuntur seculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores;

36. neque enim [1]) ultra mori poterunt; aequales enim Angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37. Quia vero resurgant mortui, et Moyses ostendit secus rubum, „sicut „dicit Dominum, Deum Abraham, et „Deum Isaac, et Deum Jacob [a]).“

a) Exod. 3, 6.

38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum; omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister! bene dixisti.

40. Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41. [a]) Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse David? a) v. 41—44. Matth. 22, 41—45. Marc. 12, 35—37.

42. Et ipse David dicit in libro Psalmorum: „Dixit Dominus Domino meo, „sede a dextris meis,

v. 31. Mt. αὐτην ὡσαυτως· ὡσαυτως δε. — v. 32. Ed. omn. Er. omitt. δε. — v. 36. Ed. omn. Er. add. οι. — " Ed. omn. Er. και δ. — v. 35. C. et Mt. ἐκγαμιζονται.

1) 1590. neque etiam.

Digitized by Google

43. ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σε ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σε;

43. „donec ponam inimicos tuos sca„bellum pedum tuorum a)." a) Ps. 109, 1.

44. δαυὶδ οὖν κύριον αὐτὸν καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;

44. David ergo Dominum illum vocat; et quomodo filius ejus est?

45. ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·

45. a) Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: a) v. 45–47. Marc. 12, 38–40. Matth. 23, 1. sqq.

46. προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλούντων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·

46. Attendite a Scribis! qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis;

47. οἱ κατεσθίσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται. οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

47. qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

Cap. XXI.

1. ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους.

1. a) Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites. a) v. 1–4. Marc. 12, 41–44.

2. εἶδε δέ † τινα καὶ χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά.

2. Vidit autem et quamdam viduam pauperculam mittentem aera minuta duo.

3. καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι † ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν.

3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua haec pauper, plus quam omnes misit!

4. ἅπαντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλε.

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei; haec autem ex eo, quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.

5. καί τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε·

5. a) Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus et donis ornatum esset, dixit: a) v. 5–36. Matth. 24, 1–36. Marc. 13, 1–37.

6. ταῦτα, ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι, ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ † λίθῳ, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

6. Haec, quae videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

7. ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες· διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσαι,

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Praeceptor! quando haec erunt,

---

v. 2. Gb. και τινα. — v. 3. C. ἡ χηρα αὐτη ἡ πτωχη. — v. 6. C. λιθον.

Digitized by Google

καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν † μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

et quod signum, cum fieri incipient?

8. ὁ δὲ εἶπε· βλέπετε, μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες· ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε. μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

8. Qui dixit: Videte, ne seducamini! multi a) enim venient in nomine meo, dicentes, quia Ego sum, et tempus appropinquavit; nolite ergo ire post eos! a) Act. 5, 36. sqq. 2 Thess 2, 9. sqq.

9. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον· ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος.

9. Cum autem audieritis praelia et seditiones, nolite terreri; oportet 1) primum haec fieri, sed nondum statim finis.

10. τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν·

10. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum;

11. σεισμοί τε μεγάλοι κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φοβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται.

11. et terrae motus magni erunt per loca, et pestilentiae, et fames terroresque de coelo, et signa magna erunt.

12. πρὸ δὲ τούτων † πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσι, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.

12. Sed ante haec omnia injicient vobis manus suas, et persequentur, tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et praesides, propter nomen meum.

13. ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

13. Continget autem vobis in testimonium.

14. θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.

14. Ponite ergo in cordibus vestris, non praemeditari, quemadmodum respondeatis;

15. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν, † οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

15. ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non a) poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. a) Act. 6, 10.

16. παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων † καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων· καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν.

16. Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficient ex vobis;

17. καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.

17. et eritis odio omnibus 2) propter nomen meum;

18. καὶ θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ † ἀπόληται.

18. et capillus a) de capite vestro non peribit. a) Luc. 12, 7.

---

v. 7. Ed. omn. Er. μελλει. — v. 12. C. St. Mt. ἁπαντων. — v. 15. Gb. ἠ. — v. 16. C. et Mt. και συγγενων και φιλων και ἀδελφων. — v. 18. Ed. 1. 2. Er. ἀπολλυται. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀπολληται.

1) 1590. add. enim. 2) 1590. add. hominibus

Digitized by Google

19. ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

20. ὅταν δὲ ἴδητε κυκλεμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν ἱερουσαλὴμ, τότε γνῶτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

21. τότε οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρείτωσαν· καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.

22. ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὗταί εἰσι, τοῦ † πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

23. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσαι γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ † ἐν τῷ λαῷ τούτῳ.

24. καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἱερουσαλὴμ ἔσαι πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.

25. καὶ ἔσαι σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης καὶ σάλου·

26. ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων † τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

27. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

28. ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.

29. καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· ἴδετε τὴν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα·

30. ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν γινάσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

31. † οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε

19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

20. Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem; tunc scitote! quia appropinquavit desolatio ejus.

21. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes; et qui in medio ejus, discedant; et qui in regionibus, non intrent in eam.

22. Quia dies ultionis hi sunt; ut impleantur omnia, quae scripta sunt.

23. Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus! erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic.

24. Et cadent in ore gladii; et captivi ducentur in omnes Gentes; et Jerusalem calcabitur a Gentibus; donec a) impleantur tempora nationum.

a) Rom. 11, 25.

25. Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura Gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum;

26. arescentibus hominibus prae timore, et exspectatione, quae supervenient universo orbi; nam virtutes coelorum movebuntur;

27. et tunc videbunt a) Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate.

a) Matth. 26, 64.

28. His autem fieri incipientibus, respicite, et levate capita vestra! quoniam appropinquat redemptio vestra.

29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, et omnes arbores!

30. Cum producunt jam ex se fructum, scitis, quoniam prope est aestas.

31. Ita et vos cum videritis haec

v. 22. Ed. 1. 2. Er. Mt. Gb. πλησθηναι. — v. 25. ἐν omitt. Gb. — v. 26. C. add. ἐν. — v. 31. Ed. omn. Er. ἔτως.

Digitized by Google

ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

32. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται.

33. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

34. προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε † βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

35. ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.

36. ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ, δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν † ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

37. ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ηὐλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν.

38. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, ἀκούειν αὐτοῦ.

fieri, scitote, quoniam prope est regnum Dei!

32. Amen dico vobis, quia non [a] praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. a) Luc. 9, 27.

33. Coelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis hujus vitae; et superveniat in vos repentina dies illa;

35. tamquam laqueus enim superveniet [a] in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae. a) 1Thess. 5, 3. sqq.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quae futura sunt, et stare ante Filium hominis.

37. [a] Erat autem diebus docens in templo; noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. a) v. 37.–22, 2. Matth. 26, 1–5. Marc. 14, 1. 2.

38. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAP. XXII.

1. Ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, † ἡ λεγομένη πάσχα.

2. καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

3. εἰσῆλθε δὲ † σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα.

4. καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς στρατηγοῖς, τὸ πῶς αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς.

1. Appropinquabat autem dies festus [a] Azymorum, qui dicitur Pascha; a) Exod. 12.

2. et quaerebant principes Sacerdotum, & Scribae, quomodo Jesum interficerent; timebant vero plebem.

3. [a] Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. a) v. 3–6. Matth. 26, 14–16. Marc. 14, 10–11. Joh. 13, 2. 27.

4. Et abiit, & locutus est cum principibus Sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

---

v. 34. Ed. omn. Er. St. βαρυνθωσιν. — v. 36. C. et Mt. omitt. ταυτα. — v. 1. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἡ. — v. 3. St. Mt. ὁ σατανας. — v. 4. τοις omitt. Mt. et Ed. omn. Er.

Digitized by Google

5. καὶ ἐχάρησαν· καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

5. Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6. καὶ ἐξωμολόγησε· καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.

6. Et spopondit. Et quaerebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7. ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

7. a) Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.

a) v. 7–23. Matth. 26, 17–29. Marc. 14, 12–25.

8. καὶ ἀπέστειλε πέτρον καὶ ἰωάννην, εἰπών· πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

8. Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus.

9. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ποῦ θέλεις † ἑτοιμάσωμεν;

9. At illi dixerunt: Ubi vis, paremus?

10. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδὲ, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ εἰσπορεύεται.

10. Et dixit ad eos: Ecce! introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans; sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας· λέγει σοι ὁ διδάσκαλος· ποῦ ἔστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

11. & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

12. κἀκεῖνος ὑμῖν δείξει † ἀνώγεον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε.

12. Et ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, & ibi parate!

13. ἀπελθόντες δὲ εὗρον, καθὼς εἴρηκεν αὐτοῖς· καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

13. Euntes autem, invenerunt, sicut dixit illis, et paraverunt Pascha.

14. καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

14. Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα, τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν.

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar!

16. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτε πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

16. Dico enim vobis: Quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶπε· λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε † ἑαυτοῖς.

17. Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos!

18. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως ὅτε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.

18. Dico enim vobis: quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

---

v. 9. C. et Mt. ἑτοιμασομεν. — v. 12. C. ἀνωγαιον. Gb. ἀναγαιον. — v. 17. Ed. omn. Er. εἰς ἑαυτους.

Digitized by Google

19. καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε· καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

19. Et accepto a) pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. a) 1 Cor. 11, 23. sqq.

20. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.

20. Similiter & calicem, postquam coenavit, dicens: Hic est calix, novum testamentum a) in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. a) Exod. 24, 8.

21. πλὴν ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

21. Verumtamen ecce! manus tradentis me, mecum est in mensa.

22. καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὡρισμένον· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ παραδίδοται.

22. Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen vae homini illi, per quem tradetur!

23. καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς, τὸ τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.

23. Et ipsi coeperunt quaerere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

24. Facta est autem & contentio a) inter eos, quis eorum videretur esse major. a) Matth. 18, 1. sqq. 20, 21–25.

25. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.

25. Dixit autem eis: Reges Gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

26. Vos autem non sic! sed qui major est in vobis, fiat sicut minor; & qui praecessor est, sicut ministrator.

27. τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

28. ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου.

28. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis;

29. κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν·

29. et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30. ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βασιλείᾳ μου· καὶ † καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ ἰσραήλ.

30. ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis a) super thrones judicantes duodecim tribus Israel. a) Matth. 19, 28.

31. εἶπε δὲ ὁ κύριος· σίμων, σί-

31. a) Ait autem Dominus: 1) Si-

---

v. 30. Ed. omn. Er. καθισησθε.

1) 1590. Dominus Simoni: Simon!

Digitized by Google

μων, ἰδοὺ, ὁ σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον·

32. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ † ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.

33. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, μετὰ σοῦ ἕτοιμός εἰμι, καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

34. ὁ δὲ εἶπε· λέγω σοι, πέτρε, οὐ μὴ † φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ, μὴ εἰδέναι με.

35. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου, καὶ πήρας, καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε; οἱ δὲ εἶπον· οὐδενός.

36. εἶπεν οὖν αὐτοῖς· ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων, † πωλησάτω † τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ † ἀγορασάτω μάχαιραν.

37. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοὶ, τό· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

38. οἱ δὲ εἶπον· κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἱκανόν ἐστι.

39. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ † αὐτοῦ.

40. γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς· προσεύχεσθε, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

41. καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν, καὶ θεὶς τὰ γόνατα προσηύχετο,

42. λέγων· πάτερ, εἰ βούλει παρ-

mon, Simon! ecce, satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum;

a) v. 31–34. Matth. 26, 30–35.

32. ego autem rogavi a) pro te, ut non deficiat fides tua; & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.

a) Joh. 17, 11. 15.

33. Qui dixit ei: Domine! tecum paratus sum et in carcerem et in mortem ire.

34. At ille dixit: Dico tibi, Petre! non cantabit hodie gallus, donec ter abneges, nosse me. Et dixit eis:

35. Quando a) misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? a) Luc. 9, 3. sqq.

36. At illi dixerunt: Nihil! Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat! similiter & peram; & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium!

37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: „Et cum iniquis depu„tatus est." a) Etenim ea, quae sunt de me, finem habent. a) Jes. 53, 12.

38. At illi dixerunt: Domine! ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est!

39. Et egressus ibat secundum a) consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum & discipuli.

a) Luc. 21, 37.

40. a) Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem! a) v. 40–46. Matth. 26, 36–46. Marc. 14, 32–42.

41. Et ipse avulsus est ab eis, quantum jactus est lapidis; et positis genibus orabat,

42. dicens: Pater! si vis, trans-

v. 32. Mt. ἐκλιπῃ. — v. 34. C. et Mt. φωνησῃ. — v. 35. C. et Mt. πωλησει. — "το omitt. Ed. 1. 2. Er. — "' C. et Mt. ἀγορασει. — v. 39. Ed. omn. Er. omitt. αὐτου.

Digitized by Google

ἐνεγκεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν † γενέσθω.

fer calicem a) istum a me; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat!

a) Matth. 20, 22.

43. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ, ἐνισχύων αὐτόν.

43. Apparuit autem illi Angelus de coelo, confortans eum.

44. καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύχετο· ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

Et factus in agonia, prolixius orabat.

44. Et factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.

45. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς † εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης.

45. Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes prae tristitia,

46. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.

46. et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate! ne intretis in tentationem.

47. Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος· καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο † αὐτοὺς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ φιλῆσαι αὐτόν †.

47. a) Adhuc eo loquente, ecce turba! et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos; et appropinquavit Jesu, ut oscularetur eum.

a) v. 47–53. Matth. 26, 47–56. Marc. 14, 43–52. Joh. 18, 2–11.

48. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως;

48. Jesus autem dixit illi: Juda! osculo Filium hominis tradis?

49. ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ· κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρᾳ;

49. Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine! si percutimus in gladio?

50. καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν.

50. Et percussit unus ex illis servum principis Sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.

51. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν· ἐᾶτε ἕως τούτου· καὶ ἁψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν.

51. Respondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc! Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους † ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσβυτέρους· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων.

52. Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes Sacerdotum, et magistratus templi, et Seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus?

53. καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ'

53. Cum quotidie vobiscum fuerim

---

v. 42. Ed. 1. 2. 3. Er. γινεσθω. — v. 45. Ed. omn. Er. add. αὐτου. — v. 47. Ed. omn. Er. αὐτων. — "C. add. τουτο γαρ σημειον δεδωκεν αὐτοις· ὁν ἂν φιλησω, αὐτος ἐστιν. — v. 52. C. προς.

Digitized by Google

ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστιν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

in templo, non extendistis manus in me; sed haec est hora vestra, et potestas tenebrarum.

54. συλλαβόντες δὲ αὐτὸν, ἤγαγον, καὶ † εἰσήγαγον † αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν.

54. [a] Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis Sacerdotum; Petrus vero sequebatur[1] a longe.

a) v. 54. sq. Matth. 26, 57. sqq. Marc. 14, 53. sqq. Joh. 18, 12—14. 25.

55. ἁψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς, καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

55. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε· καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν.

56. [a] Quem cum vidisset ancilla quaedam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat!

a) v. 56—62. Matth. 26, 69—75. Marc. 14, 66—72. Joh. 18, 15—18. 25—27.

57. ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων· γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν.

57. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum!

58. καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν, ἔφη· καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. ὁ δὲ πέτρος εἶπεν· ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.

58. Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es! Petrus vero ait: O homo! non sum.

59. καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διϊσχυρίζετο, λέγων· ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ γαλιλαῖός ἐστιν.

59. Et intervallo facto quasi horae unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere et hic cum illo erat! nam et Galilaeus est.

60. εἶπε δὲ ὁ πέτρος· ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα, ὃ λέγεις. καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἐφώνησεν † ἀλέκτωρ.

60. Et ait Petrus: Homo! nescio, quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente, cantavit gallus.

61. καὶ στραφεὶς ὁ κύριος ἐνέβλεψε τῷ πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ λόγου τοῦ κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ· ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς.

61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi [a] Domini, sicut dixerat: Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis;

a) cf. v. 34.

62. καὶ ἐξελθὼν ἔξω † ὁ πέτρος, ἔκλαυσε πικρῶς.

62. et egressus foras Petrus, flevit amare.

63. καὶ οἱ ἄνδρες, οἱ συνέχοντες τὸν ἰησοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες.

63. Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, caedentes.

64. καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν, ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε.

64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus; et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza! quis est, qui te percussit?

---

v. 54. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐσηγαγον. — [1] C. omitt. αὐτον. — v. 60. St. add. ὁ. — v. 62. ὁ πετρος. omitt. Gb.

1) 1590. add. eum.

Digitized by Google

65. καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

66. καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς † τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον † αὐτῶν, λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός; εἰπὲ ἡμῖν.

67. εἶπε δὲ αὐτοῖς· ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ † πιστεύσητε·

68. ἐὰν δὲ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ † ἀπολύσητε.

69. ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσαι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ.

70. εἶπον δὲ πάντες· σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη· ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγώ εἰμι.

71. οἱ δὲ εἶπον· τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66. Et ut [a] factus est dies, convenerunt Seniores plebis, et principes Sacerdotum, et Scribae, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis!

a) Matth. 27, 1. Marc. 15, 1.

67. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi;

68. si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit [a] Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.

a) Matth. 26, 64.

70. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum!

71. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

Cap. XXIII.

1. Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, † ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν πιλάτον.

2. ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ, λέγοντες· τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα καίσαρι φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν χριστὸν βασιλέα εἶναι.

3. ὁ δὲ πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, ἔφη· σὺ λέγεις.

4. ὁ δὲ πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους· οὐδὲν εὑρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

5. οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες· ὅτι ἀνασείει τὸν λαὸν, διδάσκων καθ'

1. [a] Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

a) v. 1–25. Matth. 27, 11–31. Marc. 15, 2–20. Joh. 18, 33–19, 1–16.

2. Coeperunt autem illum accusare dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem [a] tributa dare [1]) Caesari, et dicentem se Christum regem esse.

a) cf. c. 20, 25.

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judaeorum? At ille respondens ait: Tu dicis!

4. Ait autem Pilatus ad principes Sacerdotum et turbas: Nihil invenio causae in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet [2]) populum docens per uni-

v. 66. τε omitt. Ed. omn. Er. Mt. — St. Gb. ἑαυτων. — v. 67. Ed. 1. Er. πιστευσητε. — v. 68. Ed. 1. Er. ἀπολυσετε. — v. 1. Ed. 1. Er. ἠγαγον. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἠγαγεν.

1) 1590. dari. 2) 1590. commovit.

Digitized by Google

ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.

6. Πιλάτος δὲ ἀκούσας † Γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν, εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστι.

7. καὶ ἐπιγνοὺς, ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρῴδου ἐστὶν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρῴδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

8. ὁ δὲ Ἡρῴδης, ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, ἐχάρη λίαν· ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον.

9. † ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

10. εἱστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

11. ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρῴδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

12. ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ τε Πιλάτος καὶ † ὁ Ἡρῴδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.

13. Πιλάτος δὲ, συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαὸν,

14. εἶπε πρὸς αὐτούς· προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ, ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ·

15. ἀλλ' οὐδὲ Ἡρῴδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, καὶ ἰδοὺ, οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ.

16. παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

versam Judaeam, incipiens a Galilaea usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit, si homo Galilaeus esset.

7. Et ut cognovit, quod de Herodis a) potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

a) cf. c. 3, 1.

8. Herodes autem viso Jesu gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus; at ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes Sacerdotum et Scribae constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus Sacerdotum, et magistratibus, et plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce! ego coram vobis interrogans, nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum, et ecce! nihil dignum morte actum est ei;

16. emendatum ergo illum dimittam.

---

v. 6. Ed. 1. Er. St. γαλιλαιαν. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. γαλιλαιας. — v. 9. Ed. omn. Er. ἐπηρωτησε. — v. 12. C. omitt. ὁ.

Digitized by Google

17. ἀνάγκην δὲ εἶχεν, ἀπολύειν αὐτοῖς † κατὰ ἑορτὴν ἕνα.

18. ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ, λέγοντες· αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν † τὸν βαραββᾶν·

19. ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον βεβλημένος εἰς φυλακήν.

20. πάλιν οὖν ὁ πιλάτος προσεφώνησε, θέλων ἀπολύσαι τὸν ἰησοῦν.

21. οἱ δὲ † ἐπεφώνουν, λέγοντες· σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν.

22. ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτούς· τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὗρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

23. οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων.

24. ὁ δὲ πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν.

25. ἀπέλυσε δὲ † τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ἠτοῦντο· τὸν δὲ ἰησοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν.

26. καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἐπιλαβόμενοι σίμωνός τινος κυρηναίου, ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν, φέρειν ὄπισθεν τοῦ ἰησοῦ.

27. ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν, αἳ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.

28. στραφεὶς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπε· θυγατέρες ἰερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.

29. ὅτι ἰδοὺ, ἔρχονται ἡμέραι, ἐν αἷς ἐροῦσι· μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι, αἳ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ, οἳ οὐκ ἐθήλασαν.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam!

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum!

22. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo; corripiam ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant; Jesum vero tradidit voluntati eorum.

26. a) Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villa, et imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

a) v. 26–56. Matth. 27, 32–61. Marc. 15, 21–27. Joh. 19, 17–42.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quae plangebant, et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiae Jerusalem! nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros!

29. Quoniam ecce! venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles, et ventres, qui non genuerunt, et ubera, quae non lactaverunt.

---

v. 17. Mt. κατ'. — v. 18. τον omitt. Ed. omn. Er. Mt. — v. 21. Ed. omn. Er. ἐφωνουν. — v. 25. Ed. 3. 4. 5. Er. St. add. αὐτοις.

Digitized by Google

30. τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι· πέσετε ἐφ' † ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς· καλύψατε ἡμᾶς.

30. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos! et collibus: Operite nos!

31. ὅτι, εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;

31. Quia a) si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet? a) 1 Petr. 4, 17.

32. ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι σὺν αὐτῷ, ἀναιρεθῆναι.

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους· ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum; et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris.

34. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔλεγε· πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι, τί ποιοῦσι. διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, † ἔβαλον κλῆρον.

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis! Non enim a) sciunt, quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes. a) Act. 3, 17.

35. καὶ εἱστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. † ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς, λέγοντες· ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς, ὁ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus!

36. ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι καὶ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ,

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei,

37. καὶ λέγοντες· εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.

37. et dicentes: Si tu es rex Judaeorum, salvum te fac!

38. ἦν δὲ καὶ † ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς· *ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.*

38. Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris Graecis, et Latinis, et Hebraicis: HIC EST REX JUDAEORUM.

39. εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν, λέγων· εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum et nos!

40. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ, λέγων· οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod 1) in eadem damnatione es!

41. καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ, ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξε.

41. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit.

42. καὶ ἔλεγε τῷ ἰησοῦ· μνήσθητί

42. Et dicebat ad Jesum: Domine!

---

v. 30. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμας. — v. 34. Ed. omn. Er. ἐβαλλον. — v. 35. Ed. 2. 3. Er. ἐξεμυκτηρισον. — v. 38. C. ἡ ἐπιγραφη.

1) 1590. qui in ...

Digitized by Google

μα, κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σε.

43. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

44. ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας † ἐννάτης.

45. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον.

46. καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ ἰησοῦς, εἶπε· πάτερ, εἰς χεῖράς σε παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

47. ἰδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρχος τὸ γενόμενον, ἐδόξασε τὸν θεὸν, λέγων· ὄντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν.

48. καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη † ὑπέστρεφον.

49. εἱστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

50. καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι ἰωσὴφ, βουλευτὴς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος,

51. (οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν·) ἀπὸ ἀριμαθαίας πόλεως τῶν ἰουδαίων, ὃς † καὶ προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

52. οὗτος προσελθὼν τῷ πιλάτῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ.

53. καὶ καθελὼν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος.

54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευὴ, † καὶ σάββατον ἐπέφωσκε.

memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso!

44. Erat autem fere hora sexta, et tenebrae factae sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol; et velum [a] templi scissum est medium.

a) Exod. 26, 31–33. Hebr. 9, 3. sqq.

46. Et clamans voce magna Jesus, ait: Pater [a], in manus tuas commendo spiritum meum! Et haec dicens, exspiravit.

a) Ps. 30, 6.

47. Videns autem Centurio, quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat!

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant, quae fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus a longe; et mulieres, quae secutae eum erant a Galilaea, haec videntes.

50. Et ecce! vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus;

51. hic non consenserat consilio et actibus eorum, ab [1]) Arimathaea civitate Judaeae, qui exspectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu;

53. et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54. Et dies erat parasceves, et sabbatum illucescebat.

---

v. 44. C. et Mt. ἕνατης. — v. 48. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑπεστρεψον. — v. 51. C. omitt. καὶ. — v. 54. C. et Mt. omitt. καὶ.

1) 1590. Arimathia.

Digitized by Google

55. κατακολουθήσασαι δὲ † καὶ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ.

55. Subsecutae autem mulieres a), quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus.

a) Luc. 8, 2. sq.

56. ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα· καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

56. Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum a).

a) Exod. 20, 10.

Cap. XXIV.

1. Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος, ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· καί τινες σὺν αὐταῖς.

1. a) Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quae paraverant, aromata.

a) v. 1—12. Matth. 28, 1—15. Marc. 16, 1—14. Joh. 20, 1—18.

2. εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου.

2. Et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

3. καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἰησοῦ.

3. Et ingressae non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ, † ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν † ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις.

4. Et factum est, dum mente consternatae essent de isto, ecce! duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5. † ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτάς· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν;

5. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quaeritis viventem cum mortuis?

6. οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη. μνήσθητε, ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ὅτι ὢν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ,

6. Non est hic, sed surrexit! recordamini, qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset,

7. λέγων· ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

7. dicens: Quia a) oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere.

a) Luc. 9, 22.

8. καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

8. Et recordatae sunt verborum ejus;

9. καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἀπήγγειλαν † ταῦτα πάντα τοῖς ἕνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

9. et regressae a monumento nunciaverunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus.

10. † ἦσαν δὲ ἡ μαγδαληνὴ μαρία, καὶ ἰωάννα, καὶ μαρία † ἰακώ-

10. Erat autem Maria Magdalene, et Ioanna, et Maria Jacobi, et ceterae,

---

v. 55. C. Mt. omitt. *και*. — v. 4. Ed. omn. Er. *δυο ανδρες*. — "C. *εσθητεσιν*. — v. 5. Ed. omn. Er. *εκφοβων*. — v. 9. Ed. 1. 2. Er. *παντα ταυτα*. — v. 10. Ed. omn. Er. *ην*. — "Mt. *η ιακωβυ*.

Digitized by Google

βε, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἳ ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

11. καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς.

12. ὁ δὲ πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα· καὶ ἀπῆλθε, πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.

13. καὶ ἰδοὺ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην, ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα ἀπὸ ἰερουσαλὴμ, ᾗ ὄνομα ἐμμαούς.

14. καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.

15. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ ἰησοῦς ἐγγίσας, συνεπορεύετο αὐτοῖς.

16. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν.

17. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστε σκυθρωποί;

18. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ᾧ ὄνομα κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτόν· σὺ μόνος παροικεῖς † ἰερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

19. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· τὰ περὶ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ·

20. ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

21. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν

quae cum eis erant, quae dicebant ad Apostolos haec.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista; et non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum; et procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans, quod factum fuerat.

13. Et ecce a)! duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.

a) Marc. 16, 12.

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quae acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quaererent; et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis;

16. oculi autem illorum tenebantur a), ne eum agnoscerent.

a) Joh. 20, 14. 21, 4.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas a), dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti, quae facta sunt in illa his diebus?

a) Joh. 19, 25.

19. Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo et omni populo;

20. et quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes et Principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël; et nunc

v. 18. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐν ἰερυσ.

Digitized by Google

ἰσραήλ· ἀλλά γε σὺν πᾶσι τούτοις, τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

super haec omnia, tertia dies est hodie, quod haec facta sunt.

22. ἀλλὰ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς, γενόμεναι ὄρθριαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον.

22. Sed et mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum;

23. καὶ μὴ εὑροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον, λέγουσαι, καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἳ λέγουσιν, αὐτὸν ζῆν.

23. et, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes, se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt, eum vivere.

24. καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον † ὅτως, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, et ita invenerunt, sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt.

25. καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτούς· ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται·

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt Prophetae!

26. οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;

26. Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?

27. καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ † ἑαυτοῦ.

27. Et incipiens a Moyse, et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quae de ipso erant.

28. καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην, οὗ ἐπορεύοντο· καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρώτερω πορεύεσθαι.

28. Et appropinquaverunt castello, quo ibant; et ipse se finxit longius ire.

29. καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν, λέγοντες· μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς.

29. Et coëgerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies! Et intravit cum illis.

30. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς.

30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit a) panem, et benedixit, ac fregit, et porrigebat illis.

a) c. 22, 19.

31. αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum.

32. καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;

32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?

---

v. 24. St. Mt. Gb. ὅτω. — v. 27. Gb. αὐτε.

Digitized by Google

33. καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλήμ· καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἕνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem; et invenerunt congregatos undecim, et eos, qui cum illis erant,

34. λέγοντας· ὅτι ἠγέρθη ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι.

34. dicentes: Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni.

35. καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

35. Et ipsi narrabant, quae gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36. ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, † αὐτὸς † ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν.

36. Dum autem haec loquuntur, stetit a) Jesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis! ego sum; nolite timere!

a) Marc. 16, 14. Joh. 20, 19. sqq.

37. πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν.

37. Conturbati vero, et conterriti, existimabant se spiritum videre.

38. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί τεταραγμένοι ἐστὲ, καὶ διατί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

38. Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

39. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate, et videte! quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. καὶ τοῦτο εἰπὼν, † ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.

41. ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε;

41. Adhuc autem illis non credentibus, et mirantibus prae gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42. οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ † μελισσίου κηρίου.

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis.

43. καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

43. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis.

44. εἶπε δὲ αὐτοῖς· οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς, ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, καὶ προφήταις, καὶ ψαλμοῖς, περὶ ἐμοῦ.

44. Et dixit ad eos: Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum; quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me.

45. τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς·

45. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.

46. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι οὕτως

46. Et dixit eis: Quoniam sic scri-

---

v. 36. C. και αυτος. — "ὁ ιησους omitt. Gb. — v. 40. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐδειξεν. — v. 42. C. et Mt. μελισσειω.

Digitized by Google

γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

ptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die,

47. καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ ἱερουσαλήμ.

47. et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma.

48. ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων.

48. Vos [a] autem testes estis horum.

a) 1 Joh. 1, 1.

49. καὶ ἰδὰ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει † ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.

49. Et ego [1]) mitto promissum [a] Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate [b], quoadusque induamini virtute ex alto. a) Joh. 14, 16. b) Act. 1, 4. 2, 1. sqq.

50. ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς βηθανίαν· καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν αὐτούς.

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedixit eis.

51. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.

51. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur [a] in coelum. a) Marc. 16, 19. Act. 1, 9.

52. καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno.

53. καὶ ἦσαν διαπαντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. † ἀμήν.

53. Et erant [a] semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen. a) Act. 2, 14. 2, 46. 5, 42.

v. 49. ἱερουσαλημ omitt. Gb. — v. 53. ἀμην omitt. Gb. 1) 1590. mittam.

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM
IOANNEM.

Cap. I.

1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

1. In principio [a] erat Verbum, et Verbum [b] erat apud [c] Deum, et Deus [d] erat verbum. a) Gen. 1, 1. b) cf. v. 14. c) c. 17, 5. d) 1 Joh. 5, 20.

Digitized by Google

2. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

3. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν.

4. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.

5. καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

6. ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ· ὄνομα αὐτῷ ἰωάννης.

7. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

8. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

9. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

10. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.

11. εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.

12. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·

13. οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

14. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

15. ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε, λέγων· οὗτος ἦν, ὃν εἶπον· † ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

2. Hoc erat in principio apud a) Deum.

a) c. 3, 13.

3. Omnia a) per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil 1), quod factum est.

a) Col. 1, 16. sqq.

4. In ipso vita a) erat, et vita erat lux b) hominum.

a) c. 5, 26. b) c. 8, 12.

5. Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non a) comprehenderunt.

a) v. 10. 12. 3, 19.

6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes.

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium a) perhiberet de lumine.

a) v. 19. sqq.

9. Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.

11. In propria venit, et sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios a) Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus;

a) Rom. 8, 15. sqq.

13. qui non ex sanguinibus a), neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo b) nati sunt.

a) Matth. 3, 9. b) 1 Petr. 1, 23.

14. Et Verbum caro a) factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus b), gloriam quasi unigeniti c) a patre, plenum gratiae et veritatis.

a) Luc. 2, 7. b) cf. c. 2, 11. 11, 40. c) Matth. 3, 17.

15. Ioannes testimonium perhibet de ipso, et clamat, dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est; quia prior a) me erat.

a) cf. v. 30. 8, 58.

---

v. 15. Ed. 1. Er. omitt. ὁ.

1) 1590. nihil: quod factum est in ipso vita erat.

Digitized by Google

16. † καὶ ἐκ τῆς πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος.

17. ὅτι ὁ νόμος διὰ μωσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο.

18. θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

19. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ;

20. καὶ ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ ὡμολόγησεν· ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός.

21. καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· τί οὖν; ἠλίας εἶ σύ; καὶ λέγει· οὐκ εἰμί· ὁ προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη· οὔ.

22. εἶπον οὖν αὐτῷ· τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;

23. ἔφη· ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν † τῇ ἐρήμῳ· εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου· καθὼς εἶπεν ἡσαΐας ὁ προφήτης.

24. καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν φαρισαίων.

25. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, καὶ εἶπον αὐτῷ· τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς, οὔτε ἠλίας, οὔτε ὁ προφήτης;

26. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰωάννης, λέγων· ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·

27. † αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, † ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.

28. ταῦτα ἐν † βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ ἰορδάνου, ὅπου ἦν ἰωάννης βαπτίζων.

16. Et de plenitudine [a] ejus nos omnes accepimus, et gratiam [b] pro gratia. a) Col. 2, 9. b) Eph. 1, 5.

17. Quia lex per Moysen data est, gratia [a] et veritas per Jesum Christum facta est. a) Gal. 5, 13. 14.

18. Deum [a] nemo vidit umquam; unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit. a) Matth. 11, 27. Joh. 6, 46. 1 Joh. 4, 12.

19. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Judaei ab Jerosolymis Sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

20. Et confessus est, et non negavit; et confessus est: Quia non sum ego Christus.

21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta [a] es tu? Et respondit: Non. a) Matth. 16, 14.

22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de te ipso?

23. Ait: „Ego vox clamantis in de„serto; dirigite viam Domini [a]," sicut dixit Isaias Propheta. a) Jes. 40, 3.

24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisaeis.

25. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

26. Respondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.

27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante [a] me factus est; cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti. a) cf. v. 15.

28. Haec in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

---

v. 16. Gb. ὅτι ἐκ. — v. 23. Ed. 1. Er. omitt. τῇ. — v. 27. αὐτος ἐστιν et ὃς ἐμπροσθεν μου γεγονεν omitt. Gb. — v. 28. Ed. omn. Er. βηθαβαρᾳ.

Digitized by Google

29. τῇ ἐπαύριον βλέπει † ὁ ἰωάννης τὸν ἰησῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει· ἴδε, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

29. Altera die vidit Ioannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce, agnus a) Dei, ecce qui tollit b) peccatum [1]) mundi! a) 1 Petr. 1, 18. sq. Apoc. 6, 16. b) 1 Joh. 3, 5.

30. οὗτός ἐστι, περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.

30. Hic est, de quo dixi a): Post me venit vir, qui ante me factus est; quia prior me erat. a) cf. v. 15.

31. κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ, ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.

31. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

32. καὶ ἐμαρτύρησεν ἰωάννης, λέγων· ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον † ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.

32. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi a) Spiritum descendentem quasi columbam de coelo, et mansit super eum. a) Matth. 3, 16.

33. κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν· ἀλλ' † ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν † ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

33. Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto a). a) Matth. 3, 11.

34. κἀγὼ ἑώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

34. Et ego vidi; et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

35. τῇ ἐπαύριον πάλιν εἱστήκει ὁ ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.

35. Altera die iterum stabat Ioannes, et ex discipulis ejus duo.

36. καὶ ἐμβλέψας τῷ ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει· ἴδε, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ.

36. Et respiciens Jesum ambulantem, dicit [2]): Ecce, agnus a) Dei! a) cf. v. 29.

37. καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum.

38. στραφεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς·

38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quaeritis? Qui dixerunt ei: Rabbi! (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas?

39. τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ῥαββὶ, ὃ † λέγεται ἑρμηνευόμενον, διδάσκαλε, ποῦ μένεις;

39. Dicit eis: Venite, et videte! Venerunt, et viderunt, ubi maneret, et apud eum manserunt die illo; hora autem erat quasi decima.

40. λέγει αὐτοῖς· ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. ἦλθον καὶ εἶδον, ποῦ μένει· καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα † ἦν ὡς δεκάτη.

---

v. 29. ὁ ἰωαννης omitt. Mt. Gb. — v. 32. Gb. ὡς. — v. 33. Ed. 1. 2. Er. omitt. ὁ. — " Ed. 1. Er. add. τῳ. — v. 39. Ed. 3. 4. 5. Er. λεγετε. — v. 40. Ed. omn. Er. ὡρα δε.

1) 1590. peccata. 2) 1593. dixit: C. R. 1593. dicit.

Digitized by Google

41. ἦν ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ.

42. εὑρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ· εὑρήκαμεν τὸν † μεσσίαν· ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον † χριστός·

43. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν. ἐμβλέψας † αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἶπε· σὺ εἶ σίμων, ὁ υἱὸς ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται πέτρος.

44. τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν † ἐξελθεῖν εἰς τὴν γαλιλαίαν· καὶ εὑρίσκει φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ †· ἀκολούθει μοι.

45. ἦν δὲ ὁ φίλιππος ἀπὸ βηθσαϊδὰ, ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέου καὶ πέτρου.

46. εὑρίσκει φίλιππος τὸν ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ· ὃν ἔγραψε μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφῆται, † εὑρήκαμεν, ἰησοῦν τὸν υἱὸν † τοῦ ἰωσὴφ, τὸν ἀπὸ † ναζαρέθ.

47. καὶ εἶπεν αὐτῷ ναθαναήλ· ἐκ † ναζαρὲθ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ φίλιππος· ἔρχε καὶ ἴδε.

48. εἶδεν ὁ ἰησοῦς τὸν ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε, ἀληθῶς ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

49. λέγει αὐτῷ ναθαναήλ· πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη † ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· πρὸ τοῦ σε φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἶδόν σε.

50. ἀπεκρίθη ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ· ῥαββὶ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραήλ.

51. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν

40. Erat autem Andreas, frater [a] Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant a Ioanne, et secuti fuerant eum.

a) Matth. 4, 18.

41. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, et dicit ei: Invenimus Messiam (quod est interpretatum Christus).

42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius [1]) Jona! tu vocaberis [a] Cephas. Quod interpretatur Petrus.

a) Matth. 16, 18.

43. In crastinum voluit exire in Galilaeam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me!

44. Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Andreae et Petri.

45. Invenit Philippus Nathanaël, et dicit ei: Quem scripsit Moyses [a] in lege, et Prophetae [b], invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth.

a) Deut. 18, 15. sqq. b) Luc. 24, 27.

46. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth [a] potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, et vide!

a) Joh. 7, 41.

47. Vidit Jesus Nathanaël venientem ad se, et dicit de eo: Ecce! vere Israëlita, in quo dolus non est!

48. Dicit ei Nathanaël: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.

49. Respondit ei Nathanaël, et ait: Rabbi! Tu es Filius Dei, tu es rex Israël!

50. Respondit Jesus, et dixit ei:

---

v. 42. C. et Mt. μεσιαν. — ″ St. ὁ χριστος. — v. 43. δε add. C. et Mt. — v. 44. Ed. omn. Er. St. add. ὁ ιησους. — ″ C. et Mt. add. ὁ ιησους. — v. 46. Ed. 1. Er. εὑρικαμεν. — ″ C. omitt. τα. — ‴ C. et Mt. ναζαρετ. — v. 47. C. et Mt. ναζαρετ. — v. 49. Ed. omn. Er. St. Mt. ὁ ιησους.

1) 1590. filius Ioanna.

Digitized by Google

αὐτῷ· ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις· μείζω τούτων ὄψει.

52. καὶ λέγει αὐτῷ· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis; majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis coelum apertum, et Angelos Dei ascendentes, et descendentes supra Filium hominis.

Cap. II.

1. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ ἐκεῖ.

2. ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

3. καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ πρὸς αὐτόν· οἶνον οὐκ ἔχουσι.

4. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, γύναι; οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου.

5. λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις· ὅ, τι ἂν † λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

6. ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἓξ κείμεναι, κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ † μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.

7. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· † γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ † ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

8. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν.

9. ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ἤδει, πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ἤδεισαν, οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ· φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος,

10. καὶ λέγει αὐτῷ· πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

1. Et die tertia [a] nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae; et erat mater Jesu ibi.

a) cf. c. 1, 43.

2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent!

4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi et tibi est, mulier! nondum venit hora mea.

5. Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite!

6. Erant autem ibi lapideae hydriae sex positae secundum [a] purificationem Judaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas.

a) Marc. 7, 3.

7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua! Et impleverunt eas usque ad summum.

8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, et ferte architriclino! Et tulerunt.

9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, et non sciebat, unde esset (ministri autem sciebant, qui hauserant aquam), vocat sponsum architriclinus,

10. et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit; et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc!

v. 5. Ed. omn. Er. λεγει. — v. 6. Mt. μετριτας. — v. 7. Ed. omn. Er. γεμησατε. — Ed. omn. Er. ἐγεμησαν.

Digitized by Google

11. ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ ἰησοῦς ἐν κανᾷ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίσευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

11. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae; et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus.

12. μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς καπερναὲμ, αὐτὸς καὶ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

12. Post hoc [1]) descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres [a]) ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus. a) Matth. 13, 55.

13. καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς ἱεροσόλυμα ὁ ἰησοῦς.

13. Et prope erat Pascha Judaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam;

14. καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους.

14. et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et nummularios sedentes.

15. καὶ ποιήσας † φραγέλλιον ἐκ † σχοινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν † κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε·

15. a) Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et nummulariorum effudit aes, et mensas subvertit. a) v. 15–18. Matth. 21, 12. 13. Marc. 11, 15–18. Luc. 19, 45–48.

16. καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· † μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

17. ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστίν· ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου † καταφάγεταί με.

17. Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: „Zelus domus „tuae comedit me [a])." a) Ps. 68, 10.

18. ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;

18. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia haec facis?

19. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite [a]) templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud! a) Matth. 16, 21.

20. εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι· τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος· καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;

20. Dixerunt ergo Judaei: Quadraginta et sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud?

21. ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.

21. Ille autem dicebat de templo [a]) corporis sui. a) 1 Cor. 6, 19.

---

v. 15. Ed. 1. 2. Er. φραγγελλιον. — "C. σχοινις. — "'Ed. 1. Er. κολλυβισων. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. κολυβιεων. — v. 16. Ed. omn. Er. add. μου. — v. 17. Ed. omn. Er. κατεφαγε. — v. 19. C. et Mt. omitt. ὁ.

1) 1590. Post haec.

Digitized by Google

22. ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ † νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο ἔλεγεν † αὐτοῖς, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ, ὃν εἶπεν ὁ ἰησοῦς.

22. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderunt scripturae, et sermoni, quem dixit Jesus.

23. ὡς δὲ ἦν ἐν † τοῖς ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει.

23. Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quae faciebat.

24. αὐτὸς δὲ ὁ ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας·

24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25. καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν, τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

25. et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine.

CAP. III.

1. Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων, νικόδημος ὄνομα † αὐτῷ, ἄρχων τῶν ἰουδαίων.

1. Erat autem homo ex Pharisaeis, Nicodemus a) nomine, princeps Judaeorum. a) c. 7, 50. 19, 39.

2. οὗτος ἦλθε πρὸς † τὸν ἰησοῦν νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ῥαββὶ, οἴδαμεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

2. Hic venit ad Jesum nocte a), et dixit ei: Rabbi! scimus, quia a Deo venisti Magister; nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. a) cf. c. 12, 42.

3. ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

3. Respondit Jesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.

4. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ νικόδημος· πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι, γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suae iterato introire, et renasci?

5. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus a) fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. a) Tit. 3, 5. Marc. 16, 16. Matth. 3, 11.

6. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς

6. Quod natum est ex carne, caro

v. 22. C. add. *των*. — *αὐτοις* omitt. Ed. 1. 2. Er. Mt. Gb. — v. 23. *τοις* omitt. St. Ed. omn. Er. — v. 1. *αὐτῳ* omitt. Ed. omn. Er. — v. 2. Mt. Gb. *προς αὐτον*. — v. 5. Ed. omn. Er. St. *ὁ ἰησους*.

Digitized by Google

σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστι.

7. μὴ θαυμάσῃς, ὅτι εἶπόν σοι· † δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.

8. τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει, πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας, πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.

9. ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ· πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;

10. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;

11. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι, ὃ οἴδαμεν, λαλοῦμεν, καὶ, ὃ ἑωράκαμεν, μαρτυροῦμεν· καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.

12. εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ † οὐ πιστεύετε· πῶς, ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, † πιστεύσετε;

13. καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

14. καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου·

15. ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

16. † οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

17. οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.

18. ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκρι-

est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo.

8. Spiritus ubi vult spirat; et vocem ejus audis, sed nescis, unde veniat, aut quo vadat; sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

9. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt haec fieri?

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Tu es magister in Israël, et haec ignoras?

11. Amen, amen dico tibi, quia, quod a) scimus, loquimur, et quod vidimus, testamur; et testimonium nostrum non accipitis. a) cf. v. 32. 8, 26.

12. Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis?

13. Et nemo ascendit a) in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in coelo.
a) c. 1, 1. 14. 6, 38. 16, 28.

14. Et sicut Moyses exaltavit a) serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis; a) Num. 21, 9.

15. ut omnis, qui credit a) in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. a) Rom. 5, 25.

16. Sic enim Deus dilexit a) mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.
a) Rom. 5, 8. 1 Joh. 4, 9.

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet a) mundum, sed ut salvetur b) mundus per ipsum. a) c. 12, 47. b) Matth. 18, 11.

18. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam ju-

---

v. 7. Ed. omn. Er. add. ὅτι. — v. 12. Ed. 1. Er. ἐκ ἐπιστευσητε. Ed. 2. 3. 4. Er. ἐκ ἠπιστευτε. Ed. 5. Er. ἐπιστευετε. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. πιστευσατε. — v. 16. St. Mt. Gb. ἔτω.

Digitized by Google

ται· ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

19. αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα.

20. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ † τὰ ἔργα αὐτοῦ.

21. ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν θεῷ ἐστιν εἰργασμένα.

22. μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰουδαίαν γῆν· καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐβάπτιζεν.

23. ἦν δὲ καὶ ἰωάννης βαπτίζων ἐν αἰνών, ἐγγὺς τοῦ † σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, καὶ ἐβαπτίζοντο.

24. οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ ἰωάννης.

25. ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν ἰωάννου μετὰ † ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ.

26. καὶ ἦλθον πρὸς τὸν ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ· ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε, οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.

27. ἀπεκρίθη ἰωάννης καὶ εἶπεν· οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

28. αὐτοὶ ὑμεῖς † μοι μαρτυρεῖτε, ὅτι εἶπον· ἔκ εἰμι ἐγὼ ὁ χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.

dicatus est; quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19. Hoc est autem judicium: quia a) lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim eorum mala opera. a) c. 1, 4.

20. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus;

21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22. Post haec venit Jesus, et discipuli ejus in terram Judaeam, et illic demorabatur cum eis, et baptizabat. a) cf. c. 4, 2.

23. Erat autem et Ioannes baptizans in Aennon, juxta Salim; quia aquae multae erant illic, et veniebant, et baptizabantur.

24. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.

25. Facta est autem quaestio ex discipulis Ioannis cum Judaeis de purificatione.

26. Et venerunt ad Ioannem, et dixerunt ei: Rabbi! qui erat a) tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce! hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. a) cf. c. 1, 29. Matth. 3, 11. 14.

27. Respondit Ioannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de coelo.

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim a): Non sum ego Christus; sed quia missus sum ante illum. a) cf. c. 1, 20.

---

v. 20. Ed. omn. Er. αὐτα τα ἐργα. — v. 23. C. et Mt. σαλημ. — v. 25. Mt. Gb. ἰουδαιω. — v. 28. μοι omitt. Mt. et Ed. omn. Er.

Digitized by Google

29. ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται.

30. ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.

31. ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστί·

32. καὶ ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ· καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.

33. ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν, ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστιν.

34. ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα.

35. ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

36. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται † ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

29. Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursum [a]) venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de coelo venit, super omnes est. a) c. 1, 15. 30.

32. Et quod vidit [a]) et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo accipit. a) cf. v. 11.

33. Qui [1]) accepit ejus testimonium, signavit, quia Deus verax est.

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim [a]) ad mensuram dat Deus spiritum. a) Col. 1, 19.

35. Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus.

36. Qui credit in Filium, habet vitam aeternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Cap. IV.

1. Ὡς οὖν ἔγνω ὁ † κύριος, ὅτι ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι, ὅτι ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει, ἢ ἰωάννης·

2. καίτοιγε ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·

3. ἀφῆκε τὴν ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθεν † πάλιν εἰς τὴν γαλιλαίαν.

4. ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς † σαμαρείας.

5. ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν † τῆς † σαμαρείας, λεγομένην συχὰρ, πλησίον τοῦ χωρίου, † οὗ ἔδωκεν ἰακὼβ ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

1. Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt Pharisaei, quod Jesus [a]) plures discipulos facit et baptizat, quam Ioannes, a) c. 3, 22. 26.

2. (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus:)

3. reliquit Judaeam, et abiit iterum in Galilaeam.

4. Oportebat autem eum transire per [2]) Samariam.

5. Venit ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Sichar, juxta praedium, quod [a]) dedit Jacob Joseph filio suo. a) Gen. 48, 22. Jos. 24, 32.

---

v. 36. τὴν add. C. Mt. — v. 1. C. ἰησους. — v. 3. C. et Mt. omitt. παλιν. — v. 4. Ed. omn. Er. σαμαριας. — v. 5. C. omitt. της. — "Ed. omn. Er. σαμαριας. — "'Ed. omn. Er. St. et Mt. ὁ.

1) 1590. add. autem. 2) 1590. add. mediam.

Digitized by Google

6. ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, † ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη.

6. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora [1]) erat quasi sexta.

7. ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς † σαμαρείας, ἀντλῆσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· δός μοι πιεῖν.

7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere!

8. (οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.)

8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.)

9. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ σαμαρεῖτις· πῶς σὺ, Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, γυναικὸς σαμαρείτιδος; (οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι σαμαρείταις.)

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Judaeus cum sis, bibere a me poscis, quae sum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judaei Samaritanis.

10. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν.

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere! tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam [a]). a) c. 7, 38.

11. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

11. Dicit ei mulier: Domine! neque in quo haurias habes, et puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam?

12. μὴ σὺ μείζων εἶ τῶν πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;

12. Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus?

13. ἀπεκρίθη † Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν·

13. Respondit Jesus, et dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum;

14. ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ † διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

15. λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ † ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

15. Dicit ad eum mulier: Domine! da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.

16. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, et veni huc!

---

v. 6. Ed. omn. Er. ἐκαθιζετο. — v. 7. Ed. omn. Er. σαμαριας. — v. 13. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησους. — v. 14. Ed. 2. 3. 4. Er. St. Mt. Gb. διψησῃ. — v. 15. C. ἐρχομαι.

1) 15go. add. autem.

Digitized by Google

17. ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ, καὶ εἶπεν· † οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· καλῶς εἶπας· ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω.

18. πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν, ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.

19. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· κύριε, θεωρῶ, ὅτι προφήτης εἶ σύ.

20. οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.

21. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.

22. ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν, ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐστίν.

23. ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.

24. πνεῦμα ὁ θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

25. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· οἶδα, ὅτι † μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν † πάντα.

26. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι.

27. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ † ἐθαύμασαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει. οὐδεὶς μέντοι εἶπε· τί ζητεῖς; ἢ· τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

28. ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις·

17. Respondit mulier, et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum;

18. quinque enim viros habuisti; et [1]) nunc quem habes, non est tuus vir; hoc vere dixisti.

19. dicit ei mulier: Domine! video, quia Prophèta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt [a]), et vos dicitis, quia [b]) Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet. a) 4 Reg. 17, 26. sqq. b) 3 Reg. 9, 3. Deut. 12, 13.

21. Dicit ei Jesus: Mulier! crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22. Vos adoratis [a]), quod nescitis; nos adoramus, quod scimus, quia salus ex Judaeis est. a) 4 Reg. 17, 29.

23. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum.

24. Spiritus est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.

25. Dicit ei mulier: Scio, quia Messias venit (qui dicitur Christus); cum ergo venerit ille, nobis annunciabit omnia.

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuo venerunt discipuli ejus; et mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quaeris, aut quid loqueris cum ea?

28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis hominibus:

---

v. 17. Ed. omn. Er. add. αὐτῷ. — Er. ἅπαντα. — v. 27. Gb. ἐθαυμάζον. — v. 25. C. et Mt. μεσιας. — Ed. omn.

1) 1590. hunc, quem.

Digitized by Google

29. δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα. μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός;

30. ἐξῆλθον † οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

31. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ †, λέγοντες· ῥαββί, φάγε.

32. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

33. ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ † πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;

34. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.

35. † οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι † ἔτι τετράμηνός † ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδὺ, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.

36. † καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων.

37. ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.

38. ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν, ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.

39. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης· ὅτι εἶπέ μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα.

40. ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας.

29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecumque feci; numquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum.

31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca!

32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce, dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albae a) sunt jam ad messem. a) Matth. 9, 37.

36. Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam aeternam; ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum: quia alius est, qui seminat, et alius est, qui metit.

38. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis; alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.

39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia, quaecumque feci.

40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies,

1 v. 30. οὖν omitt. Mt. Gb. — v. 31. C. add. αὐτῷ. — v. 33. C. add. αὐτῷ. — v. 35. C. ὅτι. — Ed. omn. Er. τετραμηνον. — v. 36. καὶ omitt. Gb.

Digitized by Google

41. καὶ πολλῷ πλείες ἐπίςευσαν † διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

41. et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιςεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν, ὅτι ἑτός ἐςιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμε, ὁ χριςός.

42. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus et scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

43. μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν.

43. Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilaeam.

44. αὐτὸς γὰρ † ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.

44. Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia a) Propheta in sua patria honorem non habet. a) Matth. 13, 57.

45. ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.

45. Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum omnia vidissent, quae fecerat Jerosolymis in die festo; et ipsi enim venerant ad diem festum.

46. † ἦλθεν οὖν ὁ ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν κανᾶ τῆς γαλιλαίας, ὅπε ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν καπερναούμ.

46. Venit ergo iterum in Cana Galilaeae, ubi a) fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. a) c. 2, 9.

47. ἑτος ἀκέσας, ὅτι ἰησοῦς ἥκει ἐκ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσηται αὐτῷ τὸν υἱόν· ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

47. Hic cum audisset, quia Jesus adveniret a Judaea in Galilaeam, abiit ad eum, et rogabat eum, ut descenderet et sanaret filium ejus; incipiebat enim mori.

48. εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτόν· ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, ἐ μὴ πιςεύσητε.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.

49. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός· κύριε, κατάβηθι, πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον με.

49. Dicit ad eum regulus: Domine! descende prius quam moriatur filius meus.

50. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· πορεύε, ὁ υἱός σε ζῇ. καὶ ἐπίςευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ, ᾧ εἶπεν αὐτῷ † ὁ ἰησοῦς· καὶ ἐπορεύετο.

50. Dicit ei Jesus; Vade, filius tuus vivit! Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, et ibat.

51. ἤδη δὲ αὐτῆ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτῆ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες· ὅτι ὁ παῖς σε ζῇ.

51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, et nunciaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52. ἐπύθετο οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν, ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχε, καὶ εἶ-

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt

v. 41. C. add. εἰς αὐτον. — v. 44. C. et Mt. add. ὁ. — v. 46. C. et Mt. ἦλθεν ἐν παλιν ὁ ἰησους. Gb. ἦλθεν ἐν παλιν, omiss. ἰησους. — v. 50. ὁ omitt. Gb.

Digitized by Google

ποτ αὐτῷ· ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53. ἔγνω οὖν ὁ πατὴρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι ὁ υἱός σε ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

54. τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν.

ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit; et credidit ipse et domus ejus tota.

54. Hoc iterum secundum a) signum fecit Jesus, cum venisset a Judaea in Galilaeam.

a) cf. c. 2, 11.

Cap. V.

1. Μετὰ ταῦτα ἦν † ἑορτὴ τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα.

2. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις, ἐπὶ τῇ προβατικῇ, κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ † βηθεσδὰ, πέντε στοὰς ἔχουσα.

3. ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, (ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.

4. ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ † ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ. ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.)

5. ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ, † τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

6. τοῦτον ἰδὼν ὁ ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;

7. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, † βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.

8. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

1. Post haec erat dies festus Judaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam.

2. Est autem Jerosolymis Probatica piscina, quae cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, coecorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquae motum.

4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam; et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae, sanus fiebat, a quacumque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, triginta et octo annos habens in infirmitate sua.

6. Hunc cum vidisset Jesus jacentem, et cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?

7. Respondit ei languidus: Domine! hominem non habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit.

8. Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula!

---

v. 1. C. ἡ ἑορτη. — v. 2. Ed. 2. Er. βηθσεδα. — v. 4. C. et Mt. ἐταρασσετο. — v. 5. C. et Mt. τριακοντα ὀκτω. — v. 7. Ed. omn. Er. βαλλῃ.

Digitized by Google

9. καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

9. Et statim sanus factus est homo ille; et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ· σάββατόν ἐστιν, οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατον.

10. Dicebant ergo Judaei illi, qui sanatus fuerat: Sabbatum est! non licet tibi tollere grabatum tuum!

11. ἀπεκρίθη αὐτοῖς· ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.

11. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum [1]), et ambula!

12. ἠρώτησαν οὖν αὐτόν· τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ εἰπών σοι· ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει;

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, et ambula?

13. ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει, τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

13. Is autem, qui [2]) sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14. μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἴδε, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται.

14. Postea invenit eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce, sanus factus es! jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15. ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.

15. Abiit ille homo, et nunciavit Judaeis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16. καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, †(καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι,) ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ.

16. Propterea persequebantur Judaei Jesum, quia haec faciebat in sabbato.

17. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι.

17. Jesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor.

18. διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ.

18. Propterea ergo magis quaerebant eum Judaei interficere; quia [a]) non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis:

a) c. 10, 31—33. Matth. 26, 65—66.

19. ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέ-

19. Amen, amen dico vobis: Non potest [3]) Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quaecumque enim ille fecerit, haec et

---

v. 16. καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι omitt. Gb.

1) 1590. omitt. tuum. 2) 1593. quis. 1590. 92. C. R. 1593. qui.

Digitized by Google

ρα ποιῆντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος † ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

20. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.

21. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, † οὕτως καὶ ὁ υἱὸς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ.

22. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ·

23. ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, τὸν πέμψαντα αὐτόν.

24. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν.

25. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.

26. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ, ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ·

27. καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί.

28. μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ·

29. καὶ ἐκπορεύσονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

30. οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. καθὼς ἀκούω, κρίνω· καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ

Filius similiter facit. a) c. 3, 28. sqq.

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quae ipse facit; et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitat mortuos, et vivificat; sic et Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne judicium a) dedit Filio; a) Matth. 25, 31.

23. ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem; qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis: Quia qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam aeternam, et in judicium non venit, sed transiit [1]) a) a morte in vitam. a) c. 3, 51.

25. Amen, amen dico vobis: Quia venit hora, et nunc est a), quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent. a) Luc. 7, 14. sqq. Joh. 11, 43 sqq.

26. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso; sic dedit et Filio habere vitam in semetipso;

27. et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei;

29. et procedent a), qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. a) Matth. 25, 46.

30. Non possum ego a me ipso a) facere quidquam; sicut audio, judico; et judicium meum justum est; quia non

---

v. 19. Ed. omn. Er. ποιει. — v. 21. St. Mt. Gb. ὅτω.

1) 1590. transiet.

Digitized by Google

ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με † πατρός.

31. ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

32. ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα, ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία, ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

33. ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ.

34. ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

35. ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε † ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

36. ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα, ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατὴρ, ἵνα τελειώσω αὐτὰ, αὐτὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.

37. καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε.

38. καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι, ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.

39. ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ·

40. καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρός με, ἵνα ζωὴν ἔχητε.

41. δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω·

42. ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.

quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. a) cf. v. 19.

31. Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum;

32. alius a) est, qui testimonium perhibet de me; et scio, quia verum est testimonium 1), quod perhibet de me. a) Matth. 3, 17. Joh. 8, 18.

33. Vos misistis a) ad Ioannem; et testimonium perhibuit veritati. a) cf. c. 1, 19. sqq.

34. Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed haec dico, ut vos salvi sitis.

35. Ille erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36. Ego autem habeo testimonium majus Ioanne; opera enim a), quae dedit mihi Pater, ut perficiam ea; ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me; a) cf. c. 10, 25. 11, 42. 14, 11.

37. et qui misit me Pater, ipse testimonium a) perhibuit de me; neque vocem ejus umquam audistis, neque speciem ejus vidistis. a) cf. v. 36. 39.

38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens; quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas! quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere; et illae sunt, quae testimonium perhibent de me;

40. et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio;

42. sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

---

v. 30. *patris* omitt. Gb. — v. 35. C. *προς ὡραν ἀγαλλιασθηναι.* Mt. Gb. *ἀγαλλιασθηναι π. ὡ.*

1) 1590. add. ejus.

Digitized by Google

43. ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε.

43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis [1]) me; si alius [a]) venerit in nomine suo, illum accipietis.

a) Matth. 24, 5.

44. πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε;

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam [a]) ab invicem accipitis; et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis [2]).

a) cf. c. 12, 43.

45. μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε.

45. Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud patrem; est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε † Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me [a]) enim ille scripsit.

a) Gen. 3, 15. 22, 18. Deut. 18, 15. sqq.

47. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

47. Si autem illius litteris non creditis; quomodo verbis meis credetis?

Cap. VI.

1. Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τῆς Τιβεριάδος.

1. [a]) Post haec abiit Jesus trans mare Galilaeae, quod est Tiberiadis:

a) v. 1–15. Matth. 14, 13–21. Marc. 6, 30–44. Luc. 9, 10–17.

2. καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολύς, ὅτι ἑώρων † αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quae faciebat super his, qui infirmabantur.

3. ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

3. Subiit ergo in montem Jesus; et ibi sedebat cum discipulis suis.

4. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.

4. Erat autem proximum Pascha, dies festus Judaeorum.

5. ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ θεασάμενος, ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον· πόθεν † ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;

5. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. τοῦτο δὲ ἔλεγε, πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει, τί ἤμελλε ποιεῖν.

6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus.

7. ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

---

v. 46. C. μωσει. — v. 2. αὐτου omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἀγορασωμεν.

1) 1590. accepistis. 2) 1590. quaeritis?

Digitized by Google

8. λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἀνδρέας, † ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρου·

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. ἔστι παιδάριον ἓν ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους;

9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos et duos pisces; sed haec quid sunt inter tantos?

10. εἶπε δὲ ὁ ἰησοῦς· ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες, τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.

10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere! Erat autem foenum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11. ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων, ὅσον † ἤθελον.

11. Accepit ergo Jesus panes; et cum gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter et ex piscibus, quantum volebant.

12. ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite, quae superaverunt fragmenta, ne pereant!

13. συνήγαγον οὖν, καὶ † ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis [1]), quae superfuerunt his, qui manducaverant.

14. οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες, ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ ἰησοῦς, ἔλεγον· ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης, ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.

14. Illi ergo homines, cum vidissent, quod Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum!

15. ἰησοῦς οὖν γνοὺς, ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι, καὶ ἁρπάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, † ἀνεχώρησεν πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

15. Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit [a]) iterum in montem ipse solus.

a) cf. c. 18, 36.

16. ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν.

16. [a]) Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

a) v. 16–21. Matth. 14, 22–34. Marc. 6, 45–54.

17. καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς καπερναούμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς.

17. Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum; et tenebrae jam factae erant; et non venerat ad eos Jesus.

18. ἥ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρετο.

18. Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

---

v. 8. C. omitt. ὁ. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. ἠθέλησαν. — v. 13. Ed. omn. Er. ἐγεμησαν. — v. 15. C. παλιν ἀνεχωρησε. Mt. omitt. παλιν.

1) 1590. add. et duobus piscibus.

Digitized by Google

19. ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν.

19. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt.

20. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere!

21. ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν ὑπῆγον.

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim; et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22. τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος, ὁ ἑστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν, ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν † ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ † πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον·

22. Altera die turba, quae stabat trans mare, vidit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent;

23. ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου, ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου·

23. Aliae vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias [1]) agente Domino.

24. ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος, ὅτι ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν † αὐτοὶ εἰς τὰ † πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς καπερναοὺμ, ζητοῦντες τὸν ἰησοῦν.

24. Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas et venerunt Capharnaum, quaerentes Jesum.

25. καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ· ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας;

25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi! quando huc venisti?

26. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: Quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.

27. ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ † τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν, ὁ θεός.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

---

v. 22. ἐκεινο usque αὐτοι omitt. Gb. — [1]) Gb. πλοιον. — v. 24. Ed. omn. Er. και αὐτοι. — [1]) Ed. 5, Er. πλοιαρια. — v. 27. Ed. omn. Er. omitt. την βρωσιν.

1) 1590. agentes Deo.

Digitized by Google

28. εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· τί † ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei?

29. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα † πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.

29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.

30. εἶπον οὖν αὐτῷ· τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ;

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris?

31. οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι γεγραμμένον· ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.

31. Patres nostri manducaverunt [a] Manna in deserto, sicut scriptum est: „Panem de coelo dedit eis manducare [b].“ a) Exod. 16, 15. b) Ps. 77, 24.

32. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐ μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν.

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de coelo; sed pater meus dat vobis panem de coelo verum.

33. ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.

33. Panis enim [1] Dei est, qui [a] de coelo descendit, et dat vitam mundo. a) cf. v. 51.

34. εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν· κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine! semper da nobis panem hunc.

35. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρός με οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

35. Dixit autem [2] eis Jesus: Ego sum panis vitae; qui venit [a] ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet [3] umquam. a) cf. v. 27. 4, 14.

36. ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἑωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.

36. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis [4].

37. πᾶν, ὃ δίδωσί μοι ὁ πατὴρ, πρὸς ἐμὲ ἥξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ † ἐκβάλλω ἔξω.

37. Omne [a], quod dat mihi Pater, ad me veniet; et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras; a) cf. v. 44. 66.

38. ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

38. quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με † πατρὸς, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, † ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ † ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

39. Haec est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo; sed resuscitem illud in novissimo die.

---

v. 28. Ed. omn. Er. St. ποιωμεν. — v. 29. C. et Mt. omitt. ὁ. — "Ed. 1. 2. Er. πιστευητε. — v. 37. Gb. et Mt. ἐκβαλω. — v. 39. πατρος omitt. Gb. — "C. ἀλλ'. — "'Ed. omn. Er. omitt. ἐν.

1) 1590. enim verus est. 2) 1590. 92. 93. 98. ei. — C. R. 1593. et 1598. eis. 3) 1590. sitiet in aeternum. 4) 1590. credidistis.

Digitized by Google

40. τοῦτο † δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

40. Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo a) eum in novissimo die. a) c. 5, 28. Phil. 3, 21.

41. ἐγόγγυζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν· † ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

41. Murmurabant ergo Judaei de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi;

42. καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς Ἰωσὴφ, οὗ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος· ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;

42. et dicebant: Nonne a) hic est Jesus, filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de coelo descendi? a) Matth. 13, 55. Marc. 6, 3.

43. ἀπεκρίθη † οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων.

43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis: Nolite murmurare in invicem!

44. οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ, ὁ πέμψας με, ἑλκύσῃ αὐτόν. καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν † ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

44. Nemo potest venire ad me, nisi a) Pater, qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die. a) cf. v. 37.

45. ἔστι γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις· καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ † θεοῦ. πᾶς † ὁν ὁ † ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρός με.

45. Est scriptum in Prophetis: „Et erunt omnes docibiles Dei a).“ Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. a) Jes. 54, 13. Jer. 31, 34.

46. οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ· οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα.

46. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi a) is, qui est a Deo, hic vidit Patrem. a) cf. c. 1, 18.

47. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit a) in me, habet vitam aeternam! a) c. 3, 16.

48. ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

48. Ego sum panis vitae.

49. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον.

49. Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, et mortui sunt;

50. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

50. hic est panis de coelo descendens; ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur a). a) cf. v. 47.

51. ἐγώ, εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος δὲ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

51. Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis, quem ego dabo, caro mea a) est pro mundi vita. a) Matth. 16, 26–28.

---

v. 40. Gb. τουτο γαρ. — v. 41. Ed. omn. Er. ὅτι ἐγω. — v. 43. ἐν omitt. Gb. — v. 44. C. omitt. ἐν. — v. 45. Ed. omn. Er. St. τω θεω. — ἐν omitt. Gb. — Mt. et C. ακουων.

Digitized by Google

52. ἐμάχοντο οὖν † πρὸς ἀλλήλους οἱ ἰουδαῖοι, λέγοντες· πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;

53. Litigabant ergo Judaei ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

53. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.

54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;

54. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν † τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

55. qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.

55. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις.

56. Caro enim mea, vere est cibus; et sanguis meus, vere est potus.

56. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.

57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me [a] manet, et ego in illo.

a) c. 15, 4. sq.

57. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμὲ.

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me.

58. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν † τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον. ὁ τρώγων † τοῦτον τὸν ἄρτον, † ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

59. Hic est panis, qui de coelo descendit; non sicut manducaverunt patres vestri Manna, et mortui sunt; qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.

59. ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ, διδάσκων ἐν καπερναούμ.

60. Haec dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

60. πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπον· σκληρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo! et quis potest eum audire?

61. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;

62. Sciens autem Jesus apud semet ipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

62. ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον;

63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem [a], ubi erat prius?

a) c. 3, 13. Marc. 16, 19.

63. τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν. ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. τὰ ῥήματα, ἃ

64. Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba, quae

---

v. 52. C. οἱ ἰουδαιοι προς ἀλλ. — v. 54. Mt. ἐν τῃ. — v. 58. το μαννα omitt. Gb. — "C. add. με. — "' Ed. omn. Er. St. ζησει.

Digitized by Google

ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή ἐστιν.

64. ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες, οἱ οὐ πιστεύουσιν· ἤδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν.

65. καὶ ἔλεγε· διὰ τοῦτο εἰρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός μου.

66. ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.

67. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα· μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;

68. ἀπεκρίθη † οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος· κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις.

69. καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ † ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.

70. ἀπεκρίθη αὐτοῖς † ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.

71. ἔλεγε δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος, Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat [a] enim ab initio Jesus, qui essent non [1] credentes, et quis traditurus esset eum. a) cf. c. 2, 25.

66. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia [a] nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. a) cf. v. 37. 44.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro; et jam non cum illo ambulabant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes!

70. Et nos credidimus [2], et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.

71. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi? Et ex vobis unus diabolus est!

72. Dicebat autem [3] Judam Simonis Iscariotem; hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

CAP. VII.

1. Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

2. ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία.

3. εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου, ἃ ποιεῖς.

1. Post haec autem ambulabat Jesus in Galilaeam, non enim volebat in Judaeam ambulare; quia quaerebant eum Judaei interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Judaeorum, Scenopegia [a]. a) Lev. 23, 34.

3. Dixerunt autem ad eum fratres [a] ejus: Transi hinc, et vade in Judaeam, ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis. a) Matth. 13, 55.

---

v. 68. ἐν omitt. Gb. — v. 69. pro ὁ χριστος usque ζωντος legit Gb. ὁ ἁγιος του θεου. — v. 70. C. et Mb. omitt. ὁ ἰησους.

1) 1590. omitt. non. 2) 1590. credimus. 3) 1590. de Juda Simonis Iscariotis.

Digitized by Google

4. οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παῤῥησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.

4. Nemo quippe in occulto quid [1]) facit, et quaerit ipse in palam esse; si haec facis, manifesta teipsum mundo.

5. οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πάρεστιν· ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἕτοιμος.

6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum [a]) nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum. a) cf. v. 8.

7. οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.

7. Non potest mundus odisse vos; me autem odit; quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8. ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ † οὐκ)ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην· ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πεπλήρωται.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo [2]) ad diem festum istum; quia meum tempus nondum impletum est.

9. ταῦτα † δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ.

9. Haec cum dixisset, ipse mansit in Galilaea.

10. ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11. οἱ οὖν ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον· ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;

11. Judaei ergo quaerebant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille?

12. καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις. οἱ μὲν ἔλεγον· ὅτι ἀγαθός ἐστιν. ἄλλοι † ἔλεγον· οὔ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.

12. Et murmur [a]) multum [3]) erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est! Alii autem dicebant: Non, sed seducit [b]) turbas! a) cf. v. 41. 43. 9, 16. b) Matth. 27, 63.

13. οὐδεὶς μέντοι παῤῥησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter [a]) metum Judaeorum. a) c. 9, 22. 12, 42. 19, 38.

14. ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσούσης, ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκε.

14. Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, et docebat.

15. καὶ ἐθαύμαζον οἱ ἰουδαῖοι, λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς;

15. Et mirabantur Judaei, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16. ἀπεκρίθη † αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

16. Respondit eis Jesus, et dixit: Mea doctrina [a]) non est mea, sed ejus, qui misit me. a) c. 14, 24.

---

v. 8. Gb. ἐκ. — v. 9. δὲ omitt. Gb. — v. 16. C. et Mt. add. ἐν.

v. 12. Ed. omn. Er. Mt. ἄλλοι δε.

1) 1590. quidquam. 2) 1590. ascendam. 3) 1590. multus.

Digitized by Google

17. ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere; cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquar.

18. ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν, τὴν ἰδίαν, ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθής ἐστι, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

18. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, et injustitia in illo non est.

19. οὐ μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;

19. Nonne [a] Moyses dedit vobis legem; et nemo ex vobis facit legem?

a) Exod. 20, 11. 24, 3.

20. ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε· δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;

20. Quid [a] me quaeritis interficere? Respondit turba, et dixit: Daemonium habes! quis te quaerit interficere?

a) c. 5, 18.

21. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.

21. Respondit Jesus, et dixit eis: Unum [a] opus feci, et omnes miramini.

a) c. 5, 8.

22. † διὰ τοῦτο μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων), καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.

22. Propterea Moyses [a] dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyse est, sed ex patribus [b]); et in sabbato [c] circumciditis hominem.

a) Lev. 12, 3. b) Gen. 17, 10. c) Matth. 12, 5.

23. εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi; mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?

24. μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.

24. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

25. ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν· οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;

25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quaerunt interficere?

26. καὶ ἴδε, παῤῥησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν † ὁ χριστός;

26. Et ecce! palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus?

27. ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει, πόθεν ἐστίν.

27. Sed hunc scimus unde [a] sit; Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit.

a) cf. v. 41. Matth. 13, 55.

28. † ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγων· κἀμὲ οἴ-

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis et

---

v. 21. C. et Mt. omitt. ὁ. — v. 22. διὰ τοῦτο conjungit Gb. cum praecedenti θαυμάζετε. — v. 26. Ed. omn. Er. St. Mt. ἀληθῶς ὁ χριστός. — v. 28. Ed. omn. Er. ἔκραξεν ἐν ὁ ἰησους ... διδασκων, και λεγων, και με.

Digitized by Google

δατε, καὶ οἴδατε, πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

29. ἐγὼ † οἶδα αὐτόν· ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.

30. ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι· καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν † τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω † ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

31. πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, καὶ ἔλεγον· ὅτι ὁ χριστὸς, ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα σημεῖα † τούτων ποιήσει, ὧν οὗτος ἐποίησεν;

32. ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα· καὶ ἀπέστειλαν † οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

33. εἶπεν οὖν † ὁ ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.

34. ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

35. εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· πῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ † εὑρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, διδάσκειν τοὺς ἕλληνας;

36. τίς ἐστιν οὗτος ὁ λόγος, ὃν εἶπε· ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε. καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

37. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἱστήκει ὁ ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων· ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω.

38. ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

unde sim, scitis, et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio [a] eum; quia ab ipso sum, et ipse me misit. a) c. 10, 15. 16, 28.

30. Quaerebant ergo eum apprehendere; et nemo misit in illum manus, quia [a] nondum venerat hora ejus. a) c. 8, 20.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quae hic facit?

32. Audierunt Pharisaei turbam murmurantem de illo haec; et miserunt Principes et Pharisaei ministros, ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc [a] modicum tempus vobiscum sum; et vado ad eum, qui me misit. a) c. 16, 16.

34. Quaeretis me, et non invenietis; et ubi [a] ego sum, vos non potestis venire. a) c. 8, 21.

35. Dixerunt ergo Judaei ad semet ipsos: Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, et docturus Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quaeretis me, et non invenietis; et ubi sum ego, vos non potestis venire?

37. In novissimo autem die magno [a] festivitatis stabat Jesus et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me et bibat! a) Lev. 23, 36.

38. Qui [a] credit in me, sicut dicit Scriptura: „flumina de ventre ejus fluent aquae vivae." a) c. 4, 14.

---

v. 29. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἐγω δε. — v. 30. Ed. omn. Er. τας χειρας. — Ed. omn. Er. ἐληλυθη. — v. 31. C. omitt. τουτων. — v. 32. C. et Mt. pon. ὑπηρετας post ἀπεστειλαν. — v. 33. Ed. omn. Er. ἐν αὐτοις. — v. 35. Ed. omn. Er. εὑρησωμεν.

Digitized by Google

39. τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι † ὁ ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum; nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40. πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου, ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς † ὁ προφήτης.

40. Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere Propheta!

41. ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ χριστός. ἄλλοι † δὲ ἔλεγον· μὴ γὰρ ἐκ τῆς γαλιλαίας ὁ χριστὸς ἔρχεται;

41. Alii dicebant: Hic est Christus! Quidam autem dicebant: Numquid a) a Galilaea venit Christus? a) v. 27. 1, 46.

42. οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος δαυὶδ, καὶ ἀπὸ βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν δαυὶδ, ὁ χριστὸς ἔρχεται;

42. Nonne Scriptura dicit: „Quia „ex semine David, et de Bethlehem ca„stello, ubi erat David, venit Chri„stus a)?" a) Matth. 2, 5. sqq. 22, 42.

43. σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν.

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

45. ἦλθον † οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι· διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices et Pharisaeos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.

46. Responderunt ministri: Numquam a) sic locutus est homo, sicut hic homo. a) Matth. 7, 28. Luc. 4, 22.

47. ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;

47. Responderunt ergo eis Pharisaei: Numquid et vos seducti estis?

48. μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων;

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisaeis?

49. ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι.

49. Sed turba haec, quae non novit legem, maledicti sunt.

50. λέγει νικόδημος πρὸς αὐτοὺς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτὸν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν·

50. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit a) ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: a) c. 3, 1.

51. μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ, τί ποιεῖ;

51. Numquid lex nostra a) judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit, quid faciat? a) Exod. 23, 1. Deut. 17, 8. 19, 16. sqq.

52. ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.

52. Responderunt et dixerunt ei: Numquid et tu Galilaeus es? Scruta-

v. 39. C. et Mt. omitt. ὁ. — v. 40. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 41. C. et Mt. omitt. δε. — v. 45. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἀν.

ἐρεύνησον, καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.

re Scripturas, et vide, quia a Galilaea Propheta non surgit!

53. καὶ † ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

Cap. VIII.

1. Ἰησοῦς † δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

1. Jesus autem perrexit in montem Oliveti;

2. ὄρθρου δὲ πάλιν † παρεγένετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

2. et diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos.

3. † ἄγουσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα, † ἐν μοιχείᾳ † κατειλημμένην· καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν † μέσῳ,

3. Adducunt autem Scribae et Pharisaei mulierem in adulterio deprehensam; et statuerunt eam in medio,

4. † λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, † αὕτη ἡ γυνὴ κατειλήφθη ἐπαυτοφώρῳ μοιχευομένη.

4. et dixerunt ei: Magister! haec mulier modo deprehensa est in adulterio.

5. ἐν δὲ τῷ νόμῳ † μωσῆς ἡμῖν ἐνετείλατο, τὰς τοιαύτας † λιθοβολεῖσθαι· σὺ οὖν, τί λέγεις;

5. In lege a) autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare; Tu ergo quid dicis? a) Lev. 20, 10.

6. τοῦτο δὲ ἔλεγον, πειράζοντες αὐτὸν, ἵνα ἔχωσι † κατηγορεῖν αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς † κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν †.

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες αὐτὸν, † ἀνακύψας εἶπε † πρὸς αὐτούς· ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος † τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.

7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: Qui a) sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. a) Deut. 17, 7.

8. καὶ πάλιν † κάτω κύψας, ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. † οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι, ἐξήρχοντο, εἷς καθ' εἷς, ἀρξάμενοι ἀπὸ

9. Audientes [1]) autem, unus post unum exibant, incipientes a Seniioribus; et remansit solus Jesus, et mulier

---

v. 53. Mt. ἀπηλθον. — v. 1. Mt. και ιησους. — v. 2. Mt. βαθεος ηλθεν ὁ ιησους. — v. 3. Ed. omn. Er. φερουσιν. — "C. επι μοιχεια. — "'Ed. 1. 2. 3. 4. Er. καταλειφθεισαν. Ed. 5. Er. καταληφθεισαν. — "'"Mt. ἐν τῳ μεσῳ. — v. 4. Mt. εἰπον αὐτῳ. — "C. et Mt. ταυτην εὑρομεν ἐπαυτοφωρῳ μοιχευομενην. — v. 5. C. et Mt. add. ἡμων omiss. ἡμιν. — "Mt. λιθαζειν. — v. 6. C. et Mt. κατηγορειαν κατ' αὐτου. — "Ed. omn. Er. κατακυψας. — "'C. et Mt. add. μη προσποιουμενος. — v. 7. Ed. omn. Er. add. και. — "Mt. αὐτοις. — "'Ed. omn. Er. τον λιθον ἐπ' αὐτην βαλλετω. — v. 8. Ed. omn. Er. κατακυψας. — v. 9. Ed. omn. Er. οἱ δε ακουοντες omiss. και ὑπο της συνειδ. ἐλεγχ. et ἑως των ἐσχατων. —

1) 1590. Audientes autem haec unus.

Digitized by Google

τῶν πρεσβυτέρων, ἕως τῶν ἐσχάτων· καὶ κατελείφθη μόνος ὁ ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ † ἑστῶσα.

10. ἀνακύψας δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ· † ἡ γυνὴ, ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου; οὐδείς σε κατέκρινεν;

in medio stans.

10. Erigens autem se Jesus, dixit ei: Mulier! ubi sunt, qui te accusabant? Nemo te condemnavit?

11. ἡ δὲ εἶπεν· οὐδείς, κύριε. εἶπε δὲ † αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· οὐδὲ ἐγώ σε κατακρίνω. πορεύου, καὶ † μηκέτι ἁμάρτανε.

11. Quae dixit: Nemo, Domine! Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo! Vade, et jam amplius noli peccare!

12. πάλιν οὖν † ὁ ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλησε, λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ † περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

12. Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: Ego sum [a] lux mundi! qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae.

a) c. 1, 4. 9, 5.

13. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι· σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.

13. Dixerunt ergo ei Pharisaei: Tu de te ipso testimonium perhibes; testimonium tuum non est verum.

14. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα, πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε, πόθεν ἔρχομαι, † ἢ ποῦ ὑπάγω.

14. Respondit Jesus, et dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum; quia [a] scio, unde veni, et quo vado; vos autem nescitis, unde venio, aut quo vado.

a) c. 5, 15. 16, 28.

15. (ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα.

15. Vos secundum [a] carnem judicatis; ego non judico [b] quemquam;

a) c. 7, 24. 41. b) c. 5, 17.

16. καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν· ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.)

16. et si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum; sed ego, et qui misit me, Pater.

17. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται· ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν.

17. Et in lege vestra scriptum est, „quia duorum hominum testimonium „verum est [a].“

a) Deut. 17, 6.

18. ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ.

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de me ipso; et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· οὔτε

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me

---

v. 9. "C. St. Mt. ἑσα. — v. 10. Mt. γυναι. C. omitt. ἡ γυνη. — v. 11. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῃ. — "C. et Mt. add. ἀπο τε νυν. — v. 12. C. et Mt. αὐτοις ὁ ἰησους. — "Ed. 1. Er. Gb. περιπατησει. — v. 14. Ed. omn. Er. St. Mt. και. — v. 19. C. add. ὁ. —

Digitized by Google

ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου. εἰ ἐμὲ † ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἤδειτε ἄν.

20. ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν † ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ † γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτὸν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

21. εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

22. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι· μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

23. καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστὲ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὲ, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

24. εἶπον οὖν ὑμῖν, ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

25. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· τὴν ἀρχὴν, † ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν.

26. πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι, κἀγὼ, ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον.

27. οὐκ ἔγνωσαν, ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.

28. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ.

29. καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ

scitis, neque Patrem meum; si me a) sciretis, forsitan et patrem meum sciretis. a) cf. c. 14, 9.

20. Haec verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo, et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus.

21. Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, et quaeretis me, et in peccato vestro moriemini! Quo ego vado, vos non potestis venire.

22. Dicebant ergo Judaei: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis [1]) a) sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. a) cf. c. 3, 13.

24. Dixi ergo vobis, quia moriemini a) in peccatis vestris; si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro. a) Marc. 16, 16.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui et loquor vobis.

26. Multa habeo de vobis loqui, et judicare. Sed qui me misit, verax est; et ego, quae audivi a) ab eo, haec loquor in mundo. a) cf. 7, 16. 12, 49.

27. Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis a) Filium hominis, tunc cognoscetis b), quia ego sum, et a me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, haec loquor; a) cf. 3, 14. b) Matth. 27, 54. Marc. 15, 39.

29. et qui me misit, mecum est,

v. 19. Ed. 1. Er. *ἴδητε*. — v. 20. *ὁ ἰησοῦς* omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. *γαζοφυλακιῳ*. — v. 25. Mt. Gb. *ὅ,τι*.

1) 1590. de superius.

Digitized by Google

ἐστιν. οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.

30. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

31. ἔλεγεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ ἰουδαίους· ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ.

32. καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.

33. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· σπέρμα ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις· ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε;

34. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας.

35. ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

36. ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι † ἔσεσθε.

37. οἶδα, ὅτι σπέρμα ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.

38. ἐγὼ, ὃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου, λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν, ὃ ἑωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε.

39. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ὁ πατὴρ ἡμῶν ἀβραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ τέκνα τοῦ ἀβραάμ ἦτε †, τὰ ἔργα τοῦ ἀβραὰμ ἐποιεῖτε †.

40. νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ· τοῦτο ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν.

41. ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ· ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἕνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν.

et non reliquit me solum; quia ego, quae placita sunt ei, facio semper.

30. Haec illo loquente, multi crediderunt in eum.

31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judaeos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis;

32. Et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahae sumus, et nemini servivimus umquam; quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34. Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.

35. Servus autem non manet in domo in aeternum; filius autem manet in aeternum.

36. Si ergo vos filius liberaverit a), vere liberi eritis. a) Rom. 8, 2. Gal. 5, 1.

37. Scio, quia filii Abrahae estis; sed quaeritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor; et vos quae vidistis apud patrem vestrum a), facitis. a) cf. v. 44.

39. Responderunt et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii a) Abrahae estis, opera Abrahae facite! a) Rom. 9, 7. 8.

40. Nunc autem quaeritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi a Deo; hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris a) vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati; unum patrem habemus Deum. a) cf. v. 44.

---

v. 36. Ed. omn. Er. ἐσεσθε. — v. 39. Gb. ἐστε. — †Mt. ἐποιειτε ἀν.

Digitized by Google

42. εἶπεν † αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἥκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε.

42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis utique me, ego enim ex Deo processi, et veni; neque enim a me ipso veni, sed ille me misit.

43. διατί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.

43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44. ὑμεῖς ἐκ τοῦ † πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἕστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.

44. Vos ex patre diabolo estis [a]; et desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, et in veritate [b] non stetit; quia non est veritas in eo; cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater ejus.

a) 1 Joh. 3, 8. b) Gen. 3, 4.

45. ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46. τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ † δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;

46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48. ἀπεκρίθησαν † οὖν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι † σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

48. Responderunt ergo Judaei, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus [a] es tu? et daemonium [b] habes?

a) cf. c. 4, 9.
b) Matth. 9, 34. Joh. 10, 20.

49. ἀπεκρίθη ἰησοῦς· ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς † ἀτιμάζετέ με.

49. Respondit Jesus: Ego daemonium non habeo; sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me.

50. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.

50. Ego autem non quaero gloriam meam; est, qui quaerat, et judicet.

51. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ † θεωρήσῃ εἰς † τὸν αἰῶνα.

51. Amen, amen dico vobis: Si quis [a] sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum.

a) c. 5, 24. 11, 25. 26.

52. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι· νῦν ἐγνώκαμεν, ὅτι δαιμόνιον ἔχεις· ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται·

52. Dixerunt ergo Judaei: Nunc cognovimus, quia daemonium habes! Abraham mortuus est, et Prophetae;

---

v. 42. ὖν add. C. et Mt. — v. 44. τς omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — v. 46. δε omitt. Gb. — v. 48. ὖν omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. σαμαριτης. — v. 49. Ed. omn. Er. ητιμασατε. — v. 51. Ed. 1. Er. θεωρησει. — "Ed. 1. 2. Er. omitt. τον.

Digitized by Google

καὶ σὺ λέγεις· ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ † γεύσηται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα.

53. μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον. τίνα σεαυτὸν † σὺ ποιεῖς;

54. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· † ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι,

55. καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν· ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ ἐὰν εἴπω, ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

56. Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.

57. εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν· πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;

58. εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι.

59. ἦραν οὖν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν· Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ †.

et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in aeternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et Prophetae mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego [1]) glorifico me ipsum; gloria mea nihil est; est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55. et non cognovistis eum; ego autem novi eum; et si dixero: quia non scio eum, ero similis vobis mendax; sed scio eum, et sermonem ejus servo.

56. Abraham [a]) pater vester exultavit, ut videret diem meum; vidit, et gavisus est. a) Gen. 22, 18.

57. Dixerunt ergo Judaei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam [a]) Abraham fieret, ego sum. a) cf. c. 1, 1.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum; Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

CAP. IX.

1. Καὶ παράγων † εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

2. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ῥαββὶ, τίς ἥμαρτεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;

3. ἀπεκρίθη † Ἰησοῦς· οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.

1. Et praeteriens Jesus vidit hominem caecum a nativitate.

2. Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi! quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestentur [a]) opera Dei in illo. a) cf. c. 11, 4.

v. 52. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. γεγονεται. — v. 53. ου omitt. Gb. — v. 54. C. omitt. ἐστιν. — v. 59. C. Ed. 1. Er. St. et Mt. add. διελθων δια μεσου αυτων και παρηγεν ουτως. — v. 1. Ed. omn. Er. add. ὁ ἰησους. — v. 3. Ed. omn. Er. add. ὁ.

1) 1592. Si ergo. C. R. 1592. Si ego.

Digitized by Google

4. ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, ἕως ἡμέρα ἐστίν. ἔρχεται νὺξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari.

5. ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.

5. Quamdiu sum in mundo, lux a) sum mundi.

a) cf. c. 1, 4. sq. 12, 35.

6. ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.

6. Haec cum dixisset, exspuit in terram, et fecit a) lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus,

a) Marc. 8, 23.

7. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ σιλωάμ· ὃ ἑρμηνεύεται, ἀπεσταλμένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

7. et dixit ei: Vade, 1) lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus)! Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

8. οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον, ὅτι † προσάββατόν ἦν, ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;

8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est!

9. ἄλλοι ἔλεγον· ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δέ· ὅτι ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. ἐκεῖνος ἔλεγεν· ὅτι ἐγώ εἰμι.

9. Alii autem: Neguaquam, sed similis est ei! Ille vero dicebat: Quia ego sum!

10. ἔλεγον οὖν αὐτῷ· πῶς ἀνεῴχθησάν † σου οἱ ὀφθαλμοί;

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11. ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· ἄνθρωπος, λεγόμενος ἰησοῦς, πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶπέ μοι· ὕπαγε εἰς † τὴν κολυμβήθραν τοῦ σιλωὰμ, καὶ νίψαι. ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος, ἀνέβλεψα.

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, et lava! Et abii, et 2) lavi; et video.

12. εἶπον οὖν αὐτῷ· ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει· οὐκ οἶδα.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς φαρισαίους, τόν ποτε τυφλόν.

13. Adducunt eum ad Pharisaeos, qui caecus fuerat.

14. ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.

15. πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ φαρισαῖοι, πῶς ἀνέβλεψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· πηλὸν ἐπέθηκέ † μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisaei, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video.

16. ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν φαρισαίων τινές· οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ

16. Dicebant ergo ex Pharisaeis quidam: Non est hic homo a Deo, qui

---

v. 8. Gb. προσαιτης, C. et Mt. τυφλος. — v. 10. Mt. σου. — v. 11. Gb. τον σιλωαμ. — v. 15. St. Mt. Gb. μυ.

1) 1590. et lava. 2) 1593. omitt. et.

τῷ θεῷ, ὅτι τὸ σάββατον ὐ τηρεῖ. ἄλλοι † ἔλεγον· πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.

sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator haec signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. λέγουσιν † τῷ τυφλῷ πάλιν· σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σε τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν· ὅτι προφήτης ἐστίν.

17. Dicunt ergo caeco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta a) est!

a) Luc. 7, 16.

18. οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος·

18. Non crediderunt ergo Judaei de illo, quia caecus fuisset, et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat.

19. καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς, λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;

19. Et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia caecus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. ἀπεκρίθησαν † αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπον· οἴδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη·

20. Responderunt eis parentes ejus et dixerunt: Scimus, quia hic est filius noster, et quia caecus natus est;

21. πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν· ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν· αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ † αὑτοῦ λαλήσει.

21. quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate! aetatem habet, ipse de se loquatur.

22. ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἤδη γὰρ † συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα, ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται.

22. Haec dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judaeos; jam enim conspiraverant Judaei, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον· ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia aetatem habet, ipsum interrogate!

24. ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλὸς, καὶ εἶπον αὐτῷ· δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν.

24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat caecus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo! Nos scimus, quia hic homo peccator est.

25. ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, ὐκ οἶδα· ἕν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quia caecus cum essem, modo video.

---

v. 16. Ed. omn. Er. add. δε. — v. 17. C. add. ἐν. — v. 20. δε add. C. et Mt. — v. 21. C. et Mt. ἑαυτῷ. — v. 22. Ed. omn. Er. συντεθωντο. —

Digitized by Google

26. † εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν· τί ἐποίησέ σοι; πῶς † ἤνοιξέ σε τοὺς ὀφθαλμούς;

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. ἀπεκρίθη αὐτοῖς· εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis! quid iterum vultis audire? Numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?

28. ἐλοιδόρησαν † αὐτὸν, καὶ εἶπον· σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου. ἡμεῖς δὲ τοῦ μωσέως ἐσμὲν μαθηταί.

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis! nos autem Moysi discipuli sumus.

29. ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι † μωσῇ † λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν.

29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus, unde sit.

30. ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, πόθεν ἐστὶ, καὶ ἀνέῳξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.

30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, et aperuit meos oculos;

31. οἴδαμεν δὲ, ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.

31. scimus [a] autem, quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. a) Ps. 65, 18.

32. ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου.

32. A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos caeci nati;

33. εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.

33. nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

34. Responderunt et dixerunt ei: In peccatis [a] natus es totus! et tu doces nos? Et ejecerunt [b] eum foras. a) cf. v. 2. b) cf. v. 22.

35. ἤκουσεν ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὑρὼν αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ· σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

35. Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, καὶ εἶπε· † καὶ τίς ἐστι, κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;

36. Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine! ut credam in eum?

37. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· καὶ ἑώρακας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν.

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est.

38. ὁ δὲ ἔφη· πιστεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

38. At ille ait: Credo, Domine! et procidens adoravit eum.

---

v. 26. Ed. omn. Er. εἶπόν σοι. — "C. ἀνεῳξε. — v. 28. Ed. omn. Er. St. add. σοι. — v. 29. C. μωσεῖ. — "Ed. omn. Er. ἐλάλησεν. — v. 36. καὶ omitt. St.

Digitized by Google

39. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς· εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.

39. Et dixit [1]) Jesus: In judicium [a]) ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant; et qui vident, caeci fiant. a) cf. c. 5, 19–21.

40. καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν;

40. Et audierunt quidam ex Pharisaeis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos caeci sumus?

41. εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν. νῦν δὲ λέγετε· ὅτι βλέπομεν. ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

41. Dixit eis Jesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus! peccatum vestrum manet.

Cap. X.

1. Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής.

1. Amen, amen dico vobis: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro;

2. ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων.

2. qui autem intrat per ostium [a]), pastor est ovium. a) cf. v. 7.

3. τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει· καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά.

3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas.

4. καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται· καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἴδασι τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

4. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo; quia non noverunt vocem alienorum.

6. ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν, τίνα ἦν, ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus; illi autem non cognoverunt, quid loqueretur eis.

7. εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.

7. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis: Quia ego sum ostium ovium!

8. πάντες, ὅσοι † πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃσταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.

8. Omnes, quotquot venerunt, fures [a]) sunt et latrones, et non audierunt eos oves. a) Matth. 23, 14–16.

9. ἐγώ εἰμι ἡ θύρα. δι' ἐμοῦ ἐάν

9. Ego [a]) sum ostium! per me si quis

v. 8. C. et Mt. omitt. προ ἐμου.

1) 1590. add. ei.

Digitized by Google

τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται· καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὑρήσει.

10. ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.

11. ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

12. ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ † οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἁρπάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.

13. ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστι, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

14. ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν.

15. καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυχήν με τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

16. καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν.

17. διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.

18. οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρός μου.

19. σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους.

introierit, salvabitur; et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet.
a) cf. c. 14, 6.

10. Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat; ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant.

11. Ego sum pastor bonus! Bonus a) pastor animam suam dat pro ovibus suis; a) Jes. 40, 11. Ezech. 34, 23. 37, 24.

12. mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit; et lupus rapit et dispergit oves;

13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus; et cognosco 1) meas, et cognoscunt me meae.

15. Sicut a) novit me Pater, et ego agnosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus meis. a) Matth. 11, 27.

16. Et alias a) oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.
a) Jes. 56, 8. Marc. 16, 15. Act. 15, 19. Rom. 9, 24. Eph. 2, 14.

17. Propterea me diligit Pater; quia a) ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. a) Matth. 16, 21. Joh. 2, 19.

18. Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a me ipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; hoc mandatum accepi a Patre meo.

19. Dissensio iterum a) facta est inter Judaeos propter sermones hos.
a) cf. c. 7, 43.

---

v. 12. C. οὐχ.
1) 1590. add. oves.

Digitized by Google

20. ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται. τί αὐτοῦ ἀκούετε;

21. ἄλλοι ἔλεγον· ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου. μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;

22. ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν † ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν.

23. καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ στοᾷ † σολομῶνος.

24. ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ· ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παῤῥησίᾳ.

25. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε. τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

26. ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε· † οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν.

27. τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι.

28. κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς· καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἁρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου.

29. ὁ πατήρ μου, ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί· καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου.

30. ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν.

31. ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.

32. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρός μου. διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετέ με;

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Daemonium habet et insanit! quid eum auditis?

21. Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis! numquid daemonium potest caecorum oculos aperire?

22. Facta sunt autem Encaenia in Jerosolymis; et hyems erat.

23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu a) Salomonis. a) 3 Reg. 6, 3.

24. Circumdederunt ergo eum Judaei, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam!

25. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis. Opera a), quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me; a) c. 5, 36.

26. Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27. Oves meae vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me;

28. et ego a) vitam aeternam do eis; et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea. a) c. 8, 51, 17, 27.

29. Pater meus, quod dedit mihi, majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu Patris mei.

30. Ego et Pater unum a) sumus. a) cf. c. 17, 10. 11. 21.

31. Sustulerunt ergo lapides Judaei, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

---

v. 22. Gb. τοις ἱεροσ. — v. 23. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. σολομωντος. — v. 26. Ed. omn. Er. ὁτι οὐκ ἐστε.

Digitized by Google

33. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.

33. Respondérunt ei Judaei: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia[a] tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum. a) cf. c. 5, 18.

34. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν· ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε;

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: „quia Ego „dixi, Dii estis[a]?" a) Ps. 81, 6.

35. εἰ ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή·

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura;

36. ὃν ὁ πατὴρ ἡγίασε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε· ὅτι βλασφημεῖς· ὅτι εἶπον· υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι;

36. quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas! quia dixi, Filius Dei sum!

37. εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι·

37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi;

38. εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε, καὶ πιστεύσητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.

38. si autem facio; et si mihi non vultis credere, operibus credite; ut cognoscatis et credatis, quia[a] Pater in me est, et ego in Patre. a) cf. 4, 17, 21.

39. ἐζήτουν † οὖν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

39. Quaerebant ergo eum apprehendere; et exivit de manibus eorum.

40. καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

40. et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi[a] erat Ioannes baptizans primum; et mansit illic. a) cfr. c. 1, 28.

41. καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔλεγον· ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν.

41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum;

42. καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

42. omnia autem, quaecumque dixit[a] Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum. a) cf. c. 5, 36. sqq.

Cap. XI.

1. Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος, ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας, τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.

1. Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariae[a] et Marthae sororis [1]) ejus. a) Luc. 10, 39.

v. 39. Ed. omn. Er. omitt. ὖν.

1) 1590. sororum.

Digitized by Google

2. ἦν δὲ μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ, καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξὶν αὐτῆς· ἧς ὁ ἀδελφὸς λάζαρος ἠσθένει.

2. (Maria autem erat, quae unxit a) Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur.) a) cf. c. 12, 3.

3. ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ † πρὸς αὐτὸν, λέγουσαι· κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ.

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine! ecce, quem amas, infirmatur.

4. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν· αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. ἠγάπα δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν μάρθαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν λάζαρον.

5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam et Lazarum.

6. ὡς οὖν ἤκουσεν, ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας.

6. Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς † · ἄγωμεν εἰς τὴν ἰουδαίαν πάλιν.

7. Deinde post haec dixit discipulis suis: Eamus in Judaeam iterum!

8. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ῥαββὶ, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi! nunc quaerebant a) te Judaei lapidare, et iterum vadis illuc? a) cf. c. 10, 31.

9. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· οὐχὶ δώδεκά † εἰσιν ὧραι τῆς ἡμέρας; ἐάν τις † περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει.

9. Respondit Jesus: Nonne a) duodecim sunt horae diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt; a) cf. c. 9, 4.

10. ἐὰν δέ τις † περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11. ταῦτα εἶπε· καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς· λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.

11. Haec ait, et post haec dixit eis: Lazarus amicus noster dormit a); sed vado, ut a somno excitem eum. a) Matth. 9, 24.

12. εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine! si dormit, salvus erit.

13. εἰρήκει δὲ ὁ ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν, ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus; illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14. τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς παῤῥησίᾳ· λάζαρος ἀπέθανε·

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est!

---

v. 3. Ed. omn. Er. add. *αὐτε.* — v. 7. C. add. *αὐτε.* — v. 9. Ed. omn. Er. St. *ὁ ἰησες.* — "C. *ὧραι εἰσιν.* — "' Ed. omn. Er. *περιπατει.* — v. 10. Ed. omn. Er. *περιπατει.*

Digitized by Google

15. καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς; ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· † ἀλλὰ ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.

16. εἶπεν οὖν Θωμᾶς, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, τοῖς † συμμαθηταῖς· ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

17. ἐλθὼν οὖν ὁ ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

18. ἦν δὲ ἡ βηθανία ἐγγὺς τῶν ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε.

19. καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰουδαίων † ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ † μάρθαν καὶ μαρίαν, ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.

20. ἡ οὖν μάρθα, ὡς ἤκουσεν, ὅτι † ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

21. εἶπεν οὖν † μάρθα πρὸς τὸν ἰησοῦν· κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει.

22. ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα, ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν, δώσει σοι ὁ θεός.

23. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.

24. λέγει αὐτῷ † μάρθα· οἶδα, ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

25. εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται·

26. καὶ πᾶς ὁ ζῶν, καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τοῦτο;

27. λέγει αὐτῷ· ναὶ κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

15. Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum!

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut [1]) moriamur cum eo!

17. Venit itaque Jesus; et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Judaeis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20. Martha ergo ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine! si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus;

22. Sed et nunc scio, quia, quaecumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus!

24. Dicit ei Martha: Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die.

25. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, et vita; qui [a]) credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet; a) cf. c. 8, 51.

26. et omnis [a]), qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc? a) cf. c. 3, 36. 6, 40.

27. Ait illi: Utique Domine! ego credidi, quia [a]) tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. a) cf. c. 6, 70.

---

v. 15. Ed. omn. Er. St. ἀλλ'. — v. 16. Ed. omn. Er. μαθηταις. — v. 19. Ed. omn. Er. ἐληλυθησαν. — C. add. την. — v. 20. Ed. omn. Er. ὁ ἰησους. — v. 21. Ed. omn. Er. St. ἡ μαρθα. — v. 24. C. add. ἡ.

1) 1590. et moriamur.

Digitized by Google

28. καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρα, εἰποῦσα· ὁ διδάσκαλος πάρεστι, καὶ φωνεῖ σε.

28. Et cum haec dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te!

29. ἐκείνη, ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν.

29. Illa, ut audivit, surgit [1]) cito, et venit ad eum.

30. οὔπω δὲ ἐληλύθει ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ μάρθα.

30. Nondum enim venerat Jesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31. οἱ οὖν ἰουδαῖοι, οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ παραμυθούμενοι αὐτὴν, ἰδόντες τὴν μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες· ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.

31. Judaei ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi!

32. ἡ οὖν μαρία, ὡς ἦλθεν, ὅπου ἦν ὁ ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτὸν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, λέγουσα αὐτῷ· κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός.

32. Maria ergo, cum venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine! si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33. ἰησοῦς οὖν, ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν,

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judaeos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit se ipsum,

34. καὶ εἶπε· ποῦ † τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ· κύριε, ἔρχε καὶ ἴδε.

34. et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine! veni et vide!

35. ἐδάκρυσεν ὁ ἰησοῦς.

35. Et lacrymatus est Jesus.

36. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι· ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν.

36. Dixerunt ergo Judaei: Ecce, quomodo amabat eum!

37. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit [a]) oculos caeci nati, facere, ut hic non moreretur? a) cf. c. 9, 6. sqq.

38. ἰησοῦς οὖν, πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.

38. Jesus ergo rursum fremens in semet ipso, venit ad monumentum; erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei.

39. λέγει ὁ ἰησοῦς· ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος, μάρθα· κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.

39. Ait Jesus: Tollite lapidem! Dicit ei Martha, soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine! jam foetet, quatriduanus est enim.

---

v. 34. Ed. omn. Er. τεθήκατε.

1) 1590. surrexit.

Digitized by Google

40. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι, ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;

41. ἦραν οὖν τὸν λίθον, † οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.

42. ἐγὼ δὲ ἤδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

43. καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

44. καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

45. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι, † ἃ ἐποίησεν † ὁ ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

46. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς, ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς.

47. συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ.

48. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.

49. εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν, καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδὲν,

50. οὐδὲ διαλογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.

51. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν· ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si **credideris**, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater! gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.

43. Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras!

44. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abire!

45. Multi ergo ex Judaeis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant, quae fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisaeos, et dixerunt eis, quae fecit Jesus.

47. Collegerunt [a] ergo Pontifices et Pharisaei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? a) Matth. 26, 3. Joh. 12, 19.

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50. nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius,

---

v. 41. ὁ ἦν usque κείμενος omitt. Gb. — v. 45. C. ὅσα. — "ὁ ἰησους. omitt. Gb.

Digitized by Google

προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,

52. καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν.

53. ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

54. ἰησοῦς οὖν οὐκ ἔτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν· κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

55. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτούς.

56. ἐζήτουν οὖν τὸν ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον † μετὰ ἀλλήλων, ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες· τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι ὁ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;

57. † δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐντολήν, ἵνα, ἐάν τις γνῷ, ποῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente;

52. et non tantum pro gente, sed ut [a] filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. a) cf. c. 10, 16. 12, 32. Eph. 2, 14. 15.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judaeos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quae dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Judaeorum; et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent [a] se ipsos. a) Exod. 19, 10.

56. Quaerebant [a] ergo Jesum; et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices et Pharisaei mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. a) cf. c. 7, 11.

CAP. XII.

1. Ὁ οὖν ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς βηθανίαν, ὅπου ἦν λάζαρος ὁ τεθνηκὼς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

1. [a] Jesus ergo ante sex dies Paschae venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. a) v. 1—8. Matth. 26, 6—13. Marc. 14, 3—9.

2. ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ λάζαρος εἷς ἦν τῶν † ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.

2. Fecerunt autem ei coenam ibi; et Martha [a] ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. a) Luc. 10, 38. sqq.

3. ἡ οὖν μαρία, λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit [a] pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti. a) Luc. 7, 46. sqq.

4. λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus,

---

v. 56. Ed. omn. Er. μετ'. — v. 57. Ed. omn. Er. ἐδεδώκεισαν. — v. 2. St. συνανακειμένων αὐτῷ.

Digitized by Google

αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι·

5. διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;

6. εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

7. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.

8. τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

9. Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

10. ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν·

11. ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

12. τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες, ὅτι ἔρχεται † ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,

13. ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς † ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον· ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου †, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

14. εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτὸ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον·

15. μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.

Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non vaeniit trecentis denariis, et datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea, quae mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam! ut in diem sepulturae meae servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis [1]) vobiscum; me autem non semper habetis [1]).

9. Cognovit ergo turba multa ex Judaeis, quia illic est; et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit [a]) a mortuis.

a) cf. c. 11, 43. sq.

10. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum, ut et Lazarum interficerent;

11. quia multi propter illum abibant ex Judaeis, et credebant in Jesum.

12. [a]) In crastinum autem turba multa, quae venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Jerosolymam,

a) v. 12—15. Matth. 21, 1—11. Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—38.

13. acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna! benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel!

14. Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est:

15. „Noli timere, filia Sion! ecce, „rex tuus venit sedens super pullum „asinae [a]).“

a) Zach. 9, 9.

v. 12. ὁ omitt. Mt. — v. 13. Mt. ἀπαντησιν. — " C. et Mt. omitt. ὁ.

1) 1590. habebitis.

Digitized by Google

16. ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη † ὁ ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

16. Haec non cognoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo; et haec fecerunt ei.

17. ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος, ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, † ὅτε τὸν λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis.

18. διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι † ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19. οἱ οὖν φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· θεωρεῖτε, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

19. Pharisaei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus? Ecce! mundus totus post eum abiit.

20. ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.

20. Erant autem quidam Gentiles a), ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. a) cf. c. 7, 35. Act. 17, 4.

21. ἔτοι ἦν προσῆλθον φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ βηθσαϊδὰ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν ἰησοῦν ἰδεῖν.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogabant eum, dicentes: Domine! volumus Jesum videre.

22. ἔρχεται φίλιππος, καὶ λέγει τῷ ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν ἀνδρέας καὶ φίλιππος λέγουσι τῷ ἰησοῦ.

22. Venit Philippus et dicit Andreae: Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur a) Filius hominis. a) cf. c. 17, 1. Phil. 2, 9. sqq.

24. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit,

25. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum a) fructum affert. Qui amat b) animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. a) cf. v. 32. b) Matth. 10, 39.

26. ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi sum ego, illic et mini-

---

v. 16. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. omitt. ὁ. — v. 17. Gb. ὅτι. — v. 18. C. St. et Mt. ἤκουσε.

Digitized by Google

ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσαι· † καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

27. νῦν ἡ ψυχή μου τετάραχται· καὶ τί εἴπω· πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

28. πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

29. ὁ οὖν ὄχλος, ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε, βροντὴν γεγονέναι. ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.

30. ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.

31. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου † τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.

32. κἀγὼ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.

33. τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν † ἀποθνήσκειν.

34. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· † δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

35. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς † μεθ' ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει.

36. ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ταῦτα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

37. τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν·

ster meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc a) anima mea turbata est! Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora! Sed propterea veni in horam hanc. a) Matth. 26, 38. Luc. 12, 50.

28. Pater, clarifica nomen tuum! Venit a) ergo vox de coelo 1): Et clarificavi, et iterum clarificabo.
a) Matth. 3, 17. Joh. 5, 32.

29. Turba ergo quae stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum! Alii 2) dicebant: Angelus ei locutus est!

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me haec vox venit, sed propter vos.

31. Nunc judicium a) est mundi; nunc princeps b) hujus mundi ejicietur foras. a) cf. c. 5, 18. b) Luc. 10, 18. Joh. 16, 11.

32. Et ego si exaltatus a) fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.
a) cf. c. 3, 14. sqq. 8, 28. 11, 51. 52.

33. (Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege a), quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis? 3) Quis est iste Filius hominis? a) 2 Reg. 7, 13. Ps. 109, 4.

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate a), dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat.
a) cf. v. 46. 8, 12.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum;

---

v. 26. και omitt. Gb. — v. 30. C. omitt. ὁ. — v. 31. C. omitt. τουτου. — v. 33. Ed. 1. 2. Er. αποθνησκειν. — v. 34. Gb. ὁτι δει. — v. 35. Gb. ἐν ὑμιν.
1) 1590. add. dicens. 2) 1590. add. autem. 3) 1590. et quis.

Digitized by Google

38. ἵνα ὁ λόγος ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ † ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;

38. ut sermo Isaiae Prophetae [1]) impleretur, quem dixit: „Domine, quis „credidit auditui nostro? et brachium „Domini cui revelatum est [a)]?" Jes. 53, 1.

39. διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν ἡσαΐας·

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτούς.

40. „Excaecavit oculos eorum, et „induravit cor eorum; ut non videant „oculis, et non intelligant corde, et „convertantur, et sanem eos [a)]."

a) Jes. 6, 9. 10.

41. ταῦτα εἶπεν ἡσαΐας, ὅτε † εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

41. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι † γένωνται.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed [a)] propter Pharisaeos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

a) cf. c. 3, 2. 7, 13. 19, 38.

43. ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed [a)] in eum, qui misit me.

a) cf. c. 5, 36. sqq.

45. καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

45. Et qui videt [a)] me, videt eum, qui misit me.

a) cf. c. 14, 9.

46. ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ † μείνῃ.

46. Ego lux in mundum veni; ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. καὶ ἐάν τίς με ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

47. Et si quis [a)] audierit verba mea, et non custodierit; ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

a) cf. c. 3, 17. sqq.

48. ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet, qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49. ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτός

49. Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse [a)]

---

v. 38. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμῶν. — v. 40. Mt. ἰασομαι. — v. 41. Ed. omn. Er. ἰδε. — v. 42. Ed. omn. Er. γινωνται. — v. 46. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μενῃ. Ed. 5. Er. μεινῃ.

1) 1590. omitt. Prophetae.

μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω.

50. καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατὴρ, † οὕτως λαλῶ.

mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar. a) cf. 8, 26.

50. Et scio, quia mandatum ejus vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

Cap. XIII.

1. Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

1. Ante diem festum Paschae, sciens a) Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. a) Matth. 26, 2.

2. καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἰούδα σίμωνος ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῶ·

2. Et coena facta, cum a) diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotae 1); a) Luc. 22, 3.

3. εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

3. sciens, quia omnia a) dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit et ad Deum vadit; a) Matth. 28, 18. Joh. 17, 2.

4. ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια· καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν.

4. surgit a coena, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteum, praecinxit se;

5. εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας † τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος.

5. deinde mittit 2) aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat praecinctus.

6. ἔρχεται οὖν πρὸς σίμωνα πέτρον· καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;

6. Venit ergo ad Simonem Petrum; et dicit ei Petrus: Domine! tu mihi lavas pedes?

7. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα.

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8. λέγει αὐτῷ πέτρος· οὐ μὴ † νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐὰν μὴ νίψω σε, † οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum! Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine! non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.

---

v. 50. St. Mt. et Gb. ἐστιν. — v. 5. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. των. — v. 8. Ed. 1. Er. νιψεις. — "C. οὐχ.

1) 1590. Iscariotis. 2) 1590. misit.

Digitized by Google

10. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὁ λελουμένος οὐκ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, [1]) sed est mundus totus. Et vos mundi estis [a]), sed non omnes. a) cf. c. 15, 3.

11. ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες καθαροί ἐστε.

11. Sciebat enim, quisnam esset, qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε, τί πεποίηκα ὑμῖν;

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, [2]) et accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis?

13. ὑμεῖς φωνεῖτέ με· † ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.

13. Vos vocatis me Magister, et Domine; et bene dicitis; sum etenim.

14. εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister; et vos [a]) debetis alter alterius lavare pedes. a) Luc. 22, 26. sqq.

15. ὑπόδειγμα γὰρ † ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς † ποιῆτε.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut [a]) quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciātis. a) Matth. 20, 26. sqq.

16. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

16. Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo; neque apostolus major est eo, qui misit illum.

17. εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

17. Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18. οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα, οὓς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.

18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegerim, sed ut adimpleatur Scriptura; „Qui manducat mecum „panem, levabit contra me calcaneum „suum [a]).“ a) Ps. 40, 10. Act. 1, 16.

19. ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι.

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ λαμβάνων, ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν † πέμψαντά με.

20. Amen [a]), amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. a) Matth. 10, 40.

21. ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρη-

21. [a]) Cum haec dixisset Jesus, turbatus est spiritu; et protestatus est,

---

v. 13. Mt. ὁ κυριος και ὁ διδασκαλος. — v. 15. C. δεδωκα. — "Ed. omn. Er. ποιειτε. — v. 20. Ed. omn. Er. ἀποστειλαντα με.

1) 1590. et est. 2) 1590. accepit vestimenta sua: et cum.

Digitized by Google

σε, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

22. ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, ἀπορούμενοι, περὶ τίνος λέγει.

23. ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς †τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς.

24. νεύει οὖν τούτῳ σίμων πέτρος, πυθέσθαι, τίς ἂν εἴη, περὶ οὗ λέγει.

25. ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος † ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· κύριε, τίς ἐστιν;

26. ἀποκρίνεται ὁ ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν ἰούδᾳ σίμωνος, ἰσκαριώτῃ.

27. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον.

28. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ.

29. τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀγόρασον, ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ.

30. λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν· ἦν δὲ νύξ †.

31. ὅτε οὖν ἐξῆλθε, λέγει ὁ ἰησοῦς· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

32. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

33. τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς ἰουδαίοις· ὅτι, ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

et dixit: Amen, amen dico vobis: Quia unus b) ex vobis tradet me!

a) v. 21—30. Matth. 26, 20—26. b) cf. c. 6, 65.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, haesitantes, de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem a) diligebat Jesus. a) c. 19, 26. 20, 2. 21, 7. 20.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judae Simonis Iscariotae [1]).

27. Et post buccellam, introivit a) in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius! a) cf. v. 2. Luc. 22, 3

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia a) loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quae opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret. a) cf. c. 12, 6.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo; erat autem nox.

31. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus a) clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum. a) c. 17, 5. 6.

33. Filioli! adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me; et sicut dixi a) Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. a) c. 7, 34. 8, 22.

---

v. 23. Gb. ἐκ των. — v. 25. Mt. ἐκεινος οὑτως. — v. 30. Gb. finit vers. 30. cum νυξ, et incipit vers. 31. cum ὁτε ἐξηλθε, λεγει κ. τ. λ. C. et Mt. fin. v. 30. cum ἡν δε νυξ, ὁτε ἐξηλθε, et incip. v. 31. cum λεγει κ. τ. λ.

1) 1590. Iscariotis.

Digitized by Google

34. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

34. Mandatum a) novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. a) c. 15, 12. 17.

35. ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε † ἐν ἀλλήλοις.

35. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, πᾶ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅπου † ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί † μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine! quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris a) autem postea. a) cf. c. 21, 18.

37. λέγει αὐτῷ † πέτρος· κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχήν μου ὑπέρ σου θήσω.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam a) meam pro te ponam. a) Matth. 26, 33. sqq.

38. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τὴν ψυχήν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· οὐ μὴ ἀλέκτωρ † φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me ponis? Amen, amen dico tibi: Non a) cantabit gallus, donec ter me neges. a) Marc. 14, 30. 72.

CAP. XIV.

1. † Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.

1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν· πορεύομαι, ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

2. In domo Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus, dixissem vobis; quia vado parare vobis locum.

3. καὶ ἐὰν πορευθῶ, † καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν· ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.

3. Et si abiero, et praeparavero vobis locum; iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut a), ubi sum ego, et vos sitis. a) c. 12, 26.

4. καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

4. Et, quo a) ego vado, scitis, et viam scitis. a) c. 13, 1. 33. 36.

5. λέγει αὐτῷ θωμᾶς· κύριε, οὐκ οἴδαμεν, ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;

5. Dicit ei Thomas: Domine! nescimus, quo vadis; et quomodo possumus viam scire?

6. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

6. Dicit ei Jesus: Ego a) sum via, et 1) veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. a) c. 1, 4. 17. 10, 9.

v. 35. Ed. 1. Er. ἐχετε. — v. 36. Ed. 1. 2. Er. St. omitt. ἐγω. — " C. με. — v. 37. Ed. omn. Er. St. ὁ πετρος. — v. 38. C. et Mt. φωνησῃ. — v. 1. C. Gb. et Mt. omitt. και ειπε τοις μαθηταις αυτου. — v. 3. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. και εαν πορευθω, ετοιμασαι. Ed. 1. Er. et Mt. και εαν πορευθω, ετοιμασω.

1) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

40. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· οὐκ εἶπόν σοι, ὅτι, ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;

41. ἦραν οὖν τὸν λίθον, † οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε· πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου.

42. ἐγὼ δὲ ἤδειν, ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

43. καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

44. καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

45. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι, † ἃ ἐποίησεν † ὁ ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

46. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς, ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς.

47. συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ.

48. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν· καὶ ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.

49. εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν, καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδὲν,

50. οὐδὲ διαλογίζεσθε, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.

51. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν· ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater! gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti.

43. Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras!

44. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abire!

45. Multi ergo ex Judaeis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant, quae fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisaeos, et dixerunt eis, quae fecit Jesus.

47. Collegerunt a) ergo Pontifices et Pharisaei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? a) Matth. 26, 3. Joh. 12, 19.

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

50. nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius,

v. 41. ὁ ἦν usque κειμενος omitt. Gb. — v. 45. C. ὅσα. — ὁ ἰησους omitt. Gb.

Digitized by Google

προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,

prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente;

52. καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν.

52. et non tantum pro gente, sed ut a) filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. a) cf. c. 10, 16. 12, 32. Eph. 2, 14. 15.

53. Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

54. Ἰησοῦς οὖν οὐκ ἔτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν· κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judaeos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quae dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἁγνίσωσιν ἑαυτούς.

55. Proximum autem erat Pascha Judaeorum; et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent a) se ipsos. a) Exod. 19, 10.

56. ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον † μετὰ ἀλλήλων, ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες· τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;

56. Quaerebant a) ergo Jesum; et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices et Pharisaei mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. a) cf. c. 7, 11.

57. † δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐντολήν, ἵνα, ἐάν τις γνῷ, πῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

CAP. XII.

1. Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

1. a) Jesus ergo ante sex dies Paschae venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. a) v. 1—8. Matth. 26, 6—13. Marc. 14, 3—9.

2. ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν † ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.

2. Fecerunt autem ei coenam ibi; et Martha a) ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. a) Luc. 10, 38. sqq.

3. ἡ οὖν Μαρία, λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit a) pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti. a) Luc. 7, 46. sqq.

4. λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus,

---

v. 56. Ed. omn. Er. μετ'. — v. 57. Ed. omn. Er. ἐδεδώκεισαν. — v. 2. St. συνανακειμένων αὐτῷ.

Digitized by Google

αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι·

5. διατί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;

6. εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

7. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.

8. τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

9. Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

10. ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν·

11. ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

12. τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες, ὅτι ἔρχεται † ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἰερουσόλυμα,

13. ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς † ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον· ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου †, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

14. εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτὸ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον·

15. μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών· ἰδοὺ, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.

Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non vaeniit trecentis denariis, et datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea, quae mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam! ut in diem sepulturae meae servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis [1]) vobiscum; me autem non semper habetis [1]).

9. Cognovit ergo turba multa ex Judaeis, quia illic est; et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit [a]) a mortuis.

a) cf. c. 11, 43. sq.

10. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum, ut et Lazarum interficerent;

11. quia multi propter illum abibant ex Judaeis, et credebant in Jesum.

12. [a]) In crastinum autem turba multa, quae venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Jerosolymam,

a) v. 12—15. Matth. 21, 1—11. Marc. 11, 1—10. Luc. 19, 29—38.

13. acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna! benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israel!

14. Et invenit Jesus asellum, et sedit super eum, sicut scriptum est:

15. „Noli timere, filia Sion! ecce, „rex tuus venit sedens super pullum „asinae [a]).“

a) Zach. 9, 9.

---

v. 12. ὁ omitt. Mt. — v. 13. Mt. ἀπαντησιν. — " C. et Mt. omitt. ὁ.

1) 1590. habebitis.

Digitized by Google

16. ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη † ὁ ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

16. Haec non cognoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo; et haec fecerunt ei.

17. ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος, ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, † ὅτε τὸν λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis.

18. διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι † ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum.

19. οἱ οὖν φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· θεωρεῖτε, ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

19. Pharisaei ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus? Ecce! mundus totus post eum abiit.

20. ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ.

20. Erant autem quidam Gentiles a), ex his qui ascenderant, ut adorarent in die festo. a) cf. c. 7, 35. Act. 17, 4.

21. οἵτοι οὖν προσῆλθον φιλίππῳ, τῷ ἀπὸ βηθσαϊδὰ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, θέλομεν τὸν ἰησοῦν ἰδεῖν.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogabant eum, dicentes: Domine! volumus Jesum videre.

22. ἔρχεται φίλιππος, καὶ λέγει τῷ ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν ἀνδρέας καὶ φίλιππος λέγουσι τῷ ἰησοῦ.

22. Venit Philippus et dicit Andreae: Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu.

23. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur a) Filius hominis. a) cf. c. 17, 1. Phil. 2, 9. sqq.

24. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit,

25. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum a) fructum affert. Qui amat b) animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam. a) cf. v. 32. b) Matth. 10, 39.

26. ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi sum ego, illic et mini-

---

v. 16. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. omitt. ὁ. — v. 17. Gb. ὅτι. — v. 18. C. St. et Mt. ἤκουσε.

Digitized by Google

ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· † καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

27. νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω· πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

28. πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

29. ὁ οὖν ὄχλος, ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε, βροντὴν γεγονέναι. ἄλλοι ἔλεγον· ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.

30. ἀπεκρίθη † ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν· οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.

31. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου † τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω.

32. κἀγώ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.

33. τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν † ἀποθνήσκειν.

34. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· † δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

35. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς † μεθ' ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει.

36. ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

37. τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν·

ster meus erit; si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc [a] anima mea turbata est! Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora! Sed propterea veni in horam hanc. a) Matth. 26, 38. Luc. 12, 50.

28. Pater, clarifica nomen tuum! Venit [a] ergo vox de coelo [1]): Et clarificavi, et iterum clarificabo. a) Matth. 3, 17. Joh. 5, 32.

29. Turba ergo quae stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum! Alii [2]) dicebant: Angelus ei locutus est!

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me haec vox venit, sed propter vos.

31. Nunc judicium [a] est mundi; nunc princeps [b] hujus mundi ejicietur foras. a) cf. c. 3, 18. b) Luc. 10, 18. Joh. 16, 11.

32. Et ego si exaltatus [a] fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. a) cf. c. 3, 14. sqq. 8, 28. 11, 51. 52.

33. (Hoc autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege [a]), quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis? [3]) Quis est iste Filius hominis? a) 2 Reg. 7, 13. Ps. 109, 4.

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate [a]), dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat. a) cf. v. 46. 8, 12.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum;

---

v. 26. καὶ omitt. Gb. — v. 30. C. omitt. ὁ. — v. 31. C. omitt. τουτου. — v. 33. Ed. 1. 2. Er. ἀποθνησκειν. — v. 34. Gb. ὁτι δει. — v. 35. Gb. ἐν ὑμιν.

1) 1590. add. dicens. 2) 1590. add. autem. 3) 1590. et quis.

Digitized by Google

38. ἵνα ὁ λόγος ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ † ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;

38. ut sermo Isaiae Prophetae [1]) impleretur, quem dixit: „Domine, quis „credidit auditui nostro? et brachium „Domini cui revelatum est [a])?" Jes. 53, 1.

39. διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν ἡσαΐας·

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτούς.

40. „Excaecavit oculos eorum, et „induravit cor eorum; ut non videant „oculis, et non intelligant corde, et „convertantur, et sanem eos [a])."

a) Jes. 6, 9. 10.

41. ταῦτα εἶπεν ἡσαΐας, ὅτε † εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

41. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι † γένωνται.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed [a]) propter Pharisaeos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

a) cf. c. 3, 2. 7, 13. 19, 38.

43. ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπεν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed [a]) in eum, qui misit me. a) cf. c. 5, 36. sqq.

45. καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

45. Et qui videt [a]) me, videt eum, qui misit me. a) cf. c. 14, 9.

46. ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ † μείνῃ.

46. Ego lux in mundum veni; ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. καὶ ἐάν τίς με ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

47. Et si quis [a]) audierit verba mea, et non custodierit; ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. a) cf. c. 3, 17. sqq.

48. ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά με, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet, qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

49. ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτός

49. Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse [a])

---

v. 38. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — v. 40. Mt. ἰασομαι. — v. 41. Ed. omn. Er. ἰδε. — v. 42. Ed. omn. Er. γινωνται. — v. 46. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. μενῃ. Ed. 5. Er. μεινῃ.

1) 1590. omitt. Prophetae.

Digitized by Google

μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω.

50. καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατὴρ, † οὕτως λαλῶ.

mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar. a) cf. c. 8, 26.

50. Et scio, quia mandatum ejus vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

Cap. XIII.

1. Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς·

2. καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἰούδα σίμωνος ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῶ·

3. εἰδὼς ὁ ἰησοῦς, ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

4. ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια· καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν.

5. εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας † τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος.

6. ἔρχεται οὖν πρὸς σίμωνα πέτρον· καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;

7. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὃ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα.

8. λέγει αὐτῷ πέτρος· οὐ μὴ † νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐὰν μὴ νίψω σε, † οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

9. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν.

1. Ante diem festum Paschae, sciens a) Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. a) Matth. 26, 2.

2. Et coena facta, cum a) diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotae 1); a) Luc. 22, 3.

3. sciens, quia omnia a) dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit et ad Deum vadit; a) Matth. 28, 18. Joh. 17, 2.

4. surgit a coena, et ponit vestimenta sua; et cum accepisset linteum, praecinxit se;

5. deinde mittit 2) aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo, quo erat praecinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum; et dicit ei Petrus: Domine! tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum! Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine! non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.

---

v. 50. St. Mt. et Gb. ἐτω. — v. 5. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. των. — v. 8. Ed. 1. Er. νιψεις. — C. οὐχ.

1) 1590. Iscariotis. 2) 1590. misit.

Digitized by Google

10. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὁ λελουμένος οὐκ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.

11. ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν· οὐχὶ πάντες καθαροί ἐστε.

12. ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· γινώσκετε, τί πεποίηκα ὑμῖν;

13. ὑμεῖς φωνεῖτέ με· † ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.

14. εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

15. ὑπόδειγμα γὰρ † ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς † ποιῆτε.

16. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

17. εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

18. οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα, οὓς ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.

19. ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε, ὅτι ἐγώ εἰμι.

20. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ λαμβάνων, ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν † πέμψαντά με.

21. ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρη-

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, [1]) sed est mundus totus. Et vos mundi estis [a]), sed non omnes. a) cf. c. 15, 3.

11. Sciebat enim, quisnam esset, qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, [2]) et accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me Magister, et Domine; et bene dicitis; sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister; et vos [a]) debetis alter alterius lavare pedes. a) Luc. 22, 26. sqq.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut [a]) quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciātis. a) Matth. 20, 26. sqq.

16. Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo; neque apostolus major est eo, qui misit illum.

17. Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico; ego scio, quos elegerim, sed ut adimpleatur Scriptura; „Qui manducat mecum „panem, levabit contra me calcaneum „suum [a])." a) Ps. 40, 10. Act. 1, 26.

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. Amen [a]), amen dico vobis: Qui accipit, si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. a) Matth. 10, 40.

21. [a]) Cum haec dixisset Jesus, turbatus est spiritu; et protestatus est,

---

v. 13. Mt. ὁ κυριος και ὁ διδασκαλος. — v. 15. C. δεδωκα. — "Ed. omn. Er. ποιειτε. — v. 20. Ed. omn. Er. αποστειλαντα με.

1) 1590. et est. 2) 1590. accepit vestimenta sua: et cum.

Digitized by Google

σε, καὶ εἶπεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

22. ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, ἀπορούμενοι, περὶ τίνος λέγει.

23. ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς †τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς.

24. νεύει οὖν τούτῳ σίμων πέτρος, πυθέσθαι, τίς ἂν εἴη, περὶ οὗ λέγει.

25. ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος † ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ· κύριε, τίς ἐστιν;

26. ἀποκρίνεται ὁ ἰησοῦς· ἐκεῖνός ἐστιν, ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν ἰούδᾳ σίμωνος, ἰσκαριώτῃ.

27. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον.

28. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων, πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ.

29. τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀγόρασον, ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ.

30. λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν· ἦν δὲ νύξ †.

31. ὅτε οὖν ἐξῆλθε, λέγει ὁ ἰησοῦς· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

32. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

33. τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς ἰουδαίοις· ὅτι, ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

et dixit: Amen, amen dico vobis: Quia unus [b] ex vobis tradet me!

a) v. 21—30. Matth. 26, 20—26. b) cf. c. 6, 65.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, haesitantes, de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem [a] diligebat Jesus. a) c. 19, 26. 20, 2. 21, 7. 20.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judae Simonis Iscariotae [1]).

27. Et post buccellam, introivit [a] in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius! a) cf. v. 2. Luc. 22, 3

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium, ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia [a] loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quae opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret. a) cf. c. 12, 6.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo; erat autem nox.

31. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus [a] clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum. a) c. 17, 5. 6.

33. Filioli! adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me; et sicut dixi [a] Judaeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. a) c. 7, 34. 8, 22.

---

v. 23. Gb. ἐκ των. — v. 25. Mt. ἐκεινος οὑτως. — v. 30. Gb. finit vers. 30. cum νυξ, et incipit vers. 31. cum ὁτε ἐξηλθε, λεγει κ. τ. λ. C. et Mt. fin. v. 30. cum ἠν δε νυξ, ὁτε ἐξηλθε, et incip. v. 31. cum λεγει κ. τ. λ.

1) 1590. Iscariotis.

Digitized by Google

34. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

34. Mandatum a) novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. a) c. 15, 12. 17.

35. ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε † ἐν ἀλλήλοις.

35. In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος· κύριε, πᾶ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅπου † ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί † μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine! quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris a) autem postea. a) cf. c. 21, 18.

37. λέγει αὐτῷ † πέτρος· κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχήν μου ὑπέρ σου θήσω.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam a) meam pro te ponam. a) Matth. 26, 33. sqq.

38. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τὴν ψυχήν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· οὐ μὴ ἀλέκτωρ † φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non a) cantabit gallus, donec ter me neges. a) Marc. 14, 30. 72.

CAP. XIV.

1. † Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.

1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν· πορεύομαι, ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

2. In domo Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus, dixissem vobis; quia vado parare vobis locum.

3. καὶ ἐὰν πορευθῶ, † καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν· ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε.

3. Et si abiero, et praeparavero vobis locum; iterum venio, et accipiam vos ad mé ipsum, ut a), ubi sum ego, et vos sitis. a) c. 12, 26.

4. καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.

4. Et, quo a) ego vado, scitis, et viam scitis. a) c. 13, 1. 33. 36.

5. λέγει αὐτῷ θωμᾶς· κύριε, οὐκ οἴδαμεν, ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;

5. Dicit ei Thomas: Domine! nescimus, quo vadis; et quomodo possumus viam scire?

6. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

6. Dicit ei Jesus: Ego a) sum via, et 1) veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. a) c. 1, 4. 17. 10, 9.

---

v. 35. Ed. 1. Er. ἔχετε. — v. 36. Ed. 1. 2. Er. St. omitt. ἐγω. — C. με. — v. 37. Ed. omn. Er. St. ὁ πετρος. — v. 38. C. et Mt. φωνησῃ. — v. 1. C. Gb. et Mt. omitt. και ειπε τοις μαθηταις αυτου. — v. 3. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. και εαν πορευθω, ετοιμασαω. Ed. 1. Er. et Mt. και εαν πορευθω, ετοιμασω.

1) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

7. εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν, καὶ ἑωράκατε αὐτόν.

8. λέγει αὐτῷ φίλιππος· κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.

9. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με; † φίλιππε, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις· δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;

10. οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.

11. πιστεύετέ μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν †, εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι.

12. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει· καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι.

13. καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω· ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ.

14. ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω.

15. ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.

16. καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα·

17. τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν † μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

18. οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum, et vidistis a) eum.

a) cf. v. 9.

8. Dicit ei Philippus: Dómine! ostende nobis Patrem, et sufficit nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum; et non cognovistis me? Philippe! qui videt a) me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? a) c. 8, 19. Hebr. 1, 3.

10. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a me ipso non loquor; pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est?

12. Alioquin propter a) opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis: Qui credit b) in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet; quia ego ad Patrem vado. a) c. 5, 36.
b) Matth. 21, 21. Marc. 16, 17.

13. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio.

14. Si quid a) petieritis me in nomine meo, hoc faciam. a) c. 15, 7. 16, 23.

15. Si diligitis a) me, mandata mea servate. a) v 21. 23. 15, 10. 1 Joh. 2, 5. 5, 3.

16. Et ego rogabo Patrem, et alium a) Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,

a) v. 26. 15, 26. 16, 7. 13. Luc. 24, 49.

17. spiritum veritatis, quem a) mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum; quia apud vos manebit, et in vobis erit. a) 1 Cor. 2, 14.

18. Non a) relinquam vos orphanos; veniam ad vos. a) Matth. 28, 20.

---

v. 9. Gb. et Mt. interpunguntˑ *ἐκ ἐγνωκας με, φιλιππε;* — v. 11. *ἐστιν* omitt. St. Gb. et Mt. — v. 17. Ed. 3. Er. *μενῃ*.

Digitized by Google

19. ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἔτι θεωρεῖ· ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

19. Adhuc modicum! et mundus me jam non videt. Vos autem a) videtis me; quia ego vivo, et vos vivetis b).

a) c. 16, 16. 22. b) c. 10, 28. Eph. 1, 22.

20. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν.

20. In illo die vos cognoscetis, quia a) ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. a) c. 10, 38.

21. ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.

21. Qui habet a) mandata mea et servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. a) cf. v. 15.

22. λέγει αὐτῷ Ἰούδας· οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης· κύριε, † καὶ τί γέγονεν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;

22. Dicit ei Judas a), non ille Iscariotes: Domine! quid factum est; quia b) manifestaturus es nobis te ipsum, et non mundo? a) Act. 1, 13. Jud. 1. b) v. 19. Act. 10. 41.

23. ἀπεκρίθη † Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

23. Respondit Jesus, et dixit ei: Si quis a) diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum b) veniemus, et mansionem apud eum faciemus; a) cf. v. 15. b) v. 20. 21.

24. ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος, ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός.

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus; sed ejus, qui misit me, Patris.

25. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων.

25. Haec locutus sum vobis, apud vos manens;

26. ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα, † ἃ εἶπον ὑμῖν.

26. Paraclitus a) autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis. a) v. 16.

27. εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω.

27. Pacem a) relinquo vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. a) c. 16, 33. Rom. 14, 17. Phil. 4, 7.

28. ἠκούσατε, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν, ὅτι † εἶπον· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ † μου μείζων μού ἐστι.

28. Audistis a), quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. a) v. 3. 18.

v. 22. *και* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 23. Ed. omn. Er. *ὁ ἰησους.* — v. 26. Ed. omn. Er. *ὁσα.* — v. 28. *εἰπον* omitt. Gb. — *μου* omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

29. καὶ νῦν εἴρηκα ὑμῖν, πρὶν γενέσθαι, ἵνα, ὅταν γένηται, πιστεύσητε.

30. οὐκ ἔτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου † ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

31. ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος, ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατὴρ, οὕτως ποιῶ. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

29. Et nunc dixi vobis, prius, quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum; venit enim princeps [a] mundi hujus, et in me non habet quidquam.

a) c. 12, 31. Luc. 22, 53.

31. Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, et sicut [a] mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc! a) c. 10, 18.

Cap. XV.

1. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι.

2. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ, μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ.

3. ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν.

4. μείνατε ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.

5. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

6. ἐὰν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα, καὶ ἐξηράνθη· καὶ συνάγουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς † πῦρ βάλλουσι, καὶ καίεται.

7. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ, καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

8. ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε· καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί.

9. καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατὴρ,

1. Ego sum vitis vera; et Pater meus agricola est.

2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet [a] eum; et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat [b]. a) Matth. 7, 19. b) Matth. 13, 12.

3. Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

4. Manete in me; et ego in vobis! Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil [a] potestis facere. a) 2 Cor. 3, 5.

6. Si quis in me non manserit; mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet [a]. a) Matth. 3, 10.

7. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis [a]. a) c. 14, 14.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego

---

v. 30. Ed. omn. Er. κοσμου τουτου. — v. 6. C. et Mt. add. το.

Digitized by Google

κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

10. ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου· καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

11. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

12. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.

13. μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

14. ὑμεῖς φίλοι μού ἐστε, ἐὰν ποιῆτε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

15. οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε, τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.

16. οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ· ἵνα, ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῷ ὑμῖν.

17. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

18. εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε, ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.

19. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

20. μνημονεύετε τοῦ λόγου, οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.

dilexi vos. Manete in dilectione mea!

10. Si praecepta mea servaveritis, manebitis a) in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in ejus dilectione. a) c. 14, 15.

11. Haec locutus sum vobis; ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur a). a) c. 16, 33.

12. Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem a), sicut dilexi vos. a) c. 13, 34.

13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis a) suis. a) c 5, 16. 10, 11. 1 Joh. 3, 16.

14. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos a); quia servus nescit, quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos; quia omnia, quaecumque audivi a Patre meo, nota b) feci vobis. a) Rom. 8, 15. b) Matth. 13, 11.

16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat; ut, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det a) vobis. a) c. 14, 13.

17. Haec mando vobis, ut diligatis invicem.

18. Si mundus vos odit, scitote! quia me priorem vobis odio habuit a). a) c. 7, 7. Matth. 5, 11. 12.

19. Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit a) vos mundus. a) c. 17, 14.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis a); non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. a) c. 13, 16.

Digitized by Google

21. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἴδασι τὸν πέμψαντά με.

21. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt a) eum, qui misit me. a) c. 16, 3. 1 Cor. 2, 8.

22. εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχοσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

22. Si non venissem, et locutus [1]) fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo a). a) Matth. 11, 23.

23. ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.

23. Qui me odit, et Patrem meum odit a). a) 1 Joh. 5, 10.

24. εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχοσαν· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.

24. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum a). a) c. 10, 37–39.

25. ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν· ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: „Quia odio habuerunt me gratis a)." a) Ps. 68, 5.

26. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

26. Cum autem venerit Paraclitus a), quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; a) c. 14, 16.

27. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

27. et vos testimonium perhibebitis a), quia ab initio mecum estis. a) Act. 5, 32.

Cap. XVI.

1. Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε.

1. Haec a) locutus sum vobis, ut non scandalizemini b). a) c. 15, 18–25. b) c. 15, 19.

2. ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ, λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.

2. Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis, qui interfecit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo a). a) Act. 6, 11. sqq.

3. καὶ ταῦτα ποιήσουσιν †, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμέ.

3. Et haec facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4. ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

4. Sed haec locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini a), quia ego dixi vobis. a) c. 15, 19.

5. νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμ-

5. Haec autem vobis ab initio non

---

v. 3. Ed. 1. 2. Er. add. ἡμιν. Ed. 3. 4. 5. Er. St. ὑμιν.

1) 1590. add. non.

Digitized by Google

ψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις;

6. ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

7. ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ † μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

8. καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως.

9. περὶ ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ·

10. περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα μου ὑπάγω, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με·

11. περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

12. ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι.

13. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ', ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

14. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

15. πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, ἐμά ἐστι. διὰ τοῦτο εἶπον· ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ † λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

16. μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με· ὅτι † ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα.

17. εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· τί ἐστι τοῦτο, ὃ λέγει † ἡμῖν· μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθέ με· καὶ· ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;

dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me; et nemo ex vobis interrogat me: Quo vadis?

6. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis; expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paraclitus a) non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.

a) c. 7, 39. Act. 2, 33.

8. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de justitia a), et de judicio.

a) Rom. 8, 33.

9. De peccato quidem; quia non crediderunt in me;

10. de justitia vero; quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me;

11. de judicio autem; quia princeps hujus mundi a) jam judicatus est.

a) c. 12, 31.

12. Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo a).

a) 1 Cor. 3, 2.

13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso; sed quaecumque audiet a), loquetur, et quae ventura sunt, annunciabit vobis.

a) 1 Cor. 2, 10.

14. Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, et annunciabit vobis.

15. Omnia, quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: Quia de meo accipiet, et annunciabit vobis.

16. Modicum, et jam non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me; quia vado ad Patrem a).

a) v. 19. 28.

17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me; et, quia vado ad Patrem?

---

v. 7. C. et Mt. add. ἐγω. — v. 15. Ed. omn. Er. ληψεται. — v. 16. Ed. 3. 4. 5. Er. St. ὁτι ἐγω. — v. 17. Ed. 3. 4. Er. ὑμιν.

Digitized by Google

18. ἔλεγον οὖν· τοῦτο τί ἐστιν, ὃ λέγει, τὸ μικρόν; οὐκ οἴδαμεν, τί λαλεῖ.

19. ἔγνω † οὖν ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἤθελον αὐτὸν † ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον· μικρόν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρόν, καὶ ὄψεσθέ με;

20. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.

21. ἡ γυνὴ ὅταν † τίκτῃ, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς. ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη † ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

22. καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν.

23. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅτι, ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.

24. ἕως ἄρτι οὐκ ᾐτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη.

25. ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· † ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν.

26. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε· καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν.

27. αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε, ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον.

28. ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ

18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi, Modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me.

20. Amen, amen dico vobis: Quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium a). a) Luc. 22, 28–30.

21. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum a). a) c. 12, 24.

22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum; et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis a)! ut gaudium vestrum sit plenum. a) c. 15, 7.

25. Haec in proverbiis a) locutus sum vobis; venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annunciabo vobis. a) v. 12.

26. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis;

27. ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi.

28. Exivi a) a Patre, et veni in mun-

v. 19. οὖν omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. ἐρωτησαι. — v. 21. Ed. 1. 2. Er. τικτει. — " Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 25. ἀλλ' add. C. St. et Mt.

Digitized by Google

ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

29. λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἴδε, νῦν παῤῥησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.

30. νῦν οἴδαμεν, ὅτι οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις, ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ πιστεύομεν, ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες.

31. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἄρτι πιστεύετε;

32. ἰδοὺ, ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε, ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστι.

33. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔχετε. ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

dum; iterum relinquo mundum, et vado b) ad Patrem. a) c. 8, 42. b) c. 6, 63.

29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce! nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis.

30. Nunc scimus, quia scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget; in hoc credimus, quia a Deo existi.

31. Respondit eis Jesus: Modo creditis?

32. Ecce! venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquatis a); et non sum solus b), quia Pater mecum est. a) Marc. 14, 50. b) c. 8, 29.

33. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem a) habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum. a) c. 14, 27.

Cap. XVII.

1. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπε· πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα. δόξασόν σε τὸν υἱὸν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σε δοξάσῃ σε.

2. καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, † δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

3. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας, ἰησοῦν χριστόν.

4. ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω.

5. καὶ νῦν δόξασόν με σὺ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ, ᾗ εἶχον, πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι, παρὰ σοί.

1. Haec locutus est Jesus; et sublevatis oculis in coelum, dixit: Pater! venit hora, clarifica a) filium tuum, ut filius tuus clarificet b) te. a) v. 5. b) v. 4.

2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis a), ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. a) Matth. 11, 27.

3. Haec est autem vita aeterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, et quem misisti, Jesum Christum a). a) 1 Cor. 8, 4–6.

4. Ego te clarificavi super terram; opus a) consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam; a) v. 6.

5. et nunc clarifica me, tu, Pater! apud temetipsum, claritate, quam habui 1) priusquam mundus esset, apud te a). a) v. 24. c. 6, 63.

---

v. 2. C. Ed. 4. Er. Mt. δωσει.

1) 1590. priùs, quam mundus fieret.

Digitized by Google

6. ἐφανέρωσά σε τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας· καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo a). Tui erant b), et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt.

a) c. 1, 18.
b) c. 8, 47.

7. νῦν ἔγνωκαν, ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ εἰσιν.

7. Nunc cognoverunt a), quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt;

a) c. 16, 30.

8. ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς, ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

8. quia verba, quae dedisti mihi, dedi eis; et ipsi acceperunt, et cognoverunt vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me misisti.

9. ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ. οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι. Ps 28.

9. Ego pro eis rogo; non pro mundo a) rogo, sed pro his, quos dedisti mihi; quia tui sunt.

a) c. 16, 8.

10. καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

10. Et mea omnia, tua sunt, et tua, mea sunt; et clarificatus sum in eis.

11. καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, καὶ ἐγὼ πρός σε ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, † ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς † ἡμεῖς.

11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte! serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum a), sicut et nos.

a) v. 21. c. 10, 30.

12. ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. οὓς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.

12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, [1]) custodivi; et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis a), ut Scriptura impleatur.

a) c. 13, 18.

13. νῦν δὲ πρός σε ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν, τὴν ἐμὴν, πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

13. Nunc autem ad te venio; et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit a), quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo.

a) c. 15, 19.

15. οὐκ ἐρωτῶ, ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ.

15. Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo a).

a) v. 11.

16. ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.

16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo.

---

v. 11. Ed. omn. Er. St. οὓς. — [1]) Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμοῦς.

1) 1590. add. ego.

Digitized by Google

17. ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· ὁ λόγος, ὁ σὸς, ἀλήθειά ἐστι.

17. Sanctifica eos in veritate! Sermo tuus veritas est.

18. καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.

18. Sicut tu me misisti in mundum, [1]) et ego misi eos [a]) in mundum.

a) Matth. 28, 19.

19. καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

19. Et pro eis ego sanctifico me ipsum; ut sint et ipsi sanctificati in veritate [a]).

a) 1 Cor. 1, 30.

20. Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν † πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ·

20. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui crediturі sunt per verbum eorum in me;

21. ἵνα πάντες ἓν ὦσι· καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

21. ut omnes unam sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus, quia tu me misisti.

22. καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν,

22. Et ego claritatem, quam [2]) dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut et nos unum sumus [a]).

a) v. 11.

23. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί· ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς ἕν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας.

23. Ego in eis, et tu in me; ut sint consummati in unum; et cognoscat mundus, quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.

24. πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω, ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ· ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν † ἔδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, et illi sint mecum [a]); ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi [b]).

a) c. 12, 26. 14, 3. b) v. 5.

25. πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω· ἐγὼ δέ σε ἔγνων, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας.

25. Pater juste! mundus te non cognovit [a]); ego autem te cognovi; et hi cognoverunt [b]), quia tu me misisti.

a) c. 8, 19. b) v. 8.

26. καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾖ, κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

26. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam; ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis [a]) sit, et ego in ipsis.

a) c. 15, 9.

Cap. XVIII.

1. Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάῤῥου † τῶν κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος,

1. Haec cum dixisset Jesus [a]), egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem

v. 20. Ed. omn. Er. St. πιστευοντων. — v. 24. C. δεδωκας. — v. 1. Gb. τω κεδρων.

1) 1590. ita et ego. 2) 1590. add. tu.

Digitized by Google

εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

2. ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

3. ὁ οὖν Ἰούδας, λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.

4. Ἰησοῦς οὖν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ᾽ αὐτὸν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς· τίνα ζητεῖτε;

5. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν, τὸν ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι. εἱστήκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, μετ᾽ αὐτῶν.

6. ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι ἐγώ εἰμι· ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί.

7. πάλιν οὖν αὐτὸς ἐπηρώτησε· τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον· Ἰησοῦν, τὸν ναζωραῖον.

8. ἀπεκρίθη † Ἰησοῦς· εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν.

9. ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν· ὅτι, οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.

10. σίμων οὖν πέτρος, ἔχων μάχαιραν, † εἵλκυσεν αὐτὴν, καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ μάλχος.

11. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ πέτρῳ· βάλε τὴν μάχαιραν † εἰς τὴν θήκην. τὸ ποτήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατὴρ, οὐ μὴ πίω αὐτό;

12. ἡ οὖν σπεῖρα, καὶ ὁ χιλίαρχος,

introivit ipse, et discipuli ejus.

a) Matth. 26, 36. Marc. 14, 32. Luc. 22, 39.

2. a) Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum; quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis b). a) v. 2—11. Matth. 26, 47—56. Marc. 14, 43—52. Luc. 22, 47—55. b) Luc. 21, 37.

3. Judas ergo cum accepisset cohortem, et a Pontificibus et Pharisaeis ministros, venit illuc cum laternis et facibus, et armis.

4. Jesus itaque sciens a) omnia, quae ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quaeritis?

a) c. 2, 24. 25. 6, 65.

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum; abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram.

7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quaeritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quaeritis, sinite hos abire;

9. ut impleretur sermo, quem dixit: Quia, „quos dedisti mihi, non perdi„di ex eis quemquam a).“ a) c. 17, 12.

10. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, et percussit pontificis servum, et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam! Calicem, quem dedit mihi Pater, non [1]) bibam illum a)? a) c. 10, 18. Matth. 26, 42.

12. a) Cohors ergo et tribunus, et

v. 8. Ed. omn. Er. ὁ Ἰησους. — v. 11. Ed. 1. 2. 4. 5. Er. St. add. σε.

v. 10. Ed. omn. Er. ἤλκυσεν. —

1) 1590. non vis, ut bibam.

Digitized by Google

καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν.

13. καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου.

14. ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι συμφέρει, ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

15. ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος καὶ † ὁ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως.

16. ὁ δὲ Πέτρος † εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγε τὸν Πέτρον.

17. λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέτρῳ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος· οὐκ εἰμί.

18. εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται, ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος.

19. ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.

20. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐγὼ παῤῥησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ. ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν † τῇ συναγωγῇ, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου † πάντες οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν † κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν.

21. τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε, οὗτοι οἴδασιν, ἃ εἶπον ἐγώ.

22. ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς

ministri Judaeorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; a) v. 12–14. Matth. 26, 57. sqq. Marc. 14, 53. sqq. Luc. 22, 54. sqq.

13. et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim socer Caiphae, qui erat pontifex anni illius.

14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judaeis: Quia expedit unum hominem mori pro populo a).

a) c. 11, 50.

15. a) Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius b) discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis c).

a) v. 15–18. 25–27. Matth. 26, 69–75. Marc. 14, 66. sqq. Luc. 22, 56. sqq. b) c. 20, 2. sqq. c) v. 24.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum.

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18. Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus.

20. Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Judaei conveniunt; et in occulto locutus sum nihil a). a) Luc. 4, 15.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sim ipsis; ecce! hi sciunt, quae dixerim ego.

22. Haec autem cum dixisset, u-

v. 15. Ed. omn. Er. omitt. ὁ. — v. 16. Ed. omn. Er. ἑστηκει. — v. 20. τῇ omitt. Mt. Gb. — † C. et Mt. παντοτε. — †† Mt. add. τῳ.

Digitized by Google

τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς ἔδωκε ῥάπισμα τῷ ἰησοῦ, εἰπών· οὕτως ἀποκρίνῃ τῷ ἀρχιερεῖ;

23. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

24. ἀπέστειλεν οὖν αὐτὸν ὁ ἄννας δεδεμένον πρὸς καϊάφαν, τὸν ἀρχιερέα.

25. ἦν δὲ σίμων πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος. εἶπον οὖν αὐτῷ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρνήσατο † ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν· οὐκ εἰμί.

26. λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενὴς ὢν, οὗ ἀπέκοψε πέτρος τὸ ὠτίον· οὐκ ἐγώ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;

27. πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ πέτρος· καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

28. ἄγουσιν οὖν τὸν ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ † πρωΐ· καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.

29. ἐξῆλθεν οὖν ὁ πιλάτος πρὸς αὐτοὺς †, καὶ εἶπε· τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;

30. ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ· εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.

31. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ πιλάτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι· ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν, ἀποκτεῖναι οὐδένα.

32. (ἵνα ὁ λόγος τοῦ ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.)

33. εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ πιλάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων;

nus assistens ministrorum dedit alapam a) Jesu, dicens: Sic respondes pontifici? a) Act. 23, 2. 3.

23. Respondit ei Jesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me caedis a)? a) 1 Petr. 2, 23.

24. Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.

25. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit: Non sum.

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus; et statim gallus cantavit a). a) c. 13, 38.

28. Adducunt ergo Jesum a Caipha in praetorium. Erat autem mane; et ipsi non introierunt in praetorium a), ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. a) Matth. 27, 2.

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30. Responderunt, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram a) judicate eum. Dixerunt ergo ei Judaei: Nobis non licet interficere quemquam; a) Act. 18, 14. 15.

32. ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans, qua morte esset moriturus a). a) c. 12, 32.

33. a) Introivit ergo iterum in praetorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei: Tu es rex Judaeorum? a) v. 33–19, 16. Matth. 27, 11–31. Marc. 15, 2–20. Luc. 23, 1–25.

---

v. 25. C. et Mt. add. ἐν. — v. 28. Ed. omn. Er. St. πρωΐα. — v. 29. Ed. omn. Er. add. ἔξω.

Digitized by Google

34. ἀπεκρίθη † αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ;

34. Respondit Jesus: A temetipso hoc dicis? an alii dixerunt tibi de me?

35. ἀπεκρίθη ὁ πιλάτος· μήτι ἐγὼ ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος, τὸ σὸν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί. τί ἐποίησας;

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Judaeus sum? Gens tua et pontifices [1]) tradiderunt te mihi; quid fecisti?

36. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· ἡ βασιλεία, ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία, ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν, οἱ ἐμοὶ, ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία, ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.

36. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo [a]) esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judaeis; nunc autem regnum meum non est hinc. a) c. 6, 15. Luc. 22, 25. sq.

37. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ πιλάτος· οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη † ὁ ἰησοῦς· σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego [a]). Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam. a) 1 Cor. 15, 25.

38. λέγει αὐτῷ ὁ πιλάτος· τί ἐστιν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judaeos, et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam [a])! c) c. 19, 4 6.

39. ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· βούλεσθε οὖν, ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;

39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha; vultis ergo dimittam vobis regem Judaeorum?

40. ἐκραύγασαν οὖν † πάλιν πάντες, λέγοντες· μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν βαραββᾶν. ἦν δὲ ὁ βαραββᾶς λῃστής.

40. Clamaverunt [2]) ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam! Erat autem Barabbas latro.

Cap. XIX.

1. Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ πιλάτος τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐμαστίγωσε.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit [a]). a) Matth. 27, 26.

2. καὶ οἱ στρατιῶται, πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν,

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus; et veste purpurea circumdederunt eum.

---

v. 34. Ed. omn. Er. omitt. αὐτῳ. — v. 36. Ed. omn. Er. St. add. ὁ. — v. 37. Mt. omitt. ὁ. — v. 40. C. omitt. παλιν.

1) 1590. add. tui. 2) 1590. omitt. ergo.

Digitized by Google

3. καὶ ἔλεγον· χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων· καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥαπίσματα.

4. ἐξῆλθεν † οὖν πάλιν ἔξω ὁ πιλάτος, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε, ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω.

5. ἐξῆλθεν οὖν ὁ ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον, καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ λέγει αὐτοῖς· † ἴδε, ὁ ἄνθρωπος.

6. ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν, λέγοντες· σταύρωσον, σταύρωσον † αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ πιλάτος· λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.

7. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι· ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ ἐποίησεν.

8. ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη.

9. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει τῷ ἰησοῦ· πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.

10. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ πιλάτος· ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας, ὅτι ἐξουσίαν ἔχω, σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω, ἀπολῦσαί σε;

11. ἀπεκρίθη † ἰησοῦς· οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει.

12. ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ πιλάτος ἀπολῦσαι αὐτόν. οἱ δὲ ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες· ἐὰν τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ καίσαρος. πᾶς ὁ βασιλέα † ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ καίσαρι.

3. Et veniebant ad eum, et dicebant: Ave, rex Judaeorum! et dabant ei alapas a). a) Matth. 26, 67.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce! adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam invenio in eo causam.

5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam et purpureum vestimentum.) Et dicit eis: Ecce homo!

6. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite! ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judaei: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit a). a) Matth. 26, 63–66.

8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris! nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper; propterea, qui me tradidit tibi, majus peccatum habet a). a) Act. 4, 26–28.

12. Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum; Judaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris a)! Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Caesari. a) Act. 5, 29.

---

v. 4. οὖν omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. ἴδοὺ. — v. 6. Ed. omn. Er. St. omitt. αὐτον. — v. 11. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησους. — v. 12. Ed. omn. Er. St. αὐτον.

Digitized by Google

13. ὁ οὖν πιλάτος ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος εἰς τόπον, λεγόμενον λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ † γαββαθᾶ.

13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum; et sedit pro tribunali, in loco, qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη· καὶ λέγει τοῖς ἰουδαίοις· ἴδε, ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

14. Erat autem Parasceve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Judaeis: Ecce rex vester!

15. οἱ δὲ ἐκραύγασαν· ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ πιλάτος· τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς· οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ καίσαρα.

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum! Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus Regem, nisi Caesarem.

16. τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς, ἵνα σταυρωθῇ. παρέλαβον δὲ τὸν ἰησοῦν, καὶ † ἤγαγον.

16. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt.

17. καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτῷ, ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον, ὃς λέγεται ἑβραϊστὶ γολγοθᾶ·

17. a) Et bajulans sibi crucem b), exivit in eum, qui dicitur Calvariae, locum, Hebraice autem Golgatha;

a) v. 17–42. Matth. 27, 32–66. Marc. 15, 21–47. Luc. 23, 26–56. b) Jes. 53, 4. sqq.

18. ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν ἰησοῦν.

18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hinc et hinc, medium autem Jesum.

19. ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. ἦν δὲ γεγραμμένον· *ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.*

19. Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judaeorum.

20. τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν † ὁ τόπος τῆς πόλεως, ὅπου ἐσταυρώθη ὁ ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον ἑβραϊστὶ, ἑλληνιστὶ, ῥωμαϊστί.

20. Hunc ergo titulum multi Judaeorum legerunt; quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus; et erat scriptum Hebraice, Graece et Latine.

21. ἔλεγον οὖν τῷ πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἰουδαίων· μὴ γράφε· ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων· ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε· βασιλεύς εἰμι τῶν ἰουδαίων.

21. Dicebant ergo Pilato pontifices Judaeorum: Noli scribere, Rex Judaeorum; sed, quia ipse dixit: Rex sum Judaeorum.

22. ἀπεκρίθη ὁ πιλάτος· ὁ γέγραφα, γέγραφα.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi!

23. οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐ-

23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et

v. 13. C. γαβαθα. — v. 16. Ed. omn. Er. St. ἀπηγαγον. — v. 20. Ed. 1. 5. Er. St. της πολεως ὁ τοπος.

Digitized by Google

τῦ, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλε.

24. εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλες· μὴ σχίσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτῦ, τίνος ἔσαι. (ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ἡ λέγσα· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά με ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν με † ἔβαλον κλῆρον.) οἱ † μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν.

25. εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τῦ ἰησῦ ἡ μήτηρ αὐτῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτῦ, μαρία, ἡ τῦ κλωπᾶ, καὶ μαρία, ἡ μαγδαληνή.

26. ἰησῦς οὖν † ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα, ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτῦ· γύναι, † ἴδε, ὁ υἱός σε.

27. εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἰδὲ, ἡ μήτηρ σε. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν † ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια.

28. μετὰ τῦτο † εἰδὼς ὁ ἰησῦς, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσαι, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει· διψῶ.

29. σκεῦος οὖν ἔκειτο ὄξες μεστόν· οἱ δὲ, πλήσαντες σπόγγον ὄξες, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτῦ τῷ στόματι.

30. ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ ἰησῦς, εἶπε· τετέλεσαι· καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

31. † οἱ οὖν ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τῦ σταυρῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ (ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα † ἐκείνη τῦ σαββάτε), ἠρώτησαν τὸν πιλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν.

fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem), et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit; ut Scriptura impleretur, dicens: „Partiti sunt vestimenta mea sibi: et in vestem meam miserunt sortem [a]." Et milites quidem haec fecerunt.

a) Ps. 21, 19.

25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus, Maria Cleophae [a], et Maria Magdalene.

a) Luc. 24, 18.

26. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat [a], dicit matri suae: Mulier, ecce, filius tuus!

a) c. 13, 23.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce, mater tua! Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28. Postea sciens Jesus, quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura [a], dixit: Sitio!

a) Ps. 68, 22.

29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est! Et inclinato capite, tradidit spiritum.

31. Judaei ergo (quoniam Parasceve erat), ut non remanerent in cruce corpora sabbato [a] (erat enim magnus dies ille Sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur.

a) Deut. 21, 22. sq.

---

v. 24. Ed. 1. Er. ἐβαλλον. — "Ed. 1. Er. omitt. μεν. — v. 26. Ed. 1. Er. ἰδως. — "Ed. omn. Er. ἰδε. — v. 27. C. αὐτην ὁ μαθητης ἐκεινος εἰς τα ἰδια. — v. 28. Ed. 1. 2. Er. ἰδων. — v. 31. Ed. omn. Er. οἱ ὐν ἰουδαιοι, ἐπει παρασκευη ἠν, ἱνα μη μεινῃ ἐπι τε σαυρε τα σωματα ἐν τῳ σαββατῳ, ἠν γαρ μεγαλη ἡμερα ἐκεινη τυ σαββατυ, ἐρωτησαν τον πιλατον, ἱνα κατεαγωσιν αὐτων τα σκελη, και ἀρθωσιν. — "St. Mt. et Gb. ἐκεινε.

Digitized by Google

32. ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου, τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ.

32. Venerunt ergo milites; et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo.

33. ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη·

33. Ad Jesum autem cum veniassent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura,

34. ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν † λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ † εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

34. sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis, et aqua.

35. καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ † αὐτοῦ ἐστιν ἡ μαρτυρία· κἀκεῖνος οἶδεν, ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα † καὶ ὑμεῖς πιστεύσητε.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus; et ille scit, quia vera dicit; ut et vos credatis [a]. a) c. 21, 24.

36. ἐγένετο γὰρ ταῦτα, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὀστοῦν οὐ † συντριβήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

36. Facta sunt enim haec, ut Scriptura impleretur: „Os non comminue„tis ex eo [a]." a) Exod. 12, 46. Ps. 33, 21.

37. καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει· ὄψονται, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.

37. Et iterum alia Scriptura dicit: „Videbunt, in quem transfixerunt [a]." a) Zach. 12, 10.

38. μετὰ † δὲ ταῦτα ἠρώτησε τὸν πιλάτον † ὁ Ἰωσὴφ, ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, (ὢν μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων), ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν ὁ πιλᾶτος. † ἦλθεν οὖν καὶ ἦρε τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

38. Post haec autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathaea [b]) [eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judaeorum [a]], ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. a) c. 7, 13.

39. ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα † σμύρνης καὶ ἀλόης † ὡς λίτρας ἑκατόν.

39. Venit autem et Nicodemus [a], qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixturam myrrhae et aloës, quasi libras centum. a) c. 3, 2.

40. ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἔδησαν αὐτὸ † ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judaeis sepelire.

41. ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus; et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

---

v. 34. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. λογχει. — "C. et Mt. εὐθεως. — v. 35. C. et Mt. ἐστιν ἡ μαρτυρια αὐτου. — "C. et Mt. omitt. και. — v. 36. C. συντριβησεται απ' αυτου. Ed. 1. Er. συντριβησετε αὐτου. Ed. 2. Er. Gb. et Mt. συντριβησεται αὐτου. — v. 38. C. et Mt. omitt. δε. — "C. et Mt. omitt. ὁ. — "'Ed. omn. Er. omitt. ἦλθεν οὖν usque Ἰησου. — v. 39. Ed. omn. Er. μυρνης. — "Ed. omn. Er. St. et Mt. ὡσει. — v. 40. C. et Mt. add. οὖν.

b) 1590. Arimathia.

Digitized by Google

42. ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν ἰησοῦν.

42. Ibi ergo propter Parasceven Judaeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

Cap. XX.

1. Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωΐ, † σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου.

1. a) Una autem Sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, et vidit lapidem sublatum a monumento.

a) v. 1—18. Matth. 28, 1—15. Marc. 16, 1—14. Luc. 24, 1—12.

2. τρέχει οὖν, καὶ ἔρχεται πρὸς σίμωνα πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς· ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἴδαμεν, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum et ad alium discipulum, quem amabat Jesus a), et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus, ubi posuerunt eum. a) c. 13, 23.

3. ἐξῆλθεν οὖν ὁ πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum.

4. ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ· καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ πέτρου, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον.

4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecucurrit citius Petro, et venit primus ad monumentum.

5. καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια· οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.

5. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. ἔρχεται οὖν σίμων πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα,

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introivit in monumentum, et vidit linteamina posita,

7. καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἕνα τόπον.

7. et sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8. τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν.

8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum; et vidit, et credidit a).

a) Luc. 24, 25.

9. οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

9. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere.

10. ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί.

10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11. μαρία δὲ εἱστήκει πρὸς τῷ μνη-

11. Maria autem stabat ad monu-

v. 1. Ed. omn. Er. σκοτειας.

Digitized by Google

μεῖον κλαίουσα ἔξω. ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον·

12. καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου † ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ,

13. καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι· γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς· ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα, ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

14. † καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν ἰησοῦν ἑστῶτα· καὶ οὐκ ἤδει, ὅτι † ἰησοῦς ἐστι.

15. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δοκοῦσα, ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ· κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι, ποῦ † ἔθηκας αὐτόν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ.

16. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μαρία. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ· ῥαββουνί, ὃ λέγεται, διδάσκαλε.

17. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς· μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

18. ἔρχεται μαρία, ἡ μαγδαληνὴ, † ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

19. ὄψης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν.

20. καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐ-

mentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, et prospexit in monumentum;

12. Et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio, ubi posuerunt eum.

14. Haec cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem; et non sciebat [a], quia Jesus est.

a) Luc. 24, 16.

15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine! si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum; et ego eum tollam.

16. Dicit ei Jesus: Maria! Conversa illa, dicit ei: Rabboni! (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum; vade autem ad fratres meos [a], et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum [b]. a) Matth. 28, 10. b) Ebr. 2, 11.

18. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis: Quia vidi Dominum, et haec dixit mihi.

19. Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati [a] propter metum Judaeorum; venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis! a) Marc. 16, 14. Luc. 24, 36.

20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus [a]. Gavisi sunt er-

---

v. 12. Ed. omn. Er. ἐθηκαν το σωμα τυ ἰησυ. — v. 14. και omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησους. — v. 15. Ed. omn. Er. St. αὐτον ἐθηκας. — v. 16. Ed. 2. 3. Er. ῥαββουνι. — v. 18. Ed. omn. Er. ἀναγγελλουσα.

Digitized by Google

τῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ, ἰδόντες τὸν κύριον.

21. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησῦς πάλιν· εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς.

22. καὶ τῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε πνεῦμα ἅγιον.

23. ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.

24. θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος δίδυμος, ἐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ ἰησῦς.

25. ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· ἑωράκαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν με εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά με εἰς τὴν πλευρὰν αὐτῦ, ὐ μὴ πιςεύσω.

26. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτῦ, καὶ θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρχεται ὁ ἰησῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔςη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν.

27. εἶτα λέγει τῷ θωμᾷ· φέρε τὸν δάκτυλόν σε ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς με· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σε, καὶ † βάλε εἰς τὴν πλευράν με· καὶ μὴ γίνε ἄπιςος, ἀλλὰ πιςός.

28. † ἀπεκρίθη † θωμᾶς, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὁ κύριός με καὶ ὁ θεός με.

29. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησῦς· ὅτι ἑώρακάς με †, πεπίςευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιςεύσαντες.

30. πολλὰ μὲν ἓν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτῦ, ἃ ὐκ ἔςι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τύτῳ.

31. ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πι-

go discipuli, viso Domino. a) v. 27.

21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis! Sicut misit me Pater, et ego mitto vos a). a) c. 17, 18.

22. Haec cum dixisset, insufflavit a); et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum! a) Gen. 2, 7.

23. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt a). a) Matth. 16, 19.

24. Thomas autem unus ex duodecim a), qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus. a) c. 11, 16.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum! Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus a), non credam. a) c. 19, 34.

26. Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus, januis clausis, et stetit in medio, et dixit I): Pax vobis!

27. Deinde 2) dicit Thomae: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis a). a) v. 20.

28. Respondit Thomas, et dixit ei: Dominus meus et Deus meus!

29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt a), et crediderunt. a) Ebr. 11, 1.

30. Multa a) quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc. a) c. 21, 25.

31. Haec autem scripta sunt, ut

---

v. 27. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. βαλλε. — v. 28. C. St. et Mt. add. και. — "Ed. omn. Er. St. ὁ θωμας. — v. 29. Ed. omn. Er. et St. με θωμα.

1) 15ge. add. eis. 2) 15ge. dixit.

Digitized by Google

σεύσητε, ὅτι † ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes a) vitam b) habeatis in nomine ejus. a) Luc. 1, 4. b) c. 5, 24.

CAP. XXI.

1. Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ ἰησοῦς † τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·

1. Postea manifestavit se iterum a) Jesus discipulis [1]) ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: a) c. 20, 19. 26.

2. ἦσαν ὁμοῦ σίμων πέτρος, καὶ θωμᾶς, ὁ λεγόμενος δίδυμος, καὶ ναθαναὴλ, ὁ ἀπὸ κανᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.

2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanaël, qui erat a Cana Galilaeae, et filii Zebedaei, et alii ex discipulis ejus duo.

3. λέγει αὐτοῖς σίμων πέτρος· ὑπάγω ἁλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ· ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον, καὶ † ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθὺς, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte nihil prendiderunt.

4. πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης ἔστη ὁ ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἤδεισαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι ἰησοῦς ἐστι.

4. Mane autem facto, stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt a) discipuli, quia Jesus est. a) c. 20, 14.

5. λέγει † οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· παιδία, μή τι προσφάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· οὔ.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· † βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε. ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸ ἑλκῦσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

6. Dicit [2]) eis: Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere prae multitudine a) piscium. a) Luc. 5, 6.

7. λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, τῷ πέτρῳ· ὁ κύριός ἐστι. σίμων οὖν πέτρος, ἀκούσας, ὅτι ὁ κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat a) Jesus, Petro: Dominus est! Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus), et misit se in mare. a) c. 13, 23.

8. οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον (οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων), σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis): trahentes rete piscium.

---

v. 31. Ed. omn. Er. St. ὁ ἰησους. — v. 1. Ed. omn. Er. omitt. τοις μαθηταις. — v. 3. Ed. omn. Er. St. ἀνεβησαν. — v. 5. Ed. omn. Er. omitt. ουν. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. βαλλετε.

1) 1590. omitt. discipulis. 2) 1590. dixit.

Digitized by Google

9. ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον, καὶ ἄρτον.

10. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων, ὧν ἐπιάσατε νῦν.

11. ἀνέβη σίμων πέτρος, καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν. καὶ τοσούτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

12. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς· δεῦτε, ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν· σὺ τίς εἶ; εἰδότες, ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.

13. ἔρχεται † οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

14. τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

15. ὅτε οὖν ἠρίστησαν, λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ἰησοῦς· σίμων † ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ· βόσκε τὰ ἀρνία μου.

16. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον· σίμων † ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ· ναὶ, κύριε· σὺ οἶδας, ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.

17. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· σίμων † ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ· κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· βόσκε τὰ πρόβατά μου.

18. ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι· ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις, ὅπου ἤθελες; ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει, ὅπου οὐ θέλεις.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem.

10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete! Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Jesus, et accipit [1]) panem, et dat eis, et piscem similiter [a]).

a) Act. 10, 41.

14. Hoc jam tertio [a]) manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. a) c. 20, 19. 26.

15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Ioannis! diligis me plus his [a])? Dicit ei: Etiam, Domine! tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos [b]) meos! a) Matth. 26, 33.

b) c. 10, 3. 11.

16. Dicit ei iterum: Simon Ioannis! diligis me? Ait illi: Etiam, Domine! tu scis, quia amo te. Dicit ei [2]): Pasce agnos meos!

17. Dicit ei tertio: Simon Ioannis! amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine! tu omnia nosti [a]); tu scis, quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas! a) c. 2, 25.

18. Amen, amen dico tibi: Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas, ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet, quo tu non vis [a]). a) c. 13, 36.

---

v. 13. οὖν omitt. Gb. — v. 15. Ed. omn. Er. ἰωαννα. — v. 16. et 17. Ed. omn. Er. ἰωαννα.

1) 1590. accepit panem, et dabat eis. 2) 1590. add. iterum.

Digitized by Google

19. τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων, ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ· ἀκολούθει μοι.

20. ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε· κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε;

21. τοῦτον ἰδὼν ὁ πέτρος, λέγει τῷ ἰησοῦ· κύριε, οὗτος δὲ τί;

22. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι.

23. ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς· ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ', ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;

24. οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς, ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα. καὶ οἴδαμεν, ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

25. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἕν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. †

19. Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me!

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in coena super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est, qui tradet te [a])? a) c. 13, 23. 25.

21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

22. Dicit [1]) ei Jesus: Sic eum volo manere, donec veniam [a]), quid ad te? tu me sequere! a) c. 14, 3.

23. Exiit [2]) sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur. sed: Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?

24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit haec; et scimus, quia verum est testimonium ejus [a]). a) c. 19, 35.

25. Sunt autem et alia multa [a]), quae fecit Jesus; quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros. a) c. 20, 30.

v. 25. ἀμην add. C. St. et Mt.

1) 1590. dixit. 2) 1590. 1595. add. ergo.

ACTUS APOSTOLORUM.

CAP. I.

1. Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,

2. ἄχρι ἧς ἡμέρας, ἐντειλάμενος

1. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile [a]), quae coepit Jesus facere et docere a) Luc. 1, 3.

2. usque in diem, qua praecipiens [a])

Digitized by Google

τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη·

3. οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

4. καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἀπὸ ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου·

5. ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

6. οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες· κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;

7. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· οὐχ ὑμῶν ἐστι, γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

8. ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

9. καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη· καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

10. καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν, πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ,

11. οἳ καὶ εἶπον· ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε, ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.

12. τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους, τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ

Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est; a) Matth. 28, 19. Joh. 20, 21.

3. quibus et praebuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis a), per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.
a) Joh. 21, 14.

4. Et convescens, praecepit eis, ab Jerosolymis ne discederent a), sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis b), inquit, per os meum;
a) Luc. 24, 49. b) Joh. 14, 16.

5. quia Ioannes quidem baptizavit aqua a), vos autem baptizabimini Spiritu sancto b) non post multos hos dies.
a) Matth. 3, 11. b) c. 2, 4.

6. Igitur, qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine! si in tempore hoc restitues regnum Israel a)?
a) Luc. 24, 21.

7. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta a), quae Pater posuit in sua potestate;
a) Matth. 24, 36.

8. sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae a). a) Rom. 10, 18.

9. Et cum haec dixisset, videntibus illis, elevatus est; et nubes a) suscepit eum ab oculis eorum. a) Luc. 24, 51.

10. Cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11. qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in coelum? hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet a), quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.
a) Luc. 21, 27. Ebr. 9, 28.

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam, a monte, qui vocatur Oliveti, qui est

Digitized by Google

ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλήμ, σαββάτου ἔχον ὁδόν.

juxta Jerusalem, sabbati habens iter.

13. καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον, ὅπου ἦσαν καταμένοντες ὅ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Μαθθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων, ὁ ζηλωτὴς, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου.

13. Et cum introissent in coenaculum, ascenderunt, ubi manebant a) Petrus et Ioannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomaeus et Matthaeus, Jacobus Alphaei, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi.

a) Matth. 10, 2–4.

14. οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ † καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ, τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus a) ejus.

a) Marc. 6, 3.

15. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, εἶπεν (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσι)·

15. In diebus illis exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti):

16. ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαυὶδ περὶ Ἰούδα, τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν·

16. Viri fratres! oportet impleri Scripturam a), quam praedixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum;

a) Joh. 13, 18.

17. ὅτι κατηριθμημένος ἦν † σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης.

17. Qui connumeratus a) erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus.

a) Luc. 6, 16.

18. (οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ † μισθοῦ τῆς ἀδικίας· καὶ πρηνὴς γενόμενος, ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.

18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus a) crepuit medius; et diffusa sunt omnia viscera ejus.

a) Matth. 27, 5. sqq.

19. καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλὴμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, Ἀκελδαμὰ, τουτέστι, χωρίον αἵματος.)

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita, ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. καὶ· τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.

20. Scriptum est enim in libro Psalmorum: „Fiat commoratio eorum deserta, et non sit, qui inhabitet in ea:" et, „Episcopatum ejus accipiat alter a)."

a) Ps. 68, 26. 108, 8.

21. δεῖ † οὖν † τῶν συνελθόντων

21. Oportet ergo ex his viris, qui

---

v. 14. *καὶ τῇ δεήσει* omitt. Gb. — v. 17. Gb. *ἐν ἡμῖν*. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. *τοῦ μισθ.* — v. 21. Ed. 1. Er. omitt. *οὖν*. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. omitt. *των*. —

Digitized by Google

ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' † ἡμᾶς ὁ κύριος ἰησοῦς,

22. ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἕνα τούτων.

23. καὶ ἔστησαν δύο, ἰωσὴφ, τὸν καλούμενον βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη ἰοῦστος, καὶ ματθίαν.

24. καὶ προσευξάμενοι εἶπον· σὺ, κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον, † ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων † τῶν δύο ἕνα,

25. λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη ἰούδας, πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον.

26. καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν· καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων.

nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus a), a) Joh. 15, 27.

22. Incipiens a baptismate Ioannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu, Domine! qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum,

25. accipere locum ministerii hujus et Apostolatus, de quo praevaricatus est Judas, ut abiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

Cap. II.

1. Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν † ἐπιτοαυτό.

2. καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθήμενοι.

3. καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν.

4. καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.

5. ἦσαν δὲ ἐν ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς, ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν.

1. Et cum [1]) complerentur dies Pentecostes, erant omnes a) pariter in eodem loco; a) c. 1, 14.

2. et factus est repente de coelo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, et replevit a) totam domum, ubi erant sedentes. a) c. 4, 31.

3. Et apparuerunt illis dispertitae linguae tamquam ignis a), seditque supra singulos eorum. a) Matth. 3, 11.

4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et coeperunt loqui variis linguis a), prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. a) c. 10, 46. 11, 15. 19, 6. Marc. 16, 17. 1 Cor. 12, 10.

5. Erant autem in Jerusalem habitantes Judaei, viri religiosi ex omni natione, quae sub coelo est.

---

v. 21. ‴ Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμας. — v. 24. St. ἐκ τουτων των δυο ἑνα, ὀν ἐξελεξω. — ″ Ed. omn. Er. omitt. των. — v. 1. Gb. ἐπι το αὐτο.

1) 1590. dum.

Digitized by Google

6. γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη· ὅτι ἤκουον, εἷς ἕκαστος, τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν.

6. Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7. ἐξίσταντο δὲ † πάντες καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;

7. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce! omnes isti, qui loquuntur, Galilaei a) sunt?

a) Marc. 14, 70.

8. καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν, ἕκαστος, τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν;

8. Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9. Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν,

9. Parthi, et Medi, et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Judaeam, et Cappadociam, Pontum, et Asiam,

10. Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς † Λιβύης, τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,

10. Phrygiam, et Pamphyliam, Aegyptum, et partes Libyae, quae est circa Cyrenen, et advenae Romani,

11. Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.

11. Judaei quoque, et Proselyti, Cretes, et Arabes; audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12. ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι;

12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem, dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13. ἕτεροι δὲ † χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.

13. Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. Σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς· Ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἰερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου.

14. Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Judaei, et qui habitatis Jerusalem universi! hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea.

15. οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας·

15. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia;

16. ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ † τοῦ προφήτου Ἰωήλ·

16. sed hoc est, quod dictum est per Prophetam Joël a): a) Joel 3, 1. sqq.

17. καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεὸς, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ

17. „Et erit in novissimis diebus „(dicit Dominus), effundam de Spiritu „meo super omnem carnem a); et pro„phetabunt filii vestri et filiae vestrae,

v. 7. C. et Mt. omitt. παντες. — v. 10. C. λιβυας. — v. 13. Gb. διαχλευαζοντες. — v. 16. Ed. omn. Er. omitt. του.

Digitized by Google

θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν † ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσονται.

„et juvenes vestri visiones videbunt, „et seniores vestri somnia somniabunt. a) c. 10, 45.

18. † καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι.

18. „Et quidem super servos meos „et super ancillas meas in diebus illis „effundam de Spiritu meo, et prophe„tabunt.

19. καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ.

19. „Et dabo prodigia in coelo sur„sum, et signa in terra deorsum, san„guinem, et ignem, et vaporem fumi.

20. ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ.

20. „Sol convertetur in tenebras, „et luna in sanguinem, antequam ve„niat dies Domini magnus et manife„stus.

21. καὶ ἔσται, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.

21. „Et erit: omnis, quicumque in„vocaverit nomen Domini, salvus e„rit a)." a) Rom. 10, 13.

22. ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν, τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις (οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε),

22. Viri Israëlitae! audite verba haec: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis;

23. τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε,

23. hunc definito consilio, et praescientia a) Dei traditum, per manus iniquorum affligentes [1]) interemistis; a) Luc. 22, 22.

24. ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν, κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ.

24. quem Deus suscitavit a), solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. a) v. 32.

25. Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν· προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.

25. David enim dicit in eum: „Pro„videbam Dominum in conspectu meo „semper; quoniam a dextris est mihi, „ne commovear;

26. διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου· ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι.

26. „Propter hoc laetatum est cor „meum, et exultavit lingua mea, in„super et caro mea requiescet in spe;

27. ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυ-

27. „quoniam non derelinques ani-

v. 17. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἐνυπνια. — v. 18. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. και τοι ἐπι.

1) 1590. 92. 93. 98. affligentes. Edit. Plantinianae vero 1603. 1605. 8. 18. 29. et Lucas Brugensis: affigentes.

Digitized by Google

χήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου, ἰδεῖν διαφθοράν.

28. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.

29. Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν, εἰπεῖν μετὰ παῤῥησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐστιν ἐν ὑμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης.

30. προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς, ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ θεὸς, ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ, † καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τὸ κατὰ σάρκα ἀναστῆσαι τὸν χριστὸν,

31. † προϊδὼν ἐλάλησε περὶ † τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ, ὅτι οὐκ † ἐγκατελήφθη † ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν.

32. τοῦτον τὸν ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ θεὸς, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες.

33. τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθεὶς, τήν τε ἐπαγγελίαν † τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο, ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.

34. οὐ γὰρ δαυὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανούς· λέγει δὲ αὐτός· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

35. ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

36. ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος ἰσραὴλ, ὅτι † καὶ κύριον † καὶ χριστὸν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.

37. ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ, εἶπόν τε πρὸς τὸν πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους· τί † ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;

„mam meam in inferno, nec dabis san„ctum tuum videre corruptionem.

28. „Notas mihi fecisti vias vitae, „et replebis me jucunditate cum facie „tua a)." a) Ps. 15, 8. sqq.

29. Viri fratres! liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepultus [1]); et sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem a). a) 3 Reg. 2, 10.

30. Propheta igitur cum esset, et sciret, quia jurejurando jurasset illi Deus „de fructu lumbi ejus sedere super „sedem ejus a);" a) 2 Reg 7, 12. Ps. 88, 4. sqq.

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

32. Hunc Jesum resuscitavit a) Deus, cujus omnes nos testes sumus. a) c. 4, 33.

33. Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione a) Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc [2]), quem vos videtis et auditis. a) c. 1, 4. Luc. 24, 49. Joh. 16, 7.

34. Non enim David ascendit in coelum; dixit autem ipse: „Dixit Domi„nus Domino meo: Sede a dextris meis,

35. „donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum a)." a) Ps. 109, 1.

36. Certissime sciat ergo omnis domus Israël, quia et Dominum eum, et Christum a) fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis. a) Joh. 5, 3.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reliquos Apostolos: Quid faciemus a), viri fratres? a) Joh. 16, 30.

---

v. 30. C. Mt. et St. το κατα σαρκα αναστησειν τον χριστον, καθισαι επι τω θρονω αυτου. Ed. 1. Er. et Gb. καθισαι επι τω θρονω αυτου, omiss. το κατα σαρκα αναστησαι τον χριστον. — v. 31. Ed. 1. Er. προειδως. Ed. 3. 4. 5. Er. προειδωϛ. = "Ed. omn. Er. add. μεν. — "'C. εγκατελειφθη. St. Mt. et Gb. κατελειφθη. — "" ἡ ψυχη αυτου omitt. Gb. — v. 33. St. τω πνευμ. του ἁγιου. — v. 36. και omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — "Gb. και κυριον αυτον και χριστον ὁ θεος κ. τ. λ. — v. 37. Ed. 3. 4. 5. Er. et St. ποιησωμεν.

1) 1590. add. est. 2) 1590. effudit hoc donum, quod.

Digitized by Google

38. πέτρος † δὲ ἔφη πρὸς αὐτούς· μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος.

38. Petrus vero ad illos: Poenitentiam a) (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus sancti b). a) Matth. 3, 2. Luc. 24, 47. b) c. 19, 6.

39. ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακρὰν, ὅσους ἂν προσκαλέσηται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.

39. Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt a), quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. a) c. 10, 47.

40. ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρετο, καὶ παρεκάλει, λέγων· σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.

40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava!

41. οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι.

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt; et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia a). a) v. 47.

42. ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς προσευχαῖς.

42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus.

43. ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος· πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων † ἐγίνετο.

43. Fiebat autem omni animae timor; multa quoque prodigia et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44. πάντες δὲ οἱ † πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia.

45. καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχε.

45. Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας,

46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis a), a) c. 4, 32. sqq.

47. αἰνοῦντες τὸν θεὸν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

47. collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem plebem a). Dominus autem augebat b), qui salvi fierent quotidie in idipsum. a) c. 5, 13. b) c. 4, 4. 6, 7. Matth. 13, 31. sqq.

---

v. 38. δὲ omitt. Ed. omn. Er. — v. 43. Ed. omn. Er. ἔγνετο. — v. 44. C. πιστευσαντες.

Digitized by Google

CAP. III.

1. Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ πέτρος καὶ ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, τὴν † ἐνάτην.

1. Petrus autem et Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

2. καί τις ἀνὴρ, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῦ ὑπάρχων, ἐβαςάζετο, ὃν ἐτίθεν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τῦ ἱερῦ, τὴν λεγομένην ὡραίαν, τῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suae, bajulabatur; quem ponebant quotidie ad portam templi, quae dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum.

3. ὃς ἰδὼν πέτρον καὶ ἰωάννην, μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερὸν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην † λαβεῖν.

3. Is cum vidisset Petrum et Ioannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet.

4. ἀτενίσας δὲ πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ ἰωάννῃ, εἶπε· βλέψον εἰς ἡμᾶς.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos!

5. ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν.

5. At ille intendebat in eos, sperans, se aliquid accepturum ab eis.

6. εἶπε δὲ πέτρος· ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριςοῦ, τοῦ ναζωραίε, ἐγείραι καὶ περιπάτει.

6. Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni [a] surge, et ambula!

a) c. 4, 10. 9, 54

7. καὶ † πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἤγειρε· παραχρῆμα δὲ ἐςερεώθησαν αὐτῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά.

7. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum et protinus consolidatae sunt bases ejus et plantae [a].

a) c. 14, 8. sq.

8. καὶ ἐξαλλόμενος ἔςη, καὶ περιεπάτει· καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν, περιπατῶν καὶ ἁλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν θεόν.

8. Et exiliens stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum.

9. καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς περιπατῦντα καὶ αἰνῦντα τὸν θεόν.

9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, et laudantem Deum.

10. ἐπεγίνωσκόν τε αὐτὸν, ὅτι ἦτος ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ ὡραίᾳ πύλῃ τῦ ἱερῦ· καὶ ἐπλήσθησαν θάμβες καὶ ἐκςάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ.

10. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi; et impleti sunt stupore et extasi in eo, quod contigerat illi.

11. κρατῦντος δὲ † τῦ ἰαθέντος χωλῦ τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς αὐτὸς πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ

11. Cum teneret [1] autem Petrum et Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum, quae appellatur

---

v. 1. Mt. ἐνατην. — v. 3. C. St. et Mt. omitt. λαβειν. — v. 7. Ed. omn. Er. ηρατησας. — v. 11. Mt. et Gb. pro τε ἰαθεντος χωλε legunt αὐτε. —

1) 1590. cum viderent.

Digitized by Google

ϛοᾷ τῇ καλεμένῃ † σολομῶνος, ἐκθαμβοι.

Salomonis a), stupentes. a) c. 5, 12. 3 Reg. 6, 5. Joh. 10, 23.

12. ἰδὼν δὲ πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν· ἄνδρες ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ; ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;

12. Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israëlitae! quid miramini in hoc? aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ, καὶ ἰακὼβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς † παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν.

13. Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti a); a) Luc. 23, 20.

14. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε, ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν·

14. vos autem sanctum et justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis;

15. τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν.

15. Auctorem vero vitae a) interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis b), cujus nos testes sumus.

a) Joh. 10, 10. 28. 11, 25. b) c. 2, 23. sqq 36.

16. καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἡ πίστις, ἡ δι' αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν.

16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus; et fides a), quae per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. a) Matth. 8, 13.

17. καὶ νῦν, ἀδελφοὶ, οἶδα, ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν.

17. Et nunc, fratres! scio, quia per ignorantiam a) fecistis, sicut et principes vestri; a) 1 Cor. 2, 8.

18. ὁ δὲ θεὸς, ἃ προκατήγγειλε διὰ ϛόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν χριϛὸν, ἐπλήρωσεν † οὕτως.

18. Deus autem, quae [1]) praenunciavit per os omnium Prophetarum a), pati Christum suum, sic implevit. a) Luc. 24, 44.

19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιϛρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου,

19. Poenitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra a); a) c. 2, 38. 17, 30. 31.

20. καὶ ἀποϛείλῃ τὸν † προκεχειρισμένον ὑμῖν ἰησοῦν χριϛὸν,

20. ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum, qui praedicatus est vobis, Jesum Christum a); a) Joh. 14, 23.

21. ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταϛάσεως πάντων,

21. quem oportet quidem coelum suscipere usque in tempora restitutio-

---

v. 11. " St. σολομωντος. — v. 13. Mt. et Gb. ὑμεις μεν. — v. 18. St. Mt. et Gb. ουτω. — v. 20. Ed. omn. Er. προκεκηρυγμενον.

1) 1593. 98. C. R. 1592. quae 1590. 92. qui.

ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος † πάντων ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ᾽ αἰῶνος.

22. μωσῆς μὲν † γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας εἶπεν· ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς.

23. ἔσται δὲ, πᾶσα ψυχὴ, ἥτις † ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

24. καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ † κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας.

25. ὑμεῖς ἐστε † υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς ἀβραάμ· καὶ † ἐν τῷ σπέρματί σου † ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.

26. ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς, ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ † ἰησοῦν, ἀπέστειλεν αὐτὸν, εὐλογοῦντα ὑμᾶς, ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

nis omnium, quae locutus est Deus per os sanctorum suorum a seculo Prophetarum.

22. Moyses quidem dixit: „Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me; ipsum audietis juxta omnia, quaecumque locutus fuerit vobis.

23. „Erit autem: omnis anima, quae non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe a)."

a) Deut. 18, 15. Act. 7, 37.

24. Et omnes Prophetae a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annunciaverunt dies istos.

25. Vos estis filii Prophetarum a), et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: „Et in semine tuo benedicentur omnes familiae terrae b)."

a) Rom. 3, 2.
b) Gen. 22, 18.

26. Vobis primum a) Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis; ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

a) c. 13, 46.

Cap. IV.

1. Ἀλαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαὸν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ οἱ σαδδουκαῖοι,

2. διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν † τὴν ἐκ νεκρῶν.

3. καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη.

1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducaei,

2. dolentes a), quod docerent populum, et annunciarent in Jesum 1) resurrectionem ex mortuis;

a) c. 5, 33. 1 Cor. 1, 23.

3. et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum; erat enim jam vespera.

---

v. 21. C. et Mt. πάντων τῶν ἁγίων. Gb. τῶν ἁγίων οπhss. πάντων. — v. 22. γαρ omitt. Gb. — v. 23. C. et Mt. ἐαν. — v. 24. St. προπατηγγειλαν. — v. 25. Gb. αἱ υἱοι. — " ἐν omitt. St. — "" Ed. omn. Er. ἐυλογηθησονται. — v. 26. ιησουν omitt. Gb. — v. 2. C. et Mt. τῶν νεκρῶν.

1) 3590. 92. in Jesum. 1593. in Jesu.

Digitized by Google

4. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν· καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt; et factus est numerus virorum quinque millia a).

a) c. 2, 41. 47.

5. ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον, συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ † πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς εἰς ἱερουσαλήμ,

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur Principes eorum, et Seniores, et Scribae in Jerusalem;

6. καὶ Ἅνναν, τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ.

6. et Annas princeps Sacerdotum, et Caiphas, et Ioannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali a); a) Luc. 3, 2.

7. καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν † μέσῳ, ἐπυνθάνοντο· ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;

7. et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8. τότε πέτρος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς· ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ·

8. Tunc repletus Spiritu sancto a) Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et Seniores, audite! a) Matth. 10, 19.

9. εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται·

9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10. γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής.

10. notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israël: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni a), quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. a) c. 3, 6.

11. οὗτός ἐστιν ὁ λίθος, ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, τῶν οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.

11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli a); a) Matth. 21, 42.

12. καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ † οὐδενὶ ἡ σωτηρία· † οὔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον † ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.

12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri a). a) Joh. 5, 56. 14, 6. 17, 3.

13. θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ πέτρου παῤῥησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι, ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν.

13. Videntes autem Petri constantiam et Ioannis, comperto, quod homines essent sine litteris, et idiotae, admirabantur, et cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant;

14. τὸν δὲ ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἑστῶτα, τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν.

14. hominem quoque videntes stantem cum eis a), qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. a) c. 3, 8. sqq.

v. 5. Mt. τοῦ πρεσβ. — v. 7. Ed. omn. Er. St. τῷ μεσῳ. — v. 12. C. add. ἐν. — " C. οὐδεν γαρ ονομα ἑτερον ἐστι. — "' ὑπο τον οὐρανον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

Digitized by Google

15. κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους,

16. λέγοντες· τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλὴμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι.

17. ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ † ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς, μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ † ἀνθρώπων.

18. καὶ καλέσαντες αὐτοὺς, παρήγγειλαν αὐτοῖς, τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.

19. ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτὸς, εἶπον· εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε.

20. οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.

21. οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτοὺς, μηδὲν εὑρίσκοντες, τὸ πῶς † κολάσωνται αὐτὲς, διὰ τὸν λαόν· ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι.

22. ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων τεσσαράκοντα ὁ ἄνθρωπος, ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως.

23. ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν, ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.

24. οἱ δὲ ἀκούσαντες, ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εἶπον· δέσποτα, σὺ ὁ Θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς·

25. ὁ διὰ στόματος Δαυὶδ, † παιδός σου, εἰπών· ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;

15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem; manifestum est, et non possumus negare a). a) c 5,38.sqq.

17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis a), ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. a) c. 5, 40.

18. Et vocantes eos, denunciaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus vero et Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate a)! a) c.5,29.

20. Non enim possumus, quae vidimus, et audivimus, non loqui.

21. At illi comminantes dimiserunt eos; non invenientes, quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant a) id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat. a) c. 5, 26.

22. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos a); et annunciaverunt eis, quanta ad eos principes Sacerdotum et Seniores dixissent. a) c. 1, 13.

24. Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine! tu es, qui fecisti coelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt;

25. qui spiritu Sancto per os Patris nostri David, pueri tui, dixisti: „Quare fremuerunt Gentes, et populi me„ditati sunt inania?

---

v. 17. Mt. ἀπειλησομεθα. — "C. ἀνθρωπῳ. — v. 21. C. et Mt. κολασονται. — v. 25. C. et St. add. τυ.

Digitized by Google

26. παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

26. „Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, adversus „Dominum, et adversus Christum ejus a)." a) Ps. 2, 1.

27. συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας † ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου, Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρῴδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραήλ,

27. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti a), Herodes et Pontius Pilatus cum Gentibus et populis Israël, a) c. 2, 36.

28. ποιῆσαι, ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι.

28. facere, quae manus tua et consilium tuum decreverunt fieri a). a) c. 3, 18.

29. καὶ τὰ νῦν, κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου, μετὰ παῤῥησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου,

29. Et nunc, Domine! respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia a) loqui verbum tuum, a) Eph. 6, 19.

30. ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν σε † εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου παιδός σου, Ἰησοῦ.

30. in eo, quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nomen sancti Filii tui Jesu a). a) Marc. 16, 17.

31. καὶ δεηθέντων αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι· καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παῤῥησίας.

31. Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu sancto a), et loquebantur verbum Dei cum fiducia. a) c. 2, 1. 4.

32. τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia a). a) c. 2, 44. sqq.

33. καὶ μεγάλῃ δυνάμει ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ †, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς.

33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus illis.

34. οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων,

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes a) afferebant pretia eorum, quae vendebant, a) c. 2, 45. Luc. 12, 33.

35. καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν.

35. et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

36. Ἰωσῆς δὲ, ὁ ἐπικληθεὶς βαρ-

36. Joseph autem, qui cognomina-

v. 27. St. et Gb. add. ἐν τῃ πολει ταυτῃ. — v. 30. C. omitt. σε. — v. 35. C. add. χριστου.

Digitized by Google

νάβας † ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὅ ἐστι † μεθερμηνευόμενον, υἱὸς παρακλήσεως, Λευίτης, κύπριος τῷ γένει,

37. ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

tus est Barnabas a) ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis), Levites, Cyprius genere, a) c. 9, 27.

37. cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostolorum.

Cap. V.

1. Ἀνὴρ δέ τις, ἀνανίας ὀνόματι, σὺν † σαπφείρῃ, τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησε κτῆμα,

2. καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναικός αὐτοῦ· καὶ ἐνέγκας μέρος τι, παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν.

3. εἶπε δὲ πέτρος· ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σε, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι † ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου;

4. οὐχὶ μένον σοὶ † ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σε τὸ πρᾶγμα τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ.

5. ἀκούων δὲ † ὁ ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε· καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

6. ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

7. ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονὸς, εἰσῆλθεν.

8. ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ πέτρος· εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶπε· ναὶ, τοσούτου.

9. ὁ δὲ πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν, πειράσαι τὸ

1. Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua, vendidit agrum,

2. et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua; et afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit a).

a) c. 4, 35.

3. Dixit autem Petrus 1): Anania! cur tentavit satanas a) cor tuum, mentiri te Spiritui sancto b), et fraudare de pretio agri? a) Joh. 8, 44. b) c. 4, 31.

4. Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias haec verba, cecidit et exspiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens, quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier! si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum a)

v. 36. Ed. 1. Er. ἀπο. — "Ed. omn. Er. omitt. μεθερμ. — v. 1. Mt. σαπφειρᾳ. — v. 3. Ed. omn. Er. add. σε. — v. 4. Ed. 4. 5. Er. ἐμεινε. — v. 5. ὁ omitt. Ed. omn. Er. St.

1) 1590. add. ad Ananiam.

Digitized by Google

πνεῦμα κυρίε; ἰδοὺ, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σε, ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε.

10. ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν· εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς.

11. καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

12. διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων † ἐγίνετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά· καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ † σολομῶνος.

13. τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα, κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός.

14. μᾶλλον δὲ † προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ, πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν·

15. ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα, ἐρχομένε πέτρε, κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν.

16. συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς ἱερουσαλὴμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων· οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.

17. ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλε.

18. καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ.

19. ἄγγελος δὲ κυρίε διὰ τῆς νυκτὸς ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς φυλακῆς· ἐξαγαγών τε αὐτοὺς, εἶπε·

Domini? Ecce! pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efferent te. a) v. 5.

10. Confestim cecidit ante pedes ejus, et exspiravit. Intrantes autem juvenes invenerunt illam mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, et in omnes, qui audierunt haec.

12. Per manus autem Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis a); a) c. 3, 11.

13. caeterorum autem nemo audebat se conjungere illis; sed magnificabat a) eos populus. a) c. 2, 47.

14. Magis autem augebatur a) credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum, a) c. 2, 47.

15. ita, ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis a). a) c. 19, 12.

16. Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes aegros et vexatos a spiritibus immundis a); qui curabantur omnes. a) c. 8, 7.

17. Exsurgens autem princeps Sacerdotum, et omnes, qui cum illo erant (quae est haeresis Sadducaeorum a)) repleti sunt zelo; a) c. 4, 1.

18. et injecerunt manus in Apostolos, et posuerunt eos in custodia publica.

19. Angelus a) autem Domini per noctem aperiens januas carceris, et educens eos, dixit: a) c. 12, 7. 16, 26. 27, 23. Hebr. 1, 14.

---

v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. ἐγενετο. — St. σολομωντος. — v. 14. Ed. omn. Er. προσετιθοντο.

Digitized by Google

20. πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης.

20. Ite, et stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitae hujus.

21. ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἀχθῆναι αὐτούς.

21. Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant. Adveniens autem princeps Sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes Seniores filiorum Israël; et miserunt ad carcerem, ut adducerentur.

22. οἱ δὲ ὑπηρέται παραγενόμενοι, οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· ἀναστρέψαντες † δὲ ἀπήγγειλαν;

22. Cum autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nunciaverunt,

23. λέγοντες· ὅτι τὸ μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον † ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας † ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν· ἀνοίξαντες δὲ, ἔσω οὐδένα εὕρομεν.

23. dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem, neminem intus invenimus.

24. ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους, ὅ τε † ἱερεὺς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο.

24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi et principes Sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret.

25. παραγενόμενος δέ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς † ὅτι ἰδοὺ, οἱ ἄνδρες, οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.

25. Adveniens autem quidam nunciavit eis: Quia ecce! viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum.

26. τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἤγαγεν αὐτοὺς, οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν, ἵνα μὴ λιθασθῶσιν.

26. Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi; timebant enim populum, ne lapidarentur [a].

a) c. 4, 21.

27. ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς,

27. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio; et interrogavit eos princeps Sacerdotum,

28. λέγων· οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; καὶ ἰδοὺ, πεπληρώκατε τὴν Ἰερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν· καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' † ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου.

28. dicens: Praecipiendo praecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto [a]; et ecce! replestis Jerusalem doctrina vestra; et vultis inducere super nos sanguinem [b] hominis istius.

a) c. 4, 18. b) Matth. 27, 25.

29. ἀποκριθεὶς δὲ † ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι, εἶπον· πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις.

29. Respondens autem Petrus et Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus [a].

a) c. 4, 19.

v. 22. Ed. 2. Er. omitt. δὲ. — † v. 23. C. ἐπὶ. — ‖ Ed. omn. Er. ἐξω ἑστωτας. — v. 24. C. ἀρχιερευς. — v. 25. C. et St. add. λεγων. — v. 28. St. ὑμας. — v. 29. C. et Mt. omitt. ὁ.

Digitized by Google

30. ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno;

31. τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

31. hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israëli, et remissionem peccatorum a). a) c. 2, 32. 38.

32. καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.

32. Et nos sumus testes horum verborum et Spiritus sanctus a), quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. a) Joh. 15, 26.

33. οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο, καὶ ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς.

33. Haec cum audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos.

34. ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ φαρισαῖος, ὀνόματι γαμαλιὴλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν, ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀποστόλους ποιῆσαι.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisaeus, nomine Gamaliel a), legisdoctor honorabilis universae plebi, jussit foras ad breve homines fieri, a) c. 22, 3.

35. εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν.

35. dixitque ad illos: Viri Israëlitae! attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis;

36. πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων, εἶναί τινα ἑαυτὸν †, ᾧ † προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τετρακοσίων· ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες, ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διελύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν.

36. ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est; et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt et redacti ad nihilum.

37. μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας, ὁ γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησε λαὸν ἱκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες, ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν.

37. Post hunc extitit Judas Galilaeus a) in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit; et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. a) c. 21, 38.

38. καὶ τανῦν λέγω ὑμῖν· ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ † αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται·

38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos; quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur a); a) Matth. 15, 13.

39. εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό· μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε.

39. si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud a); ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. a) Ps. 2, 1. sqq.

---

v. 36. C. et St. add. μεγαν. — " C. Ed. 1. Er. St. et Mt. προσεκληθη. — v. 38. Ed. omn. Er. omitt. αὐτη.

Digitized by Google

40. ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, † δείραντες παρήγγειλαν, μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς.

40. Et convocantes Apostolos, caesis [a] denunciaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu [b], et dimiserunt eos. a) Matth. 10, 17. b) c. 4, 18.

41. οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο, χαίροντες, ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, † ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος † αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι.

41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati [a]. a) Matth. 5, 10—12. 2 Cor. 4, 8—10.

42. πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ † ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι ἰησοῦν, τὸν χριστόν.

42. Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.

Cap. VI.

1. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις † πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν.

1. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduae eorum.

2. † προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον· οὐκ ἀρεστόν ἐστιν, ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis;

3. ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης.

3. considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus;

4. ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν.

4. nos vero orationi, et ministerio verbi instantes erimus.

5. καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου, καὶ φίλιππον, καὶ πρόχορον, καὶ νικάνορα, καὶ τίμωνα, καὶ παρμενᾶν, καὶ νικόλαον, προσήλυτον ἀντιοχέα·

5. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, et Spiritu sancto, et Philippum [a], et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam Antiochenum. a) c. 8, 5. 26. 21, 8.

6. οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum; et orantes imposuerunt eis manus [a]. a) c. 13, 3.

7. καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ηὔξανε, καὶ

7. Et verbum Domini crescebat, et

---

v. 40. C. δηράντες. — — v. 41. C. ὅτι κατηξιώθησαν, ὑπερ τε ὀνοματος τε ιησε ἀτιμασθηναι. — Gb. omitt. αὐτου. — v. 42. C. ἐπανσαντο. — v. 1. Ed. omn. Er. πληθυνοντων. — v. 2. Ed. 3. Er. προσκαλεσαμενοι.

Digitized by Google

ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν ἰερουσαλὴμ σφόδρα· πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει.

8. στέφανος δὲ, πλήρης † πίστεως καὶ δυνάμεως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

9. ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς, τῆς λεγομένης λιβερτίνων, καὶ κυρηναίων, καὶ ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ κιλικίας καὶ ἀσίας, συζητοῦντες τῷ στεφάνῳ.

10. καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι, ᾧ ἐλάλει.

11. τότε ὑπέβαλον ἄνδρας, λέγοντας· ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς μωϋσῆν καὶ τὸν θεόν.

12. συνεκίνησάν τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς· καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον.

13. ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς, λέγοντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα † βλάσφημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου † καὶ τοῦ νόμου.

14. ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι † ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη, ἃ παρέδωκεν ὑμῖν μωϋσῆς.

15. καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ † καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde a); multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei. a) c. 2, 47.

8. Stephanus autem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum, qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano;

10. et non poterant resistere sapientiae, et Spiritui, qui loquebatur a). a) Luc. 21, 15.

11. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiae in Moysen, et in Deum a). a) Matth. 26, 60. sq.

12. Commoverunt itaque plebem, et Seniores, et Scribas; et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium;

13. et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, et legem;

14. audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli a). a) Matth. 13, 43.

CAP. VII.

1. Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεύς· εἰ ἄρα ταῦτα οὕτως ἔχει;

2. ὁ δὲ ἔφη· ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε. ὁ θεὸς τῆς δόξης

1. Dixit autem princeps Sacerdotum: Si haec ita se [1]) habent?

2. Qui ait: Viri fratres, et patres, audite: Deus gloriae apparuit patri no-

v. 8. Gb. χαριτος. — v. 13. βλασφημα omitt. Gb. — † Ed. omn. Er. et St. ἁγιου τουτου. — v. 14. Ed. omn. Er. add. ὁ. — v. 15. Ed. omn. Er. καθιζομενοι.

1) 15go. haberent.

Digitized by Google

ὤφθη τῷ πατρὶ † ἡμῶν ἀβραὰμ, ὄντι ἐν τῇ μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν χαρράν,

3. καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω.

4. τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς χαλδαίων, κατῴκησεν ἐν χαρράν. † κἀκεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, † μετῴκησεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην, εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε.

5. καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδός· καὶ ἐπηγγείλατο, † αὐτῷ δοῦναι εἰς κατάσχεσιν αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου.

6. ἐλάλησε δὲ οὕτως ὁ θεός· ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια.

7. καὶ τὸ ἔθνος, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγὼ, εἶπεν ὁ θεός· καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται, καὶ λατρεύσουσί μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.

8. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς· καὶ † οὕτως ἐγέννησε τὸν ἰσαὰκ, καὶ περιέτεμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ ἰσαὰκ τὸν ἰακὼβ, καὶ ὁ ἰακὼβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας.

9. καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες τὸν ἰωσὴφ, ἀπέδοντο εἰς αἴγυπτον· καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

10. καὶ ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον φαραὼ, βασιλέως αἰγύπτου· καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυπτον καὶ ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ.

11. ἦλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν αἰγύπτου καὶ χανάαν, καὶ θλῖψις

stro Abrahae, cum esset in Mesopotamia, prius, quam moraretur in Charan,

3. et dixit ad illum: „Exi de terra „tua, et de cognatione tua, et veni in „terram, quam monstravero tibi a)."

a) Gen. 12, 1. sqq.

4. Tunc exiit de terra Chaldaeorum, et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis a). a) Gen. 12, 5.

5. Et non dedit illi haereditatem in ea, nec passum pedis; sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cum non haberet filium a). a) Gen. 13, 15. 15, 18.

6. Locutus est autem ei Deus: „Quia „erit semen [1]) ejus accola in terra alie„na, et servituti eos subjicient, et ma„le tractabunt eos annis quadringentis.

7. „Et gentem, cui servierint, ju„dicabo ego, dixit Dominus, et post „haec exibunt, et servient mihi in lo„co isto a)." a) Gen. 15, 13. sq. Exod. 3, 12.

8. Et dedit illi testamentum circumcisionis a); et sic genuit Isaac, et circumcidit eum die octavo b); et Isaac [2]) Jacob; et Jacob duodecim Patriarchas. a) Gen. 17, 10. sqq. b) Gen. 21, 4.

9. Et Patriarchae aemulantes, Joseph vendiderunt in Aegyptum a); et erat Deus cum eo; a) Gen. 37.

10. a) et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus; et dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegypti, et constituit eum praepositum super Aegyptum, et super omnem domum suam. a) v. 10—15. Gen. 39—46.

11. Venit autem fames in universam Aegyptum et Chanaan, et tribula-

---

v. 2. Ed. 1. Er. ὑμῶν. — v. 4. C. καὶ ἐκεῖθεν. — " St. Mt. et Gb. μετῳκισεν. — v. 5. G. et Mt. δοῦναι αὐτῷ. — v. 8. Ed. omn. Er. ὅτος. —

1) 1590. semen tuum. 2) 1590. add. et.

μεγάλη· καὶ οὐχ εὕρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν.

12. ἀκούσας δὲ ἰακὼβ ὄντα σῖτα ἐν αἰγύπτῳ, ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον.

13. καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ φανερὸν ἐγένετο † τῷ φαραὼ τὸ γένος τοῦ ἰωσήφ.

14. ἀποστείλας δὲ ἰωσὴφ μετεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ ἰακὼβ, καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν † ἐν ψυχαῖς ἑβδομηκονταπέντε †.

15. κατέβη δὲ ἰακὼβ εἰς αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν.

16. καὶ μετετέθησαν εἰς συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, † ᾧ ὠνήσατο ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν † ἐμμὼρ, τοῦ συχέμ.

17. καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὤμοσεν ὁ θεὸς τῷ ἀβραὰμ, ἠὐξησεν ὁ λαὸς, καὶ ἐπληθύνθη ἐν αἰγύπτῳ,

18. ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ † ᾔδει τὸν ἰωσήφ.

19. οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν, ἐκάκωσε τοὺς πατέρας ἡμῶν, τοῦ ποιεῖν ἐκθετα τὰ βρέφη αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι.

20. ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη μωσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ· ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός. †

21. ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν, ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ φαραὼ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν.

22. καὶ ἐπαιδεύθη μωϋσῆς πάσῃ σοφίᾳ αἰγυπτίων· ἦν δὲ δυνατὸς † ἐν ἔργοις καὶ ἐν λόγοις.

tio magna; et non inveniebant cibos patres nostri.

12. Cum audisset autem Jacob esse frumentum in Aegypto, misit patres nostros primum;

13. et in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus.

14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.

15. Et descendit Jacob in Aegyptum, et defunctus est ipse, et patres nostri.

16. Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem a). a) Gen. 33, 18. sq. Exod. 13, 19.

17. a) Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahae, crevit populus, et multiplicatus est in Aegypto, a) v. 17–29. Exod. 1, 2.

18. quoadusque surrexit alius rex in Aegypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne vivificarentur.

20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui.

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutrivit eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Aegyptiorum, et erat potens in verbis et in operibus suis.

---

v. 13. C. omitt. τῳ. — v. 14. C. et St. add. αὐτου. — "C. ἐν ἑβδομηκοντα πεντε ψυχαις. — v. 16. Ed. omn. Er. St. et Mt. ὁ. — "Ed. omn. Er. ἐμορ. — v. 18. C. ηδη. — v. 20. C. add. αὐτα. — v. 22. C. ἐν λογοις και ἐργοις αὐτου. St. ἐν λογοις και ἐν ἐργοις. Gb. ἐν λογοις και ἐν ἐργοις αὐτου. Mt. ἐν λογοις και ἐργοις.

Digitized by Google

23. ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετὴς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ.

23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos filios Israël.

24. καὶ ἰδών τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, πατάξας τὸν αἰγύπτιον.

24. Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum; et fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Aegyptio.

25. ἐνόμιζε δὲ, συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν.

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis; at illi non intellexerunt.

26. τῇ † τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνήλασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπών· ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς· ἵνατί ἀδικεῖτε ἀλλήλους;

26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus; et reconciliabat eos in pace, dicens: Viri! fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?

27. ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπώσατο αὐτὸν, εἰπών· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' † ἡμᾶς;

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem et judicem super nos?

28. μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν αἰγύπτιον;

28. Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium?

29. ἔφυγε δὲ μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῇ † μαδιὰμ, ὃ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο.

29. Fugit autem Moyses in verbo isto; et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

30. καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους σινᾶ ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου.

30. [a] Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammae rubi.

a) v. 30-34. Exod. 3, 4.

31. ὁ δὲ μωϋσῆς ἰδὼν, † ἐθαύμαζε τὸ ὅραμα· προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ κυρίου πρὸς αὐτόν·

31. Moyses autem videns, admiratus est visum, et accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ. ἔντρομος δὲ γενόμενος μωϋσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι.

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ κύριος· λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.

33. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est.

---

v. 26. Gb. τῇ δε. — v. 27. Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμας. — v. 29. Ed. 3. 4. 5. Er. et St. μαδιαν. — v. 31. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἐθαυμασε.

Digitized by Google

34. ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου, τοῦ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην, ἐξελέσθαι αὐτούς. καὶ νῦν δεῦρο, † ἀποστελῶ σε εἰς αἴγυπτον.

34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos; et nunc veni, et mittam te in Aegyptum.

35. τοῦτον τὸν μωϋσῆν, ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόντες· τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes [a]): Quis te constituit principem et judicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

a) Exod. 2, 14.

36. οὗτος ἐξήγαγεν αὐτοὺς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ † αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔτη τεσσαράκοντα.

36. Hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terra Aegypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta [a]).

a) Exod. 7–17.

37. οὗτός ἐστιν ὁ μωϋσῆς, ὁ εἰπὼν τοῖς υἱοῖς ἰσραήλ· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος, ὁ θεὸς † ὑμῶν, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· † αὐτοῦ ἀκούσεσθε.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: „Prophetam suscitabit vobis „Deus de fratribus vestris, tamquam „me; ipsum audietis.“ [a])

a) c. 3, 22. Deut. 18, 15.

38. οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τοῦ ἀγγέλου, τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινᾶ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο † λόγια ζῶντα, δοῦναι ἡμῖν·

38. Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris; qui accepit verba vitae dare nobis [a]),

a) Exod. 19, 16. sqq.

39. ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπώσαντο, καὶ ἐστράφησαν † ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς αἴγυπτον,

39. [a]) cui noluerunt obedire patres nostri; sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum,

a) v. 39–41. Exod. 32.

40. εἰπόντες τῷ ἀαρών· ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται ἡμῶν· ὁ γὰρ μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς αἰγύπτου, οὐκ οἴδαμεν, τί γέγονεν αὐτῷ.

40. dicentes ad Aaron: „Fac nobis „deos, qui praecedant nos; Moyses „enim hic [1]), qui eduxit nos de terra „Aegypti, nescimus, quid factum sit „ei.“

41. καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et laetabantur in operibus manuum suarum.

42. ἔστρεψε δὲ ὁ θεὸς, καὶ παρέ-

42. Convertit autem Deus, et tra-

---

v. 34. Ed. omn. Er. add. *και*. — Mt. *αἰγυπτε*. — v. 37. *ὑμων* omitt. Gb. — v. 38. Ed. omn. Er. *λογον ζωντα*. — v. 36. Ed. omn. Er. *ἐν τῃ αἰγυπτῳ*. — " C. omitt. *αὐτου ἀκουσεσθε*. — v. 39. Ed. omn. Er. et Mt. *τῃ καρδιᾳ αὐτων*.

1) 1590. Moysi enim huic.

Digitized by Google

δωκεν αὐτὸς, λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν· μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραήλ;

43. καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ μολὸχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν † ῥεμφάν, τοὺς τύπους, οὓς ἐποιήσατε, προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα βαβυλῶνος.

44. ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν † ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ μωϋσῇ, ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἑωράκει·

45. ἣν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἔξωσεν ὁ θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν δαυίδ·

46. ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἠτήσατο εὑρεῖν σκήνωμα τῷ θεῷ ἰακώβ.

47. σολομὼν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον.

48. ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις † ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει·

49. ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι (λέγει κύριος) ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;

50. οὐχὶ ἡ χείρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα;

51. σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσὶν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς.

52. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίω-

didit eos servire militiae coeli, sicut scriptum est in libro Prophetarum: „Numquid victimas et [1]) hostias ob„tulistis mihi annis quadraginta in „deserto, domus Israël?

43. „Et suscepistis tabernaculum „Moloch, et sidus Dei vestri Rempham, „figuras, quas fecistis, adorare eas. „Et transferam vos trans [2]) Babylo„nem" a). a) Amos 5, 25.

44. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam, quam viderat a). a) Exod. 25, 40.

45. Quod et induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem Gentium a), quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, a) Jos. 3, 14. sqq.

46. qui invenit gratiam ante Deum, et petiit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob a). a) 2 Reg. 7, 2. sqq.

47. Salomon autem aedificavit illi domum.

48. „Sed non Excelsus in manu„factis habitat" a), sicut [3]) Propheta dicit: a) c. 17, 24. 3 Reg. 8, 27.

49. „Coelum mihi sedes est; terra „autem scabellum pedum meorum. „Quam domum aedificabitis mihi, dicit „Dominus? aut quis locus requietio„nis meae est?

50. „Nonne manus mea fecit haec „omnia?" a) a) Jes. 66, 1. 2.

51. Dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus! vos semper Spiritui sancto resistitis; sicut patres vestri, ita et vos.

52. Quem Prophetarum non sunt

---

v. 43. C. ῥεφαν. — v. 44. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. ἐν. — v. 48. ναοις omitt. Gb.

1) 1590. aut hostias. 2) 1592. 93. trans Babylonem. 1590. in Babylonem. 3) 1590. per Prophetam.

Digitized by Google

ξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς γεγένησθε·

53. οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.

54. ἀκούοντες δὲ ταῦτα, διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν.

55. ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ καὶ Ἰησοῦν, ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

56. καὶ εἶπεν· ἰδοὺ, θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ θεοῦ.

57. κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν.

58. καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν· καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια † αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου, † καλουμένου Σαύλου.

59. καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα· κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου.

60. θεὶς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ· κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐκοιμήθη. Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

persecuti patres vestri? Et occiderunt a) eos, qui praenunciabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores et homicidae fuistis. a) Matth. 23, 34. sqq.

53. Qui accepistis legem in dispositione Angelorum a), et non custodistis. a) Gal. 3, 19.

54. Audientes autem haec dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

55. Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in coelum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris 1) Dei, et ait: Ecce! video coelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum;

57. et ejicientes eum extra civitatem lapidabant; et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus a). a) c. 22, 20.

58. Et lapidabant a) Stephanum invocantem, et dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum! a) Deut. 17, 7.

59. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum a)! Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus. a) Matth. 5, 44.

Cap. VIII.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ἐν ἱεροσολύμοις· πάντες † τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων.

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judaeae et Samariae praeter Apostolos.

---

v. 58. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. αὐτων. — " C. add. τε. — v. 1. Ed. 1. Er. C. δε.

1) 1590. add. virtutis.

Digitized by Google

2. συνεκόμισαν δὲ τὸν στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιήσαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ.

3. σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδε εἰς φυλακήν.

4. οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διῆλθον, εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον.

5. φίλιππος δὲ, κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν χριστόν.

6. προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τῦ φιλίππε ὁμοθυμαδὸν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει.

7. πολλῶν γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα † φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχετο· πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.

8. καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

9. ἀνὴρ δέ τις, ὀνόματι σίμων, προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς σαμαρείας, λέγων, εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν.

10. ᾧ προσεῖχον † πάντες ἀπὸ μικρῦ ἕως μεγάλυ, λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τῦ θεῦ, ἡ † μεγάλη.

11. προσεῖχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστακέναι αὐτούς.

12. ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ φιλίππῳ εὐαγγελιζομένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῦ θεῦ καὶ τῦ ὀνόματος † ἰησῦ χριστῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.

13. ὁ δὲ σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν

2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.

3. Saulus autem devastabat Ecclesiam a) per domos intrans, et trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. a) c. 9, 1. 22, 4.

4. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei a). a) c. 11, 19.

5. Philippus a) autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum. a) c. 6, 5.

6. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa, quae faciebat.

7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant a); a) c. 5, 16.

8. multi autem paralytici et claudi curati sunt a). a) c. 5, 7. 14, 8.

9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariae, dicens, se esse aliquem magnum a). 1) a) c. 13, 6. 19, 19.

10. Cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quae vocatur magna!

11. Attendebant autem eum; propter quod multo tempore magiis 2) suis dementasset eos.

12. Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres;

13. tunc Simon et ipse credidit; et cum baptizatus esset, adhaerebat Phi-

---

v. 7. Ed. omn. Er. et St. μεγαλῃ φωνῃ. — v. 10. παντες omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — " Gb. add. παλαιωνῃ. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. τε ἰησε.

1) 1590. 1592. 95. et editiones Plantinianae: magnum; al. magum. 2) 1590. magicis.

Digitized by Google

τῷ φιλίππῳ· θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα † μεγάλα γινόμενα, ἐξίστατο.

14. ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην·

15. οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον.

16. οὔπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός· μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ † κυρίου ἰησοῦ.

17. τότε ἐπετίθεσαν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον.

18. † θεασάμενος δὲ ὁ σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα,

19. λέγων· δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα, ᾧ † ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον.

20. πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· τὸ ἀργύριόν σε σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι.

21. οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

22. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ θεοῦ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου.

23. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.

24. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων εἶπε· δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ, ὧν εἰρήκατε.

25. οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι,

lippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14. Cum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem.

15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum;

16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum a). a) c. 19, 6.

18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri a). a) Matth. 10, 8.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua; et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui;

23. in felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quae dixistis.

25. Et illi quidem testificati et lo-

---

v. 13. St. σημεια και δυναμεις μεγαλας γινομενας. Ed. omn. Er. et Mt. δυναμεις και σημεια γινομενα, omiss. μεγαλα. — v. 16. Ed. omn. Er. χριστε ιησα. — v. 18. Gb. ἰδων. — v. 19. St. et Mt. ἀν.

Digitized by Google

καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ, πολλάς τε κώμας τῶν σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο.

26. ἄγγελος δὲ κυρίου ἐλάλησε πρὸς φίλιππον, λέγων· ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν, τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ ἱερουσαλὴμ εἰς γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος.

27. καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ αἰθίοψ, εὐνοῦχος, δυνάστης κανδάκης, τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς· ὃς ἐληλύθει, προσκυνήσων εἰς ἱερουσαλήμ.

28. ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην ἡσαΐαν.

29. εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα τῷ φιλίππῳ· πρόσελθε, καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ.

30. † προσδραμὼν δὲ ὁ φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν προφήτην ἡσαΐαν, καὶ εἶπεν· ἆρά γε γινώσκεις, ἃ ἀναγινώσκεις;

31. ὁ δὲ εἶπε· πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; παρεκάλεσέ τε τὸν φίλιππον, ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ.

32. ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ † ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.

33. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

34. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ φιλίππῳ, εἶπε· δέομαί σε, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τινός;

35. ἀνοίξας δὲ ὁ φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν ἰησοῦν.

cuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26. Angelus autem Domini locutus est ad Philippum a), dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quae descendit ab Jerusalem in Gazam, haec est deserta. a) v. 5.

27. Et surgens abiit. Et ecce! vir Aethiops, Eunuchus, potens Candacis reginae Aethiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem;

28. et revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam Prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede et adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, et dixit: Putasne intelligis, quae legis?

31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum, ut ascenderet, et sederet secum.

32. Locus autem Scripturae, quam legebat erat hic: „Tamquam ovis ad „occisionem ductus est, et sicut agnus „coram tondente se, sine voce, sic non „aperuit os suum.

33. „In humilitate judicium ejus „sublatum est. Generationem ejus quis „enarrabit, quoniam tolletur de terra „vita ejus a)." a) Jes. 53, 7.

34. Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se? an de alio aliquo?

35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

---

v. 30. C. προσδραμων. — v. 32. Ed. omn. Er. ἠνοιγεν.

Digitized by Google

36. ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδὸν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ. καί φησιν ὁ εὐνοῦχος· ἰδοὺ, ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι;

37. †

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus: Ecce aqua! quid prohibet me baptizari a)? a) c. 10, 47.

37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum a). a) 1 Joh. 4, 15.

38. καὶ ἐκέλευσε στῆναι τὸ ἅρμα· καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅ τε φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.

38. Et jussit stare currum; et descenderunt uterque in aquam, Philippus, et Eunuchus, et baptizavit eum.

39. ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἥρπασε τὸν φίλιππον· καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.

39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. φίλιππος δὲ εὑρέθη εἰς ἄζωτον· καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς καισάρειαν.

40. Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Caesaream a). a) c. 21, 8.

Cap. IX.

1. Ὁ δὲ σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνε εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίε, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ,

1. a) Saulus autem adhuc spirans minarum et caedis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, a) v. 1–15. 22, 5–15. 26, 9–18.

2. ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγὰς, ὅπως, ἐάν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς ἱερουσαλήμ.

2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas; ut si quos invenisset hujus viae viros ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

3. ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο, αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ δαμασκῷ· καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.

3. Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit eum lux de coelo;

4. καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις;

4. et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule! quid me persequeris?

5. εἶπε δέ· τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ

5. Qui dixit: Quis es, Domine? Et

---

v. 37. Ed. omn. Er. et St. supplent hunc v.: εἶπε δὲ ὁ φιλιππος· εἰ πιστευεις ἐξ ὅλης της καρδιας, ἔξεστιν. ἀποκριθεις δε εἶπε· πιστευω, τον υἱον τυ θεου εἶναι τον ἰησουν χριστον.

Digitized by Google

κύριος εἶπεν· ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις· †

ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare a).

a) c. 5, 39.

6. ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταί σοι, τί σε δεῖ ποιεῖν.

6. Et tremens ac stupens dixit: Domine! quid me vis facere?

7. οἱ δὲ ἄνδρες, οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ, εἱστήκεισαν ἐννεοὶ, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες.

7. Et Dominus ad eum: Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. ἠγέρθη δὲ ὁ σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν, εἰσήγαγον εἰς δαμασκόν.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων· καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit.

10. ἦν δέ τις μαθητὴς ἐν δαμασκῷ, ὀνόματι ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος ἐν ὁράματι· ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ, ἐγὼ, κύριε.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit ad illum in visu Dominus: Anania! At ille ait: Ecce, ego, Domine!

11. ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην, τὴν καλουμένην εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ ἰούδα σαῦλον ὀνόματι, ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ, προσεύχεται.

11. Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus; et quaere in domo Judae Saulum nomine Tarsensem a); ecce enim orat.

a) c. 21, 39.

12. καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα, ὀνόματι ἀνανίαν, εἰσελθόντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.

12. (Et vidit virum, Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus, ut visum recipiat.)

13. ἀπεκρίθη δὲ † ἀνανίας· κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν ἱερουσαλήμ.

13. Respondit autem Ananias: Domine! audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem a); a) v. 1. 2.

14. καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων, δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου.

14. et hic habet potestatem a principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος· πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά με ἐνώπιον ἐθνῶν, καὶ βασιλέων, υἱῶν τε ἰσραήλ.

15. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus a), et regibus b), et filiis Israël; a) c. 22, 21. Eph. 3, 8. b) c. 25, 24.

---

v. 5. Ed. omn. Er. et St. add.: σκληρον σοι προς κεντρα λακτιζειν. — v. 6. Ed. omn. Er. St. τρεμων τε και θαμβων εἰπε· κυριε, τι με θελεις ποιησαι; και ὁ κυριος προς αὐτον· ἀναστηθι. — v. 13. St. ὁ ἀνανιας.

Digitized by Google

16. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός με παθεῖν.

16. ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati a).

a) 2 Cor. 11, 23. sqq.

17. ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· σαοὺλ, ἀδελφὲ, ὁ κύριος ἀπέσταλκέ με, † ἰησοῦς, ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου.

17. Et abiit Ananias, et introivit in domum; et imponens ei manus a), dixit: Saule frater! Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, et implearis Spiritu sancto.

a) c. 8, 17. 28, 8.

18. καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε †· καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamae, et visum recepit; et surgens baptizatus est.

19. καὶ λαβὼν τροφὴν, ἐνίσχυσε. ἐγένετο δὲ † ὁ σαῦλος μετὰ τῶν † ἐν δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.

19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν † χριστὸν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

20. Et continuo [1]) in synagogis praedicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei a).

a) c. 8, 37.

21. ἐξίσαντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλεμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο † ἐληλύθει, ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς;

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud? et huc ad hoc venit a), ut vinctos illos duceret ad principes Sacerdotum? a) v. 1. 2.

22. † σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο, καὶ † συνέχυνε τοὺς ἰουδαίους, τοὺς κατοικοῦντας ἐν δαμασκῷ, συμβιβάζων, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός.

22. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judaeos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

23. ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναὶ, συνεβουλεύσαντο οἱ ἰουδαῖοι, ἀνελεῖν αὐτόν.

23. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judaei, ut eum interficerent a).

a) 2 Cor. 11, 32.

24. ἐγνώσθη δὲ τῷ σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν· παρετήρουν τε τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι.

24. Notae autem factae sunt Saulo insidiae eorum; custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτὸς, καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.

25. Accipientes autem eum discipuli [2]) nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

---

v. 17. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. *ιησους*. — v. 18. C. et St. add. *παραχρημα*. — v. 19. *ὁ σαυλος* omitt. Mt. et Gb. — " Mt. *ὀντων ἐν*. — v. 20. Gb. *ιησουν*. — v. 21. Ed. omn. Er. et Mt. *ἐληλυθεν*. — v. 22. C. *παυλος*. — " C. *συνεχυε*.

1) 1590. ingressus in synagogas. 2) 1590. add. ejus. 1592. 93. 98. omitt. ejus.

Digitized by Google

26. παραγενόμενος δὲ † ὁ σαῦλος † ἐν ἱερουσαλὴμ ἐπειρᾶτο, κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτὸν, μὴ πιστεύοντες, ὅτι ἐστὶ μαθητής.

26. Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus.

27. βαρνάβας δὲ, ἐπιλαβόμενος αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν δαμασκῷ ἐπαῤῥησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ.

27. Barnabas [a] autem apprehensum illum duxit ad Apostolos [b]; et narravit illis, quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. a) c. 4, 36. b) Gal. 1, 18.

28. καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος † καὶ ἐκπορευόμενος ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ παῤῥησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ.

28. Et erat cum illis intrans et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini.

29. ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν, αὐτὸν ἀνελεῖν.

29. Loquebatur quoque Gentibus, et disputabat cum Graecis; illi autem quaerebant occidere eum.

30. ἐπιγνόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς καισάρειαν, καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς ταρσόν.

30. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Caesaream, et dimiserunt Tarsum.

31. αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας καὶ γαλιλαίας καὶ σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου· καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνοντο.

31. Ecclesia quidem per totam Judaeam, et Galilaeam, et Samariam, habebat pacem, et aedificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur.

32. ἐγένετο δὲ, πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους, τοὺς κατοικοῦντας † λύδδαν.

32. Factum est autem, ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddae.

33. εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα, † αἰνέαν ὀνόματι, ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς ἦν παραλελυμένος.

33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Aeneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πέτρος· † αἰνέα, ἰᾶταί σε † ἰησοῦς, ὁ χριστός· ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ εὐθέως ἀνέστη.

34. Et ait illi Petrus: Aenea, sanat [1]) te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi! et continuo surrexit [a]. a) c. 5, 6.

35. καὶ εἶδον αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες † λύδδαν, καὶ † τὸν ἀσσάρωνα, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddae et Saronae; qui conversi sunt ad Dominum.

---

v. 26. ὁ σαυλος omitt. Gb. — "Gb. εἰς. — v. 28. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. C. Mt. εἰς ἱερουσαλ. omiss. και εκπορευομενος. — v. 32. C. λυδαν. — v. 33. Ed. omn. Er. αἰναιαν. — v. 34. Ed. omn. Er. αἰναια. — "Ed. omn. Er. ὁ ἰησους χριστος. — v. 35. C. λυδαν. — "C. την σαρωναν. St. τον σαρωναν. Mt. et Gb. τον σαρωνα.

1) 1590. sanct.

Digitized by Google

36. ἐν ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια, ὀνόματι ταβιθὰ, ἣ διερμηνευομένη λέγεται δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν, ὧν ἐποίει.

36. In Joppe autem fuit quaedam discipula, nomine Tabitha, quae interpretata dicitur Dorcas. Haec erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat.

37. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in coenaculo.

38. ἐγγὺς δὲ οὔσης † λύδδης τῇ ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες, ὅτι πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν † δύο ἄνδρας πρὸς αὐτὸν, παρακαλοῦντες, μὴ ὀκνῆσαι, διελθεῖν ἕως αὐτῶν.

38. Cum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes, quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39. ἀναστὰς δὲ πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον· καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι, κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ δορκάς.

39. Exsurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in coenaculum; et circumsteterunt illum omnes viduae flentes, et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο· καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· ταβιθὰ, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον, ἀνεκάθισε.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit; et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge a)! At illa aperuit oculos suos; et viso Petro, resedit.

a) Marc. 5, 41.

41. δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν· φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset Sanctos et viduas, assignavit eam vivam.

42. γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς ἰόππης· καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν κύριον.

42. Notum autem factum est per universam Joppen; et crediderunt multi in Domino.

43. ἐγένετο δὲ, ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι αὐτὸν ἐν ἰόππῃ, παρά τινι σίμωνι, βυρσεῖ.

43. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

Cap. X.

1. ἀνὴρ δέ τις ἦν ἐν καισαρείᾳ, ὀνόματι κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπείρης, τῆς καλουμένης ἰταλικῆς,

1. Vir autem quidam erat in Caesarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quae dicitur Italica,

2. εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε

2. religiosus a), ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas

---

v. 38. C. λυδης. — "Ed. omn. Er. et Mt. omitt. δυο ανδρας.

Digitized by Google

ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τὸ θεὸ διαπαντός·

3. εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, † ὡσεὶ ὥραν † ἐνάτην τῆς ἡμέρας, ἄγγελον τὸ θεὸ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ· κορνήλιε.

4. ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἔμφοβος γενόμενος, εἶπε· τί ἐστι, κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ· αἱ προσευχαί σε καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σε ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

5. καὶ νῦν πέμψον εἰς ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα † τὸν ἐπικαλούμενον πέτρον.

6. οὗτος ξενίζεται παρά τινι σίμωνι, βυρσεῖ, ᾧ ἐστιν οἰκία παρὰ θάλασσαν. †

7. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος, ὁ λαλῶν † τῷ κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ,

8. καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς † τὴν ἰόππην.

9. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορούντων ἐκείνων, καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα, προσεύξασθαι, περὶ ὥραν ἕκτην.

10. ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι· παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις·

11. καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ καταβαῖνον † ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι, ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς·

12. ἐν ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τὸ οὐρανό.

multas plebi, et deprecans Deum semper. a) v. 22.

3. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi: Corneli!

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est [1]), Domine? Dixit autem illi: Orationes tuae et eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei a). a) Matth. 8, 5. 10.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus;

6. hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium a), cujus est domus juxta mare; hic dicet tibi, quid te oporteat facere. a) c. 9, 43.

7. Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum, ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam;

10. et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus,

11. et vidit coelum apertum, et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de coelo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, et serpentia terrae, et volatilia coeli.

---

v. 3. C. ὡς. — "Mt. ἐνατην. — v. 5. C. et St. τινα, ὁς ἐπικαλειται πετρος. Gb. ὁς ἐπικαλειται πετρος. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. add. οὑτος λαλησει σοι, τι σε δει ποιειν. — v. 7. Gb. αὐτῳ pro τῳ κορνηλιῳ. — v. 8. C. omitt. την. — v. 11. ἐπ' αὐτον omitt. Gb.

1) 159a. quis es.

Digitized by Google

13. καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς, πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.

13. Et facta est vox ad eum: Surge, Petre! occide, et manduca.

14. ὁ δὲ πέτρος εἶπε· μηδαμῶς, κύριε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν, ἢ ἀκάθαρτον.

14. Ait autem Petrus: Absit, Domine! quia nunquam manducavi omne commune et immundum.

15. καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρε πρὸς αὐτόν· ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνε.

15. Et vox iterum secunde ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris a). a) Matth. 15, 11. 15. sqq.

16. τῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς· καὶ πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν.

16. Hoc autem factum est per ter; et statim receptum est vas in coelum.

17. ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ πέτρος, τί ἂν εἴη τὸ ὅραμα, ὃ εἶδε, καὶ ἰδὺ, οἱ ἄνδρες, οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τῦ κορνηλίε, διερωτήσαντες † τὴν οἰκίαν σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλεῶνα.

17. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset, ecce! viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam;

18. καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο, εἰ σίμων, † ὁ ἐπικαλούμενος πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται.

18. et cum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. τοῦ δὲ πέτρε † διενθυμεμένε περὶ τοῦ ὁράματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα· ἰδοὺ, ἄνδρες † τρεῖς ζητοῦσί σε.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce! viri tres quaerunt te a). a) v. 7. 8.

20. ἀλλὰ ἀναστὰς κατάβηθι, καὶ πορεύε σὺν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενος· † διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτός.

20. Surge itaque, descende, et vade cum eis, nihil dubitans, quia ego misi illos.

21. καταβὰς δὲ πέτρος πρὸς τὺς ἄνδρας, † τὺς ἀπεσταλμένυς ἀπὸ τῦ κορνηλίε † πρὸς αὐτὸν, εἶπεν· ἰδὺ, ἐγώ εἰμι, ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν πάρεστε;

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce! ego sum, quem quaeritis: quae causa est, propter quam venistis?

22. οἱ δὲ εἶπον· κορνήλιος, ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβέμενος τὸν θεὸν, † μαρτυρέμενός τε ὑπὸ † ὅλε τῦ ἔθνες τῶν ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλε ἁγίε, μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτῦ, καὶ ἀκῦσαι ῥήματα παρὰ σε.

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Judaeorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, et audire verba abs te.

---

v. 17. C. add. και μαθοντες. — v. 18. C. omitt. ὁ. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. ἐνθυμεμενε. — "τρεις omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — v. 21. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. καταβας δε πετρος προς τους ἀνδρας, εἰπεν· ἰδε, κ. τ. λ. — "C. εἰπε προς αὐτους· ἰδε, κ. τ. λ. — v. 22. Ed. 1. 2. Er. add. και. — — "C. οἰκιαν.

Digitized by Google

23. εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς, ἐξένισε. τῇ δὲ ἐπαύριον † ὁ πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἀπὸ ἰόππης, συνῆλθον αὐτῷ.

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die, surgens profectus est cum illis; et quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν καισάρειαν. ὁ δὲ κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους.

24. Altera autem die introivit Caesaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis, et necessariis amicis.

25. † ὡς δὲ ἐγένετο † εἰσελθεῖν τὸν πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας, προσεκύνησεν.

25. Et factum est, cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit.

26. ὁ δὲ πέτρος † αὐτὸν ἤγειρεν, λέγων· ἀνάστηθι· κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι.

26. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge! et ego ipse homo sum a).

a) c. 14, 14. Apoc. 19, 10.

27. καὶ συνομιλῶν αὐτῷ, εἰσῆλθε, καὶ εὑρίσκει συνεληλυθότας πολλούς.

27. Et loquens cum illo intravit, et invenit multos, qui convenerant;

28. ἔφη τε πρὸς αὐτούς· ὑμεῖς ἐπίστασθε, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ ὁ θεὸς ἔδειξε, μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον.

28. dixitque ad illos: Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Judaeo conjungi aut accedere ad alienigenam a); sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem b); a) Joh. 4, 9. b) v. 15.

29. διὸ καὶ ἀναντιῤῥήτως ἦλθον, μεταπεμφθείς. πυνθάνομαι οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με;

29. propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30. καὶ ὁ κορνήλιος ἔφη· ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων, καὶ τὴν † ἐνάτην ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου· καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ·

30. Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce! vir stetit ante me in veste candida a), et ait: a) Matth. 28, 3.

31. καί φησι· κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

31. Cornelii exaudita est oratio tua, et eleemosynae tuae commemoratae sunt in conspectu Dei.

32. πέμψον οὖν εἰς ἰόππην, καὶ μετακάλεσαι σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται πέτρος· οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ σίμωνος, βυρσέως, παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι.

32. Mitte ergo in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus; hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

---

v. 23. Gb. ἀναστας ἐξηλθε, omisso ὁ πετρος. — v. 25. Ed. 1. Er. και δε ἐγεν. — "C. ἐλθειν. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. τω εἰσελθειν. — v. 26. C. ἠγειρεν αὐτον. — v. 30. Mt. ἐνατην.

Digitized by Google

33. ἐξαυτῆς οὖν ἔπεμψα πρός σε· σὺ τε καλῶς ἐποίησας, παραγενόμενος· νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάρεσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

33. Confestim ergo misi ad te; et tu bene feciste veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia, quaecumque tibi praecepta sunt a Domino.

34. ἀνοίξας δὲ πέτρος τὸ στόμα, εἶπεν· ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ θεός·

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus,

35. ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστι.

35. sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi [a]. a) v. 11–16. c. 4, 12.

36. τὸν λόγον, ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, οὗτός ἐστι πάντων κύριος.

36. Verbum misit Deus filiis Israël, annuncians pacem per Jesum Christum; (hic est omnium Dominus.)

37. ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν ἰωάννης·

37. Vos scitis, quod factum est verbum per universam Judaeam; incipiens enim a Galilaea, post baptismum, quod praedicavit Ioannes,

38. ἰησοῦν, τὸν ἀπὸ ναζαρὲτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ὅτι ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ.

38. Jesum a Nasareth; quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit [a] benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. a) Matth. 9, 35.

39. καὶ ἡμεῖς † ἐσμεν μάρτυρες πάντων, ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ χώρᾳ τῶν ἰουδαίων καὶ ἐν ἱερουσαλήμ· ὃν † καὶ ἀνεῖλον, κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου.

39. Et nos testes sumus omnium, quae fecit in regione Judaeorum, et Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. τοῦτον ὁ θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι,

40. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri,

41. οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι, τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

41. non omni populo [a], sed testibus [b] praeordinatis a Deo, nobis, qui manducavimus et bibimus cum illo [c], postquam resurrexit a mortuis. a) Joh. 14, 22. b) Joh. 20, 26. sqq. c) Luc. 24, 43.

42. καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν, κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν.

42. Et praecepit nobis praedicare populo [a], et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum [b]. a) c. 1, 8. b) Matth. 25, 31. sqq.

---

v. 39. ἐσμεν omitt. Gb. — "και omitt. St. Ed. omn. Er. — v. 46. Ed. 3. 4. 5. Er. μεγαλυνοντων.

Digitized by Google

43. τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.

43. Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum.

44. Ἔτι λαλοῦντος τοῦ πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον.

44. Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum [a]. a) c. 4, 31.

45. καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ, ὅσοι συνῆλθον τῷ πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχυται.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est;

46. ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις, καὶ † μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπεκρίθη ὁ πέτρος·

46. audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum [a]. c. 2, 4.

47. μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, καθὼς καὶ ἡμεῖς;

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos [a]? a) c. 2, 38. 15, 8.

48. προσέταξέ τε, αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου †. τότε ἠρώτησαν αὐτὸν, ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

Cap. XI.

1. Ἤκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ, οἱ ὄντες κατὰ τὴν ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

1. Audierunt autem Apostoli, et fratres, qui erant in Judaea, quoniam et Gentes receperunt verbum Dei.

2. καὶ ὅτε ἀνέβη πέτρος εἰς ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς,

2. Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione [a], a) c. 10, 45.

3. λέγοντες· ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς.

3. dicentes: Quare introisti ad viros praeputium habentes, et manducasti cum illis [a]? a) c. 10, 28.

4. ἀρξάμενος δὲ ὁ πέτρος, ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς, λέγων·

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει ἰόππῃ, προσευχόμενος· καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὅραμα, καταβαῖνον σκεῦός τι, ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθ-

5. [a] Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis [1]) visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis sum-

v. 46. Ed. 3. 4. 5. Er. μεγαλυνοντων. — v. 48. C. add. ἰησου.
1) 1590. add. mea.

Digitized by Google

ιεμένην ἐκ τῦ ὐρανῦ, καὶ ἤλθεν ἄχρις ἐμῦ.

6. εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν· καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.

7. ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι· ἀναςὰς, πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.

8. εἶπον δέ· μηδαμῶς, κύριε· ὅτι † πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ ςόμα μυ.

9. ἀπεκρίθη δέ μοι φωνὴ ἐκ δευτέρυ ἐκ τῦ ὐρανῦ· ἃ ὁ θεὸς † ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου.

10. τῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς· καὶ πάλιν ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν ὐρανόν.

11. καὶ ἰδὺ, ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέςησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ ἤμην, ἀπεςαλμένοι ἀπὸ καισαρείας πρός με.

12. εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα, συνελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενον. ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ ὗτοι, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τῦ ἀνδρός.

13. ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν, πῶς εἶδε τὸν ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῦ ςαθέντα, καὶ εἰπόντα αὐτῷ· ἀπόςειλον εἰς ἰόππην † ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα, τὸν ἐπικαλύμενον πέτρον,

14. ὃς λαλήσει ῥήματα πρός σε, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός συ.

15. ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐπ' αὐτὺς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ.

16. ἐμνήσθην δὲ τῦ ῥήματος † κυρίυ, ὡς ἔλεγεν· ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

17. εἰ ὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς, ὡς καὶ ἡμῖν, πιςεύ-

mitti de coelo, et venit usque ad me; a) v. 5–17. cf. 10, 9–47.

6. in quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terrae, et bestias, et reptilia, et volatilia coeli.

7. Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge, Petre! occide et manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam, Domine! quia commune aut immundum numquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundo de coelo: Quae Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter; et recepta sunt omnia rursum in coelum.

11. Et ecce! viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Caesarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil haesitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem et dicentem sibi: Mitte in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua.

15. Cum autem coepissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut et in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

17. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidi-

v. 8. παν omitt. Gb. — v. 9. Ed. 1. Er. ἐκαθαρισει. — v. 13. ἀνδρας omitt. Gb. — v. 16. Gb. τε κυριε.

Digitized by Google

σασιν ἐπὶ τὸν κύριον ἰησῦν χριςὸν, ἐγὼ δὲ τίς ἤμην, δυνατὸς κωλῦσαι τὸν θεόν;

18. ἀκύσαντες δὲ ταῦτα, ἡσύχασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες· ἄρα γε καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν.

19. † οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως, τῆς γενομένης ἐπὶ ςεφάνῳ, διῆλθον ἕως φοινίκης καὶ κύπρου καὶ ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον ἰουδαίοις.

20. ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες κύπριοι καὶ κυρηναῖοι, οἵτινες † εἰσελθόντες εἰς ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τοὺς † ἑλληνιςὰς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον ἰησοῦν.

21. καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ' αὐτῶν, † πολύς τε ἀριθμὸς πιςεύσας ἐπέςρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.

22. ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν ἱεροσολύμοις περὶ αὐτῶν· καὶ ἐξαπέςειλαν βαρνάβαν, διελθεῖν † ἕως ἀντιοχείας.

23. ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας, τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ κυρίῳ·

24. ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς, καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίςεως. καὶ προσετέθη ὄχλος ἱκανὸς τῷ κυρίῳ.

25. ἐξῆλθε δὲ εἰς ταρσὸν ὁ βαρνάβας, ἀναζητῆσαι σαῦλον· καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἀντιόχειαν.

26. ἐγένετο δὲ, αὐτοὺς ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι † ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανὸν, χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς χριςιανούς.

mus in Dominum Jesum Christum; ego quis eram, qui possem prohibere Deum a)? a) c. 10, 47.

18. His auditis, tacuerunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et Gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam!

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat sub Stephano a), perambulaverunt usque Phoenicen, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judaeis. a) c. 8, 1. 4.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenaei, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Graecos, annunciantes Dominum Jesum;

21. et erat manus Domini cum eis; multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae, quae erat Jerosolymis, super istis; et miserunt Barnabam a) usque ad Antiochiam. a) c. 4, 36.

23. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est; et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino a); a) c. 13, 43.

24. quia erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quaereret Saulum a); quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. a) c. 9, 30.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia; et docuerunt turbam multam, ita, ut cognominarentur primum Antiochiae discipuli, Christiani.

---

v. 19. Ed. omn. Er. add. και. — v. 20. Gb. ἐλθοντες. — Gb. ἑλληνας. — v. 21. C. add. τε ἰασθαι αὐτους. — v. 22. C. εἰς ἀντιοχειαν. — v. 26. Ed. omn. Er. Mt. omitt. ἐν.

Digitized by Google

27. ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ ἱεροσολύμων προφῆται εἰς ἀντιόχειαν.

28. ἀναστὰς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν, ὀνόματι ἄγαβος, ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος, λιμὸν μέγαν μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην· ὅστις καὶ ἐγένετο ἐπὶ κλαυδίου, † καίσαρος.

29. τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς ἠυπορεῖτό τις, ὥρισαν, ἕκαστος αὐτῶν, εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς·

30. ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς βαρνάβα καὶ σαύλου.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetae a) Antiochiam. a) c. 13, 1. Eph. 4, 11.

28. Et surgens unus ex eis, nomine Agabus a), significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub Claudio. a) c. 21, 10.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judaea fratribus. a) Rom. 15, 26.

30. Quod et fecerunt, mittentes ad Seniores per manus Barnabae et Sauli a). a) c. 12, 25.

CAP. XII.

1. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν ἡρῴδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας, κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας.

2. ἀνεῖλε δὲ ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου, μαχαίρᾳ.

3. καὶ ἰδὼν, ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς ἰουδαίοις, προσέθετο, συλλαβεῖν καὶ πέτρον (ἦσαν δὲ † ἡμέραι τῶν ἀζύμων)·

4. ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσι τετραδίοις στρατιωτῶν, φυλάσσειν αὐτὸν, βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ.

5. ὁ μὲν οὖν πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν † ὑπὲρ αὐτοῦ.

6. ὅτε δὲ ἤμελλεν † αὐτὸν προάγειν ὁ ἡρῴδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσὶ, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.

1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia.

2. Occidit autem Jacobum fratrem Ioannis gladio.

3. Videns autem, quia placeret Judaeis, apposuit, ut apprehenderet et Petrum a). Erant autem dies Azymorum. a) Joh. 21, 18.

4. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum [1]) custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo a). a) Eph. 6, 18. 19.

6. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus; et custodes ante ostium custodiebant carcerem.

---

v. 28. καισαρος omitt. Gb. — v. 3. Mt. Gb. αἱ ἡμεραι. — v. 5. C. περι. — v. 6. C. προαγαγειν αὐτον.

1) 1590. add. ad.

Digitized by Google

7. καὶ ἰδὲ, ἄγγελος κυρίου † ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· ἀνάστα ἐν τάχει. καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν.

7. Et ecce! Angelus a) Domini astitit; et lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter! Et ceciderunt catenae de manibus ejus. a) c. 5, 19.

8. εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησε δὲ † ὕτως. καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Praecingere, et calcea te caligas tuas! Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, et sequere me!

9. καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει, ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ † γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ, ὅραμα βλέπειν.

9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum; existimabat [1]) autem se visum videre.

10. διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην, τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες † προῆλθον ῥύμην μίαν· καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ.

10. Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quae ducit ad civitatem; quae ultro aperta est eis a). Et exeuntes processerunt vicum unum; et continuo discessit Angelus ab eo. a) c. 16, 26.

11. καὶ ὁ πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ, εἶπε· νῦν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι ἐξαπέστειλε κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ † ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Ἡρῴδου καὶ πάσης † τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum; et eripuit me de manu Herodis, et de omni exspectatione plebis Judaeorum.

12. συνιδών τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι † καὶ προσευχόμενοι.

12. Consideransque venit ad domum Mariae, matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus a), ubi erant multi congregati, et orantes. a) v. 25. c. 13, 5. 15, 37. Col. 4, 10. 2 Tim. 4, 11. Philem. 24.

13. κρούσαντος δὲ † τοῦ πέτρου τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι Ῥόδη.

13. Pulsante autem eo ostium januae, processit puella ad 2) audiendum, nomine Rhode.

14. καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα· εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν, ἑστάναι τὸν πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος.

14. Et ut cognovit vocem Petri, prae gaudio non aperuit januam, sed intro currens nunciavit stare Petrum ante januam.

15. οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον· μαί-

15. At illi dixerunt ad eam: Insa-

v. 7. Ed. 2. Er. ἀπέστη. — v. 8. St. Mt. et Gb. ἕτω. — v. 9. C. γενομενον — v. 10. Ed. omn. Er. προσηλθον. — v. 11. Gb. ἐξειλατο. — C. omitt. της. — v. 12. C. add. ἀδελφοι. — v. 13. Gb. αὐτο.

1) 1590. existimabat enim. 2) 1590. ad videndum.

Digitized by Google

νη. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο, ὅτως ἔχειν. οἱ δὲ ἔλεγον· ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν.

16. ὁ δὲ πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτὸν, καὶ ἐξέστησαν.

17. κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ, σιγᾶν, διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς. εἶπε δέ· ἀπαγγείλατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.

18. γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ πέτρος ἐγένετο.

19. ἡρώδης δὲ, ἐπιζητήσας αὐτὸν, καὶ μὴ εὑρὼν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι· καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν καισάρειαν, διέτριβεν.

20. ἦν δὲ † ὁ ἡρώδης θυμομαχῶν τυρίοις καὶ σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν δὲ παρῆσαν πρὸς αὐτὸν, καὶ πείσαντες βλάστον, τὸν ἐπὶ τῶ † κοιτῶνος τῦ βασιλέως, ἠτοῦντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.

21. τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ ἡρώδης † ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς.

22. ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει· † θεῦ φωνὴ, καὶ οὐκ ἀνθρώπε.

23. παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίε, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκε † δόξαν τῷ θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

24. ὁ δὲ λόγος τῦ θεῦ ἤυξανε καὶ ἐπληθύνετο.

25. βαρνάβας δὲ καὶ † σαῦλος ὑπ-

nis! Illa autem affirmabat, sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est!

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent [1]), viderunt eum, et obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nunciate Jacobo [a]) et fratribus haec! Et egressus abiit in alium locum.

a) c. 15, 13.

18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cum requisisset eum, et non inveniasset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci; descendensque a Judaea in Caesaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyriis et Sidoniis; at illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis!

23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, et consumptus a vermibus, exspiravit.

24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.

25. Barnabas autem et Saulus re-

---

v. 20. ὁ ἡρωδης omitt. Gb. — "Ed. 1. Er. κοιτωνα. — v. 21. Ed. omn. Er. ἐνδεδομενος. — v. 22. C. Ed. 1. Er. φωνη θεε. — v. 23. St. την δοξαν. — v. 25. Ed. omn. Er. St. παυλος.

1) 1590. add. ostium.

Digitized by Google

ὑπέστρεψαν † εἰς Ἰερουσαλὴμ πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ Ἰωάννην, τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

versi sunt ab Jerosolymis expleto ministerio [a], assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus [b].

a) c. 11, 29. 30. b) v. 12.

Cap. XIII.

1. Ἦσαν δέ τινες ἐν Ἀντιοχείᾳ, κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν, προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅ τε Βαρνάβας καὶ † Συμεών, ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος, ὁ Κυρηναῖος, Μαναήν τε, ἡρῴδου τοῦ τετράρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος.

1. Erant autem in Ecclesia, quae erat Antiochiae, Prophetae [a] et doctores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchae collactaneus, et Saulus.

a) c. 11, 27.

2. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ, καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δή μοι † τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.

2. Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos [a]. a) c. 9, 15.

3. τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.

3. Tunc jejunantes, et orantes [a], imponentesque eis manus [b], dimiserunt illos. a) c. 14, 22. b) c. 6, 6.

4. οὗτοι μὲν οὖν, ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος, τοῦ ἁγίου, κατῆλθον εἰς τὴν Σελεύκειαν, † ἐκεῖθέν τε ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κύπρον.

4. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam, et inde navigaverunt Cyprum.

5. καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι, † κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων· εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην.

5. Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagogis Judaeorum. Habebant autem et Ioannem [a] in ministerio. a) c. 12, 12.

6. διελθόντες δὲ † τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, εὗρόν τινα μάγον, ψευδοπροφήτην, Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα † Βαριησοῦς,

6. Et cum perambulassent universam insulam usque [1] Paphum, invenerunt quemdam virum magum [2] pseudoprophetam [a], Judaeum, cui nomen erat [3] Bar-Jesu, a) c. 8, 9.

7. ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ, Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, ἐπεζήτησεν, ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

7. qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8. ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας, ὁ

8. Resistebat autem illis Elymas

---

v. 25. "C. et St. ἐξ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἀντιόχειαν. Mt. et Gb. ἐξ Ἰερουσαλὴμ πληρουσαντες. — v. 1. Ed. omn. Er. συμων καλουμενος νιγερ. — v. 2. St. τον τε. — v. 4. Ed. omn. Er. κακειθεν δε επεπλευσαν εις την κυπρον. — v. 5. Ed. omn. Er. κατηγγελον. — v. 6. Gb. ὅλην την. — "Ed. omn. Er. βαριησων.

1) 1590. add. ad. 2) 1590. 93. C. R. 1592. magum. 1597. 98. magnum. 3) 1590. Barjeu.

Digitized by Google

μάγος † (ἕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ), ζητῶν, διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.

9. σαῦλος δὲ, ὁ καὶ παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτὸν,

10. εἶπεν· ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης· οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου, τὰς εὐθείας;

11. καὶ νῦν ἰδοὺ, χεὶρ † κυρίου ἐπί σε· καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος· καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.

12. τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονὸς, ἐπίστευσεν, ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου.

13. ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς πάφου οἱ περὶ τὸν παῦλον, ἦλθον εἰς πέργην τῆς παμφυλίας· ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς † ἱεροσόλυμα.

14. αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς πέργης, παρεγένοντο εἰς ἀντιόχειαν τῆς πισιδίας, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν.

15. μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες· ἄνδρες ἀδελφοὶ, εἴ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε.

16. ἀναστὰς δὲ παῦλος, καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ, εἶπεν· ἄνδρες ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν, ἀκούσατε.

17. ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου † ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν

magus (sic enim interpretatur nomen ejus), quaerens avertere Proconsulem a fide.

9. Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

10. dixit: O plene omni dolo et omni fallacia, fili diaboli! inimice omnis justitiae! non desinis subvertere vias Domini rectas?

11. Et nunc ecce, manus Domini super te [a], et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo et tenebrae, et circuiens quaerebat, qui ei manum daret. a) c. 5, 9. 10.

12. Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.

13. Et cum a Papho navigassent Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae. Ioannes autem discedens [a] ab eis, reversus est Jerosolymam. a) c. 15, 38.

14. Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiae; et ingressi synagogam [a] die sabbatorum sederunt. a) c. 17, 2. c. 18, 4.

15. Post lectionem autem legis et Prophetarum [a], miserunt principes synagogae ad eos, dicentes: Viri fratres! si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite! a) c. 15, 21.

16. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: Viri Israëlitae, et qui timetis Deum! audite:

17. Deus plebis Israël elegit patres nostros, et plebem exaltavit, cum es-

---

v. 8. St. Mt. et Gb. ἑτω. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. τε κυριε. — v. 13. C. ιερουσαλημ. — v. 17. C. et St. add. ισραηλ.

Digitized by Google

λαὸν ὕψωσεν † ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλῆ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς.

sent incolae in terra Aegypti, et in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18. καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον † ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ.

18. et per quadraginta a) annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. a) Num. 14, 34.

19. καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ χαναὰν, † κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν.

19. Et destruens gentes septem a) in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, a) Jos. 24, 11.

20. καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα; ἔδωκε κριτὰς ἕως σαμουὴλ, τῷ προφήτῃ.

20. quasi post quadringentos et quinquaginta annos; et post haec dedit judices usque ad Samuel Prophetam.

21. κἀκεῖθεν ἠτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν σαὺλ, υἱὸν κὶς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς βενιαμὶν, ἔτη τεσσαράκοντα.

21. Et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta a). a) 1 Reg. 8—10.

22. καὶ μεταστήσας αὐτὸν, ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν δαυὶδ εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ εἶπε, μαρτυρήσας· εὗρον δαυὶδ, τὸν τοῦ ἰεσσαὶ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.

22. Et amoto illo, suscitavit illis David regem; cui testimonium perhibens, dixit a): Inveni David filium Jesse [1]), virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. a) 1 Reg. 13, 14.

23. τούτου ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν † ἤγαγε τῷ ἰσραὴλ σωτῆρα ἰησοῦν,

23. Hujus Deus ex semine secundum promissionem a) eduxit Israël salvatorem Jesum, a) c. 2, 30.

24. προκηρύξαντος ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας † τῷ ἰσραήλ.

24. praedicante Ioanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentiae omni populo Israël a). a) Marc. 1, 4. sqq.

25. ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγε· τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγὼ, ἀλλ' ἰδοὺ, ἔρχεται μετ' ἐμὲ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι.

25. Cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat a): Quem me arbitramini esse? non sum ego, sed ecce! venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. a) Joh. 1, 20. 27.

26. ἄνδρες ἀδελφοὶ, υἱοὶ γένους ἀβραὰμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεὸν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεστάλη.

26. Viri fratres! filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum! vobis verbum salutis hujus missum est.

27. οἱ γὰρ κατοικοῦντες † ἐν ἰερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τοῦτον

27. Qui enim habitabant Jerusalem, et Principes ejus, hunc ignorantes, et

---

v. 17. "C. omitt. ἐν τῃ παροικιᾳ. — v. 18. Gb. ἐτροφοφορησεν. — v. 19. C. et St. κατεληροδοτησεν. — v. 23. C. et St. ἠγειρε. Mt. ἠγαγε τῳ ἰσραηλ σωτηριαν. — v. 24. C. παντι τῳ λαῳ τυ ἰσραηλ. St. et Gb. παντι τῳ λαῳ ἰσραηλ. — v. 27. C. et Mt. omitt. ἐν.

1) 1590. Jessæ.

Digitized by Google

ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν, τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες ἐπλήρωσαν·

28. καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες, ἠτήσαντο Πιλάτον, ἀναιρεθῆναι αὐτόν.

29. ὡς δὲ ἐτέλεσαν † πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον.

30. ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν·

31. ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἰερουσαλήμ, οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν.

32. καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν † γενομένην· ὅτι ταύτην ὁ θεὸς ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας Ἰησοῦν.

33. ὡς καὶ ἐν τῷ † ψαλμῷ, τῷ πρώτῳ, γέγραπται· υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

34. ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν † εἰς διαφθοράν, οὕτως εἴρηκεν· ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά.

35. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου, ἰδεῖν διαφθοράν.

36. Δαυὶδ μὲν γὰρ, ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν.

37. ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν.

38. γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοὶ, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται.

39. καὶ ἀπὸ πάντων, ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως δικαιοῦσθαι,

voces Prophetarum a), quae per omne sabbatum leguntur b), judicantes impleverunt; a) c. 4, 25. sqq. b) c. 15, 21.

28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum a). a) Matth. 27, 22. sqq.

29. Cumque consummassent omnia, quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento a). a) Matth. 27, 59. sq.

30. Deus vero suscitavit eum a mortuis a) tertia die; qui visus est per dies multos his, a) c. 2, 24.

31. qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Jerusalem; qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem a). c. 10, 41.

32. Et nos vobis annunciamus eam, quae ad patres nostros repromissio facta est;

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris 1), resuscitans Jesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: „Filius meus es tu, ego hodie genui „te a).“ a) Ps. 2, 7.

34. Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: „Quia dabo „vobis sancta David fidelia a).“ Jes. 55, 3.

35. Ideoque et alias dicit: „Non da„bis Sanctum tuum videre corruptio„nem a).“ a) Ps. 15, 10.

36. David enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormivit; et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem.

37. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis, viri fratres! quia per huno vobis remissio peccatorum annunciatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

---

v. 29. Ed. omn. Er. et St. ἅπαντα. — v. 32. Ed. 1. Er. γεγενομενην. — v. 33. C. Mt. et St. ἐν τῳ ψαλμῳ, τῳ δευτερῳ. Gb. ἐν τῳ πρωτῳ ψαλμῳ. — v. 34. C. add. αὐτον. 1) 1590. filiis vestris.

Digitized by Google

ωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται.

39. in hoc omnis, qui credit, justificatur a). a) Rom. 8, 3. Gal. 3, 21. 22.

40. βλέπετε οὖν, μὴ † ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις·

40. Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis:

41. ἴδετε, οἱ καταφρονηταὶ, καὶ θαυμάσατε, † καὶ ἀφανίσθητε· † ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, † ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.

41. „Videte, contemptores, et admiramini, et disperdimini; quia opus „operor ego in diebus vestris, opus, „quod non credetis, si quis enarraverit vobis a)." a) Hab. 1, 5.

42. ἐξιόντων δὲ † ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαίων †, παρεκάλουν † τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον, λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ † ῥήματα.

42. Exeuntibus autem illis, rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba haec.

43. λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ παύλῳ καὶ τῷ βαρνάβᾳ· οἵτινες προσλαλοῦντες † αὐτοῖς, ἔπειθον αὐτοὺς, † ἐπιμένειν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ.

43. Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judaeorum, et colentium [1]) advenarum, Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis, ut permanerent in gratia Dei.

44. τῷ † τε † ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη, ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

44. Sequenti vero sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. ἰδόντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις, ἀντιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες.

45. Videntes autem turbas Judaei, repleti sunt zelo a), et contradicebant his, quae a Paulo dicebantur, blasphemantes. a) v. 50. c. 5, 17. 14, 2.

46. παῤῥησιασάμενοι δὲ ὁ παῦλος καὶ ὁ βαρνάβας, εἶπον· ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον, πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.

46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei a); sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis aeternae vitae, ecce! convertimur ad Gentes b). a) Matth. 10, 6. b) Matth. 21, 43.

47. † οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ κύριος· † τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

47. Sic enim praecepit nobis Dominus: „Posui te in lucem Gentium, „ut sis in salutem usque ad extremum „terrae a)." a) Jes. 49, 6.

48. ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη † ἔχαιρε, καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ κυρίου·

48. Audientes autem Gentes gavisae sunt, et glorificabant verbum Do-

---

v. 40. C. ἀπελθοι. — v. 41. C. add. και επιβλεψατε. — "St. et Gb. ὅτι ἔργον ἐγω ἐργαζομαι ἐν ταις ἡμεραις ὑμων, ἐργον, ᾧ. — "'C. ὁ. — v. 42. C. Mt. et Gb. add. αὐτων. — "'ἐκ της συναγ. των ἰουδ. omitt. Mt. ot Gb. — "'Gb. omitt. τα ἐθνη. — "'C. τα αὐτα ῥηματα. Mt. Gb. τα ῥηματα ταυτα. — v. 43. Ed. omn. Er. omitt. αὐτοις. — "Gb. προσμενειν. — v. 44. Mt. δε. — "Gb. ἐχομενῳ. — v. 47. Ed. omn. Er. ὅτως. — "Ed. omn. Er. τεθηκα. — v. 48. Mt. et Gb. ἐχαιρον.

1) 1590. add. Deum.

Digitized by Google

καὶ ἐπίστευσαν, ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

49. διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας.

50. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας † καὶ τὰς εὐσχήμονας, καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

51. οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, ἦλθον εἰς Ἰκόνιον.

52. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

mini; et crediderunt, quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Judaei autem concitaverunt [a] mulieres religiosas et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam; et ejecerunt eos de finibus suis. a) v. 45.

51. At illi, excusso pulvere pedum [a] in eos, venerunt Iconium. a) c. 18, 6. Matth. 10, 14.

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto.

CAP. XIV.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ, κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι ὕτως, ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος.

2. οἱ δὲ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν.

3. ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν παῤῥησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ, τῷ μαρτυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι, σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

4. ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις.

5. ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτοὺς,

6. συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας, Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον.

7. κἀκεῖ ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judaeorum, et loquerentur, ita, ut crederet Judaeorum et Graecorum copiosa multitudo.

2. Qui vero increduli fuerunt Judaei, suscitaverunt et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa et prodigia fieri per manus eorum [a]. a) c. 19, 11.

4. Divisa est autem multitudo civitatis; et quidam quidem erant cum Judaeis, quidam vero cum Apostolis.

5. Cum autem factus esset impetus Gentilium et Judaeorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent et lapidarent eos [a], a) v. 2.

6. intelligentes confugerunt [a] ad civitates Lycaoniae, Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant [1]). a) Matth. 10, 23.

v. 50. καὶ omitt. Gb.

1) 1590. add. et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autem, et Barnabas morabantur Lystris.

Digitized by Google

8. καί τις ἀνὴρ ἐν λύστροις ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ † ὑπάρχων, ὃς οὐδέποτε περιπεπατήκει.

9. οὗτος ἤκουε τοῦ Παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν, ὅτι πίστιν ἔχει τοῦ σωθῆναι,

10. εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· † ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός. καὶ † ἥλλετο, καὶ περιεπάτει.

11. οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες, ὃ ἐποίησεν ὁ Παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λυκαονιστὶ λέγοντες· οἱ θεοὶ, ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς.

12. ἐκάλεν τε τὸν μὲν Βαρνάβαν Διία, τὸν δὲ Παῦλον Ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου.

13. ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ Διὸς, τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως † αὐτῶν, ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν.

14. ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι, Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαῤῥήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, † εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, κράζοντες,

15. καὶ λέγοντες· ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς, ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα, τὰ ἐν αὐτοῖς.

16. ὃς ἐν ταῖς παρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.

17. καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν † ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας † ἡμῶν.

7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suae, qui numquam ambulaverat a).

a) c. 3, 2.

8. Hic audivit Paulum loquentem; qui intuitus eum, et videns, quia fidem haberet, ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus! Et exilivit, et ambulabat.

10. Turbae autem cum vidissent, quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos a)!

a) c. 28, 6.

11. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis, exilierunt in turbas, clamantes

14. et dicentes: Viri! quid haec facitis? et nos mortales sumus a), similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit coelum, et terram, et mare, et omnia, quae in eis sunt;

a) c. 10, 26.

15. qui in praeteritis generationibus dimisit a) omnes gentes ingredi vias suas.

a) c. 17, 30.

16. Et quidem non sine testimonio a) semet ipsum reliquit, benefaciens de coelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda [1]) nostra.

a) c. 17, 27. Rom. 1, 20.

---

v. 8. ὑπαρχων omitt. Gb. — v. 10. C. add. σοι λεγω ἐν τῳ ὀνοματι τυ κυριυ ἰησυ χριστυ. — *Mt. et Gb. ἥλατο. — v. 13. αὐτων omitt. Gb. — v. 14. Gb. ἐξεπηδησαν. v. 17. Gb. ὑμιν. — *ὑμων. 1) 1590. corda eorum.

Digitized by Google

18. καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς.

19. † ἐπῆλθον † δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι· καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, † ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες, αὐτὸν τεθνάναι.

20. κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν τῶν μαθητῶν, ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρβην.

21. εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ Ἀντιόχειαν,

22. ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, † παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

23. χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.

24. καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς Παμφυλίαν.

25. καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν.

26. κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον, ὃ ἐπλήρωσαν.

27. παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν, ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως.

28. διέτριβον δὲ † ἐκεῖ χρόνον ἐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

17. Et haec dicentes, vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judaei; et persuasis turbis, lapidantesque Paulum a), traxerunt extra civitatem, existimantes, eum mortuum esse. a) 2 Tim. 3, 11.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide; et quoniam per multas tribulationes a) oportet nos intrare in regnum Dei. a) Matth. 16, 24.

22. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros a), et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. a) Tit. 1, 5.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam;

24. et loquentes verbum Domini in Perge [1] a), descenderunt in Attaliam. a) c. 13, 13.

25. Et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei, in opus, quod compleverunt a). a) c. 13, 1. sqq.

26. Cum autem venissent, et congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

---

v. 19. C. διατριβοντων δε αυτων και διδασκοντων, επηλθον απο κ. τ. λ. — " δε omitt. Ed. 2. Er. — "' C. εσυραν. — v. 22. Ed. omn. Er. add. και. — v. 28. εκει omitt. Gb.

1) 1590. in Pergen.

Digitized by Google

CAP. XV.

1. *Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφούς· ὅτι, ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι.*

2. *γενομένης οὖν στάσεως καὶ † ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, † ἔταξαν, ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τῆς ζητήματος τούτου.*

3. *οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν· καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς.*

4. *παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε, ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν.*

5. *ἐξανέστησαν δέ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων † πεπιστευκότες, λέγοντες· ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτοὺς, παραγγέλλειν τε, τηρεῖν τὸν νόμον Μωϋσέως.*

6. *συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου.*

7. *πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ὑμεῖς ἐπίστασθε, ὅτι ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξελέξατο, διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ πιστεῦσαι.*

8. *καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν·*

9. *καὶ οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν.*

1. Et quidam descendentes de Judaea, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari [a]. a) v. 5.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabae adversus illos, statuerunt, ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad Apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hac quaestione [a]. a) v. 6.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phoenicen et Samariam, narrantes conversionem Gentium; et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et Senioribus, annunciantes [a], quanta Deus fecisset cum illis. a) v. 12. c. 21, 19.

5. Surrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaeorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi.

6. Conveneruntque Apostoli et Seniores videre de verbo hoc.

7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres! vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes [a] verbum Evangelii, et credere. a) c. 10, 9. sqq.

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum [a], sicut et nobis, a) c. 10, 44. 47.

9. et nihil discrevit [a] inter nos et illos, fide purificans corda eorum. a) c. 10, 34.

---

v. 2. Ed. omn. Er. et St. *συζητησεως*. — "Ed. 2. Er. *ἐταξεν*. — v. 5. Ed. omn. Er. *των πεπιστευκοτων*.

Digitized by Google

10. νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεὸν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν, οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι;

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum a) super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

a) Matth. 23, 4. Gal. 5, 1.

11. ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος † τοῦ κυρίου ἰησοῦ † χριστοῦ πιστεύομεν, σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι.

11. Sed per gratiam a) Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi.

a) Eph. 2, 8.

12. ἐσίγησε δὲ † πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον βαρνάβα καὶ παύλου ἐξηγουμένων, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν.

12. Tacuit autem omnis multitudo; et audiebant Barnabam et Paulum, narrantes, quanta Deus fecisset signa et prodigia in Gentibus per eos.

13. μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρίθη ἰάκωβος, λέγων· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἀκούσατέ † μου.

13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus a), dicens: Viri fratres, audite me!

a) c. 12, 17.

14. συμεὼν ἐξηγήσατο, καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκέψατο, λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

14. Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς γέγραπται·

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

16. μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν † δαυὶδ, τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν·

16. „Post haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit; et diruta ejus reaedificabo, et erigam illud;

17. ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτοὺς, λέγει κύριος, ὁ ποιῶν † ταῦτα πάντα.

17. „ut requirant caeteri hominum „Dominum, et omnes gentes, super „quas invocatum est nomen meum, di„cit Dominus faciens haec a)."

a) Amos 9, 11. 12.

18. † γνωστὰ ἀπ' αἰῶνός ἐστι τῷ θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

18. Notum a saeculo est Domino opus suum.

19. διὸ ἐγὼ κρίνω, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεὸν,

19. Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20. ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

20. sed scribere a) ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulachrorum b), et fornicatione [1]) c), et suffocatis, et sanguine d).

a) v. 29. c. 16, 4. 21, 25. b) 1 Cor. 8. c) 1 Thess. 4, 3. d) Gen. 9, 4. Lev. 3, 17.

---

v. 11. τε omitt. St. — "χριστου" omitt. Mt. et Gb. — v. 12. C. το πληθος απαν. — v. 13. Ed. 4. 5. Er. μου. — v. 16. Ed. 3. 4. 5. Er. add. την. — v. 17. C. παντα ταυτα. Gb. omitt. παντα. — v. 18. C. α' εστι γνωστα απ' αιωνος αυτω. Gb. γνωστα απ' αιωνος. Mt. omitt. versum 18.

1) 1590. 92. 98. G. R. 1593. et fornicatione. 1593. et fornicationis.

21. μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος.

21. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum praedicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς ἀντιόχειαν, σὺν † παύλῳ καὶ βαρνάβᾳ, ἰούδαν, τὸν ἐπικαλούμενον βαρσαβᾶν, καὶ σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς·

22. Tunc placuit Apostolis, et Senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam a), viros primos in fratribus, a) c.16,19. 17,4. 18,5.

23. γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε· οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὴν ἀντιόχειαν καὶ συρίαν καὶ κιλικίαν ἀδελφοῖς, τοῖς ἐξ ἐθνῶν, χαίρειν.

23. scribentes per manus eorum: Apostoli, et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiae, et Syriae, et Cilicioe, fratribus ex Gentibus, salutem.

24. ἐπειδὴ ἠκούσαμεν, ὅτι τινὲς † ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα·

24. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus a); a) v.1. Gal.2,4.

25. ἔδοξεν ἡμῖν, γενομένοις ὁμοθυμαδὸν, † ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν, † βαρνάβᾳ καὶ παύλῳ,

25. Placuit nobis collectis in unum, eligere viros et mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba et Paulo,

26. ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas a) pro nomine Domini nostri Jesu Christi. a) c.13, 50. 14, 18.

27. ἀπεστάλκαμεν οὖν ἰούδαν καὶ σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά.

27. Misimus ergo Judam et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem.

28. † ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων·

28. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris a), quam haec necessaria: a) v.10.

29. ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· † ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. ἔρρωσθε.

29. ut abstineatis a) vos ab immolatis simulachrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis. Valete! a) v.20.

30. οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες ἦλθον εἰς ἀντιόχειαν· καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam; et congregata multitudine tradiderunt epistolam.

---

v. 22. St. et Gb. τῳ παυλῳ. — v. 24. C. omitt. ἐξ ἡμων. — v. 25. C. et St. ἐκλεξαμενους. — C. βαρναβα και παυλω. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. ἐδωξε. — v. 29. C. add. και ὁσα μη θελετε ἑαυτοις γινεσθαι, ἑτεροις μη ποιειτε.

Digitized by Google

31. ἀναγνόντες δὲ, ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει.

32. ἰούδας τε καὶ σίλας, καὶ αὐτοὶ προφῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐπεστήριξαν.

33. ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς † ἀποστόλους.

34. † ἔδοξε δὲ τῷ σίλα, ἐμμεῖναι † αὐτοῦ.

35. παῦλος δὲ καὶ βαρνάβας διέτριβον ἐν ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου.

36. μετὰ δέ τινας ἡμέρας εἶπε παῦλος πρὸς βαρνάβαν· ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς † ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, πῶς ἔχουσι.

37. βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο συμπαραλαβεῖν † τὸν ἰωάννην, τὸν καλούμενον μάρκον.

38. παῦλος δὲ ἠξίου, τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ παμφυλίας, καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τοῦτον.

39. ἐγένετο οὖν παροξυσμὸς, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τόν τε βαρνάβαν, παραλαβόντα τὸν μάρκον, ἐκπλεῦσαι εἰς κύπρον.

40. παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος σίλαν, ἐξῆλθε, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.

41. διήρχετο δὲ τὴν συρίαν καὶ κιλικίαν, ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας.

31. Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione.

32. Judas autem et Silas, et ipsi cum essent Prophetae, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos.

34. Visum est autem Silae ibi remanere; Judas autem solus abiit Jerusalem.

35. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiae, docentes, et evangelizantes cum aliis pluribus, verbum Domini.

36. Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres, per universas civitates, in quibus praedicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere et Ioannem, qui cognominabatur Marcus a). a) c. 12, 12.

38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia a), et non isset cum eis in opus) non debere recipi. a) c. 13, 13.

39. Facta est autem dissensio a), ita, ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cyprum; a) Gal. 2, 11. sqq.

40. Paulus vero, electo Sila, profectus est, traditus gratiae Dei a fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans Ecclesias; praecipiens, custodire praecepta Apostolorum et Seniorum.

Cap. XVI.

1. Κατήντησε δὲ εἰς δέρβην καὶ λύστραν· καὶ ἰδοὺ, μαθητής τις ἦν

1. Pervenit autem 1) Derben et Lystram a). Et ecce! discipulus quidam

v. 33. Gb. ἀποστειλαντας αὐτους. — C. αὐτοθι. — v. 36. ἡμων omitt. Gb. — v. 37. Gb. και ἰωαννην. — v. 34. hunc versum omitt. Mt. —

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

† ἐκεῖ, ὀνόματι τιμόθεος, υἱὸς γυναικός † τινος ἰουδαίας, πιστῆς, πατρὸς δὲ ἕλληνος.

2. ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν λύστροις καὶ ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

3. τοῦτον ἐθέλησεν ὁ παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν. καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς ἰουδαίους, τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἤδεισαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι ἕλλην ὑπῆρχεν.

4. ὡς δὲ † διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδεν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα, τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν ἐν ἱερουσαλήμ.

5. αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

6. διελθόντες δὲ τὴν φρυγίαν καὶ τὴν γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ ἀσίᾳ,

7. ἐλθόντες κατὰ τὴν μυσίαν, ἐπείραζον, † κατὰ τὴν βιθυνίαν πορεύεσθαι· καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα †.

8. παρελθόντες δὲ τὴν μυσίαν, κατέβησαν εἰς τρωάδα.

9. καὶ ὅραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ παύλῳ· ἀνήρ τις ἦν μακεδὼν ἑστὼς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· διαβὰς εἰς μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν.

10. ὡς δὲ τὸ ὅραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν μακεδονίαν, συμβιβάζοντες, ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ κύριος, † εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

11. ἀναχθέντες οὖν ἀπὸ τῆς τρωάδος

erat ibi, nomine Timotheus [b], filius mulieris Judaeae fidelis [c], patre gentili.

a) c. 14, 6. sqq. b) c. 17, 14. 19, 22. 20, 4. c) 2 Tim 1, 5.

2. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant et Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci; et assumens circumcidit eum, propter Judaeos [a], qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod pater ejus erat Gentilis.

a) 1 Cor. 9, 20.

4. Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta [a] ab Apostolis et Senioribus, qui erant Jerosolymis.

a) c. 15, 20.

5. Et Ecclesiae quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie.

6. Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiae regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu.

8. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem [a].

a) c. 20, 6.

9. Et visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos!

10. Ut autem visum vidit, statim quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem a Troade,

v. 1. C. omitt. ἐκεῖ. — "τινος omitt. Gb. — v. 4. C. ἐπορευοντο. — v. 7. Gb. εἰς. — "Gb. πνευμα ιησυ. — v. 10. Ed. 2. 3. Er. εὐαγγελιζασθαι.

Digitized by Google

δος, εὐθυδρομήσαμεν εἰς σαμοθράκην, τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς νεάπολιν·

12. ἐκεῖθέν τε εἰς φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος τῆς μακεδονίας πόλις, † κολώνια. ἦμεν δὲ ἐν † αὐτῇ τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς.

13. τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμὸν, οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι· καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναιξί.

14. καί τις γυνὴ, ὀνόματι λυδία, πορφυρόπωλις, πόλεως θυατείρων, σεβομένη τὸν θεὸν, † ἤκουεν· ἧς ὁ κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ παύλου.

15. ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσε, λέγουσα· εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν † τῷ κυρίῳ εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε. καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

16. ἐγένετο δὲ, πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ, ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνος, ἀπαντῆσαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς, μαντευομένη.

17. αὕτη κατακολουθήσασα τῷ παύλῳ καὶ ἡμῖν, † ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, δοῦλοι τοῦ θεοῦ, τοῦ ὑψίστου, εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας.

18. τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. διαπονηθεὶς δὲ ὁ παῦλος, καὶ ἐπιστρέψας, τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ, ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

19. ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς, ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπὶς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν παῦλον καὶ † τὸν σίλαν, εἵλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας.

recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim;

12. et inde Philippos, quae est prima partis Macedoniae civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, [1]) conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse [a]); et sedentes loquebamur mulieribus, quae convenerant. a) c. 13, 14. 21, 5.

14. Et quaedam mulier, nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit; cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quae dicebantur a Paulo.

15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete! Et coëgit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quae quaestum magnum praestabat dominis suis divinando.

17. Haec subsecuta Paulum et nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis [a])! a) Marc. 1, 24. 34.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit: Praecipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea! Et exiit eadem hora.

19. Videntes autem domini ejus, quia exivit spes quaestus eorum, apprehendentes Paulum et Silam [a]) perduxerunt in forum ad principes; a) c. 15, 22.

---

v. 12. C. κολωνεια. — " Gb. ταυτῃ. — v. 14. Ed. omn. Er. ἤκουσεν. — v. 15. C. εἶναι τῷ κυριῳ. — v. 17. C. et St. ἔκραξε. — v. 19. C. omitt. τον.

1) 1590. aliquot, consistentes.

Digitized by Google

20. καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς, εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες·

21. καὶ καταγγέλλουσιν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι, οὐδὲ ποιεῖν, ῥωμαίοις οὖσι.

22. καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, καὶ οἱ στρατηγοὶ περιῤῥήξαντες † αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἐκέλευον ῥαβδίζειν·

23. πολλάς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι, ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς.

24. ὃς παραγγελίαν τοιαύτην εἰληφὼς, ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον.

25. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον παῦλος καὶ σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν. † ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι.

26. ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου· ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.

27. ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεῳγμένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν, ἔμελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων, ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους.

28. ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ παῦλος, λέγων· μηδὲν πράξῃς σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γάρ ἐσμεν ἐνθάδε.

29. αἰτήσας δὲ φῶτα, εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσε τῷ παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ.

30. καί προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω, ἔφη· κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;

20. et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant [a] civitatem nostram, cum sint Judaei;

a) c. 17, 6. 24, 5.

21. et annunciant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22. Et cucurrit plebs adversus eos; et magistratus scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis caedi [a].

a) 2 Cor. 11, 25. 1 Thess. 2, 2.

23. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, praecipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cum tale praeceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

25. Media autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant [a] Deum; et audiebant eos, qui in custodia erant.

a) c. 5, 41.

26. Subito vero terrae motus factus est magnus, ita, ut moverentur fundamenta carceris; et statim aperta sunt omnia ostia; et universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, et vidons januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, aestimans, fugisse vinctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris! universi enim hic sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est; et tremefactus, procidit Paulo et Silae ad pedes;

30. et producens eos foras, ait: Domini! quid me oportet facere, ut salvus fiam [a]?

a) c. 2, 37.

---

v. 22. C. τα ἱματια αὐτων. — v. 25. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπηκροωντο.

Digitized by Google

31. οἱ δὲ εἶπον· πίστευσον ἐπὶ τὸν κύριον, Ἰησοῦν † χριστὸν, καὶ σωθήσῃ σὺ, καὶ ὁ οἶκός σου.

31. At illi dixerunt: Crede a) in Dominum Jesum, et salvus eris tu, et domus tua. a) Marc. 16, 16.

32. καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν· καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ † πάντες παραχρῆμα.

33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum; et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo.

34. ἀναγαγών τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ † ἠγαλλιάσατο, πανοικὶ πεπιστευκὼς τῷ θεῷ.

34. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et laetatus est cum omni domo sua, credens Deo.

35. ἡμέρας δὲ γενομένης ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδούχους, λέγοντες· ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους.

35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos!

36. ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν παῦλον· ὅτι ἀπεστάλκασιν οἱ στρατηγοὶ, ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν ἐξελθόντες, πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.

36. Nunciavit autem custos carceris verba haec Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittamini; nunc igitur exeuntes, ite in pace!

37. ὁ δὲ παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ· ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ † ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν.

37. Paulus autem dixit eis: Caesos nos publice, indemnatos, homines Romanos a) miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt? Non ita! sed veniant, a) c. 22, 25.

38. ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα ταῦτα· καὶ ἐφοβήθησαν ἀκούσαντες, ὅτι ῥωμαῖοί εἰσι.

38. et ipsi nos ejiciant. Nunciaverunt autem magistratibus lictores verba haec. Timueruntque audito, quod Romani essent,

39. καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξαγαγόντες ἠρώτων, ἐξελθεῖν τῆς πόλεως.

39. et venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant, ut egrederentur de urbe.

40. ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον † πρὸς τὴν λυδίαν· καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς, παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξῆλθον.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam a); et visis fratribus, consolati sunt eos, et profecti sunt. a) v. 14.

---

v. 31. Ed. omn. Er. omitt. χριστον. — v. 33. C. omitt. παντες. — v. 34. Ed. omn. Er. et Mt. ἠγαλλιατο. — v. 37. Ed. omn. Er. et St. omitt. ἡμας. — v. 40. Ed. omn. Er. et St. εἰς.

Digitized by Google

CAP. XVII.

1. Διοδεύσαντες δὲ τὴν ἀμφίπολιν καὶ ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν ἰουδαίων.

1. Cum autem perambulassent Amphipolim, et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judaeorum.

2. κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ παύλῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν,

2. Secundum consuetudinem [a] autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis,

a) c. 13, 14.

3. διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

3. adaperiens et insinuans, quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis [a]; et quia hic est Jesus Christus [b], quem ego annuncio vobis.

a) Luc. 24, 26. 46. b) c. 9, 22.

4. καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν, καὶ προσεκληρώθησαν τῷ παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ, τῶν τε σεβομένων ἑλλήνων πολὺ πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι.

4. Et quidam ex eis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silae [a], et de colentibus Gentilibusque [b] multitudo magna, et mulieres nobiles non paucae.

a) c. 15, 22. b) c. 14, 1. Joh. 12, 20.

5. † ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηροὺς, καὶ ὀχλοποιήσαντες, ἐθορύβων τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ ἰάσονος, ἐζήτουν αὐτοὺς, ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.

5. Zelantes autem Judaei, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta concitaverunt civitatem; et assistentes domui Jasonis, quaerebant eos producere in populum.

6. μὴ εὑρόντες δὲ αὐτοὺς, ἔσυρον τὸν ἰάσονα καί τινας ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες· ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν·

6. Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem et quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant [a], et huc venerunt,

a) c. 16, 20.

7. οὓς ὑποδέδεκται ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων καίσαρος † πράττουσι, βασιλέα λέγοντες † ἕτερον εἶναι, ἰησοῦν.

7. quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta Caesaris faciunt, regem [a] alium dicentes esse, Jesum.

a) Joh. 19, 12.

8. ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας, ἀκούοντας ταῦτα.

8. Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis, audientes haec.

9. καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.

9. Et accepta satisfactione a Jasone, et a caeteris, dimiserunt eos.

10. οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν † τε παῦλον

10. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in

---

v. 5. C. et Mt. προσλαβομενοι δε οι ιουδαιοι, οι απειθουντες των αγοραιων. Gb. προσλαβομενοι δε οι ιουδαιοι των αγοραιων. — v. 7. Ed. omn. Er. πρασσουσι. — 6. ετερον, ιησυν. — v. 10. C. omitt. τε. —

Digitized by Google

καὶ τὸν σίλαν εἰς † βέροιαν· οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν † ἀπῆσαν τῶν ἰουδαίων.

Beroeam. Qui cum venissent, in synagogam Judaeorum introierunt.

11. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι †, τῶν ἐν θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, εἰ † ἔχοι ταῦτα † οὕτως.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes a) Scripturas, si haec ita se haberent. a) Joh. 5, 39.

12. πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς θεσσαλονίκης ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν † τῇ † βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ παύλε ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλες.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia et Beroeae praedicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes et turbantes multitudinem.

14. εὐθέως δὲ τότε τὸν παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ, πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ὑπέμενον δὲ ὅ τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος ἐκεῖ.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; Silas autem et Timotheus a) remanserunt ibi. a) c. 16, 1. sqq.

15. οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν σίλαν καὶ τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν, ἐξῆεσαν.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas; et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. ἐν δὲ ταῖς ἀθήναις ἐκδεχομένε αὐτοὺς τοῦ παύλε, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν.

16. Paulus autem, cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriae deditam civitatem.

17. διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τὲς παρατυγχάνοντας.

17. Disputabat igitur in synagoga a) cum Judaeis, et colentibus, et in foro, per omnes dies, ad eos, qui aderant. a) v. 2.

18. τινὲς δὲ † καὶ τῶν ἐπικουρείων καὶ τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. καί τινες ἔλεγον· τί ἂν † θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ· ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν † αὐτοῖς εὐηγγελίζετο.

18. Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur annunciator esse; quia Jesum et resurrectionem annunciabat eis.

---

v. 10. "Ed. omn. Er et St. βερόιαν — "' St. et Gb. των ἰουδαιων ἀπηεσ. — v. 11. C. add. των ἀλλων. — "Ed. omn. Er. ἐχει. — "' St. et Mt. ἑτω. — v. 13. C. omitt. τῃ. — "Ed. omn. Er. et St. βερόιᾳ. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. omitt. και. — "Ed. omn. Er. θελει. — "' C. omitt. αὐτοις.

Digitized by Google

19. ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν ἄρειον πάγον ἤγαγον, λέγοντες· δυνάμεθα γνῶναι, τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή;

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quae est haec nova, quae a te dicitur, doctrina?

20. ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι, τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι.

20. Nova enim quaedam infers auribus nostris; volumus ergo scire, quidnam velint haec esse.

21. (Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.)

21. (Athenienses autem omnes, et advenae hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. σταθεὶς δὲ ὁ παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ ἀρείου πάγου, ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ.

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses! per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· ἀγνώστῳ θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

23. Praeteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

24. ὁ θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ,

24. Deus, qui fecit [a] mundum, et omnia, quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat [b], a) c. 14, 14. b) c. 7, 49. 50.

25. οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν † κατὰ πάντα.

25. nec manibus humanis colitur [a] indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia [b]; a) Joh. 4, 24. b) Ps. 49, 8. sqq.

26. ἐποίησέ τε, ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας † προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν·

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae [a], definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum [b], a) Gen. 1, 27. b) Deut. 32, 8.

27. ζητεῖν τὸν † κύριον, εἰ ἄραγε † ψηλαφήσειαν αὐτὸν, καὶ εὕροιεν, † καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.

27. quaerere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe [a] sit ab unoquoque nostrum. a) c. 14, 16.

28. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ' † ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus [a]; sicut et quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. a) Col. 1, 17.

v. 25. Gb. και τα παντα. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. προτεταγμενους. — v. 27. Gb. τον θεον. — ″Ed. omn. Er. ψηλαφησειεν. — ‴Ed. omn. Er. καιγε. — v. 28. C. ἡμας.

Digitized by Google

29. γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπε, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. τοὺς μὲν οὖν χρόνες τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens a) Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam b) agant, a) c. 14, 15. b) Luc. 24, 47.

31. διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ, ᾧ ὥρισε, πίστιν † παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

31. eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro a), in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis. a) 2 Cor. 5, 10. Matth. 25, 31.

32. ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον· οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σε πάλιν περὶ τούτε.

32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant a), quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. a) 1 Cor. 1, 23.

33. καὶ οὕτως ὁ παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσε αὐτῶν.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. τινὲς δὲ ἄνδρες, κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν· ἐν οἷς καὶ διονῦσιος, ὁ ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ, ὀνόματι δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

34. Quidam vero viri adhaerentes ei, crediderunt; in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

CAP. XVIII.

1. Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ παῦλος ἐκ τῶν ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς κόρινθον.

1. Post haec egressus ab Athenis, venit Corinthum.

2. καὶ εὑρών τινα ἰεδαῖον, ὀνόματι ἀκύλαν, ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς ἰταλίας, καὶ πρίσκιλλαν, γυναῖκα αὐτῦ (διὰ τὸ διατεταχέναι κλαύδιον, χωρίζεσθαι πάντας τὺς ἰεδαίες ἐκ τῆς ῥώμης), προσῆλθεν αὐτοῖς.

2. Et inveniens quemdam Judaeum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus a) (eo quod praecepisset Claudius discedere omnes Judaeos a Roma), accessit ad eos. a) v. 18. 26. Rom. 16, 3. 1 Cor. 16, 19. 2 Tim. 4, 19.

3. καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι ἔμενε παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur a); (erant autem scenofactoriae artis.) a) c. 20, 34. 1 Cor. 4, 12. 2 Cor. 11, 9. 1 Thess. 2, 9.

4. διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε ἰεδαίες καὶ ἕλληνας.

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judaeis et Graecis.

---

v. 31. C. παρασχειν.

Digitized by Google

5. ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς μακεδονίας ὅ τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος, συνείχετο τῷ † πνεύματι ὁ παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς ἰουδαίοις τὸν χριστὸν ἰησοῦν.

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus a), instabat verbo Paulus, testificans Judaeis esse Christum Jesum. a) c.17,14.sq. 2Cor.1,19.

6. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν. καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.

6. Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum! mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam a). c.13,45.51. 20,26

7. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς, ὀνόματι ἰούστου, σεβομένου τὸν θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogae.

8. κρίσπος δὲ, ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν κορινθίων † ἀκούοντες, ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο.

8. Crispus a) autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua; et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur. a) 1 Cor. 1, 14.

9. εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὁράματος ἐν νυκτὶ τῷ παύλῳ· μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem a) Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas! a) c. 16, 9. 23, 11.

10. διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε· διάτι λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

10. Propter quod ego sum tecum; et nemo apponetur tibi, ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. ἐκάθισέ τε ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων † ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ ἰουδαῖοι τῷ παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα,

12. Gallione autem proconsule Achaiae, insurrexerunt uno animo Judaei in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. λέγοντες· ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπείθει τοὺς ἀνθρώπους, σέβεσθαι τὸν θεόν.

13. dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. μέλλοντος δὲ τοῦ παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ γαλλίων πρὸς τοὺς ἰουδαίους· εἰ μὲν ἦν † ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργημα πονηρὸν, ὦ ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judaeos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judaei! recte vos sustinerem;

15. εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου, τοῦ καθ' ὑμᾶς, 1)

15. si vero quaestiones sunt de verbo, et nominibus 1), et lege vestra,

v. 5. Gb. τῳ λογῳ. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀκουσαντες. — v. 11. Ed. omn. Er. διδασκων αὐτους τον λογον τυ θυ. — v. 14. C. ponit ἦν post τι.

1) 1590. nominibus legis vestrae.

Digitized by Google

ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι.

16. καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος.

17. ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην, τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος· καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν.

18. ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανὰς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος, ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν.

19. κατήντησε δὲ εἰς Ἔφεσον, † κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ. αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις.

20. ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν, ἐπὶ πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπένευσεν·

21. ἀλλὰ ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπών· δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν, τὴν ἐρχομένην, ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα. πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλοντος. καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου.

22. καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν.

23. καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε, διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων † πάντας τοὺς μαθητάς.

24. Ἰουδαῖος δέ τις, Ἀπολλὼς † ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς.

25. οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου. καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

vos ipsi videritis; Judex ego horum nolo esse a). a) Joh. 18, 31.

16. Et minavit eos a tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem a) principem synagogae, percutiebant eum ante tribunal; et nihil eorum Gallioni curae erat. a) 1 Cor. 1, 1.

18. Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (et cum eo Priscilla et Aquila, qui sibi totonderat in Cenchris caput; habebat enim votum) a). a) c. 21, 24. Num. 6, 9. 18.

19. Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judaeis.

20. Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit;

21. sed valefaciens, et dicens a): Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso. a) Gal. 2, 1.

22. Et descendens Caesaream, ascendit, et salutavit ecclesiam, et descendit Antiochiam a). a) Gal. 2, 11.

23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam [1]) regionem a), et Phrygiam, confirmans omnes discipulos. a) c. 16, 6.

24. Judaeus autem quidam, Apollo a) nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis. a) c. 19, 1. 1 Cor. 1, 12.

25. Hic erat edoctus viam Domini; et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea, quae sunt Jesu, sciens tantum baptisma Ioannis a). a) c. 19, 3.

---

v. 17. C. ἐμελλεν. — v. 19. Ed. omn. Er. και ἐκεινος. — v. 23. C. τους μαθητας παντας — v. 24. C. ὀνομα.

1) 1590. Galatiam.

Digitized by Google

26. ἔτός τε ἤρξατο, παῤῥησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκύσαντες δὲ αὐτῦ ἀκύλας καὶ πρίσκιλλα, προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν † τᾶ θεᾶ ὁδόν.

26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila a), assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini.

a) v. 2.

27. βυλομένε δὲ αὐτῦ διελθεῖν εἰς τὴν ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς, ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος, συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος.

27. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crediderant.

28. εὐτόνως γὰρ τοῖς ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν, εἶναι τὸν χριστὸν ἰησᾶν.

28. Vehementer enim Judaeos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

CAP. XIX.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ἀπολλὼ εἶναι ἐν κορίνθῳ, παῦλον, διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς ἔφεσον. καὶ εὑρών τινας μαθητὰς,

1. Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi a), ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum b), et inveniret quosdam [1]) discipulos;

a) c. 18, 24. 27. b) c. 18, 19. 21.

2. εἶπε πρὸς αὐτύς· εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀλλ' οὐδὲ, εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκύσαμεν.

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum a) accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque, si Spiritus sanctus est, audivimus.

a) c. 10, 44. 8, 16.

3. εἶπέ τε πρὸς αὐτύς· εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον· εἰς τὸ ἰωάννε βάπτισμα.

3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.

4. εἶπε δὲ παῦλος· ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι, τυτέστιν, εἰς τὸν χριστὸν ἰησοῦν.

4. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

5. ἀκούσαντες δὲ, ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίε ἰησοῦ.

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6. καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ παύλε τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐπ' αὐτούς· ἐλάλεν τε γλώσσαις, καὶ προεφήτευον.

6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7. ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο.

7. Erant autem omnes viri fere duodecim.

---

v. 26. C. την ὁδον τυ θευ.

1) 1590. de discipulis.

Digitized by Google

8. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐπαῤῥησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος, καὶ πείθων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.

9. ὡς δέ τινες † ἐσκληρύνοντο, καὶ ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς ἀπ' αὐτῶν, ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός.

9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου † ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας.

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judaei atque Gentiles.

11. δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας ἐποίει ὁ θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου,

11. Virtutesque non [1]) quaslibet faciebat Deus per manum Pauli [a]);

a) c. 14, 3.

12. ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ † σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα, τὰ πονηρὰ, † ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

12. ita, ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur [a]).

a) c. 5, 15. Matth. 9, 21.

13. ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκισταὶ, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα, τὰ πονηρὰ, τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες· † ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει.

13. Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus Judaeis exorcistae, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus praedicat.

14. ἦσαν δέ τινες υἱοὶ Σκευᾶ, Ἰουδαίου, ἀρχιερέως ἑπτὰ οἱ τοῦτο ποιοῦντες.

14. Erant autem [2]) quidam Judaei Scevae principis Sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα, τὸ πονηρὸν, εἶπε· τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem, qui estis?

16. καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα, τὸ πονηρὸν, καὶ † κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου.

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa.

---

v. 9. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐσκληρυνοντο. — v. 10. ἰησου omitt. Gb. — v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. σημικινθια. — Gb. ἐκπορευεσθαι, omiss. ἀπ' αὐτων. — v. 13. Gb. ὁρκιζω. — v. 16. C. κατακυριευσαν.

1) 1590. non modicas quaslibet. 2) 1590. cujusdam Judaei nomine Scevae.

Digitized by Google

17. τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἔφεσον. καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judaeis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.

18. Multique credentium veniebant, confitentes et annunciantes actus suos.

19. ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνενέγκαντες τὰς βίβλους, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων· καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa a) sectati, contulerunt libros, et combusserunt I) coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

a) c. 8, 9.

20. † οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ηὔξανε καὶ ἴσχυεν.

20. Ita fortiter crescebat a) verbum Dei, et confirmabatur.

a) c. 6, 7.

21. ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἰερουσαλήμ, εἰπών· ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia a) et Achaia, ire Jerosolymam b), dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, oportet me et Romam c) videre.

a) 1 Cor. 16, 5. b) c. 18, 21. 20, 22. c) Rom. 15, 25. 8qq.

22. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum a), et Erastum b), ipse remansit ad tempus in Asia.

a) c. 16, 1. b) Rom. 16, 23. 2 Tim. 4, 20.

23. ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima a) de via Domini.

a) 2 Cor. 1, 8.

24. δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens aedes argenteas Dianae, praestabat artificibus non modicum quaestum;

25. οὓς συναθροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· ἄνδρες, ἐπίστασθε, ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι.

25. quos convocans, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri! scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio;

26. καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον ἐφέσου, ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.

26. et videtis, et auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

---

v. 20. Ed. omn. Er. ἕτως.

1) 1590. add. eos.

Digitized by Google

καὶ τὸν σίλαν εἰς † βέροιαν· οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν † ἀπῆσαν τῶν ἰουδαίων.

11. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι †, τῶν ἐν θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, εἰ † ἔχοι ταῦτα † οὕτως.

12. πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι.

13. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς θεσσαλονίκης ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν † τῇ † βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ παύλου ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους.

14. εὐθέως δὲ τότε τὸν παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ, πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ὑπέμενον δὲ ὅ τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος ἐκεῖ.

15. οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν σίλαν καὶ τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν, ἐξῆσαν.

16. ἐν δὲ ταῖς ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν.

17. διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τὰς παρατυγχάνοντας.

18. τινὲς δὲ † καὶ τῶν ἐπικουρείων καὶ τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. καί τινες ἔλεγον· τί ἂν † θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ· ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν † αὐτοῖς εὐηγγελίζετο.

Beroeam. Qui cum venissent, in synagogam Judaeorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes a) Scripturas, si haec ita se haberent. a) Joh. 5, 39.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia et Beroeae praedicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes et turbantes multitudinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; Silas autem et Timotheus a) remanserunt ibi. a) c. 16, 1. sqq.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas; et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

16. Paulus autem, cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriae deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga a) cum Judaeis, et colentibus, et in foro, per omnes dies, ad eos, qui aderant. a) v. 2.

18. Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur annunciator esse; quia Jesum et resurrectionem annunciabat eis.

---

v. 10. "Ed. omn. Er et St. βερόιαν — "'St. et Gb. των ἰουδαιων ἀπηεσ. — v. 11. C. add. των ἀλλων. — "Ed. omn. Er. ἐχει. — "'St. et Mt. ἑτω. — v. 13. C. omitt. τῃ. — "Ed. omn. Er. et St. βερόιᾳ. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. omitt. και. — "Ed. omn. Er. θελει. — "'C. omitt. αὐτοις.

Digitized by Google

19. ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον, λέγοντες· δυνάμεθα γνῶναι, τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή;

20. ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι, τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι.

21. (Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.)

22. σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου, ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ.

23. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· ἀγνώστῳ θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

24. ὁ θεὸς, ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ,

25. οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν † κατὰ πάντα.

26. ἐποίησέ τε, ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας † προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν·

27. ζητεῖν τὸν † κύριον, εἰ ἄραγε † ψηλαφήσειαν αὐτὸν, καὶ εὕροιεν, † καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.

28. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ' † ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quae est haec nova, quae a te dicitur, doctrina?

20. Nova enim quaedam infers auribus nostris; volumus ergo scire, quidnam velint haec esse.

21. (Athenienses autem omnes, et advenae hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses! per omnia quasi superstitiosiores vos video.

23. Praeteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.

24. Deus, qui fecit [a] mundum, et omnia, quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat [b], a) c. 14, 14. b) c. 7, 49. 50.

25. nec manibus humanis colitur [a] indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia [b]; a) Joh. 4, 24. b) Ps. 49, 8. sqq.

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae [a], definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum [b], a) Gen. 1, 27. b) Deut. 32, 8.

27. quaerere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe [a] sit ab unoquoque nostrum. a) c. 14, 16.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus [a]; sicut et quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus. a) Col. 1, 17.

---

v. 25. Gb. και τα παντα. — v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. προτεταγμενες. — v. 27. Gb. τον θεον. — ″ Ed. omn. Er. ψηλαφησειεν. — ‴ Ed. omn. Er. καιγε. — v. 28. C. ἡμας.

Digitized by Google

29. γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens a) Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam b) agant, a) c. 14, 15. b) Luc. 24, 47.

31. διότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ, ᾧ ὥρισε, πίστιν † παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

31. eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro a), in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans eum a mortuis. a) 2 Cor. 5, 10. Matth. 25, 31.

32. ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον· οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σε πάλιν περὶ τούτου.

32. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant a), quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. a) 1 Cor. 1, 23.

33. καὶ οὕτως ὁ παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. τινὲς δὲ ἄνδρες, κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν· ἐν οἷς καὶ διονύσιος, ὁ ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ, ὀνόματι δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

34. Quidam vero viri adhaerentes ei, crediderunt; in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

CAP. XVIII.

1. Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ παῦλος ἐκ τῶν ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς κόρινθον.

1. Post haec egressus ab Athenis, venit Corinthum.

2. καὶ εὑρών τινα ἰουδαῖον, ὀνόματι ἀκύλαν, ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς ἰταλίας, καὶ πρίσκιλλαν, γυναῖκα αὐτοῦ (διὰ τὸ διατεταχέναι κλαύδιον, χωρίζεσθαι πάντας τοὺς ἰουδαίους ἐκ τῆς ῥώμης), προσῆλθεν αὐτοῖς.

2. Et inveniens quemdam Judaeum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus a) (eo quod praecepisset Claudius discedere omnes Judaeos a Roma), accessit ad eos. a) v. 18. 26. Rom. 16, 3. 1 Cor. 16, 19. 2 Tim. 4, 19.

3. καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι ἔμενε παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur a); (erant autem scenofactoriae artis.) a) c. 20, 34. 1 Cor. 4, 12. 2 Cor. 11, 9. 1 Thess. 2, 9.

4. διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε ἰουδαίους καὶ ἕλληνας.

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judaeis et Graecis.

v. 31. C. παρασχειν.

Digitized by Google

5. ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς μακεδονίας ὅ τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος, συνείχετο τῷ † πνεύματι ὁ παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς ἰουδαίοις τὸν χριστὸν ἰησοῦν.

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus a), instabat verbo Paulus, testificans Judaeis esse Christum Jesum. a) c.17,14.sq. 2Cor.1,19.

6. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτούς· τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν. καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.

6. Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum! mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam a). c.13,45.51. 20,26

7. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς, ὀνόματι ἰούστου, σεβομένου τὸν θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogae.

8. κρίσπος δὲ, ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν κορινθίων † ἀκούοντες, ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο.

8. Crispus a) autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua; et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur. a) 1 Cor. 1, 14.

9. εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὁράματος ἐν νυκτὶ τῷ παύλῳ· μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem a) Paulo: Noli timere, sed loquere, et ne taceas! a) c. 16, 9. 23, 11.

10. διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε· διότι λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

10. Propter quod ego sum tecum; et nemo apponetur tibi, ut noceat te; quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. ἐκάθισέ τε ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων † ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.

11. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ ἰουδαῖοι τῷ παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα,

12. Gallione autem proconsule Achaiae, insurrexerunt uno animo Judaei in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. λέγοντες· ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπείθει τοὺς ἀνθρώπους, σέβεσθαι τὸν θεόν.

13. dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. μέλλοντος δὲ τοῦ παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ γαλλίων πρὸς τοὺς ἰουδαίους· εἰ μὲν οὖν † ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργημα πονηρὸν, ὦ ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judaeos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judaei! recte vos sustinerem;

15. εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου, τοῦ καθ' ὑμᾶς,

15. si vero quaestiones sunt de verbo, et nominibus [1]), et lege vestra,

v. 5. Gb. τῳ λογῳ. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀκουσαντες. — v. 11. Ed. omn. Er. διδασκων αυτους τον λογον τυ θυ. — v. 14. C. ponit ἦν post τι.

1) 1590. nominibus legis vestrae.

Digitized by Google

ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι.

16. καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος.

17. ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην, τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος· καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν.

18. ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος, ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν.

19. κατήντησε δὲ εἰς Ἔφεσον, † κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ. αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις.

20. ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν, ἐπὶ πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπένευσεν·

21. ἀλλὰ ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπών· δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν, τὴν ἐρχομένην, ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα. πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλοντος. καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου.

22. καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν.

23. καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε, διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων † πάντας τοὺς μαθητάς.

24. Ἰουδαῖος δέ τις, Ἀπολλὼς † ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς.

25. οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου. καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

vos ipsi videritis; Judex ego horum nolo esse a). a) Joh. 18, 31.

16. Et minavit eos a tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem a) principem synagogae, percutiebant eum ante tribunal; et nihil eorum Gallioni curae erat. a) 1Cor. 1, 1.

18. Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (et cum eo Priscilla et Aquila, qui sibi totonderat in Cenchris caput; habebat enim votum) a). a) c. 21, 24. Num. 6, 9. 18.

19. Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judaeis.

20. Rogantibus autem eis, ut amplieri tempore maneret, non consensit;

21. sed valefaciens, et dicens a): Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso. a) Gal. 2, 1.

22. Et descendens Caesaream, ascendit, et salutavit ecclesiam, et descendit Antiochiam a). a) Gal. 2, 11.

23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam 1) regionem a), et Phrygiam, confirmans omnes discipulos. a) c. 16, 6.

24. Judaeus autem quidam, Apollo a) nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis. a) c. 19, 1. 1 Cor. 1, 12.

25. Hic erat edoctus viam Domini; et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea, quae sunt Jesu, sciens tantum baptisma Ioannis a). a) c. 19, 3.

, v. 17. C. ἐμελλεν. — v. 19. Ed. omn. Er. και ἐκεινος. — v. 23. C. τους μαθητας παντας — v. 24. C. ὀνομα.

1) 1590. Galatiam.

Digitized by Google

26. ὅτός τε ἤρξατο, παῤῥησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν † τοῦ θεοῦ ὁδόν.

26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila a), assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini.

a) v. 2.

27. βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς, ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος, συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος.

27. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his, qui crediderant.

28. εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο, δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν, εἶναι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

28. Vehementer enim Judaeos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

CAP. XIX.

1. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλὼ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον, διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς Ἔφεσον. καὶ εὑρών τινας μαθητὰς,

1. Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi a), ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum b), et inveniret quosdam [1]) discipulos;

a) c. 18, 24. 27. b) c. 18, 19. 21.

2. εἶπε πρὸς αὐτούς· εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀλλ' οὐδὲ, εἰ πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν.

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum a) accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque, si Spiritus sanctus est, audivimus.

a) c. 10, 44. 8, 16.

3. εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον· εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα.

3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.

4. εἶπε δὲ Παῦλος· Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι, τουτέστιν, εἰς τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

4. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

5. ἀκούσαντες δὲ, ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6. καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐπ' αὐτούς· ἐλάλουν τε γλώσσαις, καὶ προεφήτευον.

6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7. ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο.

7. Erant autem omnes viri fere duodecim.

---

v. 26. C. τὴν ὁδὸν τ. θεοῦ.

1) 1590. de discipulis.

Digitized by Google

8. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐπαῤῥησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος, καὶ πείθων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, et suadens de regno Dei.

9. ὡς δέ τινες † ἐσκληρύνοντο, καὶ ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς ἀπ' αὐτῶν, ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός.

9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam.

10. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου † Ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας.

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judaei atque Gentiles.

11. δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας ἐποίει ὁ θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου,

11. Virtutesque non [1]) quaslibet faciebat Deus per manum Pauli [a]);

a) c. 14, 3.

12. ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ † σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα, τὰ πονηρὰ, † ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

12. ita, ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur [a]).

a) c. 5, 15. Matth. 9, 21.

13. ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκισταὶ, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα, τὰ πονηρὰ, τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες· † ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει.

13. Tentaverunt autem quidam et de circumeuntibus Judaeis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus praedicat.

14. ἦσαν δέ τινες υἱοὶ Σκευᾶ, Ἰουδαίου, ἀρχιερέως ἑπτὰ οἱ τοῦτο ποιοῦντες.

14. Erant autem [2]) quidam Judaei Scevae principis Sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.

15. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα, τὸ πονηρὸν, εἶπε· τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem, qui estis?

16. καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα, τὸ πονηρὸν, καὶ † κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου.

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa.

---

v. 9. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐσκληρυνοντο. — v. 10. ἰησου omitt. Gb. — v. 12. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. σημικινθια. — Gb. ἐκπορευεσθαι, omiss. ἀπ αὐτων. — v. 13. Gb. ὁρκιζω. — v. 16. C. κατακυριευσαν.

1) 1590. non modicas quaslibet. 2) 1590. cujusdam Judæi nomine Scevæ.

Digitized by Google

17. τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἔφεσον. καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judaeis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.

18. Multique credentium veniebant, confitentes et annunciantes actus suos.

19. ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνενέγκαντες τὰς βίβλους, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων· καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa a) sectati, contulerunt libros, et combusserunt [1]) coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

a) c. 8, 9.

20. † οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ηὔξανε καὶ ἴσχυεν.

20. Ita fortiter crescebat a) verbum Dei, et confirmabatur.

a) c. 6, 7.

21. ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν τὴν μακεδονίαν καὶ ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς ἰερουσαλὴμ, εἰπών· ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ ῥώμην ἰδεῖν.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia a) et Achaia, ire Jerosolymam b), dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, oportet me et Romam c) videre.

a) 1 Cor. 16, 5. b) c. 18, 21. 20, 22. c) Rom. 15, 25. sqq.

22. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, τιμόθεον καὶ ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν ἀσίαν.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum a), et Erastum b), ipse remansit ad tempus in Asia.

a) c. 16, 1. b) Rom. 16, 23. 2 Tim. 4, 20.

23. ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima a) de via Domini.

a) 2 Cor. 1, 8.

24. δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens aedes argenteas Dianae, praestabat artificibus non modicum quaestum;

25. οὓς συναθροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· ἄνδρες, ἐπίστασθε, ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι.

25. quos convocans, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri! scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio;

26. καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον ἐφέσου, ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς ἀσίας ὁ παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.

26. et videtis, et auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt.

---

v. 20. Ed. omn. Er. ἕτως.

1) 1590. add. eos.

Digitized by Google

27. ἐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης † θεᾶς ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.

27. Non solum autem haec periclitabitur nobis pars in redargutionem venire a), sed et magnae Dianae templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, et orbis colit. a) c. 16, 19.

28. ἀκούσαντες δὲ, καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον, λέγοντες· μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων.

28. His auditis, repleti sunt ira, et exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum!

29. καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη † τῆς συγχύσεως· ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον, συναρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον, μακεδόνας, συνεκδήμους † παύλου.

29. Et impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo a), et Aristarcho b), Macedonibus, comitibus Pauli.
a) 1 Cor. 1, 14. b) Col. 4, 10.

30. τοῦ δὲ παύλου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν, παρεκάλουν, μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον.

31. Quidam autem et de Asiae principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum, rogantes, ne se daret in theatrum.

32. ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ἤδεισαν, τίνος ἕνεκεν † συνεληλύθεισαν.

32. Alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, et plures nesciebant, qua ex causa convenissent.

33. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν ἀλέξανδρον, † προβαλλόντων αὐτὸν τῶν ἰουδαίων· ὁ δὲ ἀλέξανδρος κατασείσας τὴν χεῖρα, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum a), propellentibus eum Judaeis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. a) 2 Tim. 4, 14.

34. † ἐπιγνόντες δὲ, ὅτι ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων· μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων.

34. Quem ut cognoverunt Judaeum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum!

35. † καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησίν· ἄνδρες ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τὴν ἐφεσίων πόλιν, νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης † θεᾶς ἀρτέμιδος καὶ τοῦ διοπετοῦς;

35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii! quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnae Dianae a), Jovisque prolis? a) v. 27.

---

v. 27. C. et Mt. θεας ἱερον ἀρτεμιδος. — v. 29. C. omitt. της. — "Ed. omn. Er. et St. add. τε. — v. 32. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. συνεληλυθεσαν. — v. 33. Ed. omn. Er. et St. προβαλοντων. — v. 34. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐπιγνοντων. — v. 35. Ed. 1. Er. κατασεισας. — "θεας omitt. Gb.

Digitized by Google

36. ἀναντιῤῥήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν, ὑμᾶς κατεσταλμένες ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς † πράσσειν.

36. Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et nihil temere agere.

37. ἠγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσύλους, οὔτε βλασφημοῦντας τὴν † θεὸν ὑμῶν.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. εἰ μὲν οὖν δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται † ἔχουσι πρός τινα λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις.

38. Quod si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt, accusent invicem.

39. εἰ δέ τι περὶ ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται.

39. Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima ecclesia poterit absolvi.

40. καὶ γὰρ κινδυνεύομεν, ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος, περὶ οὗ † δυνησόμεθα † δοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης.

40. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernae; cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum haec dixisset, dimisit ecclesiam.

41. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

Cap. XX.

1. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον προσκαλεσάμενος ὁ παῦλος τοὺς μαθητὰς, καὶ ἀσπασάμενος, ἐξῆλθε, πορευθῆναι εἰς τὴν μακεδονίαν.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est, ut iret in Macedoniam a). a) 1 Tim. 1, 3.

2. διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν ἑλλάδα.

2. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Graeciam;

3. ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν συρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ μακεδονίας.

3. ubi cum fecisset menses tres, factae sunt illi insidiae a Judaeis navigaturo in Syriam; habuitque consilium, ut reverteretur per Macedoniam.

4. συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς ἀσίας σώπατρος † πύῤῥου, † βεροιαῖος· θεσσαλονικέων δὲ, ἀρίσταρχος, καὶ σεκοῦνδος, καὶ γάϊος, δερβαῖος, καὶ

4. Comitatus est autem eum Sopater [1]) Pyrrhi Beroeensis a), Thessalonicensium vero Aristarchus, et Secundus, et Gajus b) Derbeus, et Timothe-

---

v. 36. St. Mt. et Gb. πραττειν. — v. 37. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. την θεαν. — v. 38. Ed. omn. Er. et St. προς τ. λ. εχεσιν. — v. 40. Mt. ου ου δυνησ. — " St. et Gb. αποδουναι. — v. 4. Ed. omn. Er. St. et Mt. omitt. πυῤῥου. — " Ed. omn. Er. et St. βερῤῥοιαιος.

1) 1590. Sosipater.

Digitized by Google

τιμόθεος· ἀσιανοὶ δὲ, τυχικὸς καὶ τρόφιμος.

us [c]; Asiani vero Tychicus [d] et Trophimus [e].

a) c. 17, 10. b) c. 19, 29. c) c. 16, 1. d) Eph. 6, 21. Col. 4, 7. 2Tim. 4, 12. Tit. 3, 12. e) c. 21, 29.

5. οὗτοι † προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν τρωάδι.

5. Hi cum praecessissent, sustinuerunt nos Troade;

6. ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν τρωάδα † ἄχρι ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.

6. nos vero navigavimus post dies Azymorum [a] a Philippis, et venimus ad eos Troadem [b] in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

a) Exod. 12. b) c. 16, 8. 2Cor. 2, 12.

7. ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων † τῶν μαθητῶν, κλάσαι ἄρτον, ὁ παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων ἐξιέναι τῇ ἐπαύριον, παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου.

7. Una autem Sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem [a], Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

a) c. 2, 46.

8. ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ, οὗ † ἦμεν συνηγμένοι.

8. Erant autem lampades copiosae in coenaculo, ubi eramus congregati.

9. καθήμενος δέ τις νεανίας, ὀνόματι εὔτυχος, ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς † ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός.

9. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio coenaculo deorsum, et sublatus est mortuus.

10. καταβὰς δὲ ὁ παῦλος, ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· μὴ † θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν.

10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus dixit: Nolite turbari! anima enim ipsius in ipso est.

11. ἀναβὰς δὲ, † καὶ κλάσας ἄρτον, καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας † ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν.

11. Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus [1] usque in lucem, [2] sic profectus est.

12. ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

13. ἡμεῖς δὲ † προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν ἄσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν παῦλον· † οὕτως γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων αὐτὸς πεζεύειν.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde susceppturi Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν ἄσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς μιτυλήνην.

14. Cum autem convenisset [3] nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

---

v. 5. C. et St. προσελθοντες. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. Er. St. Mt. et Gb. ἄχρις. — v. 7. Gb. ἡμων pro μαθητων. — v. 8. Ed. omn. Er. ἦσαν. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑπνῳ. — v. 10. C. θορυβησθε. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. omitt. και. " Ed. omn. Er. ἄχρι. — v. 13. Mt. προσελθοντες. — " St. Mt. et Gb. ὕτω.

1) 1590. add. est. 2) 1590. add. et. 3) 1590. convenissemus in Assen.

Digitized by Google

15. κἀκεῖθεν ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺ Χίου. τῇ δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον· καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον.

15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia [1]) applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum.

16. ἔκρινε γὰρ ὁ Παῦλος, παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis [a]). a) c. 18, 21.

17. ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

17. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores natu Ecclesiae.

18. ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην,

18. Qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis, a prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ † πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων.

19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus, quae mihi acciderunt ex insidiis Judaeorum;

20. ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους·

20. quomodo nihil subtraxerim [2]) utilium, quo minus annunciarem vobis et docerem vos publice, et per domos;

21. διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν καὶ πίστιν † τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν † Χριστόν.

21. testificans Judaeis atque Gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. καὶ νῦν ἰδοὺ, ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι, πορεύομαι εἰς Ἰερουσαλὴμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς,

22. Et nunc ecce! alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem [a]); quae in ea ventura sint mihi, ignorans; a) Luc. 18, 31. sqq.

23. πλὴν, ὅτι τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί † μοι, λέγον, ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν.

23. nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: Quoniam vincula et tribulationes Jerosolymis me manent [a]). a) c. 21, 4. 33.

24. ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς

24. Sed nihil horum vereor; nec facio animam meam pretiosiorem, quam

v. 19. πολλων omitt. Gb. — v. 21. την omitt. C. — "χριστον omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — v. 23. μοι omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt.

1) 1590. add. die. 2) 1590. add. vobis.

Digitized by Google

τελειῶσαι τὸν δρόμον μου καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ.

me, dummodo a) consummem cursum meum, et ministerium verbi, quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiae Dei b). a) c. 21, 13. Philipp. 2, 17. b) 2 Cor. 5, 20.

25. καὶ νῦν ἰδού, ἐγὼ οἶδα, ὅτι ἐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

25. Et nunc ecce! ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi praedicans regnum Dei.

26. διὸ † μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων.

26. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus a) sum a sanguine omnium. a) c. 18, 6.

27. οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι † ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ.

27. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis.

28. προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν † τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ † τοῦ ἰδίου αἵματος.

28. Attendite vobis, et universo gregi a), in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo b). a) 1 Petr. 5, 2. b) Tit. 2, 14. 1 Cor. 6, 20.

29. ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου.

29. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces a) in vos, non parcentes gregi; a) Matth. 7, 15.

30. καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.

30. et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa a), ut abducant discipulos post se. a) 1 Tim. 4, 1–3.

31. διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην, μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.

31. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum.

32. καὶ τανῦν † παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι, καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν.

32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiae ipsius, qui potens est aedificare, et dare haereditatem in sanctificatis omnibus.

33. ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ ἐδενὸς ἐπεθύμησα.

33. Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

34. αὐτοὶ † γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται.

34. ipsi scitis; quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istae a). a) c. 18, 3. 2 Cor. 7, 2.

---

v. 26. C. add. *και*. Ed. 1. Er. *διοτι*. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. pon. *υμιν* post *υπεστειλ*. — v. 28. C. et Mt. *τ κυριε και θευ*. Gb. *τ κυριε*. — Gb. *τ αιματος τ ιδιε*. — v. 32. Ed. omn. Er. *παρατιθημι*. — v. 34. Ed. omn. Er. et St. *αυτοι δε*.

Digitized by Google

35. πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι † οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου, ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε· μακάριόν ἐστι † μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβάνειν.

35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos a), ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. a) 1 Cor. 9, 12.

36. καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ, σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο.

36. Et cum haec dixisset, positis genibus suis, oravit cum omnibus illis.

37. ἱκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς πάντων· καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ παύλου, κατεφίλουν αὐτόν,

37. Magnus autem fletus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38. ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ, ᾧ εἰρήκει, ὅτι ἐκέτι μέλλουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. † προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

38. dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri a). Et deducebant eum ad navem. a) v. 25.

CAP. XXI.

1. Ὡς δὲ ἐγένετο, ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν † εἰς τὴν κῶ, τῇ δὲ ἑξῆς εἰς τὴν ῥόδον, κἀκεῖθεν εἰς πάταρα.

1. Cum autem factum esset, ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum, et inde Pataram.

2. καὶ εὑρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.

2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phoenicen, ascendentes navigavimus.

3. † ἀναφανέντες δὲ τὴν κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς τύρον. ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον.

3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum; ibi enim navis expositura erat onus.

4. καὶ ἀνευρόντες † μαθητὰς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτά· οἵτινες τῷ παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος, μὴ ἀναβαίνειν εἰς † ἱερουσαλήμ.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem; qui Paulo dicebant per Spiritum a), ne ascenderet Jerosolymam. a) c. 20, 16. 23.

5. † ὅτε δὲ ἐγένετο, ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἕως ἔξω τῆς πόλεως. καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, προσηυξάμεθα.

5. Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus et filiis usque foras civitatem; et positis genibus in littore, oravimus.

---

v. 35. Ed. omn. Er. ἅτως. — "Ed. omn. Er. et St. διδ. μαλ. — v. 38. C. omitt. προεπεμπον δε αυτον εις το πλοιον. — v. 1. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. την κων. — v. 3. Ed. omn. Er. ἀναφαναντες. — v. 4. Gb. τοῦ μαθ. — "Gb. ἱεροσολυμα. — v. 5. Ed. 1. Er. ὁτ' ἐγενετο.

Digitized by Google

6. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐπέβημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

7. ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες, † ἀπὸ τύρου κατηντήσαμεν εἰς πτολεμαΐδα, καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν † παρ' αὐτοῖς.

8. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες † ἤλθομεν εἰς καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον φιλίππου, τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ.

9. τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες, † προφητεύουσαι.

10. ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλθέ τις ἀπὸ τῆς ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι ἄγαβος·

11. καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ παύλου, δήσας τε αὐτοῦ † τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας εἶπε· τάδε λέγει τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον· τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, † οὕτως δήσουσιν ἐν ἱερουσαλὴμ † οἱ ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν.

12. ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ.

13. ἀπεκρίθη δὲ ὁ παῦλος· τί ποιεῖτε, κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν † εἰς ἱερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἰησοῦ.

14. μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν, εἰπόντες· τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω.

15. μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας † ἀποσκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν εἰς ἱερουσαλήμ.

6. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaïdam; et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti venimus Caesaream; et intrantes domum Philippi evangelistae, qui erat unus de septem [a], mansimus apud eum.

a) c. 6, 5. 8, 40.

9. Huic autem erant quatuor filiae virgines prophetantes [a]. a) c. 2, 17.

10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam [1]) a Judaea Propheta, nomine Agabus [a]. a) c. 11, 28.

11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli; et alligans sibi pedes et manus, dixit: Haec dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona haec, sic alligabunt in Jerusalem Judaei, et tradent in manus Gentium [a]. v. 4. 33. c. 25, 21.

12. Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid facitis flentes et affligentes cor meum [a]? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.

a) c. 20, 37.

14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas [a] fiat! a) Luc. 22, 42.

15. Post dies autem istos praeparati, ascendebamus in Jerusalem.

---

v. 7. Ed. 1. Er. ὑπο. — "Ed. 1. Er. συν αὐτοις. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. οἱ περι τον παυλον ἠλθον. — v. 9. Ed. 1. Er. προφητευουσαι. — v. 11. C. τας ποδας και τας χειρας. — "St. Mt. et Gb. ὅτω. — "'οἱ omitt. Ed. omn. Er. — v. 13. C. ἑτοιμως ἐχω εἰς ἱερουσαλημ. — v. 15. C. et Mt. ἐπισκευασαμενοι.

1) 1590. add. vir.

Digitized by Google

16. συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, † ἄγοντες, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, † Μνάσωνί τινι, Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ.

16. Venerunt autem et [1]) ex discipulis a Caesarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur, Mnasonem [2]) quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17. γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί.

17. Et cum venissemus Jerosolymam, libenter excoeperunt nos fratres.

18. τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσήει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον· πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum [a]), omnesque collecti sunt seniores. a) Gal. 1, 19.

19. καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον, ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ.

19. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quae Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20. οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐδόξαζον τὸν † θεὸν, εἶπόν τε αὐτῷ· Θεωρεῖς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων, τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι.

20. At illi, cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides, frater! quot millia sunt in Judaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt legis;

21. κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων, μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν.

21. audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judaeorum, dicens, non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22. τί οὖν ἐστι; πάντως δεῖ, πλῆθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ, ὅτι ἐλήλυθας.

22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem; audient enim te supervenisse.

23. τοῦτο οὖν ποίησον, ὃ σοι λέγομεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν.

23. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

24. τούτους παραλαβὼν, ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν, καὶ † γνῶσι πάντες, ὅτι, ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς, τὸν νόμον φυλάσσων.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis: et impende in illis, ut radant capita [a]); et scient omnes, quia, quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. a) c. 18, 18.

25. περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες, μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτοὺς εἰ μὴ φυλάσ-

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus judicantes, ut abstineant se ab idolis, immo-

---

v. 16. C. ἀγαγοντες. — Ed. 1. Er. μνασωνι. — v. 20. Ed. omn. Er. St. et Mt. κυριον. — v. 24. Gb. γνωσονται.

1) 1590. autem quidam ex. 2) 1590. Jasonem.

Digitized by Google

σεσθαι αὐτὸς τό τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτὸν, καὶ πορνείαν.

26. τότε ὁ παῦλος, παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς τὸ ἱερὸν, † διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως ἧ προσηνέχθη ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά.

27. ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὸν,

28. κράζοντες· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, † βοηθεῖτε. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων. ἔτι τε καὶ Ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον.

29. ἦσαν γὰρ † ἑωρακότες τρόφιμον, τὸν ἐφέσιον, ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον, ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ παῦλος.

30. ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ παύλου, εἵλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι.

31. ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγκέχυται Ἰερουσαλήμ.

32. ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχας, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ, ἰδόντες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν παῦλον.

33. † ἐγγίσας δὲ ὁ χιλίαρχος, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί. καὶ ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι πεποιηκώς.

34. ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ. μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ

lato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione a). a) c. 15, 20.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis, intravit in templum a) annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio b). a) 1Cor.9,19-25. b) Num.31,25.sqq.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant Judaei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitae, adjuvate! hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum hunc omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum a). a) Deut. 23, 3.

29. Viderant enim Trophimum a) Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus. a) c. 20, 4.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum; et statim clausae sunt januae.

31. Quaerentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis a) duabus; et interrogabat, quis esset, et quid fecisset. a) c. 20, 23.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum to-

v. 26. C. διαγγελων. — v. 28. Ed. 2. 4. 5. Er. βοηθητε. — v. 29. St. et Gb. προεωρακοτες. — v. 33. St. et Gb. τοτε ἐγγισας omiss. δε.

Digitized by Google

ἀσφαλὲς διὰ τὸν ὄχλον, ἐκέλευσεν, ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.

35. ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη, βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου.

36. ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κράζον· αἶρε αὐτόν.

37. μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ παῦλος, λέγει τῷ χιλιάρχῳ· εἰ ἔξεστί μοι, εἰπεῖν † πρός σε; ὁ δὲ ἔφη· ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

38. οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;

39. εἶπε δὲ ὁ παῦλος· ἐγὼ ἄνθρωπος μέν εἰμι ἰουδαῖος, ταρσεὺς, τῆς κιλικίας οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης· δέομαι δέ σου· ἐπίτρεψόν μοι, λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.

40. ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, † προσεφώνησε τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, λέγων·

gnoscere prae tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum!

37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit [1]: Graece nosti?

38. Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia [a] virorum sicariorum? a) c. 5, 36.

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judaeus, a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis, municeps; rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebraea, dicens:

CAP. XXII.

1. Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς † νυνὶ ἀπολογίας.

2. ἀκούσαντες δὲ, ὅτι † τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ † προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. καί φησιν·

3. ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν ταρσῷ τῆς κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παρὰ τοὺς πόδας γαμαλιὴλ, πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον·

1. Viri fratres, et patres! audite, quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audissent autem, quia Hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentium.

3. Et dicit [2]: Ego sum vir Judaeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel [3] [a], eruditus juxta veritatem paternae legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie; a) c. 5, 34.

---

v. 37. St. et Gb. τι προς. — v. 40. Ed. omn. Er. προσεφωνει. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. νυν. — v. 2. Ed. omn. Er. omitt. τη. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. προσφωνει.

1) 1590. add. ei. 2) 1590. et dixit. 3) 1590. Gamalielis.

Digitized by Google

4. ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας,

4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres a),

a) c. 8, 3. 1 Tim. 1, 13.

5. † ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, εἰς δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.

5. a) sicut princeps Sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. a) v. 5—15. Act. 9, 1—16.

6. ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ.

6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de coelo circumfulsit me lux copiosa;

7. † ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις;

7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule! quid me persequeris?

8. ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· τίς εἶ, κύριε; εἶπέ τε πρός με· ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὁ ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.

8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο· † τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. εἶπον δέ· τί ποιήσω, κύριε; ὁ δὲ κύριος † εἶπε πρός με· ἀναστὰς πορεύου εἰς δαμασκόν· κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων, ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum, et ibi tibi dicetur de omnibus, quae te oporteat facere.

11. ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συντόντων μοι, ἦλθον εἰς δαμασκόν.

11. Et cum non viderem prae claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum.

12. ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ † εὐσεβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων † ἰουδαίων,

12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judaeis,

13. ἐλθὼν πρός με, καὶ ἐπιστὰς, εἶπέ μοι· σαοὺλ, ἀδελφὲ, ἀνάβλεψον. κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν.

13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule, frater! respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ θεὸς τῶν πα-

14. At ille dixit: Deus patrum no-

---

v. 5. C. ὡς ὁ ἀρχιερευς μοι μαρτυρει. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἐπεσα. — v. 9. C. την φωνην δε. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. omitt. εἰπε. — v. 12. C. εὐλαβης. — "C. et Mt. add. ἐν δαμασκῳ. Ed. 1. Er. ἰουδαιαν.

Digitized by Google

τέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν † τὸν δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

strorum praeordinavit te, ut cognoscere voluntatem ejus, et videres Justum, et audires vocem ex ore ejus;

15. ὅτι ἔσῃ μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας, καὶ ἤκουσας.

15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum, quae vidisti et audisti.

16. καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα † τοῦ κυρίου.

16. Et nunc, quid moraris? Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua a), invocato nomine ipsius. a) c. 2, 38.

17. ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἰερουσαλὴμ, καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis a), a) 2 Cor. 12, 2.

18. καὶ ἰδεῖν αὐτὸν, λέγοντά μοι· σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἰερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ.

18. et videre illum dicentem mihi: Festina, et exi velociter ex Jerusalem; quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19. κἀγὼ εἶπον· κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων, καὶ † δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπί σε.

19. Et ego dixi: Domine! ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcerem, et caedens per synagogas eos, qui credebant in te;

20. καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου, τοῦ † μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν † τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, † φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν.

20. et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum a). a) c. 7, 57.

21. καὶ εἶπε πρός με· πορεύου· ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.

21. Et dixit ad me: Vade! quoniam ego in nationes a) longe mittam te. a) c. 9, 15. Gal. 1, 16.

22. ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες· αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ † καθῆκεν, αὐτὸν ζῆν.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere a). a) Matth. 26, 66. 27, 25.

23. † κραζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ † ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα,

23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem,

24. ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ χιλίαρχος † ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν,

24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri

---

v. 14. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. *το δικαιον.* — v. 16. pro *τε κυριε* Gb. *αὐτου.* — v. 19. C. *δικαιων.* — v. 20. C. *πρωτομαρτυρος.* — ″Gb. omitt. *τῃ ἀναιρεσει αὐτου.* — ‴Gb. *και φυλασσων.* — v. 22. Ed. 4. 5. Er. et St. *καθηκον.* — v. 23. St. Mt. et Gb. *κραυγαζοντων.* — ″Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *ῥιπτοντων* ‴ v. 24. Gb. *εἰσαγεσθαι.*

Digitized by Google

μάστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτὸν, ἵνα ἐπιγνῷ, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ.

25. ὡς δὲ † προέτειναν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἑστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ παῦλος· εἰ ἄνθρωπον ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;

26. ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων· † ὅρα, τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος ῥωμαῖός ἐστι.

27. προσελθὼν δὲ ὁ χιλίαρχος, εἶπεν αὐτῷ· λέγε μοι, † σὺ ῥωμαῖος εἶ; ὁ δὲ ἔφη· ναί.

28. ἀπεκρίθη τε ὁ χιλίαρχος· ἐγὼ πολλῷ κεφαλαίῳ τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη· ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.

29. εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν † ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος † δὲ ἐφοβήθη, ἐπιγνὺς, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν † δεδεκώς.

30. τῇ δὲ ἐπαύριον, βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς, τὸ, τί κατηγορεῖται παρὰ τῶν ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν † ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευσεν, † ἐλθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ † ὅλον τὸ συνέδριον αὐτῶν· καὶ καταγαγὼν τὸν παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

eum, ut sciret, propter quam causam sic acclamarent ei.

25. Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum [a], et indemnatum licet vobis flagellare? a) c. 16, 37.

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nunciavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Die mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civitatem [1]) hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit, quia civis Romanus esset, et quia alligasset [a]) eum. a) c. 21, 33.

30. Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Judaeis, solvit eum, et jussit Sacerdotes convenire et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos.

CAP. XXIII.

1. Ἀτενίσας δὲ † ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ, εἶπεν· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ πάσῃ † συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.

2. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνανίας ἐπέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ, τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα.

1. Intendens autem in concilium Paulus, ait: Viri fratres! ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem Sacerdotum Ananias praecepit astantibus sibi percutere os ejus [a]). a) Joh. 18, 22.

---

v. 25. Ed. omn. Er. St. et Mt. προστειναν. — v. 26. Gb. omitt. ὅρα. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. εἰ συ. — v. 29. Ed. 1. Er. ἀνεταξειν. — "C. omitt. δε. — "'Ed. 1. Er. δεδεως. — v. 30. ἀπο των δεσμων omitt. Gb. — "Gb. συνελθειν. — "'Gb. παν το συνεδριον sine αὐτων. — v. 1. C. omitt. ὁ. — "Ed. 1. Er. συνειδησει.

1) 1590. 1593. civilitatem.

Digitized by Google

3. τότε ὁ παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ, κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι;

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate a)! Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem b) jubes me percuti?

a) Matth. 23, 27. b) Lev. 19, 15.

4. οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον· τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς;

4. et qui astabant, dixerunt: Summum Sacerdotem Dei maledicis?

5. ἔφη τε ὁ παῦλος· οὐκ ἤδειν, ἀδελφοὶ, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ· ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σε οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres! quia princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: „Principem populi „tui non maledices a)." a) Exod. 22, 28.

6. γνοὺς δὲ ὁ παῦλος, ὅτι τὸ ἓν μέρος ἐστὶ σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς φαρισαίου. περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducaeorum, et altera Pharisaeorum, exclamavit in concilio: Viri fratres! ego Pharisaeus sum, filius Pharisaeorum; de spe a) et resurrectione mortuorum ego judicor.

a) c. 24, 15.

7. τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις † τῶν φαρισαίων καὶ τῶν σαδδουκαίων· καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος.

7. Et cum haec dixisset, facta est dissensio inter Pharisaeos et Sadducaeos, et soluta est multitudo.

8. σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι, μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα· φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα.

8. Sadducaei a) enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum; Pharisaei autem utraque confitentur. a) Matth. 22, 23.

9. ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες † οἱ γραμματεῖς τῆ μέρους τῶν φαρισαίων διεμάχοντο, λέγοντες· οὐδὲν κακὸν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. εἰ δὲ † πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος, † μὴ θεομαχῶμεν.

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisaeorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto; quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, εὐλαβηθεὶς ὁ χιλίαρχος, μὴ διασπασθῇ ὁ παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα † καταβῆναι, καὶ ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, εἶπε· θάρσει, † παῦλε. ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς ἰερουσαλὴμ, † οὕτω † σε δεῖ καὶ εἰς ῥώμην μαρτυρῆσαι.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto a)! sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romae testificari. a) c. 18, 9. 19, 21.

---

v. 7. C. των σαδ. και φαρισ. — v. 9. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. σε. — " C. add. και. — "" μη θεομαχ. omitt. Gb. — v. 10. St. et Gb. καταβαν, omiss. και. — v. 11. παυλε omitt. Gb. — " Ed. omn. Er. ουτως. — "" C. δε

Digitized by Google

12. γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές † τινες τῶν Ἰουδαίων συνωμοσίαν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, λέγοντες, μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσι τὸν Παῦλον.

12. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judaeis, et devoverunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum a). a) c. 21, 27. sqq.

13. ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. οἵτινες, προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον· ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς, μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον.

14. Qui accesserunt [1]) principes Sacerdotum, et Seniores, et dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε † τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον † αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ, πρὸ τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν, ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere a) illum. a) c. 25, 3.

16. ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου † τὸ ἔνεδρον, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀπήγγειλε τῷ Παύλῳ.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nunciavitque Paulo.

17. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· τὸν † νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον· † ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum; habet enim aliquid indicare illi.

18. ὁ μὲν οὖν, παραλαβὼν αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ φησιν· ὁ δέσμιος Παῦλος, προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε, τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρός σε, ἔχοντά τι λαλῆσαί σοι.

18. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, et ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο· τί ἐστιν, ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι;

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. εἶπε δέ· ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε, ὅπως αὔριον

20. Ille autem dixit: Judaeis convenit rogare te, ut crastina die pro-

---

v. 12. Gb. ποιησαντες συνομοσιαν οι ιουδαιοι. — v. 14. C. omitt. τοις. — v. 15. Ed. omn. Er. τω χιλιαρχω και τω (Ed. 1. Er. συν τω) συνεδριω, οπως αυριον αυτον καταγαγη προς ημας. — " C. καταγαγη αυτον. — v. 16. Gb. την ενεδραν. — v. 17. C. νεανισκον. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐφη γαρ τι.

1) 1590. 1595. add. ad.

Digitized by Google

εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃ τὸν παῦλον, ὡς † μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ.

duoas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo;

21. σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύσουσι γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν. καὶ νῦν ἕτοιμοί εἰσι, προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.

21. tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum; et nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum.

22. ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας, μηδενὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρός με.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, praecipiens [1]), ne cui loqueretur, quoniam haec nota sibi fecisset.

23. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶπεν· ἑτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν ἕως καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός·

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Caesaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos, a tertia hora noctis;

24. κτήνη τε παρασῆσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν παῦλον διασώσωσι πρὸς † φήλικα, τὸν ἡγεμόνα,

24. et jumenta praeparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem praesidem.

25. γράψας ἐπιστολὴν, περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον.

25. (Timuit enim, ne forte raperent eum Judaei, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam.)

26. κλαύδιος λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι, † φήλικι χαίρειν.

26. Scribens [2]) epistolam continentem haec: Claudius Lysias optimo praesidi, Felici, salutem.

27. τὸν ἄνδρα τοῦτον, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην αὐτὸν, μαθὼν, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι.

27. Virum hunc comprehensum a Judaeis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito, quia Romanus est [a]).

a) c. 21, 33. 22, 25.

28. βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.

28. Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν † δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.

29. Quem inveni accusari de quaestionibus legis ipsorum [a]), nihil vero [3]) dignum morte aut vinculis habentem [4]) criminis.

a) v. 6.

30. μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς

30. Et cum mihi perlatum esset de

v. 20. Mt. ὡς μέλλοντων. — v. 24. C. φιληκα. — v. 26. C. φιληκι. — v. 29. δε omitt. Ed. 1. 3. 4. 5. Er.

1) 1590. add. ei. 2) 1590. add. ei. 3) 1590. nullum vero. 4) habentem crimen.

Digitized by Google

6. καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐπέβημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

7. ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες, † ἀπὸ τύρου κατηντήσαμεν εἰς πτολεμαΐδα, καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν † παρ' αὐτοῖς.

8. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες † ἤλθομεν εἰς καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον φιλίππου, τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ.

9. τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες, † προφητεύουσαι.

10. ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλθέ τις ἀπὸ τῆς ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι ἄγαβος·

11. καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ παύλου, δήσας τε αὐτοῦ † τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας εἶπε· τάδε λέγει τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον· τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, † οὕτως δήσουσιν ἐν ἰερουσαλὴμ † οἱ ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν.

12. ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς ἰερουσαλήμ.

13. ἀπεκρίθη δὲ ὁ παῦλος· τί ποιεῖτε, κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν † εἰς ἰερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἰησοῦ.

14. μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν, εἰπόντες· τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω.

15. μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας † ἀποσκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν εἰς ἰερουσαλήμ.

6. Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaïdam; et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti venimus Caesaream; et intrantes domum Philippi evangelistae, qui erat unus de septem [a], mansimus apud eum.

a) c. 6, 5. 8, 40.

9. Huic autem erant quatuor filiae virgines prophetantes [a].

a) c. 2, 17.

10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam [1]) a Judaea Propheta, nomine Agabus [a].

a) c. 11, 28.

11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli; et alligans sibi pedes et manus, dixit: Haec dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona haec, sic alligabunt in Jerusalem Judaei, et tradent in manus Gentium [a].

v. 4. 33. c. 25, 21.

12. Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid facitis flentes et affligentes cor meum [a]? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.

a) c. 20, 37.

14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas [a] fiat!

a) Luc. 22, 42.

15. Post dies autem istos praeparati, ascendebamus in Jerusalem.

---

v. 7. Ed. 1. Er. ὑπο. — "Ed. 1. Er. συν αὐτοις. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. οἱ περι τον παυλον ἠλθον. — v. 9. Ed. 1. Er. προφητευουσαι. — v. 11. C. τας ποδας και τας χειρας. — "St. Mt. et Gb. ἑτω. — "'οἱ omitt. Ed. omn. Er. — v. 13. C. ἑτοιμως ἐχω εἰς ἰερουσαλημ. — v. 15. C. et Mt. ἐπισκευασαμενοι.

1) 1590. add. vir.

Digitized by Google

16. συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ καισαρείας σὺν ἡμῖν, † ἄγοντες, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, † μνάσωνί τινι, κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ.

16. Venerunt autem et [1]) ex discipulis a Caesarea nobiscum, adducentes secum apud quam hospitaremur, Mnasonem [2]) quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17. γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί.

17. Et cum venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18. τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσήει ὁ παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς ἰάκωβον· πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum [a]), omnesque collecti sunt seniores. a) Gal. 1, 19.

19. καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον, ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ.

19. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quae Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20. οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐδόξαζον τὸν † θεὸν, εἶπόν τε αὐτῷ· θεωρεῖς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἰουδαίων, τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι.

20. At illi, cum audissent, magnificabant Deum, dixerunt que ei: Vides, frater! quot millia sunt in Judaeis, qui crediderunt, et omnes aemulatores sunt legis;

21. κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας ἰουδαίους, λέγων, μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν.

21. audierunt autem de te, quia discessionem docens a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judaeorum, dicens, non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22. τί οὖν ἐστι; πάντως δεῖ, πλῆθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ, ὅτι ἐλήλυθας.

22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem; audient enim te supervenisse.

23. τοῦτο οὖν ποίησον, ὃ σοι λέγομεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν.

23. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

24. τούτους παραλαβὼν, ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν, καὶ † γνῶσι πάντες, ὅτι, ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς, τὸν νόμον φυλάσσων.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis: et impende in illis, ut radant capita [a]); et scient omnes, quia, quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. a) c. 18, 18.

25. περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες, μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτοὺς εἰ μὴ φυλάσ-

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus judicantes, ut abstineant se ab idolis, immo-

v. 16. C. ἀγαγοντες. — Ed. 1. Er. μνασφ. — v. 20. Ed. omn. Er. St. et Mt. κυριον. — v. 24. Gb. γνωσονται.

1) 1590. autem quidam ex. 2) 1590. Jasonem.

Digitized by Google

σεσθαι αὐτὸς τὸ τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτὸν, καὶ πορνείαν.

26. τότε ὁ Παῦλος, παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς τὸ ἱερὸν, † διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως ἧς προσηνέχθη ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά.

27. ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὸν,

28. κράζοντες· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, † βοηθεῖτε. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων. ἔτι τε καὶ Ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον.

29. ἦσαν γὰρ † ἑωρακότες τρόφιμον, τὸν ἐφέσιον, ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον, ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος.

30. ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου, εἵλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι.

31. ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγκέχυται Ἰερουσαλήμ.

32. ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχας, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ, ἰδόντες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον.

33. † ἐγγίσας δὲ ὁ χιλίαρχος, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί. καὶ ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι πεποιηκώς.

34. ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ. μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ

lato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione a). a) c. 15, 20.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis, intravit in templum a) annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio b). a) 1Cor. 9, 19–23. b) Num. 31, 23. sqq.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant Judaei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitae, adjuvate! hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum hunc omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum a). a) Deut. 23, 3.

29. Viderant enim Trophimum a) Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus. a) c. 20, 4.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum; et statim clausae sunt januae.

31. Quaerentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis a) duabus; et interrogabat, quis esset, et quid fecisset. a) c. 20, 23.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum co-

v. 26. C. διαγγελων. — v. 28. Ed. 2. 4. 5. Er. βοηθητε. — v. 29. St. et Gb. προσωρακοτες. — v. 33. St. et Gb. τοτε ἐγγισας omiss. δε.

Digitized by Google

ἀσφαλὲς διὰ τὸν ὄχλον, ἐκέλευσεν, ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.

35. ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη, βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου.

36. ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κράζον· αἶρε αὐτόν.

37. μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ παῦλος, λέγει τῷ χιλιάρχῳ· εἰ ἔξεστί μοι, εἰπεῖν † πρός σε; ὁ δὲ ἔφη· ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

38. οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;

39. εἶπε δὲ ὁ παῦλος· ἐγὼ ἄνθρωπος μέν εἰμι ἰουδαῖος, ταρσεὺς, τῆς κιλικίας οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης· δέομαι δέ σου· ἐπίτρεψόν μοι, λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.

40. ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, † προσεφώνησε τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, λέγων·

gnoscere prae tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum!

37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit [1]): Graece nosti?

38. Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia [a]) virorum sicariorum? a) c. 5, 36.

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judaeus, a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis, municeps; rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebraea, dicens:

CAP. XXII.

1. Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς † νυνὶ ἀπολογίας.

2. ἀκούσαντες δὲ, ὅτι † τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ † προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. καί φησιν·

3. ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν ταρσῷ τῆς κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παρὰ τοὺς πόδας γαμαλιὴλ, πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον·

1. Viri fratres, et patres! audite, quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audissent autem, quia Hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentium.

3. Et dicit [2]): Ego sum vir Judaeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel [3]) [a]), eruditus juxta veritatem paternae legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie; a) c. 5, 34.

---

v. 37. St. et Gb. τι προς. — v. 40. Ed. omn. Er. προσεφωνει. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. νυν. — v. 2. Ed. omn. Er. omitt. τῃ. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. προσφωνει.

1) 1590. add. ei. 2) 1590. et dixit. 3) 1590. Gamalielis.

Digitized by Google

4. ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας,

4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres a),

a) c. 8, 3. 1 Tim. 1, 13.

5. † ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς, εἰς δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.

5. a) sicut princeps Sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem, ut punirentur. a) v. 5—15. Act. 9, 1—15.

6. ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ.

6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de coelo circumfulsit me lux copiosa;

7. † ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· σαοὺλ, σαοὺλ, τί μὲ διώκεις;

7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule! quid me persequeris?

8. ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· τίς εἶ, κύριε; εἶπέ τε πρός με· ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὁ ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.

8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο· † τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. εἶπον δέ· τί ποιήσω, κύριε; ὁ δὲ κύριος † εἶπε πρός με· ἀναστὰς πορεύου εἰς δαμασκόν· κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων, ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum, et ibi tibi dicetur de omnibus, quae te oporteat facere.

11. ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συντόντων μοι, ἦλθον εἰς δαμασκόν.

11. Et cum non viderem prae claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum.

12. ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ † εὐσεβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων † ἰουδαίων,

12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judaeis,

13. ἐλθὼν πρός με, καὶ ἐπιστὰς, εἶπέ μοι· σαοὺλ, ἀδελφὲ, ἀνάβλεψον. κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν.

13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule, frater! respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14. ὁ δὲ εἶπεν· ὁ θεὸς τῶν πα-

14. At ille dixit: Deus patrum no-

---

v. 5. C. ὡς ὁ ἀρχιερευς μοι μαρτυρει. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἔπεσον. — v. 9. C. την φωνην δε. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. omitt. σοι. — v. 12. C. εὐλαβης. — "C. et Mt. add. ἐν δαμασκῳ. Ed. 1. Er. ἰουδαιων.

Digitized by Google

τέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν † τὸν δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

15. ὅτι ἔσῃ μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας, καὶ ἤκουσας.

16. καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα † τοῦ κυρίου.

17. ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς ἰερουσαλὴμ, καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,

18. καὶ ἰδεῖν αὐτὸν, λέγοντά μοι· σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ ἰερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ.

19. κἀγὼ εἶπον· κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων, καὶ † δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπί σε.

20. καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα στεφάνου, τοῦ † μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν † τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, † φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν.

21. καὶ εἶπε πρός με· πορεύου· ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.

22. ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες· αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ † καθῆκεν, αὐτὸν ζῆν.

23. † κραζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ † ῥιπτόντων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα,

24. ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ χιλίαρχος † ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν,

strorum praeordinavit te, ut cognoscere voluntatem ejus, et videres Justum, et audires vocem ex ore ejus;

15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum, quae vidisti et audisti.

16. Et nunc, quid moraris? Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua [a], invocato nomine ipsius. a) c. 2, 38.

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis [a], a) 2 Cor. 12, 2.

18. et videre illum dicentem mihi: Festina, et exi velociter ex Jerusalem; quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi: Domine! ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcerem, et caedens per synagogas eos, qui credebant in te;

20. et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum [a]. a) c. 7, 57.

21. Et dixit ad me: Vade! quoniam ego in nationes [a] longe mittam te. a) c. 9, 15. Gal. 1, 16.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere [a]. a) Matth. 26, 66. 27, 23.

23. Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem,

24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri

---

v. 14. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. το δικαιον. — v. 16. pro τε κυριε Gb. αυτε. — v. 19. C. δαιρων. — v. 20. C. πρωτομαρτυρος. — "Gb. omitt. τη αναιρεσει αυτε. — "'Gb. και φυλασσων. — v. 22. Ed. 4. 5. Er. et St. καθηκον. — v. 23. St. Mt. et Gb. κραυγαζοντων. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ῥιπτοντων. — v. 24. Gb. εἰσαγεσθαι.

Digitized by Google

μάστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτὸν, ἵνα ἐπιγνῷ, δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ.

25. ὡς δὲ † προέτειναν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἑστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ παῦλος· εἰ ἄνθρωπον ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;

26. ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων· † ὅρα, τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος ῥωμαῖός ἐστι.

27. προσελθὼν δὲ ὁ χιλίαρχος, εἶπεν αὐτῷ· λέγε μοι, † σὺ ῥωμαῖος εἶ; ὁ δὲ ἔφη· ναί.

28. ἀπεκρίθη τε ὁ χιλίαρχος· ἐγὼ πολλῇ κεφαλαίᾳ τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη· ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.

29. εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν † ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος † δὲ ἐφοβήθη, ἐπιγνὺς, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν † δεδεκώς.

30. τῇ δὲ ἐπαύριον, βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς, τὸ, τί κατηγορεῖται παρὰ τῶν ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν † ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευσεν, † ἐλθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ † ὅλον τὸ συνέδριον αὐτῶν· καὶ καταγαγὼν τὸν παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

eum, ut sciret, propter quam causam sic acclamarent ei.

25. Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum [a]), et indemnatum licet vobis flagellare? a) c. 16, 37.

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nunciavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Die mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civitatem [1]) hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit, quia civis Romanus esset, et quia alligasset [a]) eum. a) c. 21, 33.

30. Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Judaeis, solvit eum, et jussit Sacerdotes convenire et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos.

CAP. XXIII.

1. Ἀτενίσας δὲ † ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ, εἶπεν· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ πάσῃ † συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.

2. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνανίας ἐπέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ, τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα.

1. Intendens autem in concilium Paulus, ait: Viri fratres! ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem Sacerdotum Ananias praecepit astantibus sibi percutere os ejus [a]). a) Joh. 18, 22.

---

v. 25. Ed. omn. Er. St. et Mt. προετειναν. — v. 26. Gb. omitt. ὅρα. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. εἰ συ. — v. 29. Ed. 1. Er. ἀνεταξειν. — "C. omitt. δε. — "'Ed. 1. Er. δεδεως. — v. 30. ἀπο των δεσμων omitt. Gb. — "Gb. συνελθειν. — "'Gb. παν το συνεδριον sine αὐτων. — v. 1. C. omitt. ὁ. — "Ed. 1. Er. συνδησει.

1) 1590. 1593. civilitatem.

Digitized by Google

3. τότε ὁ παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ, κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι;

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate a)! Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem b) jubes me percuti?

a) Matth. 23, 27. b) Lev. 19, 15.

4. οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον· τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς;

4. et qui astabant, dixerunt: Summum Sacerdotem Dei maledicis?

5. ἔφη τε ὁ παῦλος· οὐκ ἤδειν, ἀδελφοὶ, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ· ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σε οὐκ ἐρεῖς κακῶς.

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres! quia princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: „Principem populi „tui non maledices a).“ a) Exod. 22, 28.

6. γνοὺς δὲ ὁ παῦλος, ὅτι τὸ ἓν μέρος ἐστὶ σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς φαρισαίου. περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducaeorum, et altera Pharisaeorum, exclamavit in concilio: Viri fratres! ego Pharisaeus sum, filius Pharisaeorum; de spe a) et resurrectione mortuorum ego judicor.

a) c. 24, 15.

7. τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις † τῶν φαρισαίων καὶ τῶν σαδδουκαίων· καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος.

7. Et cum haec dixisset, facta est dissensio inter Pharisaeos et Sadducaeos, et soluta est multitudo.

8. σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι, μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα· φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα.

8. Sadducaei a) enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum; Pharisaei autem utraque confitentur. a) Matth. 22, 23.

9. ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες † οἱ γραμματεῖς τῆ μέρους τῶν φαρισαίων διεμάχοντο, λέγοντες· ἐδὲν κακὸν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. εἰ δὲ † πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος, † μὴ θεομαχῶμεν.

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisaeorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto; quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, εὐλαβηθεὶς ὁ χιλίαρχος, μὴ διασπασθῇ ὁ παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα † καταβῆναι, καὶ ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, εἶπε· θάρσει, † παῦλε. ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς ἰερουσαλὴμ, † οὕτω † σε δεῖ καὶ εἰς ῥώμην μαρτυρῆσαι.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto a)! sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romae testificari. a) c. 18, 9. 19, 21.

---

v. 7. C. *των σαδ. και φαρισ.* — v. 9. Ed. omn. Er. et Mt. omitt. *οἱ.* — ″C. add. *και.* — ‴*μη θεομαχ.* omitt. Gb. — v. 10. St. et Gb. *καταβαν*, omiss. *και.* — v. 11. *παυλε* omitt. Gb. — ″Ed. omn. Er. *ὑτως.* — ‴C. *δει σε.*

Digitized by Google

12. γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές † τινες τῶν ἰουδαίων συνωμοσίαν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, λέγοντες, μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσι τὸν παῦλον.

12. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judaeis, et devoverunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum a). a) c. 21, 27. sqq.

13. ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant.

14. οἵτινες, προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ † τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον· ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς, μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν παῦλον.

14. Qui accesserunt [1]) principes Sacerdotum, et Seniores, et dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε † τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον † αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ, πρὸ τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν, ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere a) illum. a) c. 25, 3.

16. ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς παύλε † τὸ ἔνεδρον, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀπήγγειλε τῷ παύλῳ.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nunciavitque Paulo.

17. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· τὸν † νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον· † ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum; habet enim aliquid indicare illi.

18. ὁ μὲν οὖν, παραλαβὼν αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ φησιν· ὁ δέσμιος παῦλος, προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε, τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρός σε, ἔχοντά τι λαλῆσαί σοι.

18. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, et ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο· τί ἐστιν, ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι;

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. εἶπε δέ· ὅτι οἱ ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε, ὅπως αὔριον

20. Ille autem dixit: Judaeis convenit rogare te, ut crastina die pro-

---

v. 12. Gb. ποιησαντες συνομοσιαν οι ιουδαιοι. — v. 14. C. omitt. τοις. — v. 15. Ed. omn. Er. τω χιλιαρχω και τω (Ed. 1. Er. συν τω) συνεδριω, ὁπως αὐριον αὐτὸν καταγαγη προς ημας. — "C. καταγαγη αὐτον. — v. 16. Gb. την ἐνεδραν. — v. 17. C. νεανισκον. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐφη γαρ τι.

1) 15go. 1595. add. ad.

Digitized by Google

εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃ τὸν παῦλον, ὡς † μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ.

21. σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν. καὶ νῦν ἕτοιμοί εἰσι, προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.

22. ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας, μηδενὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρός με.

23. καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶπεν· ἑτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν ἕως καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός·

24. κτήνη τε παρασῆσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν παῦλον διασώσωσι πρὸς † φήλικα, τὸν ἡγεμόνα,

25. γράψας ἐπιστολὴν, περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον.

26. κλαύδιος λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι, † φήλικι χαίρειν.

27. τὸν ἄνδρα τοῦτον, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην αὐτὸν, μαθὼν, ὅτι ῥωμαῖός ἐστι.

28. βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.

29. ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν † δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.

30. μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς

ducas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo;

21. tu vero ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum; et nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, praecipiens [1]), ne cui loqueretur, quoniam haec nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Caesaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos, a tertia hora noctis;

24. et jumenta praeparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem praesidem.

25. (Timuit enim, ne forte raperent eum Judaei, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam.)

26. Scribens [2]) epistolam continentem haec: Claudius Lysias optimo praesidi, Felici, salutem.

27. Virum hunc comprehensum a Judaeis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito, quia Romanus est [a]).

a) c. 21, 33. 22, 25.

28. Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quem inveni accusari de quaestionibus legis ipsorum [a]), nihil vero [3]) dignum morte aut vinculis habentem [4]) criminis.

a) v. 6.

30. Et cum mihi perlatum esset de

---

v. 20. Mt. ὡς μέλλοντων. — v. 24. C. φιλιχα. — v. 26. C. φιλιτι. — v. 29. δε omitt. Ed. 1. 3. 4. 5. Er.

1) 159o. add. ei. 2) 159o. add. ei. 3) 159o. nullum vero. 4) habentem crimen.

Digitized by Google

τὸν ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι † ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἐπεμψα πρός σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις, λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. † ἔρρωσο.

insidiis, quas paraverunt illi, misi [1]) eum ad te denuncians; et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα.

31. Milites ergo secundum praeceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.

32. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ.

33. Qui cum venissent Caesaream, et tradidissent epistolam praesidi [a]), statuerunt ante illum et Paulum.

a) Matth. 10, 18.

34. ἀναγνοὺς δὲ † ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας, ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστὶ, καὶ πυθόμενος, ὅτι ἀπὸ Κιλικίας,

34. Cum legisset autem, et interrogasset, de qua provincia esset; et cognoscens, quia de Cilicia,

35. διακέσομαί σε, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σε παραγένωνται. ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ † ἡρῴδε φυλάσσεσθαι.

35. audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint [a]). Jussitque in praetorio Herodis custodiri eum.

a) c. 24, 1.

CAP. XXIV.

1. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινὸς, οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου.

1. Post quinque autem dies descendit princeps Sacerdotum, Ananias [a]), cum Senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt [2]) principem adversus Paulum. a) c. 23, 2.

2. κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος, λέγων·

2. Et citato Paulo, coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam;

3. πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε † φήλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας.

3. semper et ubique suscipimus, optime Felix! cum omni gratiarum actione.

4. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖόν σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ, ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter [3]) audias nos pro tua clementia.

5. εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν, καὶ κινοῦντα στάσιν πᾶσι τοῖς

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones om-

---

v. 30. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀπο. — Ed. 1. Er. ἐῤῥωσθε. — v. 34. ὁ ἡγεμων omitt. Gb. — v. 35. St. et Gb. τε ἡρωδε. — v. 3. C. φηλιξ.

1) 1590. 92. 93. 98. misi eum ad te denuncians; et ... editt. Plantinianae et Lucas Brugens. misi eum ad te, denunciant et ... 2) 1590. 1595. adierunt praesidem. 3) 1590. add. ut.

Digitized by Google

ἰουδαίοις, τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν ναζωραίων αἱρέσεως·

6. ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν † κρίνειν.

7. παρελθὼν δὲ λυσίας, ὁ χιλίαρχος, † μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε,

8. † κελεύσας, † τὰς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι † ἐπὶ σέ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

9. † συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ ἰουδαῖοι, φάσκοντες, ταῦτα οὕτως ἔχειν.

10. ἀπεκρίθη † δὲ ὁ παῦλος, νεύσαντος † αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος, λέγειν· ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπισάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι,

11. δυναμένου σου γνῶναι, ὅτι οὐ πλείους εἰσί μοι ἡμέραι † δεκαδύο, ἀφ' ἧς ἀνέβην, προσκυνήσων † ἐν ἱερουσαλήμ.

12. καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ἢ ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ † τὴν πόλιν·

13. οὔτε παραστῆσαι † δύνανται περὶ ὧν † νῦν κατηγοροῦσί μου.

14. ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, † οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ † θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ τοῖς † προφήταις γεγραμμένοις,

nibus Judaeis in universo orbe, et auctorem seditionis sectae Nazarenorum.

6. Qui etiam templum violare [a] conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. a) c. 21, 28.

7. Superveniens autem tribunus Lysias [a], cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, a) c. 21, 31–33.

8. jubens accusatores ejus ad te venire [a]; a quo poteris ipse, judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. a) c. 25, 30.

9. Adjecerunt autem et Judaei, dicentes haec ita se habere.

10. Respondit autem Paulus (annuente sibi praeside dicere): Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem;

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbae, neque in synagogis [a]; a) c. 25, 8. 28, 17.

13. neque in civitate; neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt haeresim [a], sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus, quae in Lege et Prophetis scripta sunt [b]; a) v. 5. c. 19, 9. b) c. 26, 22.

---

v. 6. C. κριναι. — v. 7. C. βια πολλη εκ των χειρων ημων αφειλετο, και προς σε απεστειλε. — v. 8. Ed. omn. Er. κελευων. — "C. add. και. — "'C. omitt. επι σε. — v. 9. Ed. omn. Er. συνεθεντο. — v. 10. C. τα. — "Ed. omn. Er. αυτα. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἡ δεκαδυο. — "St. αἱς. — v. 12. Ed. omn. Er. omitt. την. — v. 13. Ed. omn. Er. et Mt. μα δυνανται. — "Ed. omn. Er. omitt. νυν. — v. 14. Ed. omn. Er. ατως. — "add. τω. — "'Gb. τοις εν τοις προφ.

Digitized by Google

15. ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεὸν, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων.

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi exspectant a), resurrectionem futuram justorum, et iniquorum. a) c. 23, 6.

16. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν † ἔχειν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους † διαπαντός.

16. In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper.

17. δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς.

17. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni a), et oblationes, et vota, a) c. 21, 17. sqq.

18. ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου, τινὲς † δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι.

18. in quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu 1).

19. οὓς † δεῖ ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρός μέ.

19. Quidam autem ex Asia Judaei, quos oportebat apud te praesto esse, et accusare, si quid haberent adversum me;

20. ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, † τί εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου·

20. aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio;

21. ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἧς † ἔκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς· ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ † κρίνομαι σήμερον ὑφ' ὑμῶν.

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans a): Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. a) c. 23, 6.

22. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ † φῆλιξ, ἀνέβαλε αὐτοὺς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ (εἰπών· ὅταν Λυσίας, ὁ χιλίαρχος, καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς),

22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. διαταξάμενός τε τῷ † ἑκατοντάρχῃ, τηρεῖσθαι † τὸν παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν † ἰδίων αὐτοῦ, ὑπηρετεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem a), nec quemquam de suis prohibere ministrare ei, a) c. 27, 3. 28, 16.

24. μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς παραγενόμενος ὁ † φῆλιξ σὺν δρουσίλλῃ, † τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ὄσῃ Ἰουδαίᾳ, μετ-

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, et au-

v. 16. C. St. et Mt. ἔχων. — "C. omitt. διαπαντος. — v. 18. C. omitt. δε. — v. 19. Gb. ἐδει. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. εἰ τι. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. ἑκεκραξα. — "Ed. 3. Er. κρινωμαι. — v. 22. Gb. ἀνεβαλετο δε αὐτους ὁ φηλιξ. C. ὁ φιλιξ ἀνεβαλλετο αὐτους. St. et Mt. ὁ φηλιξ ἀνεβαλετο αὐτους. — v. 23. Ed. omn. Er. ἑκατονταρχῳ. — "Gb. αὐτον pro τον παυλον. — "'Ed. 1. Er. ἰουδαιων pro ἰδιων. — v. 24. C. φιληξ. — "C. τῃ ἰδιᾳ γυναικι. Gb. τῃ γυναικι. —

1) 1590. add. et apprehenderunt me clamantes, et dicentes: Tolle inimicum nostrum.

Digitized by Google

ἐπέμψατο τὸν παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς χριστὸν † πίστεως.

25. διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος, τοῦ μέλλοντος † ἔσεσθαι, ἔμφοβος γενόμενος ὁ † φῆλιξ, ἀπεκρίθη· τὸ νῦν ἔχον πορεύου. καιρὸν δὲ † μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε·

26. (ἅμα † καὶ ἐλπίζων, ὅτι χρήματα δοθήσεται † αὐτῷ ὑπὸ τοῦ παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος, ὡμίλει αὐτῷ.)

27. διετίας δὲ πληρωθείσης ἔλαβε διάδοχον ὁ † φῆλιξ, πόρκιον φῆστον. θέλων † τε χάριτας καταθέσθαι τοῖς ἰουδαίοις ὁ † φῆλιξ, κατέλιπε τὸν παῦλον δεδεμένον.

divit ab eo fidem, quae est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus a) Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersam [1]) te. a) Hebr. 4, 12.

26. Simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens [2]) eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum; volens autem gratiam a) praestare Judaeis Felix, reliquit Paulum vinctum. a) c. 25, 9. Marc. 15, 15.

CAP. XXV.

1. Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς ἱεροσόλυμα ἀπὸ καισαρείας.

2. † ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ ὁ † ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἰουδαίων κατὰ τοῦ παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν,

3. αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιοῦντες, ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν.

4. ὁ μὲν οὖν φῆστος ἀπεκρίθη, τηρεῖσθαι τὸν παῦλον ἐν καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.

5. † οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ † τούτῳ, † κατηγορείτωσαν αὐτοῦ.

6. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας † πλείους ἢ δέκα, καταβὰς εἰς καισά-

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Caesarea.

2. Adieruntque eum principes Sacerdotum, et primi Judaeorum, adversus Paulum; et rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via a). a) c. 23, 15.

4. Festus autem respondit, servari [3]) Paulum in Caesarea; se autem maturius profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non amplius, quam octo, aut decem,

---

v. 24. "C. add. ἰησου. — v. 25. ἐσεσθαι omitt. Gb. — "C. φηλιξ. — "C. λαβων. — v. 26. Ed. omn. Er. ἁμα δε και. — "αὐτῳ omitt. St. — v. 27. C. bis φηλιξ. — "C. δε. — v. 2. C. ἀνεφανισαν. — "C. add. τε. — v. 5. Gb. οἱ ουν ἐν ἡμιν φησι δυνατοι. — "Gb. omitt. τουτῳ. — "'C. add. ἀτοπον. — v. 6. C. πλειους ἡ ὀκτω. Gb. ὡ πλειους ὀκτω ἡ δεκα.

1) 1590. accersiam. 2) 1590. accersiens. 3) 1590. add. quidem.

Digitized by Google

ρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε, τὸν Παῦλον ἀχθῆναι.

descendit Caesaream, et altera die sedit pro tribunali, et jussit Paulum adduci.

7. παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα † αἰτιώματα φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι,

7. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judaei, multas et graves causas objicientes, quas non poterant probare a), a) c. 24, 5. 13.

8. ἀπologουμένου αὐτοῦ· ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς Καίσαρά † τι ἥμαρτον.

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judaeorum, neque in templum, neque in Caesarem quidquam peccavi a). a) c. 24, 12.

9. ὁ Φῆστος δὲ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς, τῷ Παύλῳ εἶπε· θέλεις, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβὰς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ;

9. Festus autem volens gratiam a) praestare Judaeis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me? a) c. 24, 27.

10. εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίοις οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Caesaris sto, ibi me opportet judicari; Judaeis non nocui, sicut tu melius nosti.

11. εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν, ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori; si vero nihil est eorum, quae hi accusant me, nemo potest me illis donare a). Caesarem appello. a) v. 9.

12. τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Caesarem appellasti? ad Caesarem ibis b)! a) c. 19, 21.

13. ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, Ἀγρίππας, ὁ βασιλεὺς, καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν, ἀσπασόμενοι τὸν Φῆστον.

13. Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderunt Caesaream ad salutandum Festum.

14. ὡς δὲ πλείους ἡμέρας † διέτριβεν ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, λέγων· ἀνήρ τίς ἐστι καταλελειμμένος ὑπὸ † Φήλικος δέσμιος,

14. Et cum dies plures ibi demorarentur [1]), Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus,

15. περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην.

15. de quo, cum essem Jerosolymis, adierunt me principes Sacerdotum, et Seniores Judaeorum, postulantes adversus illum damnationem.

---

v. 7. Ed. omn. Er. et Mt. αἰτιαματα. — v. 8. C. omitt. τι. — v. 14. St. Mt. et Gb. διετριβον. — C. φιληκος.

1) 1590. morarentur.

Digitized by Google

16. πρὸς οὓς ἀπεκρίθην, ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις, χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον † εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον † ἔχοι τοὺς κατηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius, quam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores a), locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina 1). a) v. 4. 5.

17. συνελθόντων οὖν † αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἑξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα.

17. Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι, ἐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγώ.

18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum;

19. ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτὸν, καὶ περί τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν.

19. quaestiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, et de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ † τὴν περὶ τούτου ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα, κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων.

20. Haesitans autem ego de hujusmodi quaestione, dicebam, si vellet ire Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου, τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν, ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς Καίσαρα.

21. Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam a) eum ad Caesarem 2). a) c. 27, 1.

22. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον ἔφη· ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ, αὔριον, φησὶν, ἀκούσῃ αὐτοῦ.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι, τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φήστου, ἤχθη ὁ Παῦλος.

23. Altera autem die cum venisset Agrippa et Bernice cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, jubente Festo adductus est Paulus.

24. καὶ φησιν ὁ Φῆστος· Ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν

24. Et dicit Festus: Agrippa rex a), et omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc 3), de quo omnis multitudo Judaeorum interpellavit me

---

v. 16. Gb. omitt. εἰς ἀπώλειαν. — *C. Ed. 1. Er. ἔχοι. — v. 17. C. omitt. αὐτῶν. — v. 20. St. et Gb. εἰς τὴν.

1) 1590. add. quae ei objiciuntur. 2) 1592. Caesaream. C. R. 1592. Caesarem.
3) 1590. add. hominem.

Digitized by Google

μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες, μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι.

Jerosolymis, petentes et acclamantes, non oportere eum vivere amplius.

a) c. 9, 15.

25. ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι. καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.

25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse a). Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

a) c. 26, 31.

26. περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam, quid scribam.

27. ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

27. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, et causas ejus non significare.

CAP. XXVI.

1. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· ἐπιτρέπεταί σοι, ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνας τὴν χεῖρα·

1. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu coepit rationem reddere a).

a) Matth. 10, 18.

2. περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγημαι ἐμαυτὸν μακάριον † μέλλων ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ σοῦ σήμερον.

2. De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa! aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3. μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους † ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων. διὸ δέομαί σου, μακροθύμως ἀκοῦσαί μου.

3. maxime te sciente omnia, et quae apud Judaeos sunt consuetudines, et quaestiones; propter quod obsecro patienter me audias.

4. τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου, τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι,

4. Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judaei.

5. προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα, Φαρισαῖος.

5. Praescientes me ab initio (si velint testimonium perhibere), quoniam secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Pharisaeus a).

a) c. 23, 6.

6. καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἕστηκα κρινόμενος·

6. Et nunc in spe, quae ad patres nostros repromissionis a) facta est a Deo, sto judicio subjectus,

a) c. 13, 32. sqq.

7. εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν,

7. in quam duodecim tribus nostrae,

---

v. 2. C. et Mt. ἐπι σε μελλων απ. σημερον. Gb. ἐπι σε μελλων σημερον απ. v. 3. Ed. omn. Er. et St. ἠθων.

Digitized by Google

ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, † βασιλεῦ ἀγρίπα, ὑπὸ † ἰουδαίων.

nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judaeis, rex!

8. τί; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9. ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ, πρὸς τὸ ὄνομα ἰησοῦ, τοῦ ναζωραίου, δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι.

9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere a). a) c.22,4.

10. ὃ καὶ ἐποίησα ἐν ἱεροσολύμοις. καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ † φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών. ἀναιρουμένων τε αὐτῶν, κατήνεγκα ψῆφον.

10. a) Quod et feci Jerosolymis, et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus Sacerdotum potestate accepta; et cum occiderentur, detuli sententiam.

a) v.10–18. cf.c.22,4–15. 9,1–15.

11. καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγκαζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

11. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare; et amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12. ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς, τῆς παρὰ † τῶν ἀρχιερέων,

12. In quibus dum irem Damascum cum potestate, et permissu principum Sacerdotum,

13. ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, † βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους.

13. die media in via vidi, rex! de coelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos, qui mecum simul erant.

14. πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρός με, καὶ λέγουσαν τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι, πρὸς κέντρα λακτίζειν.

14. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule! quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15. ἐγὼ δὲ εἶπον· τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.

15. Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16. ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου. εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα, ὧν τε † εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι,

16. Sed exsurge, et sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum, quae vidisti, et eorum, quibus apparebo tibi,

---

v. 7. C. *βασιλευς*. — "Ed. omn. Er. et St. *των ιουδαιων*. — v. 10. Gb. *ἐν φυλακαις*. — v. 12. *των* omitt. St. — v. 13. Ed. omn. Er. pon. *βασιλευ* post *μεσης*. — v. 16. C. *οἰδες*.

Digitized by Google

17. ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς † ἐγώ σε ἀποστέλλω,

17. eripiens te de populo [1]), et gentibus [a]), in quas nunc ego mitto te,

a) c. 9, 15.

18. ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ † ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεὸν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει, τῇ εἰς ἐμέ.

18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanae ad Deum; ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quae est in me [a]). a) Col. 1, 12. sqq. 1 Petr. 1, 3. 4.

19. ὅθεν, † βασιλεῦ ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ·

19. Unde, rex Aprippa! non fui incredulus coelesti visioni;

20. ἀλλὰ τοῖς ἐν δαμασκῷ πρῶτον καὶ ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, † ἀπήγγελλον † μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.

20. sed his, qui sunt Damasci primum, et Jerosolymis [a]), et in omnem regionem Judaeae, et Gentibus annunciabam, ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes. a) c. 9, 19. 26.

21. ἕνεκα τούτων με οἱ ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι.

21. Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere [a]). a) c. 21, 27. sqq.

22. ἐπικουρίας οὖν τυχὼν, τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἕστηκα, † μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων, ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ μωσῆς,

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quae Prophetae locuti sunt futura esse, et Moyses [a]):

a) c. 24, 14. Luc. 24, 44.

23. εἰ παθητὸς ὁ χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι.

23. Si passibilis Christus, si primus [a]) ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est populo et Gentibus. a) 1 Cor. 15, 20.

24. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· μαίνῃ, παῦλε. τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.

24. Haec loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis [a]), Paule! multae te litterae ad insaniam convertunt. a) 1 Cor. 1, 23. 4, 10.

25. ὁ δὲ, οὐ μαίνομαι, φησὶ, κράτιστε φῆστε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι.

25. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste! sed veritatis et sobrietatis verba loquor.

26. ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παῤῥησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in

---

v. 17. Ed. omn. Er. et St. *νυν σε* omiss. *ἐγω*. — v. 18. Ed. omn. Er. *ὑποστρεψαι*. Mt. *ἀποστρεψαι*. — v. 19. C. *βασιλευς*. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. *ἀπαγγελλων*. — C. *μετανοιαν*. — v. 22. C. *μαρτυρομενος*.

1) 1590. de populis.

Digitized by Google

τούτων οὐ † πείθομαι οὐδέν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο.

angulo [a] quidquam horum gestum est.
a) Joh. 18, 20.

27. πιστεύεις, βασιλεῦ ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα, ὅτι πιστεύεις.

27. Credis, rex Agrippa! Prophetis? Scio, quia credis.

28. ὁ δὲ ἀγρίππας πρὸς τὸν παῦλον ἔφη· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις, χριστιανὸν γενέσθαι.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29. ὁ δὲ παῦλος εἶπεν· εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, οὐ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον, γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. † καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἡγεμὼν ἥ τε βερνίκη καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς.

30. Et exsurrexit rex, et praeses, et Bernice, et qui assidebant eis.

31. καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος·

31. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis [a] dignum quid fecit homo ille [1]). a) c. 25, 25.

32. ἀγρίππας δὲ τῷ φήστῳ ἔφη· ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ † ἐπεκέκλητο καίσαρα.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem. a) c. 25, 12.

Cap. XXVII.

1. Ὡς δὲ ἐκρίθη, τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἰταλίαν, παρεδίδουν τόν τε παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ, ὀνόματι ἰουλίῳ, σπείρης σεβαστῆς.

1. Ut autem judicatum est [a] navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustae, a) c. 25, 21.

2. ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ † ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν ἀριστάρχου, μακεδόνος, θεσσαλονικέως.

2. ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiae loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho [a] Macedone Thessalonicensi. a) c. 19, 29. Col. 4, 10.

3. τῇ † τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς σιδῶνα. φιλανθρώπως τε ὁ ἰούλιος τῷ παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε, πρὸς † τοὺς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane [a] autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere. a) c 24, 23.

---

v. 26. C. πειθομαι· οὐδε γαρ ἐν γωνιᾳ πεπρ. τουτο ἐστι. — v. 30. Gb. omiss. και ταυτα ειπ. αὐτου, pergit: ἀνεστη τε. — v. 32. C. ἐπικεκλητο. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀδραμυττινῳ. — v. 3. τε omitt. C. — ″τους omitt. St.

1) 1590. 1593. iste.

Digitized by Google

τὸν ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι † ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρός σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις, λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. † ἔρρωσο.

31. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα.

32. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.

33. οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ.

34. ἀναγνοὺς δὲ † ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας, ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστὶ, καὶ πυθόμενος, ὅτι ἀπὸ Κιλικίας,

35. διακούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ † ἡρῴδου φυλάσσεσθαι.

insidiis, quas paraverunt illi, misi [1]) eum ad te denuncians; et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundum praeceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cum venissent Caesaream, et tradidissent epistolam praesidi [a]), statuerunt ante illum et Paulum.

a) Matth. 10, 18.

34. Cum legisset autem, et interrogasset, de qua provincia esset; et cognoscens, quia de Cilicia,

35. audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint [a]). Jussitque in praetorio Herodis custodiri eum.

a) c. 24, 1.

Cap. XXIV.

1. Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινὸς, οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου.

2. κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος, λέγων·

3. πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε † φήλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας.

4. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖόν σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ, ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ.

5. εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν, καὶ κινοῦντα στάσιν πᾶσι τοῖς

1. Post quinque autem dies descendit princeps Sacerdotum, Ananias [a]), cum Senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt [2]) principem adversus Paulum. a) c. 23, 2.

2. Et citato Paulo, coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam;

3. semper et ubique suscipimus, optime Felix! cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter [3]) audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones om-

---

v. 30. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἀπο. — Ed. 1. Er. ἐῤῥωσθε. — v. 34. ὁ ἡγεμων omitt. Gb. — v. 35. St. et Gb. τῳ ἡρωδε. — v. 3. C. φεληξ.

1) 1590. 92. 93. 98. misi eum ad te denuncians; et ... editt. Plantinianae et Lucas Brugens. misi eum ad te, denunciant et ... 2) 1590. 1593. adierunt praesidem. 3) 1590. add. ut.

Digitized by Google

ἰουδαίοις, τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν ναζωραίων αἱρέσεως·

6. ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν † κρίνειν.

7. παρελθὼν δὲ λυσίας, ὁ χιλίαρχος, † μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε,

8. † κελεύσας, † τὰς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι † ἐπὶ σέ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

9. † συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ ἰουδαῖοι, φάσκοντες, ταῦτα οὕτως ἔχειν.

10. ἀπεκρίθη † δὲ ὁ παῦλος, νεύσαντος † αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος, λέγειν· ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι,

11. δυναμένου σου γνῶναι, ὅτι οὐ πλείους εἰσί μοι ἡμέραι † δεκαδύο, ἀφ' ἧς ἀνέβην, προσκυνήσων † ἐν ἱερουσαλήμ.

12. καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ἢ ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ † τὴν πόλιν·

13. οὔτε παραστῆσαι † δύνανται περὶ ὧν † νῦν κατηγοροῦσί μου.

14. ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, † οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ † θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ τοῖς † προφήταις γεγραμμένοις,

nibus Judaeis in universo orbe, et auctorem seditionis sectae Nazarenorum.

6. Qui etiam templum violare a) conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. a) c. 21, 28.

7. Superveniens autem tribunus Lysias a), cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, a) c. 21, 31–33.

8. jubens accusatores ejus ad te venire a); a quo poteris ipse, judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. a) c. 23, 30.

9. Adjecerunt autem et Judaei, dicentes haec ita se habere.

10. Respondit autem Paulus (annuente sibi praeside dicere): Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem;

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbae, neque in synagogis a); a) c. 25, 8. 28, 17.

13. neque in civitate; neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt haeresim a), sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus, quae in Lege et Prophetis scripta sunt b); a) v. 5. c. 19, 9. b) c. 26, 22.

---

v. 6. C. κριναι. — v. 7. C. βια πολλη εκ των χειρων ημων αφειλετο, και προς σε απεστειλε. — v. 8. Ed. omn. Er. κελευων. — "C. add. και. — "'C. omitt. επι σε. — v. 9. Ed. omn. Er. συνεθεντο. — v. 10. C. τε. — "Ed. omn. Er. αυτε. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἡ δεκαδυο. — "St. εἰς. — v. 12. Ed. omn. Er. omitt. την. — v. 13. Ed. omn. Er. et Mt. με δυναται. — "Ed. omn. Er. omitt. νυν. — v. 14. Ed. omn. Er. ἑτως. — "add. τῳ. — "'Gb. τοις ἐν τοις προφ.

Digitized by Google

15. ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεὸν, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων.

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi exspectant a), resurrectionem futuram justorum, et iniquorum. a) c. 23, 6.

16. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν † ἔχειν πρὸς τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους † διαπαντός.

16. In hoc et ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper.

17. δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς.

17. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni a), et oblationes, et vota, a) c. 21, 17. sqq.

18. ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου, τινὲς † δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι.

18. in quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu 1).

19. οὓς † δεῖ ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρός μέ.

19. Quidam autem ex Asia Judaei, quos oportebat apud te praesto esse, et accusare, si quid haberent adversum me;

20. ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, † τί εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου·

20. aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio;

21. ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἧς † ἔκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς· ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ † κρίνομαι σήμερον ὑφ' ὑμῶν.

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans a): Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. a) c. 23, 6.

22. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ † φῆλιξ, ἀνέβαλε αὐτοὺς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ (εἰπών· ὅταν Λυσίας, ὁ χιλίαρχος, καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς),

22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. διαταξάμενός τε τῷ † ἑκατοντάρχῃ, τηρεῖσθαι † τὸν παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν † ἰδίων αὐτοῦ, ὑπηρετεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, et habere requiem a), nec quemquam de suis prohibere ministrare ei, a) c. 27, 3. 28, 16.

24. μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς παραγενόμενος ὁ † φῆλιξ σὺν δρουσίλλῃ, † τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ὄσῃ Ἰουδαίᾳ, μετ-

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, et au-

---

v. 16. C. St. et Mt. ἔχων. — "C. omitt. διαπαντος. — v. 18. C. omitt. δε. — v. 19. Gb. ἰδεῖν. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. εἴ τι. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. ἐκεκραξα. — "Ed. 3. Er. κρινομαι. — v. 22. Gb. ἀνεβαλετο δε αὐτους ὁ φηλιξ. C. ὁ φιλιξ ἀνεβαλλετο αὐτους. St. et Mt. ὁ φηλιξ ἀνεβαλετο αὐτους. — v. 23. Ed. omn. Er. ἑκατονταρχῳ. — "Gb. αὐτον pro τον παυλον. — ""Ed. 1. Er. ἰουδαιων pro ἰδιων. — v. 24. C. φιληξ. — "C. τῃ ἰδιᾳ γυναικι. Gb. τῃ γυναικι. —

1) 1590. add. et apprehenderunt me clamantes, et dicentes: Tolle inimicum nostrum.

Digitized by Google

ἐπέμψατο· τὸν παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς χριστὸν † πίστεως.

25. διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος, τοῦ μέλλοντος † ἔσεσθαι, ἔμφοβος γενόμενος ὁ † φῆλιξ, ἀπεκρίθη· τὸ νῦν ἔχον πορεύου. καιρὸν δὲ † μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε·

26. (ἅμα † καὶ ἐλπίζων, ὅτι χρήματα δοθήσεται † αὐτῷ ὑπὸ τοῦ παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος, ὡμίλει αὐτῷ.)

27. διετίας δὲ πληρωθείσης ἔλαβε διάδοχον ὁ † φῆλιξ, πόρκιον φῆστον. θέλων † τε χάριτας καταθέσθαι τοῖς ἰουδαίοις ὁ † φῆλιξ, κατέλιπε τὸν παῦλον δεδεμένον.

divit ab eo fidem, quae est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus [a]) Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersam [1]) te. a) Hebr. 4, 12.

26. Simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens [2]) eum, loquebatur cum eo.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum; volens autem gratiam [a]) praestare Judaeis Felix, reliquit Paulum vinctum. a) c. 25, 9. Marc. 15, 15.

CAP. XXV.

1. Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς ἱεροσόλυμα ἀπὸ καισαρείας.

2. † ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ ὁ † ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἰουδαίων κατὰ τοῦ παύλου, καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν,

3. αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιοῦντες, ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν.

4. ὁ μὲν οὖν φῆστος ἀπεκρίθη, τηρεῖσθαι τὸν παῦλον ἐν καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.

5. † οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ † τούτῳ, † κατηγορείτωσαν αὐτοῦ.

6. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας † πλείους ἢ δέκα, καταβὰς εἰς καισά-

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Caesarea.

2. Adieruntque eum principes Sacerdotum, et primi Judaeorum, adversus Paulum; et rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via [a]). a) c. 23, 15.

4. Festus autem respondit, servari [3]) Paulum in Caesarea; se autem maturius profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non amplius, quam octo, aut decem,

---

v. 24. "C. add. ἰησου. — v. 25. ἐσεσθαι omitt. Gb. — "C. φηλιξ. — "C. λαβων. — v. 26. Ed. omn. Er. ἁμα δε και. — "αὐτῳ omitt. St. — v. 27. C. bis φηλιξ. — "C. δε. — v. 2. C. ἀνεφανισαν. — "C. add. τε. — v. 5. Gb. οἱ ἐν ἐν ἡμιν φησι δυνατοι. — "Gb. omitt. τουτῳ. — "'C. add. ἀτοπον. — v. 6. C. πλειους ἡ ὀκτω. Gb. ὡ πλειους ὀκτω ἡ δεκα.

1) 1590. accersiam. 2) 1590. accersiens. 3) 1590. add. quidem.

Digitized by Google

ρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε, τὸν Παῦλον ἀχθῆναι.

7. παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα † αἰτιώματα φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι,

8. ἀπολογουμένου αὐτοῦ· ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς Καίσαρά † τι ἥμαρτον.

9. ὁ φῆστος δὲ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς, τῷ Παύλῳ εἶπε· θέλεις, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβὰς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ;

10. εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίοις οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.

11. εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν. εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν, ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι.

12. τότε ὁ φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ.

13. ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, ἀγρίππας, ὁ βασιλεὺς, καὶ βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν, ἀσπασόμενοι τὸν φῆστον.

14. ὡς δὲ πλείους ἡμέρας † διέτριβεν ἐκεῖ, ὁ φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, λέγων· ἀνήρ τίς ἐστι καταλελειμμένος ὑπὸ † φήλικος δέσμιος,

15. περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην.

descendit Caesaream, et altera die sedit pro tribunali, et jussit Paulum adduci.

7. Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judaei, multas et graves causas objicientes, quas non poterant probare [a], a) c. 24, 5. 25.

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judaeorum, neque in templum, neque in Caesarem quidquam peccavi [a]. a) c. 24, 12.

9. Festus autem volens gratiam [a] praestare Judaeis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me? a) c. 24, 27.

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Caesaris sto, ibi me oportet judicari; Judaeis non nocui, sicut tu melius nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori; si vero nihil est eorum, quae hi accusant me, nemo potest me illis donare [a]. Caesarem appello. a) v. 9.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Caesarem appellasti? ad Caesarem ibis [b]! a) c. 19, 21.

13. Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderunt Caesaream ad salutandum Festum.

14. Et cum dies plures ibi demorarentur [1]), Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vinctus,

15. de quo, cum essem Jerosolymis, adierunt me principes Sacerdotum, et Seniores Judaeorum, postulantes adversus illum damnationem.

---

v. 7. Ed. omn. Er. et Mt. αἰτιαματα. — v. 8. C. omitt. τι. — v. 14. St. Mt. et Gb. διετριβον. — " C. φιλικος.

1) 1590. morarentur.

Digitized by Google

16. πρὸς οὓς ἀπεκρίθην, ὅτι οὐκ ἔξιν ἔθος ῥωμαίοις, χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον † εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον † ἔχοι τοὺς κατηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius, quam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores a), locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina 1). a) v. 4. 5.

17. συνελθόντων οὖν † αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἑξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα.

17. Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι, οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγώ.

18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum;

19. ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτὸν, καὶ περί τινος ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ παῦλος ζῆν.

19. quaestiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, et de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ † τὴν περὶ τούτου ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς ἱεροσόλυμα, κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων.

20. Haesitans autem ego de hujusmodi quaestione, dicebam, si vellet ire Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. τοῦ δὲ παύλου ἐπικαλεσαμένου, τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα, τηρεῖσθαι αὐτὸν, ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς καίσαρα.

21. Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam a) eum ad Caesarem 2). a) c. 27, 1.

22. ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν φῆστον ἔφη· ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ, αὔριον, φησὶν, ἀκούσῃ αὐτοῦ.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ ἀγρίππα καὶ τῆς βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι, τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ φήστου, ἤχθη ὁ παῦλος.

23. Altera autem die cum venisset Agrippa et Bernice cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, jubente Festo adductus est Paulus.

24. καί φησιν ὁ φῆστος· ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἰουδαίων ἐνέτυχόν

24. Et dicit Festus: Agrippa rex a), et omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc 3), de quo omnis multitudo Judaeorum interpellavit me

---

v. 16. Gb. omitt. εἰς ἀπώλειαν. — *C. Ed. 1. Er. ἔχοι. — v. 17. C. omitt. αὐτῶν. — v. 20. St. et Gb. εἰς τὴν.

1) 1590. add. quae ei objiciuntur. 2) 1592. Caesaream. C. R. 1592. Caesarem.
3) 1590. add. hominem.

Digitized by Google

μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες, μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι.

25. ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτῳ αὐτὸν πεπραχέναι. καὶ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπικαλεσαμένῳ τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.

26. περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι.

27. ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

Jerosolymis, petentes et acclamantes, non oportere eum vivere amplius.

25. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse a). Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

a) c. 26, 31.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te, rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam, quid scribam.

27. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, et causas ejus non significare.

Cap. XXVI.

1. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· ἐπιτρέπεταί σοι, ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνας τὴν χεῖρα·

2. περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγημαι ἐμαυτὸν μακάριον † μέλλων ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ σοῦ σήμερον.

3. μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους † ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων. διὸ δέομαί σου, μακροθύμως ἀκοῦσαί μου.

4. τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου, τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι,

5. προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα, Φαρισαῖος.

6. καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἕστηκα κρινόμενος·

7. εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν,

1. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu coepit rationem reddere a).

a) Matth. 10, 18.

2. De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa! aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3. maxime te sciente omnia, et quae apud Judaeos sunt consuetudines, et quaestiones; propter quod obsecro patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judaei.

5. Praescientes me ab initio (si velint testimonium perhibere), quoniam secundum certissimam sectam nostrae religionis vixi Pharisaeus a).

a) c. 23, 6.

6. Et nunc in spe, quae ad patres nostros repromissionis a) facta est a Deo, sto judicio subjectus,

a) c. 13, 32. sqq.

7. in quam duodecim tribus nostrae,

v. 2. C. et Mt. ἐπι σε μελλων ἀπ. σημερον. Gb. ἐπι σε μελλων σημερον ἀπ. v. 3. Ed. omn. Er. et St. ἠθων.

Digitized by Google

ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, † βασιλεῦ ἀγρίππα, ὑπὸ † ἰουδαίων.

8. τί; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

9. ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ, πρὸς τὸ ὄνομα ἰησοῦ, τοῦ ναζωραίου, δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι.

10. ὃ καὶ ἐποίησα ἐν ἱεροσολύμοις. καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ † φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών. ἀναιρουμένων τε αὐτῶν, κατήνεγκα ψῆφον.

11. καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγκαζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

12. ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς, τῆς παρὰ † τῶν ἀρχιερέων,

13. ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, † βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους.

14. πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρός με, καὶ λέγουσαν τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ· σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι, πρὸς κέντρα λακτίζειν.

15. ἐγὼ δὲ εἶπον· τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.

16. ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου. εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα, ὧν τε † εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι,

nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor a Judaeis, rex!

8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere a). a) c. 22, 4.

10. a) Quod et feci Jerosolymis, et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus Sacerdotum potestate accepta; et cum occiderentur, detuli sententiam.

a) v. 10–18. cf. c. 22, 4–15. 9, 1–15.

11. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare; et amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12. In quibus dum irem Damascum cum potestate, et permissu principum Sacerdotum,

13. die media in via vidi, rex! de coelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos, qui mecum simul erant.

14. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule! quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15. Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16. Sed exsurge, et sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem eorum, quae vidisti, et eorum, quibus apparebo tibi,

---

v. 7. C. *βασιλευς*. — "Ed. omn. Er. et St. *των ἰουδαιων*. — v. 10. Gb. *ἐν φυλακαις*. — v. 12. *των* omitt. St. — v. 13. Ed. omn. Er. pon. *βασιλευ* post *μεσης*. — v. 16. C. *οἰδες*.

Digitized by Google

17. ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς † ἐγώ σε ἀποστέλλω,

18. ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ † ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει, τῇ εἰς ἐμέ.

19. ὅθεν, † βασιλεῦ ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ·

20. ἀλλὰ τοῖς ἐν δαμασκῷ πρῶτον καὶ ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, † ἀπήγγελλον † μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.

21. ἕνεκα τούτων με οἱ ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι.

22. ἐπικουρίας οὖν τυχὼν, τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἕστηκα, † μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων, ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ μωσῆς,

23. εἰ παθητὸς ὁ χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι.

24. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· μαίνῃ, παῦλε. τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.

25. ὁ δὲ, οὐ μαίνομαι, φησὶ, κράτιστε φῆστε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι.

26. ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παῤῥησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι

17. eripiens te de populo [1]), et gentibus [a]), in quas nunc ego mitto te,

a) c. 9, 15.

18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanae ad Deum; ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quae est in me [a]). a) Col. 1, 12. sqq. 1 Petr. 1, 3. 4.

19. Unde, rex Aprippa! non fui incredulus coelesti visioni;

20. sed his, qui sunt Damasci primum, et Jerosolymis [a]), et in omnem regionem Judaeae, et Gentibus annunciabam, ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, dignas poenitentiae opera facientes. a) c. 9, 19. 26.

21. Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere [a]). a) c. 21, 27. sqq.

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens, quam ea, quae Prophetae locuti sunt futura esse, et Moyses [a]):

a) c. 24, 14. Luc. 24, 44.

23. Si passibilis Christus, si primus [a]) ex resurrectione mortuorum, lumen annunciaturus est populo et Gentibus. a) 1 Cor. 15, 20.

24. Haec loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis [a]), Paule! multae te litterae ad insaniam convertunt. a) 1 Cor. 1, 23. 4, 10.

25. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste! sed veritatis et sobrietatis verba loquor.

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in

---

v. 17. Ed. omn. Er. et St. *νυν σε* omiss. *ἐγω*. — v. 18. Ed. omn. Er. *ὑποστρεψαι*. Mt. *ἀποστρεψαι*. — v. 19. C. *βασιλευς*. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. *ἀπαγγελλων*. — C. *μετανοιαν*. — v. 22. C. *μαρτυρομενος*.

1) 1590. de populis.

Digitized by Google

τέτων ὲ † πείθομαι ὲδέν· ὲ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τῦτο.

27. πιστεύεις, βασιλεῦ ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; οἶδα, ὅτι πιστεύεις.

28. ὁ δὲ ἀγρίππας πρὸς τὸν παῦλον ἔφη· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις, χριστιανὸν γενέσθαι.

29. ὁ δὲ παῦλος εἶπεν· εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, ὲ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ πάντας τὲς ἀκοόντάς με σήμερον, γενέσθαι τοιούτες, ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.

30. † καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἡγεμὼν ἥ τε βερνίκη καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς.

31. καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλεν πρὸς ἀλλήλες, λέγοντες· ὅτι οὐδὲν θανάτε ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος·

32. ἀγρίππας δὲ τῷ φήστῳ ἔφη· ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος ὗτος, εἰ μὴ † ἐπεκέκλητο καίσαρα.

angulo [a] quidquam horum gestum est. a) Job. 18, 20.

27. Credis, rex Agrippa! Prophetis? Scio, quia credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exsurrexit rex, et praeses, et Bernice, et qui assidebant eis.

31. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis [a] dignum quid fecit homo ille [1]). a) c. 25, 25.

32. Agrippa autem Feste dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem. a) c. 25, 12.

CAP. XXVII.

1. Ὡς δὲ ἐκρίθη, τὲ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἰταλίαν, παρεδίδυ τόν τε παῦλον καί τινας ἑτέρυς δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ, ὀνόματι ἰυλίῳ, σπείρης σεβαστῆς.

2. ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ † ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τὺς κατὰ τὴν ἀσίαν τόπυς, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν ἀριστάρχε, μακεδόνος, θεσσαλονικέως.

3. τῇ † τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς σιδῶνα. φιλανθρώπως τε ὁ ἰύλιος τῷ παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε, πρὸς † τὺς φίλυς πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν.

1. Ut autem judicatum est [a] navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustae, a) c. 25, 21.

2. ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiae loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho [a] Macedone Thessalonicensi. a) c. 19, 29. Col. 4, 10.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane [a] autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere. a) c. 24, 23.

---

v. 26. C. πεισθομαι· ὲδε γαρ εν γωνια πεπρ. τυτο ἐστι. — v. 30. Gb. omiss. και ταυτα ειπ. αὐτυ, pergit: ανεστη τε. — v. 32. C. ἐπικεκλητο. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀδραμιττινῳ. — v. 3. τε omitt. C. — τυς omitt. St.

1) 1590. 1595. iste.

Digitized by Google

4. κἀκεῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν κύπρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους.

4. Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii.

5. τό τε πέλαγος, τὸ κατὰ τὴν κιλικίαν καὶ παμφυλίαν, διαπλεύσαντες, † κατήλθομεν εἰς μύρα τῆς λυκίας.

5. Et pelagus Ciliciae et Pamphyliae navigantes, venimus Lystram, quae est Lyciae.

6. κἀκεῖ εὑρὼν ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον ἀλεξανδρῖνον, πλέον εἰς τὴν ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό.

6. Et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν κρήτην κατὰ σαλμώνην.

7. Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretae, juxta Salmonem.

8. μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ, καλούμενον καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις λασαία.

8. Et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοὸς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρῄνει ὁ παῦλος,

9. Multo autem tempore peracto, et cum jam non esset tuta navigatio, eo quod [1]) et jejunium [a]) jam praeteriisset, consolabatur eos Paulus,

a) Lev. 23, 26. sqq.

10. λέγων αὐτοῖς· ἄνδρες, θεωρῶ, ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ † φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.

10. dicens eis: Viri! video, quoniam cum injuria et multo damno non solum oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio.

11. ὁ δὲ † ἑκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπείθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις.

11. Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebat, quam his, quae a Paulo dicebantur.

12. ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βουλὴν, ἀναχθῆναι κἀκεῖθεν, εἴ πως δύναιντο καταντήσαντες εἰς φοίνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.

12. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium, navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phoenicen, hiemare, portum Cretae respicientem ad Africum et ad Corum.

13. ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες, τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἆραντες ἄσσον, παρελέγοντο τὴν κρήτην.

13. Aspirante autem Austro, aestimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.

v. 5. C. κατηχθημεν. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. φορτου. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἑκατονταρχος.

1) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

14. μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς, ὁ καλούμενος † εὐροκλύδων.

15. συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, † ἐπιδόντες ἐφερόμεθα.

16. νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλούμενον κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης.

17. ἣν ἄραντες, † βοηθείαις ἐχρῶντο, † ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε, μὴ εἰς τὴν † σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο.

18. σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο.

19. καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου † ἐρρίψαμεν.

20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς.

21. πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεὶς ὁ παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν· ἔδει μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν.

22. καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς, εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου.

23. παρέστη γάρ μοι † ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμὶ, ᾧ καὶ λατρεύω,

24. λέγων· μὴ φοβοῦ, παῦλε. καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι. καὶ ἰδοὺ, κεχάρισταί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ.

25. διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες. πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσται, καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι.

14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15. Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In Insulam autem quamdam decurrentes, quae vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtem inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt;

19. et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostrae.

21. Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri! audito me, non tollere a Creta, lucrique facere injuriam hanc et jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animae erit ex vobis, praeterquam navis;

23. astitit enim mihi hac nocte Angelus a) Dei, cujus sum ego, et cui deservio, a) Hebr. 1, 4.

24. dicens: Ne timeas, Paule! Caesari te oportet assistere a); et ecce! donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum. a) c. 23, 11.

25. Propter quod bono animo estote, viri! credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

---

v. 14. Gb. εὐρακλύδων. — v. 15. C. ἐπιδιδοντες. — v. 17. Ed. 4. 5. Er. βοηθειας. — " Ed. 3. 4. 5. Er. ὑποζωννυντες. — "' Mt. et Gb. σιρτιν. — v. 19. Gb. ἐρριψαν. — v. 23. Ed. omn. Er. et St. τῃ νυκτι ταυτῃ.

Digitized by Google

26. εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.

27. ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ ἀδρίᾳ, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται, προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν.

28. καὶ βολίσαντες, εὗρον † ὀργυιὰς εἴκοσι. βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον † ὀργυιὰς δεκαπέντε.

29. φοβούμενοί τε, μήπως εἰς τραχεῖς τόπους † ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ηὔχοντο, ἡμέραν γενέσθαι.

30. τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τῆ πλοίε, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, † προφάσει, ὡς ἐκ πρώρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν,

31. εἶπεν ὁ παῦλος τῷ † ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις· ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.

32. τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

33. ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ παῦλος ἅπαντας, μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· τεσσαρεσκαιδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαβόμενοι.

34. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, † προσλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς † πεσεῖται.

35. εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας, ἤρξατο ἐσθίειν.

36. εὔθυμοι δὲ γενόμενοι πάντες, † καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς.

26. In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria, circa mediam noctem, suspicabantur nautae apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui et summittentes bolidem invenerunt passus viginti; et pusillum inde separati invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30. Nautis vero quaerentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu, quasi inciperent a prora anchoras extendere,

31. dixit Paulus Centurioni, et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphae, et passi sunt eam excidere.

33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima [a] die hodie exspectantes jejuni permanetis, nihil accipientes;

a) v. 27.

34. propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra; quia nullius vestrum capillus de capite [a] peribit.

a) Matth. 10, 30.

35. Et cum haec dixisset, sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium; et cum fregisset, coepit manducare.

36. Animaequiores autem facti omnes, et ipsi sumpserunt cibum.

---

v. 28. Ed. 1. 2. Er. et C. ὀργυας. — v. 29. Ed. omn. Er. ἐκπεσωσιν. — v. 30. Ed. 2. Er. προβασει. — v. 31. Ed. omn. Er. ἑκατονταρχῳ. — v. 34. Gb. μεταλαβειν. — Gb. ἀπολειται. — v. 36. C. omitt. παντες.

Digitized by Google

37. ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ, διακόσιαι ἑβδομηκοντα ἕξ.

38. κορεσθέντες δὲ τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν.

39. ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δέ τινα κατενόουν, ἔχοντα αἰγιαλὸν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο, † εἰ δυνατὸν, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον.

40. καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἴων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν † ἀρτέμονα τῇ πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.

41. περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῷρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.

42. τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή τις ἐκκολυμβήσας † διαφύγῃ.

43. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος, βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ † βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀποῤῥίψαντας πρώτους, ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι,

44. καὶ τοὺς λοιποὺς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων, τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως ἐγένετο, πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

37. Eramus vero universae animae in navi ducentae septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.

40. Et cum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum; et levato artemone secundum aurae flatum tendebant ad littus.

41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem; et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris [a].

a) 2 Cor. 11, 25.

42. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent, ne quis, cum enatasset, effugeret.

43. Centurio autem, volens servare Paulum, prohibuit fieri; jussitque eos, qui possent natare, emittere se [1]) primos, et evadere, et ad terram exire;

44. Et caeteros alios in tabulis ferebant; quosdam super ea, quae de navi erant. Et sic factum est, ut omnes [a] animae evaderent ad terram. a) v. 22. 34.

CAP. XXVIII.

1. Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν, ὅτι μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.

2. οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν. ἀνάψαντες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν, τὸν ἐφεστῶτα, καὶ διὰ τὸ ψύχος.

3. συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυ-

1. Et cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari vero praestabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, et frigus.

3. Cum congregasset autem Pau-

v. 39. St. et Gb. εἰ δυναιντο. — v. 40. C. et Mt. ἀρτεμωνα. — v. 42. Ed. omn. Er. et St. διαφυγοι. — v. 43. C. βελευματος. 1) 1590. add. in mare.

Digitized by Google

γάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης † ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

4. ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν, διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν.

5. ὁ μὲν οὖν, ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.

6. οἱ δὲ προσεδόκων, αὐτὸν μέλλειν † πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων, καὶ θεωρούντων, μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, θεὸν αὐτὸν εἶναι.

7. ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν.

8. ἐγένετο δὲ, τὸν πατέρα τῦ ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι. πρὸς ὃν ὁ παῦλος εἰσελθὼν, καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.

9. τότε οὖν γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο.

10. οἳ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν.

11. μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας † ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, † ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ διοσκούροις.

12. καὶ καταχθέντες εἰς συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς.

13. ὅθεν περιελθόντες κατηντή-

lus sarmentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus.

4. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est a).

a) Marc. 16, 18.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et mori. Diu autem illis exspectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum a). a) c. 14, 10.

7. In locis autem illis erant praedia principis insulae, nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne 1) exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum a). a) Marc. 16, 18. Jac. 5, 14. sqq.

9. Quo facto omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur;

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt, quae necessaria erant.

11. Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quae in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo.

13. Inde circumlegentes devenimus

v. 3. C. et Mt. διεξελθουσα. — v. 6. Ed. 1. 2. Er. πεπρασθαι. — v. 11. C. et Mt. ηχθημεν. — " C. ἀλεξανδρηνῳ. 1) 1590. add. se.

Digitized by Google

σαμεν εἰς ῥήγιον. καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν, ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς ποτιόλους.

14. οὗ εὑρόντες ἀδελφοὺς, παρεκλήθημεν, ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτά. καὶ οὕτως εἰς τὴν ῥώμην ἤλθομεν.

15. κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ, ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου φόρου καὶ τριῶν ταβερνῶν. οὓς ἰδὼν ὁ παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ θεῷ, ἔλαβε θάρσος.

16. ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην, ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκε τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῃ. τῷ δὲ παύλῳ ἐπετράπη, μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ.

17. ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς, συγκαλέσασθαι † τὸν παῦλον τοὺς ὄντας τῶν ἰουδαίων πρώτους. συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις, δέσμιος ἐξ ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν ῥωμαίων.

18. οἵτινες ἀνακρίναντές με, ἐβάλλοντο ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί.

19. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ἰουδαίων, † ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι καίσαρα, οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι.

20. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα † ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλῆσαι. ἕνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ ἰσραὴλ τὴν ἅλυσιν ταύτην περίκειμαι.

21. οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν.

22. ἀξιοῦμεν δὲ, παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι, ἃ φρονεῖς. περὶ μὲν γὰρ τῆς αἱ-

Rhegium; et post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos.

14. Ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem; et sic venimus Romam.

15. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo, manere sibimet cum custodiente se milite a).

a) v. 30. c. 24, 23.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Judaeorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres! nihil adversus plebem faciens aut morem paternum a), vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum, a) c. 24, 12.

18. qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me.

19. Contradicentibus autem Judaeis, coactus sum appellare Caesarem a), non quasi gentem meam habens aliquid accusare. a) c. 25, 11.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre et alloqui. Propter spem enim Israël catena hac circumdatus sum a). a) c. 26, 6. Eph. 6, 20.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Judaea, neque adveniens aliquis fratrum nunciavit aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem a te audire, quae sentis; nam de secta hac notum

v. 17. Gh. αὐτον pro τον παυλον. — v. 19. Ed. 1. Er. ἠναγκαμην. — v. 20. C. ἰδειν ὑμας.

Digitized by Google

ρέσεως ταύτης γνωςόν ἐςιν ἡμῖν, ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.

23. ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦκον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ ἰησοῦ, ἀπό τε τοῦ νόμε μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωῒ ἕως ἑσπέρας.

24. καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίςεν.

25. ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλες, ἀπελύοντο, εἰπόντος τε παύλε ῥῆμα ἕν· ὅτι καλῶς τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, ἐλάλησε διὰ ἡσαΐε, τῷ προφήτῃ, πρὸς τὺς πατέρας ἡμῶν,

26. λέγον· πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τῦτον, καὶ † εἰπόν· ἀκοῇ ἀκέσετε, καὶ ὰ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ ὰ μὴ ἴδητε.

27. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τῆ λαῆ τύτε, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως † ἤκεσαν, καὶ τὺς ὀφθαλμὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκέσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιςρέψωσι, καὶ † ἰάσωμαι αὐτύς.

28. γνωςὸν ἔν ἔςω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν † ἀπεςάλη τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.

29. καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ ἰεδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς † συζήτησιν.

30. ἔμεινε δὲ † ὁ παῦλος διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τὺς εἰσπορευομένες πρὸς αὐτὸν,

31. κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίε, ἰησοῦ † χριςοῦ, μετὰ πάσης παῤῥησίας, ἀκωλύτως.

est nobis, quia ubique ei contradicitur a). a) Luc. 2, 34.

23. Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi et Prophetis, a mane usque ad vesperam.

24. Et quidam credebant his, quae dicebantur; quidam vero non credebant.

25. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros,

26. dicens: „Vade ad populum i„stum, et dic ad eos: Aure audietis, „et non intelligetis; et videntes vide„bitis, et non perspicietis.

27. „Incrassatum est enim cor po„puli hujus, et auribus graviter au„dierunt, [1]) oculos suos compresse„runt, ne forte videant oculis, et au„ribus audiant, et corde intelligant, „et convertantur, et sanem eos a)."

a) Jes. 6, 9. Matth. 13, 14. Joh. 12, 39. sq.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient.

29. Et cum haec dixisset, exierunt ab eo Judaei, multam habentes inter se quaestionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto; et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

31. praedicans regnum Dei, et docens, quae sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

---

v. 26. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *εἰπε*. — v. 27. Ed. 1. Er. *ἠκουσε*. — Mt. *ἰασομαι*. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. *ἀπεσαλει*. — v. 29. C. *ζητησιν*. — v. 30. *ὁ παυλος* omitt. Gb. — v. 31. Ed. omn. Er. omitt. *χριςε*.

1) 1590. add. et.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI
AD
ROMANOS.

Cap. I.

1. Παῦλος, δοῦλος ἰησοῦ χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ

1. Paulus, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei,

2. (ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις),

2. quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis a),

a) Jes. 53, 54. Luc. 24, 25. 27.

3. περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος δαυὶδ κατὰ σάρκα,

3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David a) secundum carnem,

a) Matth. 1, 1. Joh. 1, 14.

4. τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν), ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν,

4. qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri,

5. (δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ,

5. per quem accepimus gratiam, et apostolatum a) ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus,

a) Act. 9, 15.

6. ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς, κλητοὶ ἰησοῦ χριστοῦ·)

6. in quibus estis et vos vocati a) Jesu Christi,

a) Joh. 10, 16.

7. πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ῥώμῃ ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

7. omnibus, qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia a) vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

a) 1 Cor. 1, 3. 2 Cor. 1, 2.

8. πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ὑπὲρ πάντων † ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις † ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur a) in universo mundo.

a) 1 Thess. 1, 8.

9. μάρτυς γάρ μού ἐστιν ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ὑμῶν ποιοῦμαι,

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio,

---

v. 8. Mt. ἡμων. — "Ed. 1. Er. ἡμων.

Digitized by Google

10. πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου δεόμενος, εἴ πως ἤδη ποτὲ εὐοδωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.

11. ἐπιποθῶ γὰρ, ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς,

12. τοῦτο δέ ἐστι συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως, ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.

13. οὐ θέλω δὲ, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι πολλάκις προεθέμην, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς (καὶ ἐκωλύθην ἄχρι τοῦ δεῦρο), ἵνα † τινὰ καρπὸν σχῶ † καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν.

14. Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί.

15. † οὕτως, τὸ κατ' ἐμὲ, πρόθυμον, καὶ ὑμῖν, τοῖς ἐν ῥώμῃ, εὐαγγελίσασθαι.

16. οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον † τοῦ χριστοῦ. δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι·

17. δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.

18. ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

19. διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ † γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε·

20. (τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ

10. semper in orationibus meis; obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam [a] in voluntate Dei veniendi ad vos.

a) infr. c. 15, 23. sqq. Act. 19, 21.

11. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad confirmandos vos;

12. id est, simul consolari in vobis, per eam, quae invicem est, fidem vestram, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare, fratres! quia saepe proposui venire ad vos (et prohibitus [a] sum usque adhuc), ut aliquem fructum habeam, et [1]) in vobis, sicut et in caeteris gentibus.

a) Act. 16, 6–9.

14. Graecis [a] ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum;

a) infr. c. 15, 16.

15. ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco [a] Evangelium. Virtus [b] enim Dei est in salutem omni credenti, Judaeo [c] primum, et Graeco.

a) 1Cor. 1, 23. Matth. 10, 32. sqq.
b) 1Cor. 1, 18. Joh. 17, 3. c) Act. 13, 46.

17. Justitia [a] enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem; sicut scriptum est: „Justus autem ex fide vivit [b]."

a) infr. c. 3, 21–24. b) Hab. 2, 4.

18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent;

19. quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit.

20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna

v. 13. Ed. omn. Er. et St. καρπον τινα. — C. omitt. και. — v. 15. St. Mt. et Gb. ετω. — v. 16. του χριστου omitt. Gb. — v. 19. Gb. ὁ θεος γαρ.

1) 1590. habeam in vobis.

Digitized by Google

δύναμις καὶ θειότης), εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους.

21. διότι γνόντες τὸν θεὸν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ † εὐχαρίστησαν· ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία.

22. φάσκοντες, εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν,

23. καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν.

24. διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς·

25. οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν † τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

26. διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας. αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν † εἰς τὴν παρὰ φύσιν.

27. ὁμοίως τε † καὶ οἱ † ἄῤῥενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.

28. καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν, τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα,

29. πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, † πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας·

quoque ejus virtus et divinitas; ita, ut sint inexcusabiles [a]). infr. v. 32. c. 2, 14. sq.

21. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum;

22. dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt;

23. et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis [a]) corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

a) Ex. 8, 10.

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.

25. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium; et coluerunt, et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae. Nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt.

29. Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones,

v. 21. Gb. ηὐχαριστησαν. — v. 25. Ed. omn. Er. αὐτου pro του θεου. — v. 26. Ed. 1. Er. add. της θηλειας. — v. 27. C. omitt. τε. — Ed. om. Er. ἄρσενες. — v. 29. Gb. omitt. πορνειᾳ.

Digitized by Google

30. ψιθυριστὰς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς·

31. ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας·

32. οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες (ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσὶν), οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι.

30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31. insipientes, incompositos, sine affectione, absque foedere, sine misericordia.

32. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, et non solum qui ea faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus.

Cap. II.

1. Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων. ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις. τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων.

2. οἴδαμεν δὲ, ὅτι τὸ κρῖμα τοῦ θεοῦ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

3. λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας, καὶ ποιῶν αὐτὰ, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ τὸ κρῖμα τοῦ θεοῦ;

4. ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει;

5. κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως † δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ,

6. ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,

7. τοῖς μὲν, καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν † ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον.

8. τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, † θυμὸς καὶ ὀργή.

1. Propter quod inexcusabilis es, o homo! omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis, quae judicas.

2. Scimus enim, quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc, o homo! qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras a), quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

a) Luc. 13, 6–9. 2 Petr. 3, 15.

5. Secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi judicii Dei,

6. qui reddet unicuique secundum opera ejus;

7. iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam;

8. iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

v. 5. C. Ed. omn. Er. St. et Mt. add. και. — v. 7. C. ἐπιζητοῦσι. — v. 8. Gb. ὀργη και θυμος.

Digitized by Google

9. θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλληνος.

9. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judaei a) primum, et Graeci; a) infr. v. 12. Matth. 11, 21. sqq.

10. δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι.

10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judaeo primum, et Graeco.

11. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ θεῷ.

11. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

12. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται,

12. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicumque a) in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. a) Luc. 12, 47. sq.

13. (οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται.

13. Non a) enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. a) Matth. 7, 21.

14. ὅταν γὰρ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος·

14. Cum enim Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex;

15. οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων·)

15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. ἐν ἡμέρᾳ, ὅτε κρινεῖ ὁ θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

16. in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per a) Jesum Christum. a) Act. 17, 31. Joh. 5, 22.

17. † εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ † καυχᾶσαι ἐν θεῷ,

17. Si autem tu Judaeus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris a) in Deo, a) Joh. 8, 41.

18. καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου,

18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem,

19. πέποιθάς τε, σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει,

19. confidis te ipsum esse ducem a) coecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, a) Matth. 15, 14.

20. παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μόρφωσιν † τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ·

20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiae et veritatis in lege.

21. ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυ-

21. Qui ergo alium doces, te ipsum

v. 17. Ed. omn. Er. ἰδε. — " C. καυχασῃ. — v. 20. Ed. 4. 5. Er. omitt. της.

Digitized by Google

τὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις;

22. ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς;

23. ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις;

24. τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται.

25. περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς. ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν.

26. ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσῃ, οὐχὶ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται,

27. καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ, τὸν διὰ γράμματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου;

28. οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκὶ, περιτομή.

29. ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος· καὶ περιτομὴ καρδίας, ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι· οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ † τοῦ θεοῦ.

non doces; qui praedicas non furandum, furaris;

22. qui dicis non moechandum, moecharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis;

23. qui in lege gloriaris, per praevaricationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut [a] scriptum est.) a) Jes. 52, 5. Ez. 36, 20. 23.

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est.

26. Si igitur praeputium justitias legis custodiat; nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?

27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem praevaricator legis es?

28. Non enim qui in manifesto [1]), Judaeus est; neque quae in manifesto [2]), in carne, est circumcisio;

29. sed qui [a]) in abscondito [3]), Judaeus est; et circumcisio [b]) cordis in spiritu, non littera; cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

a) Deut. 10, 16. 30, 6. b) 1 Cor. 7, 19. sq. Phil. 3, 3.

Cap. III.

1. Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς;

2. πολὺ, κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ.

3. τί γὰρ, εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ καταργήσει;

1. Quid ergo amplius Judaeo est? aut quae utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum. Primum quidem, quia [a]) credita sunt illis eloquia Dei. a) infr. c. 9, 4.

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid [a]) incredulitas illorum fidem Dei evacuabit [4])? Absit. a) infr. c. 11, 19–31. 2 Tim 2, 13.

---

v. 29. C. omitt. του.

1) 1590. add. est. 2) 1590. manifesto in carne est, est ... 3) 1590. add. est. 4) 1590. evacuavit?

Digitized by Google

4. μὴ γένοιτο. γινέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης, καθὼς γέγραπται· ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.

4. Est a) autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: „Ut justificeris in sermonibus tuis: „et vincas, cum judicaris b).“

a) infr. c. 11, 7 25. b) Ps. 50, 6.

5. εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; (κατὰ ἄνθρωπον λέγω.)

5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid a) iniquus est Deus, qui infert iram? a) cf. v. 7. 8.

6. μὴ γένοιτο. ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ θεὸς τὸν κόσμον;

6. (Secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7. εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι † κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι;

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tamquam peccator judicor?

8. καὶ μὴ (καθὼς βλασφημέμεθα, καὶ καθώς φασί τινες, ἡμᾶς λέγειν) ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά; ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστι.

8. Et non a) (sicut blasphemamur, et sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona? quorum damnatio justa est. a) infr. c. 6, 1.

9. τί οὖν; προεχόμεθα; οὐ πάντως. προῃτιασάμεθα γὰρ, Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι,

9. Quid ergo? praecellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Judaeos et Graecos omnes sub peccato esse,

10. καθὼς γέγραπται· † ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς.

10. sicut scriptum est: „Quia non „est justus quisquam a). a) Ps. 13, 3.

11. οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν· οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν.

11. „Non est intelligens, non est „requirens Deum.

12. πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.

12. „Omnes declinaverunt, simul „inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν. ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν. ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν.

13. „sepulchrum patens est guttur „eorum a), linguis suis dolose agebant: „Venenum aspidum sub labiis eorum b);

a) Ps 5, 10. b) Ps. 139, 4.

14. ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει.

14. „quorum os maledictione et a„maritudine plenum est a). a) Ps. 9, 29.

15. ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν, ἐκχέαι αἷμα.

15. „Veloces pedes eorum ad ef„fundendum sanguinem a); a) Jes. 59, 7.

16. σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.

16. „contritio, et infelicitas in viis „eorum;

17. καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν.

17. „et viam pacis non cognoverunt;

18. οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

18. „non est timor Dei ante ocu„los eorum a).“ a) Ps. 35, 2.

---

v. 7. Ed. 1. Er. omitt. κἀγω, et ante κρινομαι ponit ἐγω. — v. 10. ὅτι omitt. C.

Digitized by Google

19. οἴδαμεν δὲ, ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ.

19. Scimus autem, quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo.

20. διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

20. Quia a) ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per b) legem enim cognitio peccati;

a) infr. v. 28. b) infr. c. 7, 7.

21. νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

21. nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a) a lege et Prophetis.

a) supr. c. 1, 2. Exod. 34, 6. Ps. 31, 1. sq. Dan. 9, 18.

22. δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας. οὐ γάρ ἐστι διαστολή.

22. Justitia autem Dei per fidem a) Jesu Christi, in omnes et super omnes, qui credunt in eum; non enim b) est distinctio.

a) infr. c. 4, 5. 10, 4. sq. Gal. 5, 11. b) infr. c. 10, 12.

23. πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.

24. δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu,

25. ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων,

25. quem proposuit Deus propitiationem [1]) per fidem in sanguine a) ipsius, ad ostensionem justitiae suae, propter b) remissionem praecedentium delictorum,

a) Joh. 3, 14—16. b) infr. c. 5, 9. Ebr. 9, 15.

26. ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως † ἰησοῦ.

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων; οὐχὶ, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως.

27. Ubi est ergo gloriatio a) tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum b)? Non; sed per legem fidei.

a) supr. c. 2, 17. b) infr. c. 10, 5.

28. λογιζόμεθα † γὰρ, † πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον, χωρὶς ἔργων νόμου.

28. Arbitramur enim justificari a) hominem per fidem sine operibus legis.

a) infr. c. 9, 32. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8 9.

29. ἢ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ † δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ, καὶ ἐθνῶν.

29. An Judaeorum Deus tantum? nonne et gentium? immo et gentium.

30. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

---

v. 26. C. *ιησουν.* — v. 28. Gb. *γαρ.* — " Gb. *δικαιουσθαι πιστει.* — v. 29. *δε* omitt. Gb.

1) 1590. propitiatorem.

Digitized by Google

31: νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν.

31. Legem a) ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.

a) infr. c. 6, 1. sqq. Matth. 5, 17.

Cap. IV.

1. Τί οὖν; ἐροῦμεν, Ἀβραὰμ, τὸν πατέρα ἡμῶν, εὑρηκέναι κατὰ σάρκα;

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. εἰ γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν.

2. Si enim Abraham ex operibus 1) justificatus est, habet gloriam; sed a) non apud Deum. a) supr. c. 3, 20.

3. τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

3. Quid enim dicit Scriptura? „Credidit Abraham Deo: et reputatum est „illi ad justitiam a)." a) Gen. 15, 6. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.

4. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ † ὀφείλημα.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur a) fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei. a) supr. c. 3, 24.

6. καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων·

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:

7. μακάριοι, ὧν † ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.

7. „Beati, quorum remissae sunt „iniquitates, et quorum tecta sunt pec„cata.

8. μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν.

8. „Beatus vir, cui non imputavit „Dominus peccatum a)." a) Ps. 31, 1. sq.

9. ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν γάρ, ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραὰμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην.

9. Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet? an etiam in praeputio? Dicimus enim, quia reputata est Abrahae fides ad justitiam.

10. πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione? an in praeputio? Non a) in circumcisione, sed in praeputio. a) Gen. 12, 3. sqq. 17, 24.

11. καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι

11. Et signum accepit a) circumcisionis, signaculum justitiae fidei, quae est in praeputio; ut sit pater omnium

v. 4. Ed. omn. Er. et St. τὸ ὀφειλημα. — v. 7. C. ἀφεθησαν.

1) 1590. add. legis.

Digitized by Google

† αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας (εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην),

12. καὶ πατέρα περιτομῆς τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι † τῆς πίστεως, † τῆς ἐν † ἀκροβυστίᾳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, Ἀβραάμ.

13. οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραὰμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι † τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως.

14. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, † κεκένωται ἡ πίστις, καὶ κατήργηται ἡ ἐπαγγελία.

15. (ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις.)

16. διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάντων ἡμῶν

17. (καθὼς γέγραπται· ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε), κατέναντι οὗ ἐπίστευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα.

18. ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου.

19. καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας.

20. εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ,

credentium per praeputium, ut reputetur et illis ad justitiam; a) Gen. 17, 7. sqq.

12. et sit pater circumcisionis, non iis tantum, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahae.

13. Non a) enim per legem promissio Abrahae aut semini ejus, ut haeres esset mundi; sed per justitiam fidei.

a) Gen. 17, 8.

14. Si enim qui ex lege, haeredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio a); a) Gal. 5, 18.

15. lex enim iram operatur. Ubi a) enim non est lex; nec praevaricatio.

a) infr. 5, 13. 7, 7. sqq.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum; sed et ei, qui ex fide est Abrahae, qui pater est omnium a) nostrum, a) cf. v. 11. 12.

17. (Sicut scriptum est: „Quia patrem multarum gentium posui te a)" ante Deum, cui 1) credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea, quae non sunt, tamquam ea, quae sunt. a) Gen. 17, 5.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: „Sic erit semen tuum 2) a)." a) Gen. 15, 5.

19. Et non 3) infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum a) esset annorum; et emortuam vulvam Sarae;

a) Gen. 17, 17.

20. in repromissione etiam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;

---

v. 11. αὐτον omitt. Ed. 1. Er. — Gb. της ἐν ἀκροβυσίᾳ πιστεως. — "Ed. 1. Er. τοις ἐν ἀκροβ. — "C. add. τῃ. — v. 13. Gb. omitt. τα. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐκκενωται. — v. 12. St. της ἐν τῃ ἀκροβυσιᾳ πιστεως.

1) 1590. credidisti. 2) 1590. add. sicut stellae coeli, et arena maris. 3) 1590. non est infirmatus in fide.

Digitized by Google

21. καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι, ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι, καὶ ποιῆσαι.

22. διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

23. οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ·

24. ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα ἰησοῦν †, τὸν κύριον ἡμῶν, ἐκ νεκρῶν,

25. ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν † δικαίωσιν ἡμῶν.

21. plenissime sciens, quia quaecumque promisit [1]), potens est et facere.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis,

25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Cap. V.

1. Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

2. δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ᾗ ἑστήκαμεν.

3. καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν,

4. εἰδότες, ὅτι † ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα.

5. ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ δοθέντος ἡμῖν.

6. ἔτι γὰρ χριστὸς, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν †, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε.

7. μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν.

8. συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὅτι, ἔτι ἁμαρτω-

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum,

2. per quem et [2]) habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

3. Non solum autem; sed et gloriamur in tribulationibus; scientes, quod tribulatio patientiam operatur;

4. patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum [a]), qui datus est nobis.

a) infr. c. 8, 15.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat [3]) autem charitatem suam Deus in nobis; quoniam [3]) cum

---

v. 24. Ed. 1. Er. add. χριστον. — v. 25. Ed. omn. Er. δικαιοσυνην. — v. 4. C. omitt. ἡ. — v. 6. Gb. ἀσθενων ἐτι.

1) 1590. add. Deus. 2) 1590. omitt. et. 3) 1590. add. si.

Digitized by Google

λῶν ὄντων ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε.

9. πολλῷ οὖν μᾶλλον, δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.

10. εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

11. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου † ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

12. διὰ τοῦτο, ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ † τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον.

13. ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν † κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται, μὴ ὄντος νόμου.

14. ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ ἀδὰμ μέχρι μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος.

15. ἀλλ' οὐχ, ὡς τὸ παράπτωμα, † οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι, † τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε.

16. καὶ οὐχ, ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα. τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα.

17. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώ-

adhuc peccatores [1]) essemus, secundum tempus, a) Joh. 3, 16. 10, 17.

9. Christus pro nobis mortuus est; multo igitur magis nunc, justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem; sed et gloriamur a) in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. a) Ps. 5, 12.

12. Propterea sicut a) per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors b); et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. a) infr. v. 18. b) 1 Cor. 15, 21. sq. Gen. 3, 19.

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum a) autem non imputabatur, cum lex non esset. a) supr. c. 4, 15.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma a) futuri. a) v. 19. 1 Cor. 15, 45. 47.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt; multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors re-

---

v. 11. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — v. 13. C. add. τφ. — v. 15. St. Mt. et Gb. ὅτω. — τῇ omitt. Ed. 1. Er. v. 12. E. 1. Er. δια την ἁμαρτιαν. —

1) 1590. essemus, secundum tempus Christus pro ... 1593. essemus secundum tempus Christus pro ...

Digitized by Google

μαει ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἑνὸς, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς, ἰησοῦ χριστοῦ.

gnavit per unum; multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18. ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, † οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.

19. ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ † κατεστάθησαν οἱ πολλοὶ, † οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita et per unius obeditionem justi constituentur multi.

20. νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις,

20. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum [a]). Ubi autem abundavit delictum, superabundavit [1]) gratia. a) supr. 5, 20. 7, 7. sq.

21. ἵνα, ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, † οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, † τοῦ κυρίου ἡμῶν.

21. Ut, sicut regnavit peccatum in mortem [a]), ita et gratia regnet per justitiam in vitam aeternam [b]), per Jesum Christum Dominum nostrum. a) supr. v. 12. b) supr. v. 1. 2.

CAP. VI.

1. Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ;

1. Quid ergo dicemus? permanebimus [2]) in peccato, ut [a]) gratia abundet? a) supr. 5, 8.

2. μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ;

2. Absit. Qui enim mortui [a]) sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? a) infr. v. 6. 12.

3. ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς χριστὸν ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν;

3. An ignoratis, [3]) quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius [a]) baptizati sumus? a) infr. v. 6. Col. 2, 12.

4. συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα, ὥσπερ ἠγέρθη χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem; ut, quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae [a]) ambulemus? a) 2 Cor. 5, 15.

---

v. 18. Ed. 1. Er. οὕτως. — v. 19. Ed. omn. Er. καθισταθησαν. — οὕτως Ed. omn. Er. — v. 21. Ed. omn. Er. οὕτως. — τοῦ κυρίου ἡμῶν. omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. add. et. 2) 1590. manebimus. 3) 1590. ignoratis fratres quia.

Digitized by Google

5. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα,

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus,

6. τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ.

6. hoc scientes, quia vetus homo a) noster simul crucifixus b) est, ut destruatur corpus peccati c), et ultra non serviamus peccato. a) Eph. 4, 22. b) Gal. 5, 24. c) infr. 7, 18. 25.

7. ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8. εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ,

8. Si autem mortui sumus cum Christo; credimus, quia simul etiam vivemus [1]) cum Christo;

9. εἰδότες, ὅτι χριστὸς, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει. θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει.

9. scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, [2]) mors illi ultra a) non dominabitur. a) Apoc. 1, 18.

10. ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ. ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel a); quod autem vivit, vivit Deo. a) Ebr. 9, 25-28.

11. † οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε, ἑαυτοὺς νεκροὺς † μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ † ἡμῶν.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato; viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro.

12. μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν † αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiae Deo.

14. ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia a). a) infr. c. 7, 4. 6. 8, 2. sq.

15. τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. οὐκ οἴδατε, ὅτι, ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοὴν, δοῦλοί

16. [3]) Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obediendum, ser-

---

v. 11. Ed. omn. Er. ἐστω. — "Gb. νεκρους μεν τη αμαρτια, ζωντας δε τω θεω, εν χριστω ιησου, omiss. του κυριου ημων. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — v. 12. αυτη εν ταις επιθ. αυτου omitt. Gb.

1) 1590. vivemus cum illo. 2) 1590. add. et 1590. An nescitis.

Digitized by Google

ἐστε, ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;

17. χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, † ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς.

18. ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

19. ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, † οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν.

20. ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ.

21. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος.

22. νυνὶ δὲ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμὸν, τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον.

23. τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

vi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. VII.

1. Ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοὶ (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ), ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ;

2. ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός.

3. ἄρα οὖν, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ.

1. An ignoratis, fratres! (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri; ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

---

v. 17. C. ὑπακουσατε. — v. 19. Ed. omn. Er. ἑτω και. Ed. 1. Er. C. ἑτως.

Digitized by Google

4. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς † ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ.

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut [1]) fructificemus Deo.

5. ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ διὰ τοῦ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ.

5. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν † ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

6. Nunc [a]) autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae. a) infr. c. 8, 1—12.

7. τί οὖν ἐροῦμεν; † ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου. τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est [a])? Absit. Sed peccatum non cognovi [b]), nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: „Non concupisces [c]).“ a) cf. v. 5. b) c. 3, 20. c) Exod. 20, 17.

8. ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς, κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν. χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine [a]) lege enim peccatum mortuum erat. a) cf. 4, 15.

9. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία † ἀνέζησεν,

9. Ego autem vivebam sine lège aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ, ἡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον.

10. Ego autem mortuus sum; et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.

11. Nam peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me, et per illud occidit.

12. ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία· ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. οἴδαμεν γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευ-

14. Scimus enim, quia lex spiri-

v. 4. C. add. ἀνδρ. — v. 6. Ed. 1. Er. ἡμας. — v. 7. C. add. ὁτι. — v. 9. C. ἔζησεν.

1) 1590. fructificetis.

Digitized by Google

ματικός ἐστιν. ἐγὼ δὲ † σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

15. ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω. οὐ γὰρ, ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ', ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ.

16. εἰ δὲ, ὃ ὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ, ὅτι καλός.

17. νυνὶ δὲ ὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

18. οἶδα γὰρ, ὅτι ὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὑρίσκω.

19. ὐ γὰρ, ὃ θέλω, ποιῶ ἀγαθὸν, ἀλλ', ὃ ὐ θέλω, κακὸν, τοῦτο πράσσω.

20. εἰ δὲ, ὃ οὐ θέλω ἐγὼ, τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

21. εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται.

22. συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον·

23. βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με † τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.

24. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;

25. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δουλεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας.

tualis a) est; ego autem carnalis b) sum, venumdatus sub peccato.

a) cf. v. 12.
b) cf. v. 19.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem, quod nolo, illud facio; consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. a)

a) cf. v. 20.

18. Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi; perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim, quod volo bonum, 1) hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud; sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem a) hominem; a) c. 2, 15.

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus!

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum a). Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati.

a) Eph. 2, 4. sqq.

CAP. VIII.

1. Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, † μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.

---

v. 14. Gb. σαρκινος. — v. 23. C. add. ἐν. — v. 1. μη κατα usque πνευμα omitt. Gb.

1) 1590. hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

Digitized by Google

19. οἴδαμεν δὲ, ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ.

19. Scimus autem, quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur; ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo.

20. διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

20. Quia a) ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per b) legem enim cognitio peccati;

a) infr. v. 28. b) infr. c. 7, 7.

21. νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

21. nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a) a lege et Prophetis.

a) supr. c. 1, 2. Exod. 34, 6. Ps. 31, 1. sq. Dan. 9, 18.

22. δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας. οὐ γάρ ἐστι διαστολή.

22. Justitia autem Dei per fidem a) Jesu Christi, in omnes et super omnes, qui credunt in eum; non enim b) est distinctio.

a) infr. c. 4, 5. 10, 4. sq. Gal. 3, 11. b) infr. c. 10, 12.

23. πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,

23. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.

24. δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu,

25. ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων,

25. quem proposuit Deus propitiationem [1]) per fidem in sanguine a) ipsius, ad ostensionem justitiae suae, propter b) remissionem praecedentium delictorum,

a) Joh. 3, 14–16. b) infr. c. 5, 9. Ebr. 9, 15.

26. ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως † ἰησοῦ.

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore; ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων; οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως.

27. Ubi est ergo gloriatio a) tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum b)? Non; sed per legem fidei.

a) supr. c. 2, 17. b) infr. c. 10, 5.

28. λογιζόμεθα † γάρ, † πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον, χωρὶς ἔργων νόμου.

28. Arbitramur enim justificari a) hominem per fidem sine operibus legis.

a) infr. c. 9, 32. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8 9.

29. ἢ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ † δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ, καὶ ἐθνῶν.

29. An Judaeorum Deus tantum? nonne et gentium? immo et gentium.

30. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.

30. Quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

---

v. 26. C. ιησουν. — v. 28. Gb. γαρ. — " Gb. δικαιουσθαι πιστει. — v. 29. δε omitt. Gb.

1) 1590. propitiatorem.

Digitized by Google

31: νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν.

31. Legem a) ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.

a) infr. c. 6, 1. sqq. Matth. 5, 17.

Cap. IV.

1. Τί οὖν; εὑρηκέναι Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν κατὰ σάρκα;

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. εἰ γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν.

2. Si enim Abraham ex operibus 1) justificatus est, habet gloriam; sed a) non apud Deum. a) supr. c. 3, 20.

3. τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

3. Quid enim dicit Scriptura? „Credidit Abraham Deo: et reputatum est illi ad justitiam a)." a) Gen. 15, 6. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.

4. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ † ὀφείλημα.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

5. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur a) fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei. a) supr. c. 3, 24.

6. καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων·

6. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:

7. μακάριοι, ὧν † ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.

7. „Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

8. μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν.

8. „Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum a)." a) Ps. 31, 1. sq.

9. ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν γάρ, ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραὰμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην.

9. Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet? an etiam in praeputio? Dicimus enim, quia reputata est Abrahae fides ad justitiam.

10. πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione? an in praeputio? Non a) in circumcisione, sed in praeputio. a) Gen. 12, 3. sqq. 17, 24.

11. καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι

11. Et signum accepit a) circumcisionis, signaculum justitiae fidei, quae est in praeputio; ut sit pater omnium

v. 4. Ed. omn. Er. et St. τὸ ὀφειλημα. — v. 7. C. ἀφεθησαν.

1) 1590. add. legis.

Digitized by Google

† αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας (εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην),

12. καὶ πατέρα περιτομῆς τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι † τῆς πίστεως, † τῆς ἐν † ἀκροβυστίᾳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν, Ἀβραάμ.

13. οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραὰμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι † τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως.

14. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, † κεκένωται ἡ πίστις, καὶ κατήργηται ἡ ἐπαγγελία.

15. (ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις.)

16. διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάντων ἡμῶν

17. (καθὼς γέγραπται· ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε), κατέναντι οὗ ἐπίστευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα.

18. ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου.

19. καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων, καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας.

20. εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ,

credentium per praeputium, ut reputetur et illis ad justitiam; a) Gen. 17, 7. sqq.

12. et sit pater circumcisionis, non iis tantum, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahae.

13. Non a) enim per legem promissio Abrahae aut semini ejus, ut haeres esset mundi; sed per justitiam fidei.

a) Gen. 17, 8.

14. Si enim qui ex lege, haeredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio a); a) Gal. 5, 18.

15. lex enim iram operatur. Ubi a) enim non est lex; nec praevaricatio.

a) infr. 5, 13. 7, 7. sqq.

16. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum; sed et ei, qui ex fide est Abrahae, qui pater est omnium a) nostrum, a) cf. v. 11. 12.

17. (Sicut scriptum est: „Quia patrem multarum gentium posui te a)" ante Deum, cui 1) credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea, quae non sunt, tamquam ea, quae sunt. a) Gen. 17, 5.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: „Sic erit semen tuum 2) a)." a) Gen. 15, 5.

19. Et non 3) infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum a) esset annorum; et emortuam vulvam Sarae;

a) Gen. 17, 17.

20. in repromissione etiam Dei non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo;

---

v. 11. αὐτον omitt. Ed. 1. Er. — Gb. της ἐν ἀκροβυστίᾳ πιστεως. — " Ed. 1. Er. τοις ἐν ἀκροβ. — "' C. add. τῃ. — v. 13. Gb. omitt. τα. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐκκενωται.

1) 1590. credidisti. 2) 1590. add. sicut stellae coeli, et arena maris. 3) 1590. non est infirmatus in fide.

Digitized by Google

21. καὶ πληροφορηθεὶς, ὅτι, ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι, καὶ ποιῆσαι.

22. διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

23. οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ·

24. ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα ἰησοῦν †, τὸν κύριον ἡμῶν, ἐκ νεκρῶν,

25. ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν † δικαίωσιν ἡμῶν.

21. plenissime sciens, quia quaecumque promisit [1]), potens est et facere.

22. Ideo et reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;

24. sed et propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis,

25. qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

Cap. V.

1. Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

2. δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ᾗ ἑστήκαμεν.

3. καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν,

4. εἰδότες, ὅτι † ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα.

5. ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ δοθέντος ἡμῖν.

6. ἔτι γὰρ χριστὸς, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν †, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε.

7. μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν.

8. συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὅτι, ἔτι ἁμαρτω-

1. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum,

2. per quem et [2]) habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

3. Non solum autem; sed et gloriamur in tribulationibus; scientes, quod tribulatio patientiam operatur;

4. patientia autem probationem, probatio vero spem,

5. spes autem non confundit; quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum [a]), qui datus est nobis.

a) infr. c. 8, 15.

6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?

7. Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat [a]) autem charitatem suam Deus in nobis; quoniam [3]) cum

---

v. 24. Ed. 1. Er. add. χριστον. — v. 25. Ed. omn. Er. δικαιοσυνην. — v. 4. C. omitt. ἡ. — v. 6. Gb. ἀσθενων ἐτι.

1) 1590. add. Deus. 2) 1590. omitt. et. 3) 1590. add. si.

Digitized by Google

λῶν ὄντων ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε.

9. πολλῷ οὖν μᾶλλον, δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.

10. εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

11. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου † ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

12. διὰ τοῦτο, ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ † τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον.

13. ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν † κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται, μὴ ὄντος νόμου.

14. ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ ἀδὰμ μέχρι μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος.

15. ἀλλ' οὐχ, ὡς τὸ παράπτωμα, † οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι, † τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε.

16. καὶ οὐχ, ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα. τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα.

17. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώ-

adhuc peccatores [1]) essemus, secundum tempus, a) Joh. 5, 16. 10, 17.

9. Christus pro nobis mortuus est; multo igitur magis nunc, justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solum autem; sed et gloriamur a) in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. a) Ps. 5, 12.

12. Propterea sicut a) per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors b); et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. a) infr. v. 18. b) 1 Cor. 15, 21. sq. Gen. 3, 19.

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum a) autem non imputabatur, cum lex non esset. a) supr. c. 4, 15.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma a) futuri. a) v. 19. 1 Cor. 15, 45. 47.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt; multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors re-

v. 11. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — v. 13. C. add. τῳ. — v. 15. St. Mt. et Gb. ὅτω. — τῃ omitt. Ed. 1. Er. v. 12. E. 1. Er. δια την ἁμαρτιαν. —

1) 1590. essemus, secundum tempus Christus pro ... 1593. essemus secundum tempus Christus pro ...

Digitized by Google

μαι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἑνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς, ἰησοῦ χριστοῦ.

gnavit per unum; multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18. ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, † οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.

19. ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ † κατεστάθησαν οἱ πολλοὶ, † οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita et per unius obeditionem justi constituentur multi.

20. νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις,

20. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum [a]). Ubi autem abundavit delictum, superabundavit [1]) gratia. a) supr. 3, 20. 7, 7. sq.

21. ἵνα, ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, † οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, † τοῦ κυρίου ἡμῶν.

21. Ut, sicut regnavit peccatum in mortem [a]), ita et gratia regnet per justitiam in vitam aeternam [b]), per Jesum Christum Dominum nostrum. a) supr. v. 12. b) supr. v. 1. 2.

CAP. VI.

1. Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ;

1. Quid ergo dicemus? permanebimus [2]) in peccato, ut [a]) gratia abundet? a) supr. 3, 8.

2. μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ;

2. Absit. Qui enim mortui [a]) sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? a) infr. v. 6. 12.

3. ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς χριστὸν ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν;

3. An ignoratis, [3]) quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius [a]) baptizati sumus? a) infr. v. 6. Col. 2, 12.

4. συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα, ὥσπερ ἠγέρθη χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem; ut, quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae [a]) ambulemus? a) 2 Cor. 5, 15.

---

v. 18. Ed. 1. Er. ὅτως. — v. 19. Ed. omn. Er. καθεσταθημεν. — "ὅτως Ed. omn. Er. — v. 21. Ed. omn. Er. ὅτως. — "του κυριου ἡμων. omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. add. et. 2) 1590. manebimus. 3) 1590. ignoratis fratres quia.

Digitized by Google

5. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα,

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus,

6. τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ.

6. hoc scientes, quia vetus homo a) noster simul crucifixus b) est, ut destruatur corpus peccati c), et ultra non serviamus peccato. a) Eph. 4, 22. b) Gal. 5, 24. c) infr. 7, 18. 23.

7. ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8. εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ,

8. Si autem mortui sumus cum Christo; credimus, quia simul etiam vivemus [1]) cum Christo;

9. εἰδότες, ὅτι χριστὸς, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει. θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει.

9. scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, [2]) mors illi ultra a) non dominabitur. a) Apoc. 1, 18.

10. ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ. ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel a); quod autem vivit, vivit Deo. a) Ebr. 9, 25-28.

11. † οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε, ἑαυτοὺς νεκροὺς † μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ † ἡμῶν.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato; viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro.

12. μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν † αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ.

13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiae Deo.

14. ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia a). a) infr. c. 7, 4. 6. 8, 2. sq.

15. τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. οὐκ οἴδατε, ὅτι, ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοὴν, δοῦλοί

16. [3]) Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obediendum, ser-

---

v. 11. Ed. omn. Er. ὅτως. — "Gb. νεκρους μεν τη αμαρτια, ζωντας δε τω θεω, εν χριστω ιησου, omiss. τω κυριω ημων. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμων. — v. 12. αυτη εν ταις επιθ. αυτου omitt. Gb.

1) 1590. vivemus cum illo. 2) 1590. add. et 3) 1590. An nescitis.

Digitized by Google

ἐστε, ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;

17. χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, † ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς.

18. ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

19. ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, † οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν.

20. ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ.

21. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος.

22. νυνὶ δὲ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμὸν, τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον.

23. τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

vi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita aeterna, in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. VII.

1. Ἢ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοὶ (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ), ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ;

2. ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός.

3. ἄρα οὖν, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ.

1. An ignoratis, fratres! (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri; ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

---

v. 17. C. ὑπακουσατε. — v. 19. Ed. omn. Er. ἅτω και. Ed. 1. Er. C. ἅτως.

Digitized by Google

4. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς † ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ.

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut [1]) fructificemus Deo.

5. ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ διὰ τοῦ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ.

5. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.

6. νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε δουλεύειν † ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

6. Nunc [a]) autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae. a) infr. c. 8, 1—12.

7. τί οὖν ἐροῦμεν; † ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου. τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὐκ ἐπιθυμήσεις.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est [a])? Absit. Sed peccatum non cognovi [b]), nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: „Non concupisces [c])." a) cf. v. 5. b) c. 3, 20. c) Exod. 20, 17.

8. ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς, κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν. χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine [a]) lege enim peccatum mortuum erat. a) cf. 4, 15.

9. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία † ἀνέζησεν,

9. Ego autem vivebam sine lège aliquando; sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ, ἡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον.

10. Ego autem mortuus sum; et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.

11. Nam peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me, et per illud occidit.

12. ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum.

13. τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία· ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. οἴδαμεν γὰρ, ὅτι ὁ νόμος πνευ-

14. Scimus enim, quia lex spiri-

v. 4. C. add. ἀνδρι. — v. 6. Ed. 1. Er. ὑμας. — v. 7. C. add. ὁτι. — v. 9. C. ἔζησεν.

1) 1590. fructificetis.

Digitized by Google

ματικός ἐξιν. ἐγὼ δὲ † σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

15. ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω. οὐ γὰρ, ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ', ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ.

16. εἰ δὲ, ὃ ὐ θέλω, τῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ, ὅτι καλός.

17. νυνὶ δὲ ὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

18. οἶδα γὰρ, ὅτι ὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τετέςιν ἐν τῇ σαρκί μ, ἀγαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὑρίσκω.

19. ὐ γὰρ, ὃ θέλω, ποιῶ ἀγαθὸν, ἀλλ', ὃ ὐ θέλω, κακὸν, τῦτο πράσσω.

20. εἰ δὲ, ὃ οὐ θέλω ἐγὼ, τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

21. εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται.

22. συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον·

23. βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μ, ἀντιςρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μ, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με † τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μ.

24. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτ τύτ;

25. εὐχαριςῶ τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριςοῦ, τοῦ κυρίυ ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοὶ δ ελεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας.

tualis a) est; ego autem carnalis b) sum, venumdatus sub peccato. a) cf. v. 12. b) cf. v. 19.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem, quod nolo, illud facio; consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. a) a) cf. v. 20.

18. Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi; perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim, quod volo bonum, 1) hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud; sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet.

22. Condelector enim legi Dei secundum interiorem a) hominem; a) c. 2, 15.

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus!

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum a). Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati. a) Eph. 2, 4. sqq.

CAP. VIII.

1. Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν χριςῷ ἰησοῦ, † μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.

v. 14. Gb. σαρκινος. — v. 25. C. add. ἐν. — v. 1. μη κατα usque πνευμα omitt. Gb.

1) 1590. hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

Digitized by Google

2. ὁ γὰρ νόμος τῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν χριστῷ ἰησῦ ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τῦ νόμυ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῦ θανάτυ.

2. Lex enim spiritus vitae a) in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis b). a) cf. v. 9–11. 16. b) c. 7, 5. 10. sq.

3. τὸ γὰρ ἀδύνατον τῦ νόμυ, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ,

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem a); Deus Filium suum mittens in similitudinem b) carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, a) c. 7, 9–13. b) Phil. 2, 7. 2 Cor. 5, 21.

4. ἵνα τὸ δικαίωμα τῦ νόμυ πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος.

5. Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapiunt; qui vero secundum spiritum sunt, quae sunt spiritus, sentiunt.

6. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη.

6. Nam a) prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita et pax. a) Gal. 6, 8.

7. διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν. τῷ γὰρ νόμῳ τῦ θεῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται.

7. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subjecta; nec enim potest a). 1 Cor. 3, 14. Jac. 4, 4.

8. οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.

10. εἰ δὲ χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην.

10. Si autem Christus in vobis est; corpus quidem mortuum est propter peccatum a), spiritus vero vivit propter justificationem. a) supr. c. 5, 12.

11. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τῦ ἐγείραντος ἰησῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν † διὰ τὸ ἐνοικῦν αὐτῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν.

11. Quod si spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit a) et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. a) 1 Cor. 6, 14. 2 Cor. 5, 5.

12. ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ, τῦ κατὰ σάρκα ζῆν.

12. Ergo, fratres! debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλ-

13. Si enim secundum carnem vi-

v. 11. C. διὰ τὸ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος.

Digitized by Google

λετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τῦ σώματος θανατῦτε, ζήσεσθε.

xeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. ὅσοι γὰρ πνεύματι θεῦ ἄγονται, ἕτοί εἰσιν υἱοὶ θεῦ.

14. Quicumque a) enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. a) Joh. 1, 12. 1 Joh. 3, 1. sqq.

15. ὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δελείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ ::ράζομεν· ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum a) adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)! a) c. 5, 5. Gal. 4, 5. 6.

16. αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ.

16. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

17. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ χριςοῦ, εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν.

17. Si autem filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi; si a) tamen compatimur, ut et conglorificemur b). a) Col. 3, 3. sq. 2 Thess. 1, 4–10. b) Joh. 17, 22. 24. 2 Tim. 2, 11. sqq.

18. λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

18. Existimo a) enim, quod non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. a) 2 Cor. 4, 17.

19. ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται.

19. Nam exspectatio creaturae revelationem filiorum Dei exspectat.

20. τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις † ὑπετάγη (οὐχ ἑκῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα) ἐπ' ἐλπίδι.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe;

21. ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δελείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ.

21. quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis a), in libertatem gloriae filiorum Dei. a) 2 Petr. 3, 10–13. Apoc. 7, 16. sqq. 21, 1. sqq.

22. οἴδαμεν γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συςενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23. ὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς † ςενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τῦ σώματος ἡμῶν.

23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi, primitias spiritus a) habentes, et ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes b), redemptionem corporis nostri c). a) supr. v. 11. 2 Cor. 5, 5. Eph. 1, 14. b) 1 Joh. 3, 2. c) 2 Cor. 5, 2.

24. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλ-

24. Spe enim salvi facti sumus.

v. 20. Ed. 4. Er. ὑπεταγη. — v. 23. C. συεναζομεν.

Digitized by Google

πὶς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς. ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;

25. εἰ δὲ, ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

26. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν. τὸ γὰρ τί † προσευξόμεθα, καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ † ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις.

27. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε, τί τὸ φρόνημα τῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων.

28. οἴδαμεν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς † ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν.

29. ὅτι, ὃς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τῦ υἱῦ αὐτῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς.

30. οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε.

31. τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;

32. ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;

33. τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς, ὁ δικαιῶν;

34. τίς ὁ κατακρίνων; χριστὸς, ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθεὶς, ὃς καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν;

35. τίς † ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης † τοῦ χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα;

Spes autem quae videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus; per patientiam exspectamus.

26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram; nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret Spiritus; quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum a), iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. a) c. 5, 3. sqq.

29. Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos [1]) et glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui a) etiam proprio Filio suo non pepercit; sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? a) Joh. 3, 16.

33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus, qui justificat.

34. Quis est, qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo a) qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat b) pro nobis. a) supr. 4, 25. b) Ebr. 7, 25.

35. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

---

v. 26. Gb. προσευξωμεθα. — "C. ὑμων. — v. 28. C. εἰς το. — v. 35. Ed. 3. Er. ὑμας. — "Ed. omn. Er. τυ θυ;

1) 1590. et magnificavit.

Digitized by Google

36. (καθὼς γέγραπται· ὅτι † ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.)

36. (Sicut scriptum est: „Quia propter te mortificamur tota die; aestimati sumus sicut oves occisionis a).")

a) Ps. 43, 23. 24.

37. ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

37. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos.

38. πέπεισμαι γὰρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, † οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα,

38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli a), neque principatus b), neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

a) Eph. 6, 12. b) Matth. 10, 28.

39. οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae a) est in Christo Jesu Domino nostro.

a) Joh. 10, 28.

CAP. IX.

1. Ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ. οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ,

1. Veritatem dico in Christo 1), non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. ὅτι λύπη μοί ἐστι μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου.

2. quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα,

3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis a), qui sunt cognati mei secundum carnem,

a) 2 Cor. 12, 15.

4. οἵτινές εἰσιν ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι·

4. qui sunt Israëlitae a), quorum adoptio est filiorum b), et gloria, et testamentum c), et legislatio d), et obsequium, et promissa e).

a) 2 Cor. 11, 22. b) Exod. 4, 22. sq. c) Gen. 17, 7. Exod. 19, 5. Deut. 29, 1. d) Ps. 47, 9. e) supr. c. 3, 2.

5. ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

5. Quorum patres a), et 2) ex quibus est Christus secundum carnem b), qui est super omnia Deus c) benedictus in secula. Amen.

a) Exod. 3, 15. b) supr. c. 1, 3. c) Joh. 1, 1.

6. οὐχ οἷον δὲ, ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ ἰσραὴλ, οὗτοι ἰσραήλ.

6. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes, qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitae;

7. οὐδ', ὅτι εἰσὶ σπέρμα ἀβραάμ, πάντες τέκνα. ἀλλ' ἐν ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα.

7. neque qui semen sunt Abrahae, omnes filii; „sed, in Isaac vocabitur tibi semen a)."

a) Gen. 21, 12.

---

v. 36. Gb. ἕνεκεν. — v. 38. Gb. ponit ἄτε δυναμεις post ἄτε μελλοντα.

1) 1590. add. Jesu. 2) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

8. τουτέστιν, οἱ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα.

9. ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος· κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσαι τῇ σάρρᾳ υἱός.

10. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ῥεβέκκα, ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα, ἰσαὰκ, τοῦ πατρὸς ἡμῶν.

11. μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν (ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν † πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος),

12. ἐρρήθη αὐτῇ· ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι,

13. καθὼς γέγραπται· τὸν ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ ἠσαῦ ἐμίσησα.

14. τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο.

15. τῷ γὰρ μωσῇ λέγει· ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω, ὃν ἂν οἰκτείρω.

16. ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ.

17. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῷ φαραώ· ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

18. ἄρα οὖν, ὃν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει.

19. ἐρεῖς οὖν μοι· τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε;

20. μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· τί με ἐποίησας οὕτως;

21. ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;

8. Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine.

9. Promissionis enim verbum hoc est: „Secundum hoc tempus veniam; „et erit Sarae filius a)." a) Gen. 18, 10.

10. Non solum autem illa; sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri.

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret),

12. non ex operibus, sed ex vocante dictum a) est ei: a) Gen. 25, 23.

13. „Quia major serviet minori," sicut scriptum est: „Jacob dilexi, E„sau autem odio habui a)." a) Mal. 1, 2. sq.

14. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: „Miserebor, „cujus misereor: et misericordiam prae„stabo, cujus miserebor a)." a) Exod. 33, 19.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: „Quia in hoc ipsum excitavi te, ut „ostendam in te virtutem meam: et ut „annuncietur nomen meum in univer„sa terra a)." a) Exod. 9, 16.

18. Ergo cujus vult, miseretur, et quem vult, indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc 1) quaeritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo! tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid a) dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? a) Jes. 45, 9.

21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

---

v. 11. Ed. omn. Er. et St. τοῦ θεοῦ προθεσις. 1) 1590. queritur.

Digitized by Google

22. εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς, κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν,

22. Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa irae, apta [1]) in interitum,

23. καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν·

23. ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

24. ἃς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, οὐ μόνον ἐξ ἰουδαίων, ἀλλὰ † καὶ ἐξ ἐθνῶν.

24. Quos et vocavit nos [2]) non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus;

25. ὡς καὶ ἐν τῷ ὡσηὲ λέγει· καλέσω τὸν οὐ λαόν μου λαόν μου, καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἠγαπημένην.

25. sicut in Osee dicit: „Vocabo „non plebem meam, plebem meam: et „non dilectam, dilectam: et non misericordiam consecutam, misericordiam „consecutam.

26. καὶ ἔσται, ἐν τῷ τόπῳ, οὗ ἐρρήθη αὐτοῖς· οὐ λαός μου ὑμεῖς· ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος.

26. „Et erit, in loco, ubi dictum „est eis: Non plebs mea vos [a]:" ibi vocabuntur filii Dei vivi.

a) Hos. 2, 1. 23. 1 Petr. 2, 10.

27. ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ· ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται.

27. Isaias autem clamat pro Israël: „Si fuerit numerus filiorum Israël, tam„quam arena maris, reliquiae salvae „fient.

28. λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.

28. „Verbum enim consummans, „et abbrevians in aequitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super „terram [a]." a) Jes. 10, 22. sq.

29. † καὶ καθὼς προείρηκεν ἡσαΐας· εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν.

29. Et sicut praedixit Isaias: „Nisi „Dominus Sabaoth reliquisset nobis se„men, sicut Sodoma facti essemus, et „sicut Gomorrha similes fuissemus [a])." a) Jes. 1, 9.

30. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως·

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam; justitiam autem, quae ex fide est.

31. Ἰσραὴλ δὲ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε.

31. Israël vero sectando legem justitiae, in legem justitiae non pervenit.

32. διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου. προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος,

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus; offenderunt enim in lapidem offensionis [a]), a) Luc. 2, 34.

---

v. 24. Ed. 2. Er. omitt. καὶ. — v. 29. C. omitt. καὶ.

1) 1590. aptata. 2) 1590. omitt. nos.

Digitized by Google

33. καθὼς γέγραπται· ἰδὲ, † τίθημι ἐν σιὼν λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου. καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται.

33. Sicut scriptum est: „Ecce! po„no in Sion lapidem offensionis, et pe„tram scandali; et omnis, qui credit „in eum, non confundetur [a]."

a) Jes. 8, 14. 28, 16.

Cap. X.

1. Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις, ἡ πρὸς τὸν θεὸν, ὑπὲρ † τοῦ ἰσραὴλ ἐστιν εἰς σωτηρίαν.

1. Fratres! voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' † οὐ κατ' ἐπίγνωσιν.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam [a]. a) Joh. 16, 2. sq.

3. ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν † δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quaerentes statuere [a], justitiae Dei non sunt subjecti. a) supr. 9, 31. Phil. 3, 9.

4. τέλος γὰρ νόμου χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.

4. Finis enim legis Christus, ad justitiam omni credenti [a]. a) c. 3, 21. sq. Gal. 3, 13. Eph. 2, 15.

5. μωσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ τοῦ νόμου· ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

5. Moyses enim scripsit: quoniam justitiam, quae ex lege est, „qui fe„cerit homo, vivet in ea [a]." a) Lev. 18, 5.

6. ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη † οὕτω λέγει· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστι χριστὸν καταγαγεῖν.

6. Quae autem ex fide est justitia, sic dicit: „Ne dixeris in corde tuo: Quis „ascendet in coelum? id est, Christum „deducere;

7. ἢ· τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστι χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν.

7. „aut quis descendet in abyssum? „hoc est, Christum a mortuis revo„care [a]." a) Deut. 30, 12–14.

8. ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τοῦτ' ἔστι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ κηρύσσομεν.

8. Sed quid dicit Scriptura? „Pro„pe est verbum in ore tuo, et in cor„de tuo [a];" hoc est verbum fidei, quod praedicamus. a) Deut. 30, 14.

9. ὅτι, ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10. καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.

10. Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem.

---

v. 33. C. ἐγω τιθημι. — v. 1. Gb. ὑπερ αὐτων εἰς σωτηριαν. — v. 2. Ed. oma. Er. ὀκ. — v. 3. Gb. omitt. δικαιοσυνην. — v. 6. Ed. omn. Er. ἔτως.

Digitized by Google

11. λέγει γὰρ ἡ γραφή· † πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται.

12. οὐ γάρ ἐστι διαστολὴ Ἰουδαίου τε καὶ Ἕλληνος. ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν.

13. πᾶς γάρ, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.

14. πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν, οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;

15. πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται· ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά.

16. ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἡσαΐας γὰρ λέγει· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

17. ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος θεοῦ.

18. ἀλλὰ λέγω· μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

19. ἀλλὰ λέγω· † μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ; πρῶτος Μωσῆς λέγει· ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει· ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς.

20. Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ, καὶ λέγει· εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι.

21. πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.

11. Dicit enim Scriptura: „Omnis, qui credit in illum, non confundetur a)." a) Jes. 28, 16.

12. Non enim est distinctio Judaei et Graeci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. „Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit a)." a) Joël 3, 5. Act. 2, 16. 21.

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?

15. Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: „Quam speciosi pedes evangelizantium „pacem, evangelizantium bona a)!" a) Jes. 52, 7.

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: „Domine, quis „credidit auditui nostro a)?" a) Jes. 53, 1.

17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem „in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum a)." a) Ps. 18, 5.

19. Sed dico: Numquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit: „Ego „ad aemulationem vos adducam in non „gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam a)." a) Deut. 32, 21.

20. Isaias autem audet, et dicit: „Inventus sum a non quaerentibus me: „palam apparui iis, qui me non interrogabant a)." a) Jes. 65, 1. 2.

21. Ad Israël autem dicit: „Tota „die expandi manus meas ad populum „non credentem et contradicentem 1)."

---

v. 11. C. ὁτι πας. — v. 19. Gb. μη ισραηλ ὁκ εγνω.

1) 1590. add. mihi.

Digitized by Google

Cap. XI.

1. Λέγω οὖν· μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοιτο. καὶ γὰρ ἐγὼ ἰσραηλίτης εἰμὶ, ἐκ σπέρματος ἀβραὰμ, φυλῆς βενϊαμίν.

2. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴδατε, ἐν ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ ἰσραὴλ, † λέγων·

3. κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου.

4. ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ βάαλ.

5. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν.

6. εἰ δὲ χάριτι, οὐκέτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις· † εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκέτι ἐστὶ χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον.

7. τί οὖν; ὃ ἐπιζητεῖ ἰσραὴλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν·

8. (καθὼς γέγραπται· ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν.) ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

9. καὶ δαυὶδ λέγει· γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα, καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς.

10. σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν· καὶ † τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.

11. λέγω οὖν· μὴ ἔπταισαν, ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τῷ αὐτῶν

1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israëlita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin.

2. Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israël?

3. „Domine, Prophetas tuos occi„derunt, altaria tua suffoderunt: et „ego relictus sum solus, et quaerunt a„nimam meam a)." a) 3 Reg. 19, 10 18.

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? „Reliqui mihi septem millia „virorum, qui non curvaverunt genua „ante Baal."

5. Sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quaerebat Israël, hoc non est consecutus a); electio autem consecuta est; caeteri vero excaecati sunt. a) supr. c. 9, 31. sq.

8. Sicut scriptum est: „Dedit illis „Deus spiritum compunctionis, oculos, „ut non videant, et aures, ut non au„diant a)," usque in hodiernum diem. a) Jes. 6, 9. 29, 10. Matth. 13, 14.

9. Et David dicit: „Fiat mensa eo„rum 1) in laqueum, et in captionem, „et in scandalum, et in retributionem „illis.

10. „Obscurentur oculi eorum, ne „videant; et dorsum eorum semper in„curva a)." a) Ps. 68, 23. sq.

11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt, ut caderent? Absit; sed illo-

---

v. 2. λεγων omitt. Gb. — v. 6. εἰ δε usque ἐστιν ἐργον omitt. Gb. — v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. το νωτον. 1) 15go. add. coram ipsis.

Digitized by Google

παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς.

12. εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου, καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν;

13. ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ὅσον μέν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω,

14. εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.

15. εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;

16. εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

17. εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ, ἀγριέλαιος ὤν, ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου,

18. μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων. εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ.

19. ἐρεῖς οὖν· ἐξεκλάσθησαν † κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.

20. καλῶς. τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ † τῇ πίστει ἕστηκας. μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ.

21. εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μή πως οὐδὲ σοῦ † φείσεται.

22. ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ, ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ.

23. † καὶ ἐκεῖνοι δὲ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς.

rum delicto salus est Gentibus a), ut illos aemulentur. a) Act. 13, 46.

12. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae Gentium; quanto magis plenitudo eorum?

13. Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus a), ministerium meum honorificabo, a) infr. c. 15, 16. Act. 9, 15. Eph 3, 8.

14. si quomodo ad aemulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi; quae assumptio a), nisi vita ex mortuis? a) cf. v. 30. 31.

16. Quod si delibatio sancta est, et massa; et si radix sancta, et rami.

17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivae factus es a),

a) infr. v. 24. Eph. 2, 19.

18. noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris; non tu radicem portas, sed radix te.

19. Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar.

20. Bene! propter incredulitatem fracti sunt; tu autem fide stas; noli altum sapere, sed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit; ne forte nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem et severitatem Dei; in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris.

23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; po-

v. 19. Mt. οἱ κλαδοι. — v. 20. Ed. omn. Er. omitt. τῃ. — v. 21. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. φεισηται. — v. 23. Gb. καχεινοι.

Digitized by Google

ται. δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς, πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς.

24. εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι, † οἱ κατὰ φύσιν, ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;

25. οὐ γὰρ θέλω, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, τὸ μυστήριον τοῦτο (ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι), ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ,

26. καὶ † οὕτω πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται· ἥξει ἐκ σιὼν ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ ἰακώβ.

27. καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

28. κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ † τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.

29. ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ.

30. ὥσπερ γὰρ † καὶ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ,

31. † οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπείθησαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι.

32. συνέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ.

33. ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.

34. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;

tens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam; quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivae?

25. Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes): quia caecitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret a), a) Luc. 21, 24.

26. et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: „Veniet ex „Sion, qui eripiat, et avertat impie„tatem a Jacob.

27. „Et hoc illis a me testamentum, „cum abstulero peccata eorum a)." a) Jes. 59, 20. sq.

28. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi propter patres a). a) Deut. 4, 31. 37.

29. Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum a); a) cf. v. 11.

31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam; ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33. O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!

34. Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit a)? a) Jes. 40, 13.

---

v. 24. οἱ omitt. Ed. omn. Er. — v. 26. Ed. omn. Er. ὅτως. — v. 28. την omitt. Ed. omn. Er. — v. 30. Gb. ὑμεις ποτε. C. ποτε και ὑμεις. — v. 31. Ed. omn. Er. ὅτως.

Digitized by Google

35. ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;

35. Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei a)? a) Hiob 41, 2.

36. ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in secula 1). Amen.

Cap. XII.

1. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.

1. Obsecro itaque vos, fratres! per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

2. καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

2. Et nolite conformari huic seculo, sed reformamini in novitate sensus vestri a); ut probetis, quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. a) Eph. 4, 22. sq.

3. λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος, τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἑκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.

3. Dico enim per gratiam, quae data est mihi a), omnibus, qui sunt inter vos: Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. a) Gal. 1, 1.

4. καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν,

4. Sicut a) enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; a) 1 Cor. 12, 12. sq.

5. οὕτως οἱ πολλοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν χριστῷ, ὁ δὲ † καθεῖς ἀλλήλων μέλη,

5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6. ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν, διάφορα· εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως·

6. Habentes autem donationes, secundum gratiam, quae data est nobis, differentes a); sive prophetiam b) secundum rationem fidei, a) 1 Cor. 12, 4 sqq. b) 1 Cor. 14, 3.

7. εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ·

7. sive ministerium a) in ministrando, sive qui docet in doctrina, a) Act. 6, 1. sqq.

8. εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει· ὁ μεταδιδοὺς, ἐν ἁπλότητι· ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι.

8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praeest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

---

v. 5. Gb. scribit: καθ' εἷς.

1) 1590. add. seculorum.

Digitized by Google

9. ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος. ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ.

9. Dilectio sine simulatione [a]. Odientes malum, adhaerentes bono.

a) 1 Tim. 1, 5.

10. τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι. τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι.

10. Charitate [1]) fraternitatis invicem diligentes; honore invicem praevenientes.

11. τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί. τῷ πνεύματι ζέοντες. † τῷ καιρῷ δουλεύοντες.

11. Solicitudine non pigri; Spiritu ferventes; Domino servientes;

12. τῇ ἐλπίδι χαίροντες. τῇ θλίψει ὑπομένοντες. τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες.

12. spe [a]) gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes [b]);

a) supr. 5, 2. 8, 24. b) Luc. 18, 1. sqq. Phil. 4, 6.

13. ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες. τὴν φιλοξενίαν διώκοντες.

13. necessitatibus sanctorum communicantes [a]; hospitalitatem sectantes.

a) infr. c. 15, 27.

14. εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε.

14. Benedicite persequentibus vos; benedicite, et nolite maledicere [a].

a) Matth. 5, 44.

15. χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων.

15. Gaudere [2]) cum gaudentibus [a]), flere cum flentibus.

a) 1 Cor. 13, 6.

16. τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες. μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς.

16. Idipsum invicem sentientes; non alta sapientes, sed humilibus consentientes; nolite esse prudentes apud vosmet ipsos.

17. μηδενὶ κακὸν ἀντὶ † κακοῦ ἀποδιδόντες. προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων.

17. Nulli malum pro malo reddentes; providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.

18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

19. μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοὶ, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ. γέγραπται γάρ· ἐμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.

19. Non vosmetipsos defendentes, charissimi! sed date locum irae. Scriptum est enim: „Mihi vindicta [3]); ego „retribuam, dicit Dominus [a]."

a) Deut. 32, 35.

20. ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· † ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

20. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

21. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

---

v. 11. C. et Mt. τῳ κυριῳ. — v. 17. Mt. καλα. — v. 20. Ed. 1. Er. omitt. ἐαν διψᾳ, ποτιζε αὐτον.

1) 1590. charitatem. 2) 1590. gaudete cum gaudentibus, flete.... 3) 1590. vindictam: et ego.

Digitized by Google

CAP. XIII.

1. *Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, εἰ μὴ † ἀπὸ θεοῦ. † αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν.*

1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit a); non est enim potestas, nisi a Deo; quae autem sunt 1), a Deo ordinatae sunt b). a) 1 Petr. 2, 13. Tit. 3, 1. b) Joh. 19, 11.

2. *ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται.*

2. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

3. *οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς.*

3. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac! et habebis laudem ex illa;

4. *θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ. οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ. θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι.*

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time! non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.

5. *διὸ ἀνάγκη † ὑποτάσσεσθαι οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν.*

5. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. *διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες.*

6. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

7. *ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν.*

7. Reddite ergo omnibus debita a); cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. a) Matth. 22, 21.

8. *μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ † ἀγαπᾶν ἀλλήλους. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκε.*

8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit a). a) cf. v. 10. 1 Cor. 13.

9. *τὸ γάρ· οὐ μοιχεύσεις· οὐ φονεύσεις· οὐ κλέψεις· † οὐκ ἐπιθυμήσεις· καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.*

9. Nam: „Non adulterabis! Non occides! Non furaberis! Non falsum testimonium dices! Non concupisces!" et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum a)." Matth. 22, 39. sq.

10. *ἡ ἀγάπη † τῷ πλησίον κακὸν*

10. Dilectio proximi malum non

---

v. 1. C. et Mt. *ὑπο θεν.* *αἱ δε ὑσαι ἐξουσιαι ὑπο τυ θευ.* — Gb. *αἱ δε ὑσαι ὑπο θευ.* — v. 5. C. *ὑποτασσεσθε.* — v. 8. Gb. *ἀλληλυς ἀγαπαν.* — v. 9. Ed. omn. Er. St. et Mt. add. *ὡ ψευδομαρτυρησεις.* — v. 10. C. *τυ πλησιον κακον ὡ κατεργαζεται.*

1) 1590. sunt a Deo, ordinata sunt.

Digitized by Google

οὐκ ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.

11. καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα, ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι. (νῦν † γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν.

12. ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν)· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός.

13. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ·

14. ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον, Ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ † ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας.

operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc scientes tempus a); quia hora est jam nos de somno surgere b). Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. a) Luc.12,54.sqq. b) Eph. 5,14. 1 Thess. 5, 6.

12. Nox praecessit, dies autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis a). a) 1 Thess. 5, 8.

13. Sicut in die honeste ambulemus; non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et aemulatione;

14. sed induimini Dominum Jesum Christum; et carnis curam ne feceritis in desideriis a). a) Gal. 5, 16.

CAP. XIV.

1. Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.

2. ὃς μὲν πιστεύει, φαγεῖν πάντα· † ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.

3. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο.

4. σὺ τίς εἶ, ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. σταθήσεται δὲ. δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς, στῆσαι αὐτόν.

5. ὃς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν. ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοὶ πληροφορείσθω.

6. ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ οὐ φρονεῖ. † καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ. καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum a). a) c. 15, 1. 1 Cor. 8, 9.

2. Alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet a); Deus enim illum assumpsit. a) Col. 2, 16.

4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit a); stabit autem; potens est enim Deus statuere illum. a) cf. v. 10. Matth. 7, 1.

5. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem; unusquisque in suo sensu abundet a). a) cf. v. 31.

6. Qui sapit diem, Domino sapit; et qui manducat, DOMINO manducat; gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

---

v. 11. γαρ omitt. C. — v. 14. C. ποιησθε. — v. 2. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ὁς δε. — v. 6. και omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

7. ἀδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ ἀδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει.

8. ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε † ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ † ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε † ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίε ἐσμέν.

9. εἰς τοῦτο γὰρ χριςὸς καὶ ἀπέθανε, † καὶ ἀνέςη, καὶ † ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύςῃ.

10. σὺ δὲ, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σε; ἢ καὶ σὺ, τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σε; πάντες γὰρ παραςησόμεθα τῷ βήματι τοῦ χριςοῦ.

11. γέγραπται γάρ· ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ †, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.

12. ἄρα οὖν ἕκαςος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ.

13. μηκέτι οὖν ἀλλήλες κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον.

14. οἶδα, καὶ πέπεισμαι ἐν † κυρίῳ ἰησῦ, ὅτι ἀδὲν κοινὸν δι' † ἑαυτῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.

15. εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σε λυπεῖται, ἐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. μὴ τῷ βρώματί σε ἐκεῖνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ ὃ χριςὸς ἀπέθανε.

16. μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν.

17. ὐ γάρ ἐςιν ἡ βασιλεία τῦ θεῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, ϗ εἰρήνη, ϗ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

18. ὁ γὰρ ἐν τούτοις δυλεύων τῷ

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur [a]. a) 2 Cor. 5, 10. 15.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi [a]. a) Matth. 25, 32.

11. Scriptum est enim: „Vivo ego, „dicit Dominus, quoniam mihi flecte„tur omne genu, et omnis lingua con„fitebitur Deo [a]." a) Jes 45,23. Phil.2,10.

12. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem judicemus; sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, et confido in Domino Jesu [a], quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est. a) Matth.15,11. 1 Cor. 10, 15. sq.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur; jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est [a]. a) 1 Cor. 8, 11.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei, esca et potus [a]; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto. a) 1 Cor. 8, 8.

18. Qui enim in hoc servit Christo,

---

v. 8. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀποθνησκομεν. — "Ed. 2. Er. ἀποθνησκωμεν. — "'Ed. 3. 4. 5. Er. ἀποθνησκομεν. — v. 9. και ανεςη omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et St. ἀνεζησεν. — v. 11. C. add. ἐπουρανιων και ἐπιγειων, και καταχθονιων. — v. 14. C. χριςῳ ιησυ. — "C. Ed. 1. Er. et Mt. αὐτε. Gb. αὐτυ.

Digitized by Google

χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

19. ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς, τῆς εἰς ἀλλήλους.

20. μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρά· ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι.

21. καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σε † προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ.

22. σὺ πίστιν ἔχεις; κατὰ † σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν, ἐν ᾧ δοκιμάζει.

23. ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως. πᾶν δὲ, ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστί. *)

19. Itaque, quae pacis sunt, sectemur; et quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda [a]; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. a) cf. v. 14.

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu fidem habes? penes temet ipsum habe coram Deo. Beatus, qui non judicat semet ipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

Cap. XV.

1. Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς, οἱ δυνατοὶ, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν.

2. † ἕκαστος † ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν.

3. καὶ γὰρ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.

4. ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ † τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.

5. ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῴη ὑμῖν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ χριστὸν ἰησοῦν,

1. Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere [a], et non nobis placere. a) c. 14, 1. 15.

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit [a], sed sicut scriptum est [b]: „Improperia improperantium tibi ceciderunt „super me [c]“. a) Joh. 6, 37. sqq. Phil. 2, 5. sqq. b) Ps. 68, 10. c) Joh. 15, 24.

4. Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.

5. Deus autem patientiae et solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum;

---

v. 21. Ed. 3. 4. Er. προσκοπτει. — v. 22. Ed. omn. Er. σαυτον. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἑκαστος γαρ. — C. ὑμων. — v. 4. C. add. διὰ

*) Adjiciunt huic loco Matthaeius et Griesbachius, quae in fine Cap. XVI. v. 25–27. sequuntur.

Digitized by Google

6. ἵνα ὁμοθυμαδὸν, ἐν ἑνὶ στόματι, δοξάζητε τὸν θεὸν καὶ πατέρα τῆ κυρίε ἡμῶν, ἰησῦ χριστῦ.

7. διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλες, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς προσελάβετο † ὑμᾶς εἰς δόξαν θεῦ.

8. λέγω δὲ, † ἰησῦν χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς, ὑπὲρ ἀληθείας θεῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων,

9. τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέες δοξάσαι τὸν θεὸν, καθὼς γέγραπται· διὰ τῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι †, καὶ τῷ ὀνόματί σε ψαλῶ.

10. καὶ πάλιν λέγει· εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τῦ λαῦ αὐτῦ.

11. καὶ πάλιν· αἰνεῖτε τὸν κύριον, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαινέσατε αὐτὸν, πάντες οἱ λαοί.

12. καὶ πάλιν ἡσαΐας λέγει· ἔσαι ἡ ῥίζα τῦ ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιςάμενος, ἄρχειν ἐθνῶν. ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιῦσιν.

13. ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιςεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίε.

14. πέπεισμαι δὲ, ἀδελφοί με, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεςοί ἐςε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι, καὶ † ἀλλήλες νεθετεῖν.

15. τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀδελφοὶ, ἀπὸ μέρες, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν χάριν, τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τῦ θεῦ,

16. εἰς τὸ εἶναί με λειτεργὸν ἰησῦ χριστῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερεργῶντα τὸ εὐαγγέλιον τῦ θεῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

6. Ut unanimes, uno ore honorificetis Deum et patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum [a]; a) Act. 5, 25.

9. gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: „Propterea confitebor tibi in Gentibus, „Domine, et nomini tuo cantabo [a]." a) Ps. 17, 50.

10. Et iterum dicit: „Laetamini, „Gentes, cum plebe ejus [a]." a) Ps. 66, 3–5.

11. Et iterum: „Laudate omnes „Gentes Dominum; et magnificate e„um, omnes populi [a]." a) Ps. 116, 1.

12. Et rursus Isaias ait: „Erit ra„dix Jesse, et qui exsurget regere Gen„tes; in eum Gentes sperabunt [a]." a) Jes. 11, 10.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo; ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita, ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis, fratres! ex parte, tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam, quae data est mihi a Deo,

16. ut sim minister Christi Jesu in Gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto.

---

v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἡμας. — v. 8. C. Ed. 1. Er. χριστον ἰησουν. — v. 9. C. add. κυρις. — v. 14. C. Ed. 1. Er. ἀλλες.

Digitized by Google

17. ἔχω οὖν καύχησιν ἐν χριστῷ ἰησοῦ τὰ πρὸς † τὸν θεόν.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. οὐ γὰρ τολμήσω, λαλεῖν τι, ὧν οὐ κατειργάσατο χριστὸς δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν † λόγῳ καὶ ἔργῳ,

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus [a] in obedientiam Gentium; verbo et factis; a) 2 Cor. 5, 5.

19. ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος † θεοῦ, ὥστε με ἀπὸ ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ,

19. In virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti [a]; ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. a) Act. 14, 3.

20. † οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη χριστὸς, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ·

20. Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem; sed sicut scriptum est:

21. ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄψονται· καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι.

21. „Quibus non est annunciatum „de eo, videbunt: et qui non audie„runt [1]), intelligent [a])." a) Jes 52, 15.

22. διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.

22. Propter quod et impediebar plurimum venire ad vos; et [2]) prohibitus sum usque adhuc.

23. νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν,

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam praecedentibus annis;

24. ὡς ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν † σπανίαν, † ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐλπίζω † γὰρ, διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ † ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.

24. cum in Hispaniam proficisci coepero, spero, quod praeteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero.

25. νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς ἱερουσαλὴμ, διακονῶν τοῖς ἁγίοις.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis [a]. a) Act. 19, 21. 24, 27. sqq.

26. εὐδόκησαν γὰρ μακεδονία καὶ ἀχαΐα, κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων, τῶν ἐν ἱερουσαλήμ.

26. Probaverunt [a] enim Macedonia, et Achaja, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem. a) Act. 11, 29 1 Cor. 16, 1. 2. 2 Cor. 8, 1. 2.

27. εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφειλέ-

27. Placuit enim eis; et debitores

---

v. 17. τον omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. — v. 18. C. και λογῳ και εργῳ. — v. 19. Gb. αγιε. — v. 20. Ed. omn. Er. ὅτως. — v. 24. C. ισπανιαν. — " ελευσομαι προς υμας omitt. Gb. — "' γαρ omitt. Gb. — "" Ed. 4. 5. Er. ἐφ' ὑμων.

1) 1590. add. de eo. 2) 1590. sed prohibitus.

Digitized by Google

ται αὐτῶν εἰσιν. εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι, καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς † λειτουργῆσαι αὐτοῖς.

28. τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν † σπανίαν.

29. οἶδα δὲ, ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας † τοῦ εὐαγγελίου τοῦ χριστοῦ ἐλεύσομαι.

30. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεὸν,

31. ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ διακονία μου, ἡ εἰς ἱερουσαλὴμ, εὐπρόσδεκτος γένηται τοῖς ἁγίοις,

32. ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν.

33. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles; debent et in carnalibus ministrare illis.

28. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc; per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro [a] ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis [1]) me in orationibus vestris pro me ad Deum,

a) 2 Cor. 1, 11.

31. ut liberer ab infidelibus [a], qui sunt in Judaea, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

a) Act. 21, 27. sqq.

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

1. Συνίστημι δὲ ὑμῖν φοίβην, τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν διάκονον τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἐν κεγχρεαῖς,

2. ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν κυρίῳ, ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ παραστῆτε αὐτῇ, ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρῄζῃ πράγματι· καὶ γὰρ αὕτη προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ.

3. ἀσπάσασθε † πρίσκαν καὶ ἀκύλαν, τοὺς συνεργούς μου ἐν χριστῷ ἰησοῦ·

4. (οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν),

5. καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκ-

1. Commendo autem vobis Phoeben sororem nostram, quae est in ministerio Ecclesiae, quae est in Cenchris;

2. ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis; et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit; etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.

3. Salutate Priscam et Aquilam [a] adjutores meos in Christo Jesu

a) Act. 18, 2.

4. (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt [a]); quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctae ecclesiae Gentium),

a) Act. 18, 12. sqq.

5. et domesticam Ecclesiam eorum [a].

---

v. 27. Ed. 1. 2. Er. λειτουργησαι. — v. 28. C. ἰσπανιαν. — v. 29. Gb. εὐλογιας χριστε ἐλευσομαι. — v. 3. C. St. et Mt. πρισκιλλαν.

1) 1590. add et.

Digitized by Google

κλησίαν. ἀσπάσασθε ἐπαίνετον, τὸν ἀγαπητόν † μϐ, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς † ἀχαΐας εἰς † χριστόν.

6. ἀσπάσασθε μαριὰμ, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς.

7. ἀσπάσασθε ἀνδρόνικον καὶ ἰουνίαν, τοὺς συγγενεῖς μϐ καὶ συναιχμαλώτους μϐ, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγόνασιν ἐν χριστῷ.

8. ἀσπάσασθε ἀμπλίαν, τὸν ἀγαπητόν μϐ ἐν κυρίῳ.

9. ἀσπάσασθε οὐρβανὸν, τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν χριστῷ, καὶ † στάχυν, τὸν ἀγαπητόν μϐ.

10. ἀσπάσασθε ἀπελλῆν, τὸν δόκιμον ἐν χριστῷ. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν ἀριστοβούλου.

11. ἀσπάσασθε ἡρωδίωνα, τὸν συγγενῆ μϐ. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν κυρίῳ.

12. ἀσπάσασθε τρύφαιναν καὶ τρυφῶσαν, τὰς κοπιώσας ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε περσίδα, τὴν ἀγαπητήν· ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν κυρίῳ.

13. ἀσπάσασθε ῥοῦφον, τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ.

14. ἀσπάσασθε ἀσύγκριτον, φλέγοντα, ἑρμᾶν, πατρόβαν, ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφούς.

15. ἀσπάσασθε φιλόλογον καὶ ἰουλίαν, † νηρέα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἁγίους.

16. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι † τοῦ χριστοῦ.

17. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν, ἣν ὑ-

Salutate Epaenetum dilectum mihi, qui est primitivus [1]) Asiae in Christo.

a) 1 Cor. 16, 19.

6. Salutate Mariam, quae multum laboravit in [2]) vobis.

7. Salutate Andronicum et Juniam [3]) cognatos et concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum, adjutorem nostrum in Christo Jesu, et Stachyn, dilectum meum.

10. Salutate Apellen probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli domo. Salutate Herodionem, cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphaenam, et Tryphosam, quae laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quae multum laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum a) electum in Domino, et matrem ejus, et meam.

a) Marc. 15, 21.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen; et qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto a). Salutant vos omnes Ecclesiae Christi.

a) 1 Cor. 16, 20. 2 Cor. 13, 12.

17. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam, quam vos

v. 5. C. μοι. — "Gb. ἀσιας. — "'Ed. omn. Er. ἐν χριστῳ. — v. 9. C. σαχην. — v. 15. C. νηρεαν. Ed. 1. Er. νιρεα. — v. 16. Gb. ἐκκλησιαι πασαι.

1) 1590 primitivus ecclesiae Asiae in Christo Jesu. 2) 1590. in nobis. 3) 1590. Juliam.

Digitized by Google

μεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας· καὶ ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν.

18. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ † ἡμῶν, † ἰησοῦ χριστῷ, οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων.

19. ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο. χαίρω ἐν τὸ ἐφ' ὑμῖν. θέλω δὲ, ὑμᾶς σοφὲς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν.

20. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν.

21. ἀσπάζονται ὑμᾶς τιμόθεος, ὁ συνεργός μου, καὶ λούκιος καὶ ἰάσων καὶ σωσίπατρος, οἱ συγγενεῖς μου.

22. ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ † τέρτιος, ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν, ἐν κυρίῳ.

23. ἀσπάζεται ὑμᾶς γάϊος, ὁ ξένος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἔραστος, ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ κούαρτος, ὁ ἀδελφός.

24. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

25. τῷ δὲ δυναμένῳ † ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου, χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου,

26. φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος,

27. μόνῳ σοφῷ θεῷ, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, † ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

didicistis, faciunt; et declinate ab illis a). a) 2 Thess. 3, 6. 14. 2 Joh. 10.

18. Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri; et per dulces sermones, et benedictiones, seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter a)! Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. a) 2 Cor. 11, 14. 15. Joh. 12, 31.

21. Salutat vos Timotheus a) adjutor meus, et Lucius, et Jason b), et Sosipater c), cognati mei. a) Act. 16, 1. sqq. b) Act. 17, 7. c) Act. 20, 4.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Cajus a), hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus b), arcarius [1]) civitatis, et Quartus, frater. a) Act. 20, 4. 3 Joh. 1. b) Act. 19, 22.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et praedicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus aeternis taciti,

26. (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum a) secundum praeceptum aeterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti. a) c. 1, 2.

27. Soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor et gloria in saecula saeculorum a). Amen. a) Eph. 3, 20. sq. Jud. 24. sq. 1 Tim. 1, 17.

---

v. 18. ἡμων omitt. Ed. omn. Er. — ἰησου omitt. Gb. — v. 22. Ed. 1. Er. τερεντιος. — v. 25. Ed. 1. Er. ἡμας. — v. 27. C. omitt. ᾧ ἡ.

i) 1590. archarius.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI
AD
CORINTHIOS I.

CAP. I.

1. Παῦλος, κλητὸς ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ σωσθένης, ὁ ἀδελφὸς,

1. Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei [a], et Sosthenes [b] frater, a) Gal. 1, 1. b) Act. 18, 17.

2. τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ, αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν,

2. ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis [a] in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. a) Joh. 17, 19.

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo [a]. a) Rom. 1, 7.

4. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ, τῇ † δοθείσῃ ὑμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

4. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu;

5. ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει

5. quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia [a]. a) c. 12, 8.

6. (καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν),

6. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis;

7. ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia [a], exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, a) c. 12, 8. sqq.

8. ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

8. qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi.

9. πιστὸς ὁ θεὸς, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, † ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν.

9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem [a] filii ejus Jesu Christi Domini nostri. a) Joh. 12, 26.

10. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ

10. Obsecro autem vos, fratres! per nomen Domini nostri Jesu Christi;

---

v. 4. Ed. 1. 2. Er. δοθησῃ. — v. 9. C. του κυριου ημων ιησου χριστου.

Digitized by Google

χριστῶ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ † γνώμῃ.

ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem [1]) sententia.

11. ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσι.

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει· ἐγὼ μέν εἰμι παύλου· ἐγὼ δὲ ἀπολλώ· ἐγὼ δὲ κηφᾶ· ἐγὼ δὲ χριστοῦ.

12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo [a]); ego vero Cephae [b]); ego autem Christi [c]).

a) c.16,12. Act.18,24. 19,1. b) c.3,4. c) 2Cor. 5, 16. 10, 7.

13. μεμέρισται ὁ χριστός; μὴ παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα παύλου ἐβαπτίσθητε;

13. Divisus est Christus? numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ κρίσπον καὶ γάϊον·

14. Gratias ago Deo [2]), quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum [a]) et Cajum [b]), a) Act. 18, 8. b) Act. 19, 29. Rom. 16, 23.

15. ἵνα μή τις εἴπῃ, ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.

15. ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis.

16. ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν στεφανᾶ οἶκον. λοιπὸν οὐκ οἶδα, εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.

16. Baptizavi autem et Stephanae [a]) domum; ceterum [3]) nescio, si quem alium baptizaverim. a) c 16, 17.

17. οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ χριστοῦ.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sapientia verbi [a]), ut non evacuetur crux Christi. a) c. 2, 1.

18. † ὁ λόγος γὰρ, ὁ τῆς σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις θεοῦ ἐστι.

18. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia [a]) est; iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus [b]) est. a) v.23.24. 2Cor.4,3. b) Rom.1,16.

19. γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.

19. Scriptum est enim: „Perdam „sapientiam sapientium, et prudentiam „prudentium reprobabo [a])." a) Jes.29,14.

20. ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;

20. ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi [a])? a) Rom. 1, 22. sq.

21. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σο-

21. Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam De-

v. 10. Ed. 1. Er. γνωσει. — v. 18. C. omitt. ὁ.

1) 1590. eadem scientia. 2) 1590. add. meo. 3) 1590. ceterorum autem nescio si quem alium vestrum baptizaverim.

Digitized by Google

φίας τὸν θεὸν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς, διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.

22. ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι † σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν,

23. ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, † ἔθνεσι δὲ μωρίαν·

24. αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, χριστὸν, θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν.

25. ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.

26. βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοὶ, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοὶ, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·

27. ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά.

28. καὶ τὰ † ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ θεὸς, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ,

29. ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ.

30. ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις·

31. ἵνα, καθὼς γέγραπται· ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.

um; placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes [a].

a) Matth. 11, 25.

22. Quoniam et Judaei signa [a] petunt, et Graeci sapientiam [b] quaerunt;

a) Matth. 12, 38. sqq. b) Act. 17, 18. sqq.

23. nos autem praedicamus Christum crucifixum; Judaeis quidem scandalum [a], Gentibus autem stultitiam [b];

a) Luc. 2, 34. Joh 12, 34. Act. 4, 2. b) Act. 17, 32. 26, 25.

24. ipsis autem vocatis, Judaeis atque Graecis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.

25. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles [a].

a) Joh. 7, 48. Jac. 2, 5.

27. Sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia;

28. et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea, quae sunt, destrueret;

29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio;

31. ut quemadmodum scriptum est: „Qui gloriatur, in Domino glorietur [a]!“ a) Jer. 9, 23. 24.

Cap. II.

1. Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ἦλθον οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου, ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ θεοῦ.

1. Et ego, cum venissem ad vos, fratres! veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiae [a], annuncians vobis testimonium Christi. a) v. 4. 13. c. 1, 17.

---

v. 22. Gb. σημεια. — v. 23. Gb. ἐθνεσι. — v. 28. Ed. omn. Er. ἀγεννη. — v. 29. Ed. omn. Er. αὐτου pro του θεου.

Digitized by Google

2. οὐ γὰρ ἔκρινα † τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον.

2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς.

3. Et ego in infirmitate [a], et timore, et tremore [b] multo fui apud vos.

a) Gal. 4, 13. b) Act. 18, 9.

4. καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς † ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως·

4. Et sermo meus, et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis; sed in ostensione spiritus [a], et virtutis;

a) v. 10. 13.

5. ἵνα ἡ πίστις † ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei [a].

a) 2 Cor. 4, 7. 1 Thess. 1, 5.

6. σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων·

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos; sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi, qui destruuntur [a];

a) c. 1, 18.

7. ἀλλὰ λαλοῦμεν † σοφίαν θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν.

7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita [a] est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram,

a) Eph. 3, 5.

8. ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν (εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν),

8. quam nemo principum hujus saeculi cognovit; si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent [a].

a) Act. 3, 15–17.

9. ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

9. Sed sicut scriptum est: „Quod „oculus non vidit, nec auris audivit, „nec in cor hominis ascendit [1]), quae „praeparavit Deus iis, qui diligunt il„lum [a]."

a) Jes. 64, 4.

10. ἡμῖν δὲ † ὁ θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ.

10. Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei [a].

a) Matth. 16, 17. Joh. 16, 13.

11. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ.

11. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quae Dei sunt, nemo [a] cognovit, nisi spiritus Dei.

a) Matth. 11, 27.

12. ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα † εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis.

---

v. 2. Gb. τι εἰδεναι, omiss. του. — v. 4. ἀνθρωπινης omitt. Gb. — v. 5. C. ἡμων — v. 7. Gb. θεου σοφιαν. — v. 10. Gb. ἀπεκ. ὁ θεος. v. 12. C. οἰδωμεν.

1) 1590. ascenderunt.

Digitized by Google

13. ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος † ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες.

13. Quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

14. ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι, καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται.

14. Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere a); quia spiritualiter b) examinatur 1). a) 2 Cor 4,3 sq. b) c. 12,3. Joh. 14,17.

15. ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

15. Spiritualis autem judicat omnia; et ipse a nemine judicatur 2).

16. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν χριστοῦ ἔχομεν.

16. Quis enim cognovit sensum Domini a), qui 3) instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. a) Jes. 40,13.

Cap. III.

1. † Καὶ ἐγώ, ἀδελφοί, οὐκ ἠδυνήθην † λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν χριστῷ.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tamquam parvulis in Christo,

2. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, † καὶ οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ † ἐδύνασθε, ἀλλ' † οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε,

2. lac a) vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis; adhuc enim carnales estis. a) Hebr. 5, 12. sq.

3. ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε. ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;

3. Cum enim sit inter vos zelus et contentio a); nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? a) c. 1, 11. sqq. 11, 18.

4. ὅταν γὰρ † λέγῃ τις· ἐγὼ μέν εἰμι παύλου· ἕτερος δέ· ἐγὼ ἀπολλώ· οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;

4. Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo. Nonne homines estis? quid igitur est Apollo? quid vero Paulus a)? a) c. 1, 12.

5. τίς οὖν ἐστι παῦλος; τίς δὲ ἀπολλώς; † ἀλλ' ἢ διάκονοι, δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἑκάστῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν;

5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.

6. ἐγὼ ἐφύτευσα, ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ηὔξανεν.

6. Ego plantavi a), Apollo rigavit b); sed Deus incrementum dedit c). a) Act. 18,1. sqq. b) Act. 18,24. 27. c) Phil. 2,13.

7. ὥστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων θεός.

7. Itaque, neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed, qui incrementum dat, Deus.

---

v. 13. ἁγίου omitt. Gb. — v. 1. Gb. καγω. — "C. ὑμιν λαλησαι. — v. 2. και omitt. Gb. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. ηδυνασθε. — "' Gb. ουδε. — v. 4. C. λεγει. — v. 5. αλλ' η omitt. Gb.

1) 1590. examinantur. 2) 1590. add. sicut scriptum est. 3) 1590. aut quis instruxit eum?

Digitized by Google

8. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἓν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον.

8. Qui autem plantat, et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

9. θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί. θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε.

9. Dei enim sumus adjutores; Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.

10. κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, θεμέλιον τέθεικα· ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. ἕκαστος δὲ βλεπέτω, πῶς ἐποικοδομεῖ.

10. Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superaedificat. Unusquisque autem videat, quomodo superaedificet.

11. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς † χριστός.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus a).

a) Eph. 2, 20.

12. εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην,

12. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam;

13. ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει.

13. uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur; et uniuscujusque opus quale sit, ignis a) probabit.

a) c. 7, 26.

14. εἴ τινος τὸ ἔργον † μένει, ὃ ἐποικοδόμησε, μισθὸν λήψεται.

14. Si cujus opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet.

15. εἴ τινος τὸ ἔργον † κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, † οὕτως δὲ, ὡς διὰ πυρός.

15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

16. οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;

16. Nescitis, quia templum Dei a) estis, et Spiritus Dei habitat b) in vobis? a) 2 Cor. 6, 16. Eph. 2, 21. sq. b) c. 6, 19.

17. εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

18. μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω. εἴ τις δοκεῖ, σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός.

18. Nemo se seducat! si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus a) fiat, ut sit sapiens. a) c. 1, 18.

19. ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστι. γέγραπται γάρ· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: „Comprehendam sapientes in astutia eorum a)." a) Hiob 5, 13.

v. 11. St. ὁ χριστος. — v. 14. Gb. scribit μενεῖ. — v. 15. Ed 4. 5. Er. κατακαυσεται. — " St. Mt. et Gb. ὕτω.

Digitized by Google

20. καὶ πάλιν· κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.

21. ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις. πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστιν.

22. εἴτε παῦλος, εἴτε ἀπολλώς, εἴτε κηφᾶς, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα· πάντα ὑμῶν ἐστιν·

23. ὑμεῖς δὲ χριστοῦ· χριστὸς δὲ θεοῦ.

20. Et iterum: „Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt a)." a) Ps. 93, 11.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura; omnia enim vestra sunt a); a) Rom. 8, 28. 38. sq.

23. vos autem Christi; Christus autem Dei a). a) c. 11, 3.

Cap. IV.

1. Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ.

2. ὧδε λοιπὸν, ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ.

3. ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω

4. (οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι)· ὁ δὲ ἀνακρίνων με κύριός ἐστιν.

5. ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι † κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

6. ταῦτα δὲ, ἀδελφοὶ, μετεσχημάτισα εἰς ἐμαυτὸν καὶ ἀπολλῶ, δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν, ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς † φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου.

7. τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι, ὡς μὴ λαβών;

1. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi a), et dispensatores mysteriorum Dei. a) c. 3, 5.

2. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis a) quis inveniatur. a) Luc. 12, 42. sqq.

3. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum judico.

4. nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum a); qui autem judicat me, Dominus est. a) Ps. 18, 13.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita a) tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo. a) Rom. 2, 16.

6. Haec autem, fratres! transfiguravi in me et Apollo a), propter vos; ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum inflatur pro alio. a) c. 5, 4. 5.

7. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

---

v. 5. Ed. omn. Er. κρινεται. — v. 6. Ed. omn. Er. add. μη.

Digitized by Google

8. ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ· ἤδη ἐπλουτήσατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis; sine nobis regnatis; et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.

9. δοκῶ γὰρ, ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.

9. Puto enim, quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus.

10. ἡμεῖς μωροὶ διὰ χριστὸν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν χριστῷ. ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί. ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo; nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν,

11. Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis caedimur, et instabiles sumus [a],

a) 2 Cor. 11, 27.

12. καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί. λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι ἀνεχόμεθα.

12. et laboramus operantes manibus nostris [a]; maledicimur, et benedicimus [b]; persecutionem patimur, et sustinemus;

a) c. 9, 6. sqq. Act. 18, 3.
b) Matth. 5, 44. sqq.

13. βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν. ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.

13. blasphemamur, et obsecramus; tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ.

14. Non ut confundam vos, haec scribo; sed ut filios meos charissimos moneo.

15. ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα.

15. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui [a].

a) Gal. 4, 19. Act. 18, 1—11.

16. παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς· μιμηταί μου γίνεσθε.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

17. διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς μου, τὰς ἐν χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω.

17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino; qui vos commonefaciet vias meas, quae sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam;

19. ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώ-

19. veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit; et cognoscam non

Digitized by Google

σομαι ἐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν.

20. οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει.

21. τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε πραΰτητος;

sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute a). a) c. 2, 4. 9, 2. sq.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate, et spiritu mansuetudinis a)? a) 2 Cor. 13, 10.

Cap. V.

1. Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν † ὀνομάζεται, ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ πατρὸς ἔχειν.

2. καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστὲ; καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα † ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας;

3. ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα, ὡς παρὼν, τὸν † οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον,

4. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ (συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος), σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ,

5. παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, Ἰησοῦ. †

6. οὐ καλὸν τὸ καύχημα † ὑμῶν. οὐκ οἴδατε, ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

7. ἐκκαθάρατε † οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθώς ἐστε ἄζυμοι. καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη, χριστός.

8. ὥστε ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας.

9. ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις.

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita, ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis; et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi, ut praesens, eum, qui sic operatus est:

4. in nomine Domini nostri Jesu Christi a), congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, a) Matth. 18, 17.

5. tradere hujusmodi [1]) satanae in interitum carnis a), ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. a) 2 Cor. 12, 8. Luc. 13, 16. Eph 2, 2. 6, 12.

6. Non est bona gloriatio vestra! Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis!

---

v. 1. ὀνομαζεται omitt. Gb. — v. 2. Gb. ἀρθῃ. — v. 3. Ed. omn. Er. ἐστως. — v. 5. C. add. χριστε. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἡμων. — v. 7. ὂν omitt. Gb.

1) 15go. add. hominem.

Digitized by Google

10. καὶ ἐ πάντως τοῖς πόρνοις τῦ κόσμυ τύτυ, ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα, ἐκ τῦ κόσμυ ἐξελθεῖν.

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν, μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, † ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, † ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ· τῷ τοιύτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

11. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri; si is, qui frater nominatur [1]), est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. τί γάρ μοι, καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε;

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς † κρίνει. † καὶ † ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

13. Nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis!

CAP. VI.

1. Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;

1. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos?

2. † οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐσε κριτηρίων ἐλαχίσων;

2. An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo [a]) judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis? a) Matth. 19, 27 sqq.

3. οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλυς κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά;

3. Nescitis, quoniam angelos judicabimus? quanto magis saecularia?

4. βιωτικὰ μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τὺς ἐξυθενημένυς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τύτυς καθίζετε.

4. Saecularia igitur judicia si habueritis; contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω· οὕτως οὐκ † ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται διακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ;

5. Ad verecundiam vestram dico: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίσων;

6. Sed frater cum fratre judicio contendit, et hoc apud infideles?

7. ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα † ὑμῖν ἐσιν, ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποσερεῖσθε;

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis [a])? quare non magis fraudem patimini?

a) Matth. 5, 39.

---

v. 11. Gb. ἤ. — [1]C. ponit ἢ λοιδορος post πορνος. — v. 13. Gb. et M. κρινεῖ. — [2]και omitt. Gb. — [3]C. ἐξαιρειτε. Gb. ἐξαρατε. — v. 2. Gb. ἢ ἐκ. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐσιν. — v. 7. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ἐν ὑμιν.

1) 1590. add. inter vos.

Digitized by Google

8. ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε, καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς.

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis; et hoc fratribus.

9. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι ἄδικοι † βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; μὴ πλανᾶσθε. οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται,

9. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare! Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. † οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν θεοῦ † οὐ κληρονομήσουσι.

10. neque molles, neque masculorum concubitores [a], neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

a) Rom. 1, 26. sqq.

11. καὶ ταῦτά τινες ἦτε. ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τῦ κυρίε, ἰησῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τᾶ θεᾶ ἡμῶν.

11. Et haec [1] quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' † ὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' ἐκ ἐγὼ ἐξεσιασθήσομαι ὑπό τινος.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν. ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι.

13. Esca ventri, et venter escis; Deus autem [2] et hunc et has destruet; corpus autem non fornicationi, sed Domino; et Dominus corpori.

14. ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

14. Deus vero et Dominum suscitavit; et nos suscitabit per virtutem suam.

15. οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη χριστοῦ ἐστιν; ἆρας οὖν τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο.

15. Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit!

16. † ἢ ἐκ οἴδατε, ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστιν (ἔσονται γάρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν);

16. An nescitis, quoniam, qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? „Erunt enim (inquit) duo in carne una [a]."

a) Gen. 2, 24.

17. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι.

17. Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est.

18. φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος,

18. Fugite fornicationem! Omne [3] peccatum, quodcumque fecerit homo,

---

v. 9. Gb. θεοῦ βασιλειαν. — v. 10. Mt. ponit πλεονεκται ante κλεπται. — ἢ omitti C. — v. 12. Ed. 1. Er. ἐκ. — v. 16. C. et Mt. omitt. ἢ.

1) 1590. quidem. 2) 1595. autem hunc. 1590. 1592. 1598. C. R. 1595. autem et hunc. 3) 1590. add. enim.

Digitized by Google

ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει.

19. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν;

20. ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς. δοξάσατε δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν † καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ θεοῦ.

extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti a), qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri?

20. Empti enim estis pretio magno a); glorificate et portate Deum in corpore vestro.

a) c. 3, 16. Rom. 8, 11.

a) 1 Petr. 1, 18. sq.

Cap. VII.

1. Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ, γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι.

2. διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω.

3. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν † ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί.

4. ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή.

5. μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μήτι † ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα † σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ † συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.

6. τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν.

7. θέλω γὰρ, πάντας ἀνθρώπους εἶναι, ὡς καὶ ἐμαυτόν. ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον † χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως.

8. λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς † ἐστιν, ἐὰν μείνωσιν, ὡς κἀγώ.

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere;

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7. Volo [1]) enim omnes vos esse, sicut me ipsum; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo; alius quidem sic, alius vero sic.

8. Dico autem non nuptis, et viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego.

---

v. 20. και usque θεω omitt. Gb. — v. 3. Gb. την οφειλην αποδιδοτω. — v. 5. Ed. omn. Er. εαν. — ″ Gb. σχολασητε τη προσευχη, omiss. τη νηστεια και — ‴ Mt. συνερχεσθε. Gb. ητε. — v. 7. Gb. εχει χαρισμα. — v. 8. Gb. omitt. εστιν

1) 1590. Volo autem.

Digitized by Google

9. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. κρεῖσσον γάρ ἐστι, γαμῆσαι, ἢ πυροῦσθαι.

9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.

10. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' † ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus a), uxorem a viro non discedere.

a) Matth. 5, 32. 19, 3–9.

11. (ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω), καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.

11. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ, οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν.

12. Nam caeteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13. καὶ γυνὴ, ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ οὗτος συνευδοκεῖ, οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω ἀνδρα.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum.

14. ἡγίασαι γὰρ ὁ ἀνὴρ, ὁ ἄπιστος, ἐν τῇ γυναικί· καὶ ἡγίασαι ἡ γυνὴ, ἡ ἄπιστος, ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι. νῦν δὲ ἅγιά ἐστιν.

14. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem; alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω. οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός.

15. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi; in pace autem vocavit nos Deus.

16. τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

16. Unde enim scis, mulier! si virum salvum facies? aut unde scis, vir! si mulierem salvam facies?

17. εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ † θεὸς, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ † κύριος, † οὕτω περιπατείτω. καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι.

17. Nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet; et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυσίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω.

18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat praeputium! In praeputio aliquis vocatus est? non circumcidatur!

19. ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυσία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν θεοῦ.

19. Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei a).

a) Rom. 2, 28. sq.

20. ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω.

20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

---

v. 10. Ed. omn. Er. ἀλλα κυριος. — θεος. — "Ed. omn. Er. ὅτως.

v. 17. Gb. ponit primo κυριος, dein

21. δοῦλος ἐκλήθης. μή σοι μελέτω. ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι.

22. ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν. ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστι χριστοῦ.

23. τιμῆς ἠγοράσθητε. μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων.

24. ἕκαστος, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ θεῷ.

25. περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου, πιστὸς εἶναι.

26. νομίζω οὖν, τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι.

27. δέδεσαι γυναικί· μὴ ζήτει λῦσιν. λέλυσαι ἀπὸ γυναικός· μὴ ζήτει γυναῖκα.

28. ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες. καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε. θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι.

29. τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι,

30. καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες,

31. καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.

32. θέλω δὲ, ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curae; sed et si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini; similiter, qui liber vocatus est, servus est Christi [a]. a) Rom. 6, 18.

23. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

24. Unusquisque [1]) in quo vocatus est, [2]) fratres! in hoc permaneat apud Deum.

25. De virginibus autem praeceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo [3]) ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quaerere solutionem [a]. Solutus es ab uxore? noli quaerere uxorem. a) Matth. 19, 6.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres! Tempus breve est; reliquum est, ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint;

30. et qui flent, tamquam non flentes; et qui gaudent, tamquam non gaudentes; et qui emunt, tamquam non possidentes;

31. et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; praeterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo;

---

1) 1590. add. ergo. 2) 1590. est frater. 3) 1590. existimo enim.

Digitized by Google

33. ὁ † δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί.

33. qui autem cum uxore est, solicitus est, quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.

34. μεμέρισται † ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι. ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί.

34. Et mulier innupta, et virgo, cogitat, quae Domini sunt; ut sit sancta corpore et spiritu; quae autem nupta est, cogitat, quae sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ † εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico; non ut laqueum vobis injiciam; sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι· ὃ θέλει, ποιείτω. οὐχ ἁμαρτάνει. γαμείτωσαν.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat; non peccat, si nubat.

37. ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τοῦ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιεῖ.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis; et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.

38. ὥστε † καὶ ὁ ἐκγαμίζων καλῶς ποιεῖ. † ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ.

38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit.

39. γυνὴ δέδεται † νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. ἐὰν δὲ † κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν, ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.

39. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult, nubat, tantum in Domino.

40. μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν † οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. δοκῶ δὲ κἀγὼ, πνεῦμα θεοῦ ἔχειν.

40. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium; puto autem, quod et ego [a] Spiritum Dei habeam.

a) Gal. 2, 8.

Cap. VIII.

1. Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν, ὅτι πάντες γνῶσιν ἔχομεν. (ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.

1. De iis autem, quae idolis [1]) sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero aedificat.

---

v. 33. C. omitt. δε. — v. 34. C. et Mt. add. και. — v. 35. Ed. omn. Er. Mt. et St. εὐπροσεδρον. — v. 38. Ed. omn. Er. omitt. και. — "Gb. και ὁ μη γαμιζων. — v. 39. νομῳ omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et Mt. και κοιμηθῃ. — v. 40. Ed. omn. Fr. ἐτως.

1) 1590. idolis immolantur.

Digitized by Google

2. εἰ δέ τις δοκεῖ, εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ γνῶναι.

3. εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν θεὸν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ.)

4. περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων οἴδαμεν, ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς.

5. καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ † τῆς γῆς (ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοί)·

6. ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς, ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος, ἰησοῦς χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

7. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις. τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει τοῦ εἰδώλε ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσι, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν, ἀσθενὴς οὖσα, μολύνεται.

8. βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίζησι τῷ θεῷ. οὔτε γὰρ, ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν, οὔτε, ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα.

9. βλέπετε δὲ, μήπως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν.

10. ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὄντος, οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;

11. καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν χριστὸς ἀπέθανεν.

12. † οὕτω δὲ, ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς χριστὸν ἁμαρτάνετε.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quae idolis immolantur, scimus, quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in coelo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi):

6. Nobis tamen unus est [1]) Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum [a]).

a) Joh. 1, 3. Col. 1, 16. sq.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum, cum sit infirma [a]), polluitur. a) c. 10, 25. sqq. Rom. 14, 14.

8. Esca autem nos non commendat Deo; neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem, ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis [a]). a) c. 9, 22. 10, 32. sq.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio [2]) recumbentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum idolothyta?

11. Et peribit [a]) infirmus in tua [3]) scientia frater, propter quem Christus mortuus est! a) Rom. 14, 15.

12. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

---

v. 5. της omitt. Mt. et Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. ὅτως.

1) 1590. C. R. 1593. 1598. unus est Deus, 1592. 1593. 1598. unus Deus. 2) 1590. in idolo. 3) 1590. conscientia.

Digitized by Google

13. διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου † σκανδαλίσω.

13. Quapropter si esca scandalizat[a] fratrem meum; non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem. a) Rom. 14, 21.

Cap. IX.

1. † Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ Ἰησοῦν χριστὸν, τὸν κύριον ἡμῶν, ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ;

1. Non sum liber? non sum Apostolus? nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? nonne opus meum vos estis in Domino?

2. εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι. ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ.

2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum; nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.

3. † ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστί.

3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, haec est:

4. μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, φαγεῖν καὶ πιεῖν;

4. Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi?

5. μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου, καὶ κηφᾶς;

5. Numquid non habemus potestatem, mulierem sororem circumducendi, sicut et caeteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6. ἢ μόνος ἐγὼ καὶ βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ † ἐργάζεσθαι;

6. Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;

7. Quis militat suis stipendiis umquam? quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat[a]? a) Matth. 10, 9. sq.

8. μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα † λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει;

8. Numquid secundum hominem haec dico? an et lex haec non dicit?

9. ἐν γὰρ † τῷ μωσέως νόμῳ γέγραπται· οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;

9. Scriptum est enim in lege Moysi: „Non alligabis os bovi trituranti[a].“ Numquid de bobus cura est Deo? a) Deut. 25, 4.

10. ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει † ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν, καὶ ὁ ἀλοῶν † τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν, ἐπ' ἐλπίδι.

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe, qui arat, arare; et qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ

11. Si nos vobis spiritualia semi-

---

v. 13. Ed. omn. Er. et St. σκανδαλιζω. — v. 1. Gb. οὐκ εἰμι ἐλευθερος; οὐκ εἰμι ἀποστολος; — v. 3. ἡ omitt. Ed. omn. Er. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐργασεσθαι. — v. 8. C. λεγω. — v. 9. C. τῳ νομῳ μωσεως. — v. 10. ὁ omitt. C. — "Gb. και ὁ ἀλοων ἐπ' ἐλπιδι του μετεχειν.

Digitized by Google

ἐσπείραμεν, μέγα, εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ † θερίσομεν;

12. εἰ ἄλλοι τῆς † ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ.

13. οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται;

14. † οὕτως καὶ ὁ κύριος διέταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν.

15. ἐγὼ δὲ † οὐδενὶ ἐχρησάμην τούτων. οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα † οὕτω γένηται ἐν ἐμοί. καλὸν γάρ μοι μᾶλλον, ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ.

16. ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα. ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται. οὐαὶ † δέ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.

17. εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.

18. τίς οὖν μού ἐστιν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

19. ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω.

20. καὶ ἐγενόμην τοῖς ἰουδαίοις ὡς ἰουδαῖος, ἵνα ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, † ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω·

21. τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ

navimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus a)? Rom. 15, 27. Gal. 6, 6.

12. Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate a); sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi b).

a) c. 4, 12. b) Act. 20, 33.

13. Nescitis, quoniam, qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt? et qui 1) altari deserviunt, cum altari participant?

14. Ita et Dominus ordinavit a) iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere. a) Matth. 10, 10. Luc. 10, 7.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi haec, ut ita fiant in me; bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quae est ergo merces mea? ut Evangelium praedicans sine sumptu ponam Evangelium; ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20. Et factus sum Judaeis tamquam Judaeus a), ut Judaeos lucrarer; Act. 16, 3.

21. iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem a) (cum ipse non essem sub lege), ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem; iis, qui sine lege erant,

---

v. 11. C. θερισωμεν. — v. 12. Gb. ὑμων ἐξουσιας. — v. 14. St. Mtl et Gb. ὁτω. — v. 15. Gb. ὁ κεχρημαι ὁδενι. — Ed. omn. Er. ὁτως. — v. 16. Gb. ὁαι γαρ. — v. 20. add. Gb. μη ὠν αὐτος ὑπο νομον.

1) 1590. et qui altario.

Digitized by Google

ὢν ἄνομος θεῷ, ἀλλ' ἔννομος χριστῷ), ἵνα κερδήσω ἀνόμους.

22. ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω. τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα † πάντως τινὰς σώσω.

23. τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι.

24. οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; † οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλάβητε.

25. πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ, ἄφθαρτον.

26. ἐγὼ τοίνυν ἕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως, † οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα † δέρων.

27. ἀλλ' † ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi), ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. a) Act. 17, 22. sqq.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

24. Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aërem verberans;

27. sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.

Cap. X.

1. Οὐ θέλω † δὲ, ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον,

2. καὶ πάντες εἰς τὸν μωσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ,

3. καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον,

4. καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον (ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ χριστός).

5. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν

1. Nolo enim vos ignorare, fratres! quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt;

2. et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari;

3. et omnes eamdem escam [1]) spiritualem manducaverunt;

4. et omnes eumdem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra; petra autem erat Christus);

5. sed non in pluribus eorum bene-

---

v. 22. Ed. 4. 5. Er. παντας. — v. 24. Ed. omn. Er. ἑτως. — v. 26. Ed. omn. Er. ἑτως. — C. δειρων. — v. 27. C. St. et Mt. ὑποπιαζω. — v. 1. Gb. γαρ.

1) 1590. spiritalem.

Digitized by Google

εὐδόκησεν ὁ θεός· κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

6. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς κἀκεῖνοι ἐπεθύμησαν.

7. μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθώς τινες αὐτῶν, † ὡς γέγραπται· ἐκάθισεν ὁ λαὸς † φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν, παίζειν.

8. μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες.

9. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν χριστὸν, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο.

10. μηδὲ γογγύζετε, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ.

11. ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν.

12. ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι βλεπέτω, μὴ πέσῃ.

13. πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι † ὑμᾶς † ὑπενεγκεῖν.

14. † διόπερ, ἀγαπητοί μου, φεύγετε ἀπὸ τῆς † εἰδωλολατρείας.

15. ὡς φρονίμοις λέγω. κρίνατε ὑμεῖς, ὃ φημι.

16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ ἐστιν;

17. ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ

placitum est Deo; nam prostrati sunt in deserto a). a) Num. 14, 28—35. 26, 64-65.

6. Haec autem in figura facta sunt nostri; ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.

7. Neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex ipsis; quemadmodum scriptum est: „Sedit populus manducare „et bibere, et surrexerunt ludere a)."

a) Exod. 32, 6.

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt; et ceciderunt una die viginti tria millia a). a) Num. 25, 1. 9.

9. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt; et a serpentibus perierunt.

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt; et perierunt ab exterminatore a). a) Num. 14, 2. 36.

11. Haec autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum devenerunt.

12. Itaque, qui se existimat stare, videat, ne cadat!

13. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana; fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14. Propter quod, charissimi mihi! fugite ab idolorum cultura.

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate, quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, 1) unum a)

v. 7. C. et Mt. ὡσπερ. — "C. add. τα. — v. 13. ὑμας omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ὑπερενεγκειν. — v. 14. C. διο, ἀδελφοι μου, ἀγαπητοι. — "C. Ed. omn. Er. εἰδωλολατριας.

1) 1590. add. et.

Digitized by Google

πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.

18. βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα. οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσί;

19. τί οὖν φημι; ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστιν; ἢ, ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστιν;

20. ἀλλ' ὅτι, ἃ θύουσι τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύουσι, καὶ οὐ θεῷ. οὐ θέλω δὲ, ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν † δαιμονίων γίνεσθαι.

21. οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν, καὶ ποτήριον δαιμονίων. οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων.

22. ἢ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;

23. πάντα † μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα † μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.

24. μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου † ἕκαστος.

25. πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

26. τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

27. εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

28. ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπῃ· τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι· μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖνον, τὸν μηνύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν. † τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.

29. συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἵνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;

corpus multi sumus, omnes qui de uno pane [1]) participamus. a) c. 12, 12.

18. Videte Israël secundum carnem; nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?

20. Sed quae immolant Gentes, daemoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum;

21. non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum.

22. An aemulamur Dominum? numquid fortiores illo sumus? omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant.

24. Nemo, quod suum est, quaerat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello venit, manducate a), nihil interrogantes propter conscientiam. a) c. 8, 8.

26. „Domini est terra, et plenitudo ejus a)." a) Ps. 23, 1.

27. Si quis vocat vos infidelium [2]), et vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis! nolite manducare, propter illum, qui indicavit, et propter conscientiam;

29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

---

v. 20. Ed. omn. Er. δαιμονων. — v. 23. μοι omitt. bis Gb. — v. 24. ἑκαστος omitt. Gb. — v. 28. τα γαρ usque ad αὐτης omitt. Gb.

1) 1590. add. et de uno calice. 2) 1590. add. ad coenam.

Digitized by Google

30. εἰ † ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι, ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ;

31. εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.

32. ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ,

33. καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι.

1. Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo, quod gratias ago?

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite [a]. a) c. 8, 9. Rom. 14, 6.

32. Sine offensione estote Judaeis, et Gentibus, et Ecclesiae Dei;

33. sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Cap. XI. v. 1. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

Cap. XI.

2. ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.

3. θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνήρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ θεός.

4. πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων, κατὰ κεφαλῆς ἔχων, καταισχύνει † τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

5. πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρημένῃ.

6. εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω. εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω.

7. ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων. γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν.

8. οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός.

9. καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.

10. διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους.

2. Laudo autem vos, fratres! quod per omnia mei memores estis; et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput vero Christi, Deus.

4. Omnis vir orans aut prophetans [a] velato capite, deturpat caput suum. a) c. 14, 3.

5. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, unum enim est, ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum; quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. Etenim non est creatus vir propter mulierem; sed mulier propter virum [a]. a) Gen. 2, 18.

10. Ideo debet mulier [1]) potestatem habere supra caput propter Angelos.

v. 30. Ed. omn. Er. et St. εἰ δὲ. — v. 4. C. τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν.

1) 1590. mulier velamen habere supra caput suum et propter Angelos.

Digitized by Google

11. πλὴν † οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν κυρίῳ.

11. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

12. ὥσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, † οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem; omnia autem ex Deo.

13. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶ, γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσεύχεσθαι;

13. Vos ipsi judicate; decet mulierem non velatam orare Deum?

14. ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι,

14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi;

15. γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα † αὐτῇ ἐστιν; ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται † αὐτῇ.

15. mulier vero si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei a).

a) 1 Tim. 6, 4.

17. τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἧττον συνέρχεσθε.

17. Hoc autem praecipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. πρῶτον μὲν γὰρ, συνερχομένων ὑμῶν ἐν † ἐκκλησίᾳ, ἀκούω, σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν. καὶ μέρος τι πιστεύω.

18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras a) esse inter vos, et ex parte credo.

a) v. 21. sq. c. 1, 11. sq.

19. δεῖ γὰρ, καὶ † αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν.

19. Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι, κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam coenam manducare.

21. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.

21. Unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo.

---

v. 11. Gb. ὥτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς, ὥτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, ἐν κυρίῳ. — v. 12. Ed. omn. Er. ὥτως. — v. 15. Ed. omn. Er. αὐτῆς. — Ed. omn. Er. et Mt. omitt. αὐτῇ. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. τῇ ἐκκλησίᾳ. — v. 19. C. ἐν ὑμῶν αἱρέσεως.

Digitized by Google

23. ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον,

24. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· † λάβετε, φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

25. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

26. ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ † ἂν ἔλθῃ.

27. ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον † τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ † τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου.

28. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω.

29. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου.

30. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

31. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.

32. κρινόμενοι δὲ ὑπὸ † κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

33. ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε.

34. εἰ † δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. τὰ δὲ λοιπὰ, ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

23. Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis [a]: quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, a) c. 15, 3. Matth. 26, 26–29.

24. et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.

25. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum [a] est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. a) Act. 7, 8. Exod. 24, 8.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne; reus erit corporis, et sanguinis Domini.

28. Probet autem se ipsum [a] homo; et sic de pane illo edat, et de calice bibat. a) 2 Cor. 13, 5.

29. Qui enim manducat et bibit indigne; judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quodsi nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur;

32. dum judicamur autem, a Domino corripimur; ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei! cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

34. Si quis esurit, domi manducet [a]; ut non in judicium conveniatis. Caetera autem, cum venero, disponam. a) v. 21. sq.

---

v. 24. *λαβετε, φαγετε* omitt. Gb. — v. 26. *αν* omitt. Gb. — v. 27. *τουτου* omitt. Gb. — *του* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 32. C. add. *του*. — v. 34. *δε* omitt. Gb.

Digitized by Google

CAP. XII.

1. Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω, ὑμᾶς ἀγνοεῖν.

2. οἴδατε, ὅτι † ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα, τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαγόμενοι.

3. διὸ γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

4. διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα.

5. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος.

6. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτός † ἐστι θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

7. ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

8. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα,

9. ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι,

10. ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν.

11. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται.

12. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἑνὸς, πολλὰ ὄντα, ἕν ἐστι σῶμα, οὕτω καὶ ὁ χριστός.

13. καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν; εἴτε ἰουδαῖοι, εἴτε ἕλληνες, εἴτε δοῦ-

1. De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres!

2. Scitis [1]), quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu [a]); et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto [b]). a) 1Joh.4,1–3. b) c.2,14. Matth.16,17.

4. Divisiones vero gratiarum sunt; idem autem Spiritus.

5. Et divisiones ministrationum [a]) sunt; idem autem Dominus. a) v. 28.

6. Et divisiones operationum sunt; idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae [a]); alii autem sermo scientiae secundum eumdem Spiritum; a) c. 2, 6. sqq.

9. alteri fides [a]) in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; a) c. 13, 2.

10. alii operatio virtutum, alii prophetia [a]), alii discretio spirituum [b]), alii genera linguarum [c]), alii interpretatio sermonum. a) c.14,3. b) 1Joh.4,1. c) Act.2,4.

11. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus [a]). a) Rom. 12, 4. 5. Eph. 4, 15. 16.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gentiles, sive servi,

v. 2. C. Ed. 3. 4. Er. et Mt. add. ὅτε. — v. 6. ἐστι omitt. Gb.

1) 1590. add. autem.

Digitized by Google

λοι, εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.

14. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά.

15. ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς· ὅτι οὐκ εἰμὶ χεὶρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

16. καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς· ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμὸς, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

17. εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμὸς, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοὴ, ποῦ ἡ ὄσφρησις;

18. νυνὶ δὲ ὁ θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν, ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησεν.

19. εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;

20. νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα.

21. οὐ δύναται † δὲ † ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρί· χρείαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσί· χρείαν † ὑμῶν οὐκ ἔχω.

22. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι,

23. καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν, καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει.

24. τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει. ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμὴν,

25. ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη.

26. καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, † συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.

sive liberi a); et omnes in uno Spiritu potati sumus. a) Gal. 3, 28.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore! num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore! num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus; ubi auditus? Si totum auditus; ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit.

19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo! aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii!

22. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt;

23. et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus; et quae inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent; sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro invicem solicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

---

v. 21. δε omitt. Gb. — ″ὁ omitt. St. — ‴ Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμων.
v. 26. C. συγχαιρη.

Digitized by Google

27. ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.

28. καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν.

29. μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις;

30. μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;

31. ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα, τὰ κρείττονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro [a]. a) v. 12.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores [a], deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum [b]. a) Eph. 4, 11. b) v. 10.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetae? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Aemulamini autem charismata meliora [a]! Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. a) c. 13, 1. sqq.

Cap. XIII.

1. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον.

2. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, † οὐδέν εἰμι.

3. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα † καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

4. ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται. ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ. ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται,

5. οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν,

1. Si linguis hominum loquar, et angelorum; charitatem [a] autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. a) Rom. 13, 8. sqq.

2. Et si habuero prophetiam [a], et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita, ut montes transferam [b]; charitatem autem non habuero, nihil sum. a) c. 14, 5. b) Matth. 21, 21.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

v. 2. C. Ed. 1. Er. et St. ἐθεν. — v. 3. Mt. καυθησομαι.

Digitized by Google

6. οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ.

7. πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει.

8. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται.

9. ἐκ μέρους † γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.

10. ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

11. ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην. ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, † κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.

12. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

13. νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα. μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam excidit; sive prophetiae [a] evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur. a) c. 14, 5.

9. Ex parte enim cognoscimus; et ex parte prophetamus;

10. cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi, quae erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in aenigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Major autem horum est charitas.

CAP. XIV.

1. Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικὰ, μᾶλλον δὲ, ἵνα προφητεύητε.

2. ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ (οὐδεὶς γὰρ ἀκούει), πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια.

3. ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν.

4. ὁ λαλῶν γλώσσῃ ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ.

1. Sectamini charitatem, aemulamini spiritalia; magis autem, ut prophetetis [a]. a) v. 5.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo [a]; nemo enim audit. Spiritu [1]) autem loquitur mysteria. a) v. 14.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; qui autem prophetat, Ecclesiam Dei aedificat.

---

v. 9. C. et Mt. δε pro γαρ. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. κατηργην κατα τυ νηπιυ. Ed. 3. 4. 5. Er. κατηργη τα τυ νηπιυ.

1) 1590. Spiritus.

Digitized by Google

5. θέλω δὲ, πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ, ἵνα προφητεύητε. μείζων γὰρ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς, εἰ μὴ † διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis; nisi forte interpretetur, ut Ecclesia aedificationem accipiat a).

a) v. 26. sqq.

6. νυνὶ δὲ, ἀδελφοὶ, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ;

6. Nunc autem, fratres! si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῷ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον;

7. Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara; nisi distinctionem sonitnum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς παρασκευάσεται εἰς πόλεμον;

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. † οὕτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.

9. Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον.

10. Tam multa utputa genera linguarum sunt in hoc mundo; et nihil sine voce est.

11. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.

12. † οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε.

12. Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem Ecclesiae a) quaerite, ut abundetis.

a) c. 12, 31.

13. διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ.

13. Et ideo, qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur a). a) v. 27.

14. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.

15. τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.

16. ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογήσῃς † τῷ πνεύ-

16. Caeterum si benedixeris spiri-

v. 5. C. διερμηνευει. — v. 9. et 12. Ed. omn. Er. ὅτως. — v. 16. Ed. 1. Er. omitt. τῳ πνευματι.

Digitized by Google

ματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τῆ ἰδιώτε πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τῆ σῆ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ, τί λέγεις, οὐκ οἶδε.

17. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.

18. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ † μου, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν.

19. ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ.

20. ἀδελφοὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.

21. ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται· ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου, λέγει κύριος.

22. ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἡ δὲ προφητεία, οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν.

23. ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται, ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν, ὅτι μαίνεσθε;

24. ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος, ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων.

25. † καὶ † οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων, ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστι.

26. τί οὖν ἐστιν, ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν ἔχει. πάντα πρὸς οἰκοδομὴν † γινέσθω.

tu, qui [1]) supplet locum idiotae, quomodo dicet Amen super tuam benedictionem? quoniam, quid dicas, nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alter non aedificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor;

19. sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam; quam decem millia verborum in lingua.

20. Fratres! nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote [a]); sensibus autem perfecti estote.

a) Matth. 18, 3. Rom. 16, 19.

21. In lege [2]) scriptum est: „Quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic; et nec sic exaudient me, dicit Dominus [a])." a) Jes. 28, 11.

22. Itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur; intrent autem idiotae, aut infideles, nonne dicent, quod [3]) insanitis [a])? a) Act. 2, 13.

24. Si autem omnes prophetent [a]); intret autem quis infidelis, vel idiota; convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus; a) v. 3.

25. occulta [4]) cordis ejus manifesta fient, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quod vere Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad aedificationem fiant.

---

v. 18. μου omitt. Gb. — v. 25. και ουτω omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ουτως bis. — v. 26. Ed. 4. 5. Er. et St. γενεσθω.

1) 1590. quis. 2) 1590. add. enim. 3) 1590. quid insanitis? 4) 1590. add. enim.

Digitized by Google

27. εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύο, ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἷς διερμηνευέτω.

28. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερμηνευτὴς, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ θεῷ.

29. προφῆται † δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν.

30. ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω.

31. δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα † πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται.

32. καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται.

33. οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων.

34. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν. οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς, λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει.

35. εἰ δέ τι μαθεῖν † θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. αἰσχρὸν γάρ ἐστι † γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν.

36. ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;

37. εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω, ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι † κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.

38. εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω.

39. ὥστε, ἀδελφοὶ †, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε.

40. πάντα † εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

27. Sive lingua quis loquitur; secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres; taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo [a]. a) v. 2.

29. Prophetae autem duo, aut tres dicant, et caeteri djjudicent [a]. a) c.12,10.

30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare; ut omnes discant, et omnes exhortentur.

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti [1]) sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui [a], sed subditas [b] esse, sicut et lex dicit.
a) 1 Tim. 2, 11. sqq. b) Eph. 5, 22. sqq.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque, fratres! aemulamini prophetare; et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honeste, et secundum ordinem [2]) fiant!

Cap. XV.

1. Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ

1. Notum autem vobis facio, fratres! Evangelium [a], quod praedicavi

v. 29. C. omitt. δε. — v. 31. C. ἑκαστοι παντες. — v. 35. C. ἐθελουσιν. — "C. ἐν ἐκκλησιᾳ γυναιξι. — v. 37. St. τα κυριε. — v. 39. C. add. μου. — v. 40. Gb. παντα δε.

1) 1590 subjectus est. 2) 1590. fiant in vobis.

Digitized by Google

καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε,

2. δι' οὗ καὶ † σώζεσθε (τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε), ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε.

3. παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς,

4. καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς,

5. καὶ ὅτι ὤφθη κηφᾷ, εἶτα τοῖς δώδεκα.

6. ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν.

7. ἔπειτα ὤφθη ἰακώβῳ, † εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν.

8. ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί.

9. (ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ.

10. χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι, ὅ εἰμι. καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ, ἡ εἰς ἐμὲ, οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί.)

11. εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, † οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.

12. εἰ δὲ χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;

13. εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται.

14. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται,

vobis, quod et accepistis, in quo et statis, a) v. 3. 4.

2. per quod et salvamini; qua ratione praedicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. Tradidi enim vobis inprimis, quod et accepi a): quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas b); a) c. 11, 23. b) Jes. 53, 4. sq.

4. et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas a); a) Ps. 15, 10. Jon. 2, 1.

5. et quia visus est Cephae a), et post hoc undecim b). a) Luc. 24, 34. b) Joh. 20, 19. 26.

6. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus a) simul; ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt; a) Matth. 28, 16. sqq.

7. deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8. Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est et mihi a). a) Act. 9, 4. sqq.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei a). a) Act. 9, 1–6.

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum a), et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi b); non ego autem, sed gratia Dei mecum. a) Rom. 1, 4. 1 Tim. 1, 15. sq. b) 2 Cor. 11, 23.

11. Sive enim ego, sive illi; sic praedicamus [1]), et sic credidistis.

12. Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit a). a) v. 17.

14. Si autem Christus non resurre-

---

v. 2. Ed. 4. 5. Er. et St. σωσεσθε. omn. Er. ἐτως. — v. 7. C. ἐπειτα. — v. 11. Ed. 1) 1590. prædicavimus.

Digitized by Google

11. πλὴν † οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν κυρίῳ.

11. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

12. ὥσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, † οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem; omnia autem ex Deo.

13. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶ, γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσεύχεσθαι;

13. Vos ipsi judicate; decet mulierem non velatam orare Deum?

14. ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι,

14. Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi;

15. γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα † αὐτῇ ἐστιν; ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίῳ δέδοται † αὐτῇ.

15. mulier vero si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei [a].

a) 1 Tim. 6, 4.

17. τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἧττον συνέρχεσθε.

17. Hoc autem praecipio, non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. πρῶτον μὲν γὰρ, συνερχομένων ὑμῶν ἐν † ἐκκλησίᾳ, ἀκούω, σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν. καὶ μέρος τι πιστεύω.

18. Primum quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras [a] esse inter vos, et ex parte credo.

a) v. 21. sq. c. 1, 11. sq.

19. δεῖ γὰρ, καὶ † αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν.

19. Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι, κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν.

20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam coenam manducare.

21. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.

21. Unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum; et alius quidem esurit, alius autem ebrius est.

22. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἴπω; ἐπαινέσω ὑμᾶς; ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινῶ.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo.

---

v. 11. Gb. ὥστε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς, ὥστε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, ἐν κυρίῳ. — v. 12. Ed. omn. Er. ὥστε. — v. 15. Ed. omn. Er. αὐτῆς. — Ed. omn. Er. et Mt. omitt. αὐτῇ. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. τῇ ἐκκλησίᾳ. — v. 19. C. ἐν ὑμῖν αἱρέσεις.

Digitized by Google

23. ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος, Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ, ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον,

24. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· † λάβετε, φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

25. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

26. ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ † ἂν ἔλθῃ.

27. ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον † τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ † τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου.

28. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω.

29. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου.

30. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

31. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.

32. κρινόμενοι δὲ ὑπὸ † κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

33. ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε.

34. εἰ † δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. τὰ δὲ λοιπὰ, ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

23. Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis [a]: quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, a) c. 15, 3. Matth. 26, 26–29.

24. et gratias agens fregit, et dixit: Accipite, et manducate; hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.

25. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic calix novum testamentum [a] est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. a) Act. 7, 8. Exod. 24, 8.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.

27. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne; reus erit corporis, et sanguinis Domini.

28. Probet autem se ipsum [a] homo; et sic de pane illo edat, et de calice bibat. a) 2 Cor. 13, 5.

29. Qui enim manducat et bibit indigne; judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.

31. Quodsi nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur;

32. dum judicamur autem, a Domino corripimur; ut non cum hoc mundo damnemur.

33. Itaque, fratres mei! cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate.

34. Si quis esurit, domi manducet [a]; ut non in judicium conveniatis. Caetera autem, cum venero, disponam. a) v. 21. eq.

---

v. 24. λαβετε, φαγετε omitt. Gb. — v. 26. αν omitt. Gb. — v. 27. τουτου omitt. Gb. — του omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 32. C. add. του. — v. 34. δε omitt. Gb.

Digitized by Google

CAP. XII.

1. Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω, ὑμᾶς ἀγνοεῖν.

2. οἴδατε, ὅτι † ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδώλα, τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαγόμενοι.

3. διὸ γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

4. διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα.

5. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος.

6. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτός † ἐστι θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

7. ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

8. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα,

9. ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι,

10. ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν.

11. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται.

12. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἑνὸς, πολλὰ ὄντα, ἕν ἐστι σῶμα, οὕτω καὶ ὁ χριστός.

13. καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε ἰουδαῖοι, εἴτε ἕλληνες, εἴτε δοῦ-

1. De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres!

2. Scitis [1]), quoniam cum Gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini euntes.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu [a]); et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto [b]). a) 1Joh.4,1–3. b) c.2,14. Matth.16,17.

4. Divisiones vero gratiarum sunt; idem autem Spiritus.

5. Et divisiones ministrationum [a]) sunt; idem autem Dominus. a) v. 28.

6. Et divisiones operationum sunt; idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae [a]); alii autem sermo scientiae secundum eumdem Spiritum; a) c. 2, 6. sqq.

9. alteri fides [a]) in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; a) c. 13, 2.

10. alii operatio virtutum, alii prophetia [a]), alii discretio spirituum [b]), alii genera linguarum [c]), alii interpretatio sermonum. a) c.14,5. b) 1Joh.4,1. c) Act.2,4.

11. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus [a]). a) Rom. 12, 4. 5. Eph. 4, 15. 16.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive Gentiles, sive servi,

---

v. 2. C. Ed. 3. 4. Er. et Mt. add. ὅτε. — v. 6. ἐστι omitt. Gb.

1) 1590. add. autem.

Digitized by Google

λοι, εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.

14. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά.

15. ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς· ὅτι οὐκ εἰμὶ χεὶρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

16. καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς· ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμὸς, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;

17. εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμὸς, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοὴ, ποῦ ἡ ὄσφρησις;

18. νυνὶ δὲ ὁ θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν, ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησεν.

19. εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;

20. νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα.

21. οὐ δύναται † δὲ † ὁ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρί· χρείαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσί· χρείαν † ὑμῶν οὐκ ἔχω.

22. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι,

23. καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν, καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει.

24. τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρείαν ἔχει. ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμὴν,

25. ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη.

26. καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, † συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.

sive liberi a); et omnes in uno Spiritu potati sumus. a) Gal. 3, 28.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore! num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore! num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus; ubi auditus? Si totum auditus; ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit.

19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo! aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii!

22. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt;

23. et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus; et quae inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent; sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro invicem solicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

---

v. 21. δε omitt. Gb. — ″ ὁ omitt. St. — ‴ Ed. 1. 2. 3. Er. ἡμων. — v. 26. C. συγχαιρη.

Digitized by Google

27. ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.

28. καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν.

29. μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις;

30. μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;

31. ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα, τὰ κρείττονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

27. Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro [a]. a) v. 12.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores [a], deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum [b]. a) Eph. 4, 11. b) v. 10.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetae? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Aemulamini autem charismata meliora [a]! Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. a) c. 13, 1. sqq.

Cap. XIII.

1. Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον.

2. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, † οὐδέν εἰμι.

3. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα † καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

4. ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται. ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ. ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται,

5. οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν,

1. Si linguis hominum loquar, et angelorum; charitatem [a] autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. a) Rom. 13, 8. sqq.

2. Et si habuero prophetiam [a], et noverim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita, ut montes transferam [b]; charitatem autem non habuero, nihil sum. a) c. 14, 5. b) Matth. 21, 21.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

v. 2. C. Ed. 1. Er. et St. ἐθεν. — v. 3. Mt. καυθησομαι.

Digitized by Google

6. οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ.

7. πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει.

8. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται.

9. ἐκ μέρους † γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν.

10. ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

11. ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην. ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, † κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.

12. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

13. νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα. μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam excidit; sive prophetiae [a] evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur.

a) c. 14, 5.

9. Ex parte enim cognoscimus; et ex parte prophetamus;

10. cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

11. Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi, quae erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in aenigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Major autem horum est charitas.

CAP. XIV.

1. Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικὰ, μᾶλλον δὲ, ἵνα προφητεύητε.

2. ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ (οὐδεὶς γὰρ ἀκούει), πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια.

3. ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν.

4. ὁ λαλῶν γλώσσῃ ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ.

1. Sectamini charitatem, aemulamini spiritalia; magis autem, ut prophetetis [a].

a) v. 5.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo [a]; nemo enim audit. Spiritu [1]) autem loquitur mysteria.

a) v. 14.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; qui autem prophetat, Ecclesiam Dei aedificat.

---

v. 9. C. et Mt. δε pro γαρ. — v. 11. Ed. 1. 2. Er. κατηργην κατα τυ νηπιυ. Ed. 3. 4. 5. Er. κατηργη τα τυ νηπιυ.

1) 1590. Spiritus.

Digitized by Google

5. θέλω δὲ, πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ, ἵνα προφητεύητε. μείζων γὰρ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς, εἰ μὴ † διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis; nisi forte interpretetur, ut Ecclesia aedificationem accipiat a).

a) v. 26. sqq.

6. νυνὶ δὲ, ἀδελφοὶ, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ;

6. Nunc autem, fratres! si venero ad vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῷ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον;

7. Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara; nisi distinctionem sonitnum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς παρασκευάσεται εἰς πόλεμον;

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. † οὕτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.

9. Ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον.

10. Tam multa utputa genera linguarum sunt in hoc mundo; et nihil sine voce est.

11. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.

12. † οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε.

12. Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem Ecclesiae a) quaerite, ut abundetis.

a) c. 12, 31.

13. διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ.

13. Et ideo, qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur a).

a) v. 27.

14. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.

15. τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.

16. ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογήσῃς † τῷ πνεύ-

16. Caeterum si benedixeris spiri-

v. 5. C. διερμηνευει. — v. 9. et 12. Ed. omn. Er. ἔτως. — v. 16. Ed. 1. Er. omitt. τῳ πνευματι.

Digitized by Google

ματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τῆ ἰδιώτε πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τῆ σῆ εὐχαριςίᾳ; ἐπειδὴ, τί λέγεις, ὐκ οἶδε.

17. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριςεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.

18. εὐχαριςῶ τῷ θεῷ † με, πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν.

19. ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγες διὰ τοῦ νοός με λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλες κατηχήσω, ἢ μυρίες λόγες ἐν γλώσσῃ.

20. ἀδελφοὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῆ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.

21. ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται· ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τύτῳ, καὶ ὐδ' ὕτως εἰσακύσονταί με, λέγει κύριος.

22. ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, ὐ τοῖς πιςεύσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίςοις· ἡ δὲ προφητεία, ὐ τοῖς ἀπίςοις, ἀλλὰ τοῖς πιςεύσιν.

23. ἐὰν ὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται, ἢ ἄπιςοι, ὐκ ἐροῦσιν, ὅτι μαίνεσθε;

24. ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιςος, ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων.

25. † καὶ † ὅτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτῦ φανερὰ γίνεται, καὶ ὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνήσει τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων, ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐςι.

26. τί οὖν ἐςιν, ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαςος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν ἔχει. πάντα πρὸς οἰκοδομὴν † γινέσθω.

tu, qui [1]) supplet locum idiotae, quomodo dicet Amen super tuam benedictionem? quoniam, quid dicas, nescit.

17. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alter non aedificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor;

19. sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam; quam decem millia verborum in lingua.

20. Fratres! nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote [a]; sensibus autem perfecti estote.

a) Matth. 18, 3. Rom. 16, 19.

21. In lege [2]) scriptum est: „Quo„niam in aliis linguis et labiis aliis lo„quar populo huic; et nec sic exaudi„ent me, dicit Dominus [a])." a) Jes. 28, 11.

22. Itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur; intrent autem idiotae, aut infideles, nonne dicent, quod [3]) insanitis [a])? a) Act. 2, 13.

24. Si autem omnes prophetent [a]); intret autem quis infidelis, vel idiota; convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus; a) v. 3.

25. occulta [4]) cordis ejus manifesta fient, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quod vere Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad aedificationem fiant.

v. 18. με omitt. Gb. — v. 25. και ὕτω omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. ὕτως bis. — v. 26. Ed. 4. 5. Er. et St. γενεσθω.

1) 1590. quis. 2) 1590. add. enim. 3) 1590. quid insanitis? 4) 1590. add. enim.

Digitized by Google

27. εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύο, ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἷς διερμηνευέτω.

27. Sive lingua quis loquitur; secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερμηνευτὴς, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἑαυτῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ θεῷ.

28. Si autem non fuerit interpres; taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo a). a) v. 2.

29. προφῆται † δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν.

29. Prophetae autem duo, aut tres dicant, et caeteri djjudicent a). a) c. 12, 10.

30. ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω.

30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα † πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶνται.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare; ut omnes discant, et omnes exhortentur.

32. καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται.

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti [1]) sunt.

33. οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ θεὸς, ἀλλ' εἰρήνης. ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν. οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς, λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui a), sed subditas b) esse, sicut et lex dicit.
a) 1 Tim. 2, 11. sqq. b) Eph. 5, 22. sqq.

35. εἰ δέ τι μαθεῖν † θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. αἰσχρὸν γάρ ἐστι † γυναιξὶν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;

36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω, ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι † κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.

37. Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. ὥστε, ἀδελφοὶ †, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε.

39. Itaque, fratres! aemulamini prophetare; et loqui linguis nolite prohibere.

40. πάντα † εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

40. Omnia autem honeste, et secundum ordinem [2]) fiant!

Cap. XV.

1. Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ

1. Notum autem vobis facio, fratres! Evangelium a), quod praedicavi

v. 29. C. omitt. δε. — v. 31. C. ἑκαστοι παντες. — v. 35. C. ἐθελουσιν. — C. ἐν ἐκκλησια γυναιξι. — v. 37. St. τυ κυριυ. — v. 39. C. add. μυ. — v. 40. Gb. παντα δε.
1) 1590 subjectus est. 2) 1590. fiant in vobis.

Digitized by Google

καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε,

2. δι' οὗ καὶ † σώζεσθε (τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε), ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε.

3. παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὃ καὶ παρέλαβον, ὅτι χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς,

4. καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς,

5. καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα τοῖς δώδεκα.

6. ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν.

7. ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, † εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν.

8. ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί.

9. (ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ.

10. χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι, ὅ εἰμι. καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ, ἡ εἰς ἐμὲ, οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί.)

11. εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, † οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.

12. εἰ δὲ χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;

13. εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται.

14. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται,

vobis, quod et accepistis, in quo et statis, a) v. 3. 4.

2. per quod et salvamini; qua ratione praedicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. Tradidi enim vobis inprimis, quod et accepi a): quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas b); a) c. 11, 23. b) Jes. 53, 4. sq.

4. et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas a); a) Ps. 15, 10. Jon. 2, 1.

5. et quia visus est Cephae a), et post hoc undecim b). a) Luc. 24, 34. b) Joh. 20, 19. 26.

6. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus a) simul; ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt; a) Matth. 28, 16. sqq.

7. deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus.

8. Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est et mihi a). a) Act. 9, 4. sqq.

9. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei a). a) Act. 9, 1—6.

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum a), et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi b); non ego autem, sed gratia Dei mecum. a) Rom. 1, 4. 1 Tim. 1, 13. sq. b) 2 Cor. 11, 23.

11. Sive enim ego, sive illi; sic praedicamus [1]), et sic credidistis.

12. Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit a). a) v. 17.

14. Si autem Christus non resurre-

v. 2. Ed. 4. 5. Er. et St. σωσεσθε. omn. Er. ἐτως. — v. 7. C. ἐπειτα. — v. 11. Ed. 1) 1590. prædicavimus.

Digitized by Google

κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν,

15. εὑρισκόμεθα δὲ καὶ † ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν χριστὸν, ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται.

16. εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται.

17. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.

18. ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν χριστῷ ἀπώλοντο.

19. εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.

20. νυνὶ δὲ χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων † ἐγένετο.

21. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.

22. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, † ἕτω καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.

23. ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. ἀπαρχὴ χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

24. εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.

25. δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

26. ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.

27. πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ, ὅτι πάν-

xit; inanis est [1]) ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra;

15. invenimur autem et falsi testes Dei; quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit a); a) v. 13.

17. quod si Christus non resurrexit; vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis a) vestris. a) Rom. 4, 25.

18. Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus; miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiae a) dormientium. a) v. 23. Act. 26, 23

21. Quoniam quidem per hominem mors; et per hominem resurrectio mortuorum a). a) Rom. 5, 12.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur; ita et in Christo omnes vivificabuntur a). a) Rom. 8, 11.

23. Unusquisque autem in suo ordine, primitiae Christus; deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis; cum tradiderit regnum a) Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. a) Matth. 28, 18. Eph. 1, 20.

25. Oportet autem illum regnare, „donec ponat omnes inimicos sub pe„dibus ejus a)." a) Ps. 109, 1. sq.

26. Novissima [2]) autem inimica destruetur mors; „omnia enim subjecit „sub pedibus ejus a)." Cum autem [3]) dicat: a) Ps. 8, 8.

---

v. 15. C. add. ἡμεις. — v. 20. ἐγενετο omitt. Gb. — v. 22. Ed. omn. Er. ὥτως.

1) 1590. omitt. ergo. 2) 1590. novissime. 3) 1590. add. hæc.

Digitized by Google

τα ὑποτέτακται, δῆλον, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα.

28. ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν.

29. ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ † τῶν νεκρῶν;

30. τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν † πᾶσαν ὥραν;

31. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω νὴ τὴν † ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

32. εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.

33. μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη † χρησὰ ὁμιλίαι κακαί.

34. ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσι. πρὸς ἐντροπὴν † ὑμῖν λέγω.

35. ἀλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται;

36. ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ.

37. καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα, τὸ γενησόμενον, σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἤ τινος τῶν λοιπῶν.

38. ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα.

39. οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σὰρξ, ἀλλὰ ἄλλη μὲν † ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.

27. Omnia subjecta sunt ei; sine dubio praeter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia; tunc et ipse filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia a), ut sit Deus omnia in omnibus. a) Matth. 11, 27.

29. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?

30. Ut quid et nos periclitamur omni hora a)? a) Rom. 8, 36.

31. Quotidie morior per [1]) vestram gloriam, fratres! quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi a), quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? „Manducemus, et bibamus; cras enim moriemur b)!" a) Act. 19, 23. sqq. b) Jes. 22, 13.

33. Nolite seduci! Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate justi, et nolite peccare! ignorantiam enim Dei quidam habent; ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens! tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur a). a) Joh. 12, 24.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas; sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus caeterorum;

38. Deus autem dat illi corpus, sicut vult; et unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, eadem caro; sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

---

v. 29. Gb. αὐτων pro των νεκρων. — v. 30. C. add. κατα. — v. 31. St. Ed. omn. Er. ἡμετεραν. — v. 35. C. χρεια. — v. 34. C. ἡμων. — v. 39. St. Ed. omn. Er. σαρξ ἀνθρωπων.

1) 1590. propter vestram.

Digitized by Google

40. καὶ σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων.

40. Et corpora coelestia, et corpora terrestria; sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.

41. ἄλλη δόξα † ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate.

42. † οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ.

42. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ. σπείρεται ἐν † ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria [a]; seminatur in infirmitate, surget in virtute. a) Phil. 3, 21.

44. σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα ψυχικόν, καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν.

44. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est:

45. οὕτω καὶ γέγραπται· ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ὁ ἔσχατος ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν.

45. „Factus est primus homo A„dam in animam viventem [a]", novissimus [b] Adam in spiritum vivificantem. a) Gen. 2, 7. b) Rom. 5, 14.

46. ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικὸν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν.

46. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale; deinde quod spiritale.

47. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ.

47. Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de coelo, coelestis.

48. οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι.

48. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes.

49. καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, † φορέσομεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni; portemus et imaginem coelestis.

50. τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοὶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.

50. Hoc autem dico, fratres! quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. ἰδοὺ, μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα.

51. Ecce! mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι (σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα).

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba [a], canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti; et nos immutabimur. a) 1 Thess 4, 15. Apoc. 10, 7. 11, 15.

---

v. 41. Ed. omn. Er. et St. ἡ ἡλίου. — v. 42. et 45. Ed. omn. Er. ἔστω. — v. 43. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀσθενείᾳ. — v. 49. C. φορέσωμεν.

Digitized by Google

53. δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem; et mortale hoc induere immortalitatem a). a) 2 Cor. 5, 4.

54. ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος, ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος.

54. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem; tunc fiet sermo, qui scriptus est: „Absorpta est mors in victoria a). a) Jes. 25, 8.

55. ποῦ σε, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σε, ᾅδη, τὸ νῖκος;

55. „Ubi est, mors! victoria tua? „ubi est, mors! stimulus tuus a)?" a) Hos. 13, 14.

56. τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτε ἡ ἁμαρτία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος.

56. Stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex a). a) Rom. 5, 12. 20. 7, 8. sqq.

57. τῷ δὲ θεῷ χάρις, τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος, διὰ τοῦ κυρίε ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum a). a) Rom. 7, 24. sq.

58. ὥστε, ἀδελφοί με ἀγαπητοί, ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίε πάντοτε, εἰδότες, ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔξι κενὸς ἐν κυρίῳ.

58. Itaque, fratres mei dilecti! stabiles estote et immobiles; abundantes in opere Domini semper; scientes, quod labor vester non est inanis in Domino.

Cap. XVI.

1. Περὶ δὲ τῆς λογίας, τῆς εἰς τὲς ἁγίες, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας, † ὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε.

1. De collectis a) autem, quae fiunt in sanctos, sicut ordinavi [1]) Ecclesiis Galatiae b), ita et vos facite! a) 2 Cor. 8, 9. Rom 15, 26. b) Act. 11, 29. 30.

2. κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαςος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω, θησαυρίζων, ὅ τι ἂν εὐοδῶται, ἵνα μὴ, ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens, quod ei bene placuerit; ut non, cum venero, tunc collectae fiant.

3. ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν † δοκιμάσητε δι' ἐπιςολῶν, τούτες πέμψω, ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς ἱερουσαλήμ.

3. Cum autem praesens fuero; quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται.

4. Quod si dignum fuerit, ut et ego eam a), mecum ibunt. a) Rom. 15, 25.

5. ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν μακεδονίαν διέλθω (μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι).

5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam a) pertransibo. a) Act. 16, 12. 17, 1. 19, 21.

6. πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ,

6. Apud vos autem forsitan mane-

v. 1. Ed. omn. Er. ἑτως. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. δοκιμαζητε. —

1) 1590. 1592. 1595. 1598. ordinavi ecclesiis al. in eccl.

Digitized by Google

ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι.

7. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν· ἐλπίζω † δὲ, χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέπῃ.

8. ἐπιμενῶ δὲ ἐν ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντηκοστῆς.

9. θύρα γάρ μοι ἀνέῳγε μεγάλη καὶ ἐνεργὴς, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

10. ἐὰν δὲ ἔλθῃ τιμόθεος, βλέπετε, ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργάζεται, ὡς καὶ ἐγώ.

11. μή τις οὖν αὐτὸν † ἐξουθενήσῃ· προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.

12. περὶ δὲ ἀπολλῶ, τοῦ ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν. καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα, ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ, ὅταν εὐκαιρήσῃ.

13. γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε.

14. πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω.

15. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· οἴδατε τὴν οἰκίαν στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς·

16. ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι.

17. χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ στεφανᾶ καὶ φορτουνάτου καὶ ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν ὑστέρημα ἥτοι ἀνεπλήρωσαν.

18. ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους.

ho, vel etiam hiemabo; ut vos me deducatis, quocumque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.

8. Permanebo autem Ephesi a) usque ad Pentecosten. a) Act. 19, 8–10.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens; et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus a), videte! ut sine timore sit apud vos; opus enim Domini operatur, sicut et ego. a) c. 4, 17. Act. 19, 22.

11. Ne quis ergo illum spernat a)! deducite autem illum in pace, ut veniat ad me; exspecto enim illum cum fratribus. a) 1 Tim. 4, 12.

12. De Apollo a) autem fratre vobis notum facio; quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus; et utique non fuit voluntas [1]), ut nunc veniret; venict autem, cum ei vacuum fuerit. a) Act. 18, 24.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini!

14. Omnia vestra in charitate fiant!

15. Obsecro autem vos, fratres! nostis domum Stephanae a), et Fortunati, et Achaici; quoniam sunt primitiae Achaiae, et in ministerium sanctorum ordinaverunt se ipsos; a) c. 1, 16.

16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in praesentia Stephanae, et Fortunati, et Achaici; quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt;

18. refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo, qui hujusmodi sunt!

v. 7. Gb. γαρ pro δε. — v. 11. C. ἐξουθενησει.
1) 1590. add. ejus.

Digitized by Google

19. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἀσίας. ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ πολλὰ ἀκύλας καὶ πρισκίλλα σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.

20. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

21. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου.

22. εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον, ἤτω ἀνάθεμα. μαρὰν ἀθά.

23. ἡ χάρις τοῦ κυρίου †, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν.

24. ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

19. Salutant vos [x]) Ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla [a]) cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor. a) Act. 18, 2. 18.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto!

21. Salutatio, mea manu Pauli [b]). a) Col. 4, 18. 2 Thess. 3, 17.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema; Maran atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum [a]). a) Rom. 16, 24.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

v. 23. Mt. add. ἡμων.

1) 1590. add. omnes.

EPISTOLA PAULI AD CORINTHIOS II.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφὸς, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσι, τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ ἀχαΐᾳ,

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως,

4. ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει † ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως, ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ,

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus [a]) frater, ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia. a) 1 Cor. 16, 10.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo!

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis,

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra; ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.

v. 4. Ed. 3. 4. 5. Er. et St. ὑμων.

Digitized by Google

5. ὅτι, καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, † οὕτω διὰ † τοῦ χριστοῦ † περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν.

5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis; ita et per Christum a) abundat consolatio nostra. a) c. 12, 9.

6. εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, † τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὧν καὶ ὑμεῖς πάσχομεν· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν,

6. Sive autem tribulamur pro vestra [1]) exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione; sive exhortamur pro vestra exhortatione [2]) et salute, quae operatur tolerantiam earumdem passionum, quas et nos patimur.

7. εἰδότες, ὅτι, ὥσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν παθημάτων, † οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως.

7. Ut spes nostra firma sit pro vobis; scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8. οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν, τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι † ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν.

8. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quae facta est in Asia a); quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem; ita, ut taederet nos etiam vivere. Act. 19, 23. sqq.

9. † ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ, τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς,

9. Sed ipsi in nobismet ipsis responsum mortis habuimus; ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos a), a) 1 Cor. 15, 52.

10. ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, καὶ ῥύεται, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν, ὅτι καὶ ἔτι ῥύσεται,

10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit; in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet,

11. συνυπεργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ † ἡμῶν.

11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis; [3]) ut ex multorum personis, ejus, quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis.

12. ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστί, τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ θεοῦ (οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν χάριτι θεοῦ) ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς.

12. Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo; abundantius autem ad vos a). a) c. 4, 2.

---

v. 5. Ed. omn. Er. ἐστως. — "τε omitt. Ed. omn. Er. et St. — "' C. περισσευη. — v. 6. Ed. 1. Er. C. et Mt. της ενεργουμενης εν υπομονη των αυτων παθηματων, ων και ημεις πασχομεν, και η ελπις ημων βεβαια υπερ υμων· ειτε παρακαλουμεθα, υπερ της υμων παρακλησεως και σωτηριας, ειδοτες, Gb. vero: ειτε παρακαλουμεθα, υπερ της υμων παρακλησεως, της ενεργουμενης εν υπομονη των αυτων παθηματων, ων και ημεις πασχομεν (και η ελπις ημων βεβαια υπερ υμων), ειδοτες κ. τ. λ. — v. 7. Ed. omn. Er. ἐστως. — v. 8. C. ὑμας. — v. 9. C. ἀλλ'. — v. 11. C. Ed. 1. Er. ὑπερ ὑμων.

1) 1590. omitt. exhortatione et. 2) 1590. omitt. et salute. 3) 1590. ut ex multarum personis facierum ejus.

Digitized by Google

13. οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε. ἐλπίζω δὲ, ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε,

13. Non enim alia scribimus vobis, quam quae legistis, et cognovistis. Spero autem, quod usque in finem cognoscetis,

14. καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους· ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου † ἰησοῦ.

14. sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15. καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην † πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν † πρότερον (ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε),

15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis;

16. καὶ δι' ὑμῶν † διελθεῖν εἰς μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν ἰουδαίαν.

16. et per vos transire in Macedoniam [a]; et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Judaeam.

a) 1 Cor. 16, 5.

17. τοῦτο οὖν βουλευόμενος, μή τι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ, ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ᾖ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ;

17. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me Est et Non?

18. πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν, ὁ πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ.

18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non [1]).

19. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς, ἰησοῦς χριστὸς, ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς (δι' ἐμοῦ καὶ σιλουανοῦ καὶ τιμοθέου), οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν

19. Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis per nos praedicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum [a]), non fuit [2]) Est et Non, sed Est in illo fuit.

a) Act. 18, 5. 2 Thess. 1, 1.

20. (ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι † θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμὴν) τῷ θεῷ πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est; ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.

21. ὁ δὲ βεβαιῶν † ἡμᾶς σὺν † ὑμῖν εἰς χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς θεὸς,

21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus;

22. ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

22. qui et signavit [a]) nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

a) Eph. 1, 13.

23. ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς κόρινθον.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens [a]) vobis, non veni ultra Corinthum;

24. οὐχ, ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν. τῇ γὰρ πίστει ἑστήκατε.

non quia dominamur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri; nam fide statis.

a) c. 2, 3. 12, 20. 13, 2. 10.

---

v. 14. C. τε κυριε ἡμων ιησυ χριστε. — v. 15. Ed. 1. Er. C. et Mt. ἐλθειν προς ὑμας. — " C. et Mt. add. το. — v. 16. C. ἐλθειν. — v. 20. C. add. τε — v. 21. C. ὑμας et ἡμιν.

1) 1590. add. sed est in illo Est. 2) 1590. add. in illo.

Digitized by Google

Cap. II.

1. Ἔκρινα δὲ ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν † ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν.

2. εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;

3. καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο αὐτό, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην † σχῶ ἀφ' ὧν ἔδει με χαίρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς, ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν ἐστιν.

4. ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε, ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς.

5. εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, † ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς.

6. ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.

7. ὥστε τοὐναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι, καὶ παρακαλέσαι, μήπως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος.

8. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην.

9. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν † ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε.

10. ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ. † καὶ γὰρ ἐγὼ εἴ τι κεχάρισμαι, ᾧ κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς, ἐν προσώπῳ χριστοῦ.

11. ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

12. ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, καὶ θύρας

1. Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

2. Si enim ego contristo vos; et quis est, qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et hoc ipsum scripsi vobis; ut non, cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere; confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.

4. Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas; non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5. Si quis autem contristavit [1])[a]), non me contristavit; sed ex parte, ut non onerem omnes vos. a) 1 Cor. 5.

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio haec, quae fit a pluribus:

7. ita, ut e contrario magis donetis, et consolemini; ne forte abundantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9. Ideo enim et scripsi [2]), ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi[a]), a) 1 Cor. 5, 4.

11. ut non circumveniamur a satana; non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cum venissem autem Troadem[a]) propter Evangelium Christi, et

v. 1. Ed. omn. Er. et St. ἐλθειν ἐν λυπῃ. — v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. St. Gb. et Mt. ἐλθων λυπην ἐχω ἀφ'. C. ἐλθων λυπην ἐπι λυπῃ σχω ἀφ'. — v. 5. C. ἀλλα. — v. 9. Ed. 3. 4. 5. Er. ἡμων. — v. 10. Gb. και γαρ ἐγω ὁ κεχαρισμαι, εἰ τι κεχαρισμαι, δι' ὑμας κ. τ. λ.

1) 1590. add. me. 2) 1590. add. vobis.

Digitized by Google

μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον, τὸν ἀδελφόν μου.

13. ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν.

14. τῷ δὲ θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ.

15. ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις,

16. οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός;

17. οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ † πολλοὶ, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

ostium mihi apertum esset in Domino,

a) Act. 16, 8. 20, 6.

13. non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum a) fratrem meum; sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. a) c. 7, 5. sq.

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco.

15. Quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui pereunt.

16. Aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitae in vitam. Et ad haec quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes a) verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. a) c. 4, 2. 6.

Cap. III.

1. Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; † εἰ μὴ χρήζομεν, ὥς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν;

2. ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων,

3. φανερούμενοι, ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, † ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας † σαρκίναις.

4. πεποίθησιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν θεὸν,

5. οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν, † λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ,

1 Incipimus iterum nosmet ipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis a)? a) c. 10, 8. 12.

2. Epistola nostra a) vos estis, scripta in cordibus nostris, quae scitur et legitur ab omnibus hominibus. a) 1Cor. 9, 2.

3. Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum;

5. non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo a) est;

a) 1 Cor. 15, 10.

v. 17. C. λοιποι. — v. 1. Gb. ἡ μη. — v. 3. Mt. ἀλλα. — C. σαρκικαις. — v. 5. Ed. omn. Er. λογιζεσθαι.

Digitized by Google

6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος. τὸ γὰρ γράμμα † ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.

7. εἰ δὲ ἡ διακονία τῦ θανάτυ ἐν γράμμασιν, ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι † ἀτενίσαι τὺς υἱὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον μωσέως, διὰ τὴν δόξαν τῦ προσώπυ αὐτῦ, τὴν καταργεμένην·

8. πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσαι ἐν δόξῃ;

9. εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον † περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.

10. καὶ γὰρ † οὐ δεδόξασαι τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης.

11. εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.

12. ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παῤῥησίᾳ χρώμεθα,

13. καὶ οὐ, καθάπερ μωσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργεμένυ.

14. (ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει, μὴ ἀνακαλυπτόμενον, † ὅτι ἐν χριῳ καταργεῖται.

15. ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκεται μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται.

16. ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα.

17. ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίυ, ἐκεῖ ἐλευθερία.)

18. ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμ-

6. qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed Spiritu; littera [a] enim occidit, Spiritus [b] autem vivificat. a) Gal.3,10. b) Rom.8,2.

7. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita, ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quae evacuatur [a]; a) Exod. 34, 29. sqq.

8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis [a] [1]) gloria est; multo magis abundat ministerium justitiae in gloria. a) Gal.3,10.

10. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est; multo magis, quod manet, in gloria est.

12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur.

13. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatur,

14. sed obtusi sunt sensus eorum; usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur),

15. sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17. Dominus autem Spiritus [a] est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. a) Joh. 4, 24.

18. Nos vero omnes, revelata fa-

---

v. 6. C. ἀποκτενει. — v. 7. Ed. omn. Er. ἐνατενισαι. — v. 9. C. περισσευσει. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. ὄδε. — v. 14. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. ὅ, τι.

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

μένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίε κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίε πνεύματος.

cie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

Cap. IV.

1. Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν,

1. Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus,

2. ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ, μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας † συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei; sed in manifestatione veritatis commendantes nosmet ipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo [a]. a) c. 1, 12.

3. εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον,

3. Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum;

4. ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι † αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ †.

4. in quibus Deus hujus seculi [a] excaecavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei. a) Eph. 6, 11. 12.

5. οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ χριστὸν ἰησοῦν, κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ ἰησοῦν.

5. Non enim nosmet ipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum [a]. a) 1 Cor. 1, 13.

6. ὅτι ὁ θεὸς, ὁ εἰπὼν, ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ ἰησοῦ χριστοῦ.

6. Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7. ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν (ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν),

7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus [a]; ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis [b]. a) c. 5, 1. b) 1 Cor. 2, 4. 5.

8. ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι·

8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur;

9. διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ † ἀπολλύμενοι·

9. persecutionem patimur, sed non derelinquimur; [1]) dejicimur, sed non perimus [a]. a) c. 1, 5. 8.

v. 2. Ed. 3. Er. συνιστωντες. — v. 4. αὐτοις omitt. Gb. — "τα ἀορατα add. C. — v. 9. Ed. 1. Er. ἀπολλαμενοι.

1) 1590. add. humiliamur, sed non confundimur.

Digitized by Google

10. πάντοτε τὴν νέκρωσιν τῦ † κυρίε, ἰησῦ, ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τῦ ἰησῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ.

10. Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11. ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ ἰησῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τῦ ἰησῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur a) propter Jesum; ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. a) c. 11, 23.

12. ὥστε ὁ † μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.

12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis a). a) c. 1, 6. 7.

13. ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίςεως (κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίςευσα, διὸ ἐλάλησα), καὶ ἡμεῖς πιςεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν,

13. Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: „Credidi, propter quod locutus sum a);" et nos credimus, propter quod et loquimur; a) Ps. 115, 10.

14. εἰδότες, ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν κύριον ἰησῦν καὶ ἡμᾶς διὰ ἰησῦ † ἐγερεῖ, καὶ παραςήσει σὺν ὑμῖν.

14. scientes, quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum.

15. τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα, διὰ τῶν πλειόνων, τὴν εὐχαριςίαν περισσεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

15. Omnia enim propter vos; ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16. διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν· ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ † ἔσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ.

16. Propter quod non deficimus; sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17. τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν,

17. Id enim, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus a) operatur in nobis, a) Rom. 8, 18.

18. μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.

18. non contemplantibus nobis, quae videntur, sed quae non videntur a). Quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt. a) Rom. 8, 24.

Cap. V.

1. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνες καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον, ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

1. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis a). a) Phil. 3, 21.

v. 10. κυριε omitt. Gb. — v. 12. μεν omitt. Gb. — v. 14. C. ἐξεγερει. — v. 16. C. ἐσω.

Digitized by Google

2. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν, τὸ ἐξ οὐρανοῦ, ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες,

3. εἴ γε, καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα.

4. καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν, βαρούμενοι, † ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

5. ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεὸς, ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος.

6. θαρροῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες, ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίε

7. (διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους)·

8. θαρροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον, ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.

9. διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι.

10. τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα † κομίσηται ἕκαστος τὰ † διὰ τοῦ σώματος, πρὸς † ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν.

11. εἰδότες οὖν τὸν φόβον τῦ κυρίε, ἀνθρώπες πείθομεν, θεῷ δὲ πεφανερώμεθα. ἐλπίζω δὲ, καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.

12. οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν † καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καὶ οὐ καρδίᾳ.

13. εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.

14. ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς,

2. Nam et in hoc ingemiscimus a), habitationem nostram, quae de coelo est, superindui cupientes. a) Rom. 8, 23.

3. Si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

4. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati; eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri a); ut absorbeatur, quod mortale est, a vita. a) 1 Cor. 15, 51. sqq.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus a). a) Rom. 8, 11.

6. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in [1]) corpore, peregrinamur a Domino a). a) Phil. 1, 23.

7. (Per fidem enim ambulamus, et non per speciem.)

8. Audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.

9. Et ideo contendimus, sive absentes, sive praesentes, placere illi.

10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.

11. Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis; sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis; ut habeatis ad eos, qui in facie a) gloriantur, et non in corde. a) c. 3, 1.

13. Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos; aestimantes hoc, quoniam si unus pro

---

v. 4. Ed. omn. Er. et St. ἐπειδὴ ἃ θελομεν. — v. 10. C. κομισῃ τε. — ″C. τα ἰδια. — ‴Ed. omn. Er. προς ὁ. — v. 12. C. καυχησεως.

1) 1590. add. hoc.

Digitized by Google

15. κρίναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.

16. ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ † νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.

17. ὥστε, εἴτις ἐν χριστῷ, καινὴ κτίσις. τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ, γέγονε † καινὰ τὰ πάντα.

18. τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ, τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς,

19. ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ † λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς.

20. ὑπὲρ χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. δεόμεθα ὑπὲρ χριστοῦ· καταλλάγητε τῷ θεῷ.

21. τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς † γινώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt a); a) Rom. 6, 2. sqq.

15. et pro omnibus mortuus est Christus; ut, et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem a), et si cognovimus secundum carnem Christum; sed nunc jam non novimus. a) v. 12.

17. Si qua ergo in Christo, nova creatura, vetera transierunt; „ecce! „facta sunt omnia nova."

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo!

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso a). a) Rom. 5, 21.

Cap. VI.

1. Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν, μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν † τοῦ θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς.

2. (λέγει γάρ· καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σε, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος· ἰδοὺ, νῦν ἡμέρα σωτηρίας),

3. μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία,

1. Adjuvantes a) autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. a) 1 Cor. 3, 9.

2. Ait enim: „Tempore accepto ex„audivi te, et in die salutis adjuvi te a)." Ecce! nunc tempus acceptabile; ecce! nunc dies salutis. a) Jes. 49, 8.

3. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum;

---

v. 16. C. και νυν. — v. 17. C. τα παντα καινα. — v. 19. Ed. 1. Er. λογιζομενος. — v. 21. C. γενωμεθα. — v. 1. Ed. 1. Er. omitt. τω θεω.

Digitized by Google

4. ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις,

4. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis,

5. ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις,

5. in plagis a), in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, a) c. 11, 23. sqq.

6. ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν † μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ,

6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,

7. ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει θεοῦ, διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης, τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiae, a dextris et a sinistris;

8. διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι, καὶ ἀληθεῖς·

8. per gloriam, et ignobilitatem, per infamiam, et bonam famam; ut seductores, et veraces; sicut qui ignoti, et cogniti;

9. ὡς ἀγνοούμενοι, καὶ ἐπιγινωσκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ, ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατούμενοι·

9. quasi morientes, et ecce! vivimus; ut castigati, et non mortificati;

10. ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες.

10. quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tamquam nihil habentes, et omnia possidentes a). a) c. 4, 15–17.

11. τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς ὑμᾶς, κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν † πεπλάτυνται.

11. Os nostrum patet ad vos, o Corinthii! cor nostrum dilatatum est.

12. οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν· στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν.

12. Non angustiamini in nobis; angustiamini autem in visceribus vestris.

13. τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν (ὡς τέκνοις λέγω) † πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς.

13. Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico: dilatamini et vos!

14. μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;

14. Nolite jugum ducere cum infidelibus! Quae enim participatio justitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras?

15. τίς δὲ συμφώνησις χριστῷ πρὸς † βελίαρ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

15. Quae autem conventio Christi ad Belial? aut quae pars fideli cum infideli a)? a) 1 Cor. 10, 20.

16. τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ ναὸς θεοῦ

16. Qui 1) autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis tem-

---

v. 6. Ed. 1. Er. μακροθυμιαις. — v. 11. Ed. 3. 4. 5. Er. πεπλατυνται. — v. 13. Ed. 4. 5. Er. πλαθυνθητε. — v. 15. C. βελιαλ.

1) 1590. Quis autem.

Digitized by Google

ἐσε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεός· ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός.

plum [a]) Dei vivi, sicut dicit Deus: „Quoniam inhabitabo in illis, et in„ambulabo inter eos, et ero illorum „Deus, et ipsi erunt mihi populus [b]).

a) 1 Cor. 3, 16. b) Lev. 26, 11. 12.

17. διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσε αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε (λέγει κύριος), καὶ ἀκαθάρτε μὴ ἅπτεσθε. κἀγὼ εἰσδέξομαί ὑμᾶς,

17. „Propter quod exite de medio „eorum, et separamini, dicit Dominus, „et immundum ne tetigeritis [a]).

a) Jes. 52, 11.

18. καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱὸς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος, παντοκράτωρ.

18. „Et ego recipiam vos, et ero „vobis in patrem, et vos eritis mihi in „filios et filias, dicit Dominus omnipo„tens [a])." a) Jer. 31, 9.

Cap. VII.

1. Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, καθαρίσωμεν ἑαυτὸς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ.

1. Has ergo habentes promissiones, charissimi! mundemus nos ab omni inquinamento [1]) carnis, et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

2. χωρήσατε ἡμᾶς· ἀδένα ἠδικήσαμεν, ἀδένα ἐφθείραμεν, ἀδένα ἐπλεονεκτήσαμεν.

2. Capite nos! Neminem laesimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω. προείρηκα γὰρ, ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ συζῆν.

3. Non ad condemnationem vestram dico; praediximus [a]) enim, quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, et ad convivendum. a) c. 6, 11. sq.

4. πολλή μοι παῤῥησία πρὸς ὑμᾶς, πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.

4. Multa mihi fiducia est apud vos; multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione; superabundo gaudio in omni tribulatione [2]) nostra.

5. καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι.

5. Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem [a]) habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus; foris pugnae, intus timores. a) c. 2, 12. sq.

6. ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς † ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ τίτε.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

---

v. 6. C. omitt. ὁ θεος.

1) 1590. 1592. 1593. 1598. Plantin. 1605. carnis, et spiritus perficientes. Romana edit. a privato impressa 1624. et Plantin. 1605. et seqq. carnis et spiritus, perficientes.

2) 1590. vestra.

Digitized by Google

7. ὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει, ᾗ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, † ἀναγγέλλων ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμὸν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε με μᾶλλον χαρῆναι.

7. Non solum autem in adventu ejus; sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram aemulationem pro me, ita, ut magis gauderem.

8. ὅτι, εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην. βλέπω γὰρ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς.

8. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet; etsi poeniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9. νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ θεὸν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν.

9. nunc gaudeo; non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται· † ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.

10. Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur [a]; seculi autem tristitia mortem [b] operatur. a) Matth. 26, 75. b) Matth. 27, 3. sqq.

11. ἰδοὺ γὰρ, αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς πόσην κατειργάσατο † ὑμῖν σπουδὴν· ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ' ἐκδίκησιν. ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς, ἁγνοὺς εἶναι ἐν τῷ πράγματι.

11. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem! sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed aemulationem, sed vindictam! In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio [a]. a) 1 Cor. 5.

12. ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ † εἵνεκεν τοῦ ἀδικήσαντος, οὐδὲ εἵνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος, ἀλλ' εἵνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν † ἡμῶν, τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est; sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis

13. διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα ἐπὶ τῇ παρακλήσει ὑμῶν, περισσοτέρως δὲ μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ τίτου, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν.

13. coram Deo; ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi; quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14. ὅτι, εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ κατῃσχύνθην, ἀλλ',

14. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus; sed

---

v. 7. C. ἀναγγελων. — v. 10. C. omitt. ἡ δε του κοσμου λυπη θανατον κατεργαζεται. — v. 11. C. ἐν ὑμιν. — v. 12. C. ter ἑνεκεν. — " Ed. omn. Er. St. et Mt. ὑμων την ὑπερ ἡμων προς ὑμας.

Digitized by Google

ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν, ἡ ἐπὶ τίτου, ἀλήθεια † ἐγενήθη,

15. καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστιν, ἀναμιμνησκομένου τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν.

16. χαίρω, ὅτι ἐν παντὶ θαῤῥῶ ἐν ὑμῖν.

sicut omnia vobis in veritate locuti sumus; ita et gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est.

15. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum.

16. Gaudeo, quod in omnibus confido in vobis.

CAP. VIII.

1. Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς μακεδονίας,

2. ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν καὶ ἡ κατὰ βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἁπλότητος αὐτῶν,

3. ὅτι κατὰ δύναμιν (μαρτυρῶ) καὶ ὑπὲρ δύναμιν αὐθαίρετοι,

4. μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας, τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, † δέξασθαι ἡμᾶς.

5. καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ,

6. εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς τίτον, ἵνα, καθὼς προενήρξατο, † ἔτω καὶ ἐπιτελέσῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην.

7. ἀλλ' ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε (πίστει καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ), ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.

8. οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑτέρων σπουδῆς, καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων.

1. Notam autem facimus vobis, fratres! gratiam Dei, quae data est in Ecclesiis Macedoniae.

2. Quod in multo experimento tribulationis [a] abundantia gaudii ipsorum fuit; et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum [b].

a) 1 Thess. 1, 6. 2, 14. 2 Thess. 1, 4.
b) 2 Cor. 16, 1. sqq.

3. Quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt,

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut speravimus, sed semet ipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6. ita, ut rogaremus Titum; ut quemadmodum coepit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni solicitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico; sed per aliorum solicitudinem, etiam vestrae charitatis ingenium bonum comprobans.

---

v. 14. Ed. omn. Er. ἐγεννηθη. — v. 4. δεξασθαι ἡμας omitt. Gb. et Mt. — v. 6. Ed. omn. Er. ἔτως.

Digitized by Google

9. (γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε.)

9. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus a) factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

a) Matth. 8, 20.

10. καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι. τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε ἀπὸ πέρυσι.

10. Et consilium in hoc do; hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle coepistis ab anno priore.

11. νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε, ὅπως, καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, † οὕτω καὶ τὸ ἐπιτελέσαι ἐκ τοῦ ἔχειν.

11. Nunc vero et facto perficite; ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo, quod habetis.

12. εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν † ἔχῃ τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.

12. Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet a), accepta est, non secundum id, quod non habet.

a) Marc. 12, 43.

13. οὐ γὰρ, ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ θλῖψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος, ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα,

13. Non enim, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate a). a) Act. 4, 34.

14. ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης.

14. In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat; ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas,

15. καθὼς γέγραπται· ὁ τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον οὐκ ἠλαττόνησε.

sicut scriptum est:

15. „Qui multum, non abundavit: „et qui modicum, non minoravit a)."

a) Exod. 16, 18.

16. χάρις δὲ τῷ θεῷ, τῷ διδόντι τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τίτου,

16. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi,

17. ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς.

17. quoniam exhortationem a) quidem suscepit; sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

a) v. 6.

18. συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν, οὗ † ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν·

18. Misimus etiam cum illo fratrem [1] a), cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. a) v. 22.

19. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ, τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου δόξαν καὶ προθυμίαν † ὑμῶν·

19. Non solum autem, sed et ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae, in hanc gratiam, quae ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram.

---

v. 11. Ed. omn. Er. ἔτως. — v. 12. Ed. 1. Er. ἔχει. — v. 18. C. omitt. ὁ. — v. 19. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. ἡμων.

1) 1590. add. nostrum.

Digitized by Google

20. *στελλόμενοι τοῦτο, μήτις † ἡμᾶς μωμήσηται ἐν τῇ ἁδρότητι ταύτῃ, τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν·*

21. *προνοούμενοι † καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων.*

22. *συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον πεποιθήσει πολλῇ, τῇ εἰς ὑμᾶς.*

23. *εἴτε ὑπὲρ τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός, εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα χριστοῦ.*

24. *τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν καὶ ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε † εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.*

20. Devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quae ministratur a nobis [1]).

21. Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22. Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis saepe solicitum esse; nunc autem multo solicitiorem, confidentia multa in vos,

23. sive pro Tito, qui est socius meus, et in vos [2]) adjutor, sive fratres nostri, apostoli Ecclesiarum [a]), gloria [3]) Christi. a) 1 Cor. 16, 3.

24. Ostensionem ergo, quae est charitatis vestrae, et nostrae gloriae pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

Cap. IX.

1. *Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας, τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν.*

2. *οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι μακεδόσιν, ὅτι ἀχαΐα παρεσκεύασται ἀπὸ πέρυσι, καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισε τοὺς πλείονας.*

3. *ἔπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα, καθὼς ἔλεγον, παρεσκευασμένοι ἦτε,*

4. *μή πως, ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ μακεδόνες, καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκεύους, καταισχυνθῶμεν ἡμεῖς (ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς) ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ † τῆς καυχήσεως.*

5. *ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην, παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς, καὶ προκαταρτίσωσι*

1. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis;

2. scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones [a]). Quoniam et Achaja parata est ab anno praeterito, et vestra aemulatio provocavit plurimos. a) c. 8, 2.

3. Misi [4]) autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis;

4. ne cum venerint Macedones mecum, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos, et praeparent repromissam benedictionem

---

v. 20. St. *ὑμας.* — v. 21. Gb. *προνουμενοι γαρ.* — v. 24. Ed. omn. Er. et St. *και εις.* — v. 4. *της καυχησεως* omitt. Gb.

1) 1590 add. in Domini gloriam. 2) 1590. in vobis. 3) 1590. gloriæ.
4) 1590. misimus.

Digitized by Google

τὴν προκατηγγελμένην εὐλογίαν ὑμῶν, ταύτην ἑτοίμην εἶναι ὅτως, ὡς εὐλογίαν, καὶ μὴ, † ὡς πλεονεξίαν.

6. τοῦτο δέ· ὁ σπείρων φειδομένως † φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

7. ἕκαστος, καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης. ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός.

8. δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς, πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ † πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν,

9. καθὼς γέγραπται· ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

10. ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν † χορηγήσαι, καὶ † πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ † αὐξήσαι τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν,

11. ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἁπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ θεῷ,

12. ὅτι ἡ διακονία τῆς † λειτουργίας ταύτης οὐ μόνον ἐστὶ προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν † εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ,

13. διὰ τῆς δοκιμῆς † τῆς διακονίας ταύτης δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ καὶ ἁπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας,

14. καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν, ἐπιποθούντων ὑμᾶς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν τοῦ θεοῦ ἐφ' ὑμῖν.

15. χάρις δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

6. Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet a). a) Gal. 6, 9.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus.

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis; ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: „Dispersit, „dedit pauperibus; justitia ejus manet „in seculum seculi a)." a) Ps. 111, 9.

10. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiae vestrae;

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quae operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officii non solum supplet ea, quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes;

14. et in [1]) ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias [2]) Deo super inenarrabili dono ejus.

---

v. 5. Ed. omn. Er. et St. ὡσπερ. — v. 6. Ed. 1. Er. omitt. φειδομενως. — v. 8. Ed. omn. Er. omitt. παντοτε. — v. 10. Gb. χορηγησει, — ''πληθυνει, — '''αὐξησει. — v. 12. C. λειτουργειας. — ''Ed. omn. Er. εὐχαριστειν. v. 13. Ed. omn. Er. et St. omitt. της. 1) 1590. omitt. in. 2) 1590. add. ago.

Digitized by Google

Cap. X.

1. Αὐτὸς δὲ ἐγὼ παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος καὶ ἐπιεικείας τῦ χριςῦ, ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαῤῥῶ εἰς ὑμᾶς.

1. Ipse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis a). a) v. 10. 1 Cor. 4, 18. sqq.

2. δέομαι δὲ, τὸ μὴ παρὼν θαῤῥῆσαι τῇ πεποιθήσει, ᾗ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπί τινας τὰς λογιζομένας ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατῦντας.

2. Rogo autem vos, ne praesens audeam, per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus.

3. ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατῦντες, οὐ κατὰ σάρκα ςρατευόμεθα

3. In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus.

4. (τὰ γὰρ ὅπλα τῆς ςρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων),

4. Nam arma militiae nostrae a) non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, a) Eph. 6, 13.

5. λογισμὺς καθαιρῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τῦ θεῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τῦ χριςῦ,

5. et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

6. καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔχοντες, ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοὴν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή.

6. et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7. τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε. εἴ τις πέπαιθεν ἑαυτῷ, χριςῦ εἶναι, τῦτο λογιζέσθω πάλιν ἀφ' ἑαυτῦ, ὅτι, καθὼς αὐτὸς χριςῦ, † ὕτω καὶ † ἡμεῖς † χριςῦ.

7. Quae secundum faciem sunt, videte a)! Si quis confidit sibi Christi b) se esse, hoc cogitet iterum apud se; quia sicut ipse Christi est, ita et nos. a) c. 5, 16. b) 1 Cor. 1, 12.

8. ἐάν τε γὰρ καὶ περισσότερόν τι καυχήσωμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ἧς ἔδωκεν ὁ κύριος ἡμῖν εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν, οὐκ † αἰσχυνθήσομαι,

8. Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, et non in destructionem vestram; non erubescam.

9. ἵνα † μὴ δόξω, ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιςολῶν

9. Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas;

10. (ὅτι αἱ μὲν ἐπιςολαὶ, φησὶ, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραὶ, ἡ δὲ † παρουσία τῦ σώματος ἀσθενὴς, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος)·

10. quoniam quidem epistolae, inquiunt, graves sunt et fortes; praesentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis;

11. τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος,

11. hoc cogitet, qui ejusmodi est,

---

v. 7. Ed. omn. Er. ἐτως. — "Ed. 1. Er. ὑμεις. — "' χριςῦ omitt. Gb. — v. 8. Ed. omn. Er. καταισχυνθησομαι. — v. 9. C. add. δε. — v. 10. C. παῤῥησια.

Digitized by Google

ὅτι, οἷοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.

12. οὐ γὰρ τολμῶμεν, ἐγκρῖναι ἢ συγκρῖναι ἑαυτούς τισι τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων, ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες, καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς, οὐ συνιοῦσιν.

13. ἡμεῖς δὲ οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν † ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν.

14. οὐ γὰρ, ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς, ὑπερεκτείνομεν ἑαυτοὺς (ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ),

15. οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, ἐλπίδα † δὲ ἔχοντες, αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν,

16. εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἕτοιμα καυχήσασθαι.

17. ὁ δὲ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.

18. οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ', ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

quia quales sumus verbo per epistolas, absentes, tales et praesentes in facto.

12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui se ipsos commendant a); sed ipsi in nobis nosmet ipsos metientes, et comparantes nosmet ipsos nobis. a) c. 3, 1.

13. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, super extendimus nos; usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus; spem autem habentes crescentis fidei vestrae, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam;

16. etiam in illa, quae ultra vos sunt, evangelizare a), non in aliena regula, in iis, quae praeparata sunt gloriari. a) Rom. 15, 18. sqq.

17. Qui autem gloriatur, in Domino glorietur a)! a) 1 Cor. 3, 5. sqq.

18. Non enim, qui se ipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.

Cap. XI.

1. Ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ. ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου.

2. ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς † θεοῦ ζήλῳ. ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι, † τῷ χριστῷ·

3. φοβοῦμαι δὲ, μήπως, ὡς ὁ ὄφις εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, † ἕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος, τῆς εἰς τὸν χριστόν.

1. Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me!

2. Aemulor enim vos Dei aemulatione; despondi enim vos uni viro virginem a) castam exhibere Christo. a) Eph. 5, 24. sqq.

3. Timeo autem, ne sicut serpens a) Hevam seduxit astutia sua; ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo. a) Gen. 3, 4.

v. 13. Ed 1. Er. ὁ θεος ἡμιν. — v. 15. Ed. omn. Er. St. omitt. δε. — v. 2. C. ζηλω θεου. — "τω omitt. St. — v. 3. Ed. omn. Er. ἑτως.

Digitized by Google

4. εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει, ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον † λαμβάνετε, ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον, ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς † ἀνείχεσθε.

4. Nam si is, qui venit, alium Christum praedicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium a), quod non recepistis: recte pateremini. a) Gal. 1, 6. sqq.

5. λογίζομαι γὰρ, μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis a). a) c. 12, 11.

6. εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem [1]) manifestati sumus vobis.

7. ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε; ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis a) Evangelium Dei evangelizavi vobis. a) v 9. 1 Cor. 9, 18.

8. ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον, πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός

8. Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. (τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ, ἐλθόντες ἀπὸ μακεδονίας), καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

9. Et cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia a); et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. a) Phil. 4, 15.

10. ἔστιν ἀλήθεια χριστοῦ ἐν ἐμοὶ, ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ † φραγήσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς ἀχαΐας.

10. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non infringetur a) in me in regionibus Achaiae. a) 1 Cor. 9, 15.

11. διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.

11. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit!

12. ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελόντων ἀφορμὴν, ἵνα, ἐν ᾧ καυχῶνται, εὑρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς.

12. Quod autem facio, et faciam; ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut, in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.

13. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους χριστοῦ.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.

14. καὶ οὐ θαυμαστόν. αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός.

14. Et non mirum! ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ † οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διά-

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut mini-

v. 4. Ed. 1. Er. λαμβανεται. — "Ed. omn. Er. ηνειχεσθε. — v. 10. St. σφραγησεται. — v. 15. οἱ omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. manifestus sum.

κονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσαι κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

16. πάλιν λέγω· μή τίς με δόξῃ, ἄφρονα εἶναι. εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα † κἀγὼ μικρόν τι καυχήσωμαι.

17. ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως.

18. ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχήσομαι.

19. ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες.

20. ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον † δέρει.

21. κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν. ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω), τολμῶ κἀγώ.

22. ἑβραῖοί εἰσι· κἀγώ. ἰσραηλῖταί εἰσι· κἀγώ. σπέρμα ἀβραάμ εἰσι· κἀγώ.

23. διάκονοι χριστοῦ εἰσι, (παραφρονῶν λαλῶ) ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις

24. (ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον.

25. τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα),

26. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις,

stri justitiae; quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16. Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier),

17. quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriae.

18. Quoniam multi gloriantur secundum carnem; et ego gloriabor [a].

a) v. 22. Phil. 3, 4. sqq.

19. Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes!

20. Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos caedit.

21. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte! In quo quis audet (in insipientia dico), audeo et ego.

22. Hebraei sunt, et ego [a]; Israelitae sunt, et ego; semen Abrahae sunt, et ego; a) Act. 22, 3. Phil. 3, 5.

23. ministri Christi sunt, [1]) [ut minus sapiens dico] plus ego; in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter [a]. a) c. 4, 11. 1 Cor. 15, 10.

24. A Judaeis quinquies quadragenas, una minus, accepi.

25. Ter virgis caesus sum; semel lapidatus [a] sum; ter naufragium [b] feci, nocte et die in profundo maris fui,

a) Act. 14, 18. b) Act. 27, 41.

26. in itineribus saepe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus;

---

v. 16. Ed. omn. Er. et St. pon. κἀγὼ post τι. — v. 20. C. δαιρει.

1) 1590 add. et ego.

Digitized by Google

27. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ † δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι,

27. in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate [a]).

a) 1 Cor. 4, 11.

28. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστασίς μου, ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

28. Praeter illa, quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.

29. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?

30. εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι.

30. Si gloriari oportet, quae infirmitatis meae [a]) sunt, gloriabor. a) c. 12, 5.

31. ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου † ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula, scit, quod non mentior.

32. ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα, τοῦ βασιλέως, ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων·

32. Damasci [a]) praepositus Gentis Aretae regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; a) Act. 9, 24. sqq.

33. καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

33. et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

Cap. XII.

1. Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου.

1. Si gloriari oportet (non expedit quidem); veniam autem ad visiones et revelationes Domini.

2. οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ, πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν), ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ.

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim [sive in corpore, nescio [1]), sive extra corpus, nescio, Deus scit!], raptum [a]) hujusmodi usque ad tertium coelum. a) Act. 22, 17.

3. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν),

3. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit!),

4. ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἀρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

4. quoniam raptus est in Paradisum; et audivit arcana verba, quae non licet homini [a]) loqui. a) 1 Cor. 2, 9.

5. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχήσομαι. ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.

5. Pro hujusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis [a]). a) c. 11, 30.

6. ἐὰν γὰρ θελήσω καυχήσασθαι,

6. Nam, et si voluero gloriari, non

---

v. 27. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. διψῃ. —

1) 1590. omitt. nescio.

v. 31. C. Ed. 1. Er. omitt. ἡμων.

Digitized by Google

οὐκ ἔσομαι ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ. φείδομαι δὲ, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ.

ero insipiens, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae [a], qui me colaphizet. a) v. 10.

8. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ.

8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.

9. καὶ εἴρηκέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ † γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ χριστοῦ.

9. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea! nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis; ut inhabitet in me virtus Christi.

10. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ χριστοῦ. ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens [a] sum. a) c. 4, 8. sqq.

11. γέγονα ἄφρων, † καυχώμενος. ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὤφειλον, ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι.

11. Factus sum insipiens; vos me coëgistis. Ego enim a vobis debui commendari; nihil enim minus [1]) fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli [a], tametsi nihil sum. a) c. 11, 5.

12. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου † κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι.

12. Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus [a]. a) Rom. 15, 18. 19.

13. τί γάρ ἐστιν, ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

13. Quid est enim, quod minus habuistis prae caeteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi [a] vos? Donate mihi hanc injuriam! a) c. 11, 9.

14. ἰδὲ, τρίτον † τοῦτο ἑτοίμως ἔχω, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ † κατανα ρκήσω ὑμῶν. οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, † ἀλλ' ὑμᾶς. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα, τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.

14. Ecce! tertio hoc paratus sum venire ad vos [a]; et non ero gravis vobis. Non enim quaero, quae vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare; sed parentes filiis. a) c. 1, 15.

15. ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω, καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν

15. Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse [a] pro ani-

v. 9. γαρ omitt. Ed. 1. Er. — v. 11. καυχωμενος omitt. Gb. — v. 12. C. κατειργασαι. — v. 14. τουτο omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — "C. κατεναρκησα. — "'C. αλλα υμας.

1) 1590. minus feci.

Digitized by Google

ὑμῶν, εἰ καὶ, περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἧττον ἀγαπῶμαι.

16. ἔστω δέ. ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον.

17. μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς;

18. παρεκάλεσα Τίτον, καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν. μή τι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι;

19. πάλιν δοκεῖτε, ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; κατενώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν †. τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοὶ, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς.

20. φοβοῦμαι γὰρ, μή πως ἐλθὼν, οὐχ οἵους θέλω, εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μή πως † ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι·

21. μὴ πάλιν ἐλθόντα με † ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ, ᾗ ἔπραξαν.

mabus vestris; licet plus vos diligens, minus diligar. a) Rom. 9, 3.

16. Sed esto! ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi!

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem a). Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

a) c. 8, 18.

19. Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi! propter aedificationem vestram.

20. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos a); et ego inveniar a vobis, qualem non vultis b); ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos.

a) c. 1, 23. b) c. 10, 2.

21. Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

Cap. XIII.

1. † Τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

2. προείρηκα καὶ προλέγω (ὡς παρὼν) τὸ δεύτερον, (καὶ ἀπὼν νῦν) † γράφω τοῖς προημαρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι, ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι.

3. ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ

1. Ecce! tertio hoc venio ad vos; In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum a)! a) Deut. 19, 15.

2. Praedixi [1]), et praedico a), ut praesens [2]) et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

a) c. 12, 20. 21.

3. An experimentum quaeritis ejus,

v. 19. Gb. λαλουμεν ταδε. — v. 20. C. Ed. 1. Er. ἐρις. — v. 21. C. ταπεινωσει. — v. 1. C. add. ἰδου. — v. 2. γραφω omitt. Gb.

1) 1590. add. enim. 2) 1590. praesens vobis.

Digitized by Google

λαλοῦντος χριστοῦ (ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν.

4. καὶ γὰρ, εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ· καὶ γὰρ † ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησόμεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς).

5. ἑαυτοὺς πειράζετε, εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει. ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς, ὅτι ἰησοῦς χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν; εἰ μή τι † ἀδόκιμοί ἐστε.

6. ἐλπίζω δὲ, ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι.

7. εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδὲν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν.

8. οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

9. χαίρομεν γὰρ, ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ἦτε. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν † κατάρτισιν.

10. διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, † ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκέ μοι ὁ κύριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

11. λοιπὸν, ἀδελφοὶ, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε. καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ † εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

12. † ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν † ἁγίῳ φιλήματι. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες.

13. ἡ χάρις τοῦ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. † ἀμήν.

qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens [a] est in vobis?

a) c. 13, 12.

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei [a]. Nam et nos infirmi sumus in illo; sed [1]) vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

a) Phil. 2, 7. sqq.

5. Vosmet ipsos tentate, si estis in fide; ipsi vos probate! An non cognoscitis vosmet ipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem, quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi [a]. a) v. 2.

7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos, quod bonum est, faciatis; nos autem, ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem.

10. Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam [a]) secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem, et non in destructionem. a) v. 2. c. 1, 23.

11. De caetero, fratres! gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete; et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto [a]). Salutant vos omnes sancti.

a) Rom. 16, 16.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 4. Mt. και γαρ και ημεις. — v. 5. C. add. αρα. — v. 9. C. καταρτησιν. — v. 10. Ed. omn. Er. ινα μη παρων μη αποτομως — v. 11. C. add. της. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ασπαζασθε. Ed. 5. ασπαζεσθε. — C. εν φιλ. αγιῳ. — v. 13. αμην omitt. Gb.

1) 1590. vivimus.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI AD GALATAS.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,

1. Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum a) Patrem, qui suscitavit eum a mortuis; a) v. 11. sqq.

2. καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοὶ, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας,

2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiae a). a) Act. 16, 6. 18, 23.

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ,

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre [1]), et Domino nostro Jesu Christo,

4. τοῦ δόντος ἑαυτὸν † περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

4. qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris; ut eriperet a) nos de praesenti seculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri; a) c. 6, 14. Tit. 2, 14.

5. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

5. cui est gloria in secula seculorum, Amen.

6. Θαυμάζω, ὅτι † οὕτω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι † Χριστοῦ, εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον,

6. Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium;

7. ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.

7. quod non est aliud a), nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. a) 2 Cor. 11, 4.

8. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

8. Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit!

9. ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἴ τις † ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema a) sit! a) 1 Cor. 16, 22.

10. ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν θεόν; ἢ ζητῶ, ἀνθρώποις ἀρε-

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? an quaero hominibus placere?

---

v. 4. Ed. omn. Er. et St. ὑπερ. — Er. θεου. — v. 9. C. ὑμιν. — v. 6. Ed. omn. Er. ὅτως. — Ed. 1. 1) 1590. add. nostro.

Digitized by Google

σκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην.

11. γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.

12. οὐδὲ γὰρ ἐγὼ † παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ χριστοῦ.

13. ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν.

14. καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας † ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

15. ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ θεὸς, ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

16. ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι,

17. οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

18. ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα, ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

19. ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.

20. ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ (ὅτι οὐ ψεύδομαι).

21. ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας.

22. ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας, ταῖς ἐν χριστῷ,

23. μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι

Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. Notum enim vobis facio, fratres! Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem a); a) v. 17. 1 Cor. 11, 23. Act. 26, 16.

12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo; quoniam supra modum persequebar a) Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, a) Act. 22, 4.

14. et proficiebam in Judaismo supra multos coaetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam,

16. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus a), continuo non acquievi carni et sanguini; a) Act. 9, 15.

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos; sed abii in Arabiam; et iterum reversus sum Damascum.

18. Deinde post annos tres veni Jerosolymam a) videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim. a) Act. 9, 26. 27.

19. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quae autem scribo vobis, ecce! coram Deo, quia non mentior.

21. Deinde veni in partes Syriae et Ciliciae a). a) Act. 9, 30.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judaeae, quae erant in Christo.

23. Tantum autem auditum habe-

v. 12. C. πορ'. — v. 14. C. add. μου.

Digitized by Google

ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν, ἣν ποτε ἐπόρθει.

24. καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

bant; quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

24. Et in me clarificabant Deum.

Cap. II.

1. Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ τίτον.

1. Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba [a], assumpto et Tito.

a) Act. 15, 2. 4.

2. ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν. καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον.

2. Ascendi autem secundum revelationem; et contuli cum illis Evangelium, quod praedico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse [a]; ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. a) v. 9.

3. ἀλλ' οὐδὲ τίτος, ὁ σὺν ἐμοὶ, Ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι,

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi.

4. διὰ † δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα † ἡμᾶς καταδουλώσωνται,

4. Sed propter subintroductos falsos fratres [a], qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. a) Act. 15, 24.

5. οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.

5. Quibus neque ad horam cessimus [1]) subjectione [a], ut veritas Evangelii permaneat apud vos. a) v. 14.

6. ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων, εἶναί τι, ὁποῖοί † ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει († πρόσωπον ἄνθρωπος θεὸς οὐ λαμβάνει). ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο·

6. Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest; Deus personam hominis non accipit), mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt;

7. ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες, ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς πέτρος † τῆς περιτομῆς

7. sed econtra cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis;

8. (ὁ γὰρ ἐνεργήσας πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη),

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes [a].)

a) c. 1, 16. 1 Cor. 7, 40.

9. καὶ γνόντες τὴν χάριν, τὴν δο-

9. Et cum cognovissent gratiam,

---

v. 4. Ed. 4. 5. Er. omitt. δε. — † Ed. 3. 4. 5. Er. υμας. — v. 6. C. τε pro ποτε. — † C. προσωπον ὁ θεος ανθρωπε ὁ συλλαμβανει. St. Mt. et Gb. προσωπον θεος ανθρωπε ὁ λαμβανει. — v. 7. της omitt. C.

1) 1590. subjectioni.

Digitized by Google

θεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες, στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς † εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν·

10. μόνον † τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

11. ὅτε δὲ ἦλθε πέτρος εἰς ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν.

12. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε, καὶ † ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.

13. καὶ † συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε † καὶ βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.

14. ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς, καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, † τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;

15. ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοὶ,

16. εἰδότες †, ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ χριστοῦ· καὶ ἡμεῖς εἰς χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι † οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ.

17. εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοὶ, ἆρα χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο.

18. εἰ γὰρ, ἃ κατέλυσα, ταῦτα

quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis; ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

10. Tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere a). a) Act. 11, 29. 1 Cor. 16, 1. 2 Cor. 8, 1. sqq.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti a), quia reprehensibilis erat. a) Act. 15, 39.

12. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat a); cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. a) Act. 10, 28. 11, 3.

13. Et simulationi ejus consenserunt caeteri Judaei, ita, ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis, et non Judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?

15. Nos natura Judaei, et non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro a). a) Rom. 3, 28.

17. Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores a), numquid Christus peccati minister est? Absit b)! a) Rom. 3, 9. b) Rom. 6, 1 sqq.

18. Si enim, quae destruxi, iterum

---

v. 9. Mt. et Gb. ἡμεις μεν. — v. 10. C. add. δε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἀφωρισεν. — v. 13. C. συνυποκριθησαν. — "και omitt. C. — v. 14. Gb. πως pro τι. — v. 16. Gb. εἰδοτες δε. — "Gb. ἐξ ἐργων νομου ὁ δικαιωθησεται.

Digitized by Google

4. εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει, ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον † λαμβάνετε, ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον, ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς † ἀνείχεσθε.

4. Nam si is, qui venit, alium Christum praedicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium a), quod non recepistis: recte pateremini. a) Gal. 1, 6. sqq.

5. λογίζομαι γὰρ, μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis a). a) c. 12, 11.

6. εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem 1) manifestati sumus vobis.

7. ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε; ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;

7. Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis a) Evangelium Dei evangelizavi vobis. a) v 9. 1 Cor. 9, 18.

8. ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον, πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός

8. Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. (τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ, ἐλθόντες ἀπὸ μακεδονίας), καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

9. Et cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia a); et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. a) Phil. 4, 15.

10. ἔστιν ἀλήθεια χριστοῦ ἐν ἐμοὶ, ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ † φραγήσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς ἀχαΐας.

10. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non infringetur a) in me in regionibus Achaiae. a) 1 Cor. 9, 15.

11. διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.

11. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit!

12. ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελόντων ἀφορμὴν, ἵνα, ἐν ᾧ καυχῶνται, εὑρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς.

12. Quod autem facio, et faciam; ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut, in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos.

13. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους χριστοῦ.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.

14. καὶ οὐ θαυμαστόν. αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός.

14. Et non mirum! ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ † οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διά-

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut mini-

v. 4. Ed. 1. Er. λαμβανεται. — "Ed. omn. Er. ηνειχεσθε. — v. 10. St. σφραγησεται. — v. 15. οἱ omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. manifestus sum.

κονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσαι κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

16. πάλιν λέγω· μή τίς με δόξῃ, ἄφρονα εἶναι. εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα † κἀγὼ μικρόν τι καυχήσωμαι.

17. ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως.

18. ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχήσομαι.

19. ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες.

20. ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον † δέρει.

21. κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν. ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω), τολμῶ κἀγώ.

22. ἑβραῖοί εἰσι· κἀγώ. ἰσραηλῖταί εἰσι· κἀγώ. σπέρμα ἀβραάμ εἰσι· κἀγώ.

23. διάκονοι χριστοῦ εἰσι, (παραφρονῶν λαλῶ) ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις

24. (ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον.

25. τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα),

26. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις,

stri justitiae; quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16. Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier),

17. quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriae.

18. Quoniam multi gloriantur secundum carnem; et ego gloriabor a).

a) v. 22. Phil. 3, 4. sqq.

19. Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes!

20. Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos caedit.

21. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte! In quo quis audet (in insipientia dico), audeo et ego.

22. Hebraei sunt, et ego a); Israelitae sunt, et ego; semen Abrahae sunt, et ego; a) Act. 22, 3. Phil. 3, 5.

23. ministri Christi sunt, [1]) [ut minus sapiens dico] plus ego; in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter a). a) c. 4, 11. 1 Cor. 15, 10.

24. A Judaeis quinquies quadragenas, una minus, accepi.

25. Ter virgis caesus sum; semel lapidatus a) sum; ter naufragium b) feci, nocte et die in profundo maris fui,

a) Act. 14, 18. b) Act. 27, 41.

26. in itineribus saepe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus;

---

v. 16. Ed. omn. Er. et St. pon. κἀγὼ post τι. — v. 20. C. δαιρει.

1) 1590 add. et ego.

Digitized by Google

27. ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ † δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι,

28. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστασίς μοι, ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

29. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

30. εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι.

31. ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου † ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

32. ἐν δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης ἀρέτα, τοῦ βασιλέως, ἐφρούρει τὴν δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων·

33. καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

27. in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate [a]).

a) 1 Cor. 4, 11.

28. Praeter illa, quae extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?

30. Si gloriari oportet, quae infirmitatis meae [a]) sunt, gloriabor. a) c. 12, 5.

31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula, scit, quod non mentior.

32. Damasci [a]) praepositus Gentis Aretae regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet;

a) Act. 9, 24. sqq.

33. et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

Cap. XII.

1. Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου.

2. οἶδα ἄνθρωπον ἐν χριστῷ, πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν), ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ.

3. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν),

4. ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

5. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχήσομαι. ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.

6. ἐὰν γὰρ θελήσω καυχήσασθαι,

1. Si gloriari oportet (non expedit quidem); veniam autem ad visiones et revelationes Domini.

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim [sive in corpore, nescio [1]), sive extra corpus, nescio, Deus scit!], raptum [a]) hujusmodi usque ad tertium coelum. a) Act. 22, 17.

3. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit!),

4. quoniam raptus est in Paradisum; et audivit arcana verba, quae non licet homini [a]) loqui. a) 1 Cor. 2, 9.

5. Pro hujusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis [a]). a) c. 11, 30.

6. Nam, et si voluero gloriari, non

v. 27. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. διψῃ. — v. 31. C. Ed. 1. Er. omitt. ἡμῶν.

1) 1590. omitt. nescio.

Digitized by Google

οὐκ ἔσομαι ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ. φείδομαι δὲ, μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ.

7. καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

8. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ.

9. καὶ εἴρηκέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ † γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ χριστοῦ.

10. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ χριστοῦ. ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

11. γέγονα ἄφρων, † καυχώμενος. ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὤφειλον, ὑφ' ὑμῶν συνίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι.

12. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου † κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι.

13. τί γάρ ἐστιν, ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

14. ἰδὺ, τρίτον † τοῦτο ἑτοίμως ἔχω, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ † κατανάρκησω ὑμῶν. οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, † ἀλλ' ὑμᾶς. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα, τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.

15. ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω, καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν

ero insipiens, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae [a], qui me colaphizet. a) v. 10.

8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me.

9. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea! nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis; ut inhabitet in me virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens [a] sum. a) c. 4, 8. sqq.

11. Factus sum insipiens; vos me coëgistis. Ego enim a vobis debui commendari; nihil enim minus [1]) fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli [a], tametsi nihil sum. a) c. 11, 5.

12. Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus [a]. a) Rom. 15, 18. 19.

13. Quid est enim, quod minus habuistis prae caeteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi [a] vos? Donate mihi hanc injuriam! a) c. 11, 9.

14. Ecce! tertio hoc paratus sum venire ad vos [a]; et non ero gravis vobis. Non enim quaero, quae vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare; sed parentes filiis. a) c. 1, 15.

15. Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse [a] pro ani-

v. 9. γαρ omitt. Ed. 1. Er. — v. 11. καυχωμενος omitt. Gb. — v. 12. C. κατειργασαι. — v. 14. τουτο omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — "C. κατεναρκησα. — "'C. αλλα ὑμας.

1) 1590. minus feci.

Digitized by Google

ὑμῶν, εἰ καὶ, περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἧττον ἀγαπῶμαι.

16. ἔστω δέ. ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς· ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον.

17. μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς;

18. παρεκάλεσα τίτον, καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν. μή τι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι;

19. πάλιν δοκεῖτε, ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἐν χριστῷ λαλοῦμεν †. τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοὶ, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς.

20. φοβοῦμαι γὰρ, μή πως ἐλθὼν, οὐχ οἵους θέλω, εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μή πως † ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι·

21. μὴ πάλιν ἐλθόντα με † ταπεινώσῃ ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ, ᾗ ἔπραξαν.

mabus vestris; licet plus vos diligens, minus diligar. a) Rom. 9, 3.

16. Sed esto! ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi!

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem a). Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

a) c. 8, 18.

19. Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi! propter aedificationem vestram.

20. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos a); et ego inveniar a vobis, qualem non vultis b); ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos.

a) c. 1, 23. b) c. 10, 2.

21. Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

Cap. XIII.

1. † Τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.

2. προείρηκα καὶ προλέγω (ὡς παρὼν) τὸ δεύτερον, (καὶ ἀπὼν νῦν) † γράφω τοῖς προημαρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι, ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι.

3. ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ

1. Ecce! tertio hoc venio ad vos; In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum a)! a) Deut. 19, 15.

2. Praedixi [1]), et praedico a), ut praesens [2]) et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam.

a) c. 12, 20. 21.

3. An experimentum quaeritis ejus,

v. 19. Gb. λαλουμεν ταδε. — v. 20. C. Ed. 1. Er. ἐρις. — v. 21. C. ταπεινωσει. — v. 1. C. add. ἰδου. — v. 2. γραφω omitt. Gb.

1) 1590. add. enim. 2) 1590. praesens vobis.

Digitized by Google

λαλοῦντος χριστοῦ (ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν.

4. καὶ γὰρ, εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ· καὶ γὰρ † ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησόμεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς).

5. ἑαυτοὺς πειράζετε, εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει. ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς, ὅτι Ἰησοῦς χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν; εἰ μή τι † ἀδόκιμοί ἐστε.

6. ἐλπίζω δὲ, ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι.

7. εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν, μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδὲν, οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν.

8. οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

9. χαίρομεν γὰρ, ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ἦτε. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν † κατάρτισιν.

10. διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, † ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔδωκέ μοι ὁ κύριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

11. λοιπὸν, ἀδελφοὶ, χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰρηνεύετε. καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ † εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

12. † ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν † ἁγίῳ φιλήματι. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες.

13. ἡ χάρις τοῦ κυρίου, Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. † ἀμήν.

qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens [a] est in vobis?

a) c. 12, 12.

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate; sed vivit ex virtute Dei [a]. Nam et nos infirmi sumus in illo; sed [1]) vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

a) Phil. 2, 7. sqq.

5. Vosmet ipsos tentate, si estis in fide; ipsi vos probate! An non cognoscitis vosmet ipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem, quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi [a]. a) v. 2.

7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos, quod bonum est, faciatis; nos autem, ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem.

10. Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam [a] secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem, et non in destructionem. a) v. 2. c. 1, 23.

11. De caetero, fratres! gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete; et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto [a]. Salutant vos omnes sancti.

a) Rom. 16, 16.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 4. Mt. και γαρ και ημεις. — v. 5. C. add. αρα. — v. 9. C. καταρτησιν. — v. 10. Ed. omn. Er. ινα μη παρων μη αποτομως — v. 11. C. add. της. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ασπαζασθε. Ed. 5. ασπαζεσθε. — C. εν φιλ. αγιῳ. — v. 13. αμην omitt. Gb.

1) 1590. vivimus.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI AD GALATAS.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,

2. καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοὶ, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας,

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

4. τοῦ δόντος ἑαυτὸν † περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

5. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

6. θαυμάζω, ὅτι † οὕτω ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι † χριστοῦ, εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον,

7. ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ.

8. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

9. ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἴ τις † ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

10. ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν θεόν; ἢ ζητῶ, ἀνθρώποις ἀρε-

1. Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum a) Patrem, qui suscitavit eum a mortuis; a) v. 11. sqq.

2. et qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiae a). a) Act. 16, 6. 18, 23.

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre [1]), et Domino nostro Jesu Christo,

4. qui dedit semet ipsum pro peccatis nostris; ut eriperet a) nos de praesenti seculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri; a) c. 6, 14. Tit. 2, 14.

5. cui est gloria in secula seculorum, Amen.

6. Miror, quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium;

7. quod non est aliud a), nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi. a) 2 Cor. 11, 4.

8. Sed licet nos, aut Angelus de coelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit!

9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema a) sit! a) 1 Cor. 16, 22.

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? an quaero hominibus placere?

v. 4. Ed. omn. Er. et St. ὑπερ. — Er. θευ. — v. 9. C. ὑμιν. — v. 6. Ed. omn. Er. ὅτως. — Ed. 1. 1) 1590. add. nostro.

Digitized by Google

εἶναι; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην.

11. γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον, τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.

12. οὐδὲ γὰρ ἐγὼ † παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

13. ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν.

14. καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας † ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

15. ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς, ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

16. ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι,

17. οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

18. ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα, ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

19. ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.

20. ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (ὅτι οὐ ψεύδομαι).

21. ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας.

22. ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας, ταῖς ἐν Χριστῷ,

23. μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν· ὅτι

Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. Notum enim vobis facio, fratres! Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem [a]; a) v. 17. 1 Cor. 11, 23. Act. 26, 16.

12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo; quoniam supra modum persequebar [a] Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, a) Act. 22, 4.

14. et proficiebam in Judaismo supra multos coaetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam,

16. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus [a], continuo non acquievi carni et sanguini; a) Act. 9, 15.

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos; sed abii in Arabiam; et iterum reversus sum Damascum.

18. Deinde post annos tres veni Jerosolymam [a] videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim. a) Act. 9, 26. 27.

19. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quae autem scribo vobis, ecce! coram Deo, quia non mentior.

21. Deinde veni in partes Syriae et Ciliciae [a]. a) Act. 9, 30.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judaeae, quae erant in Christo.

23. Tantum autem auditum habe-

v. 12. C. παρ'. — v. 14. C. add. μου.

Digitized by Google

ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν, ἣν ποτε ἐπόρθει.

24. καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

bant; quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat.

24. Et in me clarificabant Deum.

Cap. II.

1. Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ τίτον.

1. Deinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba a), assumpto et Tito.

a) Act. 15, 2. 4.

2. ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν. καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον.

2. Ascendi autem secundum revelationem; et contuli cum illis Evangelium, quod praedico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse a); ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. a) v. 9.

3. ἀλλ' οὐδὲ τίτος, ὁ σὺν ἐμοὶ, Ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι,

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi.

4. διὰ † δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα † ἡμᾶς καταδουλώσωνται,

4. Sed propter subintroductos falsos fratres a), qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. a) Act. 15, 24.

5. οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς,

5. Quibus neque ad horam cessimus [1]) subjectione a), ut veritas Evangelii permaneat apud vos. a) v. 14.

6. ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων, εἶναί τι, ὁποῖοί † ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει († πρόσωπον ἄνθρωπος θεὸς οὐ λαμβάνει). ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο·

6. Ab iis autem, qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest; Deus personam hominis non accipit), mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt;

7. ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες, ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς πέτρος † τῆς περιτομῆς

7. sed econtra cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis;

8. (ὁ γὰρ ἐνεργήσας πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη),

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes a).)

a) c. 1, 16. 1 Cor. 7, 40.

9. καὶ γνόντες τὴν χάριν, τὴν δο-

9. Et cum cognovissent gratiam,

---

v. 4. Ed. 4. 5. Er. omitt. δε. — " Ed. 3. 4. 5. Er. υμας. — v. 6. C. τε pro ποτε. — " C. προσωπον ὁ θεος ανθρωπε ου συλλαμβανει. St. Mt. et Gb. προσωπον θεος ανθρωπε ου λαμβανει. — v. 7. της omitt. C.

1) 1590. subjectioni.

Digitized by Google

θεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες, στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς † εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν·

10. μόνον † τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

11. Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν.

12. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε, καὶ † ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς.

13. καὶ † συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε † καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.

14. Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων· εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς, καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, † τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;

15. ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί,

16. εἰδότες †, ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι † οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ.

17. εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἆρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο.

18. εἰ γὰρ, ἃ κατέλυσα, ταῦτα

quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis; ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.

10. Tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere a). a) Act. 11, 29. 1 Cor. 16, 1. 2 Cor. 8, 1. sqq.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti a), quia reprehensibilis erat. a) Act. 15, 39.

12. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat a); cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. a) Act. 10, 28. 11, 3.

13. Et simulationi ejus consenserunt caeteri Judaei, ita, ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidissem, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Judaeus sis, gentiliter vivis, et non Judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?

15. Nos natura Judaei, et non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi; et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis; propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro a). a) Rom. 3, 28.

17. Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores a), numquid Christus peccati minister est? Absit b)! a) Rom. 3, 9. b) Rom. 6, 1 sqq.

18. Si enim, quae destruxi, iterum

---

v. 9. Mt. et Gb. ἡμεις μεν. — v. 10. C. add. δε. — v. 12. Ed. omn. Er. ἀφωρισεν. — v. 13. C. συνυποκριθησαν. — " και omitt. C. — v. 14. Gb. πως pro τι. — v. 16. Gb. εἰδοτες δε. — " Gb. ἐξ ἐργων νομου ὁ δικαιωθησεται.

Digitized by Google

αὖλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν † συνίστημι.

19. ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ ζήσω, χριστῷ συνεσταύρωμαι.

20. ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ χριστός. ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ, τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.

21. οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

haec aedifico; praevaricatorem me constituo.

19. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam a); Christo confixus sum cruci b). a) Rom. 6, 6. 7, 4. 6. b) c. 5, 24.

20. Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne; in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Cap. III.

1. Ὦ ἀνόητοι γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηνε † τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς ἰησοῦς χριστὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος;

1. O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos a) Jesus Christus I) praescriptus est, in vobis crucifixus? a) c. 5, 7.

2. τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;

2. Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis a), an ex auditu fidei? a) Act. 2, 38.

3. οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;

3. Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne 2) consummemini?

4. τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴγε † καὶ εἰκῇ;

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis; ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6. καθὼς ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

6. Sicut scriptum est: „Abraham „credidit Deo, et reputatum est illi ad „justitiam a)." a) Gen. 15, 6. Rom. 4, 3.

7. γινώσκετε ἄρα, ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ ἀβραάμ.

7. Cognoscite ergo, quia, qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahae.

8. προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ, ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ θεὸς, προευηγγελίσατο τῷ ἀβραάμ· ὅτι † ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.

8. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, praenunciavit Abrahae: „Quia benedicentur in „te omnes Gentes a)." a) Gen. 12, 3.

---

v. 18. Gb. συνιστανω. — v. 1. τῃ omitt. C. St. et Mt. ἐβασκανε τῃ ἀληθειᾳ. Gb. ἐβασκανε, omiss. τῃ ἀληθειᾳ μη πειθεσθαι. — v. 4. και omitt. C. — v. 8. Ed. omn. Er. εὐλογηθησονται.

1) 1590. proscriptus. 2) 1590. consummamini?

Digitized by Google

9. ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10. ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσί. γέγραπται γάρ· † ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.

10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: „Maledictus omnis, qui non „permanserit in omnibus quae scripta „sunt in Libro legis, ut faciat ea [a]."

a) Deut. 27, 26.

11. ὅτι δὲ ἐν † νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ, δῆλον, ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.

11. Quoniam autem in lege nemo justificatur [a] apud Deum, manifestum est: „quia Justus ex fide vivit [b]."

a) c. 2, 16. b) Hab. 2, 4.

12. ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ † ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

12. Lex autem non est ex fide, sed, „qui fecerit ea [1]), vivet in illis [a]."

a) Lev. 18, 5.

13. χριστὸς † ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, † γενόμενος ὑπὲρ † ἡμῶν κατάρα (γέγραπται γάρ· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου),

13. Christus nos redemit [a] de maledicto legis, factus pro nobis maledictum [b]; quia scriptum est: „Male„dictus omnis, qui pendet in ligno [c]."

a) Rom. 10, 4. b) 2 Cor. 5, 21. c) Deut. 21, 23.

14. ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.

14. Ut in Gentibus benedictio Abrahae fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem [a].

a) Eph. 1, 13.

15. († ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον λέγω.) ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται.

15. Fratres! (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

16. τῷ δὲ Ἀβραὰμ † ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. οὐ λέγει· † καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός· καὶ τῷ σπέρματί † σου· ὅς ἐστι χριστός.

16. Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus [a]. Non dicit: „Et „seminibus," quasi in multis; sed quasi in uno: „Et semini tuo," qui est Christus.

a) Gen. 22, 18.

17. τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς χριστόν, ὁ μετὰ † ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν.

17. Hoc autem dico: testamentum confirmatum a Deo, quae post quadringentos et triginta annos [a] facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

a) Act. 7, 6.

18. εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκ ἔτι ἐξ ἐπαγγελίας. τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ θεός.

18. Nam si ex lege haereditas, jam non ex promissione. Abrahae autem per repromissionem [a] donavit Deus.

a) Rom. 4, 14.

---

v. 10. Gb. ὅτι ἐπικαταρατος. — v. 11. C. add. τῳ. — v. 12. ἀνθρωπος omitt. Gb. — v. 13. Ed. 3. 4. 5. Er. ὑμας. — " C. γενομενος. — "' Ed. omn. Er. ἡμιν. — v. 15. ἀδελφοι omitt. C. — v. 16. St. Mt. et Gb. ἐῤῥηθησαν. — " και omitt. C. — "' σα omitt. C. — v. 17. Gb. ponit ἐτη post τριακ. 1) 1590. add. homo.

Digitized by Google

19. τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν † προσετέθη (ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα, ᾧ ἐπήγγελται), διαταγεὶς δι' ἀγγέλων, ἐν χειρὶ μεσίτου.

19. Quid igitur lex? Propter [1]) transgressiones [a]), posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos [b]) in manu mediatoris.

a) 1 Tim 1,8–10. b) Act. 7,38.53. Hebr. 2,2.

20. ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ θεὸς εἷς ἐστιν.

20. Mediator autem unius non est; Deus autem unus est.

21. ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος, ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως † ἂν ἐκ νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit! Si enim data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset justitia [a]). a) Rom. 8, 2. sqq.

22. ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ γραφὴ † τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσι.

22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23. πρὸ τοῦ † δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι.

23. Prius autem, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quae revelanda erat.

24. ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν.

24. Itaque lex paedagogus [a]) noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur [b]). a) v. 19. b) Rom. 7, 6.

25. ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo [a]). a) Rom. 6, 14.

26. πάντες † γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

26. Omnes enim filii Dei [a]) estis per fidem, quae est in Christo Jesu. a) Rom. 8, 15. sqq.

27. ὅσοι γὰρ † εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

27. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis [a]). a) Rom. 6, 3. 4.

28. οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην. οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδ' ἐλεύθερος. οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

28. Non est Judaeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum [a]) estis in Christo Jesu. a) 1 Cor. 12, 12. 13.

29. εἰ δὲ † ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα ἐστέ, † καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

29. Si autem vos Christi; ergo semen Abrahae [a]) estis, secundum promissionem haeredes. a) Rom. 9, 8.

Cap. IV.

1. Λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν.

1. Dico autem: Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium;

v. 19. Gb. ἐτεθη. — v. 21. ἀν omitt. C. — v. 22. τα omitt. C. — v. 23. δε omitt. C. — v. 26. γαρ omitt. C. Ed. 1. Er. παντες γαρ οι θεου. — v. 27. εις χριστον omitt. Ed. omn. Er. — v. 29. C. ει δε τω χριστω. — και omitt. C.

1) 1590. transgressionem.

Digitized by Google

2. ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός.

2. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre.

3. † οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι.

3. Ita et nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes a). a) c. 3, 23. sq. Col. 2, 17.

4. ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, † γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον,

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege a); a) Matth. 3, 15.

5. ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus a). a) Joh. 3, 16. 8, 35. Rom. 8, 15–17.

6. † ὅτι δέ ἐστε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας † ὑμῶν, κράζον· ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

6. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii [1]) sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7. ὥστε οὐκ † ἔτι εἶ δοῦλος, † ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ χριστοῦ.

7. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius; et haeres per Deum.

8. ἀλλὰ τότε μὲν, οὐκ εἰδότες θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς † μὴ φύσει οὖσι θεοῖς.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis.

9. νῦν δὲ, γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;

9. Nunc autem cum cognoveritis Deum; immo cogniti sitis a Deo; quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa a), quibus denuo servire vultis? a) Col. 2, 20.

10. ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς.

10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos a). a) Col. 2, 16.

11. φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

11. Timeo vos [2]), ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12. γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς. ἀδελφοὶ, δέομαι ὑμῶν. οὐδέν με ἠδικήσατε.

12. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos; fratres! obsecro vos, nihil me laesistis.

13. οἴδατε δὲ, ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον.

13. Scitis autem, quia per infirmitatem a) carnis evangelizavi vobis jampridem, et tentationem vestram in carne mea. a) 1 Cor. 2, 3. Act. 14, 5–7.

14. καὶ τὸν πειρασμόν με, τὸν ἐν τῇ σαρκί με, οὐκ ἐξουθενήσατε, οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς χριστὸν ἰησοῦν.

14. Non sprevistis, neque respuistis; sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

---

v. 3. Ed. 1. Er. et C. ἐτως. — v. 4. C. γεννωμενον. — v. 6. C. ὁτς. — "Gb. ἡμων. — v. 7. Ed. 1. Er. εἰ ἐτι. — "C. ἀλλα. — v. 8. Gb. φυσει μη. 1) 1590. add. Dei. 2) 1590. omitt. vos.

Digitized by Google

15. τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis; quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.

16. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα, ἀληθεύων ὑμῖν;

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum a) dicens vobis? a) 2 Tim. 4, 3.

17. ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς. ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς † ζηλοῦτε.

17. Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemini.

18. καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς,

18. Bonum autem aemulamini in bono semper; et non tantum cum praesens sum apud vos.

19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν.

19. Filioli mei! quos iterum parturio a), donec formetur b) Christus in vobis. a) 1 Cor. 4, 15. b) c. 2, 20.

20. ἤθελον δὲ παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου, ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

20. Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam; quoniam confundor in vobis.

21. λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι· τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε;

21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22. γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας.

22. Scriptum est enim: „Quoniam „Abraham duos filios habuit; unum „de ancilla, et unum de libera a)." a) Gen. 16, 1. sqq. c. 21, 1. sqq.

23. † ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας διὰ τῆς ἐπαγγελίας.

23. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem.

24. ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα. αὗται γάρ εἰσιν † δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ.

24. Quae sunt per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans, quae est Agar.

25. τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συζυγεῖ δὲ τῇ νῦν Ἰερουσαλὴμ, δουλεύει † δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς.)

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quae nunc est Jerusalem, et servit cum filiis suis.

26. ἡ δὲ ἄνω Ἰερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ † πάντων † ἡμῶν.

26. Illa autem, quae sursum est Jerusalem, libera est, quae est mater nostra.

27. γέγραπται γάρ· εὐφράνθητι, στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.

27. Scriptum est enim: „Laetare „sterilis, quae non paris; erumpe, et „clama, quae non parturis; quia multi „filii desertae, magis, quam ejus, quae „habet virum a)." a) Jes. 54, 1.

---

v. 17. C. ζηλουσθε. — v. 23. C. και ὁ. — v. 24. C. et St. αἱ δυο. — v. 25. Gb. γαρ pro δε. — v. 26. παντων omitt. Gb. — Ed. 1. Er. ὑμων.

Digitized by Google

28. ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν.

28. Nos autem, fratres! secundum Isaac promissionis filii sumus a).

a) Rom. 9, 7.

29. ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, † οὕτως καὶ νῦν.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur a) eum, qui secundum spiritum; ita et nunc.

a) Gen. 21, 9.

30. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; † ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ † κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.

30. Sed quid dicit Scriptura? „Ejice ancillam, et filium ejus; non [1]) enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae a)." a) Gen. 21, 10–12.

31. ἄρα, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.

31. Itaque, fratres! non sumus ancillae filii, sed liberae; qua libertate Christus nos liberavit.

Cap. V.

1. Τῇ ἐλευθερίᾳ † ᾗ, † χριστὸς † ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε.

1. State, et nolite iterum jugo servitutis a) contineri.

a) Act. 15, 10.

2. ἴδε, ἐγὼ παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.

2. Ecce! ego Paulus dico vobis; quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit a).

a) c. 2, 21.

3. μαρτύρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν, ὅλον τὸν νόμον † ποιῆσαι.

3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis faciendae a).

a) Rom. 2, 25.

4. κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε. τῆς χάριτος † ἐξεπέσατε.

4. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis.

5. ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.

5. Nos enim spiritu ex fide spem justitiae exspectamus.

6. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.

6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium; sed fides, quae per charitatem a) operatur.

a) c. 6, 15. 1 Cor. 7, 19. Jac. 2, 14–17.

7. ἐτρέχετε καλῶς. τίς ὑμᾶς † ἐνέκοψε, τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;

7. Currebatis bene; quis vos impedivit veritati a) non obedire [2])? a) c. 5, 1.

8. ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς.

8. Persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos a).

a) c. 1, 6.

9. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.

9. Modicum fermentum totam massam corrumpit.

---

v. 29. St. Mt. et Gb. ἔτω. — v. 30. C. ἐκβαλλε. — " C. Ed. 1. Er. κληρονομησει. — v. 1. ἐν omitt. Gb. — " C. add. ὁ. — "" Gb. ponit ἡμας ante χριστος. — v. 3. C. ποιησας. — v. 4. Ed. omn. Er. ἐξεπεσετε. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ἀνεκοψε.

1) 1590. omitt. enim. 2) 1590. add. nemini consenseritis.

Digitized by Google

10. ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε. ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ.

11. ἐγὼ δὲ, ἀδελφοὶ, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ.

12. ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.

13. ὑμεῖς γὰρ † ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί. μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.

14. ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς † ἑαυτόν.

15. εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε, † μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

16. λέγω δέ· πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.

17. ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ † ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ, ἃ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε.

18. εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ † ὑπὸ νόμον.

19. φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι † μοιχεία, † πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια,

20. † εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, † ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις,

21. φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, † ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ

10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis; qui autem conturbat vos, portabit judicium a), quicumque est ille. a) c. 1, 7–9.

11. Ego autem, fratres! si circumcisionem adhuc praedico, quid adhuc persecutionem a) patior? Ergo evacuatum est scandalum b) crucis.
a) 2 Cor. 11, 24. b) 1 Cor. 1, 23.

12. Utinam et abscindantur, qui vos conturbant!

13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum ne libertatem in occasionem detis carnis a), sed per charitatem Spiritus servite invicem.
a) Rom. 6, 13. 1 Petr. 2, 16.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: „Diliges proximum tuum „sicut te ipsum a)." a) Matth. 22, 39. 40. Rom. 13, 8. 9.

15. Quod si invicem mordetis, et comeditis; videte, ne ab invicem consumamini!

16. Dico autem 1): Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis.

17. Caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem adversus carnem; haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecumque vultis, illa faciatis a). a) Rom. 7, 14. 15. 23.

18. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege a). a) Rom. 6, 14. sqq.

19. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae,

21. invidiae, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia; quae praedico vobis, sicut praedixi, quon-

v. 13. Ed. 1. 3. 4. 5. Er. ἐπ' ἐλευθεριαν. — v. 14. Gb. σεαυτον. — v. 15. C. μητω ὑπ'. — v. 17. C. ἀντικεινται ἀλληλ. Gb. ἀλληλ. ἀντικειται. — v. 18. C. ἀπο νομω. — v. 19. μοιχειαι omitt. Gb. — C. πορνια. — v. 20. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρια. — Ed. omn. Er. ἐριες. — v. 21. C. ἀπερ λεγω.

1) 1590. add. in Christo:

τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

22. ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, † χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια.

23. κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος.

24. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

25. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ † στοιχῶμεν.

26. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους † προσκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες.

iam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur a). a) 1 Cor. 6, 9. 10. Eph. 5, 5.

22. Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23. mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex a). a) 1 Tim. 1, 9.

24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt a) cum vitiis et concupiscentiis. a) Rom. 6, 6.

25. Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAP. VI.

1. Ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ † προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς, οἱ πνευματικοὶ, καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πραότητος, σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς.

2. ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον † τοῦ χριστοῦ.

3. εἰ γὰρ δοκεῖ τις, εἶναί † τι, μηδὲν ὤν, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ.

4. τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν † μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον.

5. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει.

6. κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς.

7. μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει.

8. ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα

1. Fratres! et si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi a). a) c. 5, 14.

3. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit a), ipse se seducit. a) 1 Cor. 13, 2.

4. Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero.

5. Unusquisque enim onus suum portabit a). a) Rom. 14, 10. 12.

6. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis a). Rom. 15, 27. 1 Cor. 9, 11.

7. Nolite errare; Deus non irridetur.

8. Quae enim seminaverit homo, haec et metet; quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptio-

v. 22. Ed. 1. Er. χαραι. — v. 25. C. στοιχεμεν. — v. 26. Ed. omn. Er. προκαλεμενοι — v. 1. C. προσληφθη. — v. 2. C. omitt. τα. — v. 3. Ed. 1. Er. omitt. τι. — v. 4. C. omitt. μονον.

Digitized by Google

† ἑαυτῷ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθορὰν, ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

9. τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐγκακῶμεν. καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι.

10. ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς † τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

11. ἴδετε, πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί.

12. ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον, ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ διώκωνται.

13. οὐδὲ γὰρ οἱ † περιτεμνόμενοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν, ἀλλὰ θέλουσιν, ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται.

14. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.

15. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι † ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις.

16. καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ.

17. τοῦ λοιποῦ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω. ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.

18. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. ἀμήν.

nem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam a). Rom.8,6.

9. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes.

10. Ergo dum tempus a) habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. a) Joh. 9, 4.

11. Videte, qualibus litteris scripsi vobis mea manu a). Rom.16,22. 1Cor.16,21.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim, qui circumciduntur, legem custodiunt a); sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. a) Rom. 2, 25.

14. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo a). a) c. 2, 19. 20.

15. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed nova creatura a). a) c. 5, 6. 2 Cor. 5, 17.

16. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israël Dei.

17. De caetero nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore a) meo porto. a) 2 Cor. 4, 10. 11, 23–25.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

---

v. 8. Ed. omn. Er. αὐτε. — v. 10. Ed. 4. 5. Er. omitt. τους. — v. 13. C. περιτετμημενοι. — v. 15. Gb. ἐστιν.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI AD EPHESIOS.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, τοῖς ἁγίοις, τοῖς οὖσιν ἐν ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.

2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις † ἐν χριστῷ,

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo.

4. καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ,

4. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem [a]; ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate.

a) c. 3, 11.

5. προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

5. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae,

6. εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ,

6. in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo;

7. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ,

7. in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae ejus,

8. ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει,

8. quae superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia;

9. γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, † ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ,

9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10. εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ

10. in dispensatione plenitudinis temporum [a], instaurare omnia in Chri-

v. 3. ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 9. ἣν omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

πάντα ἐν τῷ χριστῷ, τὰ † ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ,

11. ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

12. εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον † τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ χριστῷ,

13. ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς (ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν), ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας, τῷ ἁγίῳ,

14. ὅς ἐστιν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

15. διὰ τοῦτο κἀγὼ, ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ κυρίῳ, ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

16. οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου,

17. ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δῴη ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ,

18. πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς † καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς, τίς ἐστιν ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις,

19. καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,

20. ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ † νεκρῶν (καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,

sto [b], quae in coelis, et quae in terra sunt, in ipso. a) c. 2, 14. Gal. 4, 4. b) Col. 1, 18–20.

11. In quo etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae;

12. ut simus in laudem gloriae ejus nos, qui ante speravimus [a] in Christo; a) Luc. 2, 38.

13. in quo et vos [a], cum audissetis verbum veritatis (Evangelium salutis vestrae), in quo et credentes signati [b] estis Spiritu promissionis sancto, a) c. 2, 17. b) 2 Cor. 1, 22.

14. qui est pignus [a] haereditatis nostrae, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius. a) 2 Cor. 5, 5.

15. Propterea et ego audiens fidem vestram, quae est in [1]) Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis;

17. ut Deus Domini nostri Jesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis, in agnitione ejus;

18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quae sit spes vocationis ejus, et quae divitiae gloriae haereditatis ejus in sanctis,

19. et quae sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis ejus,

20. quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus,

v. 10. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. τα τε. — v. 12. της omitt. C. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. της διανοιας. — v. 20. C. Ed. 1. Er. add. των.

1) 1590. in Christo Jesu.

Digitized by Google

21. ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

22. καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ,

23. ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ † τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου).

21. supra omnem principatum a), et potestatem, et virtutem, et dominationem [1]), et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. a) Matth. 28, 18. Phil. 2, 9–11.

22. Et omnia subjecit sub pedibus ejus a); et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, a) 1 Cor. 15, 24. sqq.

23. quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

Cap. II.

1. Καὶ ὑμᾶς, ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις

2. (ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας,

3. ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί)·

4. ὁ δὲ θεὸς, πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς,

5. καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ χριστῷ (χάριτί ἐστε σεσωσμένοι),

6. καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

7. ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι, τοῖς ἐπερχομένοις, τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' † ἡμᾶς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

8. τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως (καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· θεοῦ τὸ δῶρον),

1. Et vos [2]), cum essetis mortui a) delictis et peccatis vestris, a) Col. 2, 13.

2. in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi hujus, secundum principem a) potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae; a) c. 6, 11. 12.

3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrae facientes voluntatem carnis et cogitationum; et eramus natura a) filii irae, sicut et caeteri. a) 1 Cor. 2, 14.

4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5. et cum essemus mortui peccatis, convivificavit a) nos in Christo (cujus gratia estis salvati), a) Rom. 8, 2.

6. et conresuscitavit, et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu a);

a) Rom. 6, 6. sqq. Hebr. 12, 22. sqq. Phil. 3, 20.

7. ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Jesu.

8. Gratia enim estis salvati per fidem a); et hoc non ex vobis, Dei enim donum est; a) Rom. 5, 24. 28.

---

v. 23. Ed. omn. Er. et St. omitt. τα. — v. 7. St. ὑμᾶς.

1) 1595. virtutem, dominationem. C. R. 1595. virtutem, et dominationem.

2) 1590. add. convivificavit.

Digitized by Google

9. οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται.

10. αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν χριστῷ ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ θεὸς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

11. διὸ μνημονεύετε, ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκὶ (οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτε),

12. ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ.

13. νυνὶ δὲ ἐν χριστῷ ἰησοῦ ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ χριστοῦ.

14. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας,

15. τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην,

16. καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ.

17. καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν, τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς,

18. ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα.

19. ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ,

20. ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θε-

9. non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati [a] in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus. a) 2 Cor. 5, 17. 21.

11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos [1]) Gentes in carne, qui dicimini [2]) praeputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta;

12. quia [3]) eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israël [a]), et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo [b]), in hoc mundo.

a) Rom. 9, 4. 25. 26. b) 1 Thess. 4, 5.

13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, inimicitias in carne sua;

15. legem mandatorum decretis evacuans; ut duos condat in semet ipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. et reconciliet [a]) ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semet ipso.

a) 1 Tim. 2, 5. 6. Col. 1, 20. sqq.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope.

18. Quoniam per ipsum habemus accessum [a]) ambo in uno Spiritu ad Patrem. a) Rom. 5, 2.

19. Ergo jam non estis hospites et advenae; sed estis cives sanctorum et domestici [a]) Dei; a) c. 3, 6.

20. superaedificati super fundamen-

1) 1590. add. eratis. 2) 1590. qui dicebamini. 3) 1590. qui eratis.

Digitized by Google

μελίφ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ,

21. ἐν ᾧ πᾶσα † οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ,

22. ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

tum Apostolorum a) et Prophetarum, ipso summo angulari lapide b) Christo Jesu; a) Matth. 16, 18. b) 1 Cor. 3, 11. 1 Petr. 2, 4–6.

21. in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino a), a) 1 Cor. 3, 16. 17.

22. in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu 1).

Cap. III.

1. Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος, ὁ δέσμιος τοῦ χριστοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ ὑμῶν † τῶν ἐθνῶν.

2. (εἴγε † ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς,

3. ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν † ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ,

4. πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χριστοῦ,

5. † ὃ † ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι †,

6. εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου,

7. οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, † τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν † ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

8. ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ † πάντων ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ χριστοῦ,

9. καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ † οἰ-

1. Hujus rei gratia, ego Paulus vinctus a) Christi Jesu, pro vobis Gentibus, a) Act. 21, 33. 28, 16.

2. si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis;

3. quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra a) scripsi in brevi; a) c. 1, 9. 10.

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi;

5. quod aliis generationibus non est agnitum a) filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus et Prophetis, in Spiritu, a) 1 Cor. 2, 7. sqq.

6. gentes esse cohaeredes a), et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium; a) c. 2, 11–22.

7. cujus factus sum minister, secundum donum gratiae Dei a), quae data est mihi secundum operationem virtutis ejus. a) 1 Cor. 15, 10.

8. Mihi 2) omnium sanctorum minimo a) data est gratia haec, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, a) 1 Cor. 15, 9.

9. et illuminare omnes, quae sit dis-

---

v. 21. St. et Gb. ἡ οἰκοδομη. — v. 1. των ἐθνων omitt. C. — v. 2. C. add. και. — v. 3. Gb. ἐγνωρισθη. — v. 5. Ed. 2. Er. omitt. ὁ. — "Ed. 3. 4. 5. Er. ἐν ἑτεραις. — "'C. add. ἁγιῳ. — v. 7. Gb. της δοθεισης. — "Ed. 1. Er. ἐνεργιαν. — v. 8. St. των ἁγιων. C. omitt. ἁγιων. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. κοινωνια. 1) 1590. add. sancto. 2) 1590. add. enim.

Digitized by Google

οἰκονομία τῆ μυστηρίε, τῆ ἀποκεκρυμμένε ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι † διὰ ἰησῦ χριστῦ,

10. ἵνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ † ταῖς ἐξεσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ,

11. κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν,

12. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παῤῥησίαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει † διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ),

13. διὸ αἰτῦμαι, μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί με ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν.

14. τούτε χάριν κάμπτω τὰ γόνατά με πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίε ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

15. (ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται)·

16. ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον,

17. κατοικῆσαι τὸν χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐῤῥιζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι,

18. ἵνα ἐξισχύσητε, καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ βάθος, καὶ ὕψος,

19. γνῶναί τε τὴν ὑπερβάλλεσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τῦ χριστῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τῦ θεῦ.

20. τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐνεργυμένην ἐν ἡμῖν,

21. αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν χριστῷ ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

pensatio sacramenti abscondita a seculis in Deo, qui omnia creavit;

10. ut innotescat principatibus et potestatibus in coelestibus [a] per Ecclesiam multiformis sapientia Dei,

a) 1 Petr. 1, 12.

11. secundum praefinitionem seculorum [a], quam fecit in Christo Jesu Domino nostro; a) c. 1, 4. 5. 11.

12. in quo habemus fiduciam, et accessum [a] in confidentia per fidem ejus.

a) c. 2, 18.

13. Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quae est gloria vestra [a]. a) Phil. 1, 12. 14.

14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15. ex quo omnis paternitas in coelis et in terra nominatur,

16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute [1]) corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem [a] [2]). a) Act. 20, 32.

17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris [a]; in charitate radicati et fundati, a) Joh. 14, 23.

18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum;

19. scire etiam supereminentem scientiae charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter [a], quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis;

a) Rom. 11, 33. sqq.

21. ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

---

v. 9. " *δια ιησυ χριστυ* omitt. Gb. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. omitt. *ταις*. — v. 12. Ed. omn. Er. add. *τη*.

1) 1590. virtutem. 2) 1590. in interiori homine.

Digitized by Google

CAP. IV.

1. *Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ, ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε,*

2. *μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ,*

3. *σπεύδοντες, τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.*

4. *ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως † ὑμῶν.*

5. *εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα,*

6. *εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν † ἡμῖν.*

7. *ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ χριστοῦ.*

8. *διὸ λέγει· ἀναβὰς εἰς ὕψος, ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις.*

9. *τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστιν, εἰ μὴ, ὅτι κατέβη † πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;*

10. *ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.*

11. *καὶ αὐτὸς ἔδωκε, τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστὰς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους,*

12. *πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ,*

13. *μέχρι † καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ,*

1. Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis,

2. cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate,

3. soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.

4. Unum corpus, et unus Spiritus [a], sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. a) 1 Cor. 12, 12–27.

5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

6. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis.

7. Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi [a]. a) 1 Cor. 12, 11.

8. Propter quod dicit: „Ascendens „in altum captivam duxit captivitatem; „dedit dona hominibus [a]." a) Ps. 67, 19.

9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae? [1])

10. Qui descendit, ipse est, et qui ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia [a]. a) c. 1, 19. sqq.

11. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas [a], alios vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores, a) Act. 11, 27. 1 Cor. 12, 28.

12. ad consummationem [a] sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem corporis [b] Christi; a) 1 Cor. 14, 3–5. b) c. 2, 20–22.

13. donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum [a], in mensuram aetatis plenitudinis Christi [b]. a) 1 Cor. 14, 20. b) Phil. 2, 5.

---

v. 4. C. ἡμων. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. ὑμιν. — v. 9. πρωτον omitt. Gb. — v. 13. C. καταντησομεν. 1) 1590. 1593. 1598. C. R. 1592. terræ? 1590. terræ.

Digitized by Google

14. ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης,

14. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλή, ὁ χριστός,

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus,

16. ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος † ποιεῖται, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.

16. ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem junctura subministrationis [a], secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate.

a) 1 Cor. 12, 12. 15–27.

17. τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν,

17. Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et Gentes ambulant in vanitate sensus sui,

18. ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν, τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν,

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam, quae est in illis, propter coecitatem cordis ipsorum,

19. οἵτινες ἀπηλγηκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

19. qui desperantes semet ipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis, in avaritiam.

20. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν χριστόν,

20. Vos autem non ita didicistis Christum,

21. εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν τῷ ἰησοῦ,

21. si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu [1]),

22. ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης,

22. deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem [a]), qui corrumpitur secundum desideria erroris; a) Rom. 12, 2. Col. 3, 9.

23. ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν,

23. renovamini [a]) autem spiritu mentis vestrae, a) Joh. 3, 5. 5. 6.

24. καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

24. et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis.

25. διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη.

25. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo; quoniam sumus invicem membra.

v. 16. C. ποιηται.

1) 1590. in Jesu. Deponite vos.

Digitized by Google

26. † ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.

26. Irascimini, et nolite peccare a); sol non occidat super iracundiam vestram.

a) Ps. 4, 5.

27. † μήτε δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.

27. Nolite locum dare diabolo a)!

a) Rom. 14, 16. 1 Petr. 2, 12.

28. ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς † χερσὶν, † ἵνα ἔχῃ, μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι.

28. Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti a).

a) Luc. 19, 8. 9.

29. πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴτις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούσι.

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat a); sed si quis bonus ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

a) Matth. 12, 36.

30. καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν † ἀπολυτρώσεως.

30. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati a) estis in diem [1]) redemptionis.

a) c. 1, 13. 14.

31. πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ.

31. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia a).

a) Col. 3, 8.

32. γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ † ὁ θεὸς ἐν χριστῷ ἐχαρίσατο † ὑμῖν.

32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

CAP. V.

1. Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ,

1. Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi,

2. καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν, τῷ θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας.

2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos a), et tradidit semet ipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis.

a) Joh. 13, 34. 15, 13.

3. πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν (καθὼς πρέπει ἁγίοις),

3. Fornicatio autem, et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos;

4. καὶ αἰσχρότης καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.

4. aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5. τοῦτο γάρ † ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ

5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus,

---

v. 26. Ed. 1. 2. Er. ὀργισεσθε. — v. 27. C. Ed. 1. Er. μηδε. — v. 28. C. add. ἰδιαις. — "C. ἐν' ἐχῃ. — v. 30. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ἀπολιτρωσεως. — v. 32. C. ὁ χριστος ἐχαρισατο ἡμιν. Ed. 1. Er. ὁ θεος ἐχαρισατο ὑμιν ἐν χριστῳ. — "Mt. ἡμιν. — v. 5. Gb. ἐστε.

1) 1590. in die.

Digitized by Google

πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ.

6. μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.

7. μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν.

8. ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ. ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε

9. (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ † πνεύματος ἐν πάσῃ † ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ),

10. δοκιμάζοντες, τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ.

11. καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις, τοῖς ἀκάρποις, τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε.

12. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν.

13. τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς, † φανεροῦται· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι.

14. διὸ λέγει· † ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός.

15. βλέπετε οὖν, πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοὶ,

16. ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι.

17. διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες, τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου.

18. καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν † ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι,

19. λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ,

aut avarus, quod est idolorum servitus [a], non habet haereditatem in regno Christi et Dei. a) Col. 3, 5.

6. Nemo vos seducat inanibus verbis; propter haec enim venit ira Dei in filios diffidentiae [a]. a) Rom. 1, 18.

7. Nolite ergo effici participes eorum.

8. Eratis enim aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino [a]; ut filii lucis ambulate! a) 1 Petr. 2, 9.

9. Fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate;

10. probantes, quid sit beneplacitum Deo;

11. et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quae enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere.

13. Omnia autem, quae arguuntur, a lumine manifestantur; omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: „Surge, „qui dormis, et exurge a mortuis, et „illuminabit te Christus [a]." a) Jes. 60, 1.

15. Videte itaque, fratres! quomodo caute ambuletis; non quasi insipientes,

16. sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri imprudentes; sed intelligentes, quae sit voluntas Dei.

18. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu sancto,

19. loquentes vobismet ipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino [a]. a) Col. 3, 16.

v. 9. Gb. φοτος. — " Ed. omn. Er. ἀγαθοσυνῃ. — v. 13. Ed. omn. Er. φανερονται. — v. 14. Gb. ἐγειρα. — v. 18. Ed. 1. Er. ἀσωτεια.

Digitized by Google

20. εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τῷ θεῷ καὶ πατρὶ,

20. Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo et Patri.

21. ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ † χριστοῦ.

21. Subjecti invicem in timore Christi a)! a) Joh. 13, 14. sqq.

22. αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ,

22. Mulieres viris suis subditae sint a), sicut Domino! a) Gen. 3, 16. 1 Cor. 14, 34. Col. 3, 18. 1 Petr. 3, 1.

23. ὅτι † ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς ϗ ὁ χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, † ϗ αὐτὸς ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος.

23. Quoniam vir caput est mulieris; sicut Christus caput est Ecclesiae; ipse, salvator corporis ejus.

24. ἀλλ' ὥσπερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ χριστῷ, † οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί.

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo; ita et mulieres viris suis in omnibus.

25. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς,

25. Viri! diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea,

26. ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι,

26. ut illam sanctificaret, mundans 1) lavacro aquae a) in verbo vitae, a) Tit. 3, 5. Marc. 16, 16.

27. ἵνα παραστήσῃ † αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον, τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ', ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος.

27. ut exhiberet ipse sibi 2) gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata a). a) Col. 1, 22. Tit. 2, 14.

28. οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

28. Ita et viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit.

29. οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, † ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ † κύριος τὴν ἐκκλησίαν·

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.

30. ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ.

30. Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus.

31. ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

31. „Propter hoc relinquet homo „patrem et matrem suam, et adhaere„bit uxori suae; et erunt duo in carne „una a)." a) Gen. 2, 24.

---

v. 21. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἐν φοβῳ θεου. — v. 23. St. ὁ ἀνηρ. — "και omitt. Gb. — v. 24. Ed. omn. Er. ὥτως. — v. 27. Gb. αὐτος. — v. 29. C. ἀλλα. — " Gb. χριστος.

1) 1590. add. eam. 2) C. R. 1592. 1593. 1598. sibi gloriosam. 1590. 1592. sibi in gloriosam.

Digitized by Google

32. τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

32. Sacramentum hoc magnum est! ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

33. πλὴν καὶ ὑμεῖς, οἱ καθ' ἕνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

33. Verumtamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat; uxor autem timeat virum suum.

CAP. VI.

1. Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον.

1. Filii! obedite Parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est.

2. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα (ἥτις ἐστὶν † ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ),

2. „Honora patrem tuum et matrem „tuam a)," quod est mandatum primum in promissione;

3. ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.

3. „ut bene sit tibi, et sis longaevus „super terram."

a) Exod. 20, 12.

4. † καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου.

4. Et vos, patres! nolite a) ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate b) illos in disciplina, et correptione Domini.

a) Col. 3, 21. Prov. 19, 19. b) Deut 6, 7.

5. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι † τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ χριστῷ,

5. Servi! obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo;

6. μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐκ ψυχῆς,

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. μετ' εὐνοίας δουλεύοντες † ὡς τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus;

8. εἰδότες, ὅτι, ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ † τοῦ κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος.

8. scientes, quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

9. καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτοὺς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλὴν, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμῶν † αὐτῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωπολημψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ.

9. Et vos, Domini! eadem facite illis, remittentes minas; scientes, quia et illorum et vester Dominus est in coelis; et personarum acceptio non est apud eum.

10. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

10. De caetero, fratres! confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.

---

v. 2. C. πρωτη ἐντολη. — v. 4. Ed. omn. Er. omitt. και. — v. 5. C. omitt. της. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. omitt. ὡς. — v. 8. τε omitt. Gb. — v. 9. C. add. και.

Digitized by Google

11. ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

12. ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους † τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

13. διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ, τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι.

14. στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφῦν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης,

15. καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης,

16. ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, τὰ πεπυρωμένα, σβέσαι.

17. καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ,

18. διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι· καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων

19. καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι † δοθῇ λόγος, ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παῤῥησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου,

20. ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἁλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

21. ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ,

11. Induite vos armaturam a) Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. a) Rom. 13, 12.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in coelestibus a). a) c. 2, 2.

13. Propterea accipite armaturam a) Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. a) 2 Cor. 10, 4.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justitiae,

15. et calceati pedes in praeparatione 1) Evangelii pacis.

16. In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere a); a) 1 Joh. 5, 4.

17. et galeam salutis assumite, et gladium spiritus (quod est verbum Dei a)). a) Ebr. 4, 12.

18. Per omnem orationem et obsecrationem orantes a) omni tempore in spiritu; et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis, a) Matth. 26, 41. Luc. 18, 1. sq.

19. et pro me a), ut detur b) mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii, a) Rom. 15, 30. Col. 4, 3. 2 Thess. 3, 1. Act. 12, 5. b) Act. 4, 29. 31.

20. pro quo legatione fungor in catena 2) a), ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui. a) Act. 28, 20.

21. Ut autem et vos sciatis, quae circa me sunt, quid agam; omnia vobis nota faciet Tychicus a), charissimus frater et fidelis minister in Domino. a) Act. 20, 4. Col. 4, 7.

---

v. 12. τοῦ αἰῶνος omitt. Gb. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. δοθείη.

1) 1590. in præparationem. 2) 1590. add. ista.

Digitized by Google

22. ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

22. Quem misi ad vos in hoc ipsum; ut cognoscatis, quae circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

23. εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

23. Pax fratribus, et charitas cum fide, a Deo Patre [1]), et Domino Jesu Christo.

24. ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν κύριον ἡμῶν, ἰησοῦν χριστὸν, ἐν ἀφθαρσίᾳ. † ἀμήν.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

v. 24. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. add. nostro.

EPISTOLA PAULI AD PHILIPPENSES.

Cap. I.

1. Παῦλος καὶ τιμόθεος, δοῦλοι ἰησοῦ χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ, τοῖς οὖσιν ἐν φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις,

1. Paulus et Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis [a]), cum episcopis et diaconibus. a) Act. 16, 12. sq.

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν

3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4. (πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος)

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5. ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν,

5. super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque nunc.

6. πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει ἄχρις ἡμέρας † ἰησοῦ χριστοῦ,

6. Confidens hoc ipsum, quia, qui coepit in vobis opus bonum, perficiet [a]) usque in diem [b]) Christi Jesu.

a) Act. 20, 32. 1 Petr. 1, 5. b) 2 Tim. 4, 7. 8.

7. καθώς ἐστι δίκαιον ἐμοὶ, τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς † δεσμοῖς μου καὶ † τῇ ἀπολογίᾳ καὶ

7. Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis; eo quod habeam vos in corde, et in vinculis meis [a]), et in defensione et confirmatione Evan-

v. 6. C. χριστου ιησου. — v. 7. Ed. 4. Er. δεσμοις. — "C. Ed. 1. Er. et Mt. add. ἐν.

Digitized by Google

βεβαιώσει τῇ εὐαγγελίᾳ, συγκοινωνούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας.

8. μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ θεὸς, ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις † ἰησοῦ χριστοῦ.

9. καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει,

10. εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν χριστοῦ,

11. πεπληρωμένοι † καρπῶν δικαιοσύνης, τῶν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον θεοῦ.

12. γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν,

13. ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι,

14. καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν, ἀφόβως τὸν † λόγον λαλεῖν.

15. τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν χριστὸν κηρύσσουσιν.

16. οἱ † μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν χριστὸν καταγγέλλουσιν οὐχ ἁγνῶς, οἰόμενοι, θλῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου·

17. οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες, ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι.

18. τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, χριστὸς καταγγέλλεται. καὶ ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι.

gelii, socios gaudii mei omnes vos esse. a) Act. 28, 16. 30.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9. Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in [1]) scientia, et in omni sensu;

10. ut probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensa in diem Christi,

11. repleti fructu justitiae per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

12. Scire autem vos volo, fratres! quia quae circa me sunt [a]), magis ad profectum venerunt Evangelii; a) Act. 28, 16. 30.

13. ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni praetorio, et in caeteris omnibus;

14. et [2]) plures e fratribus in Domino confidentes [3]) vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem et propter invidiam et contentionem [a]); quidam autem et propter bonam voluntatem Christum praedicant; a) Act. 28, 29. Rom. 16, 17.

16. quidam ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere [a]), existimantes pressuram se suscitare vinculis meis [b]). a) Gal. 6, 12. b) Act. 21, 27. sqq. 22, 22.

18. Quid enim? dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuncietur; et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.

---

v. 8. Gb. χριστοῦ ἰησοῦ. — v. 11. Gb. καρπὸν δικαιοσυνης του. — v. 14. C. του τὸ θεῖον λογον λαλειν. — v. 16. Gb. δὲ pro μὲν, qui etiam vv. 16. 17. transponit. 1) 1590. add. omni. 2) 1590. ut plures. 3) 1590. add. in.

Digitized by Google

19. οἶδα γὰρ, ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ χριστοῦ,

19. Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem [a], et subministrationem Spiritus Jesu Christi. a) 2 Cor. 1, 10. 11.

20. κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ, ὡς πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου.

20. Secundum exspectationem et spem meam, quia in nullo confundar; sed in omni fiducia, sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam [a], sive per mortem [b]. a) 2 Cor. 4, 10. 11. b) Act. 7, 55. 58. 59.

21. ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

21. Mihi enim vivere Christus est [a], et mori lucrum [b]. a) Gal. 2, 20. b) cf. v. 23.

22. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ, τί αἱρήσομαι, οὐ γνωρίζω.

22. Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam, ignoro.

23. συνέχομαι † δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι, πολλῷ † μᾶλλον κρεῖσσον.

23. Coarctor autem e duobus; desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius;

24. τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

24. permanere autem in carne necessarium propter vos.

25. καὶ τοῦτο πεποιθὼς, οἶδα, ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως,

25. Et hoc confidens scio, quia manebo et permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, et gaudium fidei;

26. ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

26. ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

27. μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα, εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν, ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου,

27. Tantum digne Evangelio Christi conversamini; ut sive cum venero et videro vos, sive absens, audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii,

28. καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἥτις † αὐτοῖς μέν ἐστιν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ.

28. et in nullo terreamini ab adversariis; quae illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo;

29. ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,

29. quia vobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini;

30. τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες; οἷον † εἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

30. idem certamen habentes, quale et vidistis in me [a], et nunc audistis de me. a) Act. 16, 19. sqq.

---

v. 23. Ed. omn. Er. γαρ. — " Gb. πολλω γαρ. — v. 28. Gb. ητις εστιν αυτοις ενδειξις. — v. 30. Ed. 1. Er. C. et Mt. εἰδετε.

Digitized by Google

Cap. II.

1. Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν χριστῷ, εἴ † τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τις σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί,

2. πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες,

3. μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

4. μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος † σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ † τὰ ἑτέρων ἕκαστος.

5. τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

6. ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ,

7. ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος,

8. καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ,

9. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα,

10. ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων,

11. καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι κύριος ἰησοῦς χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.

12. ὥστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε †, μὴ † ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ † νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.

1. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis;

2. implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes a),

a) Matth. 20, 26. 27.

4. non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea, quae aliorum.

5. Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu a), a) Joh. 13, 34.

6. qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo;

7. sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo a). Matth. 20, 28. Joh. 13, 14–17. Rom. 8, 3.

8. Humiliavit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen,

10. ut in nomine Jesu omne genu flectatur a) coelestium, terrestrium, et infernorum; a) Rom. 14, 11.

11. et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

12. Itaque, charissimi mei! (sicut semper obedistis) non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram salutem operamini.

---

v. 1. St. et Mt. εἴ τις. — v. 4. Gb. σκοπεῖντες. — "C. το ἑτερων ἑκτος. St. τα των ἑτερων ἑκαστος. Gb. τα ἑτερων ἑκαστου. — v. 12. C. add. μου. — "ὡς omitt. C. — "'C. add. και.

Digitized by Google

13. ὁ θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

13. Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate a). a) 2 Cor. 3, 5.

14. πάντα ποιεῖτε χωρὶς † γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν,

14. Omnia autem facite sine murmurationibus et haesitationibus;

15. ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ,

15. ut sitis sine querela, et simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis a) sicut luminaria in mundo, a) Matth. 5, 16.

16. λόγον ζωῆς ἐπέχοντες εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν χριστοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα.

16. verbum vitae continentes ad gloriam meam a) in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. a) 1 Thess. 2, 19.

17. ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν.

17. Sed et si immolor supra sacrificium, et obsequium fidei vestrae, gaudeo, et congratulor omnibus vobis a). a) cf. c. 1, 14.

18. † τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε, καὶ συγχαίρετέ μοι.

18. Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.

19. ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ, ἰησοῦ, τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν.

19. Spero autem in Domino Jesu, Timotheum a) me cito mittere ad vos; ut et ego bono animo sim, cognitis quae circa vos sunt. a) Act. 16, 1.

20. οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει.

20. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.

21. οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ † τὰ τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ.

21. Omnes enim quae sua sunt quaerunt, non quae sunt Jesu Christi.

22. τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι, ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον.

22. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio a). a) Act. 16, 3. 12.

23. τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμὲ, ἐξαυτῆς.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro, quae circa me sunt.

24. πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

24. Confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.

25. ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην, ἐπαφρόδιτον, τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς,

25. Necessarium autem existimavi Epaphroditum a) fratrem et cooperatorem, et commilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meae, mittere ad vos; a) cf. c. 4, 18.

26. ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας

26. quoniam quidem omnes vos de-

---

v. 14. C. ὀργης. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. Mt. et St. το δ' αυτο. — v. 21. C. et Mt. τα χριστου ιησου. Gb. τα ιησου χριστου.

Digitized by Google

ὑμᾶς, καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε, ὅτι ἠσθένησε.

27. καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ. ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ † λύπῃ σχῶ.

28. σπουδαιοτέρως οὖν ἔπεμψα αὐτὸν, ἵνα, ἰδόντες αὐτὸν πάλιν, χαρῆτε, κἀγὼ ἀλυπότερος ὦ.

29. προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε.

30. ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, † παραβελευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα † ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.

siderabat, et moestus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum.

27. Nam et infirmatus est usque ad mortem; sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verum etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et ejusmodi cum honore habetote;

30. quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium a).

a) 1 Cor. 16, 17.

Cap. III.

1. Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ † ἀσφαλές.

2. βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.

3. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομὴ, οἱ πνεύματι † θεῷ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν χριστῷ ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες,

4. καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκὶ, ἐγὼ μᾶλλον,

5. περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γένους ἰσραὴλ, φυλῆς βενιαμὶν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος,

6. κατὰ ζῆλος διώκων τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην, τὴν ἐν νόμῳ, γενόμενος ἄμεμπτος.

1. De caetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2. Videte canes a), videte malos operarios, videte concisionem b).

a) Jes. 56, 10. 11. b) Gal. 5, 12. Rom. 16, 17.

3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes a).

a) Rom. 2, 28. sq. Gal. 6, 15. 16. Deut. 30, 6.

4. Quamquam 1) ego habeam confidentiam et 2) in carne; si quis alius videtur confidere in carne, ego magis a).

a) 2 Cor. 11, 18.

5. Circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus a),

a) Act. 22, 3. sqq.

6. secundum aemulationem persequens a) Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela.

a) Act. 8, 3. 26, 9–11.

---

v. 27. Gb. λυπην. — v. 30. Gb. παραβολευσ. — Ed. omn. Er. πληρωσῃ — v. 1. Ed. omn. Er. et Mt. το ασφαλες. — v. 3. C. et Mt. θεω.

1) 1590. add. et. 2) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

7. ἀλλ' ἅτινα † ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν χριστὸν ζημίαν.

7. Sed quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8. ἀλλὰ † μὲν οὖν καὶ ἡγοῦμαι, πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι, σκύβαλα εἶναι, ἵνα χριστὸν κερδήσω,

8. Verumtamen existimo omnia detrimentum a) esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci et arbitror, ut stercora, ut Christum lucrifaciam, a) Matth. 16, 26. 27.

9. καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει,

9. et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide a) est Christi Jesu; quae ex Deo est justitia in fide, a) Rom. 5, 21—24.

10. τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ,

10. ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem a) passionum illius: configuratus morti ejus; a) Rom. 8, 17. 2 Cor. 4, 10.

11. εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν.

11. si quo modo occurram ad resurrectionem a), quae est ex mortuis. a) 2 Tim. 2, 11.

12. οὐχ, ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετελείωμαι· διώκω δὲ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ † τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ.

12. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu a). Act. 26, 13. sqq.

13. ἀδελφοὶ, ἐγὼ ἐμαυτὸν † οὐ λογίζομαι κατειληφέναι.

13. Fratres! ego me non arbitror comprehendisse; unum autem, quae quidem retro sunt a) obliviscens, ad ea vero, quae sunt priora, extendens me ipsum, a) cf. v. 4—6.

14. ἓν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

14. ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu.

15. ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus; et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit.

16. πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν † κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.

16. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula.

17. συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοὶ, καὶ σκοπεῖτε τοὺς † οὕτω περιπατοῦντας, καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς.

17. Imitatores mei estote, fratres! et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

---

v. 7. Ed. omn. Er. μοι ἦν. — v. 8. C. et St. μενοῦνγε. — v. 12. C. τοῦ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ. Gb. χριστοῦ. — v. 13. Ed. omn. Er. et Mt. ἐπω. — v. 16. κανονι, το αυτο φρονειν omitt. Gb. — v. 17. Ed. omn. Er. ὅτως.

Digitized by Google

18. πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν (νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω) τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ χριστοῦ,

18. Multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi a),

a) 2 Petr. 2, 1. 1 Cor. 1, 23.

19. ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν † ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες.

19. quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20. ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον, ἰησοῦν χριστόν,

20. Nostra autem conversatio in coelis est a), unde etiam salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, a) 2 Cor. 4, 18. Ebr. 13, 14. 12, 22—24.

21. ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, † εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

21. qui reformabit a) corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem 1), qua etiam possit subjicere sibi omnia b). a) 1 Cor. 15, 43. sqq. b) Joh. 5, 21.

Cap. IV.

1. Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου † οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.

1. Itaque, fratres mei charissimi, et desideratissimi! gaudium meum, et corona a) mea! sic state in Domino, charissimi! a) cf. c. 2, 16. 1 Thess. 2, 19.

2. εὐοδίαν παρακαλῶ, καὶ συντύχην παρακαλῶ, τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ.

2. Evodiam rogo, et Syntychen 2) deprecor idipsum sapere in Domino.

3. ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε· συλλαμβάνε αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.

3. Etiam rogo et te, germane compar a)! adjuva illas, quae mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et caeteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitae b). a) Act. 16, 19. b) Apoc. 3, 5.

4. χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε. † πάλιν ἐρῶ, χαίρετε.

4. Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete!

5. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς.

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus 3) prope est.

6. μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν θεόν.

6. Nihil soliciti sitis; sed in omni oratione, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestrae innotescant apud Deum a). Luc. 18, 1. sqq. Eph. 6, 18.

7. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

7. Et pax Dei, quae exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Jesu.

---

v. 19. ὁ omitt. C. — v. 21. εἰς το γενεσθαι αὐτο omitt. Gb. — v. 1. St. Mt. et Gb. οὕτω. — v. 4. Ed. omn. Er. add. καὶ.

1) 1590. add. virtutis suae. 2) 1590. Syntycen. 3) 1590. add. enim.

Digitized by Google

8. τὸ λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε.

8. De caetero, fratres, quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque justa, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate!

9. ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε ἐν ἐμοὶ, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

9. Quae et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, haec agite; et Deus pacis erit vobiscum!

10. ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ.

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer; quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis; occupati autem eratis.

11. οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶναι.

11. Non quasi propter penuriam dico; ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse [a]. a) 1 Tim. 6, 6.

12. οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι.

12. Scio et humiliari, scio et abundare (ubique et in omnibus institutus sum); et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.

13. πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με † χριστῷ.

13. Omnia possum in eo, qui me confortat [a]. a) Eph. 6, 10.

14. πλὴν καλῶς ἐποιήσατε, συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει.

14. Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulationi meae.

15. οἴδατε † δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον † δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι,

15. Scitis autem et vos, Philippenses! quod in principio Evangelii, quando profectus sum a Macedonia [a], nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli [b]; a) Act. 16, 10. b) 2 Cor. 11, 8.

16. ὅτι καὶ ἐν θεσσαλονίκῃ † καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε.

16. quia et Thessalonicam [a] semel et bis in usum mihi misistis. a) Act. 17, 1.

17. οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν, τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν.

17. Non quia quaero datum, sed requiro fructum abundantem [a] in ratione vestra. a) 2 Cor. 9, 6. 12.

18. ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω. πεπλήρωμαι, δεξάμενος παρὰ ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὀσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ θεῷ.

18. Habeo autem omnia, et abundo; repletus sum, acceptis ab Epaphrodito [a] quae misistis, [I]) odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. a) c. 2, 25.

---

v. 13. χριστῳ omitt. Gb. — v. 15. C. omitt. δε. — "Ed. 4. 5. Er. δωσεως. — v. 16. Ed. omn. Er. omitt. και. 1) 1590. add. in.

Digitized by Google

19. ὁ δὲ θεός μου πληρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸ πλοῦτος αὐτοῦ, ἐν δόξῃ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

20. τῷ δὲ θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

21. ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί.

22. ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες † οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς καίσαρος οἰκίας.

23. ἡ χάρις τοῦ κυρίου † ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

19. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Jesu.

20. Deo autem et Patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.

21. Salutate omnem sanctum in Christo Jesu.

22. Salutant vos, qui mecum sunt [a]), fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem, qui de Caesaris domo sunt.

a) c. 1, 13.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro [a]). Amen.

a) Rom. 16, 24.

v. 22. Ed. omn. Er. omitt. οἱ. — v. 23. C. et Mt. omitt. ἡμῶν.

EPISTOLA PAULI AD COLOSSENSES.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφὸς,

2. τοῖς ἐν † κολοσσαῖς ἁγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, † καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, πάντοτε, περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι,

4. ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

5. διὰ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν προηκού-

1. Paulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater,

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis et fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes [a]);

a) Eph. 1, 15. 16. Phil. 1, 3. sqq.

4. audientes fidem vestram in Christo Jesu, et dilectionem, quam habetis in sanctos omnes,

5. propter spem, quae reposita est vobis in coelis, quam audistis [a]) in ver-

v. 2. Ed. omn. Er. St. et Mt. κολασσαις. — "και κυριου, ιησου χριστου omitt. Gb.

Digitized by Google

σατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τὸ εὐ-
αγγελίου,

6. τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς
καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ ἔστι καρ-
ποφορούμενον † καὶ αὐξανόμενον, καθ-
ὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκού-
σατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ
ἐν ἀληθείᾳ,

7. καθὼς † καὶ ἐμάθετε † ἀπὸ Ἐπα-
φρᾶ, τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς
ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ χριστοῦ,

8. ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν
ἀγάπην ἐν πνεύματι.

9. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡ-
μέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ
ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι,
ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θε-
λήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ
συνέσει πνευματικῇ,

10. περιπατῆσαι † ὑμᾶς ἀξίως τοῦ
κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ
ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξα-
νόμενοι † εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ,

11. ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι
κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς
πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν με-
τὰ χαρᾶς,

12. εὐχαριστοῦντες τῷ † πατρὶ, τῷ
ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ
κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ,

13. ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξου-
σίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ,

14. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρω-
σιν †, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν,

15. ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀο-
ράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως,

16. ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάν-

be veritatis Evangelii, a) cf. v. 7.

6. quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate;

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9. Ideo et nos, ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, et postulantes a), ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia, et intellectu spiritali, a) Eph. 1, 17. 18.

10. ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei,

11. in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia et longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo 1) Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine a), a) Act. 26, 18.

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae,

14. in quo habemus redemptionem 2) per sanguinem ejus, remissionem peccatorum;

15. qui est imago a) Dei invisibilis, primogenitus b) omnis creaturae c).
a) Joh. 14, 9. b) Ps. 88, 28. c) Apoc. 1, 17.

16. Quoniam in ipso condita sunt

---

v. 6. και αυξανομενον omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 7. C. omitt. και. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. παρα. — v. 10. ὑμας omitt. Gb. — "Gb. τη επιγνωσει. — v. 12. C. θεῳ και πατρι. — v. 14. Ed. omn. Er. et St. add. δια του αἱματος αὐτου.

1) 1590. add. et. 2) 1590. redemptionem et remissionem peccatorum.

Digitized by Google

τα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισαι,

universa in coelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt a); a) Joh. 1, 3. Act. 17, 28.

17. καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.

17. et ipse est ante omnes a), et omnia in ipso constant. a) Joh. 1, 1. 17, 5.

18. καὶ αὐτός ἐστι † ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχὴ, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων,

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae a), qui est principium, primogenitus b) ex mortuis; ut sit in omnibus ipse primatum tenens. a) Eph. 1, 22. 23. b) 1 Cor. 15, 20.

19. ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι,

19. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem a) inhabitare, a) cf. 2, 9.

20. καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι † τὰ πάντα εἰς αὐτὸν, † εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ † ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. et per eum reconciliare omnia a) in ipsum, pacificans b) per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt. a) 1 Joh. 2, 2. b) Eph. 2, 14. 15.

21. καὶ ὑμᾶς, ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις, τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν,

21. Et vos cum essetis aliquando alienati a), et inimici sensu in operibus malis: a) Eph. 2, 12. 13.

22. ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ,

22. nunc autem reconciliavit a) in corpore carnis ejus per mortem, 1) exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso; a) Eph. 2, 16.

23. εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ παῦλος διάκονος.

23. si tamen permanetis a) in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub coelo est, cujus factus sum ego Paulus minister. a) cf. c. 2, 4. sqq.

24. νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί † μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκκλησία,

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia,

25. ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,

25. cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei a), quae data est mihi in vos 2), ut impleam verbum Dei; a) Act. 26, 17. 18.

v. 18. ἡ omitt. C. — v. 20. τα omitt. C. — "Ed. 2. Er. εἰρηνοποιησας. — "'Ed. omn. Er. ἐπι τοις ἀρανοις. — v. 24. μου omitt. Gb.

1) 1590. ut exhiberet. 2) 1590. in vobis.

Digitized by Google

26. τὸ μυστήριον, τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν· νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,

26. mysterium a), quod absconditum fuit a seculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

a) Eph. 3, 5. 9.

27. οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, † τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης † τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπὶς τῆς δόξης,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae,

28. ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες † πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον † τέλειον ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

28. quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientia; ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. εἰς ὃ καὶ κοπιῶ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

29. In quo et labore, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute a). a) 1 Cor. 15, 10.

Cap. II.

1. Θέλω γὰρ, ὑμᾶς εἰδέναι, ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκὶ,

1. Volo enim vos scire, qualem solicitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae a), et quicumque non viderunt faciem meam in carne;

a) cf. c. 4, 15. 16.

2. ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν † συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ † καὶ πατρὸς καὶ τοῦ χριστοῦ,

2. ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu;

3. ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.

4. τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν † πιθανολογίᾳ.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat a) in sublimitate sermonum.

a) cf. v. 23.

5. εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως ὑμῶν.

5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum; gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quae in Christo est, fidei vestrae.

6. ὡς οὖν παρελάβετε τὸν χριστὸν ἰησοῦν, τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε,

6. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι

7. radicati et superaedificati in ipso,

---

v. 27. Mt. τι το. — " C. omitt. τα. — v. 28. C. omitt. παντα ἀνθρωπον. — " Gb. omitt. ιησου C. omitt. τελειον. — v. 2. Gb. συμβιβασθεντες. — " και πατρος και του χριστου omitt. Gb. — v. 4. C. πιθανολογιᾳ.

Digitized by Google

μενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ.

8. βλέπετε, μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ χριστόν.

9. ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,

10. καί ἐστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας,

11. ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος † τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ χριστοῦ,

12. συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ † νεκρῶν.

13. καὶ ὑμᾶς, νεκροὺς ὄντας † ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, † συνεζωοποίησεν † σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα,

14. ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ † ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ,

15. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

16. μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἢ σαββάτων,

17. ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα † χριστοῦ.

et confirmati [x]) fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8. Videte! ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi [a]), et non secundum Christum. a) Gal. 4, 3. 9. 10.

9. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter [a]);
a) Col. 1, 15. Joh. 14, 9.

10. et estis in illo repleti [a]), qui est caput [b]) omnis principatus et potestatis; a) Joh. 1, 16. [b]) Eph. 1, 21.

11. In quo et circumcisi [a]) estis circumcisione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi [b]), a) Rom. 2, 28. 29. b) Eph. 5, 26. 27.

12. consepulti ei in baptismo [a]), in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.
a) Rom. 6, 3. sqq.

13. Et vos, cum mortui essetis in delictis [a]), et praeputio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta; a) Eph. 2, 1.

14. delens, quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis [a]), et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci [b]);
a) Gal. 3, 10. b) Eph. 2, 15. Gal 3, 13.

15. et exspolians [a]) principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semet ipso [b]).
a) Ebr. 2, 14. b) 1 Cor. 6, 3.

16. Nemo ergo vos judicet [a]) in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum;
a) Rom. 14, 3. Gal. 4, 10.

17. quae sunt umbra [a]) futurorum; corpus autem Christi. a) Ebr. 10, 1.

---

v. 11. των αμαρτιων omitt. Gb. — v. 13. ἐν omitt. Ed. omn. Er. — [w]) Ed. 1. Er. add. ἡμας. C. ὑμας. — v. 14. C. ᾗ v. 17. Ed. omn. Er. et St. τε χριστε. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. των νεκρων. — [x]) Ed. 5. Er. συνεζωποιησεν. St. συνεζωποιησεν ὑμας. — [y]) 1590. add. in.

Digitized by Google

18. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν, ἐμβατεύων, εἰκῇ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,

18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quae non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae;

19. καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ.

19. et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei.

20. εἰ †οὖν ἀπεθάνετε σὺν † τῷ χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε·

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi a), quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? a) Gal. 4, 9. 10.

21. μὴ ἅψῃ, † μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς;

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis!

22. ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων,

22. Quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum a); a) Matth. 15, 9.

23. ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι, πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

23. quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis a). a) Rom. 13, 14.

Cap. III.

1. Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος.

1. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quae sursum a) sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; a) Matth. 6, 33.

2. τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

2. quae sursum sunt, sapite, non quae super terram a). a) Matth. 6, 19–21.

3. ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ.

3. Mortui a) enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo b). a) Rom. 6, 2. b) 1 Joh. 3, 2.

4. ὅταν ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

4. Cum [1]) Christus apparuerit, vita a) vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. a) Joh. 6, 51. Rom 8, 17.

5. νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν † εἰδωλολατρεία,

5. Mortificate a) ergo membra b) vestra, quae sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus c); a) Rom. 8, 13. Matth. 18, 8. 9. b) Rom. 7, 23. c) Eph. 5, 5.

---

v. 20. ἐν omitt. Gb. — "τῳ omitt. Mt. et Gb. — v. 21. C. μη γευσῃ, μη θιγῃς; — v. 5. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρια.

1) 1590. add. autem.

Digitized by Google

6. δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας,

6. propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis;

7. ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς.

7. in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8. νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.

8. Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ,

9. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem [a] hominem cum actibus suis, a) Eph. 4, 22. sq.

10. καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν,

10. et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem [1], secundum imaginem ejus, qui creavit illum.

11. ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ † τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χριστός.

11. Ubi non est [2] Gentilis, et Judaeus, circumcisio et praeputium, Barbarus et Scytha, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus [a].
a) Gal. 3, 27. 28. 1 Cor. 7, 22.

12. ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγχνα † οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν

12. Induite vos ergo sicut electi [a] Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, a) Joh. 15, 19.

13. (ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα † ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο † ὑμῖν, † οὕτω καὶ ὑμεῖς),

13. supportantes invicem, et donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

14. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ † θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.

15. Et pax [a] Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore; et grati estote. a) Rom. 5, 1. 5.

16. ὁ λόγος τοῦ χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν † τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ † κυρίῳ.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, et commonentes vosmet ipsos, [3] psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. καὶ πᾶν, ὅ † τι ἂν ποιῆτε, ἐν

17. Omne, quodcumque facitis in

---

v. 11. τα omitt. Ed. 2. Er. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. οἰκτιρμῶν. — v. 13. C. ἐχει. — ″ ἡμιν. — ‴ Ed. omn. Er. ὕτως. — ″″ v. 15. Gb. χριστ. — v. 16. Gb. ταις καρδιαις. — ″ θεῳ. — v. 17. τι omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. add. Dei. 2) 1590. Ubi non est masculus, et femina, Gentilis. 3) 1590. add. in.

Digitized by Google

λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίε, ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.

verbo, aut in opere, omnia in nomine [1]) Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum [a]).

a) Eph. 5, 20.

18. αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς † ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ.

18. Mulieres! subditae [a]) estote viris, sicut oportet, in Domino.

a) Gen. 3, 16. Eph. 5, 22.

19. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

19. Viri! diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas [a]).

a) Eph. 5, 28. 1 Petr. 3, 7.

20. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον † ἐν κυρίῳ.

20. Filii! obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino.

21. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν.

21. Patres! nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant [a]).

a) Eph. 6, 4. Prov. 19, 19.

22. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν † ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν † θεόν.

22. Servi! obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum [a]).

a) Eph. 6, 5–7.

23. καὶ † πᾶν, ὅ τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus;

24. εἰδότες, † ὅτι ἀπὸ κυρίε ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυρίῳ, χριστῷ, δουλεύετε.

24. scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis. Domino Christo servite.

25. ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται, ὃ ἠδίκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.

25. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit; et non est personarum acceptio apud Deum.

Cap. IV.

1. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις † παρέχεσθε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

1. Domini, quod justum est et aequum, servis praestate; scientes, quod et vos Dominum habetis in coelo [a]).

a) Eph. 6, 9.

2. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ,

2. Orationi instate [a]), vigilantes in ea in gratiarum actione. a) Luc. 18, 1. 7.

3. προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ † ἡμῖν θύραν

3. Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad

---

v. 18. Ed. omn. Er. St. et Mt. *ἰδιοις ἀνδρασιν.* — v. 20. Ed. omn. Er. et St. *τῳ κυριῳ.* — v. 22. Ed. omn. Er. *ὀφθαλμοδελιαις.* — "Gb. *κυριον.* — v. 23. Ed. omn. Er. *παν ὁ, τι ἐαν.* — v. 24. C. *απο κυριε απολημψεσθαι.* — v. 1. C. *παρεχετε.* — v. 3. C. *και ημιν.*

1) 1590. in nomine Domini nostri Jesu Christi facite.

Digitized by Google

τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι,

4. ἵνα φανερώσω αὐτὸ, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

5. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι.

6. ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι, πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

7. τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ,

8. ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν,

9. σὺν Ὀνησίμῳ, τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν. πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε.

10. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος, ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μᾶρκος, ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβᾳ, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς (ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτὸν),

11. καὶ Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς. οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

12. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς, ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος Χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληροφορημένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ.

13. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει † ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει.

14. ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς, ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς, καὶ Δημᾶς.

loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum a)), a) Act.28,16.

4. ut manifestem illud, ita, ut oportet me loqui.

5. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt a); tempus redimentes b).

a) Matth.7,6. Eph.5,15. b) Eph.5,16.

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus a), ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.

a) Eph. 4, 29. Luc. 4, 22.

7. Quae circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus a) charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino; a) Act. 20, 4.

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quae circa vos sunt, et consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo a) charissimo et fideli fratre, qui ex vobis est. 1) Omnia, quae hic aguntur, nota facient vobis. a) Philem. 10.

10. Salutat vos Aristarchus a) concaptivus meus, et Marcus b) consobrinus Barnabae c), de quo accepistis mandata; si venerit ad vos, excipite illum.

a) Act. 19, 29. Philem. 24. Act. 27, 2.
b) Act.12,12. 15,37. c) Act.15,35–39.

11. Et Jesus, qui dicitur Justus; qui sunt ex circumcisione; hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras a), qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper solicitus pro vobis in orationibus; ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei. a) cf. c. 1, 7.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae a), et qui Hierapoli. a) cf. c. 2, 1.

14. Salutat vos Lucas medicus charissimus et Demas.

---

v. 13. Gb. πολυν πονον.

1) 1590. add. Qui.

Digitized by Google

15. ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς καὶ Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν.

16. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' † ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε.

17. καὶ εἴπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.

18. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciae, et Nympham, et quae in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam [1]), quae Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo [a]): Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. a) Philem. 2.

18. Salutatio, mea manu Pauli [a]). Memores estote vinculorum meorum. Gratia [2]) vobiscum. Amen. a) 1 Cor. 16, 21.

v. 16. Ed. omn. Er. ὑμων. — v. 18. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. et ea, quae Laodicensium est, vobis legatur. 2) 1590. add. Domini nostri Jesu Christi.

EPISTOLA PAULI AD THESSALONICENSES I.

Cap. I.

1. Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν θεῷ πατρὶ καὶ κυρίῳ, Ἰησοῦ χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, Ἰησοῦ χριστοῦ.

2. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν † ἡμῶν,

3. ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

4. εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι, ὑπὸ θεοῦ τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν,

1. Paulus, et Silvanus [a]), et Timotheus [b]), Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre [1]), et Domino Jesu Christo. a) Act. 15, 40. b) Act. 18, 5.

2. Gratia vobis, et pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3. memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum.

4. Scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram [a]); a) Act. 17, 4.

v. 2. Ed. 3. 4. Er. ὑμων.

1) 1590. add. nostro.

Digitized by Google

5. ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ † ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε, οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς.

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa a), sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos b).

a) 1 Cor. 2, 4. b) Act. 17, 5. sqq.

6. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου,

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa a), cum gaudio Spiritus sancti; a) cf. c. 2, 14.

7. ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ † τῇ Ἀχαΐᾳ.

7. ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, et in Achaja.

8. ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ † Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν, ἡ πρὸς τὸν θεόν, ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν † ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaja, sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita, ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. αὐτοὶ γὰρ περὶ † ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν, ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ,

9. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero,

10. καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ † νεκρῶν, Ἰησοῦν, τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς, τῆς ἐρχομένης.

10. et exspectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura a).

a) Rom. 5, 9. Phil. 3, 20. 1 Cor. 1, 7.

Cap. II.

1. Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν, τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν.

1. Nam [1]) ipsi scitis, fratres! introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit;

2. ἀλλὰ † προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν, λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι.

2. sed ante passi [2]), et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis a), fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine b). a) Act. 16, 19. sqq. b) Act. 17, 5. sqq.

3. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ,

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo;

---

v. 5. ἐν omitt. C. — v. 7. τῇ omitt. Ed. omn. Er. — v. 8. C. et Mi. add. ἐν τῇ. — C. ἔχειν ἡμας, λαλειν τι. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμων. — v. 10. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. των νεκρων. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀλλα και.

1) 1590. add. et. 2) 1590. add. multa.

Digitized by Google

σατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐ-
αγγελίου,

6. τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ ἔστι καρποφορούμενον † καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ,

7. καθὼς † καὶ ἐμάθετε † ἀπὸ Ἐπαφρᾶ, τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ χριστοῦ,

8. ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι.

9. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ,

10. περιπατῆσαι † ὑμᾶς ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι † εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ,

11. ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς,

12. εὐχαριστοῦντες τῷ † πατρὶ, τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτὶ,

13. ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ,

14. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν †, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν,

15. ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως,

16. ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάν-

be veritatis Evangelii, a) cf. v. 7.

6. quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate;

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu.

9. Ideo et nos, ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, et postulantes a), ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia, et intellectu spiritali, a) Eph. 1, 17. 18.

10. ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei,

11. in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia et longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo 1) Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine a), a) Act. 26, 18.

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suae,

14. in quo habemus redemptionem 2) per sanguinem ejus, remissionem peccatorum;

15. qui est imago a) Dei invisibilis, primogenitus b) omnis creaturae c).
a) Joh. 14, 9. b) Ps. 88, 28. c) Apoc. 1, 17.

16. Quoniam in ipso condita sunt

---

v. 6. καὶ αὐξανόμενον omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 7. C. omitt. καὶ. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. παρα. — v. 10. ἡμας omitt. Gb. — "Gb. τῃ ἐπιγνωσει. — v. 12. C. θεῳ και πατρι. — v. 14. Ed. omn. Er. et St. add. δια τῳ αἱματος αὐτῳ.

1) 1590. add. et. 2) 1590. redemptionem et remissionem peccatorum.

Digitized by Google

τα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισαι,

universa in coelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt a); a) Joh. 1, 3. Act. 17, 28.

17. καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.

17. et ipse est ante omnes a), et omnia in ipso constant. a) Joh. 1, 1. 17, 5.

18. καὶ αὐτός ἐστι † ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχὴ, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων,

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae a), qui est principium, primogenitus b) ex mortuis; ut sit in omnibus ipse primatum tenens. a) Eph. 1, 22. 23. b) 1 Cor. 15, 20.

19. ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι,

19. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem a) inhabitare, a) cf. 2, 9.

20. καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι † τὰ πάντα εἰς αὐτὸν, † εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ † ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20. et per eum reconciliare omnia a) in ipsum, pacificans b) per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt. a) 1 Joh. 2, 2. b) Eph. 2, 14. 15.

21. καὶ ὑμᾶς, ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις, τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν,

21. Et vos cum essetis aliquando alienati a), et inimici sensu in operibus malis: a) Eph. 2, 12. 13.

22. ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ,

22. nunc autem reconciliavit a) in corpore carnis ejus per mortem, [1]) exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso; a) Eph. 2, 16.

23. εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ παῦλος διάκονος.

23. si tamen permanetis a) in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub coelo est, cujus factus sum ego Paulus minister. a) cf. c. 2, 4. sqq.

24. νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί † μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκκλησία,

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia,

25. ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,

25. cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei a), quae data est mihi in vos [2]), ut impleam verbum Dei; a) Act. 26, 17. 18.

v. 18. ἡ omitt. C. — v. 20. τα omitt. C. — "Ed. 2. Er. εἰρηνοποιησας. — "'Ed. omn. Er. ἐπι τοις ἀρανοις. — v. 24. μου omitt. Gb.

1) 1590. ut exhiberet. 2) 1590. in vobis.

Digitized by Google

26. τὸ μυστήριον, τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν· νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,

26. mysterium [a], quod absconditum fuit a seculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

a) Eph. 3, 5. 9.

27. οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, † τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης † τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπὶς τῆς δόξης,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae,

28. ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες † πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον † τέλειον ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

28. quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem, in omni sapientia; ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. εἰς ὃ καὶ κοπιῶ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

29. In quo et laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute [a]. a) 1 Cor. 15, 10.

Cap. II.

1. Θέλω γὰρ, ὑμᾶς εἰδέναι, ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκὶ,

1. Volo enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae [a], et quicumque non viderunt faciem meam in carne;

a) cf. c. 4, 15. 16.

2. ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν † συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ † καὶ πατρὸς καὶ τοῦ χριστοῦ,

2. ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu;

3. ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.

4. τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν † πιθανολογίᾳ.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat [a] in sublimitate sermonum.

a) cf. v. 23.

5. εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως ὑμῶν.

5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum; gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quae in Christo est, fidei vestrae.

6. ὡς οὖν παρελάβετε τὸν χριστὸν ἰησοῦν, τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε,

6. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι

7. radicati et superaedificati in ipso,

---

v. 27. Mt. τι το. — "C. omitt. τε. — v. 28. C. omitt. παντα ανθρωπον. — "Gb. omitt. ιησου C. omitt. τελειον. — v. 2. Gb. συμβιβασθεντες. — "και πατρος και τε χριστε omitt. Gb. — v. 4. C. πειθανολογια.

Digitized by Google

μενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ.

8. βλέπετε, μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν.

9. ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,

10. καί ἐστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας,

11. ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος † τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ,

12. συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ † νεκρῶν.

13. καὶ ὑμᾶς, νεκροὺς ὄντας † ἐν τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, † συνεζωοποίησεν † σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα,

14. ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ † ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ,

15. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

16. μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νεομηνίας, ἢ σαββάτων,

17. ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα † Χριστοῦ.

et confirmati [1]) fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8. Videte! ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi [a]), et non secundum Christum. a) Gal. 4, 3. 9. 10.

9. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter [a]);
a) Col. 1, 15. Joh. 14, 9.

10. et estis in illo repleti [a]), qui est caput [b]) omnis principatus et potestatis; a) Joh. 1, 16. b) Eph. 1, 22.

11. In quo et circumcisi [a]) estis circumcisione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi [b]), a) Rom. 2, 28. 29. b) Eph. 5, 26. 27.

12. consepulti ei in baptismo [a]), in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.
a) Rom. 6, 3. sqq.

13. Et vos, cum mortui essetis in delictis [a]), et praeputio carnis vestrae, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta; a) Eph. 2, 1.

14. delens, quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis [a]), et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci [b]);
a) Gal. 3, 10. b) Eph. 2, 15. Gal 3, 13.

15. et exspolians [a]) principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semet ipso [b]).
a) Ebr. 2, 14. b) 1 Cor. 6, 3.

16. Nemo ergo vos judicet [a]) in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbatorum;
a) Rom. 14, 3. Gal. 4, 10.

17. quae sunt umbra [a]) futurorum; corpus autem Christi. a) Ebr. 10, 1.

---

v. 11. των αμαρτιων omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. των νεκρων. — v. 13. ἐν omitt. Ed. omn. Er. — "Ed. 5. Er. συνεζωποιησεν. St. συνεζωποιησεν ὑμας. — "'Ed. 1. Er. add. ἡμας. C. ὑμας. — v. 14. C. ἦρεν. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. τα χριστου. 1) 1590. add. in.

Digitized by Google

18. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν, ἐμβατεύων, εἰκῇ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,

18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quae non vidit, ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae;

19. καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, ἐξ ἧς πᾶν τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ.

19. et non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus et conjunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei.

20. εἰ † οὖν ἀπεθάνετε σὺν † τῷ χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε·

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi a), quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? a) Gal. 4, 9. 10.

21. μὴ ἅψῃ, † μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς;

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis!

22. ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων,

22. Quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum a); a) Matth. 15, 9.

23. ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι, πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

23. quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis a). a) Rom. 13, 14.

Cap. III.

1. Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος.

1. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quae sursum a) sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; a) Matth. 6, 33.

2. τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

2. quae sursum sunt, sapite, non quae super terram a). a) Matth. 6, 19–21.

3. ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ.

3. Mortui a) enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo b). a) Rom. 6, 2. b) 1 Joh. 3, 2.

4. ὅταν ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

4. Cum [1]) Christus apparuerit, vita a) vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. a) Joh. 6, 58. Rom 8, 17.

5. νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν † εἰδωλολατρεία,

5. Mortificate a) ergo membra b) vestra, quae sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus c); a) Rom. 8, 13. Matth 18, 8. 9. b) Rom. 7, 23. c) Eph. 5, 5.

---

v. 20. ἐν omitt. Gb. — τῷ omitt. Mt. et Gb. — v. 21. C. μὴ γευσῃ, μὴ θιγῃς; — v. 5. Ed. omn. Er. εἰδωλολατρια. 1) 1590. add. autem.

Digitized by Google

6. δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας,

6. propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis;

7. ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς.

7. in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8. νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.

8. Nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

9. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ,

9. Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem [a] hominem cum actibus suis, a) Eph. 4, 22. sq.

10. καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν,

10. et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem [1]), secundum imaginem ejus, qui creavit illum.

11. ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης· δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ † τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

11. Ubi non est [2]) Gentilis, et Judaeus, circumcisio et praeputium, Barbarus et Scytha, servus et liber; sed omnia et in omnibus Christus [a]. a) Gal. 3, 27. 28. 1 Cor. 7, 22.

12. ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγχνα † οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν

12. Induite vos ergo sicut electi [a] Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, a) Joh. 15, 19.

13. (ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα † ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο † ὑμῖν, † οὕτω καὶ ὑμεῖς),

13. supportantes invicem, et donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

14. Super omnia autem haec, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

15. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ † θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.

15. Et pax [a] Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore; et grati estote. a) Rom. 5, 1. 5.

16. ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν † τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ † κυρίῳ.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes, et commonentes vosmet ipsos, [3]) psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. καὶ πᾶν, ὅ † τι ἂν ποιῆτε, ἐν

17. Omne, quodcumque facitis in

---

v. 11. τα omitt. Ed. 2. Er. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. οἰκτιρμων. — v. 13. C. ἐχει. — ''ἡμιν. — '''Ed. omn. Er. ὑτως. — v. 15. Gb. χριστ. — v. 16. Gb. ταις καρδιαις. — ''θυ. — v. 17. τι omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. add. Dei. 2) 1590. Ubi non est masculus, et femina, Gentilis. 3) 1590. add. in.

Digitized by Google

λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.

verbo, aut in opere, omnia in nomine [1]) Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum [a]).

a) Eph. 5, 20.

18. αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς † ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ.

18. Mulieres! subditae [a]) estote viris, sicut oportet, in Domino.

a) Gen. 3, 16. Eph. 5, 22.

19. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

19. Viri! diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas [a]).

a) Eph. 5, 28. 1 Petr. 3, 7.

20. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον † ἐν κυρίῳ.

20. Filii! obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino.

21. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν.

21. Patres! nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant [a]). a) Eph. 6, 4. Prov. 19, 19.

22. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν † ὀφθαλμοδουλείαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν † θεόν.

22. Servi! obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum [a]).

a) Eph. 6, 5–7.

23. καὶ † πᾶν, ὅ τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις,

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, et non hominibus;

24. εἰδότες, † ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυρίῳ, Χριστῷ, δουλεύετε.

24. scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis. Domino Christo servite.

25. ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται, ὃ ἠδίκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.

25. Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit; et non est personarum acceptio apud Deum.

Cap. IV.

1. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις † παρέχεσθε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

1. Domini, quod justum est et aequum, servis praestate; scientes, quod et vos Dominum habetis in coelo [a]).

a) Eph. 6, 9.

2. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ,

2. Orationi instate [a]), vigilantes in ea in gratiarum actione. a) Luc. 18, 1. 7.

3. προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ † ἡμῖν θύραν

3. Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad

---

v. 18. Ed. omn. Er. St. et Mt. *ἰδίοις ἀνδράσιν.* — v. 20. Ed. omn. Er. et St. *τῷ κυρίῳ.* — v. 22. Ed. omn. Er. *ὀφθαλμοδουλείαις.* — "Gb. *κύριον.* — v. 23. Ed. omn. Er. *παν ὅ, τι ἐαν.* — v. 24. C. *ἀπο κυριου ἀπολήψεσθαι.* — v. 1. C. *παρεχετε.* — v. 3. C. *και ἡμιν.*

1) 1590. in nomine Domini nostri Jesu Christi facite.

Digitized by Google

τοῦ λόγου λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι,

4. ἵνα φανερώσω αὐτὸ, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.

5. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι.

6. ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι, πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

7. τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν τυχικὸς, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ,

8. ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν,

9. σὺν Ὀνησίμῳ, τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν. πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε.

10. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος, ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μάρκος, ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς (ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτὸν),

11. καὶ Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς. οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

12. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς, ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ.

13. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει † ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει.

14. ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς, ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς, καὶ Δημᾶς.

loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum a)), a) Act.28,16.

4. ut manifestem illud, ita, ut oportet me loqui.

5. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt a); tempus redimentes b).

a) Matth.7,6. Eph.5,15. b) Eph.5,16.

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus a), ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.

a) Eph. 4, 29. Luc. 4, 22.

7. Quae circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus a) charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino; a) Act. 20, 4.

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quae circa vos sunt, et consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo a) charissimo et fideli fratre, qui ex vobis est. 1) Omnia, quae hic aguntur, nota facient vobis. a) Philem. 10.

10. Salutat vos Aristarchus a) concaptivus meus, et Marcus b) consobrinus Barnabae c), de quo accepistis mandata; si venerit ad vos, excipite illum.

a) Act. 19, 29. Philem. 24. Act. 27, 2.
b) Act.12,12. 15,37. c) Act.15,35–39.

11. Et Jesus, qui dicitur Justus; qui sunt ex circumcisione; hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras a), qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper solicitus pro vobis in orationibus; ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei. a) cf. c. 1, 7.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae a), et qui Hierapoli. a) cf. c. 2, 1.

14. Salutat vos Lucas medicus charissimus et Demas.

---

v. 13. Gb. πολυν πονον.

1) 1590. add. Qui.

Digitized by Google

15. ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς καὶ Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν.

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciae, et Nympham, et quae in domo ejus est, Ecclesiam.

16. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' † ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε.

16. Et cum lecta fuerit apud vos epistola haec, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam [1]), quae Laodicensium est, vos legatis.

17. καὶ εἴπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.

17. Et dicite Archippo [a]): Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. a) Philem. 2.

18. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

18. Salutatio, mea manu Pauli [a]). Memores estote vinculorum meorum. Gratia [2]) vobiscum. Amen. a) 1 Cor. 16, 21.

v. 16. Ed. omn. Er. ὑμων. — v. 18. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. et ea, quae Laodicensium est, vobis legatur. 2) 1590. add. Domini nostri Jesu Christi.

EPISTOLA PAULI AD THESSALONICENSES I.

Cap. I.

1. Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν θεῷ πατρὶ καὶ κυρίῳ, Ἰησοῦ Χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. Paulus, et Silvanus [a]), et Timotheus [b]), Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre [1]), et Domino Jesu Christo. a) Act. 15, 40. b) Act. 18, 5.

2. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν † ἡμῶν,

2. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3. ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν,

3. memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum.

4. εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι, ὑπὸ θεοῦ τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν,

4. Scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram [a]); a) Act. 17, 4.

v. 2. Ed. 3. 4. Er. ὑμων.

1) 1590. add. nostro.

Digitized by Google

5. ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ † ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε, οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς.

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa a), sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos b).

a) 1 Cor. 2, 4. b) Act. 17, 5. sqq.

6. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος ἁγίου,

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa a), cum gaudio Spiritus sancti; a) cf. c. 2, 14.

7. ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ † τῇ Ἀχαΐᾳ.

7. ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, et in Achaja.

8. ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ † Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν, ἡ πρὸς τὸν Θεόν, ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν † ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaja, sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita, ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. αὐτοὶ γὰρ περὶ † ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν, ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ,

9. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero,

10. καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ † νεκρῶν, Ἰησοῦν, τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς, τῆς ἐρχομένης.

10. et exspectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura a).

a) Rom. 5, 9. Phil. 3, 20. 1 Cor. 1, 7.

Cap. II.

1. Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν, τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν.

1. Nam 1) ipsi scitis, fratres! introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit;

2. ἀλλὰ † προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν, λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι.

2. sed ante passi 2), et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis a), fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine b). a) Act. 16, 19. sqq. b) Act. 17, 5. sqq.

3. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ,

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo;

---

v. 5. ἐν omitt. C. — v. 7. τῇ omitt. Ed. omn. Er. — v. 8. C. et Mt. add. ἐν τῇ. — " C. ἔχειν ἡμας, λαλειν τι. — v. 9. Ed. omn. Er. ὑμων. — v. 10. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. των νεκρων. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀλλα και.

1) 1590. add. et. 2) 1590. add. multa.

Digitized by Google

4. ἀλλὰ, καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτως λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ θεῷ, τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν.

4. sed sicut probati sumus a Deo, ut crederetur nobis Evangelium; ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ † κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας (θεὸς μάρτυς),

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione avaritiae; Deus testis est!

6. οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε † ἀπ' ἄλλων (δυνάμενοι, ἐν βάρει εἶναι, ὡς χριστοῦ ἀπόστολοι),

6. Nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.

7. ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν. ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα,

7. Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli a); sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos.

a) Luc. 10, 7. 1 Cor. 9, 14.

8. οὕτως † ἱμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν, μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ † ἡμῖν γεγένησθε.

8. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras; quoniam charissimi nobis facti estis.

9. μνημονεύετε γὰρ, ἀδελφοὶ, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον. νυκτὸς † γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ.

9. Memores enim estis, fratres! laboris nostri, et fatigationis; nocte ac die operantes a), ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis Evangelium Dei.

a) Act. 18, 3. 20, 33. 34.

10. ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ θεὸς, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν, τοῖς πιστεύσιν, ἐγενήθημεν,

10. Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et juste, et sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus [1]);

11. (καθάπερ οἴδατε) ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. καὶ † μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ θεοῦ, τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν.

12. deprecantes vos et consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.

13. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ, ἐδέξασθε, οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ, καθώς ἐστιν ἀληθῶς, λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν, τοῖς πιστεύσιν.

13. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione; quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis a), qui credidistis.

a) cf. 1, 5. Eph. 3, 20.

---

v. 5. Ed. omn. Er. κολακιας. — v. 6. C. Ed. 1. Er. ἀπο. — v. 8. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. ὁμειρομενοι. — C. ἡμων. — v. 9. γαρ omitt. Gb. — v. 12. C. Ed. 1. 2. 3. Er. et Mt. μαρτυρομενοι.

1) 1590. affuimus.

Digitized by Google

14. ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τῆ θεῦ, τῶν ὐσῶν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἐν χριςῷ ἰησῦ, ὅτι † τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἰουδαίων,

14. Vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quae sunt in Judaea in Christo Jesu; quia eadem passi estis et vos a contribulibus vestris a), sicut et ipsi a Judaeis;

a) Act. 17, 5.

15. τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτειναντων ἰησῦν καὶ τὺς † ἰδίυς προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων,

15. qui et Dominum occiderunt Jesum, et Prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur,

16. κωλυόντων ἡμᾶς, τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι, ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε. ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.

16. prohibentes nos Gentibus loqui, ut salvae fiant, ut impleant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, ὲ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπεδάσαμεν, τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ.

17. Nos autem, fratres! desolati a vobis ad tempus horae, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

18. διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς (ἐγὼ μὲν παῦλος) καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς.

18. Quoniam voluimus venire ad vos; ego quidem Paulus, et semel et iterum, sed impedivit nos satanas.

19. τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ ςέφανος καυχήσεως; ἢ ὐχὶ καὶ ὑμεῖς, ἔμπροσθεν τῆ κυρίυ ἡμῶν, ἰησῦ χριςῦ, ἐν τῇ αὐτῆ παρουσίᾳ;

19. Quae est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriae? nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20. ὑμεῖς γάρ ἐςε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ † ἡ χαρά.

20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

Cap. III.

1. Διὸ μηκέτι ςέγοντες, εὐδοκήσαμεν, καταλειφθῆναι ἐν ἀθήναις μόνοι,

1. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis.

2. ϗ ἐπέμψαμεν τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν † ϗ διάκονον τῆ θεῆ ϗ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῆ χριςῆ, εἰς τὸ ςηρίξαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς † περὶ τῆς πίςεως † ὑμῶν,

2. Et misimus Timotheum a) fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra;

a) Act. 17, 15. sqq. Rom. 16, 21.

3. τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις (αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ὅτι εἰς τῦτο κείμεθα.

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis, quod in in hoc positi sumus.

---

v. 14. Ed. omn. Er. et St. ταὐτα. — v. 15. ἰδιυς omitt. Gb. — v. 20. C. omitt. ἡ. — v. 2. Gb. και συνεργον τυ θυ ἐν τῳ ευαγγελιῳ. — " Gb. ὑπερ. — "' Ed. omn. Er. et St. ἡμων.

Digitized by Google

4. καὶ γὰρ, ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε).

5. διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μήπως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

6. ἄρτι δὲ, ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε, ἐπιποθοῦντες, ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς·

7. διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοὶ, † ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς † ὑμῶν πίστεως,

8. ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν κυρίῳ.

9. τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ, ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ ἡμῶν,

10. νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

11. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ἰησοῦς χριστὸς, κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.

12. ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς,

13. εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύνῃ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

4. Nam et cum apud vos essemus, praedicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut et factum est, et scitis.

5. Propterea et ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram; ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, et annunciante nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos quoque vos.

7. Ideo consolati sumus, fratres! in vobis in omni necessitate et tribulatione nostra per fidem vestram;

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleamus ea, quae desunt fidei vestrae?

11. Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodum et nos in vobis;

13. ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus[a]. Amen. a) c.5,23. 1 Cor.1,7.sq. Phil.1,10.

CAP. IV.

1. † Τὸ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοὶ, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ, ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ'

1. De caetero ergo, fratres! rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu[a], ut quemadmodum accepistis a no-

v. 7. Ed. omn. Er. ἐν ὑμιν. — "C. ἡμων. — v. 1. το omitt. Gb.

ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον.

2. οἴδατε γὰρ, τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

3. τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας,

4. εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν, τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ,

5. μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη, τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεὸν,

6. τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· διότι ἔκδικος ὁ κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ † προείπομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυράμεθα.

7. οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.

8. τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν θεὸν, † τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ ἅγιον, εἰς † ἡμᾶς.

9. περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρείαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν· αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.

10. καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ μακεδονίᾳ. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, περισσεύειν μᾶλλον,

11. καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν,

12. ἵνα † περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε.

13. οὐ † θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα

bis, quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis. a) 2 Thess. 3, 12.

2. Scitis enim, quae praecepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3. Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra; ut abstineatis vos a fornicatione,

4. ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore;

5. non in passione desiderii, sicut et Gentes, quae ignorant Deum;

6. et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum; quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut praediximus vobis, et testificati sumus.

7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque, qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum a); qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. a) c. 2, 13. Luc. 10, 16.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos a Deo didicistis a), ut diligatis invicem. a) Joh. 6, 45.

10. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis,

11. et operam detis, ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus a) vobis; et ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt; et nullius aliquid desideretis. a) Act. 20, 33. sqq.

12. Nolumus autem vos ignorare, fratres! de dormientibus a), ut non con-

v. 6. Ed. omn. Er. St. et Mt. προειπαμεν. — v. 8. Ed. omn. Er. τον διδοντα το πνευμα το αγιον αυτου εις υμας. — St. et Mt. υμας. — v. 12. C. περιπατειτε. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. θελω. —

Digitized by Google

μὴ † λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα.

14. εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, † οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ.

15. τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας.

16. ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον.

17. ἔπειτα ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ † οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα.

18. ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

tristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent. a) 1 Cor. 15, 18.

13. Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo a). 1 Cor. 6, 14. 15, 23. Rom. 8, 11.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum [1]) Domini, non praeveniemus a) eos, qui dormierunt. a) 1 Cor. 15, 51.

15. Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de coelo a); et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. a) Matth. 25, 31. 1 Cor. 15, 51. sqq. Apoc. 10, 7.

16. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus a). a) c. 5, 10. Joh. 12, 26. 14, 3. Rom. 8, 17.

17. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

Cap. V.

1. Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοὶ, οὐ χρείαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι.

2. αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι † ἡ ἡμέρα κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται.

3. ὅταν † γὰρ λέγωσιν· εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια· τότε † αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ ὲ μὴ ἐκφύγωσιν.

4. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ.

5. πάντες † ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας. οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους.

1. De temporibus autem, et momentis a), fratres, non indigetis, ut scribamus vobis. a) Matth. 24, 36. Act. 1, 7.

2. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet a). a) Matth. 24, 43. 44. 50.

3. Cum enim dixerint: pax, et securitas! tunc repentinus eis supervenit interitus, sicut dolor in utero habenti [2]), et non effugient a). a) Matth. 24, 37. 38.

4. Vos autem, fratres! non estis in tenebris, ut vos dies illa, tamquam fur a), comprehendat. a) Matth. 24, 43.

5. Omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei a); non sumus noctis, neque tenebrarum. a) Rom. 13, 12.

---

v. 13. "Ed. 4. 5. Er. λυπεισθε. — v. 14. Ed. omn. Er. ἐτως. — v. 17. Ed. omn. Er. ἐτως. — v. 2. ἡ omitt. Ed. 3. 4. 5. Er. — v. 3. γαρ omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. αἰφνιδιως. — v. 5. Gb. παντες γαρ.

1) 1590. in adventu. 2) 1590. habentis.

Digitized by Google

6. ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν.

7. οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν.

8. ἡμεῖς δὲ, ἡμέρας ὄντες †, νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας.

9. ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ὀργὴν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

10. τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.

11. διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε, εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

12. ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς,

13. καὶ † ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰρηνεύετε ἐν † ἑαυτοῖς.

14. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας.

15. ὁρᾶτε, μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῷ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε καὶ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας.

16. πάντοτε χαίρετε.

17. ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε.

18. ἐν παντὶ † εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.

19. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε.

20. † προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε.

6. Igitur non dormiamus sicut et caeteri, sed vigilemus, et sobrii simus.

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti a) loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis;

a) Eph. 6, 14. sqq.

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis; ut sive vigilemus, sive dormiamus b), simul cum illo vivamus b). a) cf. n. 4, 14. Rom. 14, 7. sq. b) cf. c. 4, 16. et l. c.

11. Propter quod consolamini invicem; et aedificate alterutrum, sicut et facitis.

12. Rogamus autem vos, fratres! ut noveritis eos, qui laborant inter vos, et praesunt vobis in Domino, et monent vos;

13. ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum a); 1) pacem habete cum eis. a) 1 Tim. 5, 17.

14. Rogamus autem vos, fratres! corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes.

16. Semper gaudete a)! a) Phil. 4, 4.

17. Sine intermissione orate!

18. In omnibus gratias agite! haec est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere!

20. Prophetias nolite spernere!

---

v. 8. C. add. *vioi.* — v. 13. Ed. 4. 5. Er. *ἡγεισθε.* — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *αὐτοις.* — v. 18. Ed. 1. 5. Er. *εὐχαριοθειτε.* Ed. 4. Er. *εὐχαριοθητε.* — v. 20. Ed. omn. Er. *προφητιας.*

1) 1590. et pacem.

Digitized by Google

21. † πάντα † δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε.

22. ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

23. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τηρηθείη.

24. πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει †.

25. ἀδελφοί, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν.

26. ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

27. ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον, ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀδελφοῖς.

28. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

21. Omnia autem probate [a]; quod bonum est, tenete!

a) 1 Joh. 4, 1.

22. Ab omni specie mala abstinete vos!

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia; ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur [1]).

24. Fidelis est, qui vocavit vos; qui etiam faciet [a]).

a) Phil. 1, 6.

25. Fratres, orate pro nobis!

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto [a])!

a) Rom. 16, 16.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola haec omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum [a]). Amen.

a) Rom. 16, 24.

v. 21. Gb. πάντα δε. — "C. δοκιμαζοντες. — v. 24. C. add. την ελπιδα ὑμων βεβαιαν — v. 28. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. conservetur.

EPISTOLA PAULI AD THESSALONICENSES II.

Cap. I.

1. Παῦλος καὶ σιλβανὸς καὶ τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων, ἐν θεῷ, πατρὶ ἡμῶν, καὶ κυρίῳ, ἰησοῦ χριστῷ·

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

3. εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους.

1. Paulus et Silvanus, et Timotheus [a]), Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

a) Act. 18, 5. 1 Thess. 1, 1—3. 2 Cor 1, 19.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres! ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem;

Digitized by Google

4. ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν καὶ ταῖς θλίψεσιν, αἷς ἀνέχεσθε,

4. ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis a), a) Matth. 5, 12. Act. 17, 5. sqq. Rom. 8, 17—23.

5. ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε.

5. in exemplum justi judicii Dei a), ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini. a) Phil. 1, 28. 29.

6. εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ, ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλῖψιν,

6. Si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant;

7. καὶ ὑμῖν, τοῖς θλιβομένοις, ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου, ἰησοῦ †, ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ,

7. et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de coelo cum angelis virtutis ejus a), a) Matth. 25, 31. 1 Thess. 4, 16.

8. ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

8. in flamma ignis a) dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi, a) 2 Petr. 3, 7.

9. οἵτινες δίκην τίσουσιν, ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου † τοῦ κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,

9. qui poenas dabunt a) in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus; a) Matth. 25, 41. 7, 23.

10. ὅταν ἔλθῃ, ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς † πιστεύσασιν (ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς), ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

10. cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει,

11. In quo etiam oramus semper pro vobis; ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis 1), et opus fidei in virtute,

12. ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

12. ut clarificetur nomen Domini nostri 2) Jesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri, et Domini 3) Jesu Christi.

Cap. II.

1. Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ὑπὲρ † τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν,

1. Rogamus autem vos, fratres! per adventum Domini nostri Jesu Christi,

---

v. 7. C. add. χριστου. — v. 9. του omitt. C. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. πιστευσασιν. — v. 1. της omitt. Ed. omn. Er.

1) 1590. add. suae.

2) 1590. C. R. 1592. 1593. Domini nostri Jesu Christi. 1592. Domini Jesu Christi.

3) 1590. 1592. et Domini nostri Jesu Christi. C. R. 1592. 1593. et Domini Jesu Christi.

Digitized by Google

ἐησῦ χριςῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτὸν,

2. εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τῦ νοὸς, μήτε † θροεῖσθαι μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγυ, μήτε δι' ἐπιςολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέςηκεν ἡ ἡμέρα τῦ † χριςῦ.

3. μήτις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον. ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποςασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,

4. ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥςε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῦ θεῦ † ὡς θεὸν καθίσαι, † ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν, ὅτι ἐςὶ θεός.

5. οὐ μνημονεύετε, ὅτι, ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;

6. καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ.

7. τὸ γὰρ μυςήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσυ γένηται.

8. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος † ἀναλώσει τῷ πνεύματι τῦ ςόματος αὐτῦ, καὶ καταργήσει τῇ † ἐπιφανείᾳ τῆς παρυσίας αὐτῦ,

9. οὗ ἐςὶν ἡ παρυσία, κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδες

10. καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς.

11. καὶ διὰ τῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιςεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει,

12. ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πι-

et nostrae congregationis in ipsum a);

a) 1 Thess. 4, 12. sqq.

2. ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam a), quasi instet dies Domini.

a) cf. c. 3, 17.

3. Ne quis vos seducat ullo modo; quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis a),

a) Matth. 24, 4. sqq. 1 Joh. 2, 18.

4. qui adversatur, et extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

5. Non retinetis, quod cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis a)?

a) Act. 17. 1.

6. Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.

7. Nam mysterium jam operatur iniquitatis a), tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

a) 1 Joh. 2, 18.

8. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui a), et destruet illustratione adventus sui eum.

a) Jes. 11, 4.

9. Cujus est adventus secundum operationem satanae, in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus,

10. et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt; eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet a) illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio;

a) Rom. 1, 21. 22. 24. 25.

11. ut judicentur omnes, qui non

---

v. 2. Ed. 4. 5. Er. θροεισθε. — "Gb. κυριυ. — v. 4. ὡς θεον omitt. Gb. — "C. ἀποδεικνιοντα. — v. 8. Gb. κυριος ιησυς. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐπιφανια.

Digitized by Google

σεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ.

13. ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ κυρίου, ὅτι εἵλετο ὑμᾶς ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος καὶ πίστει ἀληθείας,

14. εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ.

15. ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

16. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν, ἰησοῦς χριστὸς, καὶ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας † ἡμᾶς, καὶ † δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι,

17. παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας, καὶ στηρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀγαθῷ.

crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati a). a) Joh. 3, 19. 20.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, quod elegerit a) vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, et in fide veritatis; a) Eph. 1, 4.

13. in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriae Domini nostri Jesu Christi.

14. Itaque, fratres, state! et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram a). a) 1 Thess. 4, 1. 2 Tim. 3, 14.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere et sermone bono.

CAP. III.

1. Τὸ λοιπὸν, προσεύχεσθε, ἀδελφοὶ, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς,

2. καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις.

3. πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος, ὃς στηρίξει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

4. πεποίθαμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι, ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε.

5. ὁ δὲ κύριος κατευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ χριστοῦ.

6. παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παν-

1. De caetero, fratres! orate pro nobis a); ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos; a) Col. 4, 3.

2. et ut liberemur ab importunis et malis hominibus a); non enim omnium est fides. a) cf. c. 2, 2. 3. 1, 4.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet a malo a). a) 1 Thess. 5, 24. Phil 1, 6.

4. Confidimus autem de vobis 1) in Domino, quoniam quae 2) praecipimus, et facitis, et facietis.

5. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, et patientia Christi.

6. Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis a) vos ab omni-

v. 16. C. ὑμας. — "C. διδες. 1) 1590. add. fratres! 2) 1530. quaecunque.

Digitized by Google

τὸς ἀδελφοῦ, ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν † παράδοσιν, ἣν † παρέλαβε παρ' ἡμῶν.

7. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς· ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν,

8. οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον † ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν.

9. οὐχ, ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.

10. καὶ γὰρ, ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι, εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω.

11. ἀκούομεν γάρ τινας περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους.

12. τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα, μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι, τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν.

13. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, μὴ ἐγκακήσητε, καλοποιοῦντες.

14. εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ † ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ.

15. καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

16. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δῴη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. ὁ κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

17. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου, ὅ ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ. † οὕτως γράφω.

18. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. a) v. 14. Rom. 16, 17.

7. Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos; quoniam non inquieti fuimus inter vos;

8. neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et in fatigatione, nocte et die operantes a), ne quem vestrum gravaremus. a) 1 Thess. 2, 9. 10.

9. Non quasi non habuerimus potestatem a); sed ut nosmet ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. a) 1 Cor. 9, 14. Luc. 10, 7.

10. Nam et cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis; quoniam si quis non vult operari, nec manducet a). a) Gen. 3, 19.

11. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denunciamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent a). 1 Thess. 4, 11.

13. Vos autem, fratres, nolite deficere benefacientes a). a) Gal. 6, 9.

14. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo a), ut confundatur; a) v. 6.

15. et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem a). a) 1 Thess. 5, 14.

16. Ipse autem Dominus [1]) pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17. Salutatio, mea manu Pauli; quod est signum in omni epistola a). Ita scribo. a) 1 Cor. 16, 21.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 6. Ed. omn. Er. παραδωσιν. — v. 8. Ed. omn. Er. ἐλαβομεν. — v. 17. St. Mt. et Gb. ὑτω. — C. et Mt. παρελαβον. Gb. παρελαβοσαν. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ὑμων. — 1) 1590. Deus pacis.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI
AD
TIMOTHEUM I.

Cap. I.

1. Παῦλος, ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ κατ' ἐπιταγὴν θεοῦ † σωτῆρος ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν,

2. τιμοθέῳ, γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, † πατρὸς ἡμῶν, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν.

3. καθὼς παρεκάλεσά σε, προσμεῖναι ἐν ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶ, μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν,

4. μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ † οἰκονομίαν θεοῦ, τὴν ἐν πίστει.

5. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου,

6. ὧν τινες ἀστοχήσαντες, ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν,

7. θέλοντες, εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες, † μήτε, ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

8. οἴδαμεν δὲ, ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται

9. † εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, † πατραλοίαις καὶ μητραλοίαις, ἀνδροφόνοις,

1. Paulus Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei nostrae.

2. Timotheo [a] dilecto filio [b] in fide. Gratia, misericordia, et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro.

a) Act. 16, 1. b) Phil. 2, 22.

3. Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam [a], ut denunciares quibusdam, ne aliter docerent,

a) Act. 20, 1.

4. neque intenderent fabulis [a], et genealogiis [b] interminatis; quae quaestiones praestant magis, quam aedificationem Dei, quae est in fide.

a) 2 Tim. 4, 4. Tit. 1, 14. b) Tit. 3, 9. 2 Cor. 11, 22.

5. Finis autem praecepti est charitas [a] de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta;

a) Joh. 13, 34. 35.

6. a quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. Scimus autem, quia bona est lex [a], si quis ea legitime utatur;

a) Rom. 7, 12. 14.

9. sciens [1]) hoc, quia lex justo non est posita [a], sed injustis, et non subditis, impiis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis [2]), et matricidis, homicidis,

a) Gal. 5, 19.

---

v. 1. C. πατρος και σωτηρος ἡμων, ἰησου χριστου. Gb. σωτηρος ἡμων, και χριστου ἰησου. — v. 2. Ed. omn. Er. πατρος ἡμων, και κυριου ἰησου χριστου, του κυριου ἡμων. — v. 4. Ed. omn. Er. οἰκοδομιαν. — v. 7. μητε omitt. Ed. omn. Er. — v. 9. C. αἰδως. — C. et St. πατρολωαις, μητρολωαις. Gb. et Mt. πατραλωαις, μητραλωαις.

1) 1590. scientes hoc. 2) 1590. patricidis.

Digitized by Google

10. πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται,

11. κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.

12. καὶ χάριν ἔχω τῷ † ἐνδυναμώσαντί με χριστῷ ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν

13. τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· † ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ.

14. ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

15. πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι χριστὸς ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ.

16. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ † πρώτῳ ἐνδείξηται ἰησοῦς χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

17. τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ † σοφῷ θεῷ τιμὴ, † δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

18. ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπί σε προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν,

19. ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν,

20. ὧν ἐστιν ὑμέναιος καὶ ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι, μὴ βλασφημεῖν.

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, et perjuris, et si quid aliud sanae doctrinae adversatur,

11. quae est secundum Evangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, [1]) Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio.

13. Qui prius [a]) blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

a) Act. 22, 4. 26, 9–11.

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, et dilectione, quae est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere [a]), quorum primus ego sum.

a) Matth. 9, 13. 18, 11. Joh. 3, 17. Rom. 3, 25.

16. Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui crediturі sunt illi, in vitam aeternam.

17. Regi autem seculorum immortali, [2]) invisibili, soli Deo honor, et gloria in secula seculorum. Amen.

18. Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee! secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt;

20. ex quibus est Hymenaeus, et Alexander, quos tradidi Satanae [a]), ut discant non blasphemare.

a) 1 Cor. 5, 5.

v. 12. C. ἐνδυναμωντι με χριστω omiss. ἰησου. — v. 13. Ed. omn. Er. ἀλλα και. — v. 16. C. πρωτον. — v. 17. σοφῳ omitt. Gb. — Gb. et Mt. και δοξα.

1) 1590. add. in. 2) 1590. add. et.

Digitized by Google

Cap. II.

1. *Παρακαλῶ ἓν, πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων,*

1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus,

2. *ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων, τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἥρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.*

2. pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt [1])[a], ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. a) Rom. 13, 1–3.

3. *τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ,*

3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. *ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.*

4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire[a]. a) 2 Petr. 3, 9.

5. *εἷς γὰρ θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος † χριστὸς ἰησοῦς,*

5. Unus enim Deus, unus et mediator[a] Dei et hominum, homo Christus Jesus, a) Gal. 3, 20. Ebr. 4, 15.

6. *ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις.*

6. qui dedit redemptionem semet ipsum pro omnibus[a], [2]) testimonium temporibus suis, a) Matth. 20, 28. 1 Joh. 2, 1. 2.

7. *εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος (ἀλήθειαν λέγω † ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι), διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.*

7. in quo positus sum ego praedicator et Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide et veritate[a]. a) Act. 9, 15. 26, 16–18.

8. *βούλομαι οὖν, προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ,*

8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione.

9. *ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης, κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, † ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ,*

9. Similiter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;

10. *ἀλλ' (ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν) δι' ἔργων ἀγαθῶν.*

10. sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. *γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ.*

11. Mulier in silentio discat cum omni subjectione[a]; a) 1 Cor. 14, 34. 35.

12. *γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ.*

12. docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum[a]; sed esse in silentio. a) Eph. 5, 22.

---

v. 5. C. ἰησους χριστος. — v. 7. ἐν χριστῳ omitt. Gb. — v. 9. C. add. ἀργυριῳ.

1) 1590. constituti sunt. 2) 1590. cujus testimonium temporibus suis confirmatum est.

Digitized by Google

13. ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα εὔα.

14. καὶ ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη. ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα, ἐν παραβάσει γέγονε·

15. σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

13. Adam enim primus formatus est; deinde Heva [a]. a) Gen. 2, 7. 22.

14. Et Adam non est seductus; mulier autem seducta in praevaricatione fuit [a]. a) Gen. 3, 6.

15. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

Cap. III.

1. Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ.

2. δεῖ οὖν, τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, † νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικὸν,

3. μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, † μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον,

4. τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊσταμένον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος

5. (εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται;),

6. μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου.

7. δεῖ δὲ, αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμὸν ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου·

8. διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς,

9. ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει.

10. καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες.

11. γυναῖκας ὡσαύτως σεμνὰς, μὴ διαβόλους, † νηφαλίους, πιστὰς ἐν πᾶσι.

1. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat [a]. a) Act. 20, 17. 28. 1 Cor. 7, 25.

2. Oportet [1]) ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem [a]), doctorem, a) 3 Joh. 5. 8.

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. suae domui bene praepositum; filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui suae praeesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli;

7. oportet autem illum et testimonium habere bonum [a]) ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli. a) 1 Petr. 2, 12.

8. Diaconos [a]) similiter, pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes; a) Act. 6, 3.

9. habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. Et hi autem probentur primum; et sic ministrent, nullum crimen habentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

---

v. 2. St. νηφαλεον. — v. 3. μη αισχροκερδη omitt. Gb. — v. 11. St. νηφαλεους.

1) Oportet enim.

Digitized by Google

12. διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων.

13. οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται καὶ πολλὴν παῤῥησίαν ἐν πίστει, τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

14. ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων, ἐλθεῖν πρός σε τάχιον.

15. ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς, πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.

16. καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· † θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ.

12. Diaconi sint unius uxoris viri; qui filiis suis bene praesint, et suis domibus.

13. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent a), et multam fiduciam in fide, quae est in Christo Jesu. a) 1 Petr. 5, 4.

14. Haec tibi scribo 1), sperans me ad te venire cito.

15. Si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae et Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

16. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne a), justificatum b) est in spiritu, apparuit angelis c), praedicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. a) Joh. 1, 14. b) Joh. 16, 10. Rom. 1, 4. c) Act. 10, 41.

Cap. IV.

1. Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι † πλάνοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων,

2. ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν,

3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν.

4. ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον.

5. ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

6. ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελ-

1. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent a) quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis daemoniorum, a) Act. 20, 29. 30. 2 Tim. 3, 1–4.

2. in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam habentium suam conscientiam a), a) Tit. 3, 11.

3. prohibentium nubere a), 2) abstinere a cibis b), quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis, qui cognoverunt veritatem. a) Col. 2, 8. 18. b) Rom. 14, 2. Col. 2, 16. 23.

4. Quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum a), quod cum gratiarum actione percipitur. a) Matth. 15, 11.

5. Sanctificatur a) enim per verbum Dei, et orationem b). a) Act. 10, 11. sqq. b) Rom. 14, 6.

6. Haec proponens fratribus, bonus

v. 16. Gb. ὃς ἐφανερωθη. — v. 1. C. πλανης.
1) 159a. add. fili Timothee' 2) 159a. add. et.

Digitized by Google

φοῖς, καλὸς ἔσῃ διάκονος † ἰησοῦ χριστοῦ, † ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, ᾗ παρηκολούθηκας.

eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, et bonae doctrinae, quam assecutus es a). a) 2 Tim. 3, 14.

7. τὰς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ, γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν.

7. Ineptas autem et aniles fabulas a) devita; exerce autem te ipsum ad pietatem. a) cf. c. 1, 4.

8. ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, † ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.

8. Nam corporalis a) exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, et futurae. a) cf. v. 3.

9. πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος.

9. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus.

10. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.

10. In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium a). a) Luc.18,7.8.

11. †παράγγελλε ταῦτα καὶ δίδασκε.

11. Praecipe haec, et doce!

12. μηδείς σε τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος † γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, † ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ.

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat a); sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. a) 1 Cor. 16, 11.

13. ἕως ἔρχομαι, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ.

13. Dum venio, attende lectioni a), exhortationi, et doctrinae. a) Act. 17, 11. 2 Tim. 3, 16.

14. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου.

14. Noli negligere gratiam a), quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum b) presbyterii. a) 1 Cor. 12, 7. b) Act. 6, 6. 8, 17. sq. 9, 17.

15. ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.

15. Haec meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ. ἐπίμενε αὐτοῖς. τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντας σου.

16. Attende tibi, et doctrinae; insta in illis! Hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.

Cap. V.

1. Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς,

1. Seniorem ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem; juvenes, ut fratres;

2. πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς, ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ.

2. anus, ut matres; juvenculas, ut sorores, in omni castitate.

---

v. 6. C. χριστε ιησου. — " C. ἐντρεφ. — v. 8. Ed. omn. Er. St. et Mt. ἐπαγγελιας. — v. 11. C. παραγγελε. — v. 12. C. γινου. — " ἐν πνευματι omitt. Gb.

Digitized by Google

3. χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας.

4. εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον, τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστι †καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

5. ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας.

6. ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκε.

7. καὶ ταῦτα †παράγγελε, ἵνα ἀνεπίληπτοι ὦσιν.

8. εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων.

9. χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα, ἑνὸς ἀνδρὸς γυνὴ,

10. ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε.

11. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν,

12. ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν.

13. ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιέρχόμεναι τὰς οἰκίας, οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα.

14. βούλομαι οὖν, νεωτέρας †γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν.

15. ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σατανᾶ.

3. Viduas honora, quae vere[a] viduae sunt.

a) cf. v. 5.

4. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet; discat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo.

5. Quae autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die.

6. Nam quae in deliciis est, vivens mortua[a] est.

a) Eph. 2, 1.

7. Et hoc praecipe, ut irreprehensibiles sint.

8. Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior.

9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxor,

10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit[a], si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

a) 2 Joh. 4.

11. Adolescentiores autem viduas devita; cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt;

12. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt;

13. Simul autem et otiosae discunt circuire domos; non solum otiosae, sed et verbosae, et curiosae, loquentes, quae non oportet.

14. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15. Jam enim quaedam conversae sunt retro [1]) satanam[a].

a) c. 1, 6.

v. 4. καλον και omitt. Mt. et Gb. — v. 7. Ed. 1. 2. Er. Mt. et Gb. παραγγελλε. — v. 14. C. add. χηρας.

1) 1590. add. post.

Digitized by Google

16. εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ.

16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia; ut iis, quae vere viduae sunt, sufficiat.

17. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ.

17. Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur; maxime, qui laborant in verbo et doctrina.

18. λέγει γὰρ ἡ γραφή· βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις. καί· ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.

18. Dicit enim Scriptura: „Non alligabis os bovi trituranti a)," et: „Dignus est operarius mercede sua b)."

a) Deut. 25, 4. 1 Cor. 9, 9. b) Matth. 10, 10.

19. κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

19. Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus a).

a) Deut. 19, 15.

20. τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.

20. Peccantes coram omnibus a) argue; ut et caeteri timorem habeant.

a) Matth. 18, 17.

21. διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν.

21. Testor coram Deo et Christo Jesu, et electis angelis [1])a), ut haec custodias sine praejudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

a) Matth. 25, 31.

22. χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει.

22. Manus cito nemini imposueris a), neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi!

a) c. 4, 14.

23. μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.

23. Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.

24. τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν.

24. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad judicium; quosdam [2]) autem et subsequuntur.

25. ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ † δύνανται.

25. Similiter et facta bona manifesta sunt; et quae aliter se habent, abscondi non possunt.

Cap. VI.

1. Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται.

1. Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.

v. 25. Ed. omn. Er. δύνανται.

1) 1590. add. ejus. 2) 1590. quorumdam autem subsequuntur.

Digitized by Google

2. οἱ δὲ πιστὸς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν· ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσι καὶ ἀγαπητοὶ, οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Haec doce, et exhortare!

3. εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις, τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ,

3. Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quae secundum pietatem est, doctrinae,

4. τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ,

4. superbus est, nihil sciens [a], sed languens circa quaestiones, et pugnas verborum; ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae,

a) 1 Cor. 8, 1. 2.

5. † διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων, πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.

5. conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quaestum esse pietatem.

6. ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.

6. Est autem quaestus magnus pietas cum sufficientia.

7. οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον. δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα.

7. Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus [a].

a) Hiob 1, 21.

8. ἔχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις † ἀρκεσθησόμεθα.

8. Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus [1]).

9. οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς † ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν.

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli [a]), et desideria multa inutilia, et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem.

a) Matth. 19, 23.

10. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι, ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes, erraverunt [a]) a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

a) Matth. 13, 22.

11. σὺ δὲ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ταῦτα φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραότητα.

11. Tu autem, o homo Dei! haec fuge; sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeternam, in qua vo-

---

v. 5. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. παραδιατριβαι. — v. 8. C. ἀρκεσθησωμεθα. — v. 9. C. ἀνονητους. 1) 1592. 1598. 1624. „sumus" et Lucas Brugensis. 1590. 1593. simus.

Digitized by Google

ἣν † ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων.

13. παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ ποντίου πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν,

14. τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπίληπτον, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

15. ἣν καιροῖς ἰδίοις † δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων,

16. † ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν ἀνθρώπων, οὐδὲ † ἰδεῖν δύναται, ᾧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. ἀμήν.

17. τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι † παράγγελλε, μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐν τῷ θεῷ, τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡμῖν † πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν,

18. ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς,

19. ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς † αἰωνίου ζωῆς.

20. ὦ τιμόθεε, τὴν † παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως,

21. ἣν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. ἡ χάρις μετά σου. † ἀμήν.

catus es, et confessus a) bonam confessionem coram multis testibus. a) Act. 16, 5.

13. Praecipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato a), bonam confessionem; a) Joh. 18, 36. 37.

14. ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi,

15. quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium,

16. qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit a), sed nec videre potest; cui honor, et imperium sempiternum. Amen. a) Joh. 1, 18.

17. Divitibus hujus seculi praecipe, non sublime sapere; neque sperare in incerto a) divitiarum, sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum; a) Luc. 12, 16–21.

18. bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19. thesaurisare a) sibi fundamentum bonum in futurum; ut apprehendant veram vitam. a) Matth. 6, 20.

20. O Timothee! depositum a) custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, a) 2 Tim. 3, 14.

21. quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt a). Gratia tecum. Amen. a) 2 Tim. 2, 18.

---

v. 12. Ed. omn. Er. St. et Mt. *και εκληθης.* — v. 15. C. *δειξη.* — v. 16. *ὁ* omitt. Ed. 2. Er. — "Ed. 1. Er. *ειδειν.* — v. 17. C. *παραγγελε.* — "Ed. omn. Er. et St. *πλουσιως παντα.* — v. 19. Gb. *οντως ζωης.* — v. 20. Gb. et Mt. *παραθηκην.* — v. 21. *ἀμην* omitt. Gb.

Digitized by Google

EPISTOLA PAULI
AD
TIMOTHEUM II.

Cap. I.

1. Παῦλος, † ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ διὰ θελήματος θεοῦ κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

2. τιμοθέῳ, ἀγαπητῷ τέκνῳ· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ χριστοῦ ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν.

3. χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περί σε μνείαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ ἡμέρας,

4. ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς † πληρωθῶ,

5. ὑπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοι ἀνυποκρίτου πίστεως, ἥτις ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου, † λωΐδι, καὶ τῇ † μητρί σου, εὐνίκῃ· πέπεισμαι δὲ, ὅτι καὶ ἐν σοί.

6. δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε, ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου.

7. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ.

8. μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ, τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ,

9. τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα

1. Paulus, Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei secundum promissionem vitae, quae est in Christo Jesu.

2. Timotheo charissimo filio [a]) gratia, misericordia, [1]) pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro.

a) 1 Cor. 4, 15.

3. Gratias ago Deo [2]), cui servio [a]) a progenitoribus [3]) in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die; a) Act. 24, 14. 16.

4. desiderans [illegible]idere, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear.

5. Recordationem accipiens ejus fidei, quae est in te non ficta [a]), quae et habitavit primum in avia tua Loide, et matre tua Eunice [b]), certus sum autem quod et in te. a) Phil. 2, 19–22. b) Act. 16, 1.

6. propter quam causam admoneo te, ut resuscites [a]) gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. a) 1 Tim. 4, 14.

7. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris [a]); sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. a) Rom. 8, 15.

8. Noli itaque erubescere [a]) testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus; sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei, a) Rom. 1, 16.

9. qui nos liberavit, et vocavit vocatione sua sancta, non secundum o-

---

v. 1. C. omitt. ἰησου χριστου. — v. 4. C. πληοθω. — v. 5. C. λωϊδη. — Ed. omn. Er. μητερι.

1) 1590. et pax a Deo patre nostro. 2) 1590. add. meo. 3) 1590. add. meis.

Digitized by Google

ἡμῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων,

10. φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου,

11. εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν.

12. δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω. ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι. οἶδα γὰρ, ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι, ὅτι δυνατός ἐστι, τὴν † παρακαταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

13. ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

14. τὴν καλὴν † παραθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

15. οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὧν ἐστι † φύγελλος καὶ ἑρμογένης.

16. δῴη ἔλεος ὁ κύριος τῷ ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυσίν μου οὐκ † ἐπησχύνθη,

17. ἀλλὰ γενόμενος ἐν ῥώμῃ, σπουδαιότερον ἐζήτησέ με, καὶ εὗρε

18. (δῴη αὐτῷ ὁ κύριος, εὑρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ), καὶ ὅσα ἐν ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

pera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quae data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia a). a) 1 Cor. 2, 7. Eph. 2, 8. 9.

10. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris a) nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem b), illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium,
a) Tit. 1, 3. b) Hebr. 2, 14. 15.

11. in quo positus sum ego praedicator, et Apostolus, et magister Gentium a). a) 1 Tim. 2, 7.

12. Ob quam causam etiam haec patior, sed non confundor; scio enim, cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem a). a) c. 4, 8.

13. Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide et in dilectione a) in Christo Jesu. a) 1 Tim. 1, 5.

14. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis 1) hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est 2) Phigelus, et Hermogenes.

16. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui; quia saepe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit;

17. sed cum Romam venisset, solicite me quaesivit, et invenit a).
a) Act. 28, 20. 30.

18. Det illi Dominus invenire misericordiam a 3) Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CAP. II.

1. Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι, τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ,

2. καὶ, ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ

1. Tu ergo, fili mi! confortare in gratia, quae est in Christo Jesu!

2. Et quae audisti a me per multos

---

v. 12. St. Gb. et Mt. παραθηκην. — v. 14. Ed. omn. Er. παρακαταθηκην. — v. 15. Ed. omn. Er. φιγελος. — v. 16. Ed. 1. Er. et C. ἐπαισχυνθη.

1) 1590. add. enim. 2) 1590. est Philetus. 1595. Phigellus. 3) 1590. a Deo.

Digitized by Google

πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται, καὶ ἑτέρους διδάξαι.

testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.

3. σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ χριστοῦ.

3. Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4. οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit.

5. ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

5. Nam et qui certat [a] in agone, non coronatur [1]), nisi legitime certaverit. a) 1 Cor. 9, 24–27.

6. τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.

6. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus [a] percipere. a) 1 Tim. 4, 16.

7. νόει, ἃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.

7. Intellige quae dico! dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum!

8. μνημόνευε Ἰησοῦν χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαυὶδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου,

8. Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis, ex semine David [a], secundum Evangelium meum [b], a) Rom. 1, 3. b) Phil. 2, 8. 9.

9. ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος. ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ δέδεται.

9. in quo laboro usque ad vincula, quasi male operans; sed verbum Dei non est alligatum [a]. a) Phil. 1, 12–14.

10. διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι, τῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, μετὰ δόξης αἰωνίου.

10. Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quae est in Christo Jesu, cum gloria coelesti.

11. πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν.

11. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et convivemus [a]; Rom. 6, 4. sqq.

12. εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς.

12. Si sustinebimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit [a] nos; a) Matth. 10, 32. sqq.

13. εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει. ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται.

13. si non credimus, ille fidelis [a] permanet, negare se ipsum non potest. a) Rom. 3, 3. sqq.

14. ταῦτα ὑπομίμνησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ κυρίου, μὴ λογομαχεῖν, εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων.

14. Haec commone, testificans coram [2]) Domino. Noli contendere verbis [a]; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. a) 1 Tim. 6, 4. 5.

15. σπούδασον, σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

15. Solicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

1) 1590. coronabitur. 2) 1590. coram Deo.

Digitized by Google

16. τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περίϊστασο. ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας,

17. καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει, ὧν ἐστιν ὑμέναιος καὶ φιλητός,

18. οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχησαν, λέγοντες, τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι· καὶ ἀνατρέπουσι τήν τινων πίστιν.

16. Profana autem, et vaniloquia devita! multum enim proficiunt ad impietatem;

17. et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus a), et Philetus, a) 1 Tim. 1, 20.

18. qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorumdam fidem.

19. ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστηκεν, ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. καί· ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα † κυρίε.

19. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus, qui sunt ejus a); et: Discedat ab iniquitate omnis, qui 1) nominat nomen Domini! a) Joh. 10, 14.

20. ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, καὶ ἃ μὲν εἰς τιμήν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν.

20. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia a); et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam. a) Matth. 13, 24–30. 47–49.

21. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, † ἔσται σκεῦος εἰς τιμήν, ἡγιασμένον † καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

21. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

22. τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε, δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας.

22. Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem 2), charitatem, et pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς, ὅτι γεννῶσι μάχας.

23. Stultas autem et sine disciplina quaestiones a) devita; sciens quia generant lites. a) 1 Tim. 1, 4.

24. δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον,

24. Servum autem Domini non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem a), Tit. 1, 7.

25. ἐν πραΰτητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας,

25. cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati; nequando Deus a) det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem; a) Matth. 19, 26.

26. καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

26. et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

---

v. 19. Ed. omn. Er. et St. χριστε. — v. 21. Ed. 4. 5. Er. ἐσθε. — *Ed. omn. Er. omitt. και.

1) 1590. qui invocat. 2) 1590. 1592. 1593. 1598. Romana 1624.: fidem, spem, charitatem. Plantinianae editt. et Lucas Brugensis omittunt „spem."

Digitized by Google

CAP. III.

1. Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί.

1. Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa [a]. a) 1 Tim. 4, 1.

2. ἔσονται γὰρ † οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι,

2. Erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,

3. ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι,

3. [a] sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, a) v. 3–5. cfr. Luc. 17, 26–30.

4. προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι,

4. proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis, quam Dei,

5. ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι. καὶ τούτους ἀποτρέπου.

5. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita!

6. ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ † αἰχμαλωτίζοντες † γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις,

6. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur variis desideriis;

7. πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα.

7. semper discentes, et numquam ad scientiam veritatis pervenientes [a]. a) 1 Cor. 8, 2. 3.

8. ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσεῖ, † οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν.

8. Quemadmodum autem Jannes et Mambres restiterunt Moysi [a]; ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, a) Exod. 7, 11. 22.

9. ἀλλ' ἐ προκόψουσιν ἐπὶ † πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.

9. sed ultra non proficient; insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum [a] fuit. a) Exod. 9, 18.

10. σὺ δὲ παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ,

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν, οἷά μοι † ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις, οἵους διωγμοὺς ὑπήνεγκα, καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ κύριος.

11. persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiae [a], Iconii [b] et Lystris [c], quales persecutiones sustinui, et ex omnibus eripuit me Dominus. a) Act. 13, 14. 45. 50. b) Act. 14, 1. 5. c) Act. 14, 6. 7. 18.

---

v. 2. οἱ omitt. C. — v. 6. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. St. et Mt. αἰχμαλωτευοντες. — Ed. omn. Er. et St. τα γυναικαρια. — v. 8. Ed. omn. Er. ὕστως. — v. 9. C. πλειων. — v. 11. C. ἐγενοντο.

Digitized by Google

12. καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες, εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, διωχθήσονται.

13. πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.

14. σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς, παρὰ τίνος ἔμαθες,

15. καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

16. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ,

17. ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν † ἐξηρτισμένος.

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi; sciens a quo [a] didiceris. a) c. 1, 13.

15. Et quia ab infantia [a] sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu. a) c. 1, 5.

16. Omnis [1] scriptura [a] divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; a) 2 Petr. 1, 19–21.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAP. IV.

1. Διαμαρτύρομαι † ἔν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου †, ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς † κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ·

1. Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus [a] est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus. a) Matth. 25, 31.

2. κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ.

2. Praedica verbum; insta opportune, importune [a]; argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. a) Act. 24, 25.

3. ἔσαι γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ † τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἰδίας, ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν,

3. Erit enim tempus [a], cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus; a) c. 3, 1–5.

4. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.

4. et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σε πληροφόρησον.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistae, ministerium tuum imple! Sobrius esto!

---

v. 17. C. ἐξηρτυμενος. — v. 1. ον εγω et τε κυριε omitt. Gb. — "C. add. ημων. — "'Gb. και την. — v. 3. Gb. τας ιδιας επιθυμιας.

1) 1590. add. enim.

Digitized by Google

6. ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε.

7. τὸν ἀγῶνα, τὸν καλὸν, ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.

8. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτὴς, οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

9. σπούδασον, ἐλθεῖν πρός με ταχέως.

10. δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς θεσσαλονίκην· † κρήσκης εἰς γαλατίαν· τίτος εἰς δαλματίαν.

11. λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. μάρκον ἀναλαβὼν, † ἄγε μετὰ σεαυτοῦ. ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν.

12. τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς ἔφεσον.

13. τὸν † φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν τρωάδι παρὰ κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.

14. ἀλέξανδρος, ὁ χαλκεὺς, πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀποδῴη αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,

15. ὃν καὶ σὺ φυλάσσου. λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

16. ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον. μὴ αὐτοῖς λογισθείη.

17. ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος.

18. καὶ ῥύσεταί με ὁ κύριος ἀπὸ

6. Ego enim jam delibor [a], et tempus resolutionis meae instat. a) Phil. 2, 17.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiae [a], quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum ejus [b]. Festina ad me venire cito. a) Jac. 1, 12. b) 1 Joh. 4, 17.

9. Demas [a] enim me reliquit, diligens hoc seculum, et abiit Thessalonicam, a) Philem. 24.

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. Lucas [a] est mecum solus. Marcum [b] assume, et adduc tecum; est enim mihi utilis in ministerium [x]). a) Philem. 24. b) Act. 12, 12. 15, 37. Col. 4, 10.

12. Tychicum [a] autem misi Ephesum. a) Act. 20, 4. Col. 4, 7.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maxime autem membranas.

14. Alexander [a] aerarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundum opera ejus; a) Act. 19, 33. 1 Tim. 1, 20.

15. quem et tu devita; valde enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione nemo mihi affuit; sed omnes me dereliquerunt [a]; non illis imputetur [b]. a) c. 1, 15. b) Act. 7, 59.

17. Dominus autem mihi astitit [a], et confortavit me; ut per me praedicatio impleatur, et audiant omnes Gentes; et liberatus sum de ore [b] leonis. a) Joh. 16, 32. b) Dan. 6, 22.

18. Liberavit me Dominus ab omni

---

v. 10. C. et St. κρησης. — φαιλονην. St. φελωνην. — v. 11. C. ἀγαγε. — v. 13. Ed. omn. Er. 1) 1590. in ministerio.

Digitized by Google

παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν † ἐπουράνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

19. Ἄσπασαι † Πρίσκαν καὶ Ἀκύλαν καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον.

20. Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ. Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.

21. Σπούδασον, πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. Ἀσπάζεταί σε Εὔβουλος καὶ Πούδης καὶ Λῖνος καὶ Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες.

22. Ὁ κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

operare malo; et salvum faciet in regnum suum coeleste, cui gloria in secula seculorum. Amen.

19. Saluta Priscam et Aquilam [a], et Onesiphori [b] domum. a) Act. 18, 2. 18. Rom. 16, 3. b) c. 1, 16.

20. Erastus [a] remansit Corinthi, Trophimum [b] autem reliqui infirmum Mileti. a) Act. 19, 22. Rom. 16, 23. b) Act. 20, 4. 21, 29.

21. Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

---

v. 18. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπουρανιων. — v. 19. C. πρισκιλλαν. — v. 22. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD TITUM.

Cap. I.

1. Παῦλος, δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ (κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, τῆς κατ' εὐσέβειαν,

2. ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων,

3. ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος † ἡμῶν, Θεοῦ),

4. Τίτῳ, γνησίῳ τέκνῳ, κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ

1. Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum [a] Dei, et agnitionem veritatis, quae secundum pietatem est, a) Rom. 8, 29. 30.

2. in spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus, ante tempora secularia,

3. manifestavit autem temporibus suis [a] verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum Salvatoris nostri Dei, a) Eph. 1, 9. 10. 2 Tim. 1, 10.

4. Tito dilecto filio [a] secundum communem fidem, gratia et pax a Deo Pa-

---

v. 3. Ed. 3. Er. ὑμων.

Digitized by Google

θεῦ πατρὸς καὶ κυρίυ, ἰησῦ χριςῦ, τῦ σωτῆρος ἡμῶν.

5. τύτυ χάριν κατέλιπόν σε ἐν κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταςήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρυς, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην,

6. εἴ τίς ἐςιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιςὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ † ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.

7. δεῖ γὰρ, τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς θεῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,

8. ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ,

9. ἀντεχόμενον τῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιςῦ λόγυ, ἵνα δυνατὸς ᾖ, καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ὑγιαινύσῃ, καὶ τὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

10. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ † καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιςα οἱ ἐκ περιτομῆς,

11. ὕς δεῖ ἐπιςομίζειν, οἵτινες † ὅλας οἴκυς ἀνατρέπυσι, διδάσκοντες, ἃ μὴ δεῖ, αἰσχρῦ κέρδυς χάριν.

12. εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί.

13. ἡ μαρτυρία αὕτη ἐςὶν ἀληθής. δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίςει,

14. μὴ προσέχοντες ἰυδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, τοῖς δὲ † μεμιασμένοις καὶ ἀπίςοις ὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νῦς καὶ ἡ συνείδησις.

tre, et Christo Jesu Salvatore nostro. a) 1 Cor. 4, 15.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros a), sicut et ego disposui tibi. a) Act. 14, 22.

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir a), filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos b). a) 1 Tim. 3, 2. b) 1 Tim. 3, 4. 5.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem a); non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; a) 1 Cor. 4, 1.

8. sed hospitalem, benignum, [1]) sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores a), maxime, qui de circumcisione sunt; a) 1 Tim. 1, 4. 6.

11. quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventris [2]) pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum aversantium se a veritate.

15. Omnia munda mundis a); coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. Col. 2, 20. 21. Rom. 14, 20.

v. 6. C. ἀσωτειας. — v. 10. Ed. omn. Er. pon. και ante ματαιολ. — v. 11. C. οικυς ὁλας. — v. 15. C. μεμιαμενοις.

1) 1590. add. prudentem.

2) 1593. 1598. ventres. 1590. 1592. ventris.

Digitized by Google

16. θεὸν, ὁμολογοῦσιν, εἰδέναι; τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant; cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

Cap. II.

1. σὺ δὲ λάλει, ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ,

1. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam:

2. πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

3. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους,

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices a), non multo vino servientes, bene docentes; a) 1 Tim. 3, 11.

4. ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους,

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουρὸς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται.

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur a) verbum Dei. a) 1 Petr. 2, 12.

6. τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν

6. Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7. (περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, †

7. In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ † ἡμῶν λέγειν φαῦλον),

8. verbum sanum, irreprehensibile; ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας,

9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ, κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος, πᾶσιν ἀνθρώποις,

11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc seculo.

---

v. 7. C. St. et Mt. add. ἀφθαρσιαν. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ὑμων.

Digitized by Google

13. † προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

13. exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi,

14. ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

14. qui dedit semet ipsum pro nobis; ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum a). a) Act. 20, 28. Eph. 5, 25–27.

15. ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. μηδείς σε περιφρονείτω.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio! Nemo te contemnat a)! a) 1 Tim. 4, 12.

Cap. III.

1. Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς, ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,

1. Admone illos, principibus et potestatibus subditos a) esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: a) Rom. 13, 1. 2. 1 Petr. 2, 13. 14.

2. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους.

3. Eramus enim aliquando et nos a) insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. a) Eph. 2, 3.

4. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ,

4. Cum autem benignitas a) et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; a) 1 Joh. 4, 9.

5. οὐκ ἐξ ἔργων, τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam a) salvos nos fecit per lavacrum regenerationis b) et renovationis Spiritus sancti, a) Rom. 3, 24. b) Joh. 3, 5.

6. οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,

6. quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum;

7. ἵνα, δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.

7. ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. πιστὸς ὁ λόγος, † καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ

8. Fidelis sermo est; et de his volo te confirmare; ut curent bonis operibus praecesse, qui credunt Deo. Haec

v. 13. Ed. 2. 3. Er. προδεχομενοι. — v. 8. Ed. omn. Er. omitt. και.

Digitized by Google

πεπιστευκότες † τῷ θεῷ. ταῦτά ἐστι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.

9. μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔριδας καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ † μάταιοι.

10. αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ,

11. εἰδὼς, ὅτι ἐξέστραπται † ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος.

12. ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ Τυχικὸν, σπούδασον, ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.

13. Ζηνᾶν, τὸν νομικὸν, καὶ Ἀπολλὼ † σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.

14. μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15. ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. † ἀμήν.

sunt bona, et utilia hominibus.

9. Stultas autem quaestiones [a], et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita! sunt enim inutiles, et vanae.

a) 1 Tim. 1, 4.

10. Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita;

11. sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12. Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum [a], festina ad me venire Nicopolim; ibi enim statui hiemare.

a) Act. 20, 4. Eph. 6, 21. Col. 4, 7.

13. Zenam legisperitum et Apollo [a] solicite praemitte, ut nihil illis desit.

a) Act. 18, 24.

14. Discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad usus necessarios; ut non sint infructuosi.

15. Salutant te, qui mecum sunt omnes; saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 8. C. omitt. τῳ. — v. 9. Ed. omn. Er. ματαιας. — v. 11. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 13. Ed. 1. Er. σπευδεως. — v. 15. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD PHILEMONEM.

1. Παῦλος, δέσμιος χριστοῦ ἰησοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφὸς, φιλήμονι, τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν,

2. καὶ ἀπφίᾳ, τῇ ἀγαπητῇ, καὶ

1. Paulus vinctus [a] Christi Jesu, et Timotheus [b] frater, Philemoni dilecto, et adjutori nostro,

a) v. 9. 13. Act. 28, 16. b) Col. 1, 1.

2. et Apiae [1], sorori charissimae,

1) 1593. Appiæ. 1590. 1592. Apiæ.

Digitized by Google

ἀρχίππῳ, τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σε ἐκκλησίᾳ·

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, Ἰησοῦ χριστοῦ.

4. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε, μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου,

5. ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον, Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

6. ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς † ἀγαθοῦ, τοῦ ἐν † ἡμῖν, εἰς χριστὸν Ἰησοῦν.

7. † χαρὰν γὰρ ἔσχομεν πολλὴν καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

8. διὸ πολλὴν ἐν χριστῷ παῤῥησίαν ἔχων, ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον,

9. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὤν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ χριστοῦ.

10. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ὀνήσιμον,

11. τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα.

12. σὺ δὲ αὐτόν, τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ,

13. ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπέρ σου † διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου·

14. χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον.

15. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον † αὐτὸν ἀπέχῃς,

16. οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ

et Archippo [a] commilitoni nostro, et Ecclesiae quae in domo tua est.

a) Col. 4, 17.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos,

6. ut communicatio fidei tuae evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua; quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;

9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi.

10. Obsecro te pro meo filio, quem genui [a] in vinculis, Onesimo [b],

a) 1 Cor. 4, 15. b) Col. 4, 9.

11. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,

12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe;

13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii;

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum recipieres.

16. Jam non ut servum, sed pro

v. 6. C. add. ἐργου. — "Ed. omn. Er. St. ὑμιν. — v. 7. Ed. omn. Er. St. et Mt. χαριν. — v. 13. Gb. μοι διακονῃ. — v. 15. αὐτον omitt. Ed. 1.

Digitized by Google

δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιστα ἐμοὶ, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοὶ, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ.

17. εἰ οὖν † ἐμὲ ἔχεις κοινωνὸν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.

18. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.

19. ἐγὼ παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

20. ναὶ, ἀδελφὲ, ἐγώ σε ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν † κυρίῳ.

21. πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου, ἔγραψά σοι, εἰδὼς, ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

22. ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ, ὅτι † διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

23. † ἀσπάζονταί σε ἐπαφρᾶς, ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν χριστῷ † ἰησοῦ,

24. μάρκος, ἀρίσταρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

25. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. † ἀμήν.

servo charissimum fratrem a); maxime mihi; quanto autem magis tibi, et in carne et in Domino! a) Matth. 23, 8.

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;

18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa!

19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes a); a) 1 Cor. 9, 11.

20. ita a), I) frater! Ego te fruar in Domino; refice viscera mea in 2) Domino. a) v. 17.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras a) concaptivus meus in Christo Jesu, a) Col. 4, 12.

24. Marcus a), Aristarchus b), Demas et Lucas c), adjutores mei.
a) Act. 12, 12. 15, 37. b) Col. 4, 10. c) Col. 4, 14.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

v. 17. Gb. με. — v. 20. Gb. χριστῳ. — v. 22. Ed. omn. Er. ὅτι και. — v. 23. Ed. 1. Er. Gb. ἀσπαζεται. — C. omitt. ἰησου. — v. 25. ἀμην omitt. Gb.
1) 1590. ... mihi debes: ita facies. Ego. 2) 1590. in Christo.

EPISTOLA PAULI AD HEBRAEOS.

Cap. I.

1. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' † ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; novissime,

2. diebus istis locutus est nobis in

v. 1. Ed. omn. Er. ἐσχατων.

Digitized by Google

2. ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων (δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν),

3. ὃς (ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ) δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ † τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς,

4. τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

5. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων· υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσαι μοι εἰς υἱόν;

6. ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.

7. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

8. πρὸς δὲ τὸν υἱόν· ὁ θρόνος σου, ὁ θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

9. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ θεὸς, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.

10. καί· σὺ κατ' ἀρχὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

11. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.

12. καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. σὺ δὲ † ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.

Filio [a], quem constituit haeredem universorum, per quem fecit [b] et secula;

a) v. 4. sqq. c. 3, 5. 6. 12, 25. b) Joh. 1, 3. 10.

3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus [a], portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens [b], sedet ad dexteram majestatis in excelsis;

a) Joh. 14, 9. Col. 1, 15. b) c. 9, 14.

4. tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis [a] nomen haereditavit.

a) Phil. 2, 9.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: „Filius meus es tu; ego hodie „genui te [a]?" Et rursum: „Ego ero „illi in patrem, et ipse erit mihi in fi„lium [b]?"

a) Ps. 2, 7. b) 2 Reg. 7, 14.

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: „Et „adorent eum omnes Angeli Dei [a]."

a) Ps. 96, 7.

7. Et ad Angelos quidem dicit: „Qui „facit Angelos suos spiritus, et minis„tros suos flammam ignis [a]."

a) Ps. 103, 4.

8. Ad filium autem: „Thronus tuus, „Deus, in seculum seculi; virga aequi„tatis, virga regni tui.

9. „Dilexisti justitiam, et odisti in„iquitatem, propterea unxit te, Deus, „Deus tuus oleo exultationis prae par„ticipibus tuis [a]."

a) Ps. 44, 7. 8.

10. Et: „Tu in principio, Domine, „terram fundasti; et opera manuum „tuarum sunt coeli.

11. „Ipsi peribunt, tu autem per„manebis, et omnes ut vestimentum „veterascent;

12. „et velut amictum mutabis eos, „et mutabuntur; tu autem idem ipse „es, et anni tui non deficient [a]."

a) Ps. 101, 26–28.

v. 3. C. τῷ θρόνῳ τῆς μεγ. — v. 12. ὁ omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν † ἐπουράνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

19. ἄσπασαι † πρίσκαν καὶ ἀκύλαν καὶ τὸν ὀνησιφόρου οἶκον.

20. ἔραστος ἔμεινεν ἐν κορίνθῳ. τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.

21. σπούδασον, πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε εὔβουλος καὶ πούδης καὶ λῖνος καὶ κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες.

22. ὁ κύριος, ἰησοῦς χριστὸς, μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

opere malo; et salvum faciet in regnum suum coeleste, cui gloria in secula seculorum. Amen.

19. Saluta Priscam et Aquilam [a], et Onesiphori [b] domum. a) Act. 18, 2. 18. Rom. 16, 3. b) c. 1, 16.

20. Erastus [a] remansit Corinthi, Trophimum [b] autem reliqui infirmum Mileti. a) Act. 19, 22. Rom. 16, 23. b) Act. 20, 4. 21, 29.

21. Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

v. 18. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπεράνιον. — v. 19. C. πρισκίλλαν. — v. 22. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD TITUM.

Cap. I.

1. Παῦλος, δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ ἰησοῦ χριστοῦ (κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, τῆς κατ' εὐσέβειαν,

2. ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων,

3. ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος † ἡμῶν, θεοῦ),

4. τίτῳ, γνησίῳ τέκνῳ, κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ

1. Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum [a] Dei, et agnitionem veritatis, quae secundum pietatem est, a) Rom. 8, 29. 30.

2. in spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus, ante tempora secularia,

3. manifestavit autem temporibus suis [a] verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum Salvatoris nostri Dei, a) Eph. 1, 9. 10. 2 Tim. 1, 10.

4. Tito dilecto filio [a] secundum communem fidem, gratia et pax a Deo Pa-

v. 3. Ed. 3. Er. ὑμων.

Digitized by Google

θεῦ πατρὸς καὶ κυρίε, ἰησοῦ χριςοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

5. τούτε χάριν κατέλιπόν σε ἐν κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταςήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην,

6. εἴ τίς ἐςιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιςὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ † ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.

7. δεῖ γὰρ, τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς θεῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,

8. ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ,

9. ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιςοῦ λόγε, ἵνα δυνατὸς ᾖ, καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

10. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ † καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιςα οἱ ἐκ περιτομῆς,

11. οὓς δεῖ ἐπιςομίζειν, οἵτινες † ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες, ἃ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν.

12. εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί.

13. ἡ μαρτυρία αὕτη ἐςὶν ἀληθής. δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίςει,

14. μὴ προσέχοντες ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, τοῖς δὲ † μεμιασμένοις καὶ ἀπίςοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις.

tre, et Christo Jesu Salvatore nostro. a) 1 Cor. 4, 15.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros a), sicut et ego disposui tibi. a) Act. 14, 22.

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir a), filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos b). a) 1 Tim. 3, 2. b) 1 Tim. 3, 4. 5.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem a); non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; a) 1 Cor. 4, 1.

8. sed hospitalem, benignum, [1]) sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores a), maxime, qui de circumcisione sunt; a) 1 Tim. 1, 4. 6.

11. quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventris [2]) pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum aversantium se a veritate.

15. Omnia munda mundis a); coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. Col. 2, 20. 21. Rom. 14, 20.

v. 6. C. ἀσωτειας. — v. 10. Ed. omn. Er. pon. και ante ματαιολ. — v. 11. C. οικους ὁλους. — v. 15. C. μεμιαμενοις.

1) 1590. add. prudentem.

2) 1593. 1598. ventres. 1590. 1592. ventris.

Digitized by Google

16. θεὸν, ὁμολογοῦσιν, εἰδέναι; τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνῆνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant; cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

Cap. II.

1. σὺ δὲ λάλει, ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ,

2. πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

3. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους,

4. ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους,

5. σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουρὸς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται.

6. τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν

7. (περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, †

8. λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ † ἡμῶν λέγειν φαῦλον),

9. δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας,

10. μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ, κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

11. ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος, πᾶσιν ἀνθρώποις,

12. παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,

1. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam:

2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices a), non multo vino servientes, bene docentes;

a) 1 Tim. 3, 11.

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur a) verbum Dei.

a) 1 Petr. 2, 12.

6. Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7. In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile; ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc seculo.

---

v. 7. C. St. et Mt. add. ἀφθαρσιαν. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ὑμων.

Digitized by Google

13. † προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

14. ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

15. ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. μηδείς σε περιφρονείτω.

13. exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi,

14. qui dedit semet ipsum pro nobis; ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum a). a) Act. 20, 28. Eph. 5, 25–27.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio! Nemo te contemnat a)! a) 1 Tim. 4, 12.

Cap. III.

1. Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς, ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,

2. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραΰτητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.

3. ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους.

4. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ,

5. οὐκ ἐξ ἔργων, τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,

6. οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,

7. ἵνα, δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.

8. πιστὸς ὁ λόγος, † καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ

1. Admone illos, principibus et potestatibus subditos a) esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: a) Rom. 13, 1. 2. 1 Petr. 2, 13. 14.

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando et nos a) insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. a) Eph. 2, 3.

4. Cum autem benignitas a) et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; a) 1 Joh. 4, 9.

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam a) salvos nos fecit per lavacrum regenerationis b) et renovationis Spiritus sancti, a) Rom. 3, 24. b) Joh. 3, 5.

6. quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum;

7. ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. Fidelis sermo est; et de his volo te confirmare; ut curent bonis operibus praeesse, qui credunt Deo. Haec

v. 13. Ed. 2. 3. Er. προδεχομενοι. — v. 8. Ed. omn. Er. omitt. και. —

Digitized by Google

πεπιςευκότες † τῷ θεῷ. ταῦτά ἐςι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.

9. μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιΐσασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ † μάταιοι.

10. αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτῆ,

11. εἰδὼς, ὅτι ἐξέςραπται † ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος.

12. ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ Τυχικὸν, σπούδασον, ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.

13. Ζηνᾶν, τὸν νομικὸν, καὶ Ἀπολλὼ † σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.

14. μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, καλῶν ἔργων προΐσασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15. ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίςει. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. † ἀμήν.

sunt bona, et utilia hominibus.

9. Stultas autem quaestiones a), et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita! sunt enim inutiles, et vanae.

a) 1 Tim. 1, 4.

10. Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita;

11. sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12. Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum a), festina ad me venire Nicopolim; ibi enim statui hiemare.

a) Act. 20, 4. Eph. 6, 21. Col. 4, 7.

13. Zenam legisperitum et Apollo a) solicite praemitte, ut nihil illis desit.

a) Act. 18, 24.

14. Discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad usus necessarios; ut non sint infructuosi.

15. Salutant te, qui mecum sunt omnes; saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

v. 8. C. omitt. τῳ. — v. 9. Ed. omn. Er. ματαιαι. — v. 11. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 13. Ed. 1. Er. σπουδεως. — v. 15. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD PHILEMONEM.

1. Παῦλος, δέσμιος χριςοῦ ἰησοῦ, καὶ τιμόθεος, ὁ ἀδελφὸς, φιλήμονι, τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν,

2. καὶ ἀπφίᾳ, τῇ ἀγαπητῇ, καὶ

1. Paulus vinctus a) Christi Jesu, et Timotheus b) frater, Philemoni dilecto, et adjutori nostro,

a) v. 9. 13. Act. 28, 16. b) Col. 1, 1.

2. et Apiae 1), sorori charissimae,

1) 1593. Appiæ. 1590. 1592. Apiæ.

Digitized by Google

ἀρχίππῳ, τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σε ἐκκλησίᾳ·

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

4. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε, μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου,

5. ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον, ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

6. ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς † ἀγαθοῦ, τοῦ ἐν † ἡμῖν, εἰς χριστὸν ἰησοῦν.

7. † χαρὰν γὰρ ἔσχομεν πολλὴν καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

8. διὸ πολλὴν ἐν χριστῷ παῤῥησίαν ἔχων, ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον,

9. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὤν, ὡς παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἰησοῦ χριστοῦ.

10. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, ὀνήσιμον,

11. τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα.

12. σὺ δὲ αὐτὸν, τοῦτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ,

13. ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπέρ σου † διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου.

14. χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον.

15. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον † αὐτὸν ἀπέχῃς,

16. οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ

et Archippo a) commilitoni nostro, et Ecclesiae quae in domo tua est.

a) Col. 4, 17.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos,

6. ut communicatio fidei tuae evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua; quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;

9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi.

10. Obsecro te pro meo filio, quem genui a) in vinculis, Onesimo b),

a) 1 Cor. 4, 15. b) Col. 4, 9.

11. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,

12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe;

13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii;

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum reciperes.

16. Jam non ut servum, sed pro

v. 6. C. add. ἐργου. — "Ed. omn. Er. St. ὑμιν. — v. 7. Ed. omn. Er. St. et Mt. χαριν. — v. 13. Gb. μοι διακονῃ. — v. 15. αὐτον omitt. Ed. 1. Er.

Digitized by Google

δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιστα ἐμοὶ, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοὶ, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ.

17. εἰ οὖν † ἐμὲ ἔχεις κοινωνὸν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.

18. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.

19. ἐγὼ παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

20. ναὶ, ἀδελφὲ, ἐγώ σε ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν † κυρίῳ.

21. πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου, ἔγραψά σοι, εἰδὼς, ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

22. ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ, ὅτι † διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

23. † ἀσπάζονταί σε ἐπαφρᾶς, ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν χριστῷ † ἰησοῦ,

24. μάρκος, ἀρίσταρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

25. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. † ἀμήν.

servo charissimum fratrem [a]; maxime mihi; quanto autem magis tibi, et in carne et in Domino! a) Matth. 25, 8.

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;

18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa!

19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes [a]; a) 1 Cor. 9, 11.

20. ita [a], [1]) frater! Ego te fruar in Domino; refice viscera mea in [2]) Domino. a) v. 17.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras [a] concaptivus meus in Christo Jesu, a) Col. 4, 12.

24. Marcus [a], Aristarchus [b], Demas et Lucas [c], adjutores mei.
a) Act. 12, 12. 15, 37. b) Col. 4, 10. c) Col. 4, 14.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

v. 17. Gb. μου. — v. 20. Gb. χριστῳ. — v. 22. Ed. omn. Er. ὅτι και. — v. 23. Ed. 1. Er. Gb. ἀσπαζεται. — C. omitt. ἰησου. — v. 25. ἀμην omitt. Gb.
1) 1590. ... mihi debes: ita facies. Ego. 2) 1590. in Christo.

EPISTOLA PAULI AD HEBRAEOS.

Cap. I.

1. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' † ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; novissime,

2. diebus istis locutus est nobis in

v. 1. Ed. omn. Er. ἐσχατων.

Digitized by Google

2. ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων (δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν),

Filio a), quem constituit haeredem universorum, per quem fecit b) et secula;

a) v. 4. sqq. c. 3, 5. 6. 12, 25. b) Joh. 1, 3. 10.

3. ὃς (ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ) δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ † τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς,

3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus a), portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens b), sedet ad dexteram majestatis in excelsis;

a) Joh. 14, 9. Col. 1, 15. b) c. 9, 14.

4. τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

4. tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis a) nomen haereditavit.

a) Phil. 2, 9.

5. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων· υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσαι μοι εἰς υἱόν;

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: „Filius meus es tu; ego hodie „genui te a)?" Et rursum: „Ego ero „illi in patrem, et ipse erit mihi in filium b)?"

a) Ps. 2, 7. b) 2 Reg. 7, 14.

6. ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: „Et „adorent eum omnes Angeli Dei a)."

a) Ps. 96, 7.

7. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

7. Et ad Angelos quidem dicit: „Qui „facit Angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis a)." a) Ps. 103, 4.

8. πρὸς δὲ τὸν υἱόν· ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

8. Ad filium autem: „Thronus tuus, „Deus, in seculum seculi; virga aequi„tatis, virga regni tui.

9. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ θεὸς, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.

9. „Dilexisti justitiam, et odisti in„iquitatem, propterea unxit te, Deus, „Deus tuus oleo exultationis prae par„ticipibus tuis a)." a) Ps. 44, 7. 8.

10. καί· σὺ κατ' ἀρχὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

10. Et: „Tu in principio, Domine, „terram fundasti; et opera manuum „tuarum sunt coeli.

11. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.

11. „Ipsi peribunt, tu autem per„manebis, et omnes ut vestimentum „veterascent;

12. καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται. σὺ δὲ † ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.

12. „et velut amictum mutabis eos, „et mutabuntur; tu autem idem ipse „es, et anni tui non deficient a)."

a) Ps. 101, 26–28.

v. 3. C. τε θρονε της μεγ. — v. 12. ὁ omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

12. καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες, εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, διωχθήσονται.

13. πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.

14. σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς, παρὰ τίνος ἔμαθες,

15. καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

16. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ,

17. ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν † ἐξηρτισμένος.

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi; sciens a quo [a] didiceris. a) c. 1, 13.

15. Et quia ab infantia [a] sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu. a) c. 1, 5.

16. Omnis [1] scriptura [a] divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; a) 2 Petr. 1, 19–21.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAP. IV.

1. Διαμαρτύρομαι † ἐν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου †, ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς † κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ·

2. κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίσηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ.

3. ἔσαι γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ † τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἰδίας, ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν,

4. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.

5. σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σε πληροφόρησον.

1. Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus [a] est vivos et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus. a) Matth. 25, 31.

2. Praedica verbum; insta opportune, importune [a]; argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. a) Act. 24, 25.

3. Erit enim tempus [a], cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus; a) c. 3, 1–5.

4. et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistae, ministerium tuum imple! Sobrius esto!

---

v. 17. C. ἐξηρτυμενος. — v. 1. συ ἐγω et τε κυριε omitt. Gb. — "C. add. ἡμων. — "' Gb. και την. — v. 3. Gb. τας ἰδιας ἐπιθυμιας.

1) 1590. add. enim.

Digitized by Google

6. ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε.

7. τὸν ἀγῶνα, τὸν καλὸν, ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.

8. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτὴς, οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

9. σπούδασον, ἐλθεῖν πρός με ταχέως.

10. δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς θεσσαλονίκην· † κρήσκης εἰς γαλατίαν· τίτος εἰς δαλματίαν.

11. λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. μάρκον ἀναλαβὼν, † ἄγε μετὰ σεαυτοῦ. ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν.

12. τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς ἔφεσον.

13. τὸν † φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν τρωάδι παρὰ κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.

14. ἀλέξανδρος, ὁ χαλκεὺς, πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀποδῴη αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ,

15. ὃν καὶ σὺ φυλάσσου. λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

16. ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον. μὴ αὐτοῖς λογισθείη.

17. ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος.

18. καὶ ῥύσεταί με ὁ κύριος ἀπὸ

6. Ego enim jam delibor a), et tempus resolutionis meae instat. a) Phil. 2, 17.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiae a), quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum ejus b). Festina ad me venire cito. a) Jac. 1, 12. b) 1 Joh. 4, 17.

9. Demas a) enim me reliquit, diligens hoc seculum, et abiit Thessalonicam, a) Philem. 24.

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. Lucas a) est mecum solus. Marcum b) assume, et adduc tecum; est enim mihi utilis in ministerium [1]).
a) Philem. 24. b) Act. 12, 12. 15, 37. Col. 4, 10.

12. Tychicum a) autem misi Ephesum. a) Act. 20, 4. Col. 4, 7.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, et libros, maxime autem membranas.

14. Alexander a) aerarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundum opera ejus; a) Act. 19, 33. 1 Tim. 1, 20.

15. quem et tu devita; valde enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione nemo mihi affuit; sed omnes me dereliquerunt a); non illis imputetur b).
a) c. 1, 15. b) Act. 7, 59.

17. Dominus autem mihi astitit b), et confortavit me; ut per me praedicatio impleatur, et audiant omnes Gentes; et liberatus sum de ore b) leonis.
a) Joh. 16, 32. b) Dan. 6, 22.

18. Liberavit me Dominus ab omni

---

v. 10. C. et St. σφαγης. — v. 11. C. ἀγαγε. — v. 13. Ed. omn. Er. φαιλονην. St. φελωνην.
1) 1590. in ministerio.

Digitized by Google

παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν † ἐπουράνιον, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

19. ἄσπασαι † πρίσκαν καὶ ἀκύλαν καὶ τὸν ὀνησιφόρου οἶκον.

20. ἔραστος ἔμεινεν ἐν κορίνθῳ. τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.

21. σπούδασον, πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε εὔβουλος καὶ πούδης καὶ λῖνος καὶ κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες.

22. ὁ κύριος, ἰησοῦς χριστὸς, μετὰ τοῦ πνεύματός σου. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. † ἀμήν.

work malo; et salvum faciet in regnum suum coeleste, cui gloria in secula seculorum. Amen.

19. Saluta Priscam et Aquilam [a], et Onesiphori [b] domum. a) Act. 18, 2. 18. Rom. 16, 3. b) c. 1, 16.

20. Erastus [a] remansit Corinthi, Trophimum [b] autem reliqui infirmum Mileti. a) Act. 19, 22. Rom. 16, 23. b) Act. 20, 4. 21, 29.

21. Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

v. 18. Ed. 3. 4. 5. Er. ἐπουρανιων. — v. 19. C. πρισκιλλαν. — v. 22. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD TITUM.

Cap. I.

1. Παῦλος, δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ ἰησοῦ χριστοῦ (κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, τῆς κατ' εὐσέβειαν,

2. ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων,

3. ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆρος † ἡμῶν, θεοῦ),

4. τίτῳ, γνησίῳ τέκνῳ, κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ

1. Paulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum [a] Dei, et agnitionem veritatis, quae secundum pietatem est, a) Rom. 8, 29. 30.

2. in spem vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus, ante tempora secularia,

3. manifestavit autem temporibus suis [a] verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum Salvatoris nostri Dei, a) Eph. 1, 9. 10. 2 Tim. 1, 10.

4. Tito dilecto filio [a] secundum communem fidem, gratia et pax a Deo Pa-

v. 3. Ed. 3. Er. ὑμων.

Digitized by Google

θεῦ πατρὸς καὶ κυρίυ, ἰησῦ χριςῦ, τῦ σωτῆρος ἡμῶν.

5. τύτυ χάριν κατέλιπόν σε ἐν κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταςήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρυς, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην,

6. εἴ τίς ἐςιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιςὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ † ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.

7. δεῖ γὰρ, τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς θεῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,

8. ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ,

9. ἀντεχόμενον τῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιςῦ λόγυ, ἵνα δυνατὸς ᾖ, καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ὑγιαινύσῃ, καὶ τὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

10. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ † καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιςα οἱ ἐκ περιτομῆς,

11. ὃς δεῖ ἐπιςομίζειν, οἵτινες † ὅλας οἴκυς ἀνατρέπυσι, διδάσκοντες, ἃ μὴ δεῖ, αἰσχρῦ κέρδυς χάριν.

12. εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφήτης·

κρῆτες ἀεὶ ψεῦςαι, κακὰ θηρία, γαςέρες ἀργαί.

13. ἡ μαρτυρία αὕτη ἐςὶν ἀληθής. δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίςει,

14. μὴ προσέχοντες ἰυδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποςρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.

15. πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς, τοῖς δὲ † μεμιασμένοις καὶ ἀπίςοις ἰδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νῦς καὶ ἡ συνείδησις.

tre, et Christo Jesu Salvatore nostro. a) 1 Cor. 4, 15.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros a), sicut et ego disposui tibi. a) Act. 14, 22.

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir a), filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos b). a) 1 Tim. 3, 2. b) 1 Tim. 3, 4. 5.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem a); non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; a) 1 Cor. 4, 1.

8. sed hospitalem, benignum, 1) sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores a), maxime, qui de circumcisione sunt; a) 1 Tim. 1, 4. 6.

11. quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes, quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventris 2) pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabulis, et mandatis hominum aversantium se a veritate.

15. Omnia munda mundis a); coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. Col. 2, 20. 21. Rom. 14, 20.

v. 6. C. ἀσωτειας. — v. 10. Ed. omn. Er. pon. και ante ματαιολ. — v. 11. C. οικυς ὁλυς. — v. 15. C. μεμιαμενοις. 1) 1590. add. prudentem. 2) 1593. 1598. ventres. 1590. 1592. ventris.

Digitized by Google

16. θεὸν, ὁμολογοῦσιν, εἰδέναι; τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant; cum sint abominati, et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi.

Cap. II.

1. σὺ δὲ λάλει, ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ,

2. πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

3. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους,

4. ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους,

5. σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουρὸς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται.

6. τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν

7. (περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, †

8. λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ † ἡμῶν λέγειν φαῦλον),

9. δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας,

10. μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ, κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

11. ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος, πᾶσιν ἀνθρώποις,

12. παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,

1. Tu autem loquere, quae decent sanam doctrinam:

2. Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia.

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices [a], non multo vino servientes, bene docentes;

a) 1 Tim. 3, 11.

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur [a] verbum Dei.

a) 1 Petr. 3, 12.

6. Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint.

7. In omnibus te ipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile; ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei orment in omnibus.

11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc seculo.

---

v. 7. C. St. et Mt. add. ἀφθαρσιαν. — v. 8. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ὑμων.

Digitized by Google

13. † προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

14. ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

15. ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. μηδείς σε περιφρονείτω.

13. exspectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi,

14. qui dedit semet ipsum pro nobis; ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum [a]. a) Act. 20, 28. Eph. 5, 25–27.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio! Nemo te contemnat [a]! a) 1 Tim. 4, 12.

Cap. III.

1. Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς, ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,

2. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.

3. ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

4. ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, θεοῦ,

5. οὐκ ἐξ ἔργων, τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,

6. οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,

7. ἵνα, δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.

8. πιστὸς ὁ λόγος, † καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ

1. Admone illos, principibus et potestatibus subditos [a] esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: a) Rom. 13, 1. 2. 1 Petr. 2, 13. 14.

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando et nos [a] insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. a) Eph. 2, 3.

4. Cum autem benignitas [a] et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; a) 1 Joh. 4, 9.

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam [a] salvos nos fecit per lavacrum regenerationis [b] et renovationis Spiritus sancti, a) Rom. 3, 24. b) Joh. 3, 5.

6. quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum;

7. ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. Fidelis sermo est; et de his volo te confirmare; ut curent bonis operibus praeesse, qui credunt Deo. Haec

---

v. 13. Ed. 2. 3. Er. προδεχομενοι. — v. 8. Ed. omn. Er. omitt. και.

Digitized by Google

πεπιστευκότες † τῷ θεῷ. ταῦτά ἐστι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.

9. μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ † μάταιοι.

10. αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ,

11. εἰδὼς, ὅτι ἐξέστραπται † ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος.

12. ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ Τυχικὸν, σπούδασον, ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.

13. Ζηνᾶν, τὸν νομικὸν, καὶ Ἀπολλὼ † σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.

14. μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

15. ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. † ἀμήν.

sunt bona, et utilia hominibus.

9. Stultas autem quaestiones a), et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita! sunt enim inutiles, et vanae.

a) 1 Tim. 1, 4.

10. Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita;

11. sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.

12. Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum a), festina ad me venire Nicopolim; ibi enim statui hiemare.

a) Act. 20, 4. Eph. 6, 21. Col. 4, 7.

13. Zenam legisperitum et Apollo a) solicite praemitte, ut nihil illis desit.

a) Act. 18, 24.

14. Discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad usus necessarios; ut non sint infructuosi.

15. Salutant te, qui mecum sunt omnes; saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 8. C. omitt. τῷ. — v. 9. Ed. omn. Er. ματαιαι. — v. 11. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 13. Ed. 1. Er. σπουδεως. — v. 15. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PAULI AD PHILEMONEM.

1. Παῦλος, δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ Τιμόθεος, ὁ ἀδελφὸς, Φιλήμονι, τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν,

2. καὶ Ἀπφίᾳ, τῇ ἀγαπητῇ, καὶ

1. Paulus vinctus a) Christi Jesu, et Timotheus b) frater, Philemoni dilecto, et adjutori nostro,

a) v. 9. 13. Act. 28, 16. b) Col. 1, 1.

2. et Apiae [1]), sorori charissimae,

1) 1593. Appiæ. 1590. 1592. Apiæ.

Digitized by Google

ἀρχίππῳ, τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σε ἐκκλησίᾳ·

3. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ.

4. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε, μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου,

5. ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον, ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

6. ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς † ἀγαθοῦ, τοῦ ἐν † ἡμῖν, εἰς χριστὸν ἰησοῦν.

7. † χαρὰν γὰρ ἔσχομεν πολλὴν καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

8. διὸ πολλὴν ἐν χριστῷ παῤῥησίαν ἔχων, ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον,

9. διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος ὤν, ὡς παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἰησοῦ χριστοῦ.

10. παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, ὀνήσιμον,

11. τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα.

12. σὺ δὲ αὐτὸν, τοῦτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ,

13. ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπέρ σου † διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου.

14. χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον.

15. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον † αὐτὸν ἀπέχῃς,

16. οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ

et Archippo a) commilitoni nostro, et Ecclesiae quae in domo tua est.

a) Col. 4, 17.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos,

6. ut communicatio fidei tuae evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua; quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet;

9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi.

10. Obsecro te pro meo filio, quem genui a) in vinculis, Onesimo b),

a) 1 Cor. 4, 15. b) Col. 4, 9.

11. Qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,

12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe;

13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii;

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum recipéres.

16. Jam non ut servum, sed pro

v. 6. C. add. ἐργου. — "Ed. omn. Er. St. ὑμιν. — v. 7. Ed. omn. Er. St. et Mt. χαριν. — v. 13. Gb. μοι διακονῃ. — v. 15. αὐτον omitt. Ed. 1. Er.

Digitized by Google

δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιςα ἐμοὶ, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοὶ, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ.

17. εἰ οὖν † ἐμὲ ἔχεις κοινωνὸν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.

18. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.

19. ἐγὼ παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω, ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.

20. ναὶ, ἀδελφὲ, ἐγώ σε ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν με τὰ σπλάγχνα ἐν † κυρίῳ.

21. πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σε, ἔγραψά σοι, εἰδὼς, ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

22. ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ, ὅτι † διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

23. † ἀσπάζονταί σε ἐπαφρᾶς, ὁ συναιχμάλωτός με ἐν χριςῷ † ἰησοῦ,

24. μάρκος, ἀρίσαρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

25. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριςοῦ, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. † ἀμήν.

servo charissimum fratrem a); maxime mihi; quanto autem magis tibi, et in carne et in Domino! a) Matth. 23, 8.

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;

18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa!

19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes a); a) 1 Cor. 9, 11.

20. ita a), 1) frater! Ego te fruar in Domino; refice viscera mea in 2) Domino. a) v. 17.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.

22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras a) concaptivus meus in Christo Jesu, a) Col. 4, 12.

24. Marcus a), Aristarchus b), Demas et Lucas c), adjutores mei.
a) Act. 12, 12. 15, 37. b) Col. 4, 10. c) Col. 4, 14.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

v. 17. Gb. μου. — v. 20. Gb. χριςῳ. — v. 22. Ed. omn. Er. ὅτι και. — v. 23. Ed. 1. Er. Gb. ἀσπαζεται. — C. omitt. ἰησου. — v. 25. ἀμην omitt. Gb.
1) 1590. ... mihi debes: ita facies. Ego. 2) 1590. in Christo.

EPISTOLA PAULI AD HEBRAEOS.

Cap. I.

1. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' † ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,

1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis; novissime,

2. diebus istis locutus est nobis in

v. 1. Ed. omn. Er. ἐσχατων.

Digitized by Google

2. ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων (δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν),

3. ὃς (ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ) δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ † τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς,

4. τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

5. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων· υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσαι μοι εἰς υἱόν;

6. ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.

7. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

8. πρὸς δὲ τὸν υἱόν· ὁ θρόνος σου, ὁ θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

9. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ θεὸς, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.

10. καί· σὺ κατ' ἀρχὰς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

11. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.

12. καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. σὺ δὲ † ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.

Filio [a], quem constituit haeredem universorum, per quem fecit [b] et secula;

a) v. 4. sqq. c. 3, 5. 6. 12, 25. b) Joh. 1, 3. 10.

3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus [a], portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens [b], sedet ad dexteram majestatis in excelsis;

a) Joh. 14, 9. Col. 1, 15. b) c. 9, 14.

4. tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis [a] nomen haereditavit.

a) Phil. 2, 9.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: „Filius meus es tu; ego hodie „genui te [a]?" Et rursum: „Ego ero „illi in patrem, et ipse erit mihi in fi„lium [b]?"

a) Ps. 2, 7. b) 2 Reg. 7, 14.

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: „Et „adorent eum omnes Angeli Dei [a]."

a) Ps. 96, 7.

7. Et ad Angelos quidem dicit: „Qui „facit Angelos suos spiritus, et mini„stros suos flammam ignis [a]."

a) Ps. 103, 4.

8. Ad filium autem: „Thronus tuus, „Deus, in seculum seculi; virga aequi„tatis, virga regni tui.

9. „Dilexisti justitiam, et odisti in„iquitatem, propterea unxit te, Deus, „Deus tuus oleo exultationis prae par„ticipibus tuis [a]."

a) Ps. 44, 7. 8.

10. Et: „Tu in principio, Domine, „terram fundasti; et opera manuum „tuarum sunt coeli.

11. „Ipsi peribunt, tu autem per„manebis, et omnes ut vestimentum „veterascent;

12. „et velut amictum mutabis eos, „et mutabuntur; tu autem idem ipse „es, et anni tui non deficient [a]."

a) Ps. 101, 26—28.

v. 3. C. τε θρονε της μεγ. — v. 12. ὁ omitt. Ed. omn. Er.

Digitized by Google

13. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

14. οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;

13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: „Sede a dextris meis, „quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum a)?" a) Ps. 109, 1.

14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium a) missi propter eos, qui haereditatem I) capient salutis? a) Matth. 18, 10. Act. 5, 19.

Cap. II.

1. Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραῤῥυῶμεν.

2. εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν,

3. πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας, ἥτις, ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη,

4. συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.

5. οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν.

6. διεμαρτύρατο δέ πού τις, λέγων· τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι † μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν;

7. ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν, † καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

8. πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυ-

1. Propterea abundantius oportet observare nos ea, quae audivimus, ne forte pereffluamus.

2. Si enim, qui per Angelos a) dictus est sermo, factus est firmus, et omnis praevaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem; a) Act. 7, 53. Gal. 3, 19.

3. quomodo nos effugiemus a), si tantam neglexerimus salutem? quae cum initium accepisset enarrari per Dominum b) ab eis, qui audierunt c), in nos confirmata est, a) c. 12, 25. b) c. 1, 2. c) 1 Joh. 1, 1–3.

4. contestante Deo a) signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus b) secundum suam voluntatem c). a) Joh. 15, 26. 27. b) Act. 2, 4. c) 1 Cor. 12, 11.

5. Non enim Angelis subjecit Deus orbem terrae futurum, de quo loquimur;

6. testatus est autem in quodam loco quis, dicens: „Quid est homo, quod „memor es ejus, aut filius hominis, „quoniam visitas eum?

7. „Minuisti eum paulo minus ab „Angelis; gloria et honore coronasti „eum, et constituisti eum super opera „manuum tuarum.

8. „Omnia subjecisti sub pedibus ejus a);" in eo enim, quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei.

v. 6. Ed. omn. Er. μιμνησκει. — v. 7. και κατεστησας usque σου omitt. Mt. et Gb. 1) 1590. capiunt.

Digitized by Google

πότακτον. νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα,

9. τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν, Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου.

10. ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι.

11. ὅ τε γὰρ ἁγιάζων καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες, δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται, ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν,

12. λέγων· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.

13. καὶ πάλιν· ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ. καὶ πάλιν· ἰδοὺ, ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.

14. ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον,

15. καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας.

16. οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται.

17. ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεὸν εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.

18. ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei; a) Ps. 8, 5–7.

9. eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis a), gloria et honore coronatum; ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. a) Luc. 24, 26. 46.

10. Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem [1]) consummare.

11. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno a) omnes. Propter quam causam non confunditur fratres b) eos vocare, dicens: a) Luc. 3, 38. b) Joh. 20, 17.

12. „Nunciabo nomen tuum fra„tribus meis; in medio Ecclesiae lau„dabo te a).“ a) Ps. 21, 23.

13. Et iterum: „Ego ero fidens in „eum a).“ Et iterum: „Ecce! ego, et „pueri mei, quos dedit mihi Deus b).“ a) Jes. 8, 17. b) Jes. 8, 18.

14. Quia ergo pueri a) communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem b); ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum c); a) v. 10. 13. b) Phil. 2, 7. c) Joh. 16, 11. Col. 2, 15.

15. et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus similari a), ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut [2]) repropitiaret delicta populi. a) c. 4, 15.

18. In eo enim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari a). a) c. 4, 15. 5, 2.

1) 1590. consummari. 2) 1590. et ut.

Digitized by Google

Cap. III.

1. Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, † Ἰησοῦν Χριστόν,

1. Unde, fratres sancti! vocationis coelestis participes, considerate Apostolum [a] et pontificem [b] confessionis nostrae Jesum, a) Joh. 17, 18. b) c. 5, 10.

2. πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

2. qui fidelis est ei, qui [1]) fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus [a]. a) v. 6. 1 Tim. 3, 15.

3. πλείονος γὰρ † δόξης οὗτος παρὰ Μωϋσῆν ἠξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν.

3. Amplioris enim gloriae iste prae Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. (πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό τινος· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας θεός.)

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est [a]. a) c. 2, 10. Eph. 3, 15.

5. καὶ Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quae dicenda erant;

6. χριστὸς δὲ, ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν.

6. Christus vero tamquam filius in domo sua, quae domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

7. διὸ (καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον· σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: „Hodie si vocem ejus audie-„ritis,

8. μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ,

8. „nolite obdurare corda vestra, „sicut in exacerbatione secundum diem „tentationis in deserto,

9. οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη.

9. „ubi tentaverunt [a] me patres ve-„stri; probaverunt et viderunt opera „mea a) Exod. 17, 2. 7.

10. διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ † εἶπον· ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου,

10. „quadraginta annis; propter „quod infensus fui generationi huic, „et dixi: Semper errant corde; ipsi au-„tem non cognoverunt vias meas.

11. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου· εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου)

11. „Sicut [2]) juravi [a] in ira mea: „Si introibunt in requiem meam [b]." a) Num. 14, 25–35. b) Ps. 94, 8–11.

12. βλέπετε, ἀδελφοὶ, μή ποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος.

12. Videte, fratres! ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo [a]; a) c. 10, 31. Matth. 10, 28.

---

v. 1. Ed. omn. Er. et St. χριστον ιησουν, Gb. omitt. χριστον. — v. 3. Gb. ητος δοξης. — v. 10. C. ειπα.

1) 1590. praefecit. 2) 1590. quibus juravi.

Digitized by Google

13. ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ † ἐξ ὑμῶν τις ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας.

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur; ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14. μέτοχοι γὰρ † γεγόναμεν τοῦ χριστοῦ, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν.

14. Participes enim Christi effecti sumus; si tamen initium substantiae ejus usque ad finem firmum retineamus.

15. ἐν τῷ λέγεσθαι· σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ

15. Dum dicitur: „Hodie [a]) si vocem ejus audieritis, nolite obdurare „corda vestra, quemadmodum in illa „exacerbatione!" a) c. 4, 7.

16. (τινὲς γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ αἰγύπτου διὰ μωϋσέως)·

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen.

17. τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα † ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ;

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto [a])? a) Num. 14, 29–36.

18. τίσι δὲ ὤμοσε, μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι;

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli [a]) fuerunt? a) Deut. 1, 32.

19. καὶ βλέπομεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

19. Et videmus, quia non potuerunt introire [1]) propter incredulitatem.

Cap. IV.

1. Φοβηθῶμεν οὖν, μή ποτε, καταλειπομένης ἐπαγγελίας, εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν, ὑστερηκέναι.

1. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex [2]) vobis deesse.

2. καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ † κἀκεῖνοι. ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ † συγκεκραμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν.

2. Etenim et nobis nunciatum est, quemadmodum et illis. Sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis, quae audierunt.

3. εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἴρηκεν· ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου· εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων.

3. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus; quemadmodum dixit: „Sicut [3]) juravi in ira mea, si introi„bunt in requiem meam [a])," et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. a) c. 3, 11. Ps. 94, 11.

4. εἴρηκε γάρ που περὶ τῆς ἑβδόμης οὕτως· καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: „Et requievit Deus die

---

v. 13. Ed. omn. Er. Mt. et St. τις ἐξ ὑμων. — v. 14. Gb. τε χριστε γεγ. — v. 17. C. εἰπεσον. — v. 2. C. ἐκεινοι. — "C. et Mt. συγκεκραμενος.

1) 1590. add. in requiem ipsius. 2) 1590. ex nobis. 3) 1590. quibus juravi.

Digitized by Google

τῇ ἡμέρᾳ, τῇ ἑβδόμῃ, ἀπὸ πάντων † τῶν ἔργων αὐτοῦ.

„septima ab omnibus operibus suis a)."

a) Gen. 2, 2.

5. καὶ ἐν τούτῳ πάλιν· εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.

5. Et in isto rursum: „Si introibunt „in requiem meam."

6. ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεται, τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπείθειαν,

6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatem,

7. πάλιν τινὰ ὁρίζει ἡμέραν, σήμερον, ἐν Δαυὶδ λέγων, μετὰ τοσοῦτον χρόνον (καθὼς εἴρηται)· σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.

7. iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: „Ho„die si vocem ejus audieritis, nolite ob„durare corda vestra a)." c.3,7. Ps.94,8.9.

8. εἰ γὰρ † αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας.

8. Nam si eis Jesus requiem praestitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die.

9. ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ.

9. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ θεός.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus a).

a) Gen. 2, 2. Apoc. 14, 13.

11. σπεύδασωμεν οὖν, εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem; ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργὴς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti; et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.

13. καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

13. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem 1) nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

14. ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.

14. Habentes ergo pontificem magnum a), qui penetravit coelos b), Jesum Filium Dei; teneamus 2) confessionem. a) c. 6, 20. 8, 1. b) c. 9, 24.

15. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus

v. 4. Ed. omn. Er. omitt. τῶν. — v. 8. C. αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.

1) 1590. omnia enim. 2) 1590. add. spei nostrae.

Digitized by Google

ἡμῶν, † πεπειραμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας.

16. προσερχώμεθα οὖν μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν.

nostris a); tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

a) c. 2, 17. 18.

16. Adeamus ergo cum fiducia a) ad thronum gratiae [1]); ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. a) c. 10, 21–23.

Cap. V.

1. Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν θεὸν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν,

2. μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν.

3. καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, † ὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.

4. καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ † καλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ καὶ † ἀαρών.

5. † οὕτω καὶ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.

6. καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.

7. ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας,

8. (καίπερ ὢν υἱὸς) ἔμαθεν, ἀφ' ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοὴν,

9. καὶ τελειωθεὶς, ἐγένετο τοῖς ὑπακούσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου,

1. Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis,

2. qui condolere a) possit iis, qui ignorant et errant; quoniam et ipse circumdatus est infirmitate; a) c. 4, 15.

3. et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semet ipso offerre pro peccatis.

4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron a). a) Gen. 28, 1.

5. Sic et Christus non semet ipsum clarificavit, ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: „Filius meus es „tu; ego hodie genui te a):" a) Ps 2, 7.

6. Quemadmodum et in alio loco dicit: „Tu es sacerdos in aeternum, se„cundum ordinem Melchisedech a)." a) Ps. 109, 4.

7. Qui in diebus carnis a) suae, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis b) offerens, exauditus est pro sua reverentia. a) Rom. 5, 8. b) Matth. 26, 39. 27, 46.

8. Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quae passus est, obedientiam a); a) Phil. 2, 8.

9. et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae,

---

v. 15. Gb. πεπειρασμενον. — v. 3. et 5. Ed. omn. Er. ἑτως. — v. 4. Ed. 1. 2. Er. ἀλλα και καλουμενος. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀλλα ὁ καλουμενος. — Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. ὁ ἀαρων.

1) 1590. add. ejus.

Digitized by Google

10. προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.

10. appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech [a]. a) v. 6.

11. περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

11. De quo nobis grandis sermo, et ininterpretabilis [1]) ad dicendum; quoniam imbecilles facti estis ad audiendum [a]. a) Matth. 13, 15.

12. καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte [a]) opus sit, non solido cibo. a) 1 Cor. 3, 1–3.

13. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiae; parvulus [a]) enim est. a) Eph. 4, 13. sqq.

14. τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

14. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

Cap. VI.

1. Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστοῦ λόγον, † ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ θεὸν,

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis [a]), et fidei ad Deum [b]), a) c. 9, 14. b) 1 Thess. 1, 9. 10.

2. βαπτισμῶν διδαχῆς ἐπιθέσεώς τε χειρῶν ἀναστάσεώς τε νεκρῶν καὶ κρίματος αἰωνίου.

2. baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum [a]), ac resurrectionis mortuorum, et judicii [b]) aeterni. a) Act. 19, 1–6. b) Act. 17, 31.

3. καὶ τοῦτο ποιήσομεν, ἐάνπερ † ἐπιτρέπῃ ὁ θεός.

3. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4. ἀδύνατον γὰρ, τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς, τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου,

4. Impossibile [a]) est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste et participes facti sunt Spiritus sancti, a) c. 10, 26. Matth. 12, 31. Marc. 10, 25. 27.

5. καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,

5. gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque [a]) seculi venturi, a) c. 12, 22. sqq. 13, 14.

6. καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦν-

6. et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursum crucifigen-

v. 1. Ed. 3. 4. Er. ἐπει. — v. 3. Ed. omn. Er. ἐπιτρεπει.
1) 1590. interpretabilis.

Digitized by Google

τας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.

7. γῆ γὰρ, ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετὸν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις, δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ.

8. ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγύς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

9. πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοὶ, τὰ † κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ † ὕτω λαλοῦμεν.

10. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς, ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν καὶ † τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ διακονοῦντες.

11. ἐπιθυμοῦμεν δὲ, ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους,

12. ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας.

13. τῷ γὰρ ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ θεὸς, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ,

14. λέγων· ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε.

15. καὶ † οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας.

16. ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος.

17. ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ,

tes sibimet ipsis Filium Dei, et ostentui habentes.

7. Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem, et generans [1]) herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo.

8. Proferens autem spinas ac tribulos [a]), reproba est et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem. a) Jes. 5, 5. 6.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi! meliora et viciniora salutl, tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus [2]) Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis [a]), quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis. a) c. 10, 32–34.

11. Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem [a]). a) c. 3, 14.

12. Ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide et patientia haereditabunt promissiones.

13. Abrahae namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semet ipsum,

14. dicens: „Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te [a])." a) Gen. 22, 16. 17.

15. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16. Homines enim per majorem sui jurant; et omnis controversiae eorum finis, ad confirmationem, est juramentum [a]). a) Exod. 22, 11.

17. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis [a]) haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; a) c. 4, 1. sqq.

v. 9. C. κρεισσονα. — ″ Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 10. του κοπου omitt. Gb. — v. 15. Ed. omn. Er. ἕτως.

1) 1590. germinans. 2) 1590. add. est.

Digitized by Google

18. ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες, κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος,

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem,

19. ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος,

19. quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora a) velaminis, a) c. 9, 3. 7. 12. 24.

20. ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ † ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

20. ubi praecursor pro nobis introivit a) Jesus, secundum ordinem Melchisedech b) pontifex factus in aeternum. a) c. 10, 19. 20. Joh. 17, 24. b) c. 5, 6.

Cap. VII.

1. Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδὲκ, βασιλεὺς Σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ † τοῦ ὑψίστου (ὁ συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλογήσας αὐτὸν,

1. Hic enim Melchisedech a), rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahae regresso a caede regum, et benedixit ei; a) Gen. 14, 17–19.

2. ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἀβραὰμ), πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλὴμ (ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης),

2. cui et decimas a) omnium divisit Abraham; primum quidem, qui interpretatur rex justitiae; deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis. a) v. 4.

3. ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές †.

3. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Θεωρεῖτε δὲ, πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων, ὁ πατριάρχης.

4. Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de praecipuis Abraham patriarcha.

5. καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσιν, ἀποδεκατεῖν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ † ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas a) sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahae. a) Num. 18, 21.

6. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραὰμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε.

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumsit ab Abraham, et hunc, qui habebat repromissiones, benedixit a). a) Gen. 14, 19. 20.

---

v. 20. Ed. 1. 2. 3. Er. ὑμῶν. — v. 1. τοῦ omitt. C. — v. 3. C. add. ἐν ᾧ ὅτι καὶ τῷ Ἀβραὰμ προετιμήθη. — v. 5. C. ἐξεληλυθοτες.

Digitized by Google

7. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται.

8. καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος, ὅτι ζῇ.

9. καὶ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) διὰ Ἀβραὰμ καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται.

10. ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ.

11. εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο)· τίς ἔτι χρεία, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι;

12. μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται.

13. ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς † προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ.

14. πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης Μωϋσῆς ἐλάλησε.

15. καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδὲκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος,

16. ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς † σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου.

17. μαρτυρεῖ γάρ· ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

18. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελὲς

19. (οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος), ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur.

8. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt; ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham et Levi, qui decimas accepit, decimatus est;

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici?

12. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut et legis [a] translatio fiat.

a) v. 18. 19.

13. In quo enim haec dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari praesto fuit.

14. Manifestum est enim quod ex Juda [a] ortus sit Dominus noster; in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

a) Gen. 49, 10.

15. Et amplius adhuc manifestum est; si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos,

16. qui non secundum legem mandati carnalis [a] factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis.

a) v. 18. 19.

17. Contestatur enim: „Quoniam „tu es sacerdos in aeternum, secundum „ordinem Melchisedech [a]."

a) c. 5, 6. Ps. 109, 4.

18. Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem [a];

a) Gal. 4, 9.

19. nihil enim ad perfectum [a] adduxit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

a) v. 11.

---

v. 13. Ed. omn. Er. προσεσχηκε. — v. 16. Gb. σαρκινης.

Digitized by Google

20. καὶ καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας (οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες,

21. ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ),

22. κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος Ἰησοῦς.

23. καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν,

24. ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην,

25. ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ † ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.

26. τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος,

27. ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας.

28. ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀσθένειαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκωμοσίας, τῆς μετὰ τὸν νόμον, υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα † τετελειωμένον.

20. Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt,

21. hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: „Juravit Do„minus, et non poenitebit eum; tu es „sacerdos in aeternum [a])." a) Ps. 109, 4.

22. In tantum melioris [a] testamenti sponsor factus est Jesus. a) c. 8, 6.

23. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes [1]), idcirco, quod morte prohiberentur permanere;

24. hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes [2]) per semet ipsum ad Deum [a]; semper vivens ad interpellandum pro nobis. a) c. 9, 24. Joh. 14, 6. Rom. 8, 34.

26. Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior coelis factus [a]; a) c. 8, 1.

27. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi [a]; hoc enim fecit semel, se ipsum offerendo [b]). a) Lev. 16, 6. 17. 24. b) c. 9, 12—14. c. 10, 10.

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum [a]. a) v. 26. Ps. 109, 1.

Cap. VIII.

1. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

2. τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς

1. Capitulum autem super ea [a]), quae dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in coelis [b]), a) c. 7. b) c. 4, 14. 7, 26.

2. sanctorum minister, et taberna-

v. 25. C. ὑπερεντυγχανειν αὐτων. — v. 28. Ed. 4. 5. Er. τετελειομενον.
1) 1590. add. secundum legem. 2) 1590. accedens.

Digitized by Google

σκηνῆς, τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος.

3. πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά † τε καὶ θυσίας καθίσταται, ὅθεν ἀναγκαῖον, ἔχειν τι καὶ τοῦτον, ὃ προσενέγκῃ.

4. εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα

5. (οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχρημάτισται μωϋσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν. ὅρα γάρ φησι, † ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον, τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει).

culi a) veri, quod fixit z) Dominus, et non homo. a) c. 9, 11. 12.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur a); unde necesse est et hunc habere aliquid, quod offerat. a) c. 5, 1.

4. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos; cum essent, qui offerrent secundum legem munera,

5. qui exemplari a), et umbrae deserviunt coelestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: „Vide" (inquit) „omnia facito „secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte b)." a) Col. 2, 17. b) Exod 25, 40.

6. νυνὶ δὲ διαφορωτέρας † τέτευχε λειτουργίας, ὅσῳ † καὶ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris a) testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. a) 2 Cor. 3, 6.

7. εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος.

7. Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

8. μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς, λέγει· ἰδοὺ, ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον ἰούδα διαθήκην καινὴν,

8. Vituperans enim eos dicit: „Ecce! dies venient, dicit Dominus, et „consummabo super domum Israël, et „super domum Juda, testamentum novum a)." a) Jer. 31, 31–34.

9. οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύριος.

9. Non secundum testamentum, quod feci patribus eorum a), in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti; „quoniam ipsi „non permanserunt in testamento meo; „et ego neglexi eos, dicit Dominus. a) Exod. 19, 5.

10. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν.

10. „Quia hoc est testamentum, „quod disponam domui Israël post dies „illos, dicit Dominus, dando z) leges „meas in mentem eorum, et in corde „eorum superscribam eas; et ero eis in „Deum, et ipsi erunt mihi in populum.

---

v. 3. τε omitt. Ed. 4. 5. Er. — v. 6. C. τετυχηκε. — "και omitt. C. v. 5. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ποιησης. — 1) 1590. fixit Deus. 2) 1590. dabo.

Digitized by Google

11. καὶ ὲ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν † πολίτην αὐτῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτῦ, λέγων· γνῶθι τὸν κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικρῦ αὐτῶν ἕως μεγάλε αὐτῶν.

12. ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.

13. ἐν τῷ λέγειν καινὴν πεπαλαίωκε τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιύμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

11. „Et non docebit unusquisque „proximum suum, et unusquisque fra„trem suum, dicens: Cognosce Domi„num, quoniam omnes scient me a mi„nore usque ad majorem eorum.

12. „Quia propitius ero iniquitati„bus eorum, et peccatorum eorum jam „non memorabor."

13. Dicendo autem novum veteravit prius; quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.

CAP. IX.

1. Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη † δικαιώματα λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικόν.

2. σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἅγια.

3. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ, ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων,

4. χρυσῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυσῆ, ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος ἀαρὼν, ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης.

5. ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερυβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον, περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

6. τούτων δὲ † ὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διαπαντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες,

7. εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων,

1. Habuit quidem et prius justificationes culturae, et Sanctum seculare;

2. tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra a), et mensa, et propositio panum, quae dicitur Sancta. a) Exod. 26, 35. 40, 22. sqq.

3. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum a); a) Exod. 26, 33. sqq. Lev. 16, 33. sqq.

4. aureum habens thuribulum a), et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna b), et virga Aaron c), quae fronduerat, et tabulae testamenti,

a) Exod. 40, 5. 30, 6. Lev. 16, 12.
b) Exod. 16, 33. c) Num. 17, 10.

5. superque eam erant Cherubim a) gloriae obumbrantia propitiatorium. De quibus non est modo dicendum per singula. a) Num. 7, 89. Exod. 25, 22.

6. His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes;

7. in secundo autem semel a) in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert 1) pro sua, et populi ignorantia. a) Exod. 30, 10. Lev. 16, 2.

---

v. 11. Ed. omn. Er. πλησιον. — v. 1. C. et St. add. σκηνη. — v. 6. Ed. omn. Er. ὕτως.

1) 1590. offerret.

Digitized by Google

8. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος, τὴν ἁγίαν, μήπω † πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν,

8. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam a), adhuc priore tabernaculo habente statum. a) c. 10, 19.

9. ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν † τὸν ἐνεστηκότα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα,

9. Quae parabola est temporis instantis, juxta quam munera, et hostiae offeruntur, quae non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem a), solummodo in cibis et in potibus, a) c. 10, 4.

10. μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς † καὶ δικαιώμασι σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα.

10. et 1) variis baptismatibus, et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11. χριστὸς δὲ, παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτε (τετέστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως),

11. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum a) non manufactum, id est, non hujus creationis; a) c. 8, 1. 2.

12. οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν † εὑράμενος.

12. neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, aeterna redemptione inventa.

13. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως, ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα·

13. Si enim sanguis hircorum a) et taurorum, et cinis vitulae aspersus b) inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; a) Lev. 16, 15. b) Num. 19.

14. πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν † ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι;

14. quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum a) semet ipsum obtulit immaculatum b) Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis c), ad serviendum Deo viventi. a) c. 7, 16. b) Lev. 22, 20. c) c. 6, 1.

15. καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως, θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας.

15. Et ideo novi testamenti mediator a) est; ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub priori testamento, repromissionem b) accipiant, qui vocati sunt aeternae haereditatis. a) c. 8, 6. 12, 24. b) Rom. 3, 25.

16. ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ † διαθεμένου.

16. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.

---

v. 8. C. πεφανωσθαι. — v. 9. C. τουτον ἑστηκοτα. — v. 10. και omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. εὑρομενος. — v. 14. C. ἡμων. — v. 16. C. διατιθεμενου.

1) 1590. add. in.

Digitized by Google

17. διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μή ποτε ἰσχύει, ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος.

18. ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται.

19. λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ μωϋσέως παντὶ † τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐῤῥάντισε,

20. λέγων· τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός·

21. καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς † λειτουργίας τῷ αἵματι † ὁμοίως † ἐῤῥάντισε.

22. καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

23. ἀνάγκη οὖν, τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις † καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ † ταύτας.

24. οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ χριστὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν,

25. οὐδ', ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτὸν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ

26. (ἐπεὶ ἔδει, αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου)· νῦν δὲ ἅπαξ, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται.

27. καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις,

28. † οὕτω καὶ ὁ χριστὸς, ἅπαξ

17. Testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.

18. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.

19. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea, et hyssopo, ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit,

20. dicens: „Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus a)!"

a) Exod. 24, 6–8.

21. Etiam tabernaculum a) et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit;

a) Exod. 29, 21.

22. et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur; et sine sanguinis effusione non fit remissio.

23. Necesse est ergo exemplaria a) quidem coelestium his mundari; ipsa autem coelestia melioribus hostiis quam istis.

a) c. 8, 5.

24. Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit a), exemplaria verorum; sed in ipsum coelum b), ut appareat nunc vultui Dei pro nobis c).

a) v. 6. 7.
b) c. 8, 2. c) 1 Joh. 2, 1.

25. Neque ut saepe offerat semet ipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno;

26. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione seculorum a), ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit.

a) 1 Cor. 10, 11.

27. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium;

28. sic et Christus semel oblatus est

---

v. 19. C. omitt. τῳ. — v. 21. Ed. 4. 5. Er. λειτουργειας. — "Ed. 4. 5. Er. add. παντα. — "'Ed. omn. Er. ἐῤῥαντιζε. — v. 23. Ed. 1. Er. καθαριζεται. — "C. τουτοις. — v. 28. Ed. omn. Er. ὁτως.

Digitized by Google

προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν.

ad multorum exhaurienda peccata a); secundo sine peccato apparebit 1) expectantibus se, in salutem. a) c. 10, 12.

Cap. X.

1. Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις, ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς, οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι.

1. Umbram a) enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere. a) c. 8, 5. 7, 11. 19.

2. ἐπεὶ † οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας ἅπαξ κεκαθαρμένους;

2. Alioquin cessassent offerri; ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati.

3. ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν.

3. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit;

4. ἀδύνατον γὰρ, αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

4. impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata.

5. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέγει· θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: „Hostiam et oblationem noluisti; cor„pus autem aptasti mihi;

6. ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας.

6. „Holocautomata 2) pro peccato „non tibi placuerunt;

7. τότε εἶπον· ἰδοὺ, ἥκω (ἐν κεφαλίδι βιβλίῳ γέγραπται περὶ ἐμοῦ) τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σου.

7. „tunc dixi: Ecce venio a);" in capite libri scriptum est de me, „ut fa„ciam, Deus! voluntatem tuam."
a) Ps. 39, 7.

8. ἀνώτερον λέγων· ὅτι θυσίαν καὶ προσφορὰν καὶ ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας (αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται)·

8. Superius dicens: „Quia hostias, „et oblationes, et holocautomata 3) pro „peccato noluisti, nec placita sunt ti„bi," quae secundum legem offeruntur,

9. τότε εἴρηκεν· ἰδοὺ, ἥκω τοῦ ποιῆσαι † ὁ θεὸς τὸ θέλημά σου (ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ).

9. tunc dixi: „Ecce! venio, ut fa„ciam, Deus! voluntatem tuam." Aufert primum, ut sequens statuat.

10. ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν † οἱ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος † ἰησοῦ χριστοῦ ἐφάπαξ.

10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. καὶ πᾶς μὲν † ἱερεὺς ἕστηκε

11. Et omnis quidem sacerdos prae-

v. 2. ἐκ omitt. C. — v. 9. C. το θελημα σου, ὁ θεος μου. Gb. omitt. ὁ θεος. — v. 10. οἱ omitt. Gb. — "Ed. omn. Er. et St. του ιησου χριστου. — v. 11. C. αρχιερευς.

1) 1590. add. omnibus. 2) 1590. holocaustomata. 3) 1590. holocaustomata.

Digitized by Google

καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας.

12. αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ,

13. τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

14. μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους.

15. μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον. μετὰ γὰρ τὸ προειρηκέναι·

16. αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας· λέγει κύριος· διδοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς,

17. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν † αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.

18. ὅπου δὲ ἄφεσις † τούτων, οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.

19. ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι ἰησοῦ,

20. ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν, ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος (τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ)

21. καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ,

22. προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς,

23. καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ (πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος),

24. καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων,

sto est quotidie ministrans [a], et easdem saepe offerens hostias, quae nunquam possunt auferre peccata [b];

a) c. 8, 3. b) c. 9, 9.

12. hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei.

13. De caetero exspectans „donec „ponantur inimici ejus scabellum pe„dum ejus [a]." a) c. 2, 8. 1 Cor. 15, 25. sqq.

14. Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos et Spiritus Sanctus. Postquam enim dixit:

16. „Hoc autem testamentum, quod „testabor ad illos post dies illos, dicit „Dominus, dando [1]) leges meas in cor„dibus eorum, et in mentibus eorum „superscribam eas;

17. „et peccatorum et iniquitatum „eorum jam non recordabor amplius [a]." a) Jer. 31, 31–34.

18. Ubi autem horum remissio, jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres! fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam [a] et viventem per velamen, id est, carnem suam; a) c. 9, 6–8.

21. et sacerdotem magnum [a] super domum Dei [b]; a) c. 4, 14. 16. b) c. 3, 6.

22. accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi [a] corda a conscientia mala, et abluti [b] corpus aqua munda; a) c. 12, 24. b) Eph. 5, 26.

23. teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem (fidelis [a] enim est, qui repromisit), a) c. 6, 17.

24. et consideremus [a] invicem in provocationem charitatis, et bonorum operum. a) c. 3, 13.

v. 17. Ed. omn. Er. omitt. αὐτων. — v. 18. C. αὐτων. 1) 1590. dabo.

Digitized by Google

25. μὴ † ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισὶν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν.

25. Non desercntes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem a). a) v. 37. 27. c. 9, 28.

26. ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία,

26. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia,

27. φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.

27. terribilis autem quaedam exspectatio judicii, et ignis aemulatio a), quae consumptura est adversarios. a) c. 12, 29.

28. ἀθετήσας τις νόμον μωϋσέως, χωρὶς † οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει·

28. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus a) moritur. a) Deut. 17, 6.

29. πόσῳ, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;

29. Quanto magis putatis deteriora a) mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit b), et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui c) gratiae contumeliam fecerit? a) c 12, 25. b) c. 6, 6. c) Matth. 12, 31.

30. οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα· ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. καὶ πάλιν· κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ.

30. Scimus enim, qui dixit: „Mihi vindicta, et ego retribuam a)." Et iterum: „Quia judicabit Dominus populum suum b)." a) Deut. 32, 35. 36. b) Ps. 134, 14.

31. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος.

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων,

32. Rememoramini autem pristinos a) dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum. a) v. 26. c. 6, 4.

33. τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες.

33. Et in altero quidem, opprobriis, et tribulationibus spectaculum facti; in altero autem socii a) taliter conversantium effecti. a) Phil. 4, 14.

34. καὶ γὰρ τοῖς † δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες, ἔχειν † ἑαυτοῖς κρείττονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν.

34. Nam et vinctis compassi estis, et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem a) et manentem substantiam. a) Matth. 6, 20.

35. μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥη-

35. Nolite itaque amittere confiden-

v. 25. Ed. omn. Er. ἐγκαταλιποντες. — v. 28. Ed. 1. Er. οἰκτειρμων. — v. 34. Gb. δεσμοις omiss. μου. — †Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐν ἑαυτοις.

Digitized by Google

σίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην.

36. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν.

37. ἔτι γὰρ μικρὸν, ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ.

38. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.

39. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν † ψυχῆς.

tiam vestram, quae magnam habet remunerationem.

36. Patientia [a] enim vobis necessaria est; ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. a) Luc. 21, 19.

37. Adhuc enim modicum [a], aliquantulum [1]), qui venturus est, veniet, et non tardabit. a) 2 Petr. 1, 6.

38. „Justus autem meus ex fide vi-„vit; quod si subtraxerit se, non place-„bit animae meae [a]." Hab. 2, 4. Rom. 1, 17.

39. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animae.

CAP. XI.

1. Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.

2. ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι.

3. πίστει νοοῦμεν, κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.

4. πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη, εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι † λαλεῖ.

5. πίστει ἐνὼχ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὑρίσκετο, διότι † μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός. πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται, εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ.

6. χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ, ὅτι ἐστὶ, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.

7. πίστει χρηματισθεὶς νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ

1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium [a]. a) v. 7. 8. 13.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt senes [a]. a) v. 4. 5. 39.

3. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei; ut ex invisibilibus visibilia fierent.

4. Fide plurimam hostiam Abel [a], quam Cain, obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur [b]). a) Gen. 4, 4. 10. b) c. 12, 24.

5. Fide Henoch [a] translatus est, ne videret mortem, et non inveniebatur; quia transtulit illum Deus; ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. a) Gen. 5, 24.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.

7. Fide Noë [a], responso accepto de iis, quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus

v. 39. C. omitt. ψυχης. — v. 4. C. St. et Mt. λαλειται. — v. 5. C. μετατεθηκεν.

1) 1590. aliquantulumque.

Digitized by Google

οἶκε αὐτῦ· δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

8. πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν † ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἤμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος, πῦ ἔρχεται.

9. πίστει παρῴκησεν † εἰς † τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας, τῆς αὐτῆς.

10. ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός.

11. πίστει καὶ αὐτὴ σάῤῥα † δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας † ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.

12. διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένε, καθὼς τὰ ἄστρα τῦ οὐρανῦ τῷ πλήθει καὶ † ὡς ἡ ἄμμος, ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, ἡ ἀναρίθμητος.

13. κατὰ πίστιν ἀπέθανον ὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόῤῥωθεν αὐτὰς ἰδόντες † καὶ ἀσπασάμενοι καὶ ὁμολογήσαντες, ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

14. οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν, ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι.

15. καὶ, εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι.

16. † νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τυτέστιν ἐπουρανίε. διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτὺς ὁ θεὸς, θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

suae, per quam damnavit mundum b); et justitiae, quae per fidem est, haeres est institutus. a) Gen.6,8.14. b) 1 Petr.3,20.

8. Fide, qui vocatur Abraham a), obedivit in locum exire, quem acceptu-rus erat in haereditatem; et exiit, nesciens, quo iret. a) Gen. 12, 1. 4.

9. Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in alicna a), in casulis habitando cum Isaac et Jacob, cohaeredibus repromissionis ejusdem. a) Gen. 14, 13. 17, 8.

10. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem a), cujus artifex et conditor Deus. a) c. 12, 22. 4, 8–10.

11. Fide a) et ipsa Sara b) sterilis virtutem in conceptionem [1]) seminis accepit, etiam praeter tempus aetatis, quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. a) Rom.4,18–21. b) Gen.21,2.

12. Propter quod et ab uno orti sunt [et hoc emortuo a)] tamquam sidera coeli b) in multitudinem, et sicut arena, quae est ad oram maris, innumerabilis. a) Rom. 4, 19. b) Gen. 15, 5. 22, 17.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus a), sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitentes, quia peregrini et hospites b) sunt super terram. a) v. 39. b) Gen. 23, 4. 47, 9.

14. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquírere.

15. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi.

16. Nunc autem meliorem appetunt, id est, coelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum a); paravit enim illis civitatem. a) Gen.26,24. Exod. 3, 6. Matth. 22, 32.

---

v. 8. C. ἐξελθων. — v. 9. C. add. ἀβρααμ. — "την omitt. Ed. 1. Er. — v. 11. C. add. ϛειρα ϭσα. — "ἐτεκεν omitt. Gb. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. ὡσει omiss. ἡ. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. add. και πεισθεντες. — v. 16. C. St. et Mt. νυνι.

1) 1590. in conceptione.

Digitized by Google

17. πίστει προσενήνοχεν ᾿Αβραὰμ τὸν Ἰσαάκ, πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος

18. (πρὸς ὃν ἐλαλήθη· ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα),

19. λογισάμενος, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι δυνατὸς ὁ θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

20. πίστει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἠσαῦ.

21. πίστει Ἰακὼβ ἀποθνήσκων ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ εὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ.

22. πίστει Ἰωσὴφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

23. πίστει Μωϋσῆς γεννηθεὶς ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.

24. πίστει Μωϋσῆς μέγας γενόμενος ἠρνήσατο, λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ,

25. μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν,

26. μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν † Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν.

27. πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησε.

28. πίστει πεποίηκε τὸ πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα θίγῃ αὐτῶν.

29. πίστει † διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς, ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόθησαν.

17. Fide obtulit Abraham Isaac [a], cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui [1]) susceperat repromissiones;

a) Gen. 22, 1–10.

18. ad quem dictum est: „Quia in „Isaac vocabitur tibi semen [a]."

a) Gen 21, 12. Rom. 9, 7.

19. Arbitrans, quia et a mortuis suscitare potens [a] est Deus; unde eum et in parabolam accepit. a) Rom. 4, 17.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac [a], Jacob et Esau. a) Gen. 27, 27.

21. Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph benedixit [a], et adoravit fastigium virgae ejus. a) Gen. 48, 14–20.

22. Fide Joseph [a] moriens de profectione filiorum Israël memoratus est, et de ossibus suis mandavit. Gen. 50, 24. sqq.

23. Fide Moyses [a] natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum.

a) Exod. 2, 2.

24. Fide Moyses grandis factus [a] negavit se esse filium filiae Pharaonis;

a) Exod. 2, 11. 12.

25. Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem;

26. majores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum, improperium [a] Christi; aspiciebat enim in remunerationem. a) c. 13, 13. 2 Cor. 4, 10.

27. Fide reliquit Aegyptum [a], non veritus animositatem regis; invisibilem enim tamquam videns sustinuit.

a) Exod. 5–11.

28. Fide celebravit Pascha [a], et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. a) Exod. 12.

29. Fide transierunt mare rubrum [a], tamquam per aridam terram; quod experti Aegyptii devorati sunt.

a) Exod. 14, 13. sqq.

---

v. 26. Ed. omn. Er. et St. ἐν αἰγύπτῳ. — v. 29. Ed. omn. Er. add. δι.

1) 1590. in quo susceperat.

Digitized by Google

30. πίσει τὰ τείχη ἰεριχὼ † ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

31. πίσει ῥαὰβ, ἡ πόρνη, ἡ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

32. καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείψει γάρ με διηγέμενον ὁ χρόνος περὶ γεδεὼν βαράκ τε καὶ σαμψὼν καὶ ἰεφθάε δαυΐδ τε καὶ σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν,

33. οἳ διὰ πίσεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων,

34. ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων.

35. ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν.

36. ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς.

37. ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, † κακουχούμενοι

38. (ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος), ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

39. καὶ οὗτοι πάντες, μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίσεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν,

40. τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

30. Fide muri Jericho a) corruerunt, circuitu dierum septem. a) Jos. 6, 20.

31. Fide Rahab a) meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. a) Jos 2, 1. sqq. Jac. 2, 25.

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon a), Barac b), Samson c), Jephte d), David, Samuel, et Prophetis; a) Jud. 6, 11. b) Jud. 4, 6. c) Jud. 15, 20. d) Jud. 11, 6. 9.

33. qui per fidem vicerunt regna a), operati sunt justitiam b), adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum c); a) 2 Reg. 8. b) 1 Reg. 12, 3-5. c) Dan. 6, 22.

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt [1]) aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.

35. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos a); alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. a) 3 Reg 17, 18. sqq. 4 Reg 4, 21. sqq.

36. Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres;

37. lapidati a) sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti; a) 2 Paral. 24, 21.

38. quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis et in cavernis terrae.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem a), a) v. 35. 40.

40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

---

v. 30. Ed. omn. Er. κατεπέσε. — v. 37. Ed. omn. Er. et St. κακοχεμενοι.

1) 1590. effugaverunt.

Digitized by Google

Cap. XII.

1. *Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν † εὐπερίσατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα,*

1. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen;

2. *ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ † κεκάθικεν.*

2. aspicientes [a] in auctorem [b] fidei, et consummatorem [c] Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. a) c. 3, 1. b) c. 2, 10. c) c. 5, 9. 10.

3. *ἀναλογίσασθε † γὰρ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε, ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι.*

3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet ipsum contradictionem, ut ne fatigemini [a], animis vestris deficientes. a) c. 10, 35.

4. *οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι,*

4. Nondum enim usque ad sanguinem [a] restitistis, adversus peccatum repugnantes; a) c. 11, 35. sqq.

5. *καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου, ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος.*

5. et obliti estis consolationis [a], quae vobis, tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi! noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. a) Prov. 3, 11. 12.

6. *ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται.*

6. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7. *† εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ θεός. τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;*

7. In disciplina perseverate! tamquam filiis vobis offert se Deus; quis enim filius, quem non corripit pater?

8. *εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί.*

8. Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii [a] estis. a) Joh. 8, 41.

9. *εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἴχομεν παιδευτὰς, καὶ ἐνετρεπόμεθα. οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ ζήσομεν;*

9. Deinde patres quidem carnis nostrae, eruditores habuimus, et reverebamur eos; non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?

10. *οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευον,*

10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem su-

---

v. 1. C. *ἀπερισατον.* — v. 2. Ed. 1. 2. Er. *ἐκαθικεν.* Ed. 3. 4. 5. Er. et St. *ἐκαθισεν.* — v. 3. C. *ἵν* pro *γαρ.* — v. 7. Mt. *εἰς.*

Digitized by Google

ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ.

11. πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης.

12. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε,

13. καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον.

14. εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον,

15. ἐπισκοποῦντες, μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύτης μιανθῶσι πολλοὶ,

16. μή τις πόρνος, ἢ βέβηλος, ὡς Ἠσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.

17. ἴστε γὰρ, ὅτι καὶ, μετέπειτα θέλων κληρονομῆσαι τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη. μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν.

18. οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνόφῳ καὶ σκότῳ καὶ θυέλλῃ

19. καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃτήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον.

20. (οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται †.

21. καὶ († οὕτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον) μωϋσῆς εἶπεν· ἔκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος).

am erudiebant nos; hic autem ad id, quod utile est, in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed moeroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiae.

12. Propter quod remissas manus [a] et soluta genua erigite, a) Jes. 35, 3.

13. et gressus rectos facite pedibus vestris; ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

14. Pacem [a] sequimini cum omnibus, et sanctimoniam [b], sine qua nemo videbit Deum; a) Rom. 12, 18. b) Matth. 5, 8.

15. contemplantes ne quis desit gratiae Dei, ne qua radix [a] amaritudinis sursum germinans impediat, et per illam inquinentur multi. a) Deut. 29, 18.

16. Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau [a], qui propter unam escam vendidit primitiva sua. a) Gen. 25, 33.

17. Scitote enim, quoniam et postea cupiens haereditare benedictionem, reprobatus est; non enim invenit poenitentiae locum [a], quamquam cum lacrymis inquisisset eam. a) Gen. 27, 24—38.

18. Non enim accessistis ad tractabilem montem [a], et accensibilem [1]) ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, a) Exod. 19, 12—16.

19. et tubae sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum [a].

a) Exod. 19, 13. 20, 19.

20. Non enim portabant quod dicebatur: „Et si bestia tetigerit montem, „lapidabitur [a]." a) Exod. 19, 12. 13.

21. Et ita terribile erat quod videbatur: Moyses dixit: „Exterritus sum, „et tremebundus."

---

v. 20. Ed. omn. Er. et St. add. ἢ βολιδι κατατοξευθησεται. — v. 21. Ed. omn. Er. ὅτως.

1) 1590. accessibilem.

Digitized by Google

22. ἀλλὰ προσεληλύθατε σιὼν ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ μυριάσιν ἀγγέλων,

22. Sed accessistis ad Sion [a] montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem [b] coelestem, et multorum millium angelorum frequentiam,

a) Apoc. 14, 1. b) Gal 4, 26. Apoc. 21, 2.

23. πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων † ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων καὶ κριτῇ θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων

23. et ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in coelis [a], et judicem omnium Deum, et spiritus [1]) justorum perfectorum;

a) Luc. 10, 20.

24. καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ ἰησοῦ καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ, † κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ † τὸν ἄβελ.

24. et testamenti novi mediatorem [a] Jesum, et sanguinis aspersionem [b] melius loquentem, quam Abel.

a) c. 8, 6. b) 1 Petr. 1, 2.

25. βλέπετε, μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐφυγον, τὸν ἐπὶ † γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ τὸν ἀπ' † οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι,

25. Videte, ne recusetis loquentem! Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur; multo magis nos, qui de coelis [a] loquentem nobis avertimus.

a) c. 2, 2. 3.

26. οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε· νῦν δὲ ἐπήγγελται, λέγων· ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.

26. Cujus vox movit terram tunc [a], nunc autem repromittit, dicens: „Adhuc semel: et ego movebo non solum „terram, sed et coelum [b]."

a) Exod. 19, 18. b) Hagg. 2, 7.

27. τὸ δὲ ἔτι ἅπαξ δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα.

27. Quod autem, „Adhuc semel," dicit; declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea, quae sunt immobilia.

28. διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν, δι' ἧς † λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας.

28. Itaque regnum immobile [a] suscipientes, habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo, cum metu et reverentia.

a) Dan. 2, 44.

29. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον.

29. Etenim Deus noster ignis consumens [a] est.

a) Deut. 4, 24.

CAP. XIII.

1. Ἡ φιλαδελφία μενέτω.

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis.

2. τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες, ξενίσαντες ἀγγέλους.

2. Et hospitalitatem [a] nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt [2]) quidam, Angelis [b] hospitio receptis.

a) 1 Petr. 4, 9. b) Gen. 18, 3. 19, 2. 3.

3. μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων ὡς

3. Mementote vinctorum, tamquam

v. 23. Gb. ἀπογεγραμμενων ἐν οὐρανοις. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. κρειττονα. — " Ed. omn. Er. το ἀβελ. — v. 25. St. της γης. — " C. ὀρανου. — v. 28. C. et Mt. λατρευομεν. 1) 1590. et spiritum. 2) 1590. placuerunt quidam.

Digitized by Google

συνδεδεμένοι, τῶν κακουχουμένων ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι.

4. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός.

5. ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος. ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν· οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε † ἐγκαταλίπω·

6. ὥστε θαῤῥοῦντας ἡμᾶς λέγειν· κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;

7. μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν.

8. ἰησοῦς χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

9. διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ † περιφέρεσθε. καλὸν γὰρ, χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες.

10. ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.

11. ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς.

12. διὸ καὶ ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαὸν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθε.

13. τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες.

14. οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν † μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.

simul vincti [a]; et laborantium, tamquam et ipsi in corpore morantes.

a) c. 10, 34.

4. Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus. Fornicatores enim et adulteros [a] judicabit Deus.

a) Gal. 5, 19. 21.

5. Sint mores sine avaritia, contenti praesentibus; ipse enim dixit: „Non te „deseram, neque derelinquam [a]."

a) Gen. 31, 6.

6. Ita, ut confidenter dicamus: „Dominus mihi adjutor; non timebo, quid „faciat mihi homo [a]." a) Ps. 117, 6.

7. Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum [a] conversationis, imitamini fidem. a) Jac. 5, 10.

8. Jesus Christus heri, et hodie; ipse et in secula.

9. Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci! Optimum est enim gratia [a] stabilire cor; non escis, quae non profuerunt ambulantibus in eis. a) Gal. 5, 4.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra [a]. a) Lev. 16, 27.

12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam [a] passus est. a) Joh. 19, 17.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus [a] portantes.

a) c. 12, 2.

14. Non enim habemus hic manentem civitatem [a], sed futuram inquirimus. a) c. 10, 10.

---

v. 5. Ed. omn. Er. ἐγκαταλειπω. — v. 9. Mt. et Gb. παραφερεσθε. — v. 14. C. μενουσαν.

Digitized by Google

15. δι' αὐτοῦ οὖν † ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διαπαντὸς τῷ θεῷ, τουτέστι καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16. τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ θεός.

16. Beneficentiae autem et communionis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε. αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο.

17. Obedite praepositis vestris, et subjacete eis! Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes; hoc enim non expedit vobis.

18. προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν. πεποίθαμεν γὰρ, ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσι καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι.

18. Orate pro nobis! confidimus enim, quia bonam conscientiam [a] habemus in omnibus bene volentes conversari.

a) 2 Cor. 1, 12.

19. περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ, τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

19. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

20. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων, τὸν μέγαν, ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίς, τὸν κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν †,

20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem [a] magnum ovium, in sanguine testamenti aeterni [b], Dominum nostrum Jesum Christum,

a) 1 Petr. 2, 25. b) c. 9, 11. sqq.

21. καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν † ἐν ὑμῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας † τῶν αἰώνων. ἀμήν.

21. aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem; faciens in vobis, quod placeat coram se per Jesum Christum; cui est gloria in secula seculorum. Amen.

22. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως. καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν.

22. Rogo autem vos, fratres! ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis.

23. γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν τιμόθεον, ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ, ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum [a] dimissum, cum quo (si celerius venerit) videbo vos.

a) Col. 1, 1.

24. ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς ἰταλίας.

24. Salutate omnes praepositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

---

v. 15. Ed. omn. Er. ἀναφερωμεν. — v. 20. C. add. χριστον. — v. 21. Ed. omn. Er. omitt. ἐν. — "C. omitt. των αἰωνων.

Digitized by Google

EPISTOLA JACOBI.

Cap. I.

1. Ἰάκωβος, θεοῦ καὶ κυρίου, Ἰησοῦ χριστοῦ, δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς, ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.

1. Jacobus, Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem.

2. πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις,

2. Omne gaudium [a] existimate, fratres mei! cum in tentationes varias incideritis. a) Matth. 5, 11. Rom. 5, 3.

3. γινώσκοντες, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν.

3. Scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur.

4. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.

4. Patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes.

5. εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς καὶ † μὴ ὀνειδίζοντος· καὶ δοθήσεται αὐτῷ.

5. Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat [a]; et dabitur ei. a) Matth. 7, 11.

6. αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος. ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ.

6. Postulet autem in fide nihil haesitans; qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur.

7. μὴ γὰρ οἰέσθω † ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅτι λήψεταί τι παρὰ τοῦ κυρίου.

7. Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.

8. ἀνὴρ δίψυχος ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

8. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.

9. καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς, ὁ ταπεινὸς, ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ,

9. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua;

10. ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ· ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται.

10. dives autem in humilitate sua, quoniam sicut flos foeni [a] transibit. a) Jes. 40, 6.

11. ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο. † οὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς † πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται.

11. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit foenum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperiit; ita et dives in itineribus suis marcescet.

---

v. 5. C. et Mt. ἐκ. — v. 7. ὁ omitt. Ed. omn. Er. — v. 11. Ed. omn. Er. ὕτως. — " Ed. 2. Er. πορίαις.

Digitized by Google

12. μακάριος ἀνὴρ, ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι, δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

12. Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae a), quam repromisit Deus diligentibus se. a) 2 Tim. 4, 8.

13. μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω· ὅτι ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι. ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα.

13. Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat.

14. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος.

14. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.

15. εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον.

15. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem a). a) Rom. 6, 23.

16. μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί.

16. Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi!

17. πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.

17. Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio a). a) 1 Tim. 6, 16.

18. βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

18. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis a); ut simus initium b) aliquod creaturae ejus. a) Eph. 2, 10. 1 Petr. 1, 23. b) Rom. 8, 23.

19. ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν.

19. Scitis, fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram.

20. ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.

20. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

21. διὸ, ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσείαν κακίας, ἐν † πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

21. Propter quod abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiae a), in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras. a) Rom. 13, 12.

22. γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου, καὶ μὴ † μόνον ἀκροαταὶ παραλογιζόμενοι ἑαυτούς.

22. Estote autem factores a) verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmet ipsos. a) Matth. 7, 21.

23. ὅτι, εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶ, καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ

23. Quia si quis auditor est verbi, et non factor, hic comparabitur viro

v. 21. C. πραοτητι. — v. 22. μονον omitt. Ed. 1. 5. Er.

Digitized by Google

κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτῆ ἐν ἐσόπτρῳ.

24. κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως ἐπελάθετο, ὁποῖος ἦν.

25. ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον, τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ παραμείνας, οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος, ἀλλὰ ποιητὴς ἔργου, οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται.

26. εἴ τις δοκεῖ, θρῆσκος † εἶναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία.

27. θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ † τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

considerans vultum nativitatis suae in speculo;

24. consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est, qualis fuerit.

25. Qui autem perspexerit in legem [1]) perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus [a]) in facto suo erit. a) Matth. 7, 24. Joh. 13, 17.

26. Si quis autem putat se religiosum esse, non refraenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

27. Religio munda, et immaculata apud Deum et Patrem, haec est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum [a]), et immaculatum se custodire ab hoc seculo. a) 1 Cor. 13, 1. 2. Gal. 5, 6.

Cap. II.

1. Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς δόξης.

2. ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,

3. καὶ ἐπιβλέψητε ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα, τὴν λαμπρὰν, καὶ εἴπητε † αὐτῷ· σὺ κάθου ὧδε καλῶς· καὶ τῷ πτωχῷ εἴπητε· σὺ στῆθι ἐκεῖ, ἢ κάθου ὧδε, ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου·

4. καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν;

5. ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου † πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας, ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν;

1. Fratres mei! nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriae [a]). a) 1 Cor. 2, 8.

2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu,

3. et intendatis in eum, qui indutus est veste praeclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene! pauperi autem dicatis: Tu sta illic! aut: sede sub scabello pedum meorum!

4. Nonne judicatis apud vosmet ipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?

5. Audite, fratres mei dilectissimi! nonne Deus elegit pauperes [a]) in hoc mundo, divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? a) 1 Cor. 1, 26.

---

v. 26. C. ἐν ὑμιν εἶναι. Gb. omitt. ἐν ὑμιν. — v. 27. τῳ omitt. C. et Mt. — v. 3. αὐτῳ omitt. Gb. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. κοσμου τουτου.

1) 1590. in lege perfectae.

Digitized by Google

6. ὑμεῖς δὲ † ἠτιμάσατε τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἕλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια;

6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia?

7. οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα, τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς;

7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

8. εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφήν· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς † σεαυτόν· καλῶς ποιεῖτε.

8. Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: „Diliges proximum tuum sicut te ipsum a); " bene facitis. a) Lev. 19, 18. Matth. 22, 39.

9. εἰ δὲ προσωπολημπτεῖτε, ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται.

9. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores.

10. ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνί, γέγονε πάντων ἔνοχος.

10. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus a). a) Deut 27, 26.

11. ὁ γὰρ εἰπών· μὴ μοιχεύσῃς· εἶπε καί· μὴ φονεύσῃς. εἰ δὲ οὐ † μοιχεύσεις, φονεύσεις δέ, γέγονας παραβάτης νόμου.

11. Qui enim dixit: „Non moechaberis," dixit et: „Non occides." Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. † οὕτω λαλεῖτε καὶ † οὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες † κρίνεσθαι.

12. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.

13. ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος. † καὶ κατακαυχᾶται † ἔλεος κρίσεως.

13. Judicium enim sine misericordia illi, qui non 1) fecit misericordiam a); superexaltat autem misericordia judicium. a) Matth. 7, 2.

14. τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;

14. Quid proderit, fratres mei! si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides salvare eum?

15. ἐὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς,

15. Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano,

16. εἴπῃ δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν· ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε· μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος;

16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini! non dederitis autem eis, quae necessaria sunt corpori; quid proderit?

17. † οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ † ἔργα ἔχῃ, νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν.

17. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semet ipsa.

---

v. 6. C. et St. ἠτοιμασατε. — v. 8. C. èt Mt. ἑαυτον. — v. 11. Ed. 3. 4. 5. Er. μοιχευσης, φονευσης δε. — v. 12. Ed. omn. Er. ὅτως. — "Ed. 3. Er. ὅπως. — Ed. 1. 2. Er. κρινασθαι. — v. 13. C. κατακαυχαται ἐλεον. Mt. κατακαυχᾳ τὸ ἐλεος. Gb. κατακαυχαται ἐλεος. — "St. ἐλεον. — v. 17. Ed. omn. Er. ὅτως. — "Gb. ἐχῃ ἐργα.

1) 1590. facit.

Digitized by Google

18. ἀλλ' ἐρεῖ τις· σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω· δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου † ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου.

18. Sed dicet quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo; ostende mihi fidem tuam sine operibus; et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19. σὺ πιστεύεις, ὅτι ὁ θεὸς εἷς ἐστι. καλῶς ποιεῖς. καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ φρίσσουσι.

19. Tu credis, quoniam unus est Deus; bene facis, et daemones credunt, et contremiscunt.

20. θέλεις δὲ γνῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν;

20. Vis autem scire, o homo inanis! quoniam fides sine operibus mortua est?

21. Ἀβραὰμ, ὁ πατὴρ ἡμῶν, οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ † θυσιαστήριον;

21. Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens [a] Isaac filium suum super altare?

a) Gen. 22, 9–12. Rom. 4, 2. sqq.

22. βλέπεις, ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη.

22. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius; et ex operibus fides consummata est.

23. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ, ἡ λέγουσα· ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος θεοῦ ἐκλήθη.

23. Et suppleta est Scriptura, dicens: „Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est [a].“ a) Gen. 15, 6.

24. ὁρᾶτε † τοίνυν, ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον;

24. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum [a]?

a) 1 Cor. 13, 1. 2.

25. ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ, ἡ πόρνη, οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους καὶ ἑτέρᾳ ὁδῷ ἐκβαλοῦσα;

25. Similiter et Rahab [a] meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuncios, et alia via ejiciens?

a) Jos. 2, 4. Hebr. 11, 31.

26. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν, † οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

Cap. III.

1. Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες, ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα.

1. Nolite plures magistri fieri, fratres mei! scientes, quoniam majus judicium sumitis.

2. πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς, χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα.

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit; hic perfectus est vir. Potest etiam fraeno circumducere totum corpus.

3. † ἴδε, τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ πεί-

3. Si autem equis fraena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et om-

v. 18. Gb. χωρις pro ἐκ. — v. 21. Mt. θυριαστηριον. — v. 24. τοινυν omitt. Gb. — v. 26. Ed. omn. Er. ἕτως. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. ἴδε.

Digitized by Google

θεσθαι αὐτὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα † αὐτῶν μετάγομεν.

ne corpus illorum circumferimus.

4. ἰδὺ, καὶ τὰ πλοῖα, τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστ πηδαλίε, ὅπε ἂν ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούληται.

4. Ecce! et [1]) naves, cum magnae sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur [2]) a modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit.

5. † οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶ, καὶ μεγαλαυχεῖ. ἰδοὺ, ὀλίγον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει.

5. Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce! quantus ignis, quam magnam silvam incendit!

6. καὶ ἡ γλῶσσα † πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσαται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα, καὶ φλογίζσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης.

6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostrae inflammata a gehenna.

7. πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν ἑρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται καὶ δεδάμασαι τῇ φύσει, τῇ ἀνθρωπίνῃ.

7. Omnis enim natura bestiarum et volucrum, et serpentium, et caeterorum domantur, et domita sunt a natura humana;

8. τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμᾶσαι· ἀκατάσχετον κακὸν, μεστὴ ἰοῦ † θανατηφόρε.

8. linguam autem nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν θεὸν καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπες, τοὺς καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας.

9. In ipsa benedicimus Deum et Patrem; et in ipsa maledicimus homines, qui ad [3]) similitudinem Dei facti sunt.

10. ἐκ τοῦ αὐτοῦ ςόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ χρὴ, ἀδελφοί με †, ταῦτα οὕτως γίνεσθαι.

10. Ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei! haec ita fieri.

11. μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν;

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

12. μὴ δύναται, ἀδελφοί με, συκῆ ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; οὕτως † οὐδεμία πηγὴ † ἁλικὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. † τίς σοφὸς καὶ ἐπιςήμων ἐν ὑμῖν; δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναςροφῆς τὰ ἔργα αὐτῦ ἐν πραΰτητι σοφίας.

13. Quis sapiens et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae.

---

v. 3. "αὐτων omitt. Ed. 1. 2. Er. — v. 5. Ed. omn. Er. ὑτως. — v. 6. Ed. omn. Er. το πυρ. — v. 8. Ed. omn. Er. θανατοφορε. — v. 10. C. add. ἀγαπητοι. — v. 12. Gb. ὑτως ὑτε ἁλικον γλυκυ. — "St. et Mt. ἁλικον. — v. 13. C. εἰ τις.

1) 1590. Et ecce naves. 2) 1590. add. autem. 3) 1590. ad imaginem et similitudinem.

Digitized by Google

14. εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας;

14. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris; nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem.

15. οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης.

15. Non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica.

16. ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα.

16. Ubi enim zelus et contentio; ibi inconstantia et omne opus pravum.

17. ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνική, ἐπιεικὴς, εὐπειθὴς, μεστὴ ἐλέους † καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος.

17. Quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans [1]), sine simulatione.

18. καρπὸς δὲ † τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

18. Fructus autem justitiae in pace seminatur, facientibus pacem.

Cap. IV.

1. Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν, τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;

1. Unde bella et lites in vobis? nonne hinc? ex [2]) concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris?

2. ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε. † φονεύετε καὶ ζηλοῦτε, καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν. μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε, † οὐκ ἔχετε † διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς.

2. Concupiscitis, et non habetis; occiditis, et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.

3. αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε.

3. Petitis, et non accipitis; eo quod male petatis; ut in concupiscentiis vestris insumatis.

4. μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε, ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστιν; ὃς ἂν † οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καθίσταται.

4. Adulteri! nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei [a])? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituitur.

a) Joh. 15, 19. Rom. 8, 7.

5. ἢ δοκεῖτε, ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει· πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα, ὃ κατῴκησεν ἐν ἡμῖν;

5. An putatis, quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. μείζονα δὲ δίδωσι χάριν· † διὸ λέγει· † κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: „Deus superbis resi„stit, humilibus autem dat gratiam [a])."

a) Prov. 3, 34.

---

v. 17. και omitt. C. — v. 18. της omitt. Gb. — v. 2. Ed. 2. Er. φονευετε. — "C. και ουκ. — "'St. εχετε δε. — v. 4. ουν omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — v. 6. Ed. omn. Er. omitt. διο usque χαριν. — "Gb. Mt. et St. ο θεος.

1) 1590. judicans sine simulatione. 2) 1590. nonne ex.

Digitized by Google

7. ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν.

8. † ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί, καὶ ἁγνίσατε καρδίας, δίψυχοι.

9. † ταλαιπωρήσατε καὶ πενθήσατε καὶ κλαύσατε. ὁ γέλως † ὑμῶν εἰς πένθος μεταστραφήτω καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν.

10. ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ κυρίου, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

11. μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ καὶ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμου, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου, ἀλλὰ κριτής.

12. εἷς ἐστιν ὁ νομοθέτης †, ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. σὺ † δὲ τίς εἶ, ὃς κρίνεις τὸν ἕτερον;

13. Ἄγε νῦν, οἱ λέγοντες· σήμερον καὶ αὔριον πορευσώμεθα εἰς τήνδε τὴν πόλιν, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ ἐμπορευσώμεθα, καὶ κερδήσωμεν

14. (οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ τῆς αὔριον. ποία γὰρ ἡ ζωὴ ὑμῶν; ἀτμὶς γάρ † ἐστιν, ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ † ἀφανιζομένη),

15. ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς· ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσωμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο.

16. νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν. πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστιν.

17. εἰδότι οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστιν.

7. Subditi ergo estote Deo; resistite autem diabolo, et fugiet a vobis.

8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.

10. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.

11. Nolite detrahere alterutrum, fratres [1])! Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed judex.

12. Unus est [2]) legislator et judex, qui potest perdere et liberare.

13. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce! nunc, qui dicitis: „Hodie aut crastino ibimus in illam ci„vitatem, et faciemus ibi quidem an„num, et mercabimur, et lucrum fa„ciemus."

14. Qui ignoratis, quid erit in [3]) crastino [a]). a) Luc. 12, 16—20.

15. Quae est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur, pro eo ut dicatis: „Si Dominus voluerit [a])." Et: „Si vi„xerimus, faciemus hoc, aut illud."

a) Act. 18, 21.

16. Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis maligna est.

17. Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi [a]).

a) Luc. 12, 47.

---

v. 8. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐγγίζατε. — v. 9. Mt. ταλαιπωρισατε. — "Mt. ὑμων. — v. 12. Mt. et Gb. add. και κριτης. — "δε omitt. St. Ed. omn. Er. — v. 14. C. Ed. 1. 2. Er. et Mt. ἐσαι. — "C. et Mt. add. και

1) 1590. add. mei! 2) 1590. add. enim. 3) 1590. in crastinam.

Digitized by Google

Cap. V.

1. Ἄγε νῦν, οἱ πλούσιοι, κλαύσατε, ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν, ταῖς ἐπερχομέναις.

1. Agite nunc, divites! plorate [a] ululantes in miseriis vestris, quae advenient vobis.

a) Luc. 6, 24.

2. ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, † καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν.

2. Divitiae vestrae putrefactae sunt; et vestimenta vestra a tineis comesta sunt.

3. ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται, καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν, ὡς πῦρ. ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις.

3. Aurum et argentum vestrum aeruginavit; et aerugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras, sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus [a]. a) v. 5.

4. ἰδὲ, ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν, τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεστερημένος † ἀφ' ὑμῶν, κράζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν.

4. Ecce! merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis, clamat; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

5. ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε. ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς.

5. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis [a]. a) 2 Petr. 2, 12. Jer. 46, 21.

6. κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον. οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.

6. Addixistis [1]) et occidistis justum, et non restitit vobis.

7. μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοὶ, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδοὺ, ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' † αὐτῷ, ἕως † ἂν λάβῃ ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον.

7. Patientes igitur estote, fratres! usque ad adventum Domini. Ecce! agricola exspectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum.

8. μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἤγγικε.

8. Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra! quoniam adventus Domini appropinquavit [a] [2]).

a) Matth. 24, 34.

9. μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελφοὶ, ἵνα μὴ † κριθῆτε. ἰδοὺ, ὁ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἕστηκεν.

9. Nolite ingemiscere, fratres! in alterutrum, ut non judicemini. Ecce! judex ante januam assistit.

10. ὑπόδειγμα λάβετε, † ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι κυρίου.

10. Exemplum accipite, fratres! exitus mali, laboris et patientiae, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.

11. ἰδοὺ, μακαρίζομεν τοὺς ὑπομείναντας. τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε,

11. Ecce! beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis,

---

v. 2. Ed. omn. Er. omitt. *καὶ*. — v. 4. C. *ἐφ'*. — v. 7. C. et Mt. *αὐτοῦ*. — Ed. omn. Er. et Mt. omitt. *ἂν*. — v. 9. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. *κατακριθῆτε*. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. *τῆς κακοπ., ἀδελφοί μου*.

1) 1590. adduxistis. 2) 1590. appropinquabit.

Digitized by Google

καὶ τὸ τέλος κυρίε εἴδετε, ὅτι † πολύσπλαγχνός ἐστιν † ὁ κύριος καὶ οἰκτίρμων.

et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et miserator.

12. πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί με, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον. ἤτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ, ἵνα μὴ † εἰς ὑπόκρισιν πέσητε.

12. Ante omnia autem, fratres mei! nolite jurare a), neque per coelum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est! Non, non! ut non sub judicio decidatis. a) Matth. 5, 34–37.

13. κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω. εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω.

13. Tristatur 1) aliquis vestrum? oret! Aequo animo est? psallat!

14. ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; † προσκαλεσάσθω τὸς πρεσβυτέρες τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τῦ κυρίε.

14. Infirmatur quis in vobis; inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, unguentes eum oleo a) in nomine Domini; a) Marc. 6, 13.

15. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίςεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ.

15. et oratio fidei salvabit infirmum a), et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei. a) Act. 28, 8.

16. ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίε ἐνεργεμένη.

16. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua.

17. ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τῦ μὴ βρέξαι. καὶ ὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτὸς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ.

17. Elias homo erat similis nobis passibilis, et oratione oravit, ut non plueret super terram, et non pluit annos tres et menses sex.

18. καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλάςησε τὸν καρπὸν αὐτῆς.

18. Et rursum oravit; et coelum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

19. ἀδελφοί· ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιςρέψῃ τις αὐτὸν,

19. Fratres mei! si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum;

20. γινωσκέτω, ὅτι ὁ ἐπιςρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδῦ αὐτῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτε, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

20. scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

v. 11. C. πολυευσπλαγχνος. — "C. et Mt. omitt. ὁ κυριος. — v. 12. Gb. ἵνα μη ὑπο κρισιν. — v. 14. C. προσκαλεσατο.

1) 1590. Tristatur aliquis vestrum: oret æquo animo, et psallat.

Digitized by Google

EPISTOLA PETRI I.

CAP. I.

1. Πέτρος, ἀπόστολος Ἰησοῦ χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς πόντου, γαλατίας, καππαδοκίας, ἀσίας καὶ βιθυνίας,

1. Petrus Apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, et Bithyniae,

2. κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ πατρὸς, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ χριστοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη.

2. secundum praescientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis, et pax multiplicetur.

3. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν διὰ ἀναστάσεως Ἰησοῦ χριστοῦ ἐκ νεκρῶν,

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam a), per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,

a) 1 Thess. 4, 13.

4. εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,

4. in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in coelis in vobis,

5. τοὺς ἐν δυνάμει θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως, εἰς σωτηρίαν ἑτοίμην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ,

5. qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo a). a) Phil 1, 6.

6. ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε, ὀλίγον ἄρτι (εἰ δέον ἐστὶ) λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς,

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristati in variis tentationibus;

7. ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως † πολὺ τιμιώτερον χρυσίου, τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου, εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ τιμὴν καὶ † δόξαν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ χριστοῦ,

7. ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi;

8. ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν, ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ,

8. quem cum non videritis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exultabitis laetitia inenarrabili, et glorificata,

9. κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτηρίαν ψυχῶν,

9. reportantes finem fidei vestrae, salutem animarum 1).

v. 7. Gb. πολυτιμοτερον. — "Ed. omn. Er. και δοξαν και τιμην.

1) 1590. add. vestrarum.

Digitized by Google

10. περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες,

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae a), qui de futura in vobis gratia prophetaverunt.

a) Matth. 13, 17.

11. ἐρευνῶντες, εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα χριστοῦ, † προμαρτυρόμενον τὰ εἰς χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας;

11. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, praenuncians eas, quae in Christo sunt passiones et posteriores glorias.

12. οἷς ἀπεκαλύφθη, ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, † ὑμῖν δὲ διηκόνουν αὐτὰ, ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

12. Quibus revelatum est, quia non sibimet ipsis, vobis autem ministrabant ea, quae nunc nunciata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de coelo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13. διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει ἰησοῦ χριστοῦ.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii perfecte [1]) sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi.

14. ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις,

14. Quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis;

15. ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς, ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε.

15. sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum, [2]) et ipsi in omni conversatione sancti sitis.

16. διότι γέγραπται· ἅγιοι γένεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.

16. Quoniam scriptum est: „Sancti „eritis, quoniam ego sanctus sum a)."

a) Lev. 11, 44. 19, 2.

17. καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε,

17. Et si patrem invocatis eum, qui sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore conversamini,

18. εἰδότες, ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου,

18. scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis;

19. ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, χριστοῦ,

19. sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incontaminati a),

a) Joh. 1, 29. 1 Cor. 6, 20.

20. προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς,

20. praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς θεὸν, τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν

21. qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, et de-

v. 11. C. προμαρτυρομενον, — v. 12. Ed. omn. Er. et St. ημιν.
1) 1590. sobrii, perfecti. 2) 1590. ut et ipsi.

Digitized by Google

καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν.

22. τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ πνεύματος εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς,

23. ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου † ζῶντος θεοῦ καὶ μένοντος † εἰς τὸν αἰῶνα.

24. διότι πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα † ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος † αὐτοῦ ἐξέπεσε.

25. τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ῥῆμα, τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

dit ei gloriam, ut fides vestra, et spes[a] esset in Deo. a) v. 3.

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius;

23. renati[a] non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi et permanentis in aeternum. a) Joh. 1, 13.

24. Quia „omnis caro ut foenum, „et omnis gloria ejus tamquam flos foe„ni; exaruit foenum, et flos ejus deci„dit[a];" a) Jes. 40, 6–8.

25. verbum autem Domini manet in aeternum; hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos [1]).

Cap. II.

1. Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους καὶ πάσας καταλαλιάς,

2. ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε †,

3. εἴπερ ἐγεύσασθε, ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος,

4. πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκιμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ ἐκλεκτὸν, ἔντιμον,

5. καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι † πνευματικὰς θυσίας, εὐπροσδέκτους τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ.

6. † διότι περιέχει ἐν τῇ γραφῇ· ἰδοὺ, τίθημι ἐν σιὼν λίθον ἀκρογω-

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones,

2. sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo [2]) lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

3. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum.

5. Et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini, domus spiritualis [3]), sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: „Ecce! pono in Sion lapidem sum-

v. 23. C. θεου ζωντος. — "εἰς τον αἰωνα omitt. Gb. — v. 24. Gb. αὐτης pro ἀνθρωπου. — "Ed. omn. Er. omitt. αὐτου. — v. 2. Mt. et Gb. add. εἰς σωτηριαν. — v. 5. C. θυσιας πνευματικας. — v. 6. Ed. 1. Er. διο γαρ. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. διο και.

1) 1590. in vobis. 2) 1590. rationabiles sine dolo. 3) 1590. domos spirituales.

Digitized by Google

ναῖον, ἐκλεκτὸν, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ.

7. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ, τοῖς πιστεύουσιν. ἀπειθοῦσι δὲ, λίθον, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου,

8. οἳ προσκόπτουσι τῷ λόγῳ, ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν.

9. ὑμεῖς δὲ, γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς,

10. οἵ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες.

11. ἀγαπητοὶ, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους, † ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς,

12. τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν † ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα, ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων † ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.

13. ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν κύριον, εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι,

14. εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν † μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν

15. (ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν),

16. ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὡς δοῦλοι † θεοῦ.

„mum angularem, [1]) electum, pretio„sum, et qui crediderit in eum, non „confundetur [a]).“ a) Jes. 28, 16.

7. Vobis igitur honor credentibus; non credentibus autem „lapis, quem „reprobaverunt aedificantes, hic fa„ctus est in caput anguli [a]).“

a) Ps. 117, 22. Matth. 21, 42. 1 Cor. 1, 23.

8. Et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis; ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. Qui aliquando non populus [2]), nunc autem populus Dei [a]); qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. a) Rom. 9, 25.

11. Charissimi! obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam,

12. Conversationem vestram inter Gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. Subjecti [a]) igitur estote omni humanae creaturae propter Deum; sive regi quasi praecellenti; a) Rom. 13, 1. 2.

14. sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

15. Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam;

16. quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei:

---

v. 11. Ed. omn. Er. ἀπεχεσθε. — v. 12. St. et Gb. ἐν τοις ἐθνεσιν ἐχοντες καλην. — "Ed. omn. Er. ἐποπτευοντες. — v. 14. μεν omitt. Gb. — v. 16. C. add. τυ. 1) 1590. add. probatum. 2) 1590. add. Dei.

Digitized by Google

17. πάντας τιμήσατε, τὴν ἀδελφότητα † ἀγαπᾶτε, τὸν θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε.

17. Omnes honorate; fraternitatem diligite; Deum timete; Regem honorificate.

18. οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.

18. Servi! subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis.

19. τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως.

19. Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste.

20. ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο † χάρις παρὰ θεῷ.

20. Quae enim est gloria [1]), si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; haec est gratia apud Deum.

21. εἰς τοῦτο γὰρ † ἐκλήθητε, ὅτι καὶ χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ † ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ,

21. In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.

22. ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ·

22. „Qui peccatum non fecit, nec „inventus est dolus in ore ejus [a]).“

a) Jes. 53, 9.

23. ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως·

23. Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur [a]), non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste.

a) Joh. 18, 23.

24. ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα, ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἰάθητε.

24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum; ut peccatis mortui, justitiae vivamus; cujus livore sanati estis [a]).

a) Jes. 53, 4. 5.

25. ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενα. ἀλλ' ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν † ὑμῶν.

25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

Cap. III.

1. Ὁμοίως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ, † εἴ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου † κερδηθήσωνται,

1. Similiter et mulieres subditae sint viris suis; ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

---

v. 17. Mt. ἀγαπησατε. — v. 20. Ed. omn. Er. add. γαρ. — v. 21. C. add. και. — ″C. St. et Mt. ἡμων, ὑμιν. Gb. ὑμων, ὑμιν. — v. 25. C. ἡμων. — v. 1. Ed. omn. Er. οἱ τινες. — ″C. et Mt. κερδηθησονται.

1) 1590. est gratia.

Digitized by Google

2. ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν,

3. ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν, † ἐμπλοκῆς τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων, κόσμος,

4. ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ † πρᾳέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ πολυτελές.

5. οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖκες, αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν θεὸν, ἐκόσμουν ἑαυτὰς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν,

6. ὡς σάῤῥα ὑπήκουσε τῷ ἀβραὰμ, κύριον αὐτὸν καλοῦσα, ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγαθοποιοῦσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν.

7. οἱ ἄνδρες ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει, τῷ γυναικείῳ, ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγκληρονόμοι χάριτος † ζωῆς, εἰς τὸ μὴ † ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν.

8. τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, † φιλόφρονες,

9. μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τοὐναντίον δὲ, εὐλογοῦντες, εἰδότες, ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε.

10. ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾷν καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ καὶ χείλη αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον.

11. ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιησάτω ἀγαθόν. ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν.

12. ὅτι † οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά. †

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus;

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sanctae mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectae propriis viris:

6. sicut Sara obediebat Abrahae, „dominum" eum vocans; cujus estis filiae benefacientes, et non pertimentes ullam perturbationem.

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et cohaeredibus gratiae vitae; ut non impediantur orationes vestrae.

8. In fine [1]) autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.

9. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto; sed e contrario benedicentes [a]); quia in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis. a) Matth. 5, 39. sqq.

10. „Qui enim vult vitam diligere, „et dies videre bonos, coërceat linguam „suam a malo, et labia ejus ne loquan„tur dolum.

11. „Declinet a malo, et faciat „bonum; inquirat pacem, et sequatur „eam;

12. „quia oculi Domini super ju„stos, et aures ejus in preces eorum; „vultus autem Domini super facientes „mala [a]). a) Ps. 33, 13. sqq.

---

v. 3. Ed. omn. Er. ἐκ πλοκης. — v. 4. Ed. 4. 5. Er. πρᾳεως. — "τοῦ omitt. Mt. — v. 7. C. ζωσης. — "Ed. omn. Er. et St. ἐκκοπτεσθαι. — v. 8. Gb. ταπεινοφρονες. — v. 12. οἱ omitt. C. et Mt. — "C. add. τοῦ ἐξολοθρευσαι αὐτους ἐκ γης.

1) 1590. In fide.

13. καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένησθε;

14. ἀλλ' εἰ καὶ † πάσχοιτε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε.

15. κύριον δὲ τὸν θεὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου,

16. συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν, ἵνα, ἐν ᾧ † καταλαλῶσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν χριστῷ ἀναστροφήν.

17. κρεῖττον γὰρ, ἀγαθοποιοῦντας, εἰ † θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας.

18. ὅτι καὶ χριστὸς ἅπαξ † περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ † πνεύματι,

19. ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν,

20. ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε † ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις νῶε, κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγαι, τουτέστιν ὀκτὼ ψυχαὶ διεσώθησαν δι' ὕδατος,

21. † ὃ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεὸν δι' ἀναστάσεως ἰησοῦ χριστοῦ,

22. ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

13. Et quis est, qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis?

14. Sed et si quid patimini propter justitiam, beati! Timorem autem eorum ne timueritis, et non conturbemini.

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe [1]).

16. Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam; ut in eo, quod detrahunt [2]) vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17. Melius est enim [3]) benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.

18. Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus [4]) quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19. In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit,

20. qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant [5]) Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animae salvae factae sunt per aquam.

21. Quod et vos nunc similis formae salvos facit baptisma; non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitae aeternae haeredes efficeremur; profectus in coelum subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

---

v. 14. C. *πασχευς.* — v. 16. C. et Mt. *καταλαλησιν.* — v. 17. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *θελει.* — v. 18. Ed. omn. Er. *υπερ.* — " Ed. omn. Er. et St. add. *τω.* — v. 20. Ed. 1. Er. *απαξ εδεχετο.* Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *απαξ εξεδεχετο.* — v. 21. C. *ω* Ed. 1. Er. et Mt. *ο αντιτυπον νυν και ημας σωζει.*

1) 1590. est, fide et spe. 2) 1590. add. de. 3) 1590. add. ut. 4) 1590. mortificatos .... vivificatos. 5) In Missali per Clement. VIII. correcto, epist. for. VI. paschal. „quando exspectabat Dei patientia."

Digitized by Google

Cap. IV.

1. Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὁπλίσασθε (ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ πέπαυται ἁμαρτίας)

1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini; quia qui passus est in carne, desiit a peccatis;

2. εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ θελήματι θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιῶσαι χρόνον.

2. ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

3. ἀρκετὸς γὰρ † ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου, τὸ θέλημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, † πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις καὶ ἀθεμίτοις † εἰδωλολατρείαις,

3. Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, [1]) et illicitis idolorum cultibus.

4. ἐν ᾧ ξενίζονται, μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς † ἀσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημοῦντες,

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriae confusionem, blasphemantes a). a) Act. 13, 45.

5. οἳ ἀποδώσουσι λόγον τῷ ἑτοίμως ἔχοντι, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.

6. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκὶ, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι.

6. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est; ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu.

7. πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικε. σωφρονήσατε οὖν, καὶ νήψατε εἰς τὰς προσευχάς.

7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus!

8. πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχοντες· ὅτι † ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismet ipsis charitatem continuam habentes, quia charitas a) operit multitudinem peccatorum. a) Luc. 7, 47.

9. φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμῶν.

9. Hospitales invicem sine murmuratione!

10. ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ.

10. Unusquisque, sicut accepit gratiam a), in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. a) Rom. 12, 6. 7 sqq.

11. εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, † ἧς χορηγεῖ ὁ θεὸς, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ θεὸς διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus; ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

---

v. 3. C. ὑμῖν. — "Ed. omn. Er. πορευομένους. — "' Ed. omn. Er. εἰδωλολατρίαις. — v. 4. C. ἀσωτείας. — v. 8. ἡ omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 11. C. et Mt. ὡς. 1) 1590. add. ebrietatibus.

Digitized by Google

12. ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος,

12. Charissimi! nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat;

13. ἀλλὰ, καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς † τοῦ χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι.

13. sed communicantes Christi passionibus gaudete a), ut et in revelatione gloriae ejus gaudeatis exultantes.

a) c. 1, 6. sqq. Act. 5, 41.

14. εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὰ τῆς δόξης † καὶ τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς † ἀναπαύεται. κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis; quoniam quod est honoris, gloriae, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς, ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιὸς, ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος.

15. Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. εἰ δὲ ὡς χριστιανὸς, μὴ αἰσχυνέσθω, δοξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ μέρει τούτῳ.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.

17. ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ θεοῦ εὐαγγελίῳ;

17. Quoniam tempus est, ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis; quis finis eorum, qui non credunt Dei evangelio?

18. καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς πῦ φανεῖται;

18. Et si justus [1]) vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?

19. ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὡς πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς † αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιΐᾳ.

19. Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

CAP. V.

1. Πρεσβυτέρους, τοὺς ἐν ὑμῖν, παρακαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός·

1. Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator.

2. ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον † τοῦ θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως· † μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως·

2. Pascite, qui in vobis est, gregem Dei a), providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie;

a) Act. 20, 28.

3. † μηδὲ ὡς κατακυριεύοντες τῶν

3. neque ut dominantes a) in cleris,

---

v. 13. Ed. omn. Er. et St. omitt. τοῦ. — v. 14. Mt. add. καὶ δυναμεως. — "C. ἀναπεπαυται. — v. 19. St. et Gb. ἑαυτων. — v. 2. Ed. omn. Er. τοῦ χριστοῦ. — "Ed. omn. Er. μη. — v. 3. St. Gb. et Mt. μηδ' ὡς.

1) 1590. add. quidem.

Digitized by Google

κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου.

4. καὶ φανερωθέντες τῷ ἀρχιποιμένος, κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

5. ὁμοίως νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. πάντες † δὲ, ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, ὅτι ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

6. ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ,

7. πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιῤῥίψαντες ἐπ' αὐτὸν, ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν.

8. νήψατε, γρηγορήσατε. † ὁ ἀντίδικος ὑμῶν, διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν, τίνα. † καταπίῃ,

9. ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει, εἰδότες, τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι † ἐπιτελεῖσθαι.

10. ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέσας † ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι ὑμᾶς, † στηρίξαι, σθενώσαι, θεμελιώσαι.

11. αὐτῷ ἡ δόξα † καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

12. διὰ σιλουανοῦ ὑμῖν, † τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, δι' ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν, ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ, εἰς ἣν ἐστήκατε.

13. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ καὶ μάρκος, ὁ υἱός μου.

sed forma facti gregis ex animo.
a) Luc. 22, 25. 26.

4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam.

5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus! Omnes autem invicem humilitatem insinuate! quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

7. Omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

8. Sobrii estote, et vigilate; quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret,

9. cui resistite fortes in fide; scientes eamdem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, et imperium in secula seculorum. Amen.

12. Per Silvanum a) fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi; obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.
a) Act. 15, 22.

13. Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone coëlecta 1), et Marcus filius meus.

---

v. 5. Ed. omn. Er. omitt. δε. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. add. ὅτι. — Mt. καταπιεῖν. — v. 9. ἐπιτελεισθαι omitt. C. — v. 10. C. ὑμας. — Mt. et Gb. στηριξει, σθενωσει, θεμελιωσει. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. omitt. και το. — v. 12. Ed. omn. Er. omitt. τε. 1) 1590. collecta.

Digitized by Google

14. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης. εἰρήνη ὑμῖν πᾶσι, τοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ. † ἀμήν.

14. Salutate invicem in osculo sancto a). Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen. a) Rom. 16, 16.

v. 14. ἀμην omitt. Gb.

EPISTOLA PETRI II.

Cap. I.

1. † Συμεὼν πέτρος, δοῦλος καὶ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν λαχοῦσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος, ἰησοῦ χριστοῦ·

1. Simon Petrus, servus et Apostolus Jesu Christi, iis, qui conequalem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

2. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ καὶ † ἰησοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν.

2. Gratia vobis, et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Jesu Domini nostri.

3. ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς

3. Quomodo omnia nobis divinae virtutis suae, quae ad vitam et pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria et virtute,

4. (δι' ὧν τὰ † τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς),

4. per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit; ut per haec efficiamini divinae consortes naturae; fugientes ejus, quae in mundo est, concupiscentiae corruptionem.

5. καὶ αὐτὸ † τοῦτο δὲ σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετήν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν,

5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6. ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν,

6. in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7. ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην.

7. in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8. ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργοὺς, οὐδὲ † ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, ἐπίγνωσιν.

8. Haec enim si vobiscum adsint et superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

v. 1. C. Συμων. — v. 2. C. χριστε ιησυ. Mt. ιησου χριστου. — v. 4. St. et Gb. τα μεγιστα ημιν και τιμια. — v. 5. Mt. δε τουτο. — v. 8. Ed. omn. Er. ἀπρακτους.

Digitized by Google

9. ᾧ γὰρ μὴ πάρεσι ταῦτα, τυφλός ἐστι, μυωπάζων, λήθην λαβὼν τῆ καθαρισμῆ τῶν πάλαι αὐτῦ † ἁμαρτιῶν.

9. Cui enim non praesto sunt haec, caecus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. διὸ μᾶλλον, ἀδελφοὶ, σπεδάσατε, βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι. ταῦτα γὰρ ποιῦντες ὲ μὴ πταίσητέ ποτε.

10. Quapropter, fratres! magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. Haec enim facientes, non peccabitis aliquando.

11. † ὕτω γὰρ πλεσίως ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν τῆ κυρίε ἡμῶν, † καὶ σωτῆρος ἰησῆ χριςῆ.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

12. διὸ ὐκ ἀμελήσω, † ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τύτων, καίπερ εἰδότας καὶ ἐςηριγμένες ἐν τῆ παρέσῃ ἀληθείᾳ.

12. Propter quod incipiam vos semper commonere de his, et quidem scientes et confirmatos vos in praesenti veritate.

13. δίκαιον δὲ ἡγῆμαι, ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τύτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει,

13. Justum autem arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione;

14. εἰδὼς, ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τῆ σκηνώματός με, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ἰησῆς χριςὸς, ἐδήλωσέ μοι.

14. certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.

15. σπεδάσω δὲ καὶ ἑκάστοτε, ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον, τὴν τούτων μνήμην ποιεῖσθαι.

15. Dabo autem operam, et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum [1]) memoriam faciatis.

16. ὲ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολεθήσαντες, ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τῆ κυρίε ἡμῶν, ἰησῆ χριςῆ, δύναμιν καὶ παρεσίαν, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνε μεγαλειότητος.

16. Non enim doctas [2])[a]) fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et praesentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis.

a) 1 Cor. 2, 1.

17. λαβὼν γὰρ παρὰ θεῦ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν, φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιᾶσδε ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεπῆς δόξης· ὗτός ἐστιν ὁ υἱός με, ὁ ἀγαπητὸς, εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα.

17. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: „Hic est Filius meus dilectus, in quo „mihi complacui, ipsum audite [a])."

a) Matth. 17, 1. sqq.

18. καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκέσαμεν, ἐξ ὐρανῆ ἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει, τῷ ἁγίῳ.

18. Et hanc vocem nos audivimus de coelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

---

v. 9. Gb. ἁμαρτηματων. — v. 11. Ed. omn. Er. ὅτως. — "και σωτηρος omitt. C. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. ὑμας ἀει.

1) 1590. add. omnium. 2) 1590. indoctas.

Digitized by Google

19. καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα † διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν,

20. τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται.

21. οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπῳ ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν † ἅγιοι θεοῦ ἄνθρωποι.

19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem; cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies eluceseat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.

20. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit.

21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

CAP. II.

1. Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν.

1. Fuerunt vero et pseudoprophetae a) in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant; superducentes sibi celerem perditionem.

a) Matth. 24, 11. Act. 20, 29. 30.

2. (καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς † ἀσελγείαις, δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται).

2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur.

3. καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· οἷς τὸ κρίμα ἔκπαλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει.

3. Et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur; quibus judicium jam olim non cessat; et perditio eorum non dormitat.

4. εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν † τηρουμένους,

4. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit; sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

5. καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ ὄγδοον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε, κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας,

5. Et originali mundo non pepercit; sed octavum Noë justitiae praeconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

6. καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν τεθεικώς,

6. Et civitates Sodomorum, et Gomorrhaeorum in cinerem redigens, eversione damnavit; exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens.

7. καὶ δίκαιον Λὼτ καταπονούμε-

7. Et justum Lot oppressum a ne-

v. 19. C. διαυγασει. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. οἱ ἅγιοι. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀπωλειαις. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. τετηρημενους.

Digitized by Google

νον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφῆς ἐῤῥύσατο

8. (βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος, ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν)

9. οἶδε κύριος, εὐσεβεῖς ἐκ † πειρασμῶ ῥύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν,

10. μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμῶ πορευομένους, καὶ † κυριότητος καταφρονητάς. τολμηταὶ, αὐθάδεις, δόξας ἀ τρέμουσι βλασφημοῦντες,

11. ὅπου ἄγγελοι, ἰσχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες, οὐ φέρουσι κατ' αὐτῶν παρὰ κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν.

12. οὗτοι δὲ, ὡς ἄλογα ζῶα, φυσικὰ, γεγεννημένα εἰς ἅλωσιν καὶ φθοράν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσι βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται,

13. κομιούμενοι μισθὸν ἀδικίας, ἡδονὴν ἡγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφὴν, σπίλοι καὶ μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν, συνευωχούμενοι ὑμῖν,

14. ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος καὶ ἀκατάπαυστους ἁμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀστηρίκτους, καρδίαν γεγυμνασμένην † πλεονεξίας ἔχοντες, κατάρας τέκνα.

15. † καταλιπόντες εὐθεῖαν ὁδὸν, ἐπλανήθησαν, ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ βαλαὰμ τοῦ βοσὸρ, ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν,

16. ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας παρανομίας· ὑποζύγιον ἄφωνον, ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγξάμενον, ἐκώλυσε τὴν τοῦ προφήτου παραφρονίαν.

17. οὗτοί εἰσι πηγαὶ ἄνυδροι, † νεφέλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμεναι, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.

fandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit.

8. Aspectu enim et auditu justus erat; habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatione eripere; iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos;

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes;

11. ubi angeli fortitudine et virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium.

12. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem in his, quae ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13. percipientes mercedem injustitiae, voluptatem existimantes diei delicias; coinquinationes [1]) et maculae, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14. oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti; pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii!

15. Derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit;

16. correptionem vero habuit suae vesaniae. Subjugale mutum animal, [2]) hominis voce loquens [a]), prohibuit prophetae insipientiam. a) Num. 22, 22–34.

17. Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur.

---

v. 9. C. πειρασμων. — v. 10. C. κυριοτητας. — v. 14. Ed. omn. Er. πλεονεξιαν. — v. 15. C. καταλειποντες. — v. 17. Gb. και ὁμιχλαι.

1) 1590. coinquinationis. 2) 1590. add. in.

Digitized by Google

18. ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος † φθεγγόμενοι, δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς, ἀσελγείαις τοὺς † ὄντως ἀποφυγόντας τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους,

18. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis, luxuriae, eos qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur.

19. ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς. ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται.

19. Libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis a); a quo enim quis superatus est, hujus et servus est.

a) Joh. 8, 34. Rom. 6, 16.

20. † εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἡττῶνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων.

20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur; facta sunt eis posteriora deteriora prioribus a).

a) Matth. 12, 43–45.

21. κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς, μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς.

21. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

22. συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· καί· ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου.

22. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum; et: Sus lota in volutabro luti.

CAP. III.

1. Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοί, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστολήν, ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῆ διάνοιαν,

1. Hanc ecce vobis, charissimi! secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem;

2. μνησθῆναι τῶν προειρημένων ῥημάτων ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων † ἡμῶν ἐντολῆς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος,

2. ut memores sitis eorum, quae praedixi verborum a sanctis Prophetis, et Apostolorum vestrorum, praeceptorum Domini et Salvatoris.

3. τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν † ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας † ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι

3. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus, in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes,

4. καὶ λέγοντες· ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτως διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.

4. dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturae.

---

v. 18. Ed. 1. 2. 4. 5. Er. φθεγξαμενοι. Ed. 3. Er. φθεγξομενοι. — °C. ὀλιγον. Gb. ὀλιγως. — v. 20. C. οι γαρ. — v. 2. C. et Mt. ὑμων. — v. 3. Gb. add. ἐν ἐμπαιγμονῃ. — °Ed. omn. Er. et St. αὐτων ἐπιθυμιας.

Digitized by Google

5. λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ,

5. Latet enim eos hoc volentes, quod coeli erant prius et terra, de aqua et per aquam consistens Dei verbo,

6. δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο.

6. per quae ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7. οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ † τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

7. Coeli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, et perditionis impiorum hominum.

8. ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς † ἡμέρα μία.

8. Unum vero hoc non lateat vos, charissimi! quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.

9. οὐ βραδύνει ὁ κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδυτῆτα ἡγοῦνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.

9. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

10. ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς κλέπτης † ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.

10. Adveniet autem dies Domini, ut fur [a]), in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, et quae in ipsa sunt opera, exurentur. a) Matth. 24, 42. 43.

11. τούτων οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις,

11. Cum igitur haec omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus,

12. † προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα † τήκεται;

12. exspectantes et properantes in adventum diei Domini, per quem coeli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent?

13. καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ † ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

13. Novos [a]) vero coelos, et novam terram [1]) secundum promissa ipsius exspectamus, in quibus justitia habitat. a) Rom. 8, 19. sqq. Apoc. 21, 2—5. Hebr. 12, 26. sq.

14. διὸ, ἀγαπητοὶ, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε, ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὑρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ.

14. Propter quod, charissimi! haec exspectantes satagite immaculati et inviolati et inveniri in pace.

15. καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς παῦ-

15. Et Domini nostri longanimitatem [b]) salutem arbitremini, sicut et charissimus frater noster Paulus secun-

v. 7. τῷ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. C. μια ἡμερα. — v. 10. ἐν νυκτὶ omitt. Gb. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. προσδοκωντας. — C. τακησεται. — v. 13. C. αὐτου ἐπαγγελμα.

1) 1590. terram, et promissa ipsius.

Digitized by Google

λος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν,

16. ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς, λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.

17. ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, προγινώσκοντες, φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ.

18. αὐξάνετε δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν † καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος. ἀμήν.

dum datam sibi sapientiam scripsit vobis, a) v. 9. Rom. 2, 4.

16. sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres! praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc et in diem aeternitatis. Amen.

v. 18. C. omitt. καὶ. 189 al

EPISTOLA IOANNIS I.

CAP. I.

1. Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς

2. (καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ † καταγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν, τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν),

3. ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν· καὶ ἡ κοινωνία δὲ, ἡ ἡμετέρα, μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4. καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ † ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη.

1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris a), quod perspeximus, et manus nostrae contrectaverunt, de verbo b) vitae;

a) Joh. 19, 35. b) Joh. 1.

2. et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annunciamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis.

3. Quod vidimus et audivimus, annunciamus vobis; ut et vos societatem habeatis nobiscum; et societas nostra sit cum Patre et cum Filio ejus Jesu Christo.

4. Et haec scribimus vobis, ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum a). a) Joh. 15, 11.

v. 2. C. ἐπαγγέλλομεν. St. Gb. et Mt. ἀπαγγέλλομεν. — v. 4. C. ἡμων.

Digitized by Google

5. καί † ἐστιν αὕτη ἡ † ἐπαγγελία, ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θεὸς φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία.

6. ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν.

7. ἐὰν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτί, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

8. ἐὰν εἴπωμεν, † ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν, καὶ † ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

9. ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.

10. ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν αὐτόν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

5. Et haec est annunciatio, quam audivimus ab eo, et annunciamus vobis: Quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae.

6. Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem; et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato.

8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.

9. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis.

CAP. II.

1. Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτητε. καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν χριστὸν, δίκαιον.

2. καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

3. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.

4. ὁ λέγων· ἔγνωκα αὐτόν· καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστί, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν.

5. ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ τετελείωται. ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμεν.

1. Filioli mei! haec scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum;

2. et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum [1]), et mandata ejus non custodit, mendax [a]) est, et in hoc veritas non est; a) c. 4, 20.

5. qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est [a]); et in hoc scimus, quoniam in ipso sumus. a) Joh. 13, 35. 14, 15.

---

v. 5. St. et Gb. αὐτη ἐστιν. — "Mt. et Gb. ἀγγελια. — v. 8. ὅτι omitt. Ed. omn. Er. — "ἡ omitt. Ed. 1. 2. Er. 1) 1590. nosse Deum.

Digitized by Google

6. ὁ λέγων, ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει, καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησε, καὶ αὐτὸς † ὕτως περιπατεῖν.

6. Qui dicit se in ipso manère, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.

7. † ἀδελφοὶ, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, † ἀλλ' ἐντολὴν παλαιὰν, ἣν εἴχετε ἀπ' ἀρχῆς. ἡ ἐντολὴ, ἡ παλαιά, ἐστιν ὁ λόγος, ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς.

7. Charissimi! non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio; mandatum vetus est verbum, quod audistis.

8. πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὅ ἐστιν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν· ὅτι ἡ σκοτία παράγεται, καὶ τὸ φῶς, τὸ ἀληθινὸν, ἤδη † φαίνει.

8. Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso et in vobis, quia tenebrae transierunt, et verum lumen jam lucet a). a) Rom. 13, 12.

9. ὁ λέγων, ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι.

9. Qui dicit se in luce a) esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. a) Joh. 1, 5.

10. ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

10. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est.

11. ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε, ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν † τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

11. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit, quo eat; quia tenebrae obcaecaverunt oculos ejus.

12. γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

12. Scribo vobis, filioli! quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13. γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. γράφω ὑμῖν, παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα.

13. Scribo vobis, patres! quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis, adolescentes! quoniam vicistis malignum.

14. † ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.

14. Scribo vobis, infantes! quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis, juvenes! quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.

15. μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ.

15. Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt! Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo a).

16. ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ

16. Quoniam omne, quod est in

---

v. 6. Mt. ὕτω. — v. 7. Gb. ἀγαπητοι. — Ed. om. Er. ἀλλα. — v. 8. Ed. 1. Er. φαινη. — v. 11. C. αὐτα τους ὀφθαλμους. — v. 14. C. omitt. ἐγραψα ὑμιν, πατερες, ὁτι ἐγνωκατε τον ἀπ' ἀρχης.

Digitized by Google

ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ † ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστί.

17. καὶ ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

18. παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστί. καὶ καθὼς ἠκούσατε, ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκομεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.

19. ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν. ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν, ὅτι οὐκ εἰσὶ πάντες ἐξ ἡμῶν.

20. καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα.

21. οὐκ ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν, καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι.

22. τίς ἐστιν ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος, ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν † ὁ χριστός; οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

23. πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει †.

24. ὑμεῖς ὃ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω. ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε.

25. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία, ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο † ἡμῖν, τὴν ζωὴν, † τὴν αἰώνιον.

26. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς.

27. καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρείαν

mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum.

18. Filioli! novissima hora est; et sicut audistis, quia Antichristus venit; et nunc Antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem a) habetis a Sancto, et nostis omnia. a) v. 27.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam; et quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium.

23. Omnis qui negat Filium a), nec Patrem habet; qui confitetur Filium, et Patrem habet. a) c. 5, 10. Joh. 15, 23.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si 1) in vobis permanserit, quod audistis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis.

25. Et haec est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam aeternam.

26. Haec scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos 2) unctionem a) quam accepistis ab eo, maneat in vobis; et

---

v. 16. ἡ omitt. Ed. 2. 3. 4. 5. Er. — v. 22. ὁ omitt. Ed. 1. Er. — v. 23. Mr. et Gb. add. ὁ ὁμολογων τον υἱον, και τον πατερα ἐχει. — v. 25. Ed. 2. 3. 4. Er. et St. ὑμιν. — "την omitt. Ed. 1. 2. Er.

1) 1590. Quia si. 2) 1590. omitt. vos.

Digitized by Google

ἔχετε, ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς. ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα † διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι ψεῦδος, καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε ἐν αὐτῷ.

non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo. a) v. 20. c. 5, 24. 2 Cor. 1, 21.

28. καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ, ἵνα, ὅταν φανερωθῇ, ἔχωμεν παῤῥησίαν, καὶ μὴ αἰσχυνθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

28. Et nunc, filioli! manete in eo; ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. ἐὰν † εἰδῆτε, ὅτι δίκαιός ἐστι, γινώσκετε, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται.

29. Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam et omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAP. III.

1. Ἴδετε, ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατὴρ, ἵνα τέκνα θεοῦ κληθῶμεν. διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει † ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν.

1. Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii a) Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos; quia non novit b) eum.
a) Rom. 8, 15. sqq. b) Joh. 16, 2. 3.

2. ἀγαπητοὶ, νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὔπω ἐφανερώθη, † τί ἐσόμεθα. οἴδαμεν δὲ, ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν, καθώς ἐστι.

2. Charissimi! nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est a). a) Rom. 8, 18.

3. καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' † αὐτῷ ἁγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστι.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus a) est. a) 2 Cor. 7, 1.

4. πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ. καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.

4. Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit; et peccatum est iniquitas.

5. καὶ οἴδατε, ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν † ἄρῃ. καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι.

5. Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est.

6. πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει. πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν, οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

6. Omnis, qui in eo manet, non peccat a); et omnis, qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum. a) c. 5, 18.

7. τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς. ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν.

7. Filioli! nemo vos seducat. Qui facit justitiam a), justus est, sicut et ille justus est. a) c. 2, 29.

8. ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διά-

8. Qui facit peccatum, ex diabolo est; quoniam ab initio diabolus pec-

v. 27. C. διδασκῃ. — v. 29. C. et Mt. ἴδητε. — v. 1. Ed. omn. Er. ὑμας. — v. 2. Ed. omn. Er. ὅτι. — v. 3. Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτον. — v. 5. Ed. 1. 2. Er. αἴρῃ.

Digitized by Google

βολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

9. πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει. καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.

10. ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ ☧ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

11. ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία, ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

12. οὐ καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, καὶ ἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.

13. μὴ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

14. ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς. ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν μένει ἐν τῷ θανάτῳ.

15. πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί. καὶ οἴδατε, ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν † αὐτῷ μένουσαν.

16. ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην †, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε. καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι.

17. ὃς δ' ἂν ἔχῃ τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρείαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ †, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ μένει † ἐν αὐτῷ;

18. τεκνία μου· μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ † τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' † ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

cat a). In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. a) Joh. 8, 44.

9. Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit a); quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. a) v. 6. c. 5, 18.

10. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum.

11. Quoniam haec est annunciatio, quam audistis ab initio a), ut diligatis alterutrum. a) Joh. 13, 34.

12. Non sicut Cain a), qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa. a) Gen. 4, 8. sqq.

13. Nolite mirari, fratres! si odit vos mundus a). a) Joh. 15, 18. sqq.

14. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte a). a) c. 2, 11.

15. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semet ipso manentem.

16. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit a); et nos debemus pro fratribus animas ponere. a) Joh. 15, 13.

17. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo a)? a) c. 4, 20. Jac. 2, 15. sqq.

18. Filioli mei! non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.

---

v. 15. Mt. ἑαυτῷ. — v. 16. C. add. τοῦ θεοῦ. — v. 17. ἀπ' αὐτοῦ omitt. C. — "Ed. omn. Er. ἐπ' αὐτῷ. — v. 18. τῇ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Gb. et Mt. ἐν ἔργῳ.

Digitized by Google

19. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμὲν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσομεν τὰς καρδίας ἡμῶν,

20. ὅτι, ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶ ὁ θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάντα.

21. ἀγαπητοὶ, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παῤῥησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν,

22. καὶ, ὃ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν παῤ αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν.

23. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν †.

24. καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ †, καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος, οὗ † ἡμῖν ἔδωκεν.

19. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus; et in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum; major est Deus corde nostro, et novit omnia.

21. Charissimi! si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam [a] habemus ad Deum; a) c. 4, 17.

22. et quidquid petierimus, accipiemus ab eo [a]; quoniam mandata ejus custodimus, et ea, quae sunt placita coram eo, facimus. a) Joh. 15, 7.

23. Et hoc est mandatum ejus: ut credamus [a] in nomine Filii ejus Jesu Christi; et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. a) Joh. 6, 29.

24. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo [a]; et in hoc [b] scimus, quoniam manet in nobis, de Spiritu [c], quem dedit nobis.
a) Joh. 14, 23. b) c. 4, 13. c) Rom. 8, 9.

CAP. IV.

1. Ἀγαπητοὶ, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν. ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον.

1. Charissimi! nolite omni spiritui credere [a], sed probate spiritus, si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. a) Matth. 7, 15.

2. ἐν τούτῳ † γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· πᾶν πνεῦμα, ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστι.

2. In hoc [a] cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est. a) 1 Cor. 12, 3.

3. καὶ πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ † τὸν Ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι. καὶ τοῦτό ἐστι † τὸ τοῦ ἀντιχρίστου, ὃ ἀκηκόατε, ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶν ἤδη.

3. Et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est. Et hic est Antichristus [a], de quo audistis, quoniam venit, et nunc jam in mundo est. a) c. 2, 18. 22.

4. ὑμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς. ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ.

4. Vos ex Deo estis, filioli! et vicistis eum; quoniam major est, qui in vobis est, quam qui in mundo.

---

v. 23. St. et Gb. add. ἡμιν. — v. 24. C. add. μενει. — "C. ἐδωκεν ἡμιν. — v. 2. C. et Mt. γινωσκεται. — v. 3. τον omitt. C. et Mt. Gb. τον ιησουν omiss. χριστον ἐν σαρκι ἐληλυθοτα. — "το omitt. C.

Digitized by Google

5. αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσί. διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει.

5. Ipsi de mundo sunt; ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit.

6. ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν. ὁ γινώσκων τὸν θεὸν ἀκούει ἡμῶν. ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀκούει ἡμῶν. ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

6. Nos ex Deo sumus; qui novit Deum [a], audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.

a) Joh. 8, 47. 15, 19.

7. ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστι, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει τὸν θεόν.

7. Charissimi! diligamus nos invicem; quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8. ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν θεόν. ὅτι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν.

8. Qui non diligit, non novit Deum; quoniam Deus charitas est [a]. a) v. 16.

9. ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν † ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, † τὸν μονογενῆ, † ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ.

9. In hoc apparuit charitas Dei [a] in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. a) Joh. 3, 16.

10. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν τὸν θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

10. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. ἀγαπητοί, εἰ οὕτως † ὁ θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν.

11. Charissimi! si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.

12. θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται. ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν μένει, καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.

12. Deum nemo vidit unquam [a]; si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. a) Joh. 1, 18.

13. ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν.

13. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu [1]) suo dedit nobis [a].

a) c. 3, 24. Joh. 14, 17.

14. καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.

14. Et nos vidimus, et testificamur [a], quoniam Pater misit filium suum Salvatorem mundi. a) Joh. 1, 14.

15. ὃς ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θεῷ.

15. Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo.

---

v. 9. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἐν ἡμιν. Ed. 3. 4. Er. ἐν ὑμιν. — "τον omitt. Ed. omn. Er. — "C. ἀπεστειλε. — v. 11. Ed. omn. Er. ἠγαπησεν ἡμας ὁ θεος.

1) 1590. add. sancto.

Digitized by Google

16. καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην, ἣν ἔχει ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν. ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ †.

16. Et nos cognovimus, et credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est a); et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. a) v. 8.

17. ἐν τούτῳ τετελείωται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παῤῥησίαν ἔχωμεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι, καθὼς ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii a); quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. a) c. 2, 28.

18. φόβος ἐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον· ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει· ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.

18. Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem. Quoniam timor poenam habet; qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos a). a) v. 10.

20. ἐάν τις εἴπῃ· ὅτι ἀγαπῶ τὸν θεόν· καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ † μισῇ, ψεύστης ἐστίν. ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν ἑώρακε, τὸν θεόν, ὃν † οὐχ ἑώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν;

20. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax a) est; qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? a) c. 2, 4. 11.

21. καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

21. Et hoc mandatum a) habemus a Deo: ut, qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. a) Marc. 12, 31.

Cap. V.

1. Πᾶς ὁ πιστεύων, ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται· καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ.

1. Omnis, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est a). Et omnis, qui diligit eum, qui genuit, diligit et eum, qui natus est ex eo. a) Joh. 1, 12. 13.

2. ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.

2. In hoc a) cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, et mandata ejus faciamus. a) c. 3, 19.

3. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν.

3. Haec est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus; et mandata ejus gravia non sunt a). a) Matth. 11, 30.

4. ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον. καὶ αὕτη ἐστὶν

4. Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vincit a) mundum; et haec est

v. 16. C. et Mt. add. μενει. — v. 20. Mt. αὐτου μισω. — †. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. ου.

Digitized by Google

ἡ νίκη, ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις † ἡμῶν.

victoria, quae vincit mundum, fides nostra. a) Joh. 16, 33.

5. τίς ἐστιν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;

5. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit a), quoniam Jesus est Filius Dei? a) c. 4, 15.

6. οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος, Ἰησοῦς, ὁ † χριστός· οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ † τῷ αἵματι. καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν· ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια.

6. Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. † ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατὴρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον. καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσι.

7. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in coelo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.

8. † καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, πνεῦμα καὶ ὕδωρ καὶ αἷμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt.

9. εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ, ἣν μεμαρτύρηκε περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est. Quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν † ἑαυτῷ. ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

10. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se; qui non credit Filio, mendacem facit eum; quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.

11. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία, ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός. καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐστιν.

11. Et hoc est testimonium, quoniam vitam aeternam dedit nobis Deus; et haec vita a) in Filio ejus est. a) Joh. 1, 4.

12. ὁ ἔχων τὸν υἱὸν ἔχει τὴν ζωήν. ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

12. Qui habet Filium 1), habet vitam a); qui non habet Filium 2), vitam non habet. a) Joh. 5, 26.

---

v. 4. C. ὑμων. — v. 6. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et Mt. — "τω omitt. C. — v. 7. St. ἐν τω οὐρανω, ὁ πατηρ, ὁ λογος, το και ἁγιον πνευμα· και οὗτοι οἱ τρεις ἐν εἰσι. — v. 8. και τρεις εἰσιν οἱ μαρτ. ἐν τη γη, το πνευμα και το ὑδωρ και το αἱμα· και οἱ τρεις εἰς το ἑν εἰσιν. Mt. et Gb. ὁτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, v. 8. το πνευμα και το ὑδωρ και το αἱμα· και οἱ τρεις εἰς το ἑν εἰσιν. v. 7. et 8. Ed. 1. 2. Er. ὁτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτυροντες, το πνευμα, και το ὑδωρ και το αἱμα, και οἱ τρεις εἰς το ἑν εἰσιν. Ed. 3. Er. v. 7. ὁτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτ. ἐν τω οὐρανω, πατηρ, λογος, και πνευμα ἁγιον, και οὗτοι οἱ τρεις ἑν εἰσιν. Compl. v. 7. ὁτι τρεις εἰσιν οἱ μαρτ. ἐν τω οὐρανω, ὁ πατηρ, και ὁ λογος, και το ἁγιον πνευμα. και οἱ τρεις εἰς το ἑν εἰσιν. v. 8. και τρεις εἰσιν οἱ μαρτυροντες ἐπι της γης το πνευμα, και το ὑδωρ, και το αἱμα. — v. 10. C. αὐτω. Mt. αὐτω. 1) 1590. add. Dei. 2) 1590. add. Dei.

Digitized by Google

13. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν, † τοῖς πιςεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ζωὴν † αἰώνιον ἔχετε, † καὶ ἵνα πιςεύητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.

13. Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14. καὶ αὕτη ἐςὶν ἡ παῤῥησία, ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν, ὅτι, ἐάν τι αἰτώμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν.

14. Et haec est fiducia [a], quam habemus ad eum [1]): quia quodcumque petierimus, secundum voluntatem ejus, audit nos. a) c. 3, 21.

15. καὶ ἐὰν οἴδαμεν, ὅτι ἀκούει ἡμῶν, ὃ † ἂν αἰτώμεθα, οἴδαμεν, ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα, ἃ ᾐτήκαμεν παρ' αὐτοῦ.

15. Et scimus, quia audit nos, quidquid petierimus; scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16. ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσει, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον. ἔςιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον. οὐ περὶ ἐκείνης λέγω, ἵνα ἐρωτήσῃ.

16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem [a], petat, et dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo dico, ut roget quis. a) Matth. 12, 32.

17. πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐςί. καὶ ἔςιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον.

17. Omnis iniquitas peccatum est; et est peccatum ad mortem [a]. a) Rom. 6, 23.

18. οἴδαμεν, ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ.

18. Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat [a]; sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. a) c. 3, 9.

19. οἴδαμεν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.

19. Scimus, quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est.

20. † οἴδαμεν δὲ, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἥκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν. † καί ἐσμεν ἐν τῷ † ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἰησοῦ χριςῷ. οὗτός ἐςιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ † ἡ ζωὴ αἰώνιος.

20. Et scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus [a], et vita aeterna. a) Joh. 1, 1. Rom. 9, 5. 1 Tim. 3, 16.

21. τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. † ἀμήν.

21. Filioli! custodite vos a simulacris. Amen.

---

v. 13. τοις πιςευουσιν εἰς το ὀνομα του υἱου του θεου omitt. Gb. — ''St. ἐχετε αἰωνιον. — '''Gb. οἱ πιςευοντες εἰς το ὀνομα του υἱου του θεου. — v. 15. C. ἐαν. — v. 20. Gb. και οἴδαμεν. — ''C. add. θεον. — '''Ed. 2. Er. ἀλιθινῳ. — ''''C. omitt. ἡ. Mt. ζωη ἡ αἰωνιος. — v. 21. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. ad Deum.

Digitized by Google

EPISTOLA IOANNIS II.

1. Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ (καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν)

1. Senior electae dominae, et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. διὰ † τὴν ἀλήθειαν, τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα·

2. propter veritatem, quae permanet in nobis, et nobiscum erit in aeternum.

3. ἔσται μεθ' † ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη † παρὰ θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ κυρίου, ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Jesu, Filio Patris, in veritate et charitate.

4. ἐχάρην λίαν, ὅτι εὗρηκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πατρός.

4. Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.

5. καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία, οὐχ ὡς ἐντολὴν † γράφων σοι καινὴν, † ἀλλὰ ἣν εἴχομεν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

5. Et nunc rogo te, domina! non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum.

6. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ † τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ, καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.

6. Et haec est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus [a]. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis.

a) 1 Joh. 5, 3.

7. ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες ἰησοῦν χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί. οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος.

7. Quoniam multi seductores [a] exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem. Hic est seductor et antichristus.

c) Matth. 24, 5. 24. 2 Petr. 2, 1. 1 Joh 2, 18. 4, 1—3.

8. βλέπετε ἑαυτοὺς, † ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν, ἃ εἰργασάμεθα †, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν.

8. Videte vosmet ipsos, ne perdatis, quae operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ χριστοῦ θεὸν οὐκ ἔχει. ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει.

9. Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet [a]; qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet. a) 1 Joh. 2, 22. 23.

v. 2. την omitt. Ed. 4. 5. Er. — v. 3. St. ἡμων. Ed. omn. Er. καθ' ἡμων. — "C. απο. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. γραφων. — "Mt. αλλ'. — v. 6. Ed. omn. Er. την ἐντολην. — "C. add. καλα.

Digitized by Google

10. εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην † τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε.

10. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum a), nec ave ei dixeritis.

a) Rom. 16, 17.

11. ὁ γὰρ λέγων † αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, τοῖς πονηροῖς.

11. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis 1).

12. πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, ἐκ ἠβουλήθην διὰ χάρτου καὶ μέλανος. † ἀλλὰ ἐλπίζω, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ϛόμα πρὸς ϛόμα λαλῆσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη.

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum a); spero enim me futurum apud vos, et os ad os loqui; ut gaudium vestrum plenum sit.

a) 3 Joh. 13.

13. ἀσπάζεταί σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου, τῆς ἐκλεκτῆς. † ἀμήν.

13. Salutant te filii sororis tuae electae.

v. 10. την omitt. Ed. omn. Er. — v. 11. αὐτῳ omitt. Ed. omn. Er. — v. 12. Gb. ἐλπιζω γαρ. — v. 13. ἀμην omitt. Gb.

1) 1590. add. Ecce! praedixi vobis, ut in die Domini non confundamini.

EPISTOLA IOANNIS III.

1. Ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ, τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

1. Senior Gajo a) charissimo, quem ego diligo in veritate.

a) Rom. 16, 23.

2. ἀγαπητὲ, περὶ πάντων εὔχομαί σε εὐοδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦταί σου ἡ ψυχή.

2. Charissime! de omnibus orationem facio prospere te ingredi et valere, sicut prospere agit anima tua.

3. ἐχάρην γὰρ λίαν, ἐρχομένων ἀδελφῶν καὶ μαρτυρόντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς.

3. Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas.

4. μειζοτέραν τούτων οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. ἀγαπητὲ, πιϛὸν ποιεῖς, ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ξένους,

5. Charissime! fideliter facis, quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos.

6. οἳ ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας, οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ θεοῦ.

6. Qui testimonium reddiderunt charitati tuae, in conspectu Ecclesiae; quos, benefaciens, deduces digne Deo.

7. ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματος † ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a Gentibus.

v. 7. C. add. αὐτου.

Digitized by Google

8. ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς τοιούτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ.

9. ἔγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ. ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρεφὴς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς.

10. διὰ τοῦτο, ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω † αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἃ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς. καὶ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει, καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

11. ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν. ὁ † κακοποιῶν οὐχ ἑώρακε τὸν θεόν.

12. Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας. καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἴδατε, ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθής ἐστι.

13. πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοι γράψαι.

14. ἐλπίζω δὲ, εὐθέως ἰδεῖν σε, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν.

15. εἰρήνη σοι. ἀσπάζονταί σε οἱ φίλοι. ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα †.

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiae; sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quae facit, verbis malignis garriens in nos; et quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, et eos, qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesia ejicit.

11. Charissime! noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est; qui malefacit, non vidit Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus, et nosti, quoniam testimonium nostrum verum est a).

a) Joh. 19, 35. 21, 24.

13. Multa habui tibi scribere; sed nolui per atramentum a) et calamum scribere tibi.

a) 2 Joh. 12.

14. Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi! Salutant te amici! Saluta 1) amicos nominatim!

v. 10. C. ὑπομνησων. — v. 11. Ed. omn. Er. ὁ δε. — v. 15. C. add. ἀμην.

1) 1590. add. tu..

EPISTOLA JUDÆ.

1. Ἰούδας, † ἰησοῦ χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ ἰακώβου, τοῖς ἐν θεῷ πατρὶ ἡγιασμένοις καὶ ἰησοῦ † χριστῷ τετηρημένοις κλητοῖς·

1. Judas, Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Jesu conservatis, et vocatis.

v. 1. C. χριστου ιησου. — Ed. 2. 3. Er. χριστω.

Digitized by Google

2. Ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη.

3. ἀγαπητοὶ, πᾶσαν σπεδὴν ποιούμενος, γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, ἀνάγκην ἔσχον, γράψαι ὑμῖν, παρακαλῶν, ἐπαγωνίζεσθαι † τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει.

4. παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν, καὶ τὸν μόνον † δεσπότην θεὸν, καὶ κύριον ἡμῶν, ἰησοῦν χριστὸν ἀρνούμενοι.

5. ὑπομνῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ κύριος λαὸν ἐκ † γῆς αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν,

6. ἀγγέλους τε, τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν.

7. ὡς σόδομα καὶ γόμορρα καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον ἐκπορνεύσασαι, καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας, πρόκεινται δεῖγμα, πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.

8. ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν μιαίνουσι, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.

9. ὁ δὲ μιχαὴλ, ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε, τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος, διελέγετο περὶ τοῦ μωσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε, κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν· ἐπιτιμήσαι † σοι κύριος.

10. οὗτοι δὲ, ὅσα μὲν οὐκ οἴδασι, βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται, ἐν τούτοις φθείρονται.

11. οὐαὶ αὐτοῖς· ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ

2. Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.

3. Charissimi! omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis deprecans supercertari [a] semel traditae sanctis fidei. a) Phil. 1, 27.

4. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim praescripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem, et Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

5. Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit [a]. a) Num. 14, 35. 1 Cor. 10, 5.

6. Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis aeternis sub caligine reservavit.

7. Sicut Sodoma, et Gomorrha [a], et finitimae civitates simili modo exfornicatae, et abeuntes post carnem alteram factae sunt exemplum ignis aeterni, poenam sustinentes. a) Gen. 19, 24. sq.

8. Similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant [a]. a) 2 Petr. 2, 10. 11.

9. Cum Michaël Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiae; sed dixit: Imperet tibi Dominus!

10. Hi autem, quaecumque quidem ignorant, blasphemant; quaecumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

11. Vae illis, quia [1]) in via Cain [a]

v. 3. τῇ omitt. C. — v. 4. C. θεον και δεσποτην, τον κυρ. Gb. δεσποτην και κυριον. — v. 5. Ed. omn. Er. της pro γης. — v. 9. C. ος.

1) 1590. Vae illis, qui in.

Digitized by Google

κάϊν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ κορὲ ἀπώλοντο.

abierunt, et errore Balaam [b] mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt!

a) Gen. 4, 8. b) Apoc. 2, 1. c) Num. 16, 1. 31. sq.

12. οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι †, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες. νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων † παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, † ἐκριζωθέντα,

12. Hi sunt in epulis suis maculae convivantes sine timore, semet ipsos pascentes, nubes sine aqua [a], quae a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosae, bis mortuae, eradicatae,

a) 2 Petr. 2, 17.

13. κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας, ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς † αἰῶνα τετήρηται.

13. fluctus feri maris, despumantes [1]) suas confusiones, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in aeternum.

14. προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις ἕβδομος ἀπὸ ἀδὰμ ἐνὼχ, λέγων· ἰδοὺ, ἦλθε κύριος ἐν † ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ,

14. Prophetavit autem et de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: „Ecce venit Dominus in sanctis millibus „suis,

15. ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ † ἐξελέγξαι πάντας τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν, ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν, ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς.

15. „facere judicium [a] contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus durris, quae locuti sunt contra Deum peccatores impii [b]."

a) Matth. 25, 31. b) Gen. 5, 18.

16. οὗτοί εἰσι γογγυσαὶ, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας † αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

16. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes, et os eorum loquitur [2]) superba [a], mirantes personas quaestus causa.

a) 2 Petr. 2, 18.

17. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, μνήσθητε τῶν ῥημάτων, τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ,

17. Vos autem, charissimi! memores estote verborum, quae praedicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi,

18. ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς † ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν.

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore [3]) venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες †, ψυχικοὶ, πνεῦμα μὴ ἔχοντες.

19. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

---

v. 12. C. add. ὑμιν. — " Ed. omn. Er. περιφερομενοι. — "' Ed. 2. 3. 4. 5. Er. add. και. — v. 13. St. τον αἰωνα. — v. 14. St. μυριασιν ἁγιαις. — v. 15. C. et Mt. ἐλεγξαι. — v. 16. Mt. ἑαυτων. — v. 18. C. ἐπιθ. ἑαυτων. — v. 19. Gb. add. ἑαυτες.

1) 1590. 1592. C. R. 1593. 1598. despumantes. 1593. dispumantes. 2) 1590. superbiam. 3) 1590. in novissimis temporibus.

Digitized by Google

20. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, τῇ ἁγιωτάτῃ † ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοὺς, ἐν πνεύματι ἁγίῳ προσευχόμενοι,

21. ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ τηρήσατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς ζωὴν αἰώνιον.

22. καὶ οὓς μὲν ἐλεεῖτε, διακρινόμενοι.

23. οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ † τοῦ πυρὸς ἁρπάζοντες, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα.

24. τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι † αὐτοὺς ἀπταίστους, καὶ στῆσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν ἀγαλλιάσει,

25. μόνῳ σοφῷ † θεῷ σωτῆρι ἡμῶν δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία † νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

20. Vos autem, charissimi! superaedificantes vosmet ipsos sanctissimae vestrae [1]) fidei, in Spiritu sancto orantes,

21. vosmet ipsos in dilectione Dei servate, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam aeternam.

22. Et hos quidem arguite judicatos;

23. illos vero salvate, de igne rapientes; aliis autem miseremini in timore; odientes et eam, quae carnalis est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriae suae immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi,

25. soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia [a]), imperium et potestas ante omne seculum, et nunc, et in omnia secula seculorum. Amen.

a) Rom. 16, 27.

v. 20. C. ἡμων. — v. 23. τε omitt. Mt. Ed. omn. Er. — v. 24. Gb. ὑμας. — v. 25. C. omitt. θεῳ. — "C. St. et Mt. add. και. Gb. μονῳ θεῳ σωτηρι ἡμων, δια ιησυ χριστυ τυ κυριυ ἡμων δοξα και μεγαλωσυνη, κρατος και ἐξουσια, και νυν και εἰς παντας τους αἰωνας· ἀμην. 1) 1590. nostræ.

APOCALYPSIS IOANNIS.

Cap. I.

1. Ἀποκάλυψις ἰησοῦ χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει, καὶ ἐσήμανεν, ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ, τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἰωάννῃ,

2. ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ

1. Apocalypsis Jesu Christi [a]), quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quae oportet fieri cito [b]); et significavit, mittens per Angelum [c]) suum servo suo [d]) Ioanni, a) c. 22, 16. b) v. 3. c. 22, 10. c) c. 22, 6. 16. d) v. 19. c. 22, 6.

2. qui testimonium perhibuit verbo

Digitized by Google

θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ, ὅσα † εἶδε †.

3. μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς † προφητείας καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

4. ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, ταῖς ἐν τῇ ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ † ὁ ὢν καὶ † ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ † ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ,

5. καὶ ἀπὸ ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος † ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς, τῷ † ἀγαπήσαντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς † ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν † ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ,

6. καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς † βασιλείαν, ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

7. ἰδοὺ, ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται † αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν † ἐξεκέντησαν· καὶ κόψονται † ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ναὶ, ἀμήν.

8. ἐγώ εἰμι † τὸ *A* καὶ τὸ Ω, λέγει κύριος, ὁ θεὸς, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

9. † ἐγὼ ἰωάννης, ὁ καὶ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἰησοῦ χριστοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ, τῇ † κα-

Dei, et testimonium Jesu Christi [a], quaecumque vidit. a) v. 9.

3. Beatus, qui legit, et audit verba prophetiae hujus, et servat ea, quae in ea scripta sunt [a]! tempus enim prope est. a) c. 22, 7.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quae sunt in Asia.

Gratia vobis, et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est [a]; et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; a) c. 4, 8.

5. et a Jesu Christo, qui est testis fidelis [a], primogenitus mortuorum [b], et princeps regum terrae [c], qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo [d], a) c. 19, 11. Jes. 55, 4. b) v. 18. 1 Cor. 15, 20. c) c. 17, 14. 19, 16. d) c. 5, 9. 7, 14.

6. et fecit nos regnum et sacerdotes [a] Deo et Patri suo. Ipsi gloria et imperium in secula seculorum! Amen. a) c. 5, 10. Exod. 19, 6.

7. Ecce! venit cum nubibus [a], et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt [b]; et plangent se super eum omnes tribus terrae. Etiam! Amen! a) c. 19, 11. Dan. 7, 13. b) Joh. 19, 37.

8. Ego sum A, et O [1]), principium et finis [a], dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens. a) c. 21, 6. 22, 13. Jes. 44, 6.

9. Ego Ioannes, frater vester, et particeps in tribulatione, et regno, et patientia in Christo Jesu, fui in insula, quae appellatur Patmos, propter ver-

---

v. 2. Ed. omn. Er. et St. add. τε. — "C. add. και ἁτινα εἰσι, και ἁ χρη γενεσθαι μετα ταυτα. — v. 3. C. προφητιας. — v. 4. Ed. omn. Er. το ὁ ων. Mt. απο θευ, ὁ ὠν. — "Ed. 1. Er. ὁς ἡν — "' ἐστιν omitt. Mt. — v. 5. ἐκ omitt. Mt. et Gb. — "Mt. et Gb. ἀγαπωντι. — "' Ed. omn. Er. et St. ἐκ. — "" Ed. omn. Er. et St. omitt. ἡμων. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. βασιλεις και ἱερεις. — v. 7. αὐτον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐξεκεντισαν. — "' ἐπ' αὐτον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. το *A* και το Ω, ἀρχη και τελος, λεγει ὁ κυριος, ὁ ὠν κ. τ. λ. — v. 9. C. ἐγω ἰωαννης, ὁ ἀδελφος ὑμων και κοινωνος ἐν τῃ θλιψει και βασιλειᾳ και ὑπομονῃ ἐν χριστῳ ἰησου, κ. τ. λ. Gb. et Mt. ἐγω ἰωαννης, ὁ ἀδελφος ὑμων, και συγκοινωνος (Mt. κοινωνος) ἐν τῃ θλιψει και βασιλειᾳ και ὑπομονῃ ἰησου χριστου (Mt. ἐν χριστῳ ἰησου), κ. τ. λ. — "τῃ καλουμενῃ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. —

1) α et ω.

Digitized by Google

λεμένη πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ † διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ.

bum Dei, et testimonium Jesu.

10. ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα † ὀπίσω μου φωνὴν μεγάλην ὡς σάλπιγγος,

10. Fui in spiritu in Dominica die, et audivi post me vocem magnam tamquam tubae,

11. λεγούσης· † ὃ βλέπεις, γράψον εἰς βιβλίον, καὶ πέμψον ταῖς † ἑπτὰ ἐκκλησίαις, εἰς ἔφεσον καὶ εἰς σμύρναν καὶ εἰς πέργαμον καὶ εἰς θυάτειρα καὶ εἰς σάρδεις καὶ εἰς φιλαδέλφειαν καὶ εἰς λαοδίκειαν.

11. dicentis: quod vides, scribe in libro; et mitte septem Ecclesiis, quae sunt in Asia, Epheso, et Smyrnae, et Pergamo, et Thyatirae, et Sardis, et Philadelphiae, et Laodiciae.

12. καὶ † ἐπέστρεψα, βλέπειν τὴν φωνὴν, ἥτις † ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ. καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς.

12. Et conversus sum, ut viderem vocem, quae loquebatur mecum; et conversus vidi septem candelabra aurea;

13. καὶ ἐν μέσῳ τῶν † ἑπτὰ λυχνιῶν ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου, ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς † μαστοῖς ζώνην χρυσῆν.

13. et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis [a], vestitum podere, et praecinctum ad mamillas zona aurea; a) Dan. 7, 13. 10, 5. 6.

14. ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ † ὡσεὶ ἔριον λευκὸν ὡς χιών, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρὸς,

14. caput autem ejus, et capilli erant candidi [a] tamquam lana alba, et tamquam nix; et oculi ejus tamquam flamma ignis; a) Dan. 7, 9.

15. καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν.

15. et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti; et vox illius tamquam vox aquarum multarum.

16. καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ † αὐτοῦ χειρὶ ἀστέρας ἑπτὰ, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος † ὀξεῖα ἐκπορευομένη, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ, ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν † τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

16. Et habebat in dextera sua stellas septem; et de ore ejus gladius [a] utraque parte acutus exibat; et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua [b]. a) Jes. 11, 4. 49, 2. b) Jud. 5, 31.

17. καὶ † ὅτε εἶδον αὐτὸν, † ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. καὶ † ἐπέθηκε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ † χεῖρα ἐπ' ἐμὲ, λέγων † μοι· μὴ φοβοῦ. ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus [a]. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere! ego sum primus et novissimus, a) Dan. 8, 18.

18. καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ, ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶ-

18. et vivus, et fui mortuus, et ecce! sum vivens in secula seculorum,

---

v. 9. ' διὰ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. C. et Mt. φωνην ὀπισω μου. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. λεγουσης· ἐγω εἰμι το Α και το Ω, ὁ πρωτος και ὁ ἐσχατος, και ὁ βλεπεις κ. τ. λ. — " ταις ἐκκλησιαις ταις ἐν ἀσιᾳ κ. τ. λ. — v. 12. C. et Mt. add. ἐκει. — " C. et Mt. ἐλαλει. — v. 13. ἑπτα omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " C. μαζοις. — v. 14. Gb. ὡς. — v. 16. C. χειρι αὐτου. — " Ed. 1. 2. Er. ὀξια. — "' τῃ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 17. C. ὁτι. — " Mt. ἐπεσον. — "' Mt. et Gb. ἐθηκε. — "" χειρα omitt. Mt. et Gb. — """ μοι omitt. C. Mt. et Gb.

Digitized by Google

νας τῶν αἰώνων † ἀμήν. καὶ ἔχω τὰς κλεῖς † τῦ θανάτυ καὶ τῦ ᾅδυ.

19. γράψον † οὖν, ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσι, καὶ ἃ μέλλει † γίνεσθαι μετὰ ταῦτα.

20. τὸ μυςήριον τῶν ἑπτὰ ἀςέρων, † ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μυ, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας, τὰς χρυσᾶς· οἱ ἑπτὰ ἀςέρες ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσι, καὶ † αἱ † ἑπτὰ λυχνίαι, † ἃς εἶδες, ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσί.

et habeo claves mortis et inferni [a].

a) c. 20, 13.

19. Scribe ergo, quae vidisti [a], et quae sunt [b], et quae oportet fieri post haec [c]. a) v. 12–16. b) c. 2–3. c) c. 4, 22.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea: septem stellae, Angeli sunt septem Ecclesiarum; et candelabra septem, septem Ecclesiae sunt.

Cap. II.

1. Τῷ ἀγγέλῳ τῆς † ἐφεσίνης ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀςέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν † ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν.

2. οἶδα τὰ ἔργα συ καὶ τὸν κόπον † συ καὶ τὴν ὑπομονήν συ, καὶ ὅτι ὐ δύνῃ βαςάσαι κακοὺς, † καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας, ἑαυτοὺς ἀποςόλυς εἶναι, καὶ ὐκ εἰσί· καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς·

3. † καὶ † ἐβάςασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις, καὶ διὰ τὸ ὄνομά μυ κεκοπίακας καὶ ὐ κέκμηκας.

4. † ἀλλ' ἔχω κατά συ, ὅτι τὴν ἀγάπην συ, τὴν πρώτην, ἀφῆκας.

5. μνημόνευε οὖν, πόθεν † ἐκπέπτωκας, καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον. εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι † ταχὺ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν συ ἐκ τῦ τόπυ αὐτῆς, ἐὰν μὴ † μετανοήσῃς.

6. ἀλλὰ τῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ.

1. Angelo [1]) Ephesi Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua [a], qui ambulat in medio [b] septem candelabrorum aureorum: a) c. 1, 15. 16. 20. b) Matth. 18, 20. 28, 20.

2. Scio opera tua, et laborem, et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos; et tentasti eos [a], qui se dicunt Apostolos esse, et non sunt; et invenisti eos mendaces. a) 1 Joh. 4, 1–3.

3. Et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti.

4. Sed habeo adversum te [2]), quod charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque, unde excideris; et age poenitentiam [a], et prima opera fac! Sin autem, venio tibi [3]), et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris. a) c. 16, 22. 3, 3. 19.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quae et ego odi.

---

v. 18. ἀμην omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "Ed. omn. Er. et St. τε ᾅδε και τε θανατε. — v. 19. ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. γενεσθαι. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. ες. — "αἱ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. et Gb. αἱ λυχνιαι αἱ ἑπτα, ἑπτα. — "" ἃς εἶδες omitt. Mt. et Gb. — v. 1. C. της ἐκκλησιας ἐν ἐφεσῳ γραψον. Mt. et Gb. της ἐν ἐφεσῳ ἐκκλησιας γραψον. — "Ed. omn. Er. ἑπτ. — v. 2. σα omitt. C. — "Ed. omn. Er. et St. και ἐπειρασω τες φασκοντας εἰναι ἀποςολες, και ὐκ εἰσι. — v. 3. C. και ἐβαςασας, και ὑπομονην ἐχεις δια το ὀνομα μα, και ὐκ ἐκοπιασας. Gb. et Mt. και ὑπομονην ἐχεις, και ἐβαςασας δια το ὀνομα μα, και ὐκ ἐκοπιασας. — "Ed. 1. 2. Er. ἐβαπτισας pro ἐβαςασας. — v. 4. C. ἀλλα ἐχω. — v. 5. Mt. et Gb. πεπτωκας. — "Ed. omn. Er. et St. ταχει. — "'Ed. 1. Er. μετανοησεις.

1) 1590. Et Angelo. 2) 1590. add. pauca. 3) 1590. veniam tibi cito.

Digitized by Google

7. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω † αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὅ ἐστιν ἐν † μέσῳ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ † μου.

7. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti a) dabo edere de ligno vitae b), quod est in Paradiso Dei mei. a) v. 11, 17. 26. 3, 5. b) cf. c. 22, 2. Gen. 2, 9. 3, 22.

8. καὶ τῷ ἀγγέλῳ † τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν·

8. Et Angelo Smyrnae Ecclesiae scribe: Haec dicit primus, et novissimus a), qui fuit mortuus, et vivit b): a) cf. c. 22, 13. Ps. 89, 2. b) c. 1, 17. 18.

9. οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν θλῖψιν καὶ τὴν † πτωχείαν († ἀλλὰ πλούσιος εἶ) καὶ τὴν βλασφημίαν † τῶν λεγόντων, Ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ σατανᾶ.

9. Scio tribulationem tuam, et paupertatem tuam, sed dives es; et blasphemaris ab his, qui se dicunt Judaeos esse, et non sunt a), sed sunt synagoga [1]) satanae. a) Rom. 2, 28.

10. μηδὲν φοβοῦ, ἃ μέλλεις † πάσχειν. ἰδοὺ, † μέλλει βαλεῖν ὁ διάβολος † ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε. καὶ ἕξετε θλῖψιν † ἡμερῶν δέκα. γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.

10. Nihil horum timeas, quae passurus es! Ecce! missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae a)! a) 2 Tim. 2, 11. 12.

11. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου, τοῦ δευτέρου.

11. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non laedetur a morte secunda a). a) c. 20, 14.

12. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγάμῳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν, τὴν δίστομον, τὴν ὀξεῖαν.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiae scribe: Haec dicit, qui habet rhomphaeam [2]) utraque parte acutam a): a) c. 1, 16.

13. οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ πῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ σατανᾶ. καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου † καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις, † ἐν αἷς Ἀντίπας, ὁ μάρτυς μου, ὁ πιστὸς, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, † ὅπου ὁ σατανᾶς κατοικεῖ.

13. Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanae; et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam; et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14. ἀλλ' ἔχω κατά σου ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν βα-

14. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Ba-

---

v. 7. αὐτῳ omitt. C. — " Mt. et Gb. ἐν τῳ παραδεισῳ. — "' μου omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. της ἐκκλησιας σμυρναιων. — v. 9. Ed. 1. 2. 3. Er. πτωχειαν. — " Ed. omn. Er. et St. πλουσιος δε ει. — "' Mt. et Gb. ἐκ των. — v. 10. Mt. παθειν. — " C. add. δη. — "' Ed. omn. Er. et St. pon. ἐξ ὑμων ante ὁ διαβ. — "" Mt. ἡμερας. — v. 13. και omitt. C. et Mt. — " ἐν omitt. Mt. Ed. omn. Er. ἐμαις pro ἐν αἷς. — "' Ed. omn. Er. et St. ὁπου κατοικει ὁ σατανας.

1) 1590. synagogam. 2) 1590. add. ex.

Digitized by Google

λαὰμ, ὃς † ἐδίδασκεν ἐν τῷ βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι.

laam [a], qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere et fornicari. a) Num. 23, 2. 31, 16. 2 Petr. 2, 15. 16.

15. ἕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν † τῶν † νικολαϊτῶν, ὃ μισῶ.

15. Ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum [a]. a) cf. v. 6.

16. μετανόησον †, εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαί σοι ταχὺ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ στόματός μου.

16. Similiter poenitentiam age! si quo minus, veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ † φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα, τοῦ κεκρυμμένου, καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα † καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς † οἶδεν, εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

17. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum; et in calculo nomen novum [a] scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. a) c. 3, 12. Num. 25, 12. sqq.

18. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν † θυατείροις ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρὸς, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ.

18. Et Angelo Thyatirae Ecclesiae scribe: Haec dicit Filius Dei, qui habet oculos [a] tamquam flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco [b]. a) cf. v. 19. 23. b) cf. v. 22. 23. 27.

19. οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγάπην † καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διακονίαν καὶ τὴν ὑπομονήν σου καὶ τὰ ἔργα σου, τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων.

19. Novi opera tua, et fidem, et charitatem tuam, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus.

20. † ἀλλ' ἔχω κατά σου ὀλίγα, ὅτι ἐᾷς τὴν γυναῖκα ἰεζαβὴλ, τὴν λέγουσαν, ἑαυτὴν προφῆτιν, διδάσκειν, καὶ πλανᾶσθαι ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι, καὶ εἰδωλόθυτα φαγεῖν.

20. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel [a], quae se dicit propheten, docere [b], et seducere servos meos, fornicari, et manducare de idolothytis. a) 3 Reg. 16, 33. b) 1 Tim. 2, 12.

21. † καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον, ἵνα μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς.

21. Et dedi illi tempus, ut poenitentiam ageret; et non vult poenitere a fornicatione sua.

22. ἰδὲ, † βάλλω αὐτὴν εἰς κλί-

22. Ecce! mittam [1] eam in lectum;

---

v. 14. C. et Mt. ἐδιδαξε τον βαλακ. Gb. ἐδιδασκε τῳ βαλακ. — v. 15. των omitt. Mt. — ″Mt. et Gb. ὁμοιως pro ὁ μισω. C. finit vers. 15. cum νικολαϊτων et incipit vers. 16. cum ὁμοιως. — v. 16. Mt. et Gb. add. ἐν. — v. 17. φαγειν απο omitt. Mt. et Gb. — ″C. κενον. — ‴Ed. omn. Er. et St. ἐγνω. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. θυατειραις. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. και την διακονιαν και την πιστιν. — v. 20. C. et Mt. ἀλλ' ἐχω κατα σου, ὁτι ἀφεις την γυναικα σου, την (Mt. omitt. την) ἰεζαβελ, ἡ λεγει ἑαυτην προφητιν και διδασκει και πλανᾳ τους ἐμους δουλους, πορνευσαι και φαγειν εἰδωλοθυτα. Gb. ἀλλ' ἐχω κατα σου, ὁτι ἀφεις την γυναικα σου ἰεζαβελ ἡ λεγουσα — et reliq. ut C. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. και ἐδωκα αὐτῃ χρονον, ἱνα μετανοησῃ ἐκ της πορνειας αὐτης, και ου μετενοησεν. — v. 22. Ed. omn. Er. et St. add. ἐγω. —

1) 1590. Ecce ego mitto.

Digitized by Google

ην, καὶ τὰς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλῖψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων † αὐτῆς.

23. καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ, καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν.

24. ὑμῖν δὲ λέγω, † τοῖς λοιποῖς, τοῖς ἐν † θυατείροις, ὅσοι ἐκ ἔχετε τὴν διδαχὴν ταύτην, † οἵτινες ἐκ ἔγνωσαν τὰ † βαθέα τῦ σατανᾶ (ὡς λέγεσιν)· ἐ † βαλῶ ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος.

25. πλὴν, ὃ ἔχετε, κρατήσατε, ἄχρις οὗ † ἂν ἥξω.

26. καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν,

27. καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς τὰ σκεύη, τὰ κεραμικὰ, † συντρίβεται, ὡς κἀγὼ εἴληφα παρὰ τοῦ πατρός μου.

28. καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα, τὸν πρωϊνόν.

29. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

et qui moechantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiae; quia ego sum scrutans renes et corda [a]; et dabo unicuique vestrum secundum opera sua [b]. Vobis autem dico,

a) Jer. 17, 10.
b) Ps. 61, 13. Rom. 2, 6.

24. et caeteris, [x]) qui Thyatirae estis, quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanae, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus.

25. Tamen id, quod habetis, tenete [a], donec veniam.

a) c. 3, 11.

26. Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes [a];

a) Matth. 19, 28. 1 Cor. 6, 2.

27. et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur,

28. sicut et ego accepi a Patre meo. Et dabo illi stellam matutinam [a].

a) c. 22, 16.

29. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

Cap. III.

1. Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ † ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας· οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι † ὄνομα ἔχεις, † ὅτι ζῇς, καὶ νεκρὸς εἶ.

2. γίνου γρηγορῶν, καὶ † στήριξον τὰ λοιπὰ, † ἃ μέλλει ἀποθανεῖν. οὐ γὰρ † εὕρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ † μου.

1. Et Angelo Ecclesiae Sardis scribe: Haec dicit, qui habet septem Spiritus Dei [a], et septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivas, et mortuus es [b].

a) c. 5, 6. b) Luc. 15, 24.

2. Esto vigilans, et confirma caetera, quae moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

---

v. 22. "Ed. omn. Er. et St. αὐτων. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. add. και, omisso τοις. — "Ed. 1. 2. 3. Er. θυατειραις. — "'Ed. omn. Er. et St. και οιτινες. — "" βαθη. — """ Mt. βαλλω. — v. 25. Mt. ἀνοιξω. — v. 27. C. et Mt. συντριβησεται. — v. 1. ἑπτα omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Ed. omn. Er. et St. add. το. — "'Mt. και ζῃς. — v. 2. Gb. στηρισον. — "Gb. ἁ ἐμελλον ἀποθανειν. Mt. ἁ ἐμελλες ἀποβαλλειν. C. ἁ ἐμελλες ἀποβαλειν. — "'Ed. 1. 2. Er. εὑρικα. — "" μου omitt. Ed. omn. Er. et St.

x) C. R. 1592. 1598. Romana editio 1624. qui. 1590. 1592. 1595. quia.

Digitized by Google

3. μνημόνευε οὖν, πῶς εἴληφας † καὶ ἤκουσας· καὶ τήρει καὶ μετανόησον. ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσῃς, ἥξω ἐπί σε ὡς κλέπτης, καὶ οὐ μὴ γνῷς, ποίαν ὥραν ἥξω ἐπί σε.

3. In mente ergo habe, qualiter acceperis, et audieris, et serva, et poenitentiam age! Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur a), et nescies, qua hora veniam ad te. a) Matth. 24, 43.

4. † ἔχεις ὀλίγα ὀνόματα † ἐν Σάρδεσιν, † ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν. καὶ περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν.

4. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua; et ambulabunt mecum in albis a), quia digni sunt. a) c. 7, 9.

5. ὁ νικῶν, οὗτος † περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς· καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ † ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de Libro vitae a), et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus b). a) Phil. 4, 3. b) Matth. 10, 32. Luc. 9, 26.

6. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

6. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

7. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν † Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν † κλεῖν τοῦ Δαυὶδ, ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς † κλείει, καὶ κλείει, καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει.

7. Et Angelo Philadelphiae Ecclesiae scribe: Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David a); qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit b). a) Jes. 22, 17—25. b) Hiob 12, 14.

8. οἶδά σου τὰ ἔργα. ἰδοὺ, δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγμένην, † ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου.

8. Scio opera tua. Ecce! dedi coram te ostium a) apertum, quod nemo potest claudere; quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. a) 1 Cor. 16, 9.

9. ἰδοὺ, δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ σατανᾶ τῶν λεγόντων, † ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται. ἰδοὺ, ποιήσω αὐτοὺς, ἵνα † ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, καὶ γνῶσιν, ὅτι † ἐγὼ ἠγάπησά σε.

9. Ecce! dabo de synagoga satanae, qui dicunt se Judaeos esse, et non sunt, sed mentiuntur; ecce! faciam illos, ut veniant a), et adorent ante pedes tuos; et scient, quia ego dilexi te. a) Jes. 60, 14. 15.

10. ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, κἀγώ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ, τῆς μελλούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

10. Quoniam servasti verbum patientiae meae; et ego servabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

---

v. 3. και ηκ. και τηρει omitt. Mt. — v. 4. C. et Mt. αλλ' ολιγα εχεις. — "Ed. omn. Er. et St. add. και. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. οι. — v. 5. C. περιβαλλεται. — "Ed. omn. Er. et St. εκ βιβλου της ζωης, και εξομολογησομαι. — v. 7. Ed. omn. Er. φιλαδελφια. — "Ed. omn. Er. et St. κλειδα. — "'C. κλεισει αυτην, ο μη, ο ανοιγων, και ουδεις ανοιξει. Mt. κλεισει αυτην, και μη ο ανοιγων, και ουδεις ανοιξει. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. και pro ην. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. αυτους. — "C. ηξουσι. — "'C. et Mt. omitt. εγω.

Digitized by Google

11. † ἔρχομαι ταχύ. κράτει, ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου.

12. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι. καὶ γράψω ἐπ' † αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ μου, τῆς καινῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣ † καταβαίνουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομά † μου, τὸ καινόν.

13. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

14. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς † ἐν Λαοδικείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει † ὁ ἀμήν, ὁ μάρτυς, ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινὸς, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ.

15. οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ, οὔτε ζεστός. ὄφελον ψυχρὸς † ἦς, ἢ ζεστός.

16. οὕτως, ὅτι χλιαρὸς εἶ † καὶ οὔτε ψυχρὸς, οὔτε ζεστὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου,

17. ὅτι λέγεις· † ὅτι πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔχω. καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος καὶ † ὁ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός.

18. συμβουλεύω σοι, ἀγοράσαι † παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς, καὶ ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περιβάλῃ († καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου), καὶ κολλούριον † ἔγχρισον τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς.

19. ἐγὼ, ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. † ζήλωσον οὖν καὶ μετανόησον.

20. ἰδοὺ, ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν,

11. Ecce! venio cito; tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei [a], et nomen civitatis Dei mei, novae Jerusalem, quae descendit de coelo a Deo meo [b], et nomen meum novum [c]. a) c. 14, 1. 22, 4. b) c. 21, 2. c) c. 19, 12. Phil. 2, 9.

13. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et angelo Laodiciae Ecclesiae scribe: Haec dicit Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturae Dei [a]. a) Joh. 1, 3. Col. 1, 15.

15. Scio opera tua; quia neque frigidus es, neque calidus; utinam frigidus esses, aut calidus!

16. Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicis: quod [1]) dives sum, et locupletatus, et nullius egeo [a]; et nescis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus. a) Hos. 12, 9. 1 Cor. 4, 8.

18. Suadeo tibi, emere [a] a me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, [2]) non appareat confusio nuditatis tuae [b]; et collyrio inunge oculos tuos, ut videas. a) Jes. 55, 1. b) c. 16, 15.

19. Ego, quos amo, arguo et castigo; aemulare ergo, et poenitentiam age!

20. Ecce! sto ad ostium, et pulso;

---

v. 11. Ed. omn. Er. St. add. ἰδὲ. — v. 12. C. αὐτου. — "C. καταβαινει. Mt. καταβαινει απο. — "'μου omitt. Mt. — v. 14. Ed. omn. Er. et St. της εκκλησιας λαοδικεων. — "ὁ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 15. Ed. omn. Er. et St. εἰης. — v. 16. C. et Mt. και ὁ ζεστος, ὁτε ψυχρος. Gb. και ὁτε ζεστος ὁτε ψυχρος. — v. 17. ὁτι omitt. C. et Mt. — "ὁ omitt. Ed. omn. Er. St. et Mt. — v. 18. C. et Mt. χρυσιον παρ' ἐμου. — "και omitt. C. — "'Mt. ἐγχρισῃ. Gb. ἐγχρισαι. C. ἐγχρισον ἐπι τους κ. τ. λ. — v. 19. Mt. ζηλευε.

1) 1590. omitt. quod. 2) 1590. ut non.

Digitized by Google

καὶ κρούω. ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, † εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.

21. ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρός μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.

22. ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω, τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo a) ad illum, et coenabo cum illo, et ipse mecum.

a) Joh. 14, 23.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo a); sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

a) Joh. 17, 24.

22. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis!

Cap. IV.

1. Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ, θύρα † ἀνεῳγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ, ἡ πρώτη, ἣν ἤκουσα, ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐμοῦ, † λέγουσα· ἀνάβα ὧδε, καὶ δείξω σοι, ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

2. † καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι, καὶ ἰδοὺ, θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ † τὸν θρόνον καθήμενος·

3. † καὶ ὁ καθήμενος ἦν ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ † σαρδίνῳ, καὶ Ἶρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου, † ὅμοιος ὁράσει σμαραγδίνῳ.

4. καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνοι † εἴκοσι καὶ τέσσαρες· καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους † εἶδον τοὺς εἴκοσι καὶ τέσσαρας πρεσβυτέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ † ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς.

5. καὶ ἐκ τοῦ θρόνου † ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ † φωναὶ καὶ βρονταί· καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου †, αἵ εἰσιν † τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ.

1. Post haec vidi; et ecce! ostium apertum in coelo! Et vox prima a), quam audivi, tamquam tubae loquentis mecum, dicens: Ascende huc, et ostendam tibi, quae oportet fieri [1]) post haec!

a) c. 1, 10.

2. Et [2]) statim fui in spiritu; et ecce! sedes posita erat in coelo, et supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis a); et iris b) erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.

a) Ezech. 1, 26. 27. 10, 1. b) Ezech. 1, 28.

4. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor; et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronae aureae.

5. Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua a); et septem lampades b) ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

a) c. 8, 5. 11, 19. 16, 18. b) Exod. 25, 37. Zach. 4, 2. 10.

---

v. 20. C. et Mt. add. και. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. ηνεῳγμενη. — " Mt. et Gb. λεγων. — v. 2. και omitt. Mt. — " Mt. τον θρονον. — v. 3. και ὁ καθημενος ην omitt. C. et Mt. ην omitt. Gb. — " C. Mt. et Gb. σαρδιῳ. — "' C. ὁμοια. Mt. ὁμοιως ὁρασις σμαραγδινων. — v. 4. C. et Gb. εικοσιτεσσαρες bis. — " εἰδον omitt. Mt. ειδον τους omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "' E. 2. 3. 4. 5. Er. et St. add. ἐχον. — v. 5. Ed. omn. Er. ἐκπορευοντο. — " Ed. cmn. Er. et St. βρονται και φωναι. — "' C. et Mt. add. αὐτου. — "" τα omitt. C. et Mt.

1) 1590. add. cito. 2) 1590. omitt. et.

Digitized by Google

6. καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου † ὡς θάλασσα † ὑαλίνη, ὁμοία κρυσάλλῳ· καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα, γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν.

6. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo a); et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia b) plena oculis ante et retro.

a) c. 15, 2. Exod. 24, 10. Ezech. 1, 22.
b) Ezech. 1, 5. 26. 10, 1. 19.

7. καὶ τὸ ζῶον, τὸ πρῶτον, ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον † τὸ πρόσωπον ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὸ τέταρτον † ζῶον ὅμοιον ἀετῷ † πετωμένῳ.

7. Et animal primum simile leoni a), et secundum animal simile vitulo b), et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilae volanti. a) Ezech. 1, 10. 10, 14. b) Deut. 33, 17.

8. καὶ † τέσσαρα ζῶα, ἓν † καθ' ἑαυτὸ εἶχον ἀνὰ πτέρυγας ἓξ κυκλόθεν, καὶ ἔσωθεν † γέμοντα ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, † λέγοντα· † ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas [1]) senas a); et in circuitu, et intus plena sunt oculis; et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens b), qui erat, et qui est, et qui venturus est!

a) Jes. 6, 2. Ezech. 1, 9. 10, 19. b) Jes. 6, 3.

9. καὶ ὅταν † δώσουσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,

9. Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in secula seculorum;

10. πεσοῦνται οἱ † εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ † προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ † βάλλουσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, λέγοντες·

10. procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in secula seculorum, et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11. ἄξιος εἶ †, κύριε, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας † τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου † εἰσὶ καὶ ἐκτίσθησαν.

11. Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, et honorem, et virtutem; quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.

Cap. V.

1. Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον, γε-

1. Et vidi in dextera sedentis supra thronum a), librum scriptum b) intus et

v. 6. ὡς omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ὑελινη. — v. 7. Mt. ἐχον προσωπον ἀνθρωπου. Gb. ἐχον το προσωπον ἀνθρωπου. — "ζωον omitt. Mt. — — "'Mt. et Gb. πετομενῳ. — v. 8. Gb. et Mt. και τα τεσσαρα. — "C. et Gb. ἐν καθ' ἑν αὐτων ἐχον. Mt. ἐν καθ' ἐν ἐχον. — "'C. Gb. et Mt. γεμουσιν. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. Mt. et Gb. λεγοντες. — "'"C. ἁγιος novies. — v. 9. C. δωσει. Mt. δωσ:. — v. 10. St. εἰκοσι και τεσσαρες. — "Ed. omn. Er. et St. προσκυνησει. — "'Mt. et Gb. βαλεσι. — v. 11. C. et Mt. ἀξιος εἰ, ὁ κυριος και ὁ θεος ἡμων, ὁ ἁγιος, λαβειν κ. τ. λ. — "τα omitt. Mt. — "'Mt. et Gb. ἠσαν.

1) 1590. alas senas in circuitu: et intus.

Digitized by Google

γραμμένον ἔσωθεν καὶ † ὄπισθεν, κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά.

2. καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν, κηρύσσοντα † φωνῇ μεγάλῃ· † τίς ἐστιν ἄξιος, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ;

3. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ †, † οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, † οὐδὲ ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὐδὲ βλέπειν αὐτό.

4. καὶ † ἐγὼ ἔκλαιον † πολλὰ, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρέθη ἀνοῖξαι † καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

5. καὶ εἷς † ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· μὴ κλαῖε· ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων, † ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαυὶδ, † ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον † καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγῖδας αὐτοῦ.

6. καὶ εἶδον, † καὶ ἰδοὺ, ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἀρνίον ἑστηκὸς ὡς † ἐσφαγμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, † οἵ εἰσι τὰ ἑπτὰ τοῦ Θεοῦ πνεύματα τὰ ἀπεσταλμένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

7. καὶ ἦλθε καὶ εἴληφε † τὸ βιβλίον ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου.

8. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ † οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι † ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕκαστος † κιθάρας καὶ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν † αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων.

9. καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν, λέγοντες· ἄξιος εἶ, λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ

foris, signatum sigillis septem.

a) c. 4, 2. b) Ezech. 2, 9. 10.

2. Et vidi Angelum fortem, praedicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus?

3. Et nemo poterat, neque in coelo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum.

4. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris! ecce! vicit leo de tribu Juda a), radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.

a) Gen. 49, 9. 10.

6. Et vidi; et ecce! in medio throni, et quatuor animalium, et in medio seniorum, Agnum a) stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei b), missi in omnem terram.

a) Joh. 1, 29. 36. b) c. 4, 5. Zach. 4, 10.

7. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum.

8. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas a), et phialas aureas b) plenas adoramentorum, quae sunt orationes sanctorum;

a) c. 14, 2. b) c. 8, 3.

9. et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere

---

v. 1. C. et Mt. ἐξωθεν. — v. 2. Mt. et Gb. ἐν φωνῃ. — "Mt. τις ἀξιος ἐστιν. C. omitt. ἐστιν. — v. 3. Mt. οὐρανῳ ἀνω. — "Mt. οὔτε ter. — "'Ed. omn. Er. και pro οὐδε. — v. 4. ἐγω omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. et Mt. πολυ. — "'και ἀναγνωναι omitt. Mt. et Gb. — v. 5. ἐκ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. ὁ ὢν ἐκ. — "'Mt. ὁ ἀνοιγων. — "''Ed. omn. Er. et St. και λυσαι. — v. 6. και ἰδου omitt. Mt. et Gb. — "C. ἐσφαγιασμενον. — "'C. et Mt. ἁ εἰσι τα ἑπτα πνευματα τυ θυ ἀποστελλομενα. Gb. οἱ εἰσι τα ἑπτα πν. τυ θυ τα ἀπεσταλμενα. Ed. 1. 2. 3. Er. οἱ εἰσι τα τυ θυ πνευματα τα ἀπεσταλμενα. — v. 7. C. ponit βιβλιον post θρονου. Mt. omitt. το βιβλιον. — v. 8. οἱ omitt. C. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐπεσαν. — "'Mt. κιθαραν. — "''αἱ omitt. Mt.

Digitized by Google

ἀνοῖξαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἠγόρασας † τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους,

10. καὶ ἐποίησας † ἡμᾶς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ † βασιλεύσομεν ἐπὶ τῆς γῆς.

11. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα † φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν † κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ † τῶν πρεσβυτέρων. † καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων,

12. λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· ἄξιόν ἐστι † τὸ ἀρνίον, τὸ † ἐσφαγμένον, λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ † πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχὺν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλογίαν.

13. καὶ πᾶν κτίσμα, ὃ † ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ † ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης † ἅ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς † πάντα, ἤκουσα λέγοντας· τῷ καθημένῳ ἐπὶ † τοῦ θρόνου καὶ τῷ ἀρνίῳ ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. †

14. καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα † ἔλεγον, ἀμήν. καὶ οἱ † πρεσβύτεροι † ἔπεσαν, καὶ προσεκύνησαν. †

librum, et aperire signacula ejus; quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione;

10. et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes; et regnabimus super terram [a]. a) c. 20, 4. 22, 5.

11. Et vidi, et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum, et erat numerus eorum millia millium [a], a) Dan. 7, 10.

12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quae in coelo est, et super terram, et sub terra, et quae sunt in mari, et quae in eo, omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in secula seculorum!

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen [a]! Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas; et adoraverunt viventem in secula seculorum. a) c. 19, 14.

Cap. VI.

1. Καὶ εἶδον, † ὅτε ἤνοιξε τὸ ἀρνίον † μίαν ἐκ τῶν † ἑπτὰ σφραγίδων, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων

1. Et vidi, quod aperuisset agnus unum de septem sigillis, et audivi unum de quatuor animalibus [a], dicens, tam-

---

v. 9. τῷ θεῷ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. C. Mt. et Gb. αὐτους. — "C. βασιλευσουσιν. Mt. et Gb. βασιλευσουσιν. — v. 11. C. et Mt. ὡς φωνην. — "Ed. omn. Er. et St. κυκλοθεν. — "'των omitt. Ed. omn. Er. et St. — "" και ην ὁ αριθμος αὐτων μυριαδες μυριαδων omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 12. το omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ἐσφάγισμενον. — "' Mt. τον πλουτον. — v. 13. ἐστιν omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ἐν τῃ γῃ. — "' ἁ omitt. Mt. — "" C. et Mt. αὐτοις παντας ἠκ. — "" Mt. τῳ θρονῳ. — """ C. et Mt. add. ἀμην. — v. 14. C. et Mt. λεγοντα το ἀμην. — "Ed. omn. Er. add. εἰκοσιτεσσαρες. — "' C. et Mt. ἐπεσον. — "" Ed. omn. Er. et St. add. ζωντι εἰς τους αἰωνας των αἰωνων. — v. 1. C. et Mt. ὁτε. — "Ed. omn. Er. et St. ἐν. — "' ἑπτα omitt. Ed. omn. Er. et St.

Digitized by Google

λέγοντος, ὡς † φωνὴ βροντῆς· † ἔρχου, καὶ βλέπε,

2. † καὶ εἶδον, καὶ ἰδὺ, ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' † αὐτὸν ἔχων τόξον. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ςέφανος, καὶ ἐξῆλθε νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

3. καὶ † ὅτε ἤνοιξε † τὴν σφραγῖδα τὴν δευτέραν, ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος· ἔρχου †.

4. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος πυῤῥός. καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ' † αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ, λαβεῖν τὴν εἰρήνην † ἐκ τῆς γῆς, † καὶ ἵνα ἀλλήλους σφάξωσι. καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

5. καὶ ὅτε ἤνοιξε † τὴν σφραγίδα, τὴν τρίτην, ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος· ἔρχου, † καὶ βλέπε. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ, ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' † αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ † αὐτοῦ.

6. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσαν· χοῖνιξ σίτου δηναρίου καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δηναρίου. καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσῃς.

7. † καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν τετάρτην, ἤκουσα τοῦ τετάρτου ζώου, λέγουσαν· ἔρχου, καὶ βλέπε.

8. † καὶ εἶδον, καὶ ἰδὺ, ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω † αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ ὁ θάνατος. καὶ ὁ ᾅδης † ἀκολουθεῖ † μετ' αὐτοῦ. καὶ ἐδόθη † αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς

quam vocem tonitrui: Veni, et vide! a) c. 4, 7.

2. Et vidi; et ecce! equus albus a), et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens, ut vinceret. a) Zach. 1, 8–11. 6, 1–8.

3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal a), dicens: Veni, et vide! a) c. 4, 7.

4. Et exivit alius equus rufus, et qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal a), dicens: Veni, et vide! Et ecce! equus niger, et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. a) c. 4, 7.

6. Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario [1]), et tres bilibres hordei denario [2]); et vinum et oleum ne laeseris!

7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis a) dicentis: Veni, et vide! a) c. 4, 7.

8. Et ecce! equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi Mors a), et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terrae, interficere gladio, fame, et morte, et

---

v. 1. ''''Ed. omn. Er. et St. φωνης βροντης. — '''''C. ἔρχου, και εἶδον. v. 2. και ἰδου. Mt. ἔρχου, και ἰδε. v. 2. και ἰδου. Gb. ἔρχου και ἰδε. v. 2. και εἶδον, και ἰδου. — v. 2. ''Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῳ. — v. 3. C. ὅτι. — ''C. et Mt. την δευτεραν σφραγιδα. — '''Ed. omn. Er. et St. add. και βλεπε. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῳ. — ''Ed. omn. Er. et St. ἀπο. — '''και omitt. C. et Mt. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. την τριτην σφραγιδα. — ''C. ἔρχου και εἶδον. και ἰδου. Mt. et Gb. ἔρχου και ἰδε. Gb. και εἶδον, και ἰδου. Mt. και ἰδου, omiss. και εἶδον. — '''Ed. omn. Er. et St. ἐπ' αὐτῳ. — v. 7. C. και ὅτε ἤνοιξε την τεταρτην σφραγιδα, ἤκουσα φωνην του τεταρτου ζωου λεγοντος· ἔρχου και εἶδον, v. 8. και ἰδου. Mt. Gb. και ὅτε ἤνοιξε την σφραγιδα την τεταρτην, ἤκουσα του τεταρτου ζωου λεγοντος· ἔρχου και ἰδε. v. 8. Gb. και εἶδον, και ἰδου. Mt. και ἰδου omiss. και εἶδον. — v. 8. ''αὐτου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — '''Mt. et Gb. ἠκολουθει. — ''''Mt. αὐτῳ. — '''''Ed. omn. Er. et St. αὐτοις ἐξουσια ἀποκτειναι ἐπι το τεταρτον κ. τ. λ.

1) 1590. add. uno. 2) 1590. add. uno.

Digitized by Google

γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

beſtiis terrae b). a) c. 20, 14. b) Ezech. 14, 21.

9. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην σφραγῖδα, εἶδον ὑποκάτω τῦ θυσιαστηρίυ τὰς ψυχὰς τῶν † ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τῦ θεῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν †, ἣν εἶχον.

9. Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſubtus altare a) animas interfectorum propter verbum Dei, et propter teſtimonium, quod habebant, a) c. 8, 5. 14, 18. 16, 7.

10. καὶ † ἔκραξαν † φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες· ἕως πότε, ὁ δεσπότης, ὁ ἅγιος καὶ † ἀληθινὸς, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν † ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;

10. et clamabant a) voce magna, dicentes: Usquequo, Domine! (ſanctus, et verus) non judicas, et non vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui habitant in terra? a) Gen. 4, 10.

11. † καὶ ἐδόθησαν ἑκάστοις στολαὶ λευκαὶ, καὶ ἐρρέθη αὐτοῖς, ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον μικρὸν, ἕως οὗ πληρώσονται καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν, † οἱ μέλλοντες † ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί.

11. Et datae ſunt illis ſingulae ſtolae albae a); et dictum eſt illis, ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec b) compleantur conſervi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut et illi. a) c. 7, 9. 13. 14. b) c. 13, 7. 14, 13. ſqq.

12. καὶ εἶδον, † ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἕκτην, καὶ † σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ † ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη † ἐγένετο ὡς αἷμα.

12. Et vidi, cum aperuiſſet ſigillum ſextum; et ecce! terrae motus magnus factus eſt, et ſol factus eſt niger a) tamquam ſaccus cilicinus; et luna tota facta eſt ſicut ſanguis; a) Jes. 13, 10. Ez. 32, 7. 8.

13. καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ † ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ † βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ † μεγάλυ ἀνέμυ σειομένη.

13. et ſtellae de coelo ceciderunt a) ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, cum a vento magno movetur. a) Jes. 34, 4.

14. καὶ † ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον † εἰλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

14. Et coelum receſſit ſicut liber involutus; et omnis mons, et inſulae de locis ſuis motae ſunt.

15. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ † χιλίαρχοι καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ πᾶς δοῦ-

15. Et reges terrae a), et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis ſervus et liber abſconderunt ſe in

---

v. 9. C. *των ανθρωπων, των εσφαγισμενων.* — "C. et Mt. add. *τυ αρνιυ.* — v. 10. Ed. omn. Er. et St. *εκραζον.* — "Mt. *φωνην μεγαλην.* — "'Ed. omn. Er. et St. add. *ὁ.* — "'C. et Mt. *εκ.* — v. 11. C. *και εδοθη αυτοις, ινα αναπαυσωνται ετι χρονον, εως ου πληρωθωσι κ. τ. λ.* Mt. et Gb. *και εδοθη αυτοις στολη λευκη, και ερρεθη αυτοις, ινα αναπαυσωνται ετι χρονον, εως πληρωσωσι κ. τ. λ.* — "Mt. *και οι.* — "'Mt. *αποκτενεσθαι.* Gb. *αποκτεννεσθαι.* — v. 12. C. add. *και.* — "Ed. omn. Er. et St. add. *ιδυ.* — "'Ed. omn. Er. et St. *ὁ ηλιος εγενετο μελας.* — "'Mt. et Gb. add. *ὁλη.* — v. 13. C. et Mt. *επεσον.* — "Mt. *βαλουσα.* — "'Mt. et Gb. *ανεμυ μεγαλυ.* — v. 14. *ὁ* omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Mt. *ειλισσομενος.* C. *ειλισσομενον.* — v. 15. Ed. omn. Er. et St. *πλουσιοι και οι χιλιαρχοι, και οι δυνατοι.*

Digitized by Google

λος καὶ † πᾶς ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων,

16. καὶ λέγουσι τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις· πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ † τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου·

17. ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα, ἡ μεγάλη, τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· καὶ τίς δύναται σταθῆναι;

speluncis, et in petris montium,
a) Jes. 24, 21. 22. Ezech. 32, 7. sqq. 28. sqq.

16. et dicunt montibus, et petris a) Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni!
a) Luc. 23, 30.

17. Quoniam venit dies magnus a) irae ipsorum; et quis poterit stare?
a) Rom. 2, 5.

Cap. VII.

1. Καὶ μετὰ † ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἑστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, † κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, μήτε ἐπὶ † πᾶν δένδρον.

1. Post haec vidi quatuor Angelos a) stantes super quatuor angulos terrae, tenentes quatuor ventos b) terrae, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.
a) Matth. 24, 31.
b) Jer. 49, 36. Zach. 6, 1–9. Dan. 7, 2.

2. καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον † ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγῖδα θεοῦ ζῶντος· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς † ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν,

2. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi; et clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terrae, et mari,

3. λέγων· μὴ † ἀδικήσητε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, † ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

3. dicens: Nolite nocere terrae et mari, neque arboribus, quoadusque signemus a) servos Dei nostri in frontibus eorum.
a) Ezech. 9, 4. 6. Luc. 18, 7.

4. † καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων· † ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραήλ.

4. Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia a) signati, ex omni tribu filiorum Israël.
a) c. 14, 1. 3.

5. ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ιβ' χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς † Ῥουβὶμ ιβ' χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Γὰδ ιβ' χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

5. Ex tribu Juda duodecim millia signati; ex tribu Ruben duodecim millia signati; ex tribu Gad duodecim millia signati;

6. ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ ιβ' χιλιάδες ἐ-

6. ex tribu Aser duodecim millia si-

---

v. 15. " πας omitt. Mt. — v. 16. Mt. τῳ θρονῳ. — v. 1. C. et Mt. τεσσ. — " Ed. 1. Er. κρατουντες. — "' Mt. τι δενδρον. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. ἀναβαντα. — " Ed. 1. 2. 3. Er. ἀδικηναι. — v. 3. C. ἀδικησατε. — " Ed. omn. Er. ἀχρι σφραγιζωμεν. St. ἀχρι σφραγισωμεν. — v. 4. C. και ἠκουσα των ἀριθμων των ἐσφραγισμενων· ἑκατον και τεσσαρακοντα τεσσαρες χιλιαδες ἐσφραγισμενοι κ. τ. λ. — (" Ed. omn. Er. St. et Mt. ρμδ.). — "' Mt. ἐσφραγισμενων. — v. 5. Mt. ἐσφραγισμεναι. — " C. ῥεβειν. Gb. et Mt. ῥεβην. — "' ἐσφραγ. omitt. C. et Mt. hic et sqq.

Digitized by Google

σφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς † νεφθαλεὶμ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς μανασσῆ ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

7. ἐκ φυλῆς συμεὼν ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς λευὶ ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς ἰσαχὰρ ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

8. ἐκ φυλῆς ζαβυλὼν ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς ἰωσὴφ ιβ χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς βενιαμὶν ιβ χιλιάδες † ἐσφραγισμένοι.

9. μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ, ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι † αὐτὸν ἐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους· † καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, † ἑστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, † περιβεβλημένοι στολὰς λευκὰς, καὶ † φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

10. καὶ † κράζουσι φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες· ἡ σωτηρία τῷ θεῷ ἡμῶν, τῷ καθημένῳ ἐπὶ † τοῦ θρόνου, καὶ τῷ ἀρνίῳ.

11. καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι † ἑστήκεσαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ † ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου † ἐπὶ † τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ,

12. λέγοντες· ἀμὴν, ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ † ἡ ἰσχὺς τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

13. καὶ † ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι· οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκὰς τίνες † εἰσὶ, καὶ πόθεν ἦλθον;

gnati; ex tribu Nepthali duodecim millia signati; ex tribu Manasse duodecim millia signati;

7. ex tribu Simeon duodecim millia signati; ex tribu Levi duodecim millia signati; ex tribu Issachar duodecim millia signati;

8. ex tribu Zabulon duodecim millia signati; ex tribu Joseph duodecim millia signati; ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

9. Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis; stantes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis a), et palmae in manibus eorum.

a) c 6, 11. 3, 5.

10. Et clamabant voce magna dicentes: Salus a) Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno! a) c. 12, 10. 19, 1.

11. Et omnes Angeli a) stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium; et ceciderunt in conspectu throni in facies suas b), et adoraverunt Deum, a) c. 5, 11. b) c. 11, 16.

12. dicentes: Amen! benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in secula seculorum! Amen.

13. Et respondit unus de senioribus, et dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et unde venerunt?

---

v. 6. Ed. omn. Er. et St. *νεφθαλειμ.* — v. 8. Mt. *ἐσφραγισμενοι.* — v. 9. C. et Mt. omitt. *αὐτον.* — "*και φυλων* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. *ἑστωτας.* — "" Mt. et Gb. *περιβεβλημενους.* — "" Mt. *φοινικας.* — v. 10. Ed. omn. Er. et St. *και κραζουσι φωνη μεγαλη, λεγοντες· η σωτηρια τω καθημενω επι τω θρονω τω θεω ημων, και τω αρνιω.* — "Mt. *τω θρονω.* — v. 11. C. et Mt. *εἱστηκεισαν.* — "Ed. 1. 2. 3. Er. *ἐπεσαν.* — "" Mt. add. *αὐτε,* — "" Ed. omn. Er. et St. *ἐπι προσωπον αὐτων.* — v. 12. *ἡ* omitt. C. — v. 13. Ed. omn. Er. *ἀποκριθη.* — "*εἰσι* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

Digitized by Google

14. καὶ † εἴρηκα αὐτῷ· κύριέ † μου, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέ μοι· ἔτοί εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως, τῆς μεγάλης, καὶ † ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν, καὶ † ἐλεύκαναν † αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρνίου.

14. Et dixi illi: Domine mi! tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ † τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς.

15. Ideo sunt ante thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in templo [a] ejus; et qui sedet in throno, habitabit super illos. a) c. 11, 19. 14, 15.

16. οὐ † πεινάσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν † ἔτι, † οὐδὲ μὴ πέσει ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα,

16. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus.

17. ὅτι τὸ ἀρνίον, τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου, † ποιμανεῖ αὐτούς, καὶ † ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ † ζωῆς πηγὰς ὑδάτων, † καὶ ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον † ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

17. Quoniam Agnus, qui in medio throni est [a], reget illos, et deducet eos ad vitae fontes aquarum [b]; et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum [c]. a) c. 5, 6. b) Ps. 22, 1–3. c) c. 21, 4. Jes. 25, 8.

Cap. VIII.

1. Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα, τὴν ἑβδόμην, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμιώριον.

1. Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in coelo, quasi media hora.

2. καὶ εἶδον † τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους, οἳ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἑστήκασι, καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei; et datae sunt illis septem tubae [a]. a) Joël 2, 1. Zach. 9, 14.

3. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐπὶ † τὸ θυσιαστήριον, ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλά, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸ χρυσοῦν, τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου.

3. Et alius Angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum [a]; et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus [b] sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. a) c. 5, 8. b) Ps. 140, 2.

4. καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

---

v. 14. C. et Mt. *εἶπον*. — ″*μου* omitt. Ed. omn. Er. et St. — ‴Ed. omn. Er. et St. *ἐπλατυναν*. — ⁗Ed. omn. Er. et St. *ἐλευκαναν τας στολας αὐτων* (St. om. *τας*). — ⁗⁗Mt. omitt. *αὐτας*. — v. 15. C. et Mt. *τῳ θρονῳ*. — v. 16. C. *πινασουσι*. — ″*ἐτι* omitt. Ed. 2. 3. Er. — ‴C. et Mt. *οὐ δ' ἐ μη πεσῃ*. Gb. et St. *οὐδε μη πεσῃ*. — ⁗v. 17. Mt. *ποιμαινει*. — ″*ὁδηγει*. — ‴Ed. omn. Er. *ζωσας*. — ⁗⁗*και ἐξαλειψει* usque *αὐτων* omitt. Ed. 1. Er. — ⁗⁗⁗Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *ἀπο*. — v. 2. *τους ἑπτα* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 3. C. et Mt. *τε θυσιαστηριε*.

Digitized by Google

5. καὶ εἴληφεν ὁ ἄγγελος † τὸν λιβανωτὸν, καὶ ἐγέμισεν † αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν. καὶ ἐγένοντο † φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ σεισμός.

5. Et accepit Angelus thuribulum [1]), et implevit illud de igne altaris, et misit in terram [a]), et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terrae motus magnus. a) Ezech. 10, 2.

6. καὶ † οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι, † οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας, ἡτοίμασαν ἑαυτοὺς, ἵνα σαλπίσωσι.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, praeparaverunt se, ut tuba canerent.

7. καὶ ὁ πρῶτος † ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ, μεμιγμένα † ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον † τῆς γῆς κατεκάη, † καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη.

7. Et primus Angelus tuba cecinit; et facta est grando [a]), et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terrae combusta est; et tertia pars arborum concremata est; et omne foenum viride combustum est. a) Jes. 28, 2. Ezech. 13, 13.

8. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ὡς ὄρος μέγα † πυρὶ καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν. καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα.

8. Et secundus Angelus tuba cecinit; et tamquam mons [a]) magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis. a) Jer. 51, 25.

9. καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων † τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχὰς, καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων † διεφθάρη.

9. Et mortua est tertia pars creaturae eorum, quae habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10. καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καιόμενος ὡς λαμπὰς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς † τῶν ὑδάτων.

10. Et tertius Angelus tuba cecinit; et cecidit de coelo stella [a]) magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum. a) Jes. 14, 12. Dan. 8, 10.

11. καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται † ὁ ἄψινθος. καὶ † γίνεται τὸ τρίτον † τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ † τῶν ἀνθρώπων † ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπικράνθησαν.

11. Et nomen stellae dicitur: Absinthium [a]); et facta est tertia pars aquarum in absinthium; et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amarae factae sunt. a) Deut. 29, 18. Ebr. 12, 15.

12. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρί-

12. Et quartus Angelus tuba cecinit; et percussa est tertia pars solis [a]), et tertia pars lunae, et tertia pars stellarum, ita, ut obscuraretur tertia pars

---

v. 5. Ed. omn. Er. et St. το λιβανωτον. — "αὐτο. — '"Mt. βρονται και φωναι. — v. 6. Ed. 1. 2. 3. Er. και ἑπτα. — "οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. add. ἀγγελος. — "ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — '"Ed. omn. Er. et St. των δενδρων pro της γης. — ""Mt. et Gb. add. και το τριτον των δενδρων κατεκαη. — v. 8. πυρι omitt. C. et Mt. — v. 9. των ἐν τῃ θαλασσῃ omitt. Ed. 1. 2. Er. — "C. διεφθαρησαν. Ed. 1. 2. Er. διεφθαρησεν. — v. 10. των omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. et Mt. ἐγενετο. — — '"των ὑδατων omitt. Ed. omn. Er. et St. — ""των omitt. Ed. omn. Er. et St. — '""Ed. 1. Er. ἀπεθανεν.

1) 1590. thuribulum aureum.

Digitized by Google

τον αὐτῶν, καὶ † ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως.

13. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα † ἑνὸς ἀετοῦ πετομένου ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ †· οὐαὶ, † οὐαὶ, οὐαὶ †τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν †τριῶν ἀγγέλων, τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

corum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter. a) Amos 8, 9. Mich. 3, 6.

13. Et vidi, et audivi vocem unius aquilae volantis per medium coeli a), dicentis voce magna: Vae, vae, vae b) habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canturi c)! a) c. 14, 6.
b) c. 9, 12. 11, 14. 12, 12. c) c. 9, 1. 13. 11, 15.

Cap. IX.

1. Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου.

2. † καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου. καὶ ἀνέβη καπνὸς † ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου † μεγάλης. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος.

3. καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία, ὡς † ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.

4. καὶ ἐρρέθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους † μόνους, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα † τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. καὶ ἐδόθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα † βασανισθήσωνται μῆνας πέντε. καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν † παίσῃ ἄνθρωπον.

6. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις † ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνα-

1. Et quintus Angelus tuba cecinit; et vidi stellam de coelo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi; et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnae; et obscuratus est sol, et aër de fumo putei a). a) Exod. 10, 15. Joël 2, 2. 10. Jes. 5, 30.

3. Et de fumo putei exierunt locustae in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae.

4. Et praeceptum est illis, ne laederent foenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem; nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis a). a) c. 7, 2, 3.

5. Et datum est illis, ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque; et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii, cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quaerent homines mortem, et non invenient eam; et

v. 12. Mt. το τριτον αυτης μη φανη, η ημερα και η νυξ ομοιως. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. ενος αγγελυ πετωμενυ εν μεσουρανησματι (Ed. 1. 2. Er. μεσουρανισματι. St. μεσουρανηματι). — "C. add. τριν. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. bis ουαι. — "''Mt. τυς κατοικυντας. — "''Ed. 1. 2. 3. Er. τριων. — v. 2. και ηνοιξε το φρεαρ της αβυσσυ omitt. Mt. — "εκ τυ φρεατος ως καπνος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'C. et Mt. καιομενης. — v. 3. Ed. 3. Er. εχωσιν. — v. 4. C. αυτοις. — "μονυς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. et Mt. — "'τυ θυ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 5. Ed. omn. Er. αυτοις. — "C. βασανισωσι. Mt. et Gb. βασανισθωσι. — "'C. πληξη. — v. 6. C. ζητυσιν.

Digitized by Google

τον, καὶ † ὲ μὴ † εὑρήσουσιν αὐτόν. καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ † φεύξεται † ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος.

7. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς † στέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων.

8. καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν.

9. καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς. καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον.

10. καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις καὶ † κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν· καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε.

11. † καὶ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα † ἑαυτῷ ἑβραϊστὶ † ἀββαδών, καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει, ἀπολλύων.

12. ἡ οὐαὶ, ἡ μία, ἀπῆλθεν. ἰδοὺ, † ἔρχονται † ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

13. καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου, τοῦ χρυσοῦ, † τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,

14. † λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, † ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα· λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τῷ μεγάλῳ, εὐφράτῃ.

15. καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι, οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν

desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

7. Et similitudines locustarum, similes equis a) paratis in praelium; et super capita earum tanquam coronae similes auro; et facies earum tamquam facies hominum. a) Joël 2, 4.

8. Et habebant capillos, sicut capillos mulierum; et dentes earum, sicut dentes leonum a) erant. a) Joël 1, 6.

9. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum, sicut vox curruum a) equorum multorum currentium in bellum. a) Joël. 2, 5.

10. Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se

11. Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice: Abaddon, Graece autem: Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12. Vae unum abiit; et ecce! veniunt adhuc duo vae post haec.

13. Et sextus Angelus tuba cecinit; et audivi vocem unam ex quatuor cornibus a) altaris aurei, quod est ante oculos Dei, a) Exod. 30, 2. 10. Lev. 4, 7.

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate a)! a) c. 16, 12.

15. Et a) soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem,

---

v. 6. "Ed. omn. Er. ὐκ. St. οὐχ pro ὲ μη. — "'Ed. 2. Er. εὑρισουσιν. — "" Ed. 1. 2. Er. φευγει. — """ Ed. omn. Er. et St. ὁ θανατος ἀπ' αὐτων. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ςεφανοι ὁμοιοι χρυσῳ. — v. 10. C. et Mt. κεντρα. και ἐν ταις ὰραις αὐτων ἐξουσιαν ἐχουσι τα ἀδικησαι τους ἀνθρωπους μηνας πεντε. — v. 11. και omitt. Gb. C. et Mt. ἐχουσαι βασιλεα ἐπ' αὐτων ἀγγελον τῆς ἀβυσσου· ὀνομα αὐτῳ ἑβραϊστι ἀββαδων (Mt. ἀβαδδων), ἐν δε τῃ ἑλληνικῃ ὀνομα ἐχει ὁ (Mt. omitt. ὁ) ἀπολλυων. — "St. Gb. αὐτῳ. — "' St. et Gb. ἀβαδδων. — v. 12. C. et Mt. ἐρχεται. — "ἔτι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 13. τῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 14. Mt. λεγουσῃ. — "Ed. omn. Er. et St. ὁς εἰχε.

Digitized by Google

† καὶ ἡμέραν καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτὸν, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων.

et mensem, et annum; ut occiderent tertiam partem hominum. a) c. 16, 14. 20, 7.

16. καὶ ὁ ἀριθμὸς † τῶν στρατευμάτων τῆ † ἱππικῆ δύο μυριάδες μυριάδων. † ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

16. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17. καὶ ὅτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις. καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων, καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον.

17. Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum; et de ore eorum procedit a) ignis, et fumus, et sulphur.

a) Joël 2, 3.

18. † ἀπὸ τῶν τριῶν † πληγῶν τέτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων † ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ † τοῦ καπνοῦ καὶ † τοῦ θείε, τοῦ ἐκπορευομένε ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.

18. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et sulphure, quae procedebant de ore ipsorum.

19. † ἡ γὰρ ἐξεσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστι καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν † ὅμοιοι † ὄφεσιν, ἔχεσαι κεφαλάς. καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum; nam caudae eorum similes serpentibus, habentes capita; et in his nocent.

20. καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, † οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσωσι τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἴδωλα, τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ † καὶ τὰ χαλκᾶ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν † δύναται, οὔτε ἀκούειν, οὔτε περιπατεῖν.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque poenitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent daemonia a), et simulacra aurea, et argentea, et aerea, et lapidea, et lignea, quae neque videre possunt, neque audire, neque ambulare. b).

a) Deut. 32, 17. Ps. 95, 5.
b) Ps. 115, 12—15.

21. καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν † φαρμακειῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

21. Et non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

---

† v. 15. C. omitt. *και ημεραν* et Mt. add. *εις την*. — v. 16. *των* omitt. Ed. omn. Er. et St. — ″C. et Mt. *ιππε*, omiss. *δυο*. — ‴ Ed. omn. Er. et St. add. *και*. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. *υπο*. — ″ *πληγων* omitt. Ed. omn. Er. et St. — ‴ Mt. *απο*. — ″″ Ed. omn. Er. et St. add. *εκ*. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. *αι γαρ εξεσιαι αυτων εν τω στοματι αυτων εισιν. αι γαρ ουραι αυτων ομοιοι οφεσιν, εχεσαι κεφαλας και εν αυταις αδικεσιν.* — ″ Gb. *ομοιαι οφεσιν*. — ‴ Mt. *ομοιαι οφεων*. — v. 20. Ed. omn. Er. *ετι*. — ″ *και τα χαλκα* omitt. Mt. — ‴ Mt. *δυναντει*. — v. 21. C. *φαρμακων*. Mt. *φαρμακων*.

Digitized by Google

Cap. X.

1. *Καὶ εἶδον † ἄλλον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλην, καὶ † ἡ Ἶρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός.*

1. Et vidi alium Angelum fortem[a] descendentem de coelo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus, tamquam columnae ignis. a) c. 5, 2. Dan. 10, 5–8.

2. *καὶ † εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ † βιβλαρίδιον † ἀνεῳγμένον, καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ, τὸν δεξιὸν, † ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς.*

2. Et habebat in manu sua libelium apertum[a]; et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. a) c. 5, 1.

3. *καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν † αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς.*

3. Et clamavit voce magna[a], quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. a) Jer. 25, 30. Hos. 11, 10. Amos 1, 2.

4. *† καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, ἔμελλον γράφειν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, † λέγουσαν· σφράγισον, ἃ † ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, καὶ † μὴ ταῦτα γράψῃς.*

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, [r]) ego scripturus eram; et audivi vocem de coelo dicentem mihi: Signa, quae locuta sunt septem tonitrua; et noli ea scribere!

5. *καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, † τὴν δεξιὰν, εἰς τὸν οὐρανὸν,*

5. Et Angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit[a] manum suam ad coelum, a) Gen. 14, 22.

6. *καὶ ὤμοσεν † ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ † καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος † οὐκέτι ἔσαι.*

6. [t]et juravit[a] per viventem in secula seculorum, qui creavit coelum, et ea, quae in eo sunt; et terram, et ea, quae in ea sunt; et mare, et ea, quae in eo sunt: Quia tempus non erit amplius[b])! a) Dan. 12, 7. b) c. 6, 11.

7. *ἀλλὰ † ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, † ὅτ' ἂν μέλ-*

7. Sed in diebus vocis septimi[a] Angeli, cum coeperit tuba canere, con-

---

v. 1. *ἄλλον* omitt. C. Mt. — "*ἡ* et *αὐτου* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 2. Mt. et Gb. *ἔχων*. — "C. *βιβλιδαριον*. Mt. *βιβλιον*. — "'E. 1. 2. 3. Er. *ἠνεῳγμενον*. — "" Ed. omn. Er. et St. *ἐπι την θαλασσαν ... την γην*. — v. 3. *αἱ* omitt. Ed. omn. Er. St. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. *και ὁτε ἐλαλησαν ἑπτα βρονται τας φωνας ἑαυτων, ἐμελλον κ. τ. λ.* — "Ed. omn. Er. et St. *λεγουσαν μοι*. — "'Ed. 1. Er. *ἐλαλησεν*. — "" C. *και μετα ταυτα γραφεις*. Mt. *και μη αὐτα γραψῃς*. Gb. *και μη ταυτα γραψῃς*. — v. 5. *την δεξιαν* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 6. *ἐν* omitt. Mt. — "*και την γην και τα ἐν αὐτῃ* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Ed. omn. Er. et St. *ἐκ ἐσαι ἐτι*. — v. 7. C. *ἀλλ' ἐν*. — "C. *ὁταν μελλῃ σαλπιζειν, τελεσθῃ το μυστηριον τυ θευ, ὁ εὐηγγελισατο τυς ἑαυτυ δουλυς αὐτυ, τυς προφητας*. Gb. et Mt. *ὁταν μελλῃ σαλπιζειν, και ἐτελεσθη το μυστηριον τυ θευ, ὡς εὐηγγελισε τυς ἑαυτυ δουλυς* (Mt. *τυς δουλυς αὐτυ*) *τυς προφητας*. St. *ὁταν μελλῃ*. s) 1590. add. *et*.

Digitized by Google

λει σαλπίζειν, καὶ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις.

summabitur b) mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

a) c. 11, 15. b) c. 17, 17.

8. καὶ ἡ φωνὴ, ἣν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσα· ὕπαγε, λάβε τὸ † βιβλαρίδιον, τὸ ἠνεῳγμένον ἐν τῇ χειρὶ † τῆ ἀγγέλε, τοῦ ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

8. Et audivi vocem de coelo iterum a) loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, et super terram.

a) cf. v. 4.

9. καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ· † δός μοι τὸ † βιβλαρίδιον. καὶ λέγει μοι· λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό· καὶ πικρανεῖ σε τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν † τῷ ϛόματί σε ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

9. Et abii ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, et devora a) illum; et faciet amaricari b) ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulce tamquam mel c).

a) Ez. 2, 8. 3, 1–3. b) c. 12, 12. c. 13–18.
c) c. 11, 1. 15. 16. 17. c. 19–22.

10. καὶ ἔλαβον τὸ † βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλε, καὶ κατέφαγον αὐτό. καὶ ἦν † ἐν τῷ ϛόματί με ὡς μέλι, γλυκύ. καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτὸ, ἐπικράνθη ἡ κοιλία με.

10. Et accepi librum de manu 1), et devoravi illum; et erat in ore meo tamquam mel dulce; et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus.

11. καὶ † λέγει μοι· δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ † ἔθνεσι καὶ † γλώσσαις καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

11. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus et populis, et linguis, et regibus multis!

Cap. XI.

1. Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος, ὅμοιος ῥάβδῳ, † λέγων· ἔγειραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ θυσιαϛήριον καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ.

1. Et datus est mihi calamus similis virgae a), et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo.

a) Ezech. 40, 3.

2. καὶ τὴν αὐλὴν, τὴν † ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἔκβαλε † ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν † μετρήσῃς, † ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι. καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἁγίαν, πατήσουσι μῆνας τεσσαράκοντα † δύο.

2. Atrium autem, quod est foris 2) templum, ejice foras, et ne metiaris illud! quoniam datum est Gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus a).

a) Dan. 8, 13. 14. Luc. 21, 24.

3. καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου,

3. Et dabo duobus testibus meis, et

v. 8. C. et Mt. *βιβλιδαριον το ανεῳγμενον.* — "τε omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 9. Gb. et Mt. *δουναι.* — "C. et Mt. *βιβλιδαριον.* — "'τῳ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 10. C. *βιβλιδαριον.* Mt. *βιβλιον.* — "ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. Mt. *λεγουσι.* — "C. Mt. add. ἐπι. — "'Ed. omn. Er. et St. *γλωτταις.* — v. 1. C. add. *και εἰστηκει ὁ ἀγγελος.* — v. 2. Ed. omn. Er. et St. *ἐσωθεν.* — "C. Ed. 1. 2. Er. ἔξωθεν. — "'C. *μετρησεις.* — "'ὅτι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. add. *και.*

1) 1590. add. Angeli. 2) 1590. est infra templum.

Digitized by Google

καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους.

prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ † αἱ δύο λυχνίαι, αἱ ἐνώπιον τοῦ † κυρίου τῆς γῆς † ἑστῶσαι.

4. Hi sunt duae olivae a), et duo candelabra, in conspectu Domini terrae [x]) stantes. a) Zach. 4, 3. 6, 11. 14.

5. καὶ εἴ τις αὐτοὺς † θέλει ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τῶ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις † αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι, † οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum a); et si quis voluerit eos laedere, sic oportet eum occidi. a) 4 Reg. 1, 10. Luc. 9, 54.

6. οὗτοι ἔχουσιν † ἐξουσίαν, κλεῖσαι τὸν οὐρανὸν, † ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν. καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, στρέφειν † αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν † ἐν πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσιν.

6. Hi habent potestatem claudendi coelum a), ne pluat diebus prophetiae ipsorum; et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem b), et percutere terram omni plaga c), quotiescumque voluerint. a) 3 Reg. 17, 1, Jac. 5, 17. b) Exod. 7, 19. 20. c) Exod. 9.

7. καὶ † ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον, † τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου, ποιήσει † μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς, καὶ † ἀποκτενεῖ αὐτούς.

7. Et cum finierint testimonium suum, bestia a), quae ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos b). a) c. 17, 8. b) 3 Reg. 19, 10.

8. καὶ † τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας † πόλεως, τῆς μεγάλης, ἥτις καλεῖται πνευματικῶς σόδομα καὶ αἴγυπτος, ὅπου † καὶ ὁ κύριος † αὐτῶν ἐσταυρώθη.

8. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnae a), quae vocatur spiritualiter Sodoma et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. a) c. 16, 19.

9. καὶ † βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ † γλωσσῶν † καὶ ἐθνῶν, † τὰ πτώματα αὐτῶν † ἡμέρας τρεῖς † καὶ ἥμισυ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ † ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς † μνῆμα.

9. Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et Gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium; et corpora eorum non sinent poni in monumentis.

---

v. 4. αἱ omitt. Ed. omn. Er. St. — "Ed. omn. Er. et St. θεου — ""Gb. et Mt. ἑστωτες. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. θελῃ bis. — "C. et Mt. θελει αὐτους. Ed. 1. 2. Er. omitt. αὐτους. — ""Ed. omn. Er. et C. ὑτως. — v. 6. Mt. et Gb. τον ὑρανον ἐξουσιαν κλεισαι. — "Ed. omn. Er. et St. ἱνα μη βρεχῃ ὑετος ἐν ταις ἡμεραις αὐτων της προφητειας κ. τ. λ. — ""αὐτα omitt. Ed. 1. Er. — """ ἐν omitt. Ed. 3. 4. 5. Er. Gb. et Mt. ὁσακις ἐαν θελησωσιν, ἐν πασῃ πληγῃ. — v. 7. Ed. omn. Er. ὁτε τελεσωσι. — "το omitt. Ed. omn. Er. et St. — ""Ed. omn. Er. et St. πολεμον μετ' αὐτων. — """Ed. omn. Er. et St. ἀποκτανει. — v. 8. Mt. et Gb. το πτωμα. — "C. et Mt. add. της. — ""και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — """Ed. omn. Er. et St. ἡμων. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. βλεψουσι. — "γλωττων. — ""και ἐθνων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — """Gb. et Mt. το πτωμα. — """"Ed. 1. 2. 3. Er. add. και οἱ ἐκ των ἐθνων. — """""και omitt. C. et Mt. — """""Ed. 1. 2. Er. ἀφιωσι. — """""Ed. omn. Er. et St. μνηματα. x) 1590. terrae stantia.

Digitized by Google

10. καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς † χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ † εὐφραν-θήσονται, καὶ δῶρα πέμψουσιν ἀλλή-λοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται ἐβα-σάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

10. Et inhabitantes terram gaude-bunt super illos, et jucundabuntur; et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. καὶ μετὰ † τρεῖς ἡμέρας καὶ ἥμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσῆλ-θεν † ἐπ' αὐτούς. καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας † ἔπε-σεν ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς.

11. Et post dies tres, et dimidium, spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. καὶ ἤκουσαν † φωνὴν μεγάλην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν αὐτοῖς· ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἐθεώρη-σαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν.

12. Et audierunt vocem magnam de coelo, dicentem eis: Ascendite huc! Et ascenderunt in coelum in nube [a]; et viderunt illos inimici eorum. a) 4 Reg. 2, 11.

13. † καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ † ὥρᾳ ἐγέ-νετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χι-λιάδες ἑπτά. καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.

13. Et in illa hora factus est ter-rae motus magnus, et decima pars ci-vitatis cecidit; et occisa sunt in terrae motu nomina hominum septem millia; et reliqui in timorem sunt missi, et de-derunt gloriam Deo coeli.

14. † ἡ οὐαὶ, ἡ δευτέρα, ἀπῆλθεν. † ἡ οὐαὶ, ἡ τρίτη † ἔρχεται ταχύ.

14. Vae secundum abiit [a]; et ecce! vae tertium [b] veniet cito! a) c. 9, 12. b) c. 12, 12.

15. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλ-πισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, † λέγουσαι· † ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

15. Et septimus angelus tuba cecini-nit; et factae sunt voces magnae in coe-lo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in secula seculorum! Amen.

16. καὶ οἱ † εἴκοσι τέσσαρες πρεσ-βύτεροι, † οἱ ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν, † ἔπεσαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ,

16. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus su-is [a], ceciderunt in facies suas; et ad-oraverunt Deum, dicentes: a) c. 4, 4. 10. 7, 11.

17. λέγοντες· εὐχαριστοῦμέν σοι,

17. Gratias agimus tibi, Domine

v. 10. Ed. omn. Er. et St. χαρουσιν. — "Ed. ὁmn. Er. et St. εὐφρανουνται. — v. 11. Mt. et Gb. τας τρεις. — "Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτοις. Mt. εἰς αὐτους. Gb. ἐν αὐτοις. — "'C. ἐπεπεσεν. — v. 12. C. και ἠκουσα φωνης μεγαλης ἐκ τυ ὐρανυ, λεγυσης αὐτοις. Mt. και ἠκουσα φωνην ... λεγουσαν αὐτοις. — v. 13. και omitt. Mt. — "C. et Mt. ἡμερᾳ. — v. 14. ἡ omitt. Ed. 1. 2. Er. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. et Gb. add. ἰδου. C. et Mt. add. ἰδου post τριτη. — v. 15. Gb. λεγοντες. — "Ed. omn. Er. et St. ἐγενοντο αἱ βασιλειαι. — v. 16. St. εἰκοσι και τεσσαρες. — "οἱ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. οἱ ἐνωπιον τυ θρονυ τυ θευ, οἱ καθηνται. — ""C. et Mt. ἐπεσον.

Digitized by Google

κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν † καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι εἴληφας † τὴν δύναμίν σε, τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας.

18. καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σε καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σε, τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ τοῖς φοβεμένοις τὸ ὄνομά σε, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς † διαφθείροντας τὴν γῆν.

19. καὶ † ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης † τοῦ κυρίου ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ † καὶ σεισμὸς καὶ χάλαζα μεγάλη.

Deus [1]) omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es; quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti.

18. Et iratae sunt Gentes [a]), et advenit [2]) ira tua [b]), et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis Prophetis et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos, qui corruperunt terram.

a) Ps. 2, 1. b) c. 15, 1. 7. 16, 1.

19. Et apertum [a]) est templum Dei in coelo; et visa est arca testamenti ejus in templo ejus, et facta sunt fulgura, et voces, [3]) et terrae motus, et grando magna [b]).

a) Apoc. 4, 1. 15, 5. 19, 11. b) c. 8, 5.

CAP. XII.

1. Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ, γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ † ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα.

2. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα † κράζει, ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη, τεκεῖν.

3. καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ, δράκων † μέγας πυρρὸς, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ † ἑπτὰ διαδήματα.

4. καὶ ἡ οὐρὰ † αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων † τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. καὶ ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς, τῆς μελλούσης † τεκεῖν, ἵνα, ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς † καταφάγῃ.

1. Et signum magnum apparuit in coelo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim [a]);

a) Gen. 37, 9. 10.

2. et in utero habens, clamabat parturiens [a]), et cruciabatur, ut pariat.

a) Mich. 4, 9. 10.

3. Et visum est aliud signum in coelo: et ecce! draco [a]) magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem; et in capitibus ejus diademata septem [b]);

a) cf. v. 9. b) c. 13, 1. 19, 12.

4. et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum coeli [a]), et misit eas in terram; et draco stetit ante mulierem, quae erat paritura; ut cum peperisset, filium ejus devoraret.

a) Dan. 8, 10. Jes. 14, 12.

---

v. 17. και ὁ ἐρχομενος omitt. Mt. et Gb. — "της omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. φθειροντας. — v. 19. Mt. ἠνοιχθη. — "Ed. omn. Er. et St. αὐτου pro του κυριου. — "' και σεισμος omitt. C. et Mt. — v. 1. ἡ omitt. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. — v. 2. C. et Mt. ἐκραζεν. — v. 3. Mt. πυῤῥος μεγας. — "Ed. 3. 4. 5. Er. et St. διαδηματα ἑπτα. Ed. 1. 2. Er. omitt. ἑπτα. — v. 4. αὐτου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "του οὐρανου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "' C. τικτειν. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. φαγῃ.

1) 1590. add. noster. 2) 1593. adventi; C. R. 1593. advenit. 3) 1590. add. et tonitrua.

Digitized by Google

τον αὐτῶν, καὶ † ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως.

13. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα † ἑνὸς ἀετοῦ πετομένου ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ †· οὐαὶ, † οὐαὶ, οὐαὶ †τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν †τριῶν ἀγγέλων, τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter. a) Amos 8,9. Mich. 3,6.

13. Et vidi, et audivi vocem unius aquilae volantis per medium coeli a), dicentis voce magna: Vae, vae, vae b) habitantibus in terra de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canturi c)! a) c. 14, 6.
b) c. 9, 12. 11, 14. 12, 12. c) c. 9, 1. 13. 11, 15.

Cap. IX.

1. Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου.

2. † καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου. καὶ ἀνέβη καπνὸς † ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου † μεγάλης. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος.

3. καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία, ὡς † ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.

4. καὶ ἐρρέθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους † μόνους, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα † τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. καὶ ἐδόθη † αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα † βασανισθήσωνται μῆνας πέντε. καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν † παίσῃ ἄνθρωπον.

6. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις † ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνα-

1. Et quintus Angelus tuba cecinit; et vidi stellam de coelo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi; et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnae; et obscuratus est sol, et aër de fumo putei a). a) Exod. 10, 15. Joël 2, 2. 10. Jes. 5, 30.

3. Et de fumo putei exierunt locustae in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae.

4. Et praeceptum est illis, ne laederent foenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem; nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis a). a) c. 7. 2, 3.

5. Et datum est illis, ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque; et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii, cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quaerent homines mortem, et non invenient eam; et

v. 12. Mt. το τριτον αυτης μη φανη, η ημερα και η νυξ ομοιως. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. ενος αγγελυ πετωμενυ εν μεσουρανησματι (Ed. 1. 2. Er. μεσουρανισματι. St. μεσουρανηματι). — ' C. add. τριε. — '' Ed. 1. 2. 3. Er. bis ϑαι. — ''' Mt. τυς κατοικυντας. — '''' Ed. 1. 2. 3. Er. τριων. — v. 2. και ηνοιξε το φρεαρ της αβυσσυ omitt. Mt. — ' εκ τυ φρεατος ως καπνος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — '' C. et Mt. καιομενης. — v. 3. Ed. 3. Er. εχωσιν. — v. 4. C. αυτοις. — ' μονυς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. Gb. et Mt. — '' τυ ϑυ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 5. Ed. omn. Er. αυτοις. — ' C. βασανισωσι. Mt. et Gb. βασανισθωσι. — '' C. πληξῃ. — v. 6. C. ζητησιν.

Digitized by Google

τον, καὶ † ἐ μὴ † εὑρήσουσιν αὐτόν. καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ † φεύξεται † ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος.

7. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς † στέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων.

8. καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν.

9. καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς. καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον.

10. καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις καὶ † κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν· καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε.

11. † καὶ ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα † ἐαυτῷ ἑβραϊστὶ † Ἀββαδών, καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει, Ἀπολλύων.

12. ἡ οὐαὶ, ἡ μία, ἀπῆλθεν. ἰδοὺ, † ἔρχονται † ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

13. καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου, τοῦ χρυσοῦ, † τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,

14. † λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, † ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα· λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους, τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τῷ μεγάλῳ, εὐφράτῃ.

15. καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι, οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν

desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

7. Et similitudines locustarum, similes equis [a] paratis in praelium; et super capita earum tanquam coronae similes auro; et facies earum tamquam facies hominum. a) Joël 2, 4.

8. Et habebant capillos, sicut capillos mulierum; et dentes earum, sicut dentes leonum [a] erant. a) Joël 1, 6.

9. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum, sicut vox curruum [a] equorum multorum currentium in bellum. a) Joël. 2, 5.

10. Et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se

11. Regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice: Abaddon, Graece autem: Apollyon, Latine habens nomen Exterminans.

12. Vae unum abiit; et ecce! veniunt adhuc duo vae post haec.

13. Et sextus Angelus tuba cecinit; et audivi vocem unam ex quatuor cornibus [a] altaris aurei, quod est ante oculos Dei, a) Exod. 30, 2. 10. Lev. 4, 7.

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate [a]! a) c. 16, 12.

15. Et [a] soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, et diem,

---

v. 6. "Ed. omn. Er. ἐκ. St. ἐχ pro ἐ μη. — "'Ed. 2. Er. εὑρισσειν. — "'"Ed. 1. 2. Er. φευγει. — "'"'Ed. omn. Er. et St. ὁ θανατος ἀπ' αὐτων. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. ϛεφανοι ὁμοιοι χρυσῳ. — v. 10. C. et Mt. κεντρα. και ἐν ταις ὠραις αὐτων ἐξουσιαν ἐχουσι τω ἀδικησαι τους ἀνθρωπους μηνας πεντε. — v. 11. και omitt. Gb. C. et Mt. ἐχουσαι βασιλεα ἐπ' αὐτων ἀγγελον τηϛ ἀβυσσου· ὀνομα αὐτῳ ἑβραϊστι ἀββαδων (Mt. ἀβαδδων), ἐν δε τῃ ἑλληνικῃ ὀνομα ἐχει ὁ (Mt. omitt. ὁ) ἀπολλυων. — "St. Gb. αὐτῳ. — "' St. et Gb. ἀβαδδων. — v. 12. C. et Mt. ἐρχεται. — "ἐτι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 13. τω omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 14. Mt. λεγοντος. — "Ed. omn. Er. et St. ὁς εἰχε.

Digitized by Google

† καὶ ἡμέραν καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτὸν, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων.

et mensem, et annum; ut occiderent tertiam partem hominum. a) c. 16, 14. 20, 7.

16. καὶ ὁ ἀριθμὸς † τῶν στρατευμάτων τῆ † ἱππικῆ δύο μυριάδες μυριάδων. † ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

16. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17. καὶ ἕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῆ ὁράσει καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις. καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων, καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον.

17. Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum; et de ore eorum procedit a) ignis, et fumus, et sulphur.

a) Joël 2, 3.

18. † ἀπὸ τῶν τριῶν † πληγῶν τούτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων † ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ † τοῦ καπνοῦ καὶ † τοῦ θείου, τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.

18. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et sulphure, quae procedebant de ore ipsorum.

19. † ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστι καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν † ὅμοιοι † ὄφεσιν, ἔχουσαι κεφαλάς. καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum; nam caudae eorum similes serpentibus, habentes capita; et in his nocent.

20. καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, † οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσωσι τὰ δαιμόνια καὶ τὰ εἴδωλα, τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ † καὶ τὰ χαλκᾶ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν † δύναται, οὔτε ἀκούειν, οὔτε περιπατεῖν.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque poenitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent daemonia a), et simulacra aurea, et argentea, et aerea, et lapidea, et lignea, quae neque videre possunt, neque audire, neque ambulare. b).

a) Deut. 32, 17. Ps. 95, 5.
b) Ps. 116, 12–15.

21. καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν † φαρμακειῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

21. Et non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

---

† v. 15. C. omitt. *και ημεραν* et Mt. add. *εις την*. — v. 16. *των* omitt. Ed. omn. Er. et St. — ″C. et Mt. *ιππεις*, omiss. *δυο*. — ‴Ed. omn. Er. et St. add. *και*. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. *υπο*. — ″*πληγων* omitt. Ed. omn. Er. et St. — ‴Mt. *απο*. — ″″Ed. omn. Er. et St. add. *εκ*. — v. 19. Ed. omn. Er. et St. *αι γαρ εξουσιαι αυτων εν τω στοματι αυτων εισιν. αι γαρ ουραι αυτων ομοιοι οφεσιν, εχουσαι κεφαλας και εν αυταις αδικουσιν*. — ″Gb. *ομοιαι οφεσιν*. — ‴Mt. *ομοιαι οφεων*. — v. 20. Ed. omn. Er. *ητε*. — ″*και τα χαλκα* omitt. Mt. — ‴Mt. *δυνανται*. — v. 21. C. *φαρμακιων*. Mt. *φαρμακων*.

Digitized by Google

Cap. X.

1. Καὶ εἶδον † ἄλλον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλην, καὶ † ἡ ἶρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός.

1. Et vidi alium Angelum fortem a) descendentem de coelo amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus, tamquam columnae ignis. a) c. 5, 2. Dan. 10, 5–8.

2. καὶ † εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ † βιβλαρίδιον † ἀνεῳγμένον, καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ, τὸν δεξιὸν, † ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς.

2. Et habebat in manu sua libelium apertum a); et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram. a) c. 5, 1.

3. καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν † αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς.

3. Et clamavit voce magna a), quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. a) Jer. 25, 30. Hos. 11, 10. Amos 1, 2.

4. † καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, ἔμελλον γράφειν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, † λέγουσαν· σφράγισον, ἃ † ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ, καὶ † μὴ ταῦτα γράψῃς.

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, I) ego scripturus eram; et audivi vocem de coelo dicentem mihi: Signa, quae locuta sunt septem tonitrua; et noli ea scribere!

5. καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, † τὴν δεξιὰν, εἰς τὸν οὐρανὸν,

5. Et Angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit a) manum suam ad coelum, a) Gen. 14, 22.

6. καὶ ὤμοσεν † ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ † καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος † οὐκέτι ἔσται.

6. et juravit a) per viventem in secula seculorum, qui creavit coelum, et ea, quae in eo sunt; et terram, et ea, quae in ea sunt; et mare, et ea, quae in eo sunt: Quia tempus non erit amplius b)! a) Dan. 12, 7. b) c. 6, 11.

7. ἀλλὰ † ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, † ὅτ' ἂν μέλ-

7. Sed in diebus vocis septimi a) Angeli, cum coeperit tuba canere, con-

---

v. 1. ἄλλον omitt. C. Mt. — "ἡ et αὐτου omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 2. Mt. et Gb. ἐχων. — "C. βιβλιδαριον. Mt. βιβλιον. — "'E. 1. 2. 3. Er. ἠνεῳγμενον. — ""Ed. omn. Er. et St. ἐπι την θαλασσαν ... την γην. — v. 3. αἱ omitt. Ed. omn. Er. St. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. και ὁτε ἐλαλησαν ἑπτα βρονται τας φωνας ἑαυτων, ἐμελλον κ. τ. λ. — "Ed. omn. Er. et St. λεγουσαν μοι. — "'Ed. 1. Er. ἐλαλησεν. — ""C. και μετα ταυτα γραφεις. Mt. και μη αὐτα γραψῃς. Gb. και μη ταυτα γραψῃς. — v. 5. την δεξιαν omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 6. ἐν omitt. Mt. — "και την γην και τα ἐν αὐτῃ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Ed. omn. Er. et St. ἐκ ἐσαι ἐτι. — v. 7. C. ἀλλ' ἐν. — "C. ὁταν μελλῃ σαλπιζειν, τελεσθῃ το μυστηριον τυ θευ, ὁ εὐηγγελισατο τυς ἑαυτυ δουλυς αὐτυ, τυς προφητας. Gb. et Mt. ὁταν μελλῃ σαλπιζειν, και ἐτελεσθη το μυστηριον τυ θευ, ὡς εὐηγγελισε τυς ἑαυτυ δουλυς (Mt. τυς δουλυς αὐτυ) τυς προφητας. St. ὁταν μελλῃ. 1) 1590. add. et.

Digitized by Google

λει σαλπίζειν, καὶ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις.

summabitur b) mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

a) c. 11, 15. b) c. 17, 17.

8. καὶ ἡ φωνὴ, ἣν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ καὶ λέγουσα· ὕπαγε, λάβε τὸ † βιβλαρίδιον, τὸ ἠνεῳγμένον ἐν τῇ χειρὶ † τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

8. Et audivi vocem de coelo iterum a) loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, et super terram.

a) cf. v. 4.

9. καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ· † δός μοι τὸ † βιβλαρίδιον. καὶ λέγει μοι· λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό· καὶ πικρανεῖ σε τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν † τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

9. Et abii ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, et devora a) illum; et faciet amaricari b) ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulce tamquam mel c).

a) Ez. 2, 8. 3, 1–3. b) c. 12, 12. c. 15–18. c) c. 11, 1. 15. 16. 17. c. 19–22.

10. καὶ ἔλαβον τὸ † βιβλαρίδιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέφαγον αὐτό. καὶ ἦν † ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι, γλυκύ. καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτὸ, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου.

10. Et accepi librum de manu 1), et devoravi illum; et erat in ore meo tamquam mel dulce; et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus.

11. καὶ † λέγει μοι· δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ † ἔθνεσι καὶ † γλώσσαις καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

11. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus et populis, et linguis, et regibus multis!

CAP. XI.

1. Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος, ὅμοιος ῥάβδῳ, † λέγων· ἔγειραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ.

1. Et datus est mihi calamus similis virgae a), et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo.

a) Ezech. 40, 3.

2. καὶ τὴν αὐλὴν, τὴν † ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἔκβαλε † ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν † μετρήσῃς, † ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι. καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἁγίαν, πατήσουσι μῆνας τεσσαράκοντα † δύο.

2. Atrium autem, quod est foris 2) templum, ejice foras, et ne metiaris illud! quoniam datum est Gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus a).

a) Dan. 8, 13. 14. Luc. 21, 24.

3. καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου,

3. Et dabo duobus testibus meis, et

---

v. 8. C. et Mt. *βιβλιδαριον το ἀνεῳγμενον.* — "*του* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 9. Gb. et Mt. *δουναι.* — "C. et Mt. *βιβλιδαριον.* — "'*τῳ* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 10. C. *βιβλιδαριον.* Mt. *βιβλιον.* — "*ἐν* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. Mt. *λεγουσι.* — "C. Mt. add. *ἐπι.* — "'Ed. omn. Er. et St. *γλωτταις.* — v. 1. C. add. *και εἰσηκει ὁ ἀγγελος.* — v. 2. Ed. omn. Er. et St. *ἐσωθεν.* — "C. Ed. 1. 2. Er. *ἐξωθεν.* — "'C. *μετρησεις.* — "'"*ὁτι* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'"Mt. add. *και.*

1) 1590. add. Angeli. 2) 1590. est infra templum.

Digitized by Google

καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα περιβεβλημένοι σάκκους.

prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ † αἱ δύο λυχνίαι, αἱ ἐνώπιον τοῦ † κυρίου τῆς γῆς † ἑστῶσαι.

4. Hi sunt duae olivae a), et duo candelabra, in conspectu Domini terrae x) stantes. a) Zach. 4, 3. 6, 11. 14.

5. καὶ εἴ τις αὐτοὺς † θέλει ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις † αὐτοὺς θέλει ἀδικῆσαι, † οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum a); et si quis voluerit eos laedere, sic oportet eum occidi. a) 4 Reg. 1, 10. Luc. 9, 54.

6. οὗτοι ἔχουσιν † ἐξουσίαν, κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, † ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν. καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, στρέφειν † αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν † ἐν πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσιν.

6. Hi habent potestatem claudendi coelum a), ne pluat diebus prophetiae ipsorum; et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem b), et percutere terram omni plaga c), quotiescumque voluerint. a) 3 Reg. 17, 1, Jac. 5, 17. b) Exod. 7, 19. 20. c) Exod. 9.

7. καὶ † ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον, † τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου, ποιήσει † μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς, καὶ † ἀποκτενεῖ αὐτούς.

7. Et cum finierint testimonium suum, bestia a), quae ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos b). a) c. 17, 8. b) 3 Reg. 19, 10.

8. καὶ † τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας † πόλεως, τῆς μεγάλης, ἥτις καλεῖται πνευματικῶς σόδομα καὶ αἴγυπτος, ὅπου † καὶ ὁ κύριος † αὐτῶν ἐσταυρώθη.

8. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnae a), quae vocatur spiritualiter Sodoma et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. a) c. 16, 19.

9. καὶ † βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ † γλωσσῶν † καὶ ἐθνῶν, † τὰ πτώματα αὐτῶν † ἡμέρας τρεῖς † καὶ ἥμισυ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ † ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς † μνῆμα.

9. Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et Gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium; et corpora eorum non sinent poni in monumentis.

---

v. 4. αἱ omitt. Ed. omn. Er. St. — "Ed. omn. Er. et St. θεου — "'Gb. et Mt. ἑστωτες. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. θελῃ bis. — "C. et Mt. θελει αὐτους. Ed. 1. 2. Er. omitt. αὐτους. — "'Ed. omn. Er. et C. ἑτως. — v. 6. Mt. et Gb. τον ὐρανον ἐξουσιαν κλεισαι. — "Ed. omn. Er. et St. ἱνα μη βρεχῃ ὑετος ἐν ταις ἡμεραις αὐτων της προφητειας κ. τ. λ. — "'αὐτα omitt. Ed. 1. Er. — "" ἐν omitt. Ed. 3. 4. 5. Er. Gb. et Mt. ὁσακις ἐαν θελησωσιν, ἐν πασῃ πληγῃ. — v. 7. Ed. omn. Er. ὁτε τελεσωσι. — "το omitt. Ed. omn. Er. et St. — "'Ed. omn. Er. et St. πολεμον μετ' αὐτων. — "" Ed. omn. Er. et St. ἀποκτανει. — v. 8. Mt. et Gb. το πτωμα. — "C. et Mt. add. της. — "'και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Ed. omn. Er. et St. ἡμων. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. βλεψουσι. — "γλωττων. — "'και ἐθνων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Gb. et Mt. το πτωμα. — "'" Ed. 1. 2. 3. Er. add. και οἱ ἐκ των ἐθνων. — "'"' και omitt. C. et Mt. — "'"'" Ed. 1. 2. Er. ἀφωσι. — "'"'"' Ed. omn. Er. et St. μνηματα.

x) 1590. terrae stantia.

Digitized by Google

10. καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς † χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ † εὐφραν-θήσονται, καὶ δῶρα πέμψουσιν ἀλλή-λοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται ἐβα-σάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

10. Et inhabitantes terram gaude-bunt super illos, et jucundabuntur; et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. καὶ μετὰ † τρεῖς ἡμέρας καὶ ἥμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσῆλ-θεν † ἐπ' αὐτούς. καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας † ἔπε-σεν ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς.

11. Et post dies tres, et dimidium, spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. καὶ ἤκουσαν † φωνὴν μεγάλην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν αὐτοῖς· ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἐθεώρη-σαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν.

12. Et audierunt vocem magnam de coelo, dicentem eis: Ascendite huc! Et ascenderunt in coelum in nube [a]; et viderunt illos inimici eorum.

a) 4 Reg. 2, 11.

13. † καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ † ὥρᾳ ἐγέ-νετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χι-λιάδες ἑπτά. καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.

13. Et in illa hora factus est terrae motus magnus, et decima pars civitatis cecidit; et occisa sunt in terrae motu nomina hominum septem millia; et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo coeli.

14. † ἡ οὐαὶ, ἡ δευτέρα, ἀπῆλθεν. † ἡ οὐαὶ, ἡ τρίτη † ἔρχεται ταχύ.

14. Vae secundum abiit [a]; et ecce! vae tertium [b] veniet cito!

a) c. 9, 12. b) c. 12, 12.

15. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλ-πισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, † λέγουσαι· † ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

15. Et septimus angelus tuba cecinit; et factae sunt voces magnae in coelo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in secula seculorum! Amen.

16. καὶ οἱ † εἴκοσι τέσσαρες πρεσ-βύτεροι, † οἱ ἐνώπιον † τοῦ θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν, † ἔπεσαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ,

16. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis [a], ceciderunt in facies suas; et adoraverunt Deum, dicentes:

a) c. 4, 4. 10. 7, 11.

17. λέγοντες· εὐχαριστοῦμέν σοι,

17. Gratias agimus tibi, Domine

---

v. 10. Ed. omn. Er. et St. χαρησιν. — "Ed. ōmn. Er. et St. εὐφρανησται. — v. 11. Mt. et Gb. τας τρεις. — "Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτοις. Mt. εἰς αὐτους. Gb. ἐν αὐτοις. — "'C. ἐπεπεσεν. — v. 12. C. και ἠκουσα φωνης μεγαλης ἐκ τυ ἐρανυ, λεγυσης αὐτοις. Mt. και ἠκουσα φωνην ... λεγυσαν αὐτοις. — v. 13. και omitt. Mt. — "C. et Mt. ἡμερᾳ. — v. 14. ἡ omitt. Ed. 1. 2. Er. — "Ed. 1. 2. 3. 4. Er. et Gb. add. ἰδυ. C. et Mt. add. ἰδυ post τριτη. — v. 15. Gb. λεγοντες. — "Ed. omn. Er. et St. ἐγενοντο αἱ βασιλειαι. — v. 16. St. εἰκοσι και τεσσαρες. — "οἱ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. οἱ ἐνωπιον τυ θρονυ τυ θευ, οἱ καθηνται. — "'C. et Mt. ἐπεσον.

Digitized by Google

κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν † καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι εἴληφας † τὴν δύναμίν σε, τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας.

Deus [1]) omnipotens, qui es, et qui eras, et qui venturus es; quia accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti.

18. καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σε καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σε, τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σε, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς † διαφθείροντας τὴν γῆν.

18. Et iratae sunt Gentes [a]), et advenit [2]) ira tua [b]), et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis Prophetis et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos, qui corruperunt terram.

a) Ps. 2, 1. b) c. 15, 1. 7. 16, 1.

19. καὶ † ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης † τοῦ κυρίου ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ † καὶ σεισμὸς καὶ χάλαζα μεγάλη.

19. Et apertum [a]) est templum Dei in coelo; et visa est arca testamenti ejus in templo ejus, et facta sunt fulgura, et voces, [3]) et terrae motus, et grando magna [b]). a) Apoc. 4, 1. 15, 5. 19, 11. b) c. 8, 5.

CAP. XII.

1. Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ, γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ † ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα.

1. Et signum magnum apparuit in coelo: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim [a]); a) Gen. 37, 9. 10.

2. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα † κράζει, ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη, τεκεῖν.

2. et in utero habens, clamabat parturiens [a]), et cruciabatur, ut pariat. a) Mich. 4, 9. 10.

3. καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ, δράκων † μέγας πυρρὸς, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ † ἑπτὰ διαδήματα.

3. Et visum est aliud signum in coelo: et ecce! draco [a]) magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem; et in capitibus ejus diademata septem [b]); a) cf. v. 9. b) c. 13, 1. 19, 12.

4. καὶ ἡ οὐρὰ † αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων † τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. καὶ ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς, τῆς μελλούσης † τεκεῖν, ἵνα, ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς † καταφάγῃ.

4. et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum coeli [a]), et misit eas in terram; et draco stetit ante mulierem, quae erat paritura; ut cum peperisset, filium ejus devoraret. a) Dan. 8, 10. Jes. 14, 12.

---

v. 17. *και ὁ ἐρχομενος* omitt. Mt. et Gb. — "*την* omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 18. Ed. 1. 2. 3. Er. *φθειροντας*. — v. 19. Mt. *ἠνοιχθη*. — "Ed. omn. Er. et St. *αὐτου* pro *του κυριου*. — "' *και σεισμος* omitt. C. et Mt. — v. 1. *ἡ* omitt. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. — v. 2. C. et Mt. *ἐκραζεν*. — v. 3. Mt. *πυῤῥος μεγας*. — "Ed. 3. 4. 5. Er. et St. *διαδηματα ἑπτα*. Ed. 1. 2. Er. omitt. *ἑπτα*. — v. 4. *αὐτου* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "*του οὐρανου* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'C. *τικτειν*. — ""Ed. 1. 2. 3. Er. *φαγῃ*.

1) 1590. add. noster. 2) 1595. adventi; C. R. 1595. advenit. 3) 1590. add. et tonitrua.

Digitized by Google

5. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει † ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη † ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. καὶ † ἡρπάσθη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ † πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea a); et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus, a) c. 19, 15.

6. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει † ἐκεῖ τόπον ἡτοιμασμένον † ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ † τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα.

6. et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta a). a) c. 11, 3.

7. καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ † τοῦ πολεμῆσαι μετὰ τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

7. Et factum est praelium magnum in coelo; Michaël a) et angeli ejus praeliabantur cum dracone, et draco pugnabat, et angeli ejus. a) Dan. 10, 13. 21.

8. καὶ οὐκ † ἴσχυσεν, οὐδὲ τόπος εὑρέθη † αὐτῶν ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ.

8. Et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in coelo.

9. καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων, ὁ μέγας, † ὁ ὄφις, ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος διάβολος καὶ † ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν. καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ † μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν.

9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus a), qui vocatur diabolus et satanas, qui seducit universum orbem; et projectus est in terram, et angeli ejus cum illo missi sunt. a) Gen. 3, 1. 4. 15. Joh. 8, 44. 1 Joh. 3, 8.

10. † καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαν· ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι † κατεβλήθη ὁ † κατήγορος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυκτός.

10. Et audivi vocem magnam in coelo dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus a); quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat b) illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. a) c. 11, 15. b) Hiob 1, 11. Zach. 3, 1. Luc. 22, 31.

11. καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου.

11. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni a), et propter verbum testimonii sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem b). a) c. 7, 14. b) c. 2, 10.

---

v. 5. C. ποιμανειν. Ed. 1. 2. Er. ποιμενειν. — " ἐν omitt. Ed. omn. Er. et St. — "' C. ἡρπαγη. — "" προς omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 6. ἐκει omitt. Ed. omn. Er. et St. — " Mt. ὑπο. — "' C. et Mt. ἐκτρεφωσιν. — v. 7. τω omitt. Mt. Ed. omn. Er. et St. ἐπολεμησαν κατα (St. μετα) τω δρακοντος. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. ἰσχυσαν, ὑτε. — " C. et Mt. αὐτῳ. — v. 9. ὁ omitt. Ed. omn. Er. et St. — " ὁ omitt. C. et Mt. — "' μετ' αὐτου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. και ἠκουσα φωνην μεγαλην, λεγουσαν· ἐν τῳ ὐρανῳ ἀρτι κ. τ. λ. — " Mt. ἐβληθη. — "' Gb. κατηγωρ. Ed. 1. 2. 3. Er. ὁ κατηγορων αὐτος ἐνωπιον τυ θυ ἡμερας και νυκτος.

Digitized by Google

12. διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, † οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. † οὐαὶ τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ, ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς, † ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς, ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.

12. Propterea laetamini, coeli, et qui habitatis in eis. Vae terrae, et mari! quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quod modicum tempus habet.

13. καὶ ὅτε † εἶδεν ὁ δράκων, ὅτι ἐβλήθη εἰς † τὴν γῆν, † ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα.

13. Et postquam vidit draco, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quae peperit masculum.

14. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ, τοῦ μεγάλου, ἵνα † πέτηται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, † ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως.

14. Et datae sunt mulieri alae duae aquilae magnae, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, et tempora, et dimidium temporis, a facie serpentis.

15. † καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς ὕδωρ ὡς ποταμὸν, ἵνα † αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν, ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

16. Et adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbuit flumen [a], quod misit draco de ore suo.

a) c. 17, 15.

17. καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε, ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν † τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ.

17. Et iratus est draco in mulierem; et abiit facere praelium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi.

18. καὶ ἐστάθην ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

18. Et stetit supra arenam maris [a].

a) Jos. 15, 12. Dan. 8, 5.

CAP. XIII.

1. Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, † ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ † ὀνόματα βλασφημίας.

1. Et vidi de mari bestiam ascendentem [a], habentem capita septem, et cornua decem [b], et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomina blasphemiae.

a) Dan. 7, 3. sqq.
b) c. 17, 3. 7–12.

---

v. 12. οἱ omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ἐαι τοις κατοικουσι την γην και την θαλασσαν. — "'Ed. omn. Er. et St. add. ὁ. — v. 13. Ed. 1. 2. Er. εἶδον. — "την omitt. C. — "'Ed. 1. 2. Er. ἐδιωξα. — v. 14. Ed. omn. Er. πεταται. — "C. et Mt. ὁπως τρεφηται. — v. 15. Ed. omn. Er. et St. και ἐβαλεν ὁ ὀφις ὀπισω της γυναικος ἐκ τυ στοματος αὐτυ (Er. αὐτου) κ. τ. λ. — "Ed. 3. 4. 5. Er. et St. ταυτην. Ed. 1. 2. Er. omitt. αὐτην. — v. 17. C. τυ ἰησυ. Mt. et Gb. ἰησυ. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. ἐχον κεφαλας ἑπτα, και κερατα δεκα (Ed. 1. Er. ἑπτα). — "Ed. omn. Er. et St. ὀνομα.

Digitized by Google

2. καὶ τὸ θηρίον, ὃ εἶδον, † ἦν ὅμοιον παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς † ἄρκτε, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo [a], et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco [b] virtutem suam, et potestatem magnam. a) Dan. 7, 4–7. b) c. 12, 3.

3. † καὶ μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ † ὡς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον. καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτε αὐτοῦ ἐθεραπεύθη, καὶ † ἐθαύμασεν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίε.

3. Et vidi unum de capitibus [a] suis, quasi occisum in mortem; et plaga mortis ejus curata est. Et admirata [b] est universa terra post bestiam. a) c. 17, 9. b) c. 17, 8.

4. † καὶ προσεκύνησαν τὸν δράκοντα, ὃς ἔδωκεν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ, καὶ προσεκύνησαν τὸ θηρίον, λέγοντες, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; τίς δύναται πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ;

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiae; et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiae? et quis poterit pugnare cum ea?

5. καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα † λαλοῦν μεγάλα καὶ † βλασφημίας, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι † μῆνας τεσσαράκοντα δύο.

5. Et datum est ei os loquens magna, et blasphemias; et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν θεὸν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ † καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos, qui in coelo habitant.

7. καὶ ἐδόθη αὐτῷ, † πόλεμον ποιῆσαι μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτούς. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν † καὶ γλῶσσαν καὶ ἔθνος.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem.

8. καὶ προσκυνήσουσιν † αὐτῷ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται † τὸ ὄνομα ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίε, † τοῦ † ἐσφαγμένε ἀπὸ καταβολῆς κόσμε.

8. Et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram; quorum [a] non sunt scripta nomina in Libro vitae Agni, qui occisus est ab origine mundi. a) c. 17, 8.

9. εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω.

9. Si quis habet aurem, audiat!

---

v. 2. ἦν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — ″ Mt. et Gb. ἄρκε. — v. 3. Ed. omn. Er. et St. καὶ εἶδον μιαν των κεφ. — ″ C. et Mt. ὡσει. — ‴ Ed. omn. Er. et St. ἐθαυμασθη ἐν ὁλῃ τῃ γῃ ὀπισω τε θηρις. — v. 4. C. et Mt. καὶ προσεκυνησαν τῳ δρακοντι, τῳ δεδωκοτι την ἐξουσιαν τῳ θηριῳ, καὶ προσεκυνησαν τῳ θηριῳ, λεγοντες· τις ὁμοιος τῳ θηριῳ, καὶ (Mt. omitt. καὶ) τις δυνατος πολεμησαι μετ' αὐτε; Gb. καὶ προσεκυνησαν τῳ δρακοντι, ὁτι ἐδωκε την ἐξουσιαν τῳ θηριῳ, καὶ προσκυνησαν τῳ θηριῳ, λεγοντες· τις ὁμοιος τῳ θηριῳ; καὶ τις δυναται πολεμησαι μετ' αὐτε; — v. 5. Ed. omn. Er. λαλον. — ″ C. et Mt. βλασφημιαν. — ‴ C. et Mt. add. πολεμον. — v. 6. καὶ omitt. Mt. — v. 7. C. et Mt. ποιησαι πολεμον. — ″ Mt. et Gb. add. καὶ λαον. — v. 8. Mt. et Gb. αὐτον. — ″ Ed. omn. Er. et St. τα ὀνοματα ἐν τῃ βιβλῳ κ. τ. λ. — ‴ τε omitt. Ed. omn. Er. et St. — ″″ Ed. 1. 2. Er. ἐσφαγισμενε.

Digitized by Google

10. † εἴ τις αἰχμαλωσίαν συνάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει· εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ † ἀποκτανεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτανθῆναι. ὧδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

10. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet; qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia et fides Sanctorum.

11. καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς. καὶ εἶχε κέρατα † δύο, ὅμοια † ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni a), et loquebatur, sicut draco.

a) Matth. 7, 15.

12. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ † ποιεῖ τὴν γῆν καὶ † τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον, τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

12. Et potestatem a) prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus; et fecit b) terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

a) cf. v. 2. 4. 5. 7. b) v. 14. c. 19, 20.

13. † καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ καταβαίνειν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

13. Et fecit signa magna a), ut etiam ignem b) faceret de coelo descendere in terram in conspectu hominum.

a) 2 Thess. 2, 9. sqq. Deut. 13, 1. 2. Matth. 24, 24.
b) Luc. 9, 54. Marc. 8, 11. Hiob 1, 16.

14. καὶ πλανᾷ † τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ † ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, καὶ ἔζησε.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii a), et vixit.

a) cf. v. 3. 12.

15. καὶ ἐδόθη αὐτῷ, † δοῦναι πνεῦμα τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, † ἵνα καὶ λαλήσῃ † ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, † καὶ ποιήσῃ, ὅσοι ἂν μὴ προσκυνήσωσι † τὴν εἰκόνα τοῦ θηρίου, † ἵνα ἀποκτανθῶσι.

15. Et datum est illi, ut daret spiritum imagini bestiae; et ut loquatur imago bestiae; et faciat, ut quicumque non adoraverint imaginem bestiae, occidantur.

16. καὶ ποιεῖ πάντας, τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχούς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα † δῶσιν αὐτοῖς † χάραγμα ἐπὶ † τῆς χειρὸς αὐτῶν, τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ † τῶν μετώπων αὐτῶν,

16. Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

---

v. 10. C. εἰ τις ἐχει αἰχμαλωσιαν, ὑπαγει κ. τ. λ. — "Mt. εἰ τις ἐν μαχαιρᾳ, δει αὐτον ἀποκτανθηναι. — v. 11. δυο omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ὁμοια ἀρνιω. — v. 12. C. et Mt. ἐποιει. — "Ed. omn. Er. et St. τους κατοικουντας ἐν αὐτῃ. — v. 13. C. Mt. et Gb. και ποιει σημεια μεγαλα· και πυρ, ἱνα ἐκ του ουρανου καταβαινῃ ἐπι (Gb. καταβῃ εἰς) την γην, ἐνωπιον των ἀνθρωπων. — v. 14. C. et Mt. add. τους ἐμους. — "C. ειχε. Mt. ὁ ειχε πληγην, και ἐζησεν ἀπο της μαχαιρας. — v. 15. C. et Mt. πνευμα δουναι. — "C. και ἱνα. — "' ἡ omitt. C. — "" C. και ποιει τους μη προσκυνουντας τῃ εἰκονι του θηριου, ἱνα ἀποκτανθωσι. — """ Mt. et Gb. τῃ εἰκονι. — """" ἱνα omitt. Mt. — v. 16. Ed. omn. Er. et St. δωσῃ. Mt. δωσωσιν. — "C. et Mt. χαραγματα. — "' της omitt. Mt. — "" Gb. το μετωπον.

Digitized by Google

17. καὶ ἵνα μή τις † δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, † ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

18. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων † νοῦν ψηφισάτω † τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου. ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί, † καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ † χξς'.

17. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi, qui habet characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est! Qui habet intellectum, computet numerum [a] bestiae. Numerus enim hominis est; et numerus ejus: sexcenti sexaginta sex.

a) c. 13, 2.

CAP. XIV.

1. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ † ἀρνίον † ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ † ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, † ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

1. Et vidi; et ecce! Agnus [a] stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia [b] habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis [c].

a) c. 7, 9. 10. 17. b) c. 7, 4. c) c. 3, 12.

2. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης. καὶ † ἡ φωνή, ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῳδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν.

2. Et audivi vocem de coelo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitrui magni [a]; et vocem, quam audivi, sicut citharoedorum citharizantium in citharis suis [b].

a) c. 19, 6. b) c. 5, 8.

3. καὶ ᾄδουσιν ὡδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδήν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς.

3. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.

4. οὗτοί εἰσιν, οἳ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν. οὗτοί εἰσιν † οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ, ὅπου † ἂν ὑπάγῃ. οὗτοι † ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ † τῷ ἀρνίῳ.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati [a]; virgines [b] enim sunt. Hi sequuntur Agnum, quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo, et Agno,

a) c. 2, 12. Hos. 5, 3. 6, 10. b) 2 Cor. 11, 2.

5. † καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη † ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσιν †.

5. et in ore eorum non est inventum mendacium; sine macula enim sunt ante thronum Dei.

---

v. 17. Ed. omn. Er. et St. δυναται. — ' ἡ omitt. Mt. et Gb. — v. 18. Ed. omn. Er. et St. add. τον. — ' τον omitt. Ed. 2. 3. Er. — '' και omitt. Mt. — ''' C. ἐσιν ἑξακοσιοι, ἑξηκοντα ἑξ. — v. 1. Mt. et Gb. το ἀρνιον. — ' Ed. omn. Er. et St. ἑγος. — '' Mt. add. ἀριθμος. — ''' Ed. omn. Er. et St. ἐκλσαι το ὀνομα τς πατρος αὐτς γεγραμμενον (Ed. 1. 2. 3. Er. καιομενον) ἐπι των μετωπων αὐτων (St. αὐτων). — v. 2. Ed. omn. Er. et St. και φωνην ἠκουσα ως θαρῳδων κ. τ. λ. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. omitt. εἰσιν. — ' C. add. γαρ. Mt. ὁπου ἐαν. — '' C. et Mt. add. ὑπο ἰησυ. — ''' τῳ omitt. St. — v. 5. Mt. και οὐχ εὑρεθη ἐν τῳ στοματι αὐτων ψευδος. — ' Ed. omn. Er. et St. δολος. — '' Ed. omn. Er. et St. add. ἐνωπιον τς θρονς τς θες.

Digitized by Google

6. καὶ εἶδον † ἄλλον ἄγγελον † πετόμενον ἐν † μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον, † εὐαγγελίσαι τοὺς † καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν καὶ λαόν,

6. Et vidi alterum Angelum a) volantem per medium coeli, habentem Evangelium b) aeternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, a) c. 8, 13. b) Rom. 16, 25. 1 Petr. 1, 23. 25.

7. † λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· † φοβήθητε τὸν † θεὸν, καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ † προσκυνήσατε † τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ † τὴν θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων.

7. dicens magna voce: Timete Dominum, et date illi honorem! quia venit hora judicii ejus; et adorate eum, qui fecit coelum et terram, mare et fontes aquarum.

8. καὶ ἄλλος † ἄγγελος ἠκολούθησε, λέγων· † ἔπεσεν, ἔπεσε Βαβυλὼν, † ἡ μεγάλη. † ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου † τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπότικε πάντα † ἔθνη.

8. Et alius Angelus secutus est dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna a), quae a vino irae fornicationis suae potavit omnes gentes. a) c. 18, 2.

9. † καὶ ἄλλος ἄγγελος, τρίτος, ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· † εἴ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ,

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit a) bestiam, et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, a) c. 13, 12–17.

10. καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ † ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου.

10. et hic bibet de vino irae Dei, quod mistum est mero in calice irae ipsius, et cruciabitur igne et sulphure a) in conspectu Angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni; a) c. 19, 20. 20, 14. 21, 8.

11. καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν † εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀναβαίνει, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ προσκυνοῦντες † τὸ θηρίον

11. et fumus a) tormentorum eorum ascendet in secula seculorum b). Nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, et imaginem ejus,

---

v. 6. ἄλλον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Mt. — "Ed. omn. Er. et St. πετωμενον. — "'Ed. 3. 4. Er. ἐν μεσουρανησματι. Ed. 1. 2. 5. Er. ἐν μεσουρανισματι. — "" C. εὐαγγελισασθαι. — """ Ed. 4. 5. Er. et St. κατοικουντας (Ed. 1. 2. 3. Er. καθημενους τους κατοικουντας) ἐπι της γης, και παν ἐθνος κ. τ. λ. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. λεγοντα. — "Ed. 3. 4. 5. Er. φοβειθητε. Ed 1. 2. Er. φοβησθητε. — "'Mt. κυριον. — ""Ed. 1. 2. Er. προσκυνησετε. — """ Mt. αὐτον, τον ποιησαντα. — """" την omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. C. ἀλλος ἀγγελος, δευτερος. Mt. ἄλλος δευτερος ἀγγελος. — "ἐπεσεν omitt. Mt. — "'Ed. omn. Er. et St. add. ἡ πολις. — "" ὁτι omitt. C. et Mt. — """ τω θυμω omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — """" C. et Mt. add. τω. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. και τριτος ἀγγελος. — "εἰ τις το θηριον (Ed. 1. 2. 3. Er. τῳ θηριῳ) προσκυνει. — v. 10. Ed. omn. Er. et St. ἐνωπιον ἀγγελων των ἁγιων. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ἀναβαινει εἰς αἰωνα αἰωνων. — "Ed. 1. 2. Er. τῳ θηριῳ.

Digitized by Google

καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἴ τις λαμβάνει † τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

12. ὧδε † ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, † ὧδε οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς † τοῦ θεοῦ καὶ τὴν πίστιν † ἰησοῦ.

13. καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης † μοι· γράψον· μακάριοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρτι. † ναὶ, λέγει τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. τὰ δὲ ἔργα † αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

14. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ, νεφέλη λευκὴ καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην † καθήμενος, ὅμοιος υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ.

15. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, κράζων ἐν † φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης· πέμψον τὸ δρέπανόν σου καὶ θέρισον, ὅτι † ἦλθεν ἡ ὥρα † τοῦ θερίσαι, ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς.

16. καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν νεφέλην † τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

17. καὶ ἄλλος † ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ.

18. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ ἐφώνησε † κραυγῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξὺ, λέγων· πέμψον σου τὸ δρέπανον, τὸ ὀξὺ, καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας † τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς, ὅτι † ἥκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς.

et si quis acceperit characterem nominis ejus. a) c. 19, 5. b) c. 20, 10.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu.

13. Et audivi vocem de coelo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur! Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, et ecce! nubem candidam; et super nubem sedentem similem Filio hominis a), habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. a) Dan. 3, 25. 10, 18.

15. Et alius Angelus exivit de templo a), clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem b) tuam, et mete c)! quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terrae.
a) c. 11, 19. b) Marc. 4, 29. c) v. 15. c. 6, 11. Matth. 13, 30. 43.

16. Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa [1]) est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in coelo, habens et ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem a); et clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros b) vineae terrae! quoniam maturae sunt uvae ejus. a) c. 8, 5. b) Deut. 32, 32. Jer. 2, 21.

---

v. 11. "τοῦ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 12. Mt. ἡ ὑπομονὴ. — "ὧδε omitt. Mt. et Gb. — "'τοῦ θεοῦ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" C. add. τοῦ. — v. 13. μοι omitt. Mt. et Gb. — "C. et Mt. λέγει ναι. — "'αὐτῶν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 14. Mt. et Gb. καθήμενον ὅμοιον. — v. 15. Ed. 4. 5. Er. et St. ἐν μεγάλῃ φωνῇ. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν μεγάλῃ τῇ φωνῇ. — "Ed. omn. Er. et St. ἦλθε σοι. — "'τοῦ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 16. Ed. 1. 2. Er. τὸν. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. pon. ἄγγελος post οὐρανῷ. — v. 18. Mt. ἐν κραυγῇ. — "τῆς ἀμπέλου omitt. Ed. omn. Er. et St. — "'Mt. ἥκμασεν ἡ σταφυλὴ τῆς γῆς.

1) 1590. et demessuit eam.

Digitized by Google

19. καὶ † ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐτρύγησε τὴν ἄμπελον τῆς γῆς, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, † τὸν μέγαν.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terrae, et misit in lacum a) irae Dei magnum. a) c. 19, 15. Joël 3, 13. Jes. 63, 3.

20. καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς † ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.

20. Et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

CAP. XV.

1. Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, μέγα καὶ θαυμαστόν, ἀγγέλους ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ, τὰς ἐσχάτας, ὅτι ἐν † αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ.

1. Et vidi aliud signum a) in coelo magnum, et mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas; quoniam in illis consummata est ira Dei. a) c. 12, 1. 3.

2. καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν † ὑαλίνην † μεμιγμένην πυρὶ, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ † καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἑστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν, τὴν ὑαλίνην, ἔχοντας † κιθάρας τοῦ θεοῦ.

2. Et vidi tamquam mare vitreum a) mistum igne, et eos, qui vicerunt b) bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.
a) c. 4, 6. b) c. 13, 10. 18.

3. καὶ ᾄδουσι τὴν ᾠδὴν μωσέως, † δούλου τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ ἀρνίου, λέγοντες· μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, † κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ. δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς † τῶν ἐθνῶν.

3. Et cantantes canticum Moysi a), servi Dei, et canticum Agni b), dicentes: Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens! justae et verae sunt viae tuae, I) Rex seculorum!
a) Exod. 15, 1. b) c. 5, 9. 12.

4. τίς οὐ μὴ φοβηθῇ † σε, κύριε, καὶ † δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου; ὅτι μόνος † ὅσιος, ὅτι † πάντα τὰ ἔθνη ἥξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.

4. Quis non timebit te, Domine! et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es; quoniam omnes gentes a) venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.
a) Ps. 85, 9.

5. καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον †, καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ,

5. Et post haec vidi, et ecce! apertum a) est templum tabernaculi testimonii in coelo. a) c. 11, 9.

6. καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι,

6. Et exierunt septem Angeli haben-

---

v. 19. Mt. *ἐξεβαλεν*. — "Ed. omn. Er. et St. *την μεγαλην*. — v. 20. Ed. omn. Er. et St. *ἐξω*. — v. 1. Ed. omn. Er. *αὐτοις*. — v. 2. C. *ὑελινην* bis. — "C. *πυρι μεμιγμενην*. — "'Ed. omn. Er. et St. add. *και ἐκ τϛ χαραγματος αὐτϛ*, omiss. seq. *και*. — "'Mt. add. *τας*. — v. 3. C. add. *τϛ*. — "Ed. omn. Er. et St. *κυριος*. — "'Ed. omn. Er. et St. *των ἁγιων*. — v. 4. *σε* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. *δοξασει*. — "'C. *ἁγιος σἱ*. Mt. *ἁγιος*. — "'Mt. *παντες* pro *παντα τα ἐθνα*. — v. 5. Ed. omn. Er, et St. add. *και ἰδου*.

1) 1590. add. Domine.

Digitized by Google

† οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ πληγὰς † ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν † καὶ λαμπρὸν, καὶ † περιεζωσμένοι † περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς.

tes septem plagas de templo, vestiti lino mundo, et candido, et praecincti circa pectora zonis aureis. a) c.1,13. Lev.8,7.

7. καὶ ἓν † ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

7. Et unum de quatuor animalibus a) dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiae b) Dei viventis in secula seculorum. a) c 4,6-8. b) Ez.22,31.

8. καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς † καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο εἰσελθεῖν † εἰς τὸν ναὸν, ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ † τῶν † ἑπτὰ ἀγγέλων.

8. Et impletum est templum fumo a) a Majestate Dei, et de virtute ejus; et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem Angelorum. a) Exod. 40, 34. 3 Reg. 8, 10. Jes. 6, 4.

Cap. XVI.

1. Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης † ἐκ τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις· ὑπάγετε, † ἐκχέετε τὰς φιάλας τοῦ θυμοῦ † τοῦ θεοῦ εἰς τὴν γῆν.

1. Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, et effundite septem phialas irae Dei in terram!

2. καὶ ἀπῆλθεν † ὁ πρῶτος καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ † ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἐγένετο ἕλκος κακὸν καὶ πονηρὸν † εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, † καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.

2. Et abiit primus 1), et effudit phialam suam in terram; et factum est vulnus saevum et pessimum a) in homines, qui habebant characterem bestiae, et in eos, qui adoraverunt 2) imaginem ejus. a) Exod. 9, 9-11.

3. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς νεκροῦ, καὶ πᾶσα ψυχὴ † ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare; et factus est sanguis tamquam mortui; et omnis anima vivens mortua est in mari.

4. καὶ ὁ τρίτος † ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ † εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγένετο αἷμα.

4. Et tertius 3) effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum, et factus est sanguis a). a) Exod.7,17-21.

5. καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου † τῶν ὑδά-

5. Et audivi Angelum aquarum, di-

---

v. 6. οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. ἐκ του οὐρανου, οἱ ησαν ἐνδεδυμενοι λινον και καθαρον και λαμπρον, κ.τ.λ. Mt. add. οἱ ησαν. omiss. ἐκ του ναου. — "'και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. Mt. et Gb. — "''Ed. omn. Er. et St. περιζωσμενοι. — "''περι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 7. ἐκ omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 8. Mt. ἐκ του καπνου. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν τῳ ναῳ. — "' ἑπτα omitt. C. — v. 1. ἐκ του ναου omitt. Mt. — "C. ἐκχεατε. Mt. et Gb. και ἐκχεατε τας ἑπτα φιαλας. — "'του θεου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 2. ὁ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Mt. εἰς. — "'Mt. ἐπι. — "''Ed. omn. Er. et St. και τους την εἰκονα προσκυνουντας αὐτου. — v. 3. Gb. ζωης. — v. 4. ἀγγελος omitt. Mt. et Gb. — "εἰς omitt. C. — v. 5. των ὑδατων omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

1) 1590. add. Angelus. 2) 1590. add. bestiam et. 3) 1590. add. Angelus.

Digitized by Google

των λέγοντος· † δίκαιος εἶ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, † ὁ ὅσιος, ὅτι ταῦτα ἔκρινας.

6. ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν † ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πιεῖν. ἄξιοί † εἰσι.

7. καὶ ἤκουσα † ἄλλου ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος· ναὶ, κύριε, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου.

8. καὶ ὁ τέταρτος † ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίσαι † τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρί.

9. καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν † οἱ ἄνθρωποι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τοῦ ἔχοντος † ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας. καὶ οὐ μετενόησαν, δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

10. καὶ ὁ πέμπτος † ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου. καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη, καὶ † ἐμασσῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου.

11. καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἑλκῶν αὐτῶν. καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

12. καὶ ὁ ἕκτος † ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν, τὸν μέγαν, † εὐφράτην. καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ † αὐτοῦ, ἵνα ἑτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ † ἀνατολῶν ἡλίου.

13. καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θη-

centem: Justus es, Domine! qui es, et qui eras; sanctus, qui haec judicasti!

6. Quia sanguinem Sanctorum et Prophetarum [a] effuderunt; et sanguinem eis dedisti bibere; digni enim sunt.

a) Matth. 23, 34. 35.

7. Et audivi alterum ab altari [1] [a] dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens! vera et justa judicia tua [b].

a) c. 9, 13. b) c. 19, 2.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi aestu affligere homines et [2] igni.

9. Et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam, ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum ejus tenebrosum [a]. Et commanducaverunt linguas suas prae dolore,

a) Exod. 10, 21. sqq. Jes. 8, 21. 22.

11. et blasphemaverunt Deum coeli prae doloribus et vulneribus suis, et non egerunt poenitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten [a]; et siccavit aquam ejus [b], ut praepararetur via regibus ab ortu solis.

a) c. 9, 14. b) Jos. 3, 13. 16. Jes. 11, 15. 16. 51, 10.

13. Et vidi de ore draconis [a], et de ore bestiae [b], et de ore pseudoprophe-

v. 5. "Ed. omn. Er. et St. δίκαιος κύριε εἶ; ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ὅσιος κ. τ. λ. — "' ὁ omitt. Mt. — v. 6. Ed. omn. Er. et St. ἔξεχεον. — "add. γαρ. — v. 7. C. omitt. ἄλλου. Mt. et Gb. omitt. ἄλλου ἐκ. — v. 8. ἄγγελος omitt. Mt. et Gb. — "Mt. ἐν πυρι τους ἀνθρωπους. — v. 9. οἱ ἄνθρωποι omitt. Ed. omn. Er. et St. — "C. add. την. — v. 10. ἄγγελος omitt. Mt. et Gb. — "Ed. 2. 3. 4. 5. Er. ἐμασωντο. — v. 12. ἄγγελος omitt. Ed. 1. Er. Mt. et Gb. — "Ed. omn. Er. add. του. — "' αὐτου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "" Mt. ἀνατολης.

1) 1590. omitt. ab altari. 2) 1590. et igne.

Digitized by Google

ρία καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου πνεύματα † τρία ἀκάθαρτα, † ὡς βάτραχοι.

14. εἰσὶ γὰρ πνεύματα † δαιμόνων ποιοῦντα σημεῖα, † ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς † τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς † τὸν πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ, τοῦ παντοκράτορος.

15. (ἰδοὺ, ἔρχομαι ὡς κλέπτης. μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ.)

16. καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς † τὸν τόπον, τὸν καλούμενον ἑβραϊστὶ † ἁρμαγεδών.

17. καὶ ὁ ἕβδομος † ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ † εἰς τὸν ἀέρα. † καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα· γέγονε.

18. καὶ ἐγένοντο † φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ, καὶ σεισμὸς † ἐγένετο μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο, ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο, † ἐπὶ τῆς γῆς τηλικοῦτος σεισμὸς, † οὕτω μέγας.

19. καὶ ἐγένετο ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον. καὶ Βαβυλὼν, ἡ μεγάλη, ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

20. † καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγε, καὶ ὄρη οὐχ εὑρέθησαν.

tae [c] [1]) spiritus tres immundos in modum ranarum. a) c. 12, 9. b) c. 13, 2. 2. c) c. 13, 11.

14. Sunt enim spiritus daemoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terrae congregare illos in praelium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. Ecce, venio sicut fur! Beatus, qui vigilat [a]), et custodit vestimenta sua, ne nudus [b]) ambulet, et videant turpitudinem ejus! a) Marc. 13, 33–37. Luc. 12, 35–40. b) c. 3, 17. 18.

16. Et congregabit [a]) illos in locum, qui vocatur Hebraice: Armagedon [2]) [b]). a) cf. v. 12. b) Jud. 15, 19. 4 Reg. 9, 27. Zach. 12, 11.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, et exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est!

18. Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua [a]), et terrae motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terrae motus, sic magnus. a) c. 4, 5. 8, 5. 11, 19.

19. Et facta est civitas [a]) magna in tres partes: et civitates Gentium ceciderunt; et Babylon [b]) magna venit in memoriam [c]) ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irae ejus. a) c. 11, 8. b) c. 17, 5. c) c. 18, 5.

20. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

---

v. 13. Mt. ἀκαθαρτα τρια. — ″Ed. omn. Er. et St. ὁμοια βατραχοις. — v. 14. Mt. et Gb. δαιμονιων. — ″Ed. omn. Er. et St. ἐκπορευονται. — ‴Ed. omn. Er. et St. add. της γης και. — ⁗τον omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 16. τον omitt. C. — ″Ed. 5. Er. et St. ἁρμαγεδδων. Mt. μαγεδων. — v. 17. ἀγγελος omitt. Mt. et Gb. — ″Mt. et Gb. ἐπι. — ‴Ed. 1. 2. 3. Er. και ἐξηλθε φωνη ἐκ τε ὐρανε ἀπο τε θρονε, λεγουσα. — v. 18. C. et Mt. ἀστραπαι και βρονται και φωναι. Gb. ἀστραπαι και φωναι και βρονται. — ″ἐγενετο omitt. Mt. — ‴Ed. 1. 2. 3. Er. add. και. — ⁗Ed. omn. Er. ἐτως. — v. 20. και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er.

1) 1590. add. exire. 2) 1590. Armageddon.

Digitized by Google

21. καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

21. Et grando a) magna sicut talentum descendit de coelo in homines; et blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis; quoniam magna facta est vehementer.

a) Exod. 9, 23. Hiob 38, 22.

CAP. XVII.

1. Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων, τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων † δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνης, τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ † τῶν ὑδάτων, † τῶν πολλῶν,

1. Et venit unus de septem Angelis a), qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem b) meretricis c) magnae, quae sedet super aquas multas; a) c. 21, 9. b) cf. v. 16. c) Jes. 23, 15–18.

2. μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν † οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς.

2. cum qua fornicati sunt reges terrae a), et inebriati sunt, qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus b). a) c. 18, 9. b) c. 14, 8. Jer. 51, 7. Nah. 3, 4.

3. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι. καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον † ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον † κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam a) coccineam, plenam nominibus blasphemiae, habentem capita septem, et cornua decem. a) c. 13, 1.

4. καὶ ἡ γυνὴ ἦν περιβεβλημένη † πορφύρᾳ καὶ κοκκίνῳ, καὶ κεχρυσωμένη † χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα † χρυσοῦν ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, γέμον βδελυγμάτων καὶ † τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας † αὐτῆς.

4. Et mulier erat circumdata purpura, et coccino, et [X]) inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione et immunditia fornicationis ejus.

5. καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον· μυστήριον· βαβυλὼν, ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πόρνων καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς.

5. Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium! Babylon magna a), mater fornicationum et abominationum terrae. a) c. 14, 8.

6. καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν † ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, † καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμασα, ἰδὼν αὐτὴν, θαῦμα μέγα.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu a); et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna. a) c. 18, 24.

---

v. 1. Ed. omn. Er. et St. add. μοι. — "των omitt. bis Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. pon. οἱ κατοικ. την γην post αὐτης. — v. 3. Mt. ὀνοματα. — "κεφαλας ἑπτα και omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 4. C. et Mt. πορφυραν (Mt. πορφυρεν) και κοκκινον, κεχρυσωμενη. Gb. πορφυρεν και κοκκινον, και κεχρυσ. κ. τ. λ. — "Mt. et Gb. χρυσιῳ. — "'Mt. ποτηριον χρυσεν. — "" Ed. omn. Er. et St. ἀκαθαρτητος. — "" Mt. της γης pro αὐτης. — v. 6. ἐκ omitt. Mt. — "και omitt. Mt.

x) 1590. 1592. inaurata. 1593. 1598. romana editio 1624. inaurato.

Digitized by Google

7. καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος· διατί ἐθαύμασας; ἐγώ † σοι ἐρῶ τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θηρίου, τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, † τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα.

8. † τὸ θηρίον, ὃ εἶδες, ἦν καὶ οὐκ ἔστι καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν † ὑπάγειν. καὶ θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες † ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται † τὰ ὀνόματα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, † βλέποντες τὸ θηρίον, ὅτι ἦν καὶ οὐκ ἔστι καὶ † παρέσται.

9. ὧδε ὁ νοῦς, ὁ ἔχων σοφίαν. αἱ ἑπτὰ κεφαλαὶ † ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν.

10. καὶ βασιλεῖς † ἑπτά εἰσιν. οἱ πέντε † ἔπεσαν, † ὁ εἷς ἐστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε, καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον † αὐτὸν δεῖ μεῖναι.

11. καὶ τὸ θηρίον, ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστι, καὶ † αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

12. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν † ἔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσι μετὰ τοῦ θηρίου.

13. οὗτοι μίαν † γνώμην ἔχουσι, καὶ τὴν δύναμιν καὶ † τὴν ἐξουσίαν † ἑαυτῶν τῷ θηρίῳ † διδόασιν.

14. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ καὶ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

15. καὶ λέγει μοι· τὰ ὕδατα, ἃ

7. Et dixit mihi Angelus: Quare mi raris? ego dicam tibi sacramentum mulieris et bestiae [b], quae portat eam quae habet capita septem, et cornu decem. a) v. 15–18. b) v. 8–14.

8. Bestia, quam vidisti, fuit [a], et non est [b], et ascensura [c] est de abyssо [d], et in interitum ibit [e]; et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitae a constitutione mundi), videntes bestiam, quae erat, et non est. a) c. 13, 1. b) c. 13, 5. c) c. 13, 12. d) c. 11, 7. e) c. 19, 19. 20. 2 Thess. 2, 3.

9. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quae erat, et non est, et ipsa octava est; et de septem est, et in interitum vadit [a]. a) v. 8.

12. Et decem cornua [a], quae vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam. a) c. 13, 1. Dan. 7, 20–24.

13. Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestiae tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt; et Agnus vincet illos; quoniam Dominus dominorum est, et Rex regum; et qui cum illo sunt, vocati, [x]) electi, et fideles.

15. Et dixit mihi: Aquae, quas vi-

---

v. 7. Mt. ἐγω ἐρω σοι. — " Ed. 1. 2. 3. Er. add. και. — v. 8. το omitt. Ed. omn. Er. et St. — " Ed. omn. Er. et St. υπαγει. — "' Mt. την γην. — "" Mt. το ονομα επι τω βιβλιω. — """ Gb. βλεποντων, Mt. βλεποντων, οτι ην το θηριον και ν. τ. λ. — """" Ed. omn. Er. et St. καιπερ εστι. — v. 9. Ed. omn. Er. ὀρη εισιν επτα. — v. 10. Mt. εισιν επτα. — " C. et Mt. επιεσον. "' Ed. omn. Er. add. και. — "" Mt. δει αυτον. — v. 11. Mt. αυτος. — v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. ουκ. — v. 13. Mt. et Gb. εχουσι γνωμην. — " την omitt. Mt. — "' C. et Mt. αυτων. — "" Ed. omn. Er. et St. διαδιδωσιν.

x) Ego add. et.

Digitized by Google

εἶδες, ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι.

16. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, † καὶ τὸ θηρίον, ὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν, † καὶ γυμνὴν †, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτὴν † κατακαύσουσιν ἐν πυρί.

17. ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτῦ, καὶ ποιῆσαι † γνώμην μίαν, καὶ δῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι † τελεσθήσονται οἱ λόγοι τῦ θεῦ.

18. καὶ ἡ γυνὴ, ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

disti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et Gentes, et linguae.

16. Et decem cornua, quae vidisti in bestia, hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes [a] ejus manducabunt, et ipsam [1]) igni concremabunt [b].

a) c. 18, 16. b) c. 18, 8.

17. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi; ut dent regnum suum bestiae, donec consummentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna [a], quae habet regnum super reges terrae. a) c. 14, 8.

Cap. XVIII.

1. † καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον † ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τῦ οὐρανῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην. καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτῦ.

2. † καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ, λέγων, ἔπεσεν, ἔπεσε βαβυλὼν, ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου καὶ φυλακὴ παντὸς † ὀρνέου ἀκαθάρτου καὶ μεμισημένου.

3. ὅτι ἐκ † τῦ οἴνου τῦ θυμῦ τῆς πορνείας αὐτῆς † πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι † τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τῦ † στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν.

4. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τῦ

1. Et post haec vidi alium [a] Angelum descendentem de coelo, habentem potestatem magnam; et terra illuminata est a gloria ejus. a) c. 10, 1.

2. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit [a], cecidit Babylon magna! et facta est habitatio daemoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundae et odibilis [b]. a) c. 14, 8. Jes. 21. 9.
b) Jer. 50, 39. 51, 37. Jes. 13, 21. sq.

3. Quia de vino [a] irae fornicationis ejus biberunt omnes gentes; et reges [b] terrae cum illa fornicati sunt; et mercatores terrae de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.
a) Jes. 51, 7. Nah. 3, 4. b) c. 17, 2.

4. Et audivi aliam vocem de coelo,

---

v. 16. Ed. omn. Er. et St. ἐπι το θηριον. — "και γυμνην omitt. Mt. — "' C. add. ποιησουσιν αὐτην. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. καυσουσιν. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. μιαν γνωμην. — " Mt. τελεσθωσιν. Ed. omn. Er. et St. τελεσθη τα ῥηματα του θεου. — v. 1. και omitt. Mt. — "άλλον omitt. St. — v. 2. Ed. omn. Er. et St. και ἐκραξεν ἐν ἰσχυϊ (ἰσχυει) φωνῃ μεγαλῃ, λεγων. — "Ed. 1. 2. Er. ὀρνεου. — v. 3. C. τυ θυμυ τυ οἰνυ της πορνειας αὐτης πεπωτικε. — " Mt. πεπωκασι. — "' Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτης pro της γης. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. στρηνυς.

1) 1590. igne.

Digitized by Google

ἐρανῷ, λέγουσαν· † ἐξέλθετε † ἐξ αὐτῆς, ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, † καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε,

dicentem: Exite de illa, populus meus! ut ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis.

5. ὅτι † ἐκολλήθησαν αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ ἐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν † ὁ θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.

5. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad coelum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6. ἀπόδοτε αὐτῇ, ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν † ὑμῖν, καὶ διπλώσατε † αὐτῇ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ †, ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν.

6. Reddite illis, sicut et ipsa reddidit vobis; et duplicate duplicia secundum opera ejus; in poculo, quo miscuit [1]), miscete illi duplum.

7. ὅσα ἐδόξασεν † ἑαυτὴν καὶ ἐστρηνίασε, † τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν † καὶ πένθος, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει· † κάθημαι βασίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμί, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.

7. Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum; quia in corde suo dicit: Sedeo regina [a]), et vidua non sum; et luctum non videbo [b]). a) c. 17, 18. b) Jes. 47, 7. 8.

8. διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος, † καὶ πένθος καὶ λιμός, καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς κύριος, ὁ θεὸς, † ὁ κρίνας αὐτήν.

8. Ideo in una die [a]) venient plagae ejus, mors et luctus, et fames, et igne comburetur [b]); quia fortis est Deus, qui judicabit illam. a) v. 10. 17, 19. b) c. 17, 16.

9. † καὶ κλαύσονται † αὐτὴν καὶ κόψονται ἐπ' αὐτῇ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς,

9. Et flebunt, et plangent se super illam reges terrae, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus.

10. ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες διὰ † τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες· οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, Βαβυλὼν, ἡ πόλις, ἡ ἰσχυρὰ, ὅτι † μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

10. Longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Vae, vae civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis! quoniam una hora venit judicium tuum.

11. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς † κλαίουσι καὶ πενθοῦσιν † ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει οὐκέτι,

11. Et negotiatores terrae flebunt et lugebunt super illam; quoniam merces eorum nemo emet amplius:

---

v. 4. Mt. ἐξελθε. — "ἐξ αὐτης omitt. Ed. 1. 2. Er. — "'Ed. omn. Er. et St. και (Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. και) ἱνα μη λαβητε ἐκ των πληγων αὐτης. — v. 5. Ed. omn. Er. et St. ἠκολουθησαν. — "C. et Mt. add. αὐτης. — v. 6. ὑμιν omitt. Mt. et Gb. — "Mt. τα διπλα, ὡς και αὐτη, και κατα. — "'Mt. ποτηριῳ αὐτης. — v. 7. Mt. αὐτην. — "Ed. 1. 2. Er. κερασατε pro τοσουτον δοτε. — "'και πενθος omitt. C. — ""C. et Mt. add. ὁτι. — v. 8. και omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. et St. ὁ κρινων αὐτην. — v. 9. C. et Mt. και κλαυσουσι και κοψονται ἐπ' αὐτην. — "αὐτην omitt. Gb. — v. 10. τον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. add. ἐν. — v. 11. Mt. κλαυσουσι. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἐν ἑαυτοις. 1) 1590. add. vobis.

Digitized by Google

12. † γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθου τιμίου καὶ † μαργαρίτου καὶ † βύσσου καὶ † πορφύρας καὶ † σηρικοῦ καὶ κοκκίνου, καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου † καὶ μαρμάρου,

12. Merces auri et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritae, et byssi, et purpurae, et serici, et cocci, [et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et aeramento, et ferro, et marmore,

13. καὶ † κινάμωμον καὶ † θυμιάματα καὶ μύρον καὶ λίβανον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν καὶ σῖτον † καὶ κτήνη καὶ πρόβατα, καὶ ἵππων καὶ † ῥειδῶν καὶ σωμάτων καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων.

13. et cinnamomum [1])] et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similae, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animarum hominum.

14. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου † ἀπῆλθεν ἀπό σου, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ † ἀπῆλθεν ἀπό σου, καὶ οὐκέτι † οὐ μὴ † εὑρήσῃς αὐτά.

14. Et poma desiderii animae tuae discesserunt a te, et omnia pinguia et praeclara perierunt a te, et amplius illa jam non invenient.

15. οἱ ἔμποροι τούτων, οἱ πλουτήσαντες ἀπ' αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16. καὶ λέγοντες· † οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη † βύσσινον καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη † ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.

16. et dicentes: Vae, vae civitas illa magna! quae amicta erat bysso, et purpura, et cocco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis.

17. καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς † ἐπὶ τῶν πλοίων ὁ ὅμιλος καὶ ναῦται, † καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν

17. Quoniam una hora destitutae sunt tantae divitiae; et omnis gubernator, et omnis, qui in lacum navigat, et nautae, et qui in mari operantur, longe steterunt,

18. καὶ ἔκραζον, † βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες· τίς ὁμοία τῇ πόλει, τῇ μεγάλῃ;

18. Et clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quae similis civitati huic magnae?

---

v. 12. Ed. 1. 2. 3. Er. γομος. — "Ed. omn. Er. ὑτε pro και. — ""Mt. et Gb. βυσσινε. — """Ed. 1. 2. Er. et Mt. πορφυρε. — """"και σηρικο omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — """""και μαρμαρου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 13. Mt. κιναμωμε. Gb. κιναμωμον και ἀμωμον. — "Ed. 1. 2. 3. Er. θυμιαμα. — ""Mt. και προβατα, και κτηνη. — """C. ῥαιδων. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. ἀπηλθον. — "C. ἀπωλοντο. Mt. et Gb. ἀπωλετο. — ""Mt. αὐτα ὐ μη εὑρης. — """C. Ed. 1. 2. 3. Er. εὑρησεις. — v. 16. Mt. ὐαι semel. — "Mt. βυσσον. — ""Gb. ἐν χρυσιῳ. Mt. χρυσιῳ, omiss. ἐν. — v. 17. C. ὁ ἐπι των πλοιων πλεων. Mt. et Gb. ὁ ἐπι τοπον πλεων. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. ναυται την θαλασσαν ἐργαζοντες, ἀπο ... — v. 18 Ed. omn. Er. et St. ὁρωντες.

1) 1590. et cinnamomum et amomum.

Digitized by Google

19. καὶ ἔβαλον † χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραζον, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες † λέγοντες· οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις, ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες † πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.

20. εὐφραίνε † ἐπ' αὐτῇ, οὐρανὲ καὶ οἱ ἅγιοι † καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.

21. καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον † μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων· ὕτως ὁρμήματι βληθήσεται βαβυλὼν, ἡ μεγάλη πόλις, καὶ ὐ μὴ εὑρεθῇ ἔτι.

22. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης ὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ μύλε ὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι,

23. † καὶ φῶς λύχνε ὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι, καὶ φωνὴ νυμφίε καὶ νύμφης ὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροί σε ἦσαν οἱ μεγιςάνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σε ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη.

24. καὶ ἐν αὐτῇ † αἵματα προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

19. Et miserunt pulverem super capita sua [a], et clamaverunt flentes et lugentes, dicentes: Vae, vae civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari de pretiis ejus; quoniam una hora desolata est! a) Ezech. 27, 30. Hiob 2, 12.

20. Exulta super eam, coelum [a], et sancti Apostoli et Prophetae! quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa. a) c. 19, 1. Jer. 51, 48.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem [a] quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur. a) Jer. 51, 63. 64.

22. Et vox citharoedorum, et musicorum, et tibia canentium, et tuba, non audietur in te amplius; et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius; et vox molae non audietur in te amplius [a]! a) Jer. 25, 10.

23. Et lux lucernae non lucebit in te amplius; et vox sponsi et sponsae [a] non audietur adhuc in te; quia mercatores tui erant principes terrae, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes. a) Jer. 7, 34. 16, 9.

24. Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est [a]; et omnium, qui interfecti sunt in terra. a) c. 17, 6. Matth. 23, 37.

Cap. XIX.

1. † Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα † φωνὴν ὄχλου πολλοῦ † μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγοντος † τὸ ἀλληλούϊα. ἡ σωτηρία καὶ † ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν,

1. Post haec audivi, quasi vocem [a] turbarum multarum [b] in coelo dicentium: Alleluja! Salus [1]), et gloria, et virtus Deo nostro est! a) c. 12, 10. b) c. 6, 11. 7, 9.

---

v. 19. Ed. omn. Er. et St. χνσν. — "C. et Mt. add. και. — "'C. et Mt. add. τα. — v. 20. Ed. omn. Er. επ' αυτην. — "Ed. omn. Er. et St. omitt. και οι. — v. 21. Ed. omn. Er. μεγα. — v. 23. και φως usque ετι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. αιμα. — v. 1. και omitt. Mt. et Gb. — "Mt. et Gb. ως φωνην μεγαλην ... λεγοντων· αλληλεϊα. C. ως φωνην οχλε πολλε μεγ. ... λεγοντων· αλληλεϊα. — "'μεγαλην omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'το omitt. St. — "'C. et Mt. η δυναμις και η δοξα τε θεε ημων. Gb. η δοξα και η δυναμις τε θεε ημων. 1) 1590. Laus, et gloria.

Digitized by Google

2. ὅτι ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην, τὴν μεγάλην, ἥτις † ἔφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ † χειρὸς αὐτῆς.

2. Quia vera a) et justa b) judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quae corrupit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

a) c. 6, 10. 11. b) c. 15, 3.

3. καὶ δεύτερον † εἰρηκαν· ἀλληλούϊα. καὶ ὁ καπνὸς † αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

3. Et iterum dixerunt: Alleluja! Et fumus a) ejus ascendit in secula seculorum.

a) c. 18, 9. 18.

4. καὶ † ἔπεσον οἱ πρεσβύτεροι, οἱ † εἴκοσι τέσσαρες, καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ, τῷ καθημένῳ ἐπὶ † τοῦ θρόνου, λέγοντες· ἀμήν, ἀλληλούϊα.

4. Et ceciderunt a) seniores viginti quatuor, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen! Alleluja!

a) c. 5, 14.

5. καὶ φωνὴ † ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε, † λέγουσα· αἰνεῖτε τὸν θεὸν ἡμῶν, πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ καὶ οἱ φοβούμενοι αὐτὸν, † οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.

5. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus; et qui timetis eum, pusilli et magni!

6. καὶ ἤκουσα † ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν, † λέγοντας ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσε † κύριος, ὁ θεὸς † ἡμῶν, ὁ παντοκράτωρ.

6. Et audivi quasi vocem turbae magnae, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja! quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιώμεθα καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου, καὶ ἡ γυνὴ † αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν.

7. Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei; quia venerunt nuptiae a) Agni, et uxor ejus praeparavit se.

a) c. 21, 2 9. 22, 5.

8. καὶ ἐδόθη αὐτῇ, ἵνα περιβάληται βύσσινον † λαμπρὸν καὶ καθαρόν (τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματά † ἐστι τῶν ἁγίων).

8. Et datum est illi, ut cooperiat a) se byssino splendenti et candido. Byssinum enim justificationes b) sunt Sanctorum.

a) Ps. 44, 14. 15. b) Jes. 61, 10. Eph. 5, 27.

9. καὶ λέγει μοι· † γράψον· μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον † τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. καὶ λέγει μοι· οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοί † εἰσι τοῦ θεοῦ.

9. Et I) dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad coenam nuptiarum a) Agni vocati sunt; et dicit mihi: Haec verba Dei vera sunt!

a) c. 20, 6. 22, 14. Matth. 22, 2. sqq.

---

v. 2. C. et Mt. διεφθειρε. — "Ed. omn. Er. et St. add. της. — v. 3. C. et Mt. εἰρηκεν. — "αὐτης omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 4. Ed. 1. 2. 3. 4. Er. et St. ἐπεσαν. — "Ed. 5. Er. et St. εἰκοσι και τεσσαρες. — "'Mt. τῳ θρονῳ. — v. 5. Mt. ἀπο. — "λεγουσα omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Ed. omn. Er. et St. add. και. — v. 6. ὡς omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "C. λεγοντων. Gb. et Mt. λεγοντες. — "'κυριος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "''ἡμων omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 7. αὐτου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. καθαρον και λαμπρον. — "C. et Mt. των ἁγιων ἐστι. — v. 9. γραψον omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "τῳ γαμῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. τῳ θεῳ εἰσι.

1) 1590. Et dicit.

Digitized by Google

10. καὶ † ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, προσκυνῆσαι αὐτῷ. καὶ λέγει μοι· ὅρα, μή. σύνδουλός σου εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σου, † τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν † τοῦ Ἰησοῦ. τῷ θεῷ προσκύνησον (ἡ γὰρ μαρτυρία † τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας).

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum a). Et dicit mihi: Vide ne feceris! conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora! Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiae. a) c. 22, 8.

11. καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ ἰδοὺ, ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν † καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινὸς, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ.

11. Et vidi coelum apertum, et ecce! equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur: Fidelis et Verax a); et cum justitia judicat et pugnat. a) c. 1, 5. 3, 14.

12. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ † ὡς φλὸξ πυρὸς, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά. ἔχων † ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ αὐτός.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis a), et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse. a) c. 1, 14.

13. καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον αἵματι. καὶ † καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

13. Et vestitus erat veste aspersa sanguine a); et vocatur [1]) nomen ejus: Verbum b) Dei. a) cf. c. 14, 20. b) Joh. 1, 1.

14. καὶ τὰ στρατεύματα, † τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, † ἠκολούθει αὐτῷ † ἐφ' ἵπποις λευκοῖς, ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν, † καθαρόν.

14. Et exercitus, qui sunt in coelo, sequebantur a) eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo b). a) c. 17, 14. b) v. 8.

15. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία † ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ † πατάξῃ τὰ ἔθνη. καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ † τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ, τοῦ παντοκράτορος.

15. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus a); ut in ipso percutiat Gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea b); et ipse calcat torcular c) vini furoris irae Dei omnipotentis. a) c. 2, 12. b) Ps. 2, 9. c) c. 14, 19. Jes. 63, 3.

16. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ † ὄνομα γεγραμμένον· βασιλεὺς βασιλέων καὶ κύριος κυρίων.

16. Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.

17. καὶ εἶδον † ἕνα ἄγγελον, ἑστῶτα ἐν † τῷ ἡλίῳ. καὶ ἔκραξε † φωνῇ μεγάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς † ὀρνέοις,

17. Et vidi unum Angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus a), quae vola-

v. 10. Ed. 1. Er. ἐμπεσα. Ed. 2. Er. ἐπεσα. — "Ed. 1. 2. 3. Er. add. και. — ""τα omitt. C. et Mt. — """τα omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 11. καλουμενος omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 12. ὡς omitt. C. et Mt. — "C. et Mt. add. ὀνοματα γεγραμμενα και. — v. 13. Mt. κεκλητας. — v. 14. τα omitt. Ed. omn. Er. et St. — "Ed. 1. 2. 3. Er. ἠκολουθουν. — "'C. et Mt. ἐπι. — "" Ed. omn. Er. et St. add. και. — v. 15. C. et Mt. δισομος. — "Ed. omn. Er. et St. πατασσῃ. — "'Ed. omn. Er. et St. add. και. — v. 16. Ed. omn. Er. et St. add. το. — v. 17. ἑνα omitt. Mt. — "τῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'Mt. add. ἐν. — ""Ed. 1. 2. Er. ὀρνιοις. —

1) 1590. vocabatur.

Digitized by Google

τοῖς † πετομένοις ἐν † μεσουρανήματι· † δεῦτε, συνάχθητε εἰς † τὸ δεῖπνον, τὸ μέγα, τοῦ θεοῦ,

18. ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων † καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν καθημένων † ἐπ' αὐτῶν καὶ σάρκας πάντων, ἐλευθέρων † τε καὶ δούλων, † καὶ μικρῶν † καὶ μεγάλων.

19. καὶ εἶδον τὸ θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα, ποιῆσαι † πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ.

20. καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον καὶ † μετὰ τούτου ὁ ψευδοπροφήτης, ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπλάνησε τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. ζῶντες † ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς, τὴν καιομένην ἐν † θείῳ.

21. καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ † τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ † ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ πάντα † τὰ ὄρνεα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

bant per medium coeli: Venite, et congregamini ad coenam magnam Dei!

a) Ezech. 39, 4. 17–20.

18. Ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.

19. Et vidi bestiam, et reges terrae [a], et exercitus eorum congregatos ad faciendum praelium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus.

a) c. 16, 14.

20. Et apprehensa est bestia [a], et cum ea pseudopropheta [b], qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiae, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure [c].

a) c. 13, 1. sqq. 17, 8. b) c. 13, 11. sqq. c) c. 20, 9. Dan. 7, 11. 26.

21. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius; et omnes aves saturatae sunt carnibus eorum.

Cap. XX.

1. Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν † κλεῖν τῆς ἀβύσσου καὶ ἅλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

2. καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν, τὸν ἀρχαῖον, ὅς ἐστι διάβολος καὶ † σατανᾶς, † καὶ ἔδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη,

1. Et vidi Angelum descendentem de coelo, habentem clavem abyssi, et catenam [a] magnam in manu sua.

a) 2 Petr. 2, 4. Jud. 6.

2. Et apprehendit draconem [a], serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligavit eum per annos mille;

a) c. 12, 9.

---

v. 17. ""' Ed. omn. Er. et St. *πετομενοις*. — """ Ed. omn. Er. *μεσουρανισματι*. — """" Ed. omn. Er. et St. *δευτε και συναγεσθε εις το δειπνον τυ μεγαλυ θυ*. — """"" Mt. *τον δειπνον τον μεγαν τυ θυ*. — v. 18. *και σαρκας* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. 1. 2. 3. Er. *επ' αυτω*. — "'*τε* omitt. Ed. omn. Er. et St — "" *και* omitt. C. — """ C. et Mt. add. *τε*. — v. 19. Mt. *τον πολεμον*. — v. 20. Mt. et Gb. *ὁ μετ' αὐτου ψευδοπροφητης*. C. *μετ' αὐτου ὁ ψευδοπροφητης*. — "Ed. 1. 2. 3. Er. *βληθησονται*. — "'Ed. omn. Er. et St. add. *τω*. — v. 21. *τυ* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. *εκπορευομενη*. — "'*τα* omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 1. Ed. omn. Er. et St. *κλειδα*. — v. 2. C. add. *ὁ*. — "C. et Mt. add. *ὁ πλανων την οικουμενην ὁλην*.

Digitized by Google

3. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ † ἔκλεισε †, καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτῦ, † ἵνα μὴ πλανᾷ ἔτι τὰ ἔθνη, ἄχρι τελεσθῇ † τὰ χίλια ἔτη. † καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ † αὐτὸν λυθῆναι μικρὸν χρόνον.

3. et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat a) amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post haec oportet illum solvi modico tempore.

a) 2 Thess. 2, 9. 10.

4. καὶ εἶδον θρόνους (καὶ ἐκάθησαν ἐπ' αὐτοὺς, καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς) καὶ τὰς ψυχὰς τῶν † πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησῦ καὶ διὰ τὸν λόγον τῦ θεῦ, καὶ οἵτινες ὐ προσεκύνησαν † τῷ θηρίῳ, ὔτε τὴν εἰκόνα αὐτῦ, καὶ ὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον † αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν. καὶ ἔζησαν, καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ † χριςῦ † χίλια ἔτη.

4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et judicium datum est illis a); et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis.

a) Matth. 19, 28. Luc. 22, 30. 1 Cor. 6, 2. 3.

5. († οἱ δὲ λοιποὶ τῶν νεκρῶν ὐκ † ἔζησαν, ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη.) αὕτη ἡ ἀνάςασις, ἡ πρώτη.

5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Haec est resurrectio prima.

6. μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ † ἀναςάσει τῇ πρώτῃ. ἐπὶ τούτων † ὁ δεύτερος θάνατος ὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τῦ θεῦ καὶ τῦ χριςῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετ' † αὐτῦ χίλια ἔτη.

6. Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes a) Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

a) c. 5, 10. Jes. 61, 6.

7. καὶ † ὅταν τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθήσεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτῦ.

7. Et cum consummati fuerint mille anni a), solvetur satanas de carcere suo,

8. καὶ ἐξελεύσεται, πλανῆσαι τὰ ἔθνη, τὰ ἐν † ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν γὼγ καὶ τὸν μαγὼγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς † πόλεμον, ὧν ὁ ἀριθμὸς † ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης.

et exibit, et seducet Gentes, quae sunt super quatuor angulos terrae, Gog et Magog b), et congregabit eos in praelium, quorum numerus est sicut arena maris.

a) cf. v. 2. 3. b) Ezech. 38, 2. 3. 39, 1.

9. καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ ἐκύκλωσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν πόλιν, τὴν ἠγαπη-

8. Et ascenderunt super latitudinem terrae a), et circuierunt castra sanctorum, et civitatem dilectam.

a) Ezech. 38, 8–12. Num. 22, 5.

---

v. 3. Ed. 1. 2. 3. Er. ἐδησεν. — ' Ed. omn. Er. ἵνα μη πλανηση τα ἐθνη ἐτι. — '' τα omitt. Ed. omn. Er. et St. — ''' και omitt. Mt. — '''' Mt. λυθηναι αὐτον. — v. 4. Ed. omn. Er. πεπλεκισμενων. — ' C. τῳ θηριῳ, ὔτε τῃ εἰκονι. Mt. το θηριον ὐδε την εἰκονα. Gb. το θηριον, ὔτε τῃ εἰκονι. — '' αὐτων omitt. Mt. et Gb. — ''' C. et Mt. τῦ χριςῦ. — '''' Mt. et Gb. τα χιλια ἔτη. — v. 5. C. και οἱ λοιποι. — ' Ed. omn. Er. et St. ἀνεζησαν ἑως τελεσθῃ τα χιλια ἐτη ἀχρι (ἀχρι omitt. St.). οἱ δε λοιποι usque ἔτη omitt. Mt. — v. 6. Ed. 3. Er. ἀναςαση. — ' Ed. omn. Er. et St. ὁ θανατος ὁ δευτερος. — '' Mt. μετα ταυτα. — v. 7. Ed. omn. Er. et St. και ὁτε ἐτελεσθησαν. Mt. και μετα τα χιλια ἐτη. — v. 8. ταις omitt. Ed. omn. Er. et St. — ' C. et Mt. add. τον. — '' Mt. et Gb. add. αὐτων.

Digitized by Google

μένην. καὶ κατέβη πῦρ † ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτούς.

10. καὶ † ὁ διάβολος, ὁ πλανῶν αὐτούς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ θείου, ὅπου † καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης. καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

11. καὶ εἶδον θρόνον † μέγαν, λευκὸν, καὶ τὸν καθήμενον † ἐπ' αὐτόν, οὗ ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν † ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς, καὶ τόπος οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς.

12. καὶ εἶδον τοὺς νεκροὺς, † μικροὺς καὶ μεγάλους, ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ † θρόνου, καὶ βιβλία † ἠνεῴχθησαν. καὶ † ἄλλο βιβλίον † ἠνεῴχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς. καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

13. καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα † τοὺς † ἐν αὐτῇ νεκροὺς, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἔδωκαν τοὺς † ἐν αὐτοῖς νεκρούς. καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

14. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. † οὗτός ἐστιν ὁ δεύτερος θάνατος,

15. καὶ εἴ τις οὐχ εὑρέθη ἐν † τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

9. Et descendit ignis a Deo de coelo, et devoravit eos [a]; et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia [b]

a) Ezech. 38, 22. 39, 6. b) c. 19, 20.

10. et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum [a], a cujus conspectu fugit terra et coelum [b], et locus non est inventus eis.

a) Matth. 19, 28. 25, 31. b) 2 Petr. 3, 7–12.

12. Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri [a] aperti sunt; et alius Liber apertus est, qui est vitae [b]; et judicati sunt mortui ex his, quae scripta erant in libris secundum opera ipsorum.

a) Mal. 3, 16. Jer. 17, 1. b) c. 3, 12. Luc. 10, 20.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; et mors et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant; et judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14. Et infernus et mors [a] missi sunt in stagnum ignis. Haec est mors secunda.

a) 1 Cor. 15, 26. 54. 55.

15. Et qui non inventus est in Libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis.

CAP. XXI.

1. Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινήν. ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ † παρῆλθε, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι.

1. Et vidi coelum novum et terram novam [a]. Primum enim coelum, et prima terra abiit [b], et mare jam non est.

a) 2 Petr. 3, 13. Jes 65, 17. 66, 22. b) c. 20, 11. Jes. 34, 4. Matth. 24, 29.

---

v. 9. Ed. omn. Er. et St. ἀπο τυ θευ ἐκ τυ οὐρανυ. — v. 10. ὁ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — " και omitt. Ed. omn. Er. et St. — v. 11. Ed. omn. Er. λευκον μεγαν. — " ἐπ' αὐτυ. — "'C. ὁ οὐρανος και ἡ γη. — v. 12. C. τυς μεγαλυς και τυς μικρυς. — "Ed. omn. Er. et St. θευ. — "'C. ἀνεωχθησαν. Mt. ἠνοιξαν. Ed. 1. 2. Er. et Gb. ἠνοιχθησαν. — "" Ed. omn. Er. et St. βιβλιον ἀλλο. — """ C. ἀνεῳχθη. Ed. 1. 2. Er. ἠνοιχθη. — v. 13. Mt. et Gb. τυς νεκρυς, τυς ἐν αὐτῃ. — " Ed. 1. Er. ἐν αὐτοις. — "'C. τυς ἑαυτων νεκρυς. Mt. et Gb. τυς νεκρυς, τυς ἐν αὐτοις. — v. 14. C. ὑτος ἐστιν ὁ θανατος, ὁ δευτερος, ἡ λιμνη τυ πυρος. Mt. ὑτος ὁ θανατος ὁ δευτερος ἐστιν, ἡ λιμνη τυ πυρος. Gb. pon. ἐστι post δευτερος. — v. 15. Mt. τῳ βιβλιῳ. — v. 1. Mt. et Gb. ἀπηλθον.

Digitized by Google

2. καὶ † τὴν πόλιν, τὴν ἁγίαν, Ἱερουσαλὴμ καινὴν, εἶδον καταβαίνουσαν † ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

2. Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem a) Jerusalem novam, descendentem de coelo a Deo, paratam sicut sponsam b) ornatam viro suo.

a) Ebr. 11, 10. 16. 12, 22. b) c. 19, 7. 8. Eph. 5, 27.

3. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης· ἰδοὺ, ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ † λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς † ἔσται μετ' αὐτῶν † θεὸς αὐτῶν.

3. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce! tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis! Et ipsi populus ejus a) erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.

a) Exod. 19, 6. Ezech. 48, 35.

4. καὶ ἐξαλείψει † πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος, οὔτε κραυγὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι. ὅτι τὰ πρῶτα † ἀπῆλθον.

4. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum; et mors ultra non erit, neque luctus, 1) neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

5. καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ † τοῦ θρόνου· ἰδοὺ, † καινὰ πάντα ποιῶ. καὶ λέγει † μοι· γράψον· ὅτι † οὗτοι οἱ λόγοι † ἀληθινοὶ καὶ πιστοί εἰσι.

5. Et dixit, qui sedebat a) in throno: Ecce, nova facio omnia b)! Et dixit mihi: Scribe, quia haec verba fidelissima sunt, et vera.

a) c. 4, 2. b) Jes. 43, 18. 19.

6. καὶ εἶπέ μοι· † γέγονε. ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω † ἐκ τῆς πηγῆς † τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν.

6. Et dixit mihi: Factum est! Ego sum A, et O 2); initium et finis a). Ego sitienti dabo de fonte aquae vitae gratis b).

a) c. 1, 8. b) c. 22, 17. Ps. 41, 2–5.

7. ὁ νικῶν † κληρονομήσει † ταῦτα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ θεὸς, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι † ὁ υἱός.

7. Qui vicerit, possidebit haec, et ero illi Deus a), et ille erit mihi filius.

a) Ebr. 11, 16. Zach. 8, 8. Jes. 49, 8.

8. † τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις † καὶ ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσι καὶ πόρνοις καὶ † φαρμακοῖς καὶ εἰδωλολάτραις καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ, τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, † ὅ ἐστιν ὁ θάνατος, ὁ δεύτερος.

8. Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure. Quod est mors secunda.

---

v. 2. Ed. omn. Er. et St. *και εγω ιωαννης ειδον την πολιν κ. τ. λ.* — "Mt. et Gb. *εκ τ. ουρανου απο τ. θεου.* — v. 3. Ed. omn. Er. et St. *λαοι.* — "Gb. *μετ' αυτων εσαι, θεος αυτων.* Mt. *μετ' αυτων εσαι,* omiss. *θεος αυτων.* — "'*θεος αυτων* omitt. C. — v. 4. Ed. omn. Er. et St. add. *ο θεος.* Mt. *εξαλειψει απ' αυτων παν δακρυον απο των οφθ. κ. τ. λ.* — "Mt. *απηλθε.* — v. 5. Mt. et Gb. *τω θρονω.* — "C. *καινα ποιω παντα.* Mt. *παντα καινα ποιω.* — "'*μοι* omitt. Mt. — "'*ουτοι* omitt. Mt. — "'"Mt. *πιστοι και αληθινοι τ. θεου εισι.* Gb. *πιστοι και αληθινοι εισι.* — v. 6. C. *γεγονα το α και το ω, αρχη και τελος.* Mt. *γεγονα εγω το α και το ω, και η αρχη και το τελος.* — "Mt. add. *αυτω.* — "'*τ*ου omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 7. Mt. *ο νικων δωσω αυτω ταυτα.* — "Ed. omn. Er. *παντα.* — "'*ο* omitt. C. et Mt. — v. 8. Ed. omn. Er. *δειλοις δε και.* — "C. et Mt. add. *και αμαρτωλοις.* — "'Ed. 2. 3. 4. 5. Er. et St. *φαρμακευσι* — "'"Ed. omn. Er. et St. *ο εστ. δευτερος θανατος.*

1) 1590. add. neque clamor. 2) *α* et *ω*.

Digitized by Google

9. καὶ ἦλθεν † εἷς † τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων, τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας, † τὰς γεμούσας † τῶν ἑπτὰ πληγῶν, τῶν ἐσχάτων. καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων· δεῦρο, δείξω σοι † τὴν νύμφην τοῦ ἀρνίου τὴν γυναῖκα.

9. Et venit unus de septem Angelis a) habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, et locutus est mecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. a) c. 17, 1.

10. καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψηλὸν, καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν, τὴν † μεγάλην, † τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ, καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ † ἀπὸ τοῦ θεοῦ,

10. Et sustulit a) me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem b), descendentem de coelo a Deo, a) c. 17, 3. b) v. 2.

11. ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, † ὁ φωσφὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, † ὡς λίθῳ ἰάσπιδι, κρυσταλλίζοντι,

11. habentem claritatem Dei a); et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum. a) v. 23.

12. † ἔχουσα † τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλὸν, † ἔχουσα πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς † πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα, καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἅ ἐστι † τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ.

12. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim a); et in portis Angelos b) duodecim, et nomina inscripta, quae sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. a) Ezech. 48, 31. b) Gen. 3, 24.

13. ἀπὸ † ἀνατολῶν πυλῶνες τρεῖς, † ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνες τρεῖς, ἀπὸ † νότου πυλῶνες τρεῖς, ἀπὸ δυσμῶν πυλῶνες τρεῖς.

13. Ab Oriente portae tres; et ab Aquilone portae tres; et ab Austro portae tres; et ab Occasu portae tres.

14. καὶ † τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώδεκα, καὶ † ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ ἀρνίου.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum a) Agni. a) Act. 1, 13. 26.

15. καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ εἶχε † μέτρον, κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς, † καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream a), ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum. a) Ezech. 40, 3.

16. καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς † τοσοῦτόν ἐστιν ὅσον καὶ τὸ πλάτος. καὶ

16. Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo; et mensus est civitatem de

---

v. 9. Ed. omn. Er. et St. add. προς με. — "C. et Mt. add. ἐκ. — "'τους omitt. C. et Mt. — "''των omitt. Mt. — "'''C. et Mt. την γυναικα την νυμφην τω αρνιω. — v. 10. την μεγαλην omitt. Mt. et Gb. — "την omitt. C. — "'Mt. ἐκ. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. add. και. — "ὡς λιθῳ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 12. C. ἐχουσαν bis. — "Ed. omn. Er. et St. add. τε. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. πυλεωσιν. — "''Mt. ἁ ἐχιν ὀνοματα των δωδεκα φυλι ν υἱων ἰσραηλ. — v. 13. Ed. omn. Er. et St. ἀπ' ἀνατολης. — "C. et Mt. add. και ante ἀπο ter. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. μεσημβριας. — v. 14. το omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "Ed. omn. Er. et St. και ἐν αὐτοις ὀνοματα. — v. 15. μετρον omitt. Ed. omn. Er. et St. — "και το τειχος αὐτης omitt. C. et Mt. — v. 16. C. και το μηκος αὐτης ὁσον το πλατος. Ed. 1. 2. Er. μηκος αὐτο τοσουτον ἐστιν ὁσουτον και το πλατος.

Digitized by Google

ἐμέτρησε τὴν πόλιν † τῷ καλάμῳ † ἐπὶ σταδίους † δώδεκα χιλιάδων, † τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστί.

arundine aurea per stadia duodecim millia; et longitudo, et altitudo, et latitudo ejus aequalia sunt.

17. καὶ † ἐμέτρησε τὸ τεῖχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων πηχῶν, μέτρον ἀνθρώπε, ὅ ἐστιν ἀγγέλου.

17. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quae est Angeli.

18. καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις, καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν, † ὁμοία ὑάλῳ καθαρῷ.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide [a]; ipsa vero civitas aurum mundum, simile vitro mundo.

a) Zach. 2, 5.

19. † καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι. ὁ θεμέλιος, ὁ πρῶτος, ἴασπις· ὁ δεύτερος σάπφειρος· ὁ τρίτος † χαλκηδών· ὁ τέταρτος σμάραγδος·

19. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata [a]. Fundamentum primum, jaspis; secundum, sapphirus; tertium, chalcedonius; quartum, smaragdus; a) Exod 28, 17. Jes. 54, 11–12.

20. ὁ πέμπτος σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος † σάρδιος· ὁ ἕβδομος χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος † βήρυλλος· ὁ ἔνατος τοπάζιον· ὁ δέκατος χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος † ὑάκινθος· ὁ δωδέκατος † ἀμέθυστος.

20. quintum, sardonyx; sextum, sardius; septimum, chrysolithus, octavum, beryllus; nonum, topazius; decimum, chrysoprasus; undecimum, hyacinthus; duodecimum, amethystus.

21. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες δώδεκα μαργαρῖται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου· καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν, ὡς † ὕαλος † διαυγής.

21. Et duodecim portae, duodecim margaritae sunt per singulas; et singulae portae erant ex singulis margaritis; et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22. καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ κύριος, ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ναὸς αὐτῆς ἐστι καὶ τὸ ἀρνίον.

22. Et templum non vidi in ea [a]; Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. a) Jer. 31, 33. sq.

23. καὶ ἡ πόλις οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα † φαίνωσιν † ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν † αὐτὴν καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς, τὸ ἀρνίον.

23. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei [1]) illuminavit eam, et lucerna ejus est agnus [a]. a) c. 22, 5. Jes. 60, 19. 20.

24. † καὶ περιπατήσουσι τὰ ἔθνη

24. Et ambulabunt gentes in lumi-

---

v. 16. "Ed. omn. Er. et St. add. ἐν. — "'Ed. omn. Er. ἐπὶ σταδίων. — "" Mt. δεκαδυο. — """ C. et Mt. add. δωδεκα. — v. 17. ἐμετρησε omitt. Mt. — v. 18. C. ὁμοιον ὑελῳ. Mt. ὁμοιον ὑαλῳ. — v. 19. και omitt. Mt. — "Ed. omn. Er. καλκιδων. — v. 20. Mt. σαρδιον. — "Ed. 1. 2. 3. Er. βηρυλλιος. — "'C. ὑακινθινος. — """ Ed. 1. 2. Er. ἀμεθησος. Ed. 3. 4. 5. Er. ἀμεθυσος. — v. 21. C. ὑελος. — "Ed. omn. Er. et St. διαφανης. — v. 23. Ed. 4. Er. φαινεσιν. Mt. φαινωσιν. αὐτη γαρ ἡ δοξα κ. τ. λ. — "ἐν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. et Gb. — "'Ed. 1. 2. 3. Er. αὐτῃ. — v. 24. Ed. omn. Er. et St. και τα ἐθνη των σωζομενων ἐν τῳ φωτι αὐτης περιπατησουσι, και οἱ βασ. κ. τ. λ.

1) 1590. illuminabit.

Digitized by Google

διὰ τῆ φωτὸς αὐτῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς φέρουσι † τὴν δόξαν † καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.

25. καὶ † οἱ πυλῶνες αὐτῆς ὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. νὺξ γὰρ ὐκ ἔσαι ἐκεῖ.

26. καὶ οἴσουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν †.

27. καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν † κοινὸν καὶ † ποιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τῆ ἀρνίς.

ne ejus a); et reges terrae afferent gloriam suam et honorem in illam.

a) Jes. 60, 5. 49, 22 23.

25. Et portae ejus non claudentur a) per diem; nox enim non erit illic b).

a) Jes. 60, 11. b) c. 22, 5.

26. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni a). a) c. 20, 15.

Cap. XXII.

1. Καὶ ἔδειξέ μοι † καθαρὸν ποταμὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσαλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τῆ θρόνυ τῆ θεῆ καὶ τῆ ἀρνίς.

2. ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καὶ τῆ ποταμῆ ἐντεῦθεν καὶ † ἐντεῦθεν ξύλον ζωῆς, ποιῶν καρπὸς δώδεκα, κατὰ μῆνα † ἕκαζον † ἀποδιδῶν τὸν καρπὸν αὐτῆ. καὶ τὰ φύλλα τῆ ξύλυ εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν.

3. † καὶ πᾶν κατανάθεμα ὐκ ἔσαι ἔτι. καὶ ὁ θρόνος τῆ θεῆ καὶ τῆ ἀρνίς ἐν αὐτῇ ἔσαι, καὶ οἱ δῦλοι αὐτῆ λατρεύσουσιν αὐτῷ.

4. καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτῆ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

5. καὶ νὺξ ὐκ ἔσαι † ἐκεῖ, † καὶ χρείαν ὐκ ἔχουσι λύχνυ καὶ φωτὸς † ἡλίυ, ὅτι κύριος, ὁ θεὸς, † φωτίζει αὐτύς. καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

1. Et ostendit a) mihi fluvium aquae I) vitae, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni.

a) c. 21, 9.

2. In medio plateae ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitae a), afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem Gentium.

a) c. 2, 7. Ez. 47, 7. 12.

3. Et omne maledictum non erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus; et nomen ejus in frontibus eorum.

5. Et nox ultra non erit; et non egebunt lumine lucernae, neque lumine solis a), quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt b) in secula seculorum. a) ac. 21, 23. b) c. 1, 6. Dan. 7, 18. 27.

---

v. 24. " Mt. φερουσιν αὐτῳ δοξαν και τιμην των ἐθνων εἰς αὐτην. — "' και την τιμην omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 25. Ed. omn. Er. et St. omitt. οἱ. — v. 26. Mt. add. ἱνα εἰσελθωσι. Ed. 1. 2. 3. Er. omitt. versum 26. — v. 27. Ed. omn. Er. et St. κοινων. — "Mt. ὁ ποιων. — v. 1. C. ποταμον καθαρον. καθαρον omitt. Mt. et Gb. — v. 2. Mt. ἐκειθεν. — "Ed. omn. Er. et St. add. ἐνα. — "'C. ἑκαζον ἀποδιδυς. Mt. ἀποδιδυς ἑκαζον. Ed. 1. 2. 3. Er. ἑκαζον ἀποδιδοντα. — v. 3. C. και παν καταθεμα ὐκ ἐσαι ἐκει. Mt. et Gb. και παν καταθεμα ὐκ ἐσαι ἐτι. — v. 5. ἐκει omitt. Mt. Gb. ἐτι pro ἐκει. — "Mt. et Gb. και ὐ χρεια λυχνυ και φωτος. — "'ἡλιυ omitt. Mt. — "" C. et Mt. φωτισει αὐτυς. Gb. φωτισει ἐπ' αὐτυς. I) 1590. aquae vivae.

Digitized by Google

6. καὶ † εἶπέ μοι· ἔτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί. καὶ ὁ κύριος, ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων † τῶν προφητῶν, ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει.

6. Et dixit mihi: Haec verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit [a] Angelum suum ostendere servis suis, quae oportet fieri cito. a) c. 1, 1.

7. † ἰδοὺ, ἔρχομαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.

7. Et ecce, venio velociter [a]! Beatus [b], qui custodit verba prophetiae libri hujus. a) c. 3, 11. 12, 20. b) c. 1, 3.

8. † κἀγὼ ἰωάννης, ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα. καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ † ἔβλεψα, † ἔπεσον, προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου, τοῦ † δεικνύοντός μοι ταῦτα.

8. Et ego Ioannes, qui audivi et vidi haec. Et postquam audissem, et vidissem, cecidi [a], ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi haec ostendebat. a) c. 19, 9. 10.

9. καὶ λέγει μοι· ὅρα, μή. † σύνδουλός σου εἰμὶ καὶ τῶν ἀδελφῶν σου, τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. τῷ θεῷ προσκύνησον.

9. Et dixit mihi: Vide ne feceris! conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum Prophetarum, et eorum, qui servant verba prophetiae libri hujus; Deum adora!

10. καὶ λέγει μοι· μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, † ὅτι † ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.

10. Et dicit mihi: Ne signaveris [a] verba prophetiae libri hujus; tempus enim prope [b] est. a) c. 10, 4. Dan. 8, 26. b) c. 1, 3.

11. † ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.

11. Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus, sanctificetur adhuc.

12. † ἰδοὺ, ἔρχομαι ταχὺ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ, ὡς τὸ ἔργον † αὐτοῦ ἔσται.

12. Ecce! venio cito [a], et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. a) v. 7.

13. † ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ † ἔσχατος.

13. Ego sum A et O [1]), primus et novissimus, principium et finis [a]. a) c. 1, 8.

14. μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς † πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni [a], ut sit potestas eorum in ligno vitae [b], et per portas intrent in civitatem. a) c. 12, 11. b) c. 2, 7.

---

v. 6. C. et Mt. λεγει. — " Ed. omn. Er. et St. των αγιων προφητων omiss. των πνευματων. — v. 7. Mt. et Gb. και ιδου. — v. 8. Ed. omn. Er. et St. και εγω ιωαννης ο βλεπων ταυτα, και ακουων. — " Mt. και οτε ειδον. — "' Ed. omn. Er. et St. επεσα. — "'' C. δειγνυοντος. — v. 9. Ed. omn. Er. et St. συνδουλος ου γαρ ειμι και των αδελφων ου προφητων, και των τηρουντων κ. τ. λ. — v. 10. Mt. ο καιρος γαρ εγγυς, Gb. ο καιρος εγγυς. — " ο omitt. Ed. 1. 2. Er. — v. 11. Ed. omn. Er. et St. ο αδικων αδικησατω (Ed. 3. Er. αδικισατω) ετι, και ο ρυπων ρυπωσατω ετι. και ο δικαιος δικαιωθητω ετι. και ο αγιος αγιασθητω ετι. — v. 12. Ed. omn. Er. et St. και ιδου. — " C. et Mt. εσται αυτω. — v. 13. C. εγω το αλφα και το ω, αρχη κ. τ. λ. Mt. et Gb. εγω το α και το ω. ο πρωτος και ο εσχατος, η αρχη και το τελος. — " St. add. ο. — v. 14. Ed. 1. 2. 3. Er. πυλεωσιν. 1) α et ω.

Digitized by Google

15. ἔξω † οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ † οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πᾶς † ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

15. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidae, et idolis servientes, et omnis, qui amat et facit mendacium.

16. ἐγὼ ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα † ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγώ εἰμι † ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος † τοῦ δαυὶδ, ὁ † ἀστὴρ, ὁ λαμπρὸς, ὁ πρωϊνός.

16. Ego Jesus misi [a] Angelum meum, testificari vobis haec in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David [b], stella splendida et matutina [c]. a) c. 1, 1. 2. b) c. 5, 5. Rom. 15, 12. c) Jes. 14, 12.

17. καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν· † ἔρχου. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω· † ἔρχου. καὶ ὁ διψῶν † ἐρχέσθω, ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

17. Et spiritus [a] et sponsa [b] dicunt: Veni! Et qui audit, dicat: Veni! Et qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitae, gratis. a) Rom. 8, 26. 27. b) c. 21, 9.

18. † συμμαρτυροῦμαι γὰρ παντὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους προφητείας βιβλίου τούτου. † ἐὰν εἴ τις ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς, τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri hujus: Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto [a]; a) c. 15, 1. 6. 7. 8. 21, 8.

19. † καὶ † ἐὰν εἴ τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βίβλου τῆς προφητείας ταύτης, † ἀφαιρήσει ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ βίβλου † τῆς ζωῆς, καὶ † ἐκ τῆς πόλεως ἁγίας, καὶ τῶν γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

19. et si quis diminuerit [a] de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae, et de civitate sancta, et de his, quae scripta sunt in libro isto [b]. a) Deut. 4, 2. b) c. 20, 12.

20. λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· ναί, ἔρχομαι ταχύ, ἀμήν. † ναὶ, ἔρχου, κύριε, ἰησοῦ.

20. Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito! Amen! Veni, Domine Jesu!

21. † ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. † ἀμήν.

21. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis [a]! Amen. a) 2 Tim. 4, 22. Tit. 3, 15.

---

v. 15. Ed. omn. Er. add. δε. — "οἱ omitt. Ed. omn. Er. et St. — "' ὁ omitt. C. et Mt. — v. 16. ἐπι omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "ἡ omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "'τυ omitt. Mt. et Gb. — "" Ed. 1. 2. 3. Er. ὁ ἀστηρ λαμπρος και ὀρθρινος. Ed. 4. 5. Er. ὁ ἀστηρ ὁ λαμπρος και ὀρθρινος. — v. 17. Ed. omn. Er. et St. ἐλθε bis. — "Ed. omn. Er. et St. ἐλθετω, και ὁ θελων λαμβανετω το ὑδωρ ζωης δωρεαν. — v. 18. C. μαρτυρω ἐγω παντι ἀκουοντι τους λογους της προφητειας τυ βιβλιυ τυτυ. ἐαν τις ἐπιθῃ ἐπ' αὐτα, ἐπιθησαι ἐπ' αὐτον ὁ θεος τας ἐπτα πληγας, τας γεγραμμενας ἐν τῳ βιβλιῳ τυτῳ. Mt. et Gb. μαρτυρω ἐγω παντι τῳ ἀκουοντι τους λογους της προφητειας τυ βιβλιυ τυτυ· ἐαν τις ἐπιθῃ ἐπ' αὐτα, ἐπιθησαι (Gb. ἐπιθησει) ὁ θεος ἐπ' αὐτον τας πληγας τας γεγραμμενας ἐν τῳ βιβλιῳ τυτῳ. — "ἐαν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 19. C. Mt. et Gb. και ἐαν τις ἀφελῃ ἀπο των λογων τυ βιβλιυ της προφητειας ταυτης, ἀφελοι (Gb. ἀφελει) ὁ θεος το μερος αὐτυ ἀπο τυ ξυλυ της ζωης και ἐκ της πολεως, της ἁγιας, των γεγραμμενων ἐν τῳ βιβλιῳ τυτῳ. — "ἐαν omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — "' Ed. 2. Er. ἀφελει. — "" της omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — """ ἐκ της omitt. Ed. 1. 2. 3. Er. — v. 20. ναι omitt. Gb. — v. 21. Ed. omn. Er. et St. ἡ χαρις τυ κυριυ ἡμων ἰησυ χριστυ μετα παντων ὑμων. ἀμην. — "Gb. omitt. ἀμην.

Digitized by Google

Emendanda.

Marc. X, 49. pro ἔγειραι legit Griesb. ἔγειρε. — Luc. VI, 8. pro ἔγειραι leg. Gb. ἔγειρε. — VI, 10. pro ἀποκατεστάθη leg. Gb. ἀπεκατεστάθη. — VII, 46. pro μου τοὺς πόδας leg. Gb. τοὺς πόδας μου. — Joh. V, 14. pro τί σοι γένηται leg. Gb. σοί τι γένηται. — X, 8. pro πρὸ ἐμοῦ ἦλθον leg. Gb. ἦλθον πρὸ ἐμοῦ. — XI, 44. ante ἐξῆλθεν omitt. Gb. καὶ. — XI, 51. ante ἰησοῦς omitt. Gb. ὁ. — XII, 12. ante ἰησοῦς omitt. Gb. ὁ. — Act. V, 39. pro αὐτὸ leg. Gb. αὐτούς. — VII, 10. pro ἐξείλετο leg. Gb. ἐξείλατο. — VII, 21. pro ἀνείλετο leg. Gb. ἀνείλατο. — VIII, 21. pro ἐνώπιον leg. Gb. ἔναντι. — X, 20. pro διότι leg. Gb. ὅτι. — XVI, 32. pro καὶ πᾶσι leg. Gb. σὺν πᾶσι. — XIX, 4. ante ἰησοῦν omitt. Gb. χριστὸν. — XXI, 27. pon. Gb. τὰς χεῖρας post ἐπ' αὐτὸν. — XXII, 24. pon. Gb. αὐτὸν post εἰσάγεσθαι. — XXII, 26. pon. Gb. ἀπήγγειλε post χιλιάρχῳ. — XXIII, 15. omitt. Gb. αἴριον post ὅπως.

Luc. 20, 19. post manus dele: [1]) in, et infra notam. — 1 Petr. 3, 3. pone apud: vestimentorum infra notam: 1590. vestimentorumve.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JUN 17 1882

OCT 19 1897

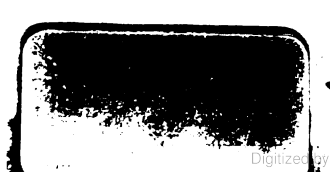

Digitized by Google

Digitized by Google